

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

28

YASAMA YILI

3

SIRA SAYISI: 201

**BALIKÇILIK VE SU ÜRÜNLERİ
SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLARIN
ARAŞTIRILARAK ALINMASI GEREKEN
TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ
AMACIYLA KURULAN MECLİS
ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORU**

NİSAN 2025

Not: Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda
<https://www.tbmm.gov.tr/yasama/komisyon-raporlari>
internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TERİMLER LİSTESİ.....	xii
KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU.....	1
ÖNERGE METİNLERİ.....	5
TAKDİM YAZISI.....	20

KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI

A MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ.....	21
B KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ.....	24
C KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR.....	26
D KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ.....	27
D.1 Komisyonunda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar.....	27
D.1.1 17.10.2023 Tarihli Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip Seçimi Toplantısı.....	27
D.1.2 19.10.2023 Tarihli (1.) Toplantı.....	28
D.1.3 26.10.2023 Tarihli (2.) Toplantı.....	28
D.1.4 09.11.2023 Tarihli (3.) Toplantı.....	29
D.1.5 23.11.2023 Tarihli (4.) Toplantı.....	30
D.1.6 13.02.2024 Tarihli (5.) Toplantı.....	31
D.1.7 15.02.2024 Tarihli (6.) Toplantı.....	31
D.2 Çalışma Ziyaretleri, Yerde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler.....	31
D.2.1 01-03.12.2023 Tarihli İzmir-Muğla Çalışma Ziyareti.....	31
D.2.2 07-10.12.2023 Tarihli Karadeniz Bölgesi Çalışma Ziyareti.....	32
D.2.3 29-30.12.2023 Tarihli Van Çalışma Ziyareti.....	33
D.2.4 09-11.01.2024 Tarihli Marmara Bölgesi Çalışma Ziyareti.....	34
D.2.5 19-21.01.2024 Tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti.....	34
D.2.6 09-11.02.2024 Tarihli Kayseri, Mersin ve Adana Çalışma Ziyareti.....	35
E KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ.....	37
F KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER.....	38

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİNİN DURUMU

1.1 Giriş.....	44
1.2 DÜNYADA SU ÜRÜNLERİ.....	45
1.3 AKDENİZ VE KARADENİZ'DE SU ÜRÜNLERİ.....	50
1.4 TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİ.....	58

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETİM-ÖRGÜTLENME, MEVZUAT VE DESTEKLEMELER

2.1 KAMU ÖRGÜTLENMESİ.....	64
2.1.1 Tarihçe.....	64
2.1.2 Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü.....	65
2.1.3 Diğer Kamu Kurumları.....	67
2.1.3.1 Tarım ve Orman Bakanlığı, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü.....	67
2.1.3.2 Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü.....	67
2.1.3.3 Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü.....	68
2.1.3.4 Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü.....	68
2.1.3.5 Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü.....	68
2.1.3.6 Tarım ve Orman Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü.....	69

2.1.3.7	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü	69
2.1.3.8	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	69
2.1.3.9	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü	69
2.1.3.10	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü	70
2.1.3.11	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Denizcilik Genel Müdürlüğü	70
2.1.3.12	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü	70
2.1.3.13	İçişleri Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı	71
2.1.3.14	İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü	71
2.1.3.15	İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı	71
2.1.3.16	Diğer Kurumlar	71
2.2	KOOPERATİF VE BİRLİKLER	72
2.3	SU ÜRÜNLERİ MEVZUATI	74
2.4	ÜYE OLUNAN ULUSLARARASI ORGANİZASYONLAR	83
2.4.1	FAO Balıkçılık Komitesi (COFI)	83
2.4.2	Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM)	84
2.4.3	Avrupa İç Su Balıkçılığı ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Danışma Komisyonu (EIFAAC)	84
2.4.4	Orta Asya ve Kafkaslar Bölgesel Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Komisyonu (CACFish)	84
2.4.5	Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT)	85
2.4.6	Avrupa Balıkçılık Organizasyonu (EUROFISH)	85
2.4.7	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Balıkçılık Komitesi	86
2.5	DESTEKLEMELER	86
2.5.1	Balıkçı Gemisi Geri Alım Desteklemesi	86
2.5.2	Küçük Ölçekli Balıkçılık Desteklemesi	87
2.5.3	Doğal Afet Desteklemeleri	89
2.5.3.1	Selden Zarar Gören Küçük Ölçekli Balıkçıların Desteklenmesi	89
2.5.3.2	Deprem Bölgesindeki Balıkçı ve Yetiştiricilerin Desteklenmesi	90
2.5.4	Su Ürünleri Yetiştiricilik Desteklemeleri	91
2.5.5	Alabalık Kuluçkahane Desteklemeleri	93
2.5.6	Balon Balığı Desteklemesi	93
2.5.7	ÖTV'siz Yakıt Kullanımı	94
2.5.8	Sigorta Prim Destekleri	95
2.5.9	Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP)	96
2.5.10	IPA-IPARD Destekleri	97
2.5.11	Sübvansiyonlu Krediler	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SU ÜRÜNLERİ AVCILIĞI

3.1	AVCILIK ÜRETİMİ	101
3.2	BALIKÇI FİLOSU	103
3.3	AVCILIK KONTROL VE DENETİMİ	105
3.4	KOTA UYGULAMALARI VE ÜRETİM PLANLAMASI	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

4.1	YETİŞTİRİCİLİK ÜRETİMİ	111
4.2	YETİŞTİRİCİLİK TESİSLERİ	114
4.3	YETİŞTİRİCİLİK KONTROL VE DENETİMİ	116
4.4	ÜRETİM PLANLAMASI	116

BEŞİNCİ BÖLÜM
BALIKÇILIK KIYI YAPILARI

5.1 BALIKÇI BARINAKLARI VE BALIKÇILIK ALTYAPI TESİSLERİ	118
5.2 BALIKÇILIK İDARİ BİNALARI	120

ALTINCI BÖLÜM
SU KAYNAKLARININ YÖNETİMİ VE SUCUL BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK

6.1 YAPAY RESİFLER	121
6.2 TERKEDİLMİŞ AV ARAÇLARININ TEMİZLENMESİ	122
6.3 ALICI ORTAM SU KALİTESİ İZLEMELERİ	122
6.4 İSTİLACI TÜRLER İLE MÜCADELE	124
6.5 SU KAYNAKLARININ BALIKLANDIRILMASI	125
6.6 İSTİHSAL HAKKI KİRALAMALARI	126
6.7 KİRLETİCİ BASKILAR VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	127
6.7.1 Kirletici Baskılar	127
6.7.2 İklim Değişikliği ve Küresel Isınma	133

YEDİNCİ BÖLÜM	
PAZARLAMA, İŞLEME-DEĞERLENDİRME, DIŞ TİCARET VE TÜKETİM	
7.1 PAZARLAMA, İŞLEME-DEĞERLENDİRME	135
7.2 SU ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ	135
7.3 TÜKETİM	137

SEKİZİNCİ BÖLÜM	
AR-GE, İNOVASYON, VERİ TOPLAMA VE EĞİTİM	
8.1 AR-GE, İNOVASYON	139
8.2 VERİ TOPLAMA	144
8.2.1 Su Ürünleri İstatistikleri	145
8.2.2 Bilgi Sistemleri	146
8.3 SU ÜRÜNLERİ EĞİTİMİ	147

DOKUZUNCU BÖLÜM	
BALIKÇILIK VE SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	
9.1 YÖNETİM-ÖRGÜTLENME, MEVZUAT VE DESTEKLEMELERE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	153
9.1.1 Balıkçılık ve Su Ürünleri Yönetiminde Kamu Örgütlenmesinin Güçlendirilmesi	153
9.1.2 Kamu Kuruluşlarında Personel Yetersizlikleri	155
9.1.3 Kooperatiflerin Gücü ve Etkinliği	156
9.1.4 Üretici Birliklerinin Gücü ve Etkinliği	157
9.1.5 Su Ürünleri İl Koordinasyon Kurulu	159
9.1.6 Yetiştiricilik Desteklemeleri	160
9.1.7 Avcılık Desteklemeleri	162
9.1.8 ÖTV'siz Yakıt Kullanımı	164
9.1.9 Kırsal Kalkınma Programlarından Yararlanma	166
9.1.10 Yenilenebilir Enerji Yatırım Desteği	166
9.2 SU ÜRÜNLERİ AVCILIĞINA İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	167
9.2.1 Sürdürülebilir Balıkçılık	167
9.2.2 Bölgesel Balıkçılık Yönetim Uygulamasına Geçilmesi	168
9.2.3 Kota Uygulamasına Geçilmesi	169
9.2.4 Hamsi Avcılığının Yönetimi	171
9.2.5 Paylaşılan Stoklar ve Gürcistan'daki Hamsi Avcılığı	176
9.2.6 Orkinos ve Orkinos Benzeri Balıkların Avcılığı	179
9.2.7 Karasuları Dışında Avcılığın Teşvik Edilmesi	181
9.2.8 Asgari Avlanabilir Boy Yasakları	183

9.2.9	Palamut Avcılığı	184
9.2.10	İstavrit Avcılığı	185
9.2.11	Sardalya Avcılığı	187
9.2.12	Lüfer Avcılığı	188
9.2.13	Barbun-Tekir Avcılığı	189
9.2.14	Mezgit Avcılığı	191
9.2.15	Kalkan Avcılığı	192
9.2.16	Çaça Avcılığı	194
9.2.17	Vatoz Avcılığı	195
9.2.18	Dil Balığı Avcılığı	195
9.2.19	Marmara’da Karides Avcılığı	196
9.2.20	Deniz Salyangozu Avcılığı	197
9.2.21	Kabukluların Avcılığı	199
9.2.22	Deniz Patlıcanı Avcılığı	199
9.2.23	İnci Kefali Avcılığı	200
9.2.24	Yılan Balığı Avcılığı	203
9.2.25	Kerevit Avcılığı	206
9.2.26	Ortasu Trolü ile Avcılık	206
9.2.27	Dip Trolü Torba Göz Açıklıkları	208
9.2.28	Uzatma Ağları	210
9.2.29	Av Araçlarının Markalanması ve Tek Av Aracı Kullanımı	211
9.2.30	Işıklı Avcılık	212
9.2.31	Motor Güçlerinin Artışı	212
9.2.32	Balıkçı Filosunun Av Gücü	213
9.2.33	Su Ürünleri Av Sezonu	215
9.2.34	Gırgır Avcılığında Derinlik Yasası	216
9.2.35	Alan Yasakları	217
9.2.36	Karaya Çıkış Kontrolü	219
9.2.37	Yasa dışı, Kayıt Dışı, Düzenlenmemiş (YKD) Avcılık	220
9.2.38	Yardımcı Gemi Kullanımı	222
9.2.39	Elek Kullanımı	223
9.2.40	Denetimlerin Artırılması ve Denetim Ekibi	223
9.2.41	Gemi Boyları	225
9.2.42	Yunusların Ağları Parçalaması	225
9.2.43	Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi (BAGİS)	226
9.2.44	Lagün (Dalyan) İşletmeciliği	227
9.2.45	Balık Unu-Yağı Fabrikaları	229
9.2.46	Marmara Denizi ve Boğazlar	231
9.2.47	Balıkçılığın Meslek Olarak Tanımının Yapılması	234
9.2.48	Tebliğ Hazırlanırken Balıkçıların Görüşünün Alınması	235
9.2.49	Avlak Sahalarında Yetiştiricilik Tesisleri Kurulması	236
9.2.50	Köpük Kasalar Yerine Plastik Kasa Kullanımı	238
9.2.51	Tayfa Bulma Zorluğu	238
9.2.52	Dalgıçların Sorunları	239
9.2.53	Balıkçıların Sigorta Sorunu	240
9.2.54	Vergi Oranları	242
9.2.55	Balıkçıların Kredi İhtiyacı	243
9.2.56	Balıkçılık Turizmi	244
9.2.57	Ticari Gemi Yolları ve Demirleme Sahaları	245
9.2.58	Gemi Belgeleri	246
9.2.59	Amatör Balıkçılık	247
9.3	SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİNE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	249
9.3.1	Yetiştiricilik Tesisi Kuruluş Prosedürü	249
9.3.2	Orman Sahalarındaki Su Ürünleri Tesislerinin Kiralanma Durumu	250
9.3.3	İç Suların Kullanılması ve Kiralanması	251

9.3.4	Deniz Yetiştiricilik Alanları ve Kiralamaları	253
9.3.5	Küçük Ölçekli İşletmelerin Ekonomik Durumları	254
9.3.6	Toprak Havuz İşletmelerinin Yeryüzü Suyu ve Drenaj Problemi	255
9.3.7	Balık Hastalıkları	257
9.3.8	Kapalı Devre Yetiştiricilik Sistemleri	259
9.3.9	İslah Çalışmaları	260
9.3.10	Kıyıya Yakın Aşılama Bölgeleri İhtiyacı	261
9.3.11	Türk Somonu Yetiştiriciliği	262
9.3.12	Yeni Türlerin Yetiştiriciliği	262
9.3.13	Yetiştiricilik Faaliyetlerinin Denetlenmesi	264
9.3.14	Tekelleşmeye Karşı Küçük Üreticinin Korunması	265
9.3.15	Yem Maliyetleri	266
9.3.16	Yumurta İhtiyacı	268
9.3.17	Aşı İhtiyacı	269
9.3.18	Balık Atıklarının Yemlerde Kullanımı	271
9.3.19	Açık Deniz Yetiştiriciliği	271
9.3.20	Çift Kabuklu Yetiştiriciliği	271
9.3.21	Potansiyel Yetiştiricilik Alanlarının Belirlenmesi ve Tahsisi	275
9.3.22	Su Ürünleri İhtisas Alanları/Organize Sanayi Bölgeleri	279
9.3.23	Taşıma Kapasitesi ve İzleme Planları	280
9.3.24	Denizlerde Balık Çiftliklerinin Karaya Çıkış Noktalarının ve Karadaki Su Ürünleri Yetiştiricilik Alanlarının Çevre Düzeni Planlarına Eklenmesi	282
9.3.25	Kredi Sorunları	284
9.4	BALIKÇILIK KIYI YAPILARINA İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	285
9.4.1	Balıkçı Barınaklarının Dağılımı	285
9.4.2	Balıkçı Barınakları Mevzuatı	286
9.4.3	Balıkçı Barınaklarının Yönetimi ve İşletilmesi	288
9.4.4	Balıkçı Barınaklarının İmar ve ÇED Sorunları	290
9.4.5	Barınakların Kullanımı ve Kapasite Yetersizlikleri	293
9.4.6	Barınaklardaki Balık Suyu ve Sintine Atıkları	294
9.4.7	Barınakların Alt Yapı ve Üst Yapı İhtiyaçları	296
9.4.8	Barınakların Dip Taraması ve Temizlik İhtiyacı	299
9.4.9	Deniz ve Barajlardaki Yetiştiricilik İşletmelerinin Karadaki Lojistik Alan İhtiyaçları	301
9.5	SU KAYNAKLARININ YÖNETİMİ VE SUCUL BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	305
9.5.1	Kirlenici Baskılar	305
9.5.2	İklim Değişikliği ve Küresel Isınma	310
9.5.3	Barajlar ve Hidro Elektrik Santralleri (HES)	314
9.5.4	Biyolojik Çeşitlilik ve Stokların Korunması	316
9.5.5	Balıklandırma	319
9.5.6	İstilacı Türlerin Doğal Stoklar Üzerindeki Etkileri	320
9.5.7	Müsilajın Balıkçılığa Etkisi	326
9.5.8	İzmir Körfezi'ndeki Balık Ölümleri	328
9.5.9	Deniz Koruma Alanları ve Yapay Resifler	330
9.5.10	Hayalet Ağlar	332
9.5.11	Yetiştiriciliğin Çevresel Etkileri	334
9.6	PAZARLAMA, İŞLEME-DEĞERLENDİRME, DIŞ TİCARET VE TÜKETİME İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	335
9.6.1	Avcılık Ürünlerinin Satış Fiyatları	335
9.6.2	Yetiştiricilik Ürünlerinin Satış Fiyatları	338
9.6.3	Balık Halleri, Elektronik Mezat Sistemi ve Balık Satış Yerleri	339
9.6.4	Ülkemizdeki Balık Tüketimi	341
9.6.5	İşlenmiş Ürün Çeşitliliği ve Alternatif Ürünler	344
9.6.6	Dış Pazar Yelpazesi	346
9.6.7	Ürün Analizleri ve Ürün Etiketleri	347

9.6.8	Soğuk Hava ve İşleme Tesisi İhtiyacı ve Çalışan Bulma Zorluğu	348
9.6.9	Yetiştiricilik Ürünlerine Karşı Yanlış Önyargı	349
9.6.10	Su Ürünleri İthalatı	350
9.7	VERİ TOPLAMA, AR-GE, İNOVASYON VE EĞİTİME İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	350
9.7.1	Balıkçılık Verileri	350
9.7.2	Ar-Ge İmkanları	352
9.7.3	Üniversitelerin İmkanları/İhtiyaçları ve Su Ürünleri Mühendislerinin Nitelikleri	354
9.7.4	Balıkçıların, Yetiştiricilerin, Dalgıçların Eğitimi ve Ara Eleman İhtiyacı	355
9.7.5	Su Ürünleri Mühendislerinin İstihdamı ve Yetkileri	358
	RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ	362
	RAPORA İLİŞKİN EK GÖRÜŞLER VE MUHALEFET ŞERHİ	364
	KAYNAKÇA	404

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Su Ürünleri Üretimi	46
Tablo 2. Dünya Su Ürünleri Dış Ticareti	48
Tablo 3. Türkiye Su Ürünleri Üretimi	60
Tablo 4. Türkiye Su Ürünleri Üretiminin Parasal Değeri	60
Tablo 5. Türkiye Su Ürünleri Üretimi, Dış Ticaret ve Tüketim	61
Tablo 6. Türkiye'nin Dünya ve AB Ülkeleri Su Ürünleri Üretimindeki Yeri	62
Tablo 7. Su Ürünleri Örgütlenme Tablosu 2023	72
Tablo 8. Yürürlükteki Su Ürünleri Mevzuatı	75
Tablo 9. Su Ürünleri ile İlgili Diğer Mevzuat	78
Tablo 10. Avcılıktan Çıkarılan Balıkçı Gemileri ve Ödenen Destekleme Tutarları	87
Tablo 11. Küçük Ölçekli Balıkçılık Desteklemeleri	89
Tablo 12. Bartın, Kastamonu ve Sinop İllerinde Afetten Zarar Gören Küçük Ölçekli Balıkçıların Desteklenmesi (2022 yılı)	89
Tablo 13. Depremden Zarar Gören İllerdeki Balıkçı Gemisi Sahiplerinin Desteklenmesi (2023 yılı)	90
Tablo 14. Su Ürünleri Yetiştiricilik Desteklemeleri	92
Tablo 15. Su Ürünleri Yetiştiricilik Desteklemelerinden Faydalanma	92
Tablo 16. Balon Balığı Desteklemesi	94
Tablo 17. Balıkçı Gemilerinin ÖTV'siz Yakıt Kullanımı	95
Tablo 18. Su Ürünleri Sektörü Sigorta Prim Desteği	96
Tablo 19. IPARD Programları Kapsamında Su Ürünleri Sektörüne Sağlanan Destekler	98
Tablo 20. IPARD Programları Kapsamında Su Ürünleri Sektörüne Sağlanan Destekler	98
Tablo 21. Sübvansiyonlu Su Ürünleri Kredileri	99
Tablo 22. Su Ürünleri Kredileri Faiz İndirim Oranları	100
Tablo 23. Su Ürünleri Avcılık Üretim Miktarı	101
Tablo 24. Avcılığı En Çok Yapılan Deniz Ürünlerinin Üretim Miktarları (ton)	102
Tablo 25. Denizlere Göre Toplam Deniz Ürünleri Avcılık (Balıklar+Diğer) Üretim Miktarı (ton)	102
Tablo 26. Avcılığı En Çok Yapılan İç Su Ürünlerinin Üretim Miktarları (ton)	103
Tablo 27. Bölgelere Göre İç Su Ürünleri Avcılık Üretimi (ton)	103
Tablo 28. Balıkçı Gemi Sayıları	104
Tablo 29. Su Ürünleri Avcılığı Kişi Ruhsat Sayıları	105
Tablo 30. Su Ürünleri Avcılığı Denetim Sayıları ve Sonuçları	106
Tablo 31. Avcılığı Uluslararası Kotaya Tabi Türlerin Yıllık Kota Miktarları (ton)	109
Tablo 32. Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretim Miktarı	113
Tablo 33. Türkiye'de Yetiştiriciliği En Çok Yapılan Türlerin Üretim Miktarları (ton)	113
Tablo 34. Bölgelere Göre Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretimi (ton)	114
Tablo 35. Yıllara Göre Tesis Sayıları	115
Tablo 36. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Denetim Sayıları ve Sonuçları	116
Tablo 37. Türkiye'nin Denizlerdeki Kıyı Uzunluğu	118
Tablo 38. 2017-2022 Alıcı Ortam Su Kalitesi İzlemeleri	123
Tablo 39. Balıklandırma Miktarları	126
Tablo 40. İstihsal Hakkı Kiralamaları	126
Tablo 41. Türkiye Su Ürünleri Dış Ticareti	136
Tablo 42. Su Ürünlerinde Kendine Yeterlilik, İhracat ve İthalat Oranları	137
Tablo 43. Su Ürünleri Araştırma Enstitüleri	140
Tablo 44. TAGEM Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri	141
Tablo 45. Deniz Bilimleri Enstitüleri	142
Tablo 46. TÜBİTAK Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri	143
Tablo 47. Kuruluş Türü Bazında TÜBİTAK Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri	144
Tablo 48. Alan Bazında TÜBİTAK Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri	144
Tablo 49. Su Ürünleri Eğitimi Veren Fakülteler	149
Tablo 50. Kafeslerin Kıydan Uzaklıklarına Göre Tanımlanması	282

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünya Su Ürünleri Üretiminin Gelişimi	45
Şekil 2. Akdeniz ve Karadeniz'deki Su Ürünleri Avcılığı (Deniz)	51
Şekil 3. Akdeniz ve Karadeniz Deniz Balıkçı Gemi Sayıları	51
Şekil 4. Doğu Akdeniz ve Karadeniz Deniz Balıkçılığında Ülkelerin Üretim Payları	52
Şekil 5. Doğu Akdeniz ve Karadeniz Deniz Balıkçılığında En Çok Avlanan Türler	53
Şekil 6. Akdeniz ve Karadeniz'de Deniz Balıkçılığı Geliri (Milyon Dolar) ve Küçük-Büyük Ölçekli Balıkçılık Payları	53
Şekil 7. Akdeniz ve Karadeniz'deki Su Ürünleri Yetiştiriciliği (Deniz) Miktar ve Değeri	54
Şekil 8. Akdeniz ve Karadeniz'deki Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Tür Gruplarının Payları (2021)	55
Şekil 9. Akdeniz ve Karadeniz Ülkelerinin Yıllık Su Ürünleri Üretimi (2020-2021)	56
Şekil 10. Akdeniz ve Karadeniz Ülkelerinde Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Gelişimi (2018-2019 ile 2020-2021 Değişimi %10'dan Fazla Olan Ülkeler)	56
Şekil 11. Akdeniz ve Karadeniz'de Üretim Yöntemleri (2020-2021)	57
Şekil 12. Akdeniz ve Karadeniz'de Denizde Yapılan Yetiştiricilik (2020-2021)	58
Şekil 13. Türkiye Su Ürünleri Üretiminin Gelişimi	59
Şekil 14. Dünyada ve Türkiye'de Su Ürünleri Üretiminin Dağılımı	62
Şekil 15. BSGM Merkez Teşkilat Yapısı	66
Şekil 16. BSGM Taşra Teşkilatı	66
Şekil 17. Balıkçı Gemi Sayılarının Değişimi	104
Şekil 18. Balıkçı Gemilerinin Boy Dağılımı (2023)	105
Şekil 19. Tebliğ Hazırlık Süreç Şeması	107
Şekil 20. Toplam Su Ürünleri Üretimi İçerisinde Yetiştiriciliğin Payı	111
Şekil 21. Yetiştiricilik Üretiminin Gelişimi	112
Şekil 22. Yetiştiricilik Tesis Sayılarının Değişimi	114
Şekil 23. Yetiştiricilik Tesislerinin Kapasite Dağılımı (2023)	115
Şekil 24. Balıkçı Barınakları Bulunan İller ve Barınak Sayıları	119
Şekil 25. Balıkçı Barınaklarının Bölgesel Dağılımı	119
Şekil 26. Balıkçılık İdari Binaları	120
Şekil 27. Kiralanan Avlak Sahaları	127
Şekil 28. Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz Kıyıları için Sıcak Nokta/Hassas Alanların Dağılımı	128
Şekil 29. Nehir Havzası Yönetim Planları	130
Şekil 30. Türkiye'nin Su Ürünleri Dış Ticaret Miktarı	135
Şekil 31. Türkiye'nin Su Ürünleri Dış Ticaret Değeri	136
Şekil 32. Kişi Başına Balık Tüketimi ve Nüfus Artışı	138
Şekil 33. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Hamsi Miktarları	172
Şekil 34. Karadeniz Kıyısı Olan Ülkelerin Hamsi Avcılığı	177
Şekil 35. Akdeniz ve Karadeniz Toplamı ile Türkiye'de Avlanan Palamut, Lüfer ve İstavrit Balıklarının Miktarları	178
Şekil 36. Yıllara Göre Türkiye'nin Orkinos Av Miktarları	179
Şekil 37. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Palamut Miktarları	184
Şekil 38. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan İstavrit Miktarları	186
Şekil 39. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Sardalya Miktarları	188
Şekil 40. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Lüfer Miktarları	189
Şekil 41. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Barbun ve Tekir Miktarları	190
Şekil 42. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Mezgit Miktarları	192
Şekil 43. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Çapa Miktarları	194
Şekil 44. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Dil Balığı Miktarları	196
Şekil 45. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Deniz Salyangozu Miktarları	197
Şekil 46. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan İnci Kefali Miktarları	201
Şekil 47. Piyasaya ve Balık Unu-Yağı Üretimine Gönderilen Hamsi Miktarları	230
Şekil 48. Balık Unu ve Yağı İthalat Miktarları	267
Şekil 49. Alabalık Yumurtası İthalat Miktarları	269
Şekil 50. Denizlere Göre Barınaklar Arası Ortalama Mesafe	285

Şekil 51. Çok Avlanan Deniz Balıklarının ve Motorinin Yıllara Göre Birim Satış Fiyatları	336
Şekil 52. En Çok Yetiştiriciliği Yapılan Balıkların ve Balık Yeminin Yıllara Göre Birim Satış Fiyatları	338

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIS	: Otomatik Tanımlama Sistemi (Automatic Identification System)
AKSAM	: Akdeniz Su Ürünleri Araştırma Üretim ve Eğitim Enstitüsü - Antalya
Ar-Ge	: Araştırma-Geliştirme
BAGİS	: Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi
BM	: Birleşmiş Milletler
BSGM	: Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
CACFish	: Orta Asya ve Kafkaslar Bölgesel Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Komisyonu
CITES	: Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DEM-BİR	: Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Merkez Birliği
DSİ	: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
EIFAAC	: Avrupa İç Su Ürünleri Avcılığı ve Yetiştiriciliği Danışma Komisyonu
EuroFish	: Avrupa Balıkçılık Organizasyonu
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GFCM	: Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (General Fisheries Commission for the Mediterranean)
GKGM	: Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
HES	: Hidroelektrik Enerji Santrali
ICCAT	: Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu
IPA	: (AB) Katılım Öncesi Yardım Aracı
IPARD	: (AB) Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni
KDV	: Katma Değer Vergisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KKGM	: Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
RES	: Rüzgâr Enerji Santrali
SÇD	: Su Çerçeve Direktifi
SUBİS	: Su Ürünleri Bilgi Sistemi
SUMAE	: Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü - Trabzon
SUYMERBİR	: Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği

SÜR-KOOP	: Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
Tarım-ÜFE	: Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi
TARSİM	: Tarım Sigortaları Havuzu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
Tarım Bakanlığı	: Bakanlığın geçmişte farklı isimleri olması sebebiyle, geçmişteki isimlerine referans yapıldığında “Tarım Bakanlığı”, güncel durumdaki ismine referans yapıldığındaysa “Tarım ve Orman Bakanlığı” isimleri kullanılmıştır.
TRGM	: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TTM	: Tekne Takip Modülü
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜGEM	: Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WOAH	: Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü
YKD Avcılık	: Yasa Dışı, Kayıt Dışı ve Düzenlenmemiş Avcılık
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

TERİMLER LİSTESİ

Akuakültür	: Su ürünleri yetiştiriciliği.
Algarna	: Ağın ağız kısmında yatay ve dikey açıklığı sabitlemek için bir çerçeve bulunan ve dip trolüne benzer şekilde gemi ile çekilerek ve dipte sürütülerek kullanılan av aracı ve avcılık yöntemi.
Amatör balıkçılık	: Rekreasyon, spor veya dinlence amacıyla yapılan, maddi ve ticari kazanç gayesi gütmeyen, avlanan ürünün satılmadığı balıkçılık etkinliği.
Avlak sahası	: Av ve yaban hayvanlarının doğal olarak yaşadıkları veya sonradan salındıkları sahalara.
Balast suyu	: Genellikle gemilerin yük taşımadığı durumlarda veya yüksek stabilite gerektiren yerlerde geminin dengesini ve manevra kabiliyetini artırmak amacıyla balast tanklarında ya da ambarlarında tutulan deniz suyu.
Balıklar	: Suda yaşayan, genellikle yumurta ile üreyen, hareketini yüzgeçleri ile sağlayan, solungaçları ile solunum yapan, soğukkanlı omurgalı hayvansal canlılar.
Balıkçılık av sezonu	: Karasularımızda gırgır ve trol avcılığının serbest olduğu dönem.
Balık boyu	: Ölçülen metoda göre toplam boy veya çatal boy olarak yapılan balık boyu ölçümü (Tam boy, ağzı kapalı iken balık başının ön ucu ile kuyruk yüzgecinin en uzun ışınının bitim noktası arasındaki izdüşüm uzunluğu; çatal boy, alt çene ucu ile kuyruk yüzgecinin çatalı arasındaki uzunluğu).
Bahklandırma	: Doğal veya yapay su kaynağındaki su ürünleri stoklarını artırmak amacıyla su ürünleri (genellikle balık) bırakılması, stoklanması.
Barç/Barge	: Su üzerinde çalışma veya depolama yapmaya imkân tanıyan geniş ve altı düz, makineli veya makinesiz deniz araçları, yemleme dubası.
Bentik	Deniz ve iç sularda dip ya da taban bölgesi.
Biyoeçşitlilik	: Belirli bir bölgede bulunan genlerin, türlerin ve ekosistemlerin toplamı (Deniz ve kara sularındaki ekolojik ortamda yer alan canlı çeşitliliğine sucul biyoeçşitlilik adı verilir).
Büyük ölçekli balıkçılık	: 12 metreden büyük gemilerle genellikle kıyıdan uzak bölgelerde ve açık denizlerde, gırgır, trol gibi büyük ve aktif av araçları ile yapılan balıkçılık faaliyetleri.
Çift kabuklu yumuşakçalar	: Suyu filtre ederek suda bulunan gıdalarla beslenen, vücutları simetrik iki kabuk içinde bulunan midye ve istiridye gibi su ürünleri.

Dalyan	: Nehirlerin ve lagün göllerinin denizle bağlantılı kısımlarının ahşap, metal ızgaralar ve setlerle kapatıldığı, balıkların girebilmesi ve yakalanması için kurulan tuzaklardan oluşan ve balıkların doğal yemlerle beslendiği üretim yerleri.
Demersal türler	: Göl ya da denizlerin dipte veya dibe yakın kısımlarında yaşayan türler.
Dip trolü	: Bir veya daha çok gemi ile çekilmek suretiyle zemin üzerinde sürütülerek dip su ürünleri avcılığında kullanılan trol ağıları ve bu ağılarla yapılan su ürünleri istisali.
Ekosistem	: Belirli bir alanda bulunan canlılar ile bunları saran çevrenin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik gösteren ekolojik sistem.
Endüstriyel balıkçılık	: Balık ve su ürünlerinin gelişmiş teknikler kullanılarak büyük ölçekte avlanması, yetiştirilmesi, işlenmesi, depolanıp bir yerden başka bir yere nakledilmesi, pazarlanması ve ürüne dönüştürülerek satılması faaliyetleri.
Fauna	: Belli bir bölgede yaşayan hayvansal canlıların tümü.
Fitoplankton	Fotosentezle kendi materyalinin bir kısmını sentezleyebilme yeteneğine sahip olan planktonik organizmalar. Bitkisel plankton.
Flora	: Belli bir bölgede yaşayan bitkisel canlılar, mantar ve bakteri türlerinin tümü.
Gemi	: Büyüklükleri ne olursa olsun, denizlerde ve iç sularda su ürünleri araştırmasında, istishalinde, naklinde, işlenmesinde kullanılan motorlu veya motorsuz kayık, sandal, tekne gibi tüm yüzer vasıtalar.
Gırgır avcılığı	: Yüzeye yakın veya orta su bölgelerinde yüzen balık sürülerinin etrafının yardımcı bot yardımı ile ağıla çevrilmesi ve ağın alttan büzülmesi suretiyle yapılan bir avcılık yöntemi.
Havyar	: Çoğunlukla mersin balıklarından, alabalık ve kefal gibi balıklardan elde edilen yumurtaların haşlama, tuzlama veya tütsüleme işlemine tabi tutulması sonucu elde edilen su ürünü.
Hayalet ağ	: Su ürünleri avcılığı sırasında su dibindeki kayalıklara takması sonucu suda kalan, terk edilen veya kaybolan ancak bulundukları ortamda balık yakalamaya devam eden ağılara veya diğer avlanma araçları.
Hedef dışı av	: Balıkçılık faaliyetleri sırasında, hedeflenen türlere ek olarak, ticari değeri olan veya olmayan su ürünlerinin veya su kaplumbağaları, deniz memelileri ve su kuşları gibi diğer türlerin yakalanması.
Herbivor	: Bitkisel türlerle beslenen hayvanlara verilen genel ad.

İskarta av	: Balıkçılık faaliyetleri sırasında yakalanan hedef veya hedef dışı türlerden çeşitli sebeplerle alıkonulmayıp atılan avlar.
İç sular	: Göller, suni göller, lagünler, baraj gölleri, bentler, regülatörler, kanallar, arklar, akarsular, mansaplar, üretme ve yetiştirme yerleri.
İhtiyoplankton	: Balık yumurtası.
İstihsal vasıtaları	: Su ürünlerinin istihsalinde kullanılan gemiler ile her türlü malzeme, teçhizat, alet, edevat, yemler, takım ve tesisler. Av araçları.
İstihsal yerleri	: Su ürünlerini istihsale elverişli olan ve içinde veya üzerinde herhangi bir istihsal vasıtası kurulabilen, kullanılabilen su sahaları. Avlak sahaları.
İstilacı türler	: Doğal olarak yaşadıkları ekosistemden başka bir ekosisteme giren, çeşitli etkenlerle aşırı çoğalarak tüm ekosistemi etkileyen türler.
Kabuklular	: Crustacea sınıfından, büyük kısmı denizlerde, bir kısmı iç sularda yaşayan, vücutları üstten ve alttan parçalı veya bütün olarak kabukla örtülü bulunan karides, istakoz ve yengeç gibi canlılar.
Karnivor	: Hayvansal besinler ile beslenen canlılar.
Küçük ölçekli balıkçılık	: 12 metreden küçük gemiler ile genellikle kıyıya yakın bölgelerde, pasif av araçları ile yapılan günübirlik balıkçılık faaliyetleri.
Lagün	: Denizle irtibatı ve denizin etkisi altında bulunan göller.
Limnoloji	: İç sulardaki biyolojik yaşamı, verimliliği ve buna etki eden fiziksel, kimyasal, biyolojik faktörleri kalitatif ve kantitatif yönden inceleyen bilim dalı.
Mikroplastik	: Boyutları 1 mikrometre ile 5 mm arasındaki olan plastikler.
Müsilaj	: Biyolojik ve kimyasal birçok koşulun bir araya gelmesiyle oluşan, bitkilerin ve bazı mikroorganizmaların ürettiği kalın, yapışkan bir madde.
Omnivor	: Hem bitkisel hem de hayvansal besinler ile beslenebilen canlılar.
Oşinografi	: Okyanus ve denizlerin fiziksel, kimyasal ve biyolojik özellikleri üzerine deneysel araştırmalar yapan bilim kolu, denizbilimi.
Ortasu Trolü	: Genellikle göçmen balıkların istihsaline mahsus, dibe temas etmeksizin suyun ortasından veya yüzüne yakın kısımdan çekilen trol ağları ve bunlarla yapılan su ürünleri istihsalı.
Ötrofikasyon	: Büyük göller ve bazı deniz ekosistemlerinde, çeşitli nedenlerle besin maddelerinin büyük oranda artması sonucu, plankton ve alg varlığının aşırı şekilde çoğalması.

Pelajik türler	: Hayatlarının büyük bölümünü su yüzeyi ile dip arasındaki serbest su kütleşi içerisinde geçiren, çoğunlukla göçmen olan ve belirli bir yere bağımlı olmayan balıklar.
Pinter	: Ahşap veya metal çemberlerce donatılan iç içe konik yapılı ağ malzemelerin oluşturduğu av aracı (Tek ağızlı ve çift ağızlı olabilir).
Plankton	: İç sular ve denizlerin pelajik bölgesinde yaşayan, su içinde dalga, akıntı vb. su hareketleriyle sürüklenen bütün küçük bitki ve hayvan grupları.
Popülasyon	: Belirli bir bölgede yaşayan aynı türe ait bireylerin oluşturduğu topluluk.
Predatör	: Canlı organizmaları avlayarak beslenen yırtıcı ve saldırgan organizmalar.
Prey	: Predatöre yem olan organizmalar.
Polikültür yetiştiriciliği	: Bir alanda birden fazla türün herhangi bir amaçla yetiştiriciliğinin yapılması.
Rekreasyonel balıkçılık	: İnsanların dinlenme, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katılabilecekleri şekilde lagünlerde, nehirlerde, baraj gölü, göl ve düzenlenmiş bir alanda yürütülen balıkçılık faaliyeti.
Sediment	: Sularda taşınmakta olan askıdaki katı maddelerin yerçekimi kuvvetinin tesiri altında dibe çökmesiyle oluşan tortu tabakası.
Sintine suyu	: Bir geminin su hattı altında kalan ve sintine adı verilen iç kısmında, geminin makine ve kazan kısmın zemininde biriken gemi içinde sızan sular ve sıvılar.
Sportif balıkçılık	: Sportif balık avcılığı federasyonlarınca konulan kurallara dayalı olarak, yakalanan balığa zarar vermeme, sağlıklı ve canlı olarak suya iade edilmesi gibi temel prensipler içeren bireysel balık avcılığı etkinliği.
Stok	: Bitkisel ve hayvansal organizmaların belli bir bölgede oluşturdukları biyokütle miktarı.
Su ürünleri	: Denizler, iç sular ve suni olarak yapılmış havuz, baraj, gölet, dalyan ve çiftlik gibi yerlerde doğal veya suni olarak istihsal edilen su bitkileri, balıklar, süngerler, yumuşakçalar, memeliler, sürüngenler ve kabuklular gibi canlılar ile bunlardan imal edilen ürünler.
Su ürünleri avcılığı	: Tatlısu, deniz suyu ve acı sularda balıklar, kabuklular, yumuşakçalar vb. suda yaşayan hayvansal canlıların, alglerin ve su bitkilerinin toplanması, yakalanması, avlanması.

Su ürünleri istihsal hakkı	: Dalyan, lagün ve iç sulardaki ticari, amatör ve rekreasyonel amaçlı su ürünleri avcılık hakkı.
Su ürünleri mühendisi	: Su ürünleri ile ilgili eğitim veren, su ürünleri, deniz bilimleri, balıkçılık teknolojisi, su bilimleri fakülteleri ile ziraat fakülteleri içerisindeki su ürünleri bölümleri gibi fakültelerden mezun olan mühendisler.
Su ürünleri müstahsilleri	: Deniz ve iç sularda su ürünleri istihsal eden gerçek ve tüzel kişiler.
Su ürünleri yetiştiriciliği	: Deniz suyu, tatlısu ve acı sularda balıklar, kabuklular, yumuşakçalar vb. suda yaşayan hayvansal canlıların, alglerin ve su bitkilerinin kontrollü veya yarı kontrollü ortamlarda yetiştirilmesi.
Ticari balıkçılık	: Gelir elde etmek amacıyla yapılan su ürünleri üretimi ve avcılığı.
TRIX İndeksi	: Trofik indeks. Suların trofik durumunun (ötrofikasyon) sınıflandırılmasında kullanılan bir ölçek (Sulardaki besin tuzlarından toplam fosfor ve toplam inorganik azot, planktonik biyokütle, klorofil-a ve fotosentez yoğunluğu, oksijen doygunluğu parametrelerine göre hesaplanır).
Trofik durum	: Organizmalar arasındaki beslenme zinciri ve beslenmeye trofik adı verilir. Suların (göllerin) trofik durumu, sulardaki besin tuzlarının varlığı ve buna bağlı olarak suların birincil üretim potansiyellerini açıklar (Trofik durum, suların besin verimliliklerine göre; oligotrofik (az besinli), mezotrofik (orta besinli), ötrofik (iyi besinli), hiperötrofik (çok besinli) olarak sınıflandırılmaktadır).
Trol avcılığı	: Trol ağı adı verilen torba şeklinde ağın gemi ile çekilerek genellikle dip balıklarının avlanması biçimindeki avcılık yöntemi.
Yasa dışı, Kayıt dışı ve Düzenlenmemiş (YKD) Avcılık	: Yasa dışı avcılık: Bölgesel ve uluslararası düzeyde kabul edilen yasa ve kurallara, yürürlükteki mevzuata aykırı olarak gerçekleştirilen balıkçılık faaliyetleri. Kayıt dışı avcılık: Ulusal yasa ve mevzuata veya uluslararası bölgesel balıkçılık yönetim kuruluşlarının raporlama prosedürlerine aykırı olarak ilgili makamlara bildirilmeyen veya yanlış rapor edilen balıkçılık faaliyetleri. Düzenlenmemiş avcılık: İlgili koruma veya yönetim önlemlerinin bulunmadığı alanlarda veya balık stokları üzerinde ulusal veya uluslararası hukuk kapsamında canlı deniz kaynaklarının korunmasına ilişkin sorumluluklarla bağdaşmayan bir şekilde yapılan balıkçılık

- faaliyetleri.
- Yapay resif** : Su ürünlerine yuva oluşturmak ve toplamak veya belli av araçlarının kullanılmasını engellemek amacıyla su içinde çeşitli materyallerden inşa edilen yapılar.
- Yumuşakçalar** : Mollusca takımından, büyük bir kısmı denizlerde, bir kısmı iç sularda yaşayan, vücutları genellikle kabukla korunan, salyangoz, midye, istiridye, ahtapot gibi yumuşak vücutlu hayvanlar.
- Zooplankton** : Ortamda bulunan organik partikül ve/veya organizmalarla beslenen planktonik canlılar. Hayvansal plankton.

KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU

Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Anayasa'nın 98 inci ve İçtüzük'ün 104 ve 105 inci maddeleri çerçevesinde çalışmalarını tamamlayarak bu Raporu düzenlemiştir.

Bugün dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük meselelerden biri, sağlıklı ve güvenilir gıdaya erişimdir. Bu noktada, su ürünleri hayati bir öneme sahiptir. Su ürünleri taşıdığı zengin vitamin, mineral, protein ve omega-3 yağ asitleriyle en sağlıklı gıdalardan biridir ve bu içerikleriyle farklı hayvansal gıdalara göre eşsiz niteliktedir. Diğer taraftan su ürünleri diğer hayvansal protein kaynaklarına göre pek çok açıdan avantajlara sahiptir. Örneğin hayvansal protein kaynakları karşılaştırıldığında aynı miktarda et üretimi için en az su kullanımı gerektiren hayvansal protein kaynağı su ürünleridir. Benzer şekilde yem dönüşüm oranlarına göre karşılaştırıldığında, aynı miktarda protein elde etmek için kullanılan yem miktarının su ürünlerinde daha az olduğu görülür. Yine su ürünlerinin protein oranı diğer birçok hayvansal protein kaynağına göre daha yüksektir. Dolayısıyla su ürünleri sayesinde daha az miktarda girdi ile daha çok hayvansal proteine erişim mümkündür. Bu gerçekler, su ürünlerinin geleceğin en stratejik gıda kaynaklarının başında geldiğini ortaya koymaktadır.

Su ürünlerinin önemi her geçen gün daha da anlaşılmaktadır. Bu da dünya genelinde su ürünlerine olan talebin hızla artmasını sağlamaktadır. Son 50 yıllık zaman diliminde; dünyada nüfus artışı yıllık yüzde 1,6 iken su ürünleri tüketimindeki yıllık artış yüzde 3'tür. 1960'lerde kişi başına tüketilen su ürünleri miktarı 9,9 kg iken bu rakam bugün 20 kg'ı aşmıştır ve kişi başı tüketimin daha da artması beklenmektedir. Bu eğilim, su ürünleri sektörünün büyük bir ekonomik potansiyel taşıdığını açıkça göstermektedir.

Üç tarafı, birbirinden farklı niteliklere ve farklı üretim potansiyeline sahip denizlerle çevrili, 25 akarsu havzasında çok sayıda akarsu, göl, baraj gölü ve gölet bulunan ülkemiz su ürünleri sektörü açısından son derece zengin kaynaklara sahiptir. Bugün geldiğimiz noktada Türkiye, su ürünleri üretiminde dünya çapında söz sahibi bir ülke olma yolunda hızla ilerlemektedir. Bundan 10 yıl önce 600 bin ton civarında yapılan su ürünleri toplam üretimi bugün neredeyse iki katına çıkmıştır. 2019 yılında 1 milyar doları aşan ihracat rakamı, 2024 yılında yine iki kat artarak 2 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Elde edilen bu başarı, su

ürünleri sektörünün dinamik yapısını ve aynı zamanda milletimizin üretken gücünü açıkça ortaya koymaktadır.

Ülkemiz su ürünleri sektöründe hızla ilerleyerek dünyada öncü bir role kavuşurken sektörün önündeki engellerin kaldırılması son derece önemlidir. Komisyon olarak yaptığımız çalışmanın özünde de bu vardır. Bu rapor, su ürünleri sektörünün karşılaştığı engeller ve bu engellerin nasıl kaldırılacağı, sürdürülebilir, doğaya saygılı, verimli süreçlerin nasıl hayata geçirileceği hakkında bir rehber niteliğindedir.

Su ürünleri sektörü oldukça kapsamlı bir çalışma alanıdır. Avcılık, yetiştiricilik, işleme, pazarlama, ticaret, desteklemeler, balıkçı barınakları, sektörün tabi olduğu mevzuat, yönetim ve denetimden sorumlu kamu idareleri, üretici örgütleri başta olmak üzere daha birçok konu su ürünleri sektörünün alt başlıklarıdır ve her bir alt başlık kendi içinde daha alt başlıklara ayrılmaktadır. Meclis Araştırma Komisyonu olarak tüm bu başlıklar hakkında kapsamlı bir çalışma yürütülmüştür. Bu amaçla önce sektörün tüm paydaşları dinlenmiştir. Sonrasında ise sahada yerinde incelemelerde bulunularak mevcut sorunlar tespit edilmiştir. Toplamda yol süreleri hariç 189 saat 43 dakika çalışma yapılmış, yaklaşık 11 bin km yol gidilmiş, bu çalışmalar yaklaşık 2 bin sayfa tutanakla kayıt altına alınarak sektörün röntgeni çekilmiştir. Sonuç olarak sektörün mevcut durumu ile karşılaşılan sorunların detaylı bir şekilde ele alındığı kapsamlı bir rapor oluşturulmuştur.

Rapor dokuz bölümden oluşturulmuştur. İlk sekiz bölümünde; sektörün genel durumu, işleyişi, avcılık, yetiştiricilik, balıkçı barınakları, işleme-pazarlama faaliyetleri, sürdürülebilirlik ve eğitim-araştırma faaliyetleri ele alınmıştır. Dokuzuncu bölümünde ise, ilk sekiz bölümde resmedilen sektörün sorunları tespit edilerek bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Çözüm önerileri üç temel ilke üzerine inşa edilmiştir:

1. Bilimsellik: Alınacak kararların bilimsel verilere dayanması.
2. Sürdürülebilirlik ve Verimlilik: Doğal kaynaklarımızı koruyarak sektörün geliştirilmesi.
3. Üretici Refahı: Balıkçılarımızın ve sektör çalışanlarının ekonomik şartlarını iyileştirmek.

Bu raporun yegâne amacı, Türkiye'yi su ürünleri sektöründe dünya lideri yapmak ve bu sektörü gelecek nesillere güçlü bir şekilde taşımaktır. Bu ilkeler doğrultusunda, raporda sektörün tüm bileşenlerini kapsayan öneriler geliştirilmiştir. Raporda yer alan tespit ve öneriler bu gayeyi gerçekleştirmek için atılması gereken adımları içermektedir. Bu rapor,

bundan sonraki süreçte hem yasama hem de yürütme için yol gösterici bir mahiyette olacaktır. Türkiye Yüzyılı'nda her alanda olduğu gibi su ürünleri alanında da dünyaya yön veren ülkeler arasında yer almamızı sağlayacak her adımı azim ve kararlılıkla atmaya devam edeceğiz.

Kamu olarak her zaman balıkçılarımızın daima yanında olduk, onların emeğini ve alın terini desteklemeyi en önemli görevlerimizden biri olarak gördük. Su ürünleri sektörünün güçlenmesi ve dünya çapında rekabet edebilir hale gelmesi için büyük maddi destekler sağladık. Balıkçılarımızın mazot maliyetlerini hafiflettik, yetiştiriciliği teşvik ettik, küçük ölçekli balıkçılarımıza özel destekler sunduk. Aynı zamanda finansman erişimini kolaylaştırarak yatırım ve işletme kredilerini genişleterek sektöre can suyu olduk.

Bunların yanında doğal kaynaklarımızı koruyarak sürdürülebilir üretimi artırmak için denizlerimizi ve iç sularımızı balıklandırma projeleriyle daha da bereketlendirdik. Cumhuriyetimizin 100. yılında, mavi sularımızla buluşturulan 100 milyon balık yavrusu, bu vizyonun en güzel örneklerinden biridir. Balıkçılarımızın azmi, çalışkanlığı ve devletimizin sağladığı imkânlarla su ürünleri sektörü üretimde ve ihracatta üst üste rekorlar kırarak ülke ekonomisine büyük katkılar sunmaktadır.

En son teknolojiyle donatılmış balıkçı gemilerimiz artık sadece kendi kara sularımızda değil, uluslararası sularda da bayrağımızı gururla dalgalandırmaktadır. Balıkçılarımızın daha geniş avlanma alanlarına erişimini sağlamak için her yıl farklı ülkelerle yeni balıkçılık anlaşmaları imzalanmaktadır. Bu kapsamda özellikle Afrika başta olmak üzere birçok ülkeyle iş birliğimiz güçlendirilmiş, geçtiğimiz yıla göre anlaşmalı ülke sayısı 15'i aşmıştır. Böylece balıkçılarımızın uluslararası sularda da daha güçlü ve rekabetçi bir konuma ulaşması sağlanmıştır.

Türkiye son yıllarda balıkçılarımızın azmi, çalışkanlığı ve devletimizin sağladığı imkanlarla muazzam bir başarı elde etmiştir. Bu büyük başarının mimarı olan Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN başta olmak üzere Komisyonumuzun çalışmalarının yürütülmesinde desteklerini esirgemeyen Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız Sayın Numan KURTULMUŞ'a; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Komisyonumuzun kurulmasına vesile olan önerelerde imza sahibi olan ve Komisyonumuzun kurulmasını destekleyen tüm parti grupları ve değerli Milletvekillerine, Tarım ve Orman Bakanımız Sayın İbrahim YUMAKLI'ya, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanımız Sayın Murat KURUM'a, Ulaştırma ve Altyapı Bakanımız Sayın Abdulkadir URALOĞLU'na, Komisyonumuzda birlikte çalıştığımız tüm üyelerimize; Komisyonumuza bizzat gelerek bilgi veren ve aynı zamanda çözümün önemli paydaşları olan kamu kurumlarımızın ve üretici örgütlerimizin temsilcilerine, akademisyenlerimize, saha

ziyaretlerimizde bizlere tecrübelerini aktaran sektör çalışanlarımıza, bu ziyaretlerimizde bizleri misafirperverlikle ağırlayan mülkî idare amirlerimize ve yerel yöneticilerimize, Komisyonumuzda görevli uzmanlarımıza, danışmanlarımıza ve Komisyon çalışmalarımızda bizlere destek sağlayan tüm kişi ve kuruluşlara Komisyonumuz adına en içten teşekkürlerimi sunarım.

Dr. İsmail Emrah KARAYEL
İstanbul Milletvekili
Komisyon Başkanı

ÖNERGE METİNLERİ

1. İstanbul Milletvekili İsmail Emrah KARAYEL ve 32 Milletvekilinin, Su ürünleri sektöründe yaşanan sorunların araştırılarak su ürünleri kaynaklarının korunması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/5):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemiz iç su kaynakları ve üç tarafını çevreleyen denizleri ile su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği için geniş imkânlar sunmaktadır. Su kaynaklarımızdan avcılık ve yetiştiricilik yoluyla son yıllarda ortalama 700-800 bin ton civarında su ürünleri üretimi yapılmaktadır. Sektör; 18.476 adet balıkçı gemisi, 2.223 adet su ürünleri yetiştiricilik tesisi ve 264 adet su ürünleri işleme tesisinde doğrudan veya dolaylı olarak yaklaşık 250 bin kişiye istihdam sağlamaktadır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de avcılık yoluyla üretimde sınır noktasına varıldığından avcılıkta esas olan, üretimin artışından daha çok koruma ve kullanma dengesi sağlanarak sürdürülebilir işletilmesidir.

Mavi vatanda canlı su ürünleri kaynaklarının ve yaşam alanlarının sürdürülebilir kullanılması, korunması, buralardan elde edilen gelirlerin artırılması ile su ürünleri yetiştiricilerinin ve avcılarının sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin tespit edilmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılması hususunda gereğini arz ederiz.

1)	İsmail Emrah KARAYEL	İstanbul
2)	Adem YEŞİLDAL	Hatay
3)	Hasan ÇİLEZ	Amasya
4)	Ejder AÇIKKAPI	Elazığ
5)	Emre ÇALIŞKAN	Nevşehir
6)	Atay USLU	Antalya
7)	Oğuzhan KAYA	Çorum
8)	Murat ALPARSLAN	Ankara
9)	Osman SAĞLAM	Karaman
10)	Serkan BAYRAM	İstanbul
11)	Asuman ERDOĞAN	Ankara
12)	Hasan TURAN	İstanbul
13)	Fehmi Alpay ÖZALAN	İzmir
14)	Mustafa ARSLAN	Tokat
15)	Ahmet ÇOLAKOĞLU	Zonguldak
16)	Ruken KİLERCİ	Ağrı
17)	Ali ÖZKAYA	Afyonkarahisar

18)	Nurettin ALAN	İstanbul
19)	Mustafa DEMİR	İstanbul
20)	Rümeysa KADAK	İstanbul
21)	Osman MESTEN	Bursa
22)	Mustafa SAVAŞ	Aydın
23)	Halil ELDEMİR	Bilecik
24)	Fatma AKSAL	Edirne
25)	Halis DALKILIÇ	İstanbul
26)	Hulusi ŞENTÜRK	İstanbul
27)	Sami ÇAKIR	Kocaeli
28)	Orhan KIRCALI	Samsun
29)	Nazım MAVİŞ	Sinop
30)	İsmail GÜNEŞ	Uşak
31)	Burhan KAYATÜRK	Van
32)	Tuba VURAL ÇOKAL	Antalya
33)	Muhammet Müfit AYDIN	Bursa

Gerekçe:

Ülkemiz iç su kaynakları ve üç tarafını çevreleyen denizleri ile su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği için geniş imkânlar sunmaktadır. Su kaynaklarımızdan avcılık ve yetiştiricilik yoluyla son yıllarda ortalama 700-800 bin ton civarında su ürünleri üretimi yapılmaktadır. Sektör; 18.476 adet balıkçı gemisi, 2.223 adet su ürünleri yetiştiricilik tesisi ve 264 adet su ürünleri işleme tesisinde doğrudan veya dolaylı olarak yaklaşık 250 bin kişiye istihdam sağlamaktadır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de avcılık yoluyla üretimde sınır noktasına varıldığından avcılıkta esas olan, üretimin artışından daha çok koruma ve kullanma dengesi sağlanarak sürdürülebilir işletilmesidir. Bu nedenle 2002 yılından itibaren yeni balıkçı gemisi ruhsatı verilmemektedir.

Son 20 yılda balıkçı gemileri için 10,2 milyar TL ÖTV indirimli yakıt desteği, 7,2 milyar TL yetiştiricilik desteği, 82,9 milyon TL küçük ölçekli balıkçılık desteği başta olmak üzere, diğer desteklerle birlikte bugünkü değerle toplam 18,2 milyar TL ödeme yapılmıştır. Bunun yanında sektöre, düşük faizli kredi imkânı getirilerek 2002 yılından günümüze kadar güncel değerle 13,9 milyar TL sübvansiyonlu kredi imkânı sağlanmıştır. Son yıllarda ÖTV oranının azalması ve artan yakıt giderleri, balıkçıları endişelendirmiş olsa da pandemi sürecinde dahi genel itibarıyla balıkçılıktan iyi gelir sağladıkları bilinmektedir.

1982'de kapatılan Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün, Tarım Bakanlığı bünyesinde 2011 yılında tekrar kurulması sektöre önemli bir ivme kazandırmıştır. Hayata geçirilen politika ve uygulamalarla ülkemiz, dünyada yetiştiricilikte 18'inci (Okyanus ülkeleri bu alanda çok daha avantajlıdır), Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında 1'inci sıradaki

pozisyonuna devam etmektedir. Avcılıkta ise güçlü balıkçılık filosu ile ilk sıralardaki konumunu sürdürmektedir. 2002 yılında 61 bin ton/yıl olan su ürünleri yetiştiricilik üretimi %744 oranında rekor bir artış sağlayarak yarım milyon ton seviyesi aşılmıştır. Karadeniz'de büyütülen ve ithal somona alternatif olan Türk Somonu ihracatımız ise 45 bin ton (yaklaşık 350 milyon dolar) seviyesine yükselmiştir, halen de yükselme potansiyeli bulunmaktadır. Su ürünleri sektörü, 2023 hedefi olan 1 milyar dolar hedefini 2019 yılında yakalamış, 2022 yılsonu itibarıyla 1,7 milyar dolar seviyesi yakalanmış, ithalat ise 300 milyon dolar civarında gerçekleşmiş olup, sektör net ihracatçı konumunu güçlendirmiştir. Bu tutar toplam tarımsal ihracatımızın %5,7'sine tekabül etmektedir.

Denizlerimiz, doğal göl, baraj ve akarsularımızda yaşayan, başta balıklar olmak üzere, tüm su canlılarını korumak ve gelişmelere uyum sağlamak adına 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu 1 Ocak 2020 tarihinde güncellenmiştir. Bu kapsamda yasa dışı avcılığın önlenmesine yönelik denetimler etkili bir şekilde gerçekleştirilmiş ve Kanunun güncellenmesinden bu yana yasa dışı, kaçak avcılık yapan, ruhsatsız 632 geminin mülkiyeti kamuya geçirilmiştir. Bu durum kurallara uyan balıkçılarda memnuniyet oluşturmuştur.

Dünya'da çok az ülkenin uygulayabildiği 15 farklı türde balıklandırma yapılmaktadır. 2022 yılında her vatandaşımız için bir adet olacak şekilde 84 milyon adet yavru balık su kaynaklarımıza bırakılmış, aynı zamanda 10 binden fazla yapay resif blokları denizlerimize atılmıştır. Yine pasif olarak avlanmaya devam eden yaklaşık 1 milyon metrekare hayalet ağ toplanarak kaynaklarımızdan uzaklaştırılmış böylece, sucul biyolojik çeşitliliğimize ve balık stoklarının korunmasına katkı sağlanmıştır.

Balıkçılık filomuz Avrupa'nın en büyük üç filosu arasında yer almaktadır. Bu kadar büyük, teknolojik donanımlı balıkçı filosu, balıkçı reislerimizin kabiliyetiyle birlikte, başta hamsi olmak üzere, diğer balıklarımızı da önemli oranda tehdit etmeye başlamıştır. İklim değişikliği ve aşırı av baskısı nedeniyle kendi karasularımızdaki stoklardaki azalış, artan girdi maliyetleri (mazot, işçilik, lojistik vb.) balıkçılarımızın kazançlarını büyük oranda etkilemiştir. Su ürünleri stoklarının korunması ve balıkçılarımızın kazançlarını artırmak için okyanuslarda, özellikle Afrika ülkelerinde avcılık yapabilecek kapasiteye sahip balıkçı gemilerinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi büyük önem arz etmektedir. Balıkçılarımızın 2012 yılından itibaren Moritanya gibi ülkelere gitmeye başlamış olması, bu konuda balıkçılarımızda altyapı oluşmasını sağlamıştır.

Su ürünleri yetiştiriciliğinde rekor seviyede artış trendi devam etmektedir. Bununla birlikte, bu trendin devamının sağlanması için yeni üretim alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. İklim değişikliğinden kaynaklı su kısıtlarından etkilenmemek için teknolojik ve pahalı

yatırımlar olan kapalı devre yetiştiricilik sistemleri gibi üretim modellerinin desteklenmesi gerekmektedir. Gelişen ve büyüyen yetiştiricilik tesislerinin (havuz, kafes vb.) ise kıyılardan ve turizm alanlarından daha açık denizde, çevreyi ve turizmi etkilemeyecek şekilde planlanması, çevreci üretim olan midye üretimi gibi alternatif türlerin yetiştiriciliğinin tüm Bakanlık ve kurumlarca desteklenmesi önemlidir.

Dünyada su ürünleri tüketimi kişi başı yılda 16/18 kg, AB'de 24 kg olmasına rağmen ülkemizde ise 6/8 kg civarındadır. Bu durum genel tüketim alışkanlığına bağlı olsa da kamuoyunda yaygın olan yetiştiricilik tesislerinde yetişen balıkların sağlıksız olabileceği ve çevre kirliliği oluşturulduğu algısının yersiz olduğu kırıldığı takdirde; Avrupa, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi ülkelerde sevilerek tüketilen balıklarımızın, milletimiz tarafından da tüketiminin artmasını sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Balıkçılarımız için hayati önem taşıyan balıkçı barınaklarının alt ve üst yapılarındaki eksiklikler ile bu yerlerin amacı dışında yapılaşması ve kullanılması sorunlarının çözüme kavuşturulması büyük önem taşımaktadır.

Yukarıda yer verilen açıklamalar çerçevesinde, mavi vatanda canlı su ürünleri kaynaklarının ve yaşam alanlarının sürdürülebilir kullanılması, korunması, buralardan elde edilen gelirlerin artırılması ile su ürünleri yetiştiricilerinin ve avcılarının sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin tespit edilmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılması hususunda gereğini arz ederiz.

2. Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Grup Başkanvekili Manisa Milletvekili Erkan AKÇAY ve Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent BÜLBÜL'ün, Su ürünleri yetiştiricileri ve avcılarının sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/6):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemizde su ürünleri yetiştiricilerinin ve avcılarının sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin tespit edilmesi, su ürünleri üretimi ve su ürünleri ihracatının artırılması amacıyla Anayasanın 98 inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak Meclis Araştırması açılması hususunda gereğini arz ederiz.

Gerekçe:

Ülkemiz, üç tarafı denizlerle çevrili, birçok göl ve gölete sahip coğrafi özelliğiyle su ürünleri açısından büyük bir potansiyele sahip durumdadır. Ekolojik olarak sahip olduğu uygun koşullar nedeniyle birçok türe sahip olan denizlerimiz ve iç sularımız, avcılık ve yetiştiricilik açısından zengin kaynaklar barındırmaktadır. Karadeniz'de 247, Marmara Denizi'nde 200, Ege Denizi'nde 300 ve Akdeniz'de 500 balık türünün bulunduğu tahmin edilmektedir ve ekonomik olarak değerlendirilen türlerin sayısı ise yaklaşık 100 civarındadır.

Ülkemizde yıllara göre değişmekle beraber, avcılık ve yetiştiricilik yoluyla su kaynaklarımızdan, yıllık 600-800 bin ton civarında su ürünleri üretimi gerçekleştirilmektedir. 2021 yılı su ürünleri üretimi, yaklaşık 800 bin ton olarak gerçekleşmiş, bunun 328 bin tonu avcılıktan, 472 bin tonu ise yetiştiricilikten elde edilmiştir.

Ülkemizde su ürünleri avcılık üretimi yıllar itibarı ile dalgalı bir yapı sergilerken, yetiştiricilikte ise sürekli bir artış eğilimi görülmektedir.

Su ürünleri yetiştiricilik üretimi 2002 yılında 61 bin ton iken, 2021 yılında %673 artarak 472 bin tona, aynı zamanda yetiştiriciliğin toplam su ürünleri üretimi içindeki payı 2002 yılında %9 iken, 2021 yılında %58,7'ye yükselmiştir.

2002'de 61 bin ton olan su ürünleri üretimi, 2022'de yaklaşık 514 bin tona ulaşmıştır.

2002'de 27 bin ton olan su ürünleri ihracatı, 2022'de 251 bin tona ulaşmıştır ve Türkiye sularında yetiştirilen balıklar, başta Avrupa Birliği olmak üzere, aralarında Japonya, ABD, Rusya ve Güney Kore'nin de yer aldığı 100'den fazla ülkeye ihraç edilmektedir.

Ekonomik değer olarak ise 2022 itibariyle ihracat değeri yaklaşık 1,7 milyar dolara çıkmıştır.

Dünyada olduğu gibi ölkemizde de avcılık yoluyla üretimde sınır noktasına ulaşılmıştır.

Bu durumun başlıca sebepleri olarak; endüstriyel atıklar, tarım ilaçları ve diğer insan faaliyetlerinin deniz suyu kirliliğine neden olması, yasa dışı avlanma ve yanlış av yöntemleri, özellikle kıyı alanlarında yapılan turistik tesisler, limanlar ve diğer yapılar nedeniyle doğal yaşam alanlarının kaybedilmesi neticesinde balık popölasyonlarının azalması görölmektedir.

Bununla birlikte; su ürünleri avcılığının yetiştiriciliğe göre azalış göstermesinde; iklim değişikliği ve aşırı av nedeniyle balık stoklarındaki azalış ve artan girdi maliyetleri (mazot, işçilik, lojistik vb.) başlıca sebepler olarak gösterilmektedir.

Bu hususta ölkemizde su ürünlerinin avcılık yoluyla istihsal edilmesi için su ürünleri stoklarının korunması, artan girdi maliyetlerinin azaltılması, yasa dışı ve bilinçsiz avlanmanın önüne geçilmesi önem arz etmektedir.

Su ürünleri avcılığında önemli bir yere sahip olan balıkçı teknelerinin uygun teknolojiyle donatılarak yüksek verime uygun hale gelmesi ve avlanma alanlarının çeşitlendirilmesi de ayrıca önemlidir.

Ölkemizde su ürünleri yetiştiriciliğindeki üretim artışının sürdürülebilir hale gelmesi için ise yeni üretim alanlarının belirlenmesi, tesislerin fiziki kapasitelerinin artırılması, yetiştiricilikte yem maliyetlerinin düşürölmesi önem arz etmektedir.

Ölkemizde su ürünleri üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla; doğal kaynakların etkin ve verimli kullanımı, yetiştiricilik ve açık deniz balıkçılığın geliştirilmesi gerekmektedir.

Su ürünleri ıslah ve yetiştiriciliği, kaynakların doğru kullanımı, üretimin arttırılması, su ürünleri arz-talep dengesinin sağlanması, doğal su ürünleri stoklarının korunarak desteklenmesi, yeni istihdam imkânlarının oluşturulması ve su ürünleri ihracatının geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Yukarıda yer verilen açıklamalar çerçevesinde, ölkemizde su ürünleri yetiştiricilerinin ve avcılarının sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin tespit edilmesi, su ürünleri üretimi ve su ürünleri ihracatının artırılması amacıyla Anayasanın 98 inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılması hususunda gereğini arz ederiz.

3. İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Samsun Milletvekili Erhan USTA'nın, Balıkçılık ve su ürünleri hakkındaki mevzuatın güçlendirilmesi ve sektörün sorunlarına yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/8):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili ve Marmara iç denizine sahip bir ülke olarak büyük bir balıkçılık ve su ürünleri potansiyeline sahiptir. Ancak, maalesef Türkiye'nin su ürünleri ve balıkçılık sektörü, çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmış durumdadır. Aşırı avlanma, yanlış avlanma teknikleri, deniz kirliliği, denetim eksiklikleri ve sektörün modernizasyonunun yetersiz kalması gibi sorunlar bu potansiyeli engellemektedir. Bu sorunlar sektörden geçimini sağlayan vatandaşlarımızı da olumsuz yönde etkilemektedir. Uygulanan yanlış politikalar ve bu sektöre sahip çıkılmaması nedeniyle son tüketici olan vatandaşlarımız için balık ve diğer deniz ürünleri artık lüks bir gıda haline gelmiştir.

Bu sorunların üstesinden gelinmesi için bir takım acil önlemler alınmalıdır. Sorunların çözümü için gecikilen her gün sürdürülebilirlik açısından da büyük bir risk oluşturmaktadır. Yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi, denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi, çevre dostu avlanma yöntemlerinin teşvik edilmesi, balıkçılık ve su ürünleri sektörünün modernizasyonunun sağlanması, sektörde ihtiyaç duyulan kaynağın ayrılması, sektörün sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözümleri hakkında gerekli çalışmaların yapılması amacıyla Anayasa'nın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü' nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılması konusunda gereğini arz ederiz.

Gerekçe:

Ülkemiz 8.333 kilometre kıyı uzunluğuna sahip olmasına rağmen başta aşırı avlanma, yanlış avlanma ve deniz kirliliği sorunları olmak üzere yaşanan birtakım sorunlar verimsizliği beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar için önlem alınmadığı takdirde önümüzdeki yıllarda üretimin artmayacağı hatta azalabileceği de açıktır. Uygulanan yanlış politikalar ve bu sektöre sahip çıkılmaması nedeniyle son tüketici olan vatandaşlarımız için üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizde, balık ve diğer deniz ürünleri artık lüks bir gıda haline gelmiştir.

Balık stoklarının kontrolsüz bir şekilde avlanması denizlerimizdeki ekosistemi ciddi şekilde etkilemektedir. Kaçak avcılık, ağların uygun olmayan boyutlarda kullanılması ve avlanma mevsimlerine uyulmaması gibi sorunlar, balık popülasyonlarının azalmasına ve tür çeşitliliğinin azalmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar kaynaklarımızın zamanla tükenmesine

sebebiyet verebilecektir. Sorunun çözümü için yasaların etkili bir şekilde uygulanması ve denetimlerin sıkılaştırılması gerekmektedir. 5/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ'de "Boy ve ağırlık yasakları" belirlenmiş olunmasına rağmen gerekli denetimin yapılmadığı görülmektedir. Ayrıca, deniz koruma alanlarının oluşturulması ve bu alanların etkili bir şekilde yönetilmesi önemlidir.

Balıkçılık ve su ürünleri sektörünün önündeki bir diğer büyük sorun da deniz kirliliğidir. Sanayileşme, kıyı bölgelerindeki kentsel atık suların denize deşarjı ve gemi atıkları gibi faktörler, deniz ekosistemini kirletmektedir. Bu kirlilik, balıkların yaşam alanlarını olumsuz etkilemekte ve su ürünleri sağlığını tehdit etmektedir. Balıklar, deniz memelileri, deniz kuşları ve diğer canlılar, kirlilik nedeniyle yaşam alanlarını kaybetmekte ve zarar görmektedir. Deniz kirliliği insan sağlığına da zarar vererek balık tüketimini güvensiz hale getirmektedir. Ülkemizde bu sorunun çözümü için yeterli bütçe ayrılmamaktadır. Kıyılarımızda tekne ve yatların atıklarının toplanması amacıyla yeterli iskele bulunmaması da deniz kirliliğini önemli boyutta etkilemektedir.

Önceki dönemlerde gerekli tedbirlerin alınmaması nedeniyle son yıllarda denizlerimizi tehdit eden ciddi bir müsilağ sorunu da ortaya çıkmıştır. Deniz yüzeyinde kalın bir tabaka oluşturan ve su altındaki ekosistemi boğan yapışkan bir madde olan müsilağın başlıca nedeni, sanayi atıkları, kanalizasyon suları ve tarımsal kirlilik gibi faktörlerin bir araya gelerek deniz suyunda kirlilik oluşmasıdır. Müsilağ, deniz canlılarının solunum sistemini etkileyerek onların ölümüne yol açmakta ve balıkçılık faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, turizm sektörünü de olumsuz etkileyen müsilağ, sahil şeritlerinin görüntüsünü bozarak ekonomik kayıplara neden olmaktadır.

Deniz kirliliği ve müsilağ sorunuyla mücadele etmek için etkili denetim ve yönetim mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Denetim eksiklikleri, kirlilik kaynaklarının izlenmesi ve önlenmesi konusunda ciddi zayıflıklara neden olmaktadır. Yasal düzenlemelerin sıkılaştırılması, deniz kirliliği yaratan faaliyetlerin cezalandırılması ve denetim mekanizmalarının etkin bir şekilde uygulanması önemlidir. Ayrıca, atık su arıtma tesislerinin geliştirilmesi, çevre dostu tarım yöntemlerinin teşvik edilmesi ve endüstriyel atıkların düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde su ürünleri ve balıkçılıktan elde edilen ürünlerin çok önemli bir kısmı denizlerimizden sağlanmaktadır. Denizlerimiz arasında da en verimli olan Karadeniz'dir. Birleşmiş Milletler (BM) Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) dünyadaki denizler hakkında bir rapor hazırlamıştır. Buna göre Karadeniz dünyadaki en verimli deniz olup toplam avcılığın %39'u

buradan yapılmaktadır. Ancak buna rağmen ülkemizde bu sektöre gerekli değeri görmemektedir.

Ülkemizdeki balıkçılık sektörünün modernizasyonu konusunda da ciddi sorunlar bulunmaktadır. Geleneksel avcılık yöntemleri, el ağıları ve basit teknelerle yapılan avcılık gibi yöntemler ülkemizde hala yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemler, verimlilik açısından sınırlı olup sürdürülebilirliği de tehdit etmektedir. Gelişmiş ülkelerde kullanılan modern teknolojiler ve ekipmanlar yerli balıkçılarımız tarafından yeterince kullanılamamaktadır. Bu sorunun çözümü için balıkçılarımızın devlet eliyle desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

Balıkçılık ve su ürünleri sektörü, teknolojik altyapı açısından da rakiplerine göre geri kalmış durumdadır. İleri seviye navigasyon sistemleri, balık bulma teknolojileri ve güncel izleme sistemleri gibi modern ekipmanlar kullanımı ülkemizde yaygın değildir. Bu da balıkçıların avcılık verimliliğini azaltmakta ve sürdürülebilirliği tehlikeye atmaktadır. Teknolojik yeniliklere yeterince yatırım yapılmaması ve idare tarafından bu alanda planlama yapılmaması sektörün gelişimini engellemektedir.

Balıkçılık ve su ürünleri sektörünün modernizasyonunda karşılaşılan bir diğer sorun ise pazarlama ve dağıtım alanında yaşanan zorluklardır. Türkiye'nin balıkçıları genellikle yerel pazarlarda ürünlerini satmaktadır. Yerli balıkçılarımız geniş bir ihracat ağına sahip değildir. Bu durum, sektörün büyüme potansiyelini sınırlamakta ve balıkçıların gelirini olumsuz etkilemektedir. Balıkçılık ve su ürünleri sektörünün hak ettiği konuma ulaşabilmesi için daha etkin pazarlama stratejileri ve dağıtım kanallarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Balıkçıların yeni teknolojileri kullanabilmesi, sürdürülebilir avcılık yöntemlerini benimsemesi ve pazarlama becerilerini geliştirmesi için gerekli eğitim imkânları sağlanmalıdır. Ayrıca, balıkçılara mali ve teknik destek sunularak modern ekipmanlara erişimleri kolaylaştırılmalıdır.

Balık çiftliklerinin de ciddi sorunları mevcuttur. Bu çiftliklerdeki yoğun balık nüfusunun bir sonucu olarak hastalık yayılma riski doğal olarak artmaktadır. Bu durum, antibiyotik ve kimyasal ilaçların yoğun kullanımına neden olmaktadır. İlaç kullanımı, su ortamını ve deniz ürünlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Balıkların antibiyotik direnci, ilaçların yan etkileri ve tüketici sağlığı açısından neticeleri araştırılmalıdır. Bu nedenle, balık çiftliklerinde hastalık önleme stratejileri ve alternatif tedavi yöntemleri geliştirilmeli, ilaç kullanımı kontrol altına alınmalıdır.

Balık çiftliklerinde ve sektörde çalışanların çalışma koşulları ve sosyal hakları da önemli bir diğer konudur. Sektörde çalışanların eğitimi, iş güvenliği önlemleri ve adil çalışma

koşulları sağlanmalıdır. Sektörün sürdürülebilirliğinin sağlanması adına çalışanlar için cazibesi artırılmalıdır.

Bu nedenlerle balıkçılık ve su ürünleri hakkında yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi, denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi, çevre dostu avlanma yöntemlerinin teşvik edilmesi, balıkçılık ve su ürünleri sektörünün modernizasyonunun sağlanması, sektörde ihtiyaç duyulan kaynağın ayrılması, sektörün sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözümleri hakkında gerekli çalışmalar yapılması amacıyla Anayasa'nın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü' nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılması konusunda gereğini arz ederiz.

4. Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi Grubu adına Grup Başkanvekili Erzurum Milletvekili Meral DANIŞ BEŞTAŞ ve Grup Başkanvekili Antalya Milletvekili Hakkı Saruhan OLUÇ'un, Türkiye'de küçük ölçekli balıkçılığın sorunlarının tespit edilerek bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/22):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye'de denizler; evsel ve endüstriyel, tarımsal, meteorolojik, lojistik atıklar sonucunda kirlenmektedir. Bunun yanında endüstriyel balıkçılıkla denizel ekosistem tahrip edilmekte ve küçük ölçekli balıkçılık yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmaktadır. Türkiye'de genelde balıkçılığın, özelde ise küçük ölçekli balıkçılığın desteklenmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis araştırması açılması için gereğini arz ve teklif ederim.

Gerekçe:

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada olmasının yanında bir iç denize sahip olması sebebiyle, balıkçılık faaliyetleri açısından önemli bir potansiyele sahiptir. İç sularda yapılan balıkçılık aktiviteleri de bu potansiyeli desteklemektedir. Ancak bazı faktörler sucul ekosistemi/deniz ekosistemini olumsuz etkilemekte, su/deniz canlılarının yaşamlarını sürdürdürebilmelerini engellemektedir. Bu olumsuzlukların başında çevre kirliliği gelmektedir. Marmara denizinde geçen yıl yaşanan Müsilaj olayının temelde deniz ekosisteminin süregelen ve sistematik bir biçimde kirlenmesi sebebiyle yaşandığı hatırlanmalıdır. Yıllardır, deniz evsel, endüstriyel, tarımsal, meteorolojik, lojistik vb. atıklarla kirlenmiş, deniz ekosistemi bu durumdan olumsuz etkilenmiş, biyoçeşitlilik ve balık stokları azalmış, balıkçılık da bu durumdan kötü etkilenmiştir. İklim değişikliği, istilacı türlerin artması da denizlerimizi olumsuz etkilemektedir. Kaçak ve yasak avcılık diğer bir önemli sorundur. En az bunlar kadar önemli bir diğer mesele de endüstriyel balıkçılık pratikleridir. Devasa balıkçı filolarının, toplamda binlerce kilometrekarelik ağları ile denizler adeta elekten geçirilmekte, deniz çayırları ve dip taranmakta denizel ekosistem bu vesileyle yok edilmektedir. Endüstriyel balıkçılık denizlerimizdeki doğal kaynaklar üzerinde büyük baskı oluştururken, küçük ölçekli/kıyı balıkçılığı yapan geleneksel balıkçıların yok olmasına sebep olmaktadır. Küçük ölçekli balıkçılık, 12 metreden küçük tekneler ile kıyıya yakın bölgelerde pasif av araçları ile yapılan günübirlik balıkçılık faaliyetidir. Binlerce yıllık geçmişe sahip olan küçük ölçekli balıkçılık kıyı topluluklarının refahı açısından son derece önemlidir. Deniz ekosistemine

zararlı olmayan hatta, onarıcı niteliğe sahip bir avcılık pratiği olan küçük ölçekli balıkçılar, Türkiye'de balıkçılık filosunun yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır. Ancak toplam avcılığın sadece %10'u küçük ölçekli balıkçılar tarafından yapılmaktadır. Küçük ölçekli balıkçılığa ilişkin devletin destekleyici politikalarının olmaması sebebiyle de küçük ölçekli balıkçılık sosyoekonomik olarak çok önemli zorluklar yaşamaktadır. Denizlerimizdeki balık stoklarının azalmasına paralel olarak, endüstriyel balıkçılığın hegemonik etkisi ve adil olmayan rekabet koşulları, küçük ölçekli balıkçının adeta idam fermanıdır. Küçük ölçekli balıkçılar kendi kaderlerine terkedilmiş durumdadır. Kanuni yetersizliklere ek olarak kooperatifler ve sendikalarda örgütlenmelerinin önünde ciddi engeller vardır. Her yıl ödemek zorunda kaldıkları özel izin harçları, avlanmak için ödenen harçlar (kalkan av izni, karides av izni, misine ağ izni vb.) küçük ölçekli balıkçılığı zarara uğratmaktadır. Orkinos kotasındaki adaletsizlikler küçük ölçekli balıkçılığı ekonomik olarak daha da zor durumda bırakmaktadır. Yakıt başta olmak üzere, av araç ve gereçleri gibi girdi maliyetlerinin çok yüksek olması da küçük ölçekli balıkçılığın bir başka sorunudur. Türkiye'de küçük ölçekli balıkçılığın sorunlarının tespit edilmesi ve çözüme kavuşturulması için ivedilikle bir meclis araştırması açılmalıdır.

5. Sinop Milletvekili Barış KARADENİZ ve 23 Milletvekilinin, Ülkemizdeki balıkçıların, su ürünleri sektörünün ve paydaşlarının sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/58):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Dünyada tüm ülkeler olanaklarının elverdiği ölçüde, sahip oldukları su kaynaklarını, en rasyonel biçimde kullanmanın, hatta mevcut potansiyellerini olabildiğince arttırmanın çarelerini araştırma uğraşısına girmişlerdir. Gerek nüfus artışı gerekse sağlıklı gıdaya erişim ihtiyacının ön plana çıkması sonucu su ürünlerine olan talebin daha da artacağı ancak bu talebin rasyonel yaklaşım ve politikalarla sürdürülebilmesi bir gerekliliktir.

Ülkemiz su ürünlerine elverişli sahaları yönünden küçümsenmeyecek bir potansiyele ve kapasiteye sahiptir fakat sınırsız değildir. Üç tarafımızda bulunan farklı özelliklere sahip denizlerimiz, uzun ve temiz kıyılarımız, 200 kadar doğal gölümüz, 300'ü aşkın baraj gölü ile 750 civarındaki göletimiz, ayrıca 33 büyük akarsuyumuzun yanı sıra çok sayıda küçük akarsularımız, ülkemizdeki su ürünleri potansiyelimizin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir. Ülkemizde su ürünleri sektöründe potansiyelinin ve kapasitesinin çok altında üretim yapıyor olmasına rağmen uygulanmakta olan politikalarla sektörün ilerleyen yıllarda gelişemeyeceği, yanlış uygulamalarla balık popülasyonlarında ve çeşitliliğinde azalma kaydedildiği, çevre felaketine sebep olan etkenlerin geri planda bırakıldığı bilinen ve kabul edilen bir gerçektir.

Gücünü doğal kaynaklardan alan tüm sektörlerde olduğu gibi su ürünleri sektöründe de kaynakların çevreci, sürdürülebilir ve rasyonel kullanımı için doğru planlama yapılması, sorun tespit ve çözümlerinin iyi analiz edilmesi ve uygulama esaslarının bu çerçevede hazırlanması gerekmektedir.

Ülkemizde balıkçılık faaliyetleri için belirlenen av mevsimlerinin ve yasaklarının bölgesel nitelikler göz önünde bulundurularak hazırlanmalı ve değişen iklim koşullarına göre mevzuat güncellenmelidir. Mevsimsel ve bölgesel balıkçılık değerlendirilmelidir.

Balık stoklarımızı tahmin etme gücümüzü ve aşırı avcılığı önlemek amacıyla stok değerlendirme çalışmalarının ulusal bir program kapsamında tekrar ele alınması, kaynaklarımızın etkin kullanımı açısından önem arz etmektedir.

Deniz kirliliğinin balıkçılık faaliyetlerindeki olumsuz etkileri araştırılmalı, çözüm yolları tespit edilmeli ve gerekli tedbirler bir an önce alınmalıdır.

Maliyetlerin yüksek olması nedeniyle su ürünleri ve balıkçılık sektörü bitme noktasına gelmiştir. Balıkçılık ve Su Ürünleri üretimine uygun kredi, sigorta ve devlet destekleri arttırılmalıdır.

İklim değişikliğinin su kaynakları, balıkçılık ve denizcilik faaliyetlerindeki olumsuz etkileri araştırılmalı, denizlerimizin ve su kaynaklarımızın geleceği için sürdürülebilir politikalar oluşturulmalıdır.

Kendi sularımızdaki av baskısı azaltılıp balıkçılarımızın uluslararası sularda avcılık yapmaya teşvik edilmesi konusu araştırılmalıdır.

Kıyı yapıları, Balıkçı Barınakları ve lojistik merkezleri yetersiz olup bir an önce iyileştirme çalışmaları başlatılmalıdır.

Balıkçılık ve Su Ürünleri Üretici örgütleri planlama, yönetim ve pazarlamada etkin değildir. Özellikle küçük ölçekli üreticilerin üretim devamlılığını güvende tutmak için örgütlenme sorunları çözümlenmelidir.

Orkinos avcılık kotası tahsisi ile ilgili kriterler hangi sebeple her sene değiştirilmektedir.

Balıkçılık ve Su Ürünleri çalışanlarının ve tayfalarının sosyal güvenceleriyle ilgili yeni bir kanun çalışması gerekmektedir.

Balıkçılarımızın yetişmiş tayfa bulmada yaşadıkları sorunlar araştırılmalıdır.

Türk Deniz Yetki Alanları Kanunu çıkarılması için, ilgili tüm kurum ve kuruluşlar fikir birliğine varmış olmasına rağmen, 10 yılı aşkın süredir Meclis gündemine getirilememiştir. Bu kanun bir an önce Meclis gündemine getirilmeli ve kanunlaşmalıdır.

Ülkemizde balıkçıların, su ürünleri sektörünün ve paydaşlarının sorunlarının araştırılması, gereken önlemlerin alınması ve çözüm yollarının belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98. Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1)	Barış KARADENİZ	Sinop
2)	Deniz DEMİR	Ankara
3)	Burhanettin BULUT	Adana
4)	Özgür KARABAT	İstanbul
5)	Veli AĞBABA	Malatya
6)	Ahmet Vehbi BAKIRLIOĞLU	Manisa
7)	Bekir BAŞEVİRGEN	Manisa
8)	Özgür CEYLAN	Çanakkale
9)	Hüseyin YILDIZ	Aydın
10)	Gamze TAŞCIER	Ankara
11)	Ali ÖZTUNÇ	Kahramanmaraş
12)	Vecdi GÜNDOĞDU	Kırklareli
13)	Mahir POLAT	İzmir

14)	Cevdet AKAY	Karabük
15)	Süleyman BÜLBÜL	Aydın
16)	Ali Fazıl KASAP	Kütahya
17)	Tahsin OCAKLI	Rize
18)	Jale Nur SÜLLÜ	Eskişehir
19)	İsmail Atakan ÜNVER	Karaman
20)	Mehmet GÜZELMANSUR	Hatay
21)	Yunus EMRE	İstanbul
22)	Müzeyyen ŞEVKİN	Adana
23)	Abdurrahman TUTDERE	Adıyaman
24)	Asu KAYA	Osmaniye

TAKDİM YAZISI

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken
Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu
(10 / 5, 6, 8, 22, 58)

Sayı : Z-52169238-130.99-1612312

15/04/2025

Konu: Komisyon Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (10 / 5, 6, 8, 22, 58) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Anayasa'nın 98. ve İçtüzük'ün 104 ve 105. maddeleri çerçevesinde çalışmalarını tamamlamış bulunmaktadır.

17.10.2023 tarihinde göreve başlayan Komisyonun yaptığı çalışmalar sonucunda düzenlediği Rapor ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

İsmail Emrah KARAYEL

İstanbul Milletvekili

Komisyon Başkanı

KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI

A MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ

28. Yasama Dönemi’nde, “Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi” amacıyla verilen;

İstanbul Milletvekili İsmail Emrah KARAYEL ve 32 Milletvekilinin (10/5), Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Grup Başkanvekili Manisa Milletvekili Erkan AKÇAY ve Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent BÜLBÜL’ün (10/6), İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Samsun Milletvekili Erhan USTA’nın (10/8), Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi Grubu adına Grup Başkanvekili Erzurum Milletvekili Meral DANIŞ BEŞTAŞ ve Grup Başkanvekili Antalya Milletvekili Hakkı Saruhan OLUÇ’un (10/22), Sinop Milletvekili Barış KARADENİZ ve 23 Milletvekilinin (10/58) Esas Numaralı önergelerinin, 04.07.2023 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından kabul edilmesiyle “Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla” Meclis Araştırması Komisyonu kurulmuştur.

17.10.2023 tarihinde çalışmalarına başlayan söz konusu Meclis Araştırması Komisyonu’nun kurulmasına yönelik önergelerin gerekçeleri incelendiğinde özetle;

- Ülkemiz iç su kaynakları ve üç tarafını çevreleyen denizleri ile su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği için geniş imkânlar sunduğu,
- Dünyada olduğu gibi ülkemizde de avcılık yoluyla üretimde sınır noktasına varıldığından avcılıkta esas olanın, üretimin artışından daha çok koruma ve kullanma dengesi sağlanarak sürdürülebilir işletilmesi olduğu ve bu nedenle 2002 yılından itibaren yeni balıkçı gemisi ruhsatı verilmediği,
- Su ürünleri yetiştiriciliğinde rekor seviyede artış trendi devam etmekle birlikte, bu trendin devamının sağlanması için yeni üretim alanlarına ihtiyaç duyulduğu, iklim değişikliğinden kaynaklı su kısıtlarından etkilenmemek için teknolojik ve pahalı yatırımlar olan kapalı devre yetiştiricilik sistemleri gibi üretim modellerinin desteklenmesi gerektiği, gelişen ve büyüyen yetiştiricilik tesislerinin (havuz, kafes vb.) ise kıyılardan ve turizm alanlarından daha açık denizde, çevreyi ve turizmi etkilemeyecek şekilde planlanması, çevreci üretim olan midye üretimi gibi alternatif türlerin yetiştiriciliğinin tüm Bakanlık ve kurumlarca desteklenmesinin önemli olduğu,
- Dünyada su ürünleri tüketimi kişi başı yılda 16/18 kg, AB’de 24 kg olmasına rağmen ülkemizde ise 6/8 kg civarında olduğu, bu durumun genel tüketim

alışkanlığına bağlı olsa da kamuoyunda yaygın olan yetiştiricilik tesislerinde yetişen balıkların sağlıklı olabileceği ve çevre kirliliği oluşturulduğu algısının yersiz olduğu kırıldığı takdirde; Avrupa, Japonya, ABD gibi ülkelerde sevilerek tüketilen balıklarımızın, milletimiz tarafından da tüketiminin artmasını sağlayacağının değerlendirildiği,

- Balıkçılarımız için hayati önem taşıyan balıkçı barınaklarının alt ve üst yapılarındaki eksiklikler ile bu yerlerin amacı dışında yapılaşması ve kullanılması sorunlarının çözüme kavuşturulmasının büyük önem taşıdığı,
- Ülkemizde su ürünleri avcılık üretimi yıllar itibarı ile dalgalı bir yapı sergilerken, yetiştiricilikte ise sürekli bir artış eğilimi görüldüğü,
- Dünyada olduğu gibi ülkemizde de avcılık yoluyla üretimde sınır noktasına ulaşıldığı,
- Ülkemizde su ürünlerinin avcılık yoluyla istihsal edilmesi için su ürünleri stoklarının korunmasının, artan girdi maliyetlerinin azaltılmasının, yasa dışı ve bilinçsiz avlanmanın önüne geçilmesinin önem arz ettiği,
- Su ürünleri avcılığında önemli bir yere sahip olan balıkçı teknelerinin uygun teknolojiyle donatılarak yüksek verime uygun hale gelmesi ve avlanma alanlarının çeşitlendirilmesinin de ayrıca önemli olduğu,
- Ülkemizde su ürünleri yetiştiriciliğindeki üretim artışının sürdürülebilir hale gelmesi için ise yeni üretim alanlarının belirlenmesi, tesislerin fiziki kapasitelerinin artırılması, yetiştiricilikte yem maliyetlerinin düşürülmesinin önem arz ettiği,
- Ülkemizde su ürünleri üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla; doğal kaynakların etkin ve verimli kullanımı, yetiştiricilik ve açık deniz balıkçılığının geliştirilmesi gerektiği,
- Önceki dönemlerde gerekli tedbirlerin alınmaması nedeniyle son yıllarda denizlerimizi tehdit eden ciddi bir müsilağ sorununun ortaya çıktığı, müsilağın deniz canlılarının solunum sistemini etkileyerek onların ölümüne yol açtığı ve balıkçılık faaliyetlerini olumsuz etkilediği,
- Ülkemizdeki balıkçılık sektörünün modernizasyonu konusunda da ciddi sorunlar bulunduğu, geleneksel avcılık yöntemleri, el ağıları ve basit teknelerle yapılan avcılık gibi yöntemler ülkemizde hala yaygın olarak kullanıldığı ve bu yöntemlerin, verimlilik açısından sınırlı olup sürdürülebilirliği de tehdit ettiği,

- Balıkçılık ve su ürünleri sektörünün, teknolojik altyapı açısından da rakiplerine göre geri kalmış durumda olduğu, teknolojik yeniliklere yeterince yatırım yapılmaması ve idare tarafından bu alanda planlama yapılmamasının sektörün gelişimini engellediği,
 - Balıkçılık ve su ürünleri sektörünün modernizasyonunda karşılaşılan bir diğer sorunun ise pazarlama ve dağıtım alanında yaşanan zorluklar olduğu,
 - Balık çiftliklerinde ve sektörde çalışanların çalışma koşulları ve sosyal haklarının da önemli bir diğer konu olduğu,
 - Endüstriyel balıkçılığın denizlerimizdeki doğal kaynaklar üzerinde büyük baskı oluştururken, küçük ölçekli/kıyı balıkçılığı yapan geleneksel balıkçıların yok olmasına sebep olduğu, küçük ölçekli balıkçılığa ilişkin devletin destekleyici politikalarının olmaması sebebiyle de küçük ölçekli balıkçılığın sosyoekonomik olarak çok önemli zorluklar yaşadığı,
 - Küçük ölçekli balıkçılar açısından, kanuni yetersizliklere ek olarak kooperatifler ve sendikalarda örgütlenmelerinin önünde ciddi engeller olduğu,
 - Ülkemizde su ürünleri sektöründe potansiyelinin ve kapasitesinin çok altında üretim yapılıyor olmasına rağmen uygulanmakta olan politikalarla sektörün ilerleyen yıllarda gelişemeyeceği, yanlış uygulamalarla balık popülasyonlarında ve çeşitliliğinde azalma kaydedildiği,
 - Gücünü doğal kaynaklardan alan tüm sektörlerde olduğu gibi su ürünleri sektöründe de kaynakların çevreci, sürdürülebilir ve rasyonel kullanımı için doğru planlama yapılması, sorun tespit ve çözümlerinin iyi analiz edilmesi ve uygulama esaslarının bu çerçevede hazırlanması gerektiği,
 - Ülkemizde balıkçılık faaliyetleri için belirlenen av mevsimlerinin ve yasaklarının bölgesel nitelikler göz önünde bulundurularak hazırlanması ve değişen iklim koşullarına göre mevzuatın güncellenmesi gerektiği,
 - Mevsimsel ve bölgesel balıkçılığın değerlendirilmesi gerektiği,
 - Maliyetlerin yüksek olması nedeniyle su ürünleri ve balıkçılık sektörünün bitme noktasına geldiği, balıkçılık ve su ürünleri üretimine uygun kredi, sigorta ve devlet desteklerinin artırılması gerektiği,
 - Kendi sularımızdaki av baskısı azaltılıp balıkçılarımızın uluslararası sularda avcılık yapmaya teşvik edilmesi konusunun araştırılması gerektiği,
- konularına vurgu yapılmıştır.

B KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ

Anayasa'nın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince verilmiş olan 10 / 5, 6, 8, 22 ve 58 esas numaralı Meclis Araştırması Önergeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 04.07.2023 tarihli 10'uncu Birleşiminde görüşülmüştür. Bu görüşmelerden sonra, önergelerde belirtilen hususlarla ilgili bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 1376 sayılı Kararı, 07.07.2023 tarih ve 32241 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu Kararda; Meclis Araştırması Komisyonunun 22 üyeden oluştuğu, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olduğu ve gerektiğinde çalışmalarını Ankara dışında da yapabileceği hususlarına yer verilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 10.10.2023 tarihli 5'inci Birleşiminde, Komisyon üye seçimi yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 1391 sayılı Kararı, 19.10.2023 tarihli ve 32344 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Komisyon, Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine yapılan 17.10.2023 tarihli toplantısında Komisyon Başkanı, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip seçimini gerçekleştirmiştir. Komisyon bu toplantıda, hazır bulunan üyeler arasından en yaşlı üye sıfatıyla Giresun Milletvekili Nazım ELMAS'ın geçici başkanlığında toplanmıştır. Yapılan gizli oylama sonucu Komisyon Başkanlığına İstanbul Milletvekili İsmail Emrah KARAYEL, Başkanvekilliğine Giresun Milletvekili Nazım ELMAS, Komisyon Sözcülüğüne Sinop Milletvekili Barış KARADENİZ ile Komisyon Kâtipliğine Antalya Milletvekili Hilmi DURGUN seçilmiş ve Komisyon çalışmalarına başlamıştır.

Komisyonun görev süresi 17.02.2024 tarihinde sona ermiştir.

Komisyon Üyeleri ve Seçim Çevreleri
Bahçkılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması
Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10 / 5, 6, 8, 22, 58) Esas Numaralı
Meclis Araştırması Komisyonu

Başkan
İsmail Emrah KARAYEL
İstanbul

Başkanvekili
Nazım ELMAS
Giresun

Sözcü
Barış KARADENİZ
Sinop

Katip
Hilmi DURGUN
Antalya

Üye
Ayhan BARUT
Adana

Üye
Abdullah DOĞRU
Adana

Üye
Nejla DEMİR
Ağrı

Üye
Ömer ÖZMEN
Aydın

Üye
Yusuf Ziya ALDATMAZ
Bartın

Üye
Orhan SARIBAL
Bursa

Üye
Ertuğrul Gazi KONAL
Giresun

Üye
Necmettin ÇALIŞKAN
Hatay

Üye
Sevda Erdan KILIÇ
İzmir

Üye
Hüsmen KIRKPINAR
İzmir

Üye
Fatma Serap EKMEKÇİ
Kastamonu

Üye
Sayın Bayar ÖZSOY
Kayseri

Üye
Mustafa HAMARAT
Ordu

Üye
Yavuz AYDIN
Trabzon

Üye
Vehbi KOÇ
Trabzon

Üye
Kayhan TÜRKMEÑOĞLU
Van

Üye
Zülküf UÇAR
Van

Üye
Eylem Ertuğ ERTUĞRUL
Zonguldak

C KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR

Komisyon; Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip seçiminin yapıldığı 17.10.2023 tarihinden itibaren çalışmalarına başlamıştır. Komisyon Başkanının önerisi üzerine ilk toplantıda, Komisyon çalışmaları için gerekli olan kararlar alınmıştır.

Komisyonumuz 17.10.2023 tarihinde yaptığı ilk toplantısında;

1. Komisyonun gerekli görmesi hâlinde, Komisyon olarak ya da oluşturulacak alt komisyonlar marifetiyle mahallinde inceleme ve araştırmalar yapmasına,
 2. Komisyon toplantılarında ve Ankara dışı çalışmalarda tam tutanak tutulmasına,
 3. Komisyonun Genel Kurul çalışma saatlerinde de çalışma yapabilmesi için Meclis İçtüzüğü'nün 35 inci maddesi uyarınca Başkanlık Divanı'ndan izin istenmesine,
 4. Komisyonun uygun gördüğü çalışmalarını kamuoyuna duyurabilmek amacıyla internet sitesi kurulmasına ve e-posta adresi alınmasına,
 5. Komisyon süresince ilgili kurum ve kuruluşlardan konu ile ilgili uzman görevlendirilmesi ile ilgili işlemlerin ve yazışmaların yapılmasında, davet edilecek kişi ve kurumların tespiti hususlarında Komisyon Başkanlığı'nın yetkili kılınmasına,
 6. Ankara dışında yapılacak inceleme ve çalışmalara belirlenecek komisyon uzmanları ile kamu kurum ve kuruluşlarından görevlendirilen personelin katılmasına,
 7. Rapor yazımında Komisyon Başkanlığı'na redaksiyon yetkisi verilmesine,
 8. Ankara'da yapılan Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere çağrılan davetliler ile diğer kurum ve kuruluşlardan görevlendirilen uzmanların ulaşım ve iâşe bedellerinin karşılanmasına,
- karar verilmiştir.

D KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ

Komisyonun çalışma süresi içerisinde yaklaşık 16 saat süren 6 toplantı yapılmış; ilgili kurum yetkilileri, sektör temsilcileri ve akademisyenlerden oluşan 41 kişi dinlenmiş; Komisyonun çalışmaları sırasında 1.111 sayfa tam tutanak tutulmuştur. Komisyon çalışmalarında ve komisyonda görevli uzmanların rapor yazımında yararlanması amacıyla ilgili özel ve kamu kurum/kuruluşlarından 108 belge, bilgi notu ve raporlar temin edilmiştir.

Komisyon balıkçılık ve su ürünleri sektörünün yoğun olduğu İzmir, Muğla, Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Van, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, Yalova, Kocaeli ve İstanbul, Kayseri, Mersin, Adana illerini kapsayan 6 çalışma ziyaretinde bulunmuş ve yürütülen çalışmalar yerinde incelenmiş, yetkililerden bilgi alınmış ve istişare toplantıları yapılmıştır.

Üyelerden gelen öneri ve görüşler çerçevesinde nihai şekli verilen söz konusu Komisyon Raporu 15/04/2025 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığı'na sunulmuştur.

D.1 Komisyonda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar

Komisyonunun kuruluşunda yapılan Başkanlık Divanı Seçimi ve sonrasında yapılan 6 Komisyon Toplantısına ilişkin tablo ve açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

D.1.1 17.10.2023 Tarihli Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip Seçimi Toplantısı

Komisyon, 17.10.2023 tarihli toplantısında, Komisyon Başkanı, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtibinin seçimini gerçekleştirmiştir. Komisyon Başkanlığına İstanbul Milletvekili İsmail Emrah KARAYEL, Başkanvekilliğine Giresun Milletvekili Nazım ELMAS, Komisyon Sözcülüğüne Sinop Milletvekili Barış KARADENİZ ile Komisyon Kâtipliğine Antalya Milletvekili Hilmi DURGUN seçilmiştir.

Söz konusu toplantıda Komisyon, çalışmaları için gerekli olan ve yukarıda “Komisyon Çalışma Süreci Hakkında Usul ve Esaslar” başlığı altında belirtilen kararları almış; ayrıca Komisyonun çalışma programının belirlenmesi, Komisyonda dinlenecek kamu kurum ve kurumları, meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile diğer ilgili kişilerin tespit edilmesi konuları görüşülmüştür.

D.1.2 19.10.2023 Tarihli (1.) Toplantı

Komisyonun 1. Toplantısında, aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler dinlenmiştir.

Kişi	Kurumu/Görevi
Dr. Mustafa Altuğ ATALAY	Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürü
Mehmet Nuri YILMAZ	Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. Mahir KANYILMAZ	Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü Daire Başkanı
Melih ER	Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü Daire Başkanı

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürü Dr. Mustafa Altuğ ATALAY tarafından, balıkçılık ve su ürünleri sektörünün ülkemizdeki durumu, Genel Müdürlük olarak sektörde yaptıkları ve yapacakları çalışmalarla sektörün güçlü ve zayıf yönleri hakkında sunum yapılmıştır.

Komisyon çalışma takvimi ve programına, Komisyonda görevlendirilecek uzmanların belirlenmesine, Komisyonda dinlenecek kamu kurumları, meslek örgütleri, üniversiteler, diğer ilgili kişilerin tespit edilmesine, saha çalışmalarına ilişkin görüşmeler yapılmıştır.

Ayrıca Komisyon Başkanı İsmail Emrah KARAYEL'in, Komisyonun gündemine ve 17 Ekim 2023 tarihli toplantıda İçtüzük'ün 35'inci maddesi uyarınca alınan karara ilişkin açıklamaları olmuştur.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.5.tbbm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3167

D.1.3 26.10.2023 Tarihli (2.) Toplantı

Komisyonun 2. Toplantısında, aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler dinlenmiştir.

Kişi	Kurumu/Görevi
Faruk COŞKUN	Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği (SUYMERBİR) Yönetim Kurulu Başkanı
Muhammet TOĞUÇ	SUYMERBİR Yönetim Kurulu Üyesi
Zeki ŞEREMET	SUYMERBİR Trabzon Temsilcisi
Ramazan ÖZKAYA	Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği (SÜR-KOOP) Başkanı
Barış ZAMAN	SÜR-KOOP Başkan Yardımcısı
Nihat IŞIK	Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Merkez Birliği (DEM-BİR) Başkanı
Murat KUL	DEM-BİR İstanbul Temsilcisi
Muharrem HAMZA	DEM-BİR Rize Temsilcisi
Kübra Sıla SÖYLEMEZ	DEM-BİR Mühendis

Toplantıda; Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği (SUYMERBİR), Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği (SÜR-KOOP) ve Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri

Merkez Birliği (DEM-BİR) yönetici ve temsilcileri tarafından su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği konularında sektörünün ülkemizdeki durumu, sorunları ve çözüm önerileri hakkında sunumlar yapılmıştır.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3174

D.1.4 09.11.2023 Tarihli (3.) Toplantı

Komisyonun 3. Toplantısında, aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler dinlenmiştir.

Kişi	Kurumu/Görevi
Afire SEVER	Su Yönetimi Genel Müdürü
Mahir ÖZCAN	Su Yönetimi Genel Müdürlüğü Daire Başkanı
Ceren AKSU	Su Yönetimi Genel Müdürlüğü Uzman
Ali BÜTÜNOĞLU	Su Yönetimi Genel Müdürlüğü Uzman
Aylin OKULDAŞ ÇETİN	Su Yönetimi Genel Müdürlüğü Uzman
Bülent SELEK	Devlet Su İşleri Genel Müdür Yardımcısı
Fatih EKMEKÇİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Daire Başkan Yardımcısı
Zafer ÖZTEKİN	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Şube Müdürü
Derya YAĞLICA	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Şube Müdürü

Toplantıda; Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ile Su Yönetimi Genel Müdürlüğünün su ürünleri sektörü ile ilgili faaliyetleri, sorunları ve çözüm önerileri hakkında sunumlar yapılmıştır.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3187

D.1.5 23.11.2023 Tarihli (4.) Toplantı

Komisyonun 4. Toplantısında, aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler dinlenmiştir.

Kişi	Kurumu/Görevi
Dr. Mustafa Altuğ ATALAY	Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürü
Doç. Dr. Mahir KANYILMAZ	Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü Kaynak Yönetimi ve Balıkçılık Yapıları Daire Başkanı
Ali Hakan UÇAR	Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü Kaynak Yönetimi ve Balıkçılık Yapıları Daire Başkanlığı Balıkçılık Yapıları Çalışma Grup Sorumlusu
Nesrin KERMAN	Tarım ve Orman Bakanlığı Su Ürünleri Mühendisi
Kerem YEĞNİDEMİR	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Altyapı Yatırımları Genel Müdür Yardımcısı
Çağlar TABAK	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü Kıyı Yapıları Daire Başkanı
Taner KESKİN	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdür Yardımcısı
Yavuz Erdal KAYAPINAR	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürü
Savaş ÇEKİN	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü Kıyı Alanları Dairesi Başkanı
Yasin YILDIRIM	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü Mevzuat Daire Başkanı
Fikri YILDIRIM	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Millî Emlak Genel Müdürü
Tümamiral Cengiz FİTOZ	İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı Komutan Yardımcısı
Kıdemli Albay Alpaslan BAYSAL	İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı Harekât Başkanlığı Başkan Vekili
Kıdemli Başçavuş Eyüp YAVAŞ	İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı
Şule ŞUMLU	İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı Harekat Başkanlığı Su Ürünleri Mühendisi
Kübra KURTOĞLU VURAL	İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Daire Başkanı
Doçent Doktor İsmail ÖNDEN	TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü Kıdemli Başuzman, Balıkçı Barınakları Projesi Yöneticisi
Zeynep ÖZSOY	TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü
Batın BİROL	TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü

Toplantıda; balıkçı barınakları ile ilgili olarak Tarım ve Orman Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü (BSGM), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından balıkçı barınakları ve balıkçılık

kıyı yapıları ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumlar yapılmıştır. Balıkçı barınaklarının mevcut durumu ve ihtiyaçları konusunda yürütülen proje çalışmaları hakkında Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü tarafından bilgiler sunulmuştur. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından yürütülen su ürünleri denetimleri ve barınaklar hakkında komisyona bilgi verilmiştir.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3199

D.1.6 13.02.2024 Tarihli (5.) Toplantı

Komisyonun 5. Toplantısında, Komisyon tarafından yapılan toplantılar ve saha çalışmaları değerlendirilmiş, rapor yazım süreciyle ilgili görüşmeler yapılmıştır.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3232

D.1.7 15.02.2024 Tarihli (6.) Toplantı

Komisyonun 6. Toplantısında, Komisyon tarafından yapılan toplantılar ve saha çalışmalarından elde edilen bilgiler ışığında su ürünleri sektörünün problemleri ve Komisyon raporunda yer alacak konulara ilişkin basın toplantısı gerçekleştirilmiştir.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3236

D.2 Çalışma Ziyaretleri, Yerinde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler

Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonunun gerçekleştirdiği 6 çalışma ziyareti, yerinde inceleme ve diğer faaliyetlere ilişkin açıklamalar aşağıda verilmiştir.

D.2.1 01-03.12.2023 Tarihli İzmir-Muğla Çalışma Ziyareti

Komisyon tarafından; Komisyonun araştırma alanına ilişkin uygulamaların yerinde görülmesi amacıyla 01-03.12.2023 tarihlerinde İzmir ve Muğla illerine çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Çalışma ziyaretine Komisyon Üyesi Milletvekilleri, Komisyon Uzmanları ve diğer TBMM personeli katılmıştır.

01.12.2023 tarihinde İzmir’de Ege Üniversitesinde su ürünleri fakültelerinin dekanlarının katıldığı Ziraat-Orman ve Su Ürünleri Eğitim Konseyi istişare toplantısı düzenlenmiştir.

02.12.2023 tarihinde İzmir ilinde çalışmalar yapılmış; Karaburun’da Aquagroup Orkinos Çiftliğinde, Urla’da İlkak A.Ş Çipura-Levrek Kuluçkahanesinde ve Güzelbahçe’de Güzelbahçe-Yalı Balıkçı Barınağında incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirmiştir.

03.12.2023 tarihinde Muğla ilinde çalışmalar yapılmış; Noordzee Barge Balık Çiftliği, Skretting Yem Fabrikası, Kılıç Deniz Ürünleri Paketleme Tesisi ve Milas Toprak Havuz İşletmelerinde ve Muğla’da incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirmiştir.

Çalışma ziyaretleri ve istişare toplantılarında balıkçılık ve su ürünleri sektörüne ilişkin Ege Bölgesinde yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, alınması gereken önlemler ve Komisyonun beklentiler hususunda ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanaklarına aşağıdaki adreslerden erişilebilmektedir:

İzmir Çalışma Ziyareti (Ziraat, Orman ve Su Ürünleri Eğitim Konseyi İstişare Toplantısı, Ege Üniversitesi) (01.12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3205

İzmir Çalışma Ziyareti (02. 12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3206

Muğla Çalışma Ziyareti (03. 12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3207

D.2.2 07-10.12.2023 Tarihli Karadeniz Bölgesi Çalışma Ziyareti

Komisyon tarafından; Komisyonun araştırma alanına ilişkin uygulamaların yerinde görülmesi amacıyla 07-10.12.2023 tarihlerinde Karadeniz Bölgesine (Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun ve Trabzon illerine) çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Çalışma ziyaretine Komisyon Üyesi Milletvekilleri, Komisyon Uzmanları ve diğer TBMM personeli katılmıştır.

Sektör temsilcilerinin katılımıyla, 07.12.2023 tarihinde Kastamonu İnebolu Ticaret ve Sanayi Odasında ve 08.12.2023 tarihinde Sinop Sanayi ve Ticaret Odasında istişare toplantıları gerçekleştirilmiş, yerinde incelemelerde bulunulmuştur.

09.12.2023 tarihinde, Samsun Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği Balıkçı Barınağı, Terme Balıkçı Barınağı, Ünye Limanı, Ordu/Altınordu Kumbaşı Su Ürünleri Kooperatifi ve Giresun’da yerinde incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bölgede çalışmalar yapan Su Ürünleri Merkezi Araştırma Enstitüsünün (Trabzon) Araştırma Gemisi ziyaret edilerek enstitünün yürüttüğü çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır.

10.12.2023 tarihinde Giresun Görele Balıkçı Barınağı, Vakfıkebir Balıkçı Barınağı, Çarşıbaşı Balıkçı Barınağı, Trabzon’da ve Sürmene Limanında yerinde incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Çalışma ziyaretleri ve istişare toplantılarında balıkçılık ve su ürünleri sektörüne ilişkin Karadeniz Bölgesinde yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, alınması gereken önlemler ve Komisyondan beklentiler hususunda ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanaklarına aşağıdaki adreslerden erişilebilmektedir:

Kastamonu Çalışma Ziyareti (07.12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3208

Sinop Çalışma Ziyareti (08.12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3209

Samsun, Ordu ve Giresun Çalışma Ziyareti (09.12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3210

Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti (10.12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3211

D.2.3 29-30.12.2023 Tarihli Van Çalışma Ziyareti

Komasyon tarafından; Komasyonun araştırma alanına ilişkin uygulamaların yerinde görölmesi amacıyla 29-30.12.2023 tarihlerinde Van iline çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Çalışma ziyaretine Komasyon Üyesi Milletvekilleri, Komasyon Uzmanları ve diğer TBMM personeli katılmıştır.

29.12.2023 tarihinde Van Edremit Balıkçı Barınağında, İnci Kefali Avlama Yerinde, Van Tarım İl Müdürlüğünde incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir.

30.12.2023 tarihinde, Van Engil Çayında, İnci Kefali Göç Yolunda ve Dereagzı Balıkçı Barınağı yerinde incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Çalışma ziyaretleri ve istişare toplantılarında balıkçılık ve su ürünleri sektörüne ilişkin Van ilinde yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, alınması gereken önlemler ve Komisyondan beklentiler hususunda ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanaklarına aşağıdaki adreslerden erişilebilmektedir:

Van Çalışma Ziyareti (29.12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3213

Van Çalışma Ziyareti (30.12.2023):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3214

D.2.4 09-11.01.2024 Tarihli Marmara Bölgesi Çalışma Ziyareti

Komisyon tarafından; Komisyonun araştırma alanına ilişkin uygulamaların yerinde görülmesi amacıyla 09-11.01.2024 tarihlerinde Marmara Bölgesine çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Çalışma ziyaretine Komisyon Üyesi Milletvekilleri, Komisyon Uzmanları ve diğer TBMM personeli katılmıştır.

09.01.2024 tarihinde Çanakkale Dardenel İşleme Değerlendirme Tesislerinde, Çanakkale Ticaret Borsasında, İda Gıda Kuluçkahanesinde, Çanakkale/Biga Kemer Balıkçı Barınağında ve Balıkesir/Bandırma’da yerinde incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir.

10.01.2024 tarihinde Erdek’te Karşıyaka, Çakıl ve Kestanelik Balıkçı Barınaklarında, Bursa’da Gemlik ve Kurşunlu Balıkçı Barınaklarında yerinde incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir.

11.01.2024 tarihinde Yalova’da Esenköy ve Merkez Balıkçı Barınaklarında, yerinde incelemeler ve istişareler ile Yalova Halk Eğitim Salonu ve Kocaeli Körfez Ticaret Odasında istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Çalışma ziyaretleri ve istişare toplantılarında balıkçılık ve su ürünleri sektörüne ilişkin Marmara Bölgesinde yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, alınması gereken önlemler ve Komisyondan beklentiler hususunda ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanaklarına aşağıdaki adreslerden erişilebilmektedir:

Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti (09.01.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3217

Balıkesir ve Bursa Çalışma Ziyareti (10.01.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3218

Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti (11.01.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3219

D.2.5 19-21.01.2024 Tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti

Komisyon tarafından; Komisyonun araştırma alanına ilişkin uygulamaların yerinde görülmesi amacıyla 19-21.01.2024 tarihlerinde İstanbul iline çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Çalışma ziyaretine Komisyon Üyesi Milletvekilleri, Komisyon Uzmanları ve diğer TBMM personeli katılmıştır.

19.01.2024 tarihinde İstanbul İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Merkez Birliği, Rumelifeneri ve Fatih Balıkçı Barınaklarında yerinde incelemeler ve istişare toplantıları gerçekleştirilmiştir.

20.01.2024 tarihinde Deniz Ticaret Odasında (İMEAK) sektör temsilcilerinin katıldığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Çalıştayını düzenlenmiştir.

21.01.2024 tarihinde Gürpınar Su Ürünleri Hali, Poyrazköy ve Küçükyağ Balıkçı Barınaklarında yerinde incelemeler ve istişare toplantıları yapılmıştır.

Çalışma ziyaretleri ve istişare toplantılarında balıkçılık ve su ürünleri sektörüne ilişkin İstanbul’da yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, alınması gereken önlemler ve Komisyondan beklentiler hususunda ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanaklarına aşağıdaki adreslerden erişilebilmektedir:

İstanbul Çalışma Ziyareti (19.01.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3220

İstanbul Çalışma Ziyareti (Balıkçılık ve Su Ürünleri Çalıştayını, İMEAK Deniz Ticaret Odası) (20.01.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3221

İstanbul Çalışma Ziyareti (21.01.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3222

D.2.6 09-11.02.2024 Tarihli Kayseri, Mersin ve Adana Çalışma Ziyareti

Komisyon tarafından; Komisyonun araştırma alanına dair ilişkin uygulamaların yerinde görülmesi amacıyla 09-11.02.2024 tarihlerinde Kayseri, Mersin ve Adana illerine çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Çalışma ziyaretine Komisyon Üyesi Milletvekilleri, Komisyon Uzmanları ve diğer TBMM personeli katılmıştır.

09.02.2024 tarihinde Kayseri/Pınarbaşı Aşağıkaragöz Köyü Aile Alabalık İşletmesi yerinde inceleme ve Kayseri’de sektör temsilcilerinin katıldığı istişare toplantısı yapılmıştır.

10.02.2024 tarihinde Mersin’de Karaduvar Balıkçı Barınağında yerinde incelemeler ve istişareler ile Akdeniz İhracatçı Birliklerinde sektör temsilcilerinin katıldığı istişare toplantısı gerçekleştirilmiştir.

11.02.2024 tarihinde Adana’da Karataş Tarıma Dayalı İhtisas (Su Ürünleri) Organize Sanayi Bölgesi ile Karataş Balıkçı Barınağında yerinde incelemeler ve istişareler ile Adana’da sektör temsilcilerinin katıldığı istişare toplantısı düzenlenmiştir.

Çalışma ziyaretleri ve istişare toplantılarında balıkçılık ve su ürünleri sektörüne ilişkin Kayseri’de ve Akdeniz Bölgesinde yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, alınması gereken önlemler ve Komisyondan beklentiler hususunda ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanaklarına aşağıdaki adreslerden erişilebilmektedir:

Kayseri Çalışma Ziyareti (09.02.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3237

Mersin Çalışma Ziyareti (10.02.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3238

Adana Çalışma Ziyareti (11.02.2024):

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=3239

E KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ

Komisyonunda görevlendirilen uzmanların Komisyonun görev sahasına giren alanlarda ihtisas sahibi olmaları gözetilmiştir. Komisyon çalışmalarına ve rapor yazımında katkıda bulunmak üzere toplam 9 uzman Komisyonunda görevlendirilmiştir

Adı Soyadı	Ünvanı	Kurumu
Osman Kaan ÖZDOĞAN	Yasama Uzmanı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
Prof. Dr. Deniz ÇOBAN	Öğretim Üyesi	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Su Ürünleri Mühendisliği Bölümü
Prof. Dr. Gökhan GÖKÇE	Öğretim Üyesi	Çukurova Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi
Abdulaziz AKIN	Vergi Başmüfettişi	Hazine ve Maliye Bakanlığı, Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı
Dr. Erdal ÜSTÜNDAĞ	Daire Başkanı V.	Tarım ve Orman Bakanlığı, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
Dr. Mehmet Ali Turan KOÇER	Mühendis	Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Akdeniz Su Ürünleri Araştırma, Üretim ve Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü
Ceren AKSU	Tarım ve Orman Uzmanı	Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü
Oğuzhan FAKILI	Yüksek Mühendis	Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Yücel KARAKOYUN	İstihdam Uzmanı	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

F KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER

Sıra No	Kurum/Kuruluş	Tarih/Sayı	Konusu
1	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	09.02.2024/1376652	26.01.2024 tarihli ve 24301001-1368951 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
2	Kültür ve Turizm Bakanlığı	07.02.2024/1375270	30.01.2024 tarihli ve 1368963 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
3	Tarım ve Orman Bakanlığı	06.02.2024/1374796	Balıkçılık ve su ürünlerine verilen destekler
4	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	07.02.2024/1375880	Balıkçılık ve su ürünleri sektöründe uygulamada yaşanan sorunlara ve çözüm önerilerine ilişkin bilgi notu
5	TÜBİTAK	16.04.2024/1410202	TOVAG'a sunulan projeler
6	Van MV Zülküf Uçar	17.11.2023/1327046	Van İli ziyaret süresinin artırılması
7	Van MV Zülküf Uçar, Ağrı MV Nejla Demir	19.10.2023/1306853	Van Gölü'nde yaşayan endemik balık türü inci kefali
8	Aliağa Su Ürünleri Kooperatifi Başkanlığı	23.01.2024/1366430	Deniz patlicanı
9	İçel Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifi	23.01.2024/1366639	Su ürünleri avcılığına ilişkin görüş ve öneriler
10	Bireysel Su Ürünleri Dalgıçları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	30.01.2024/1370414	Su ürünleri toplayıcılığı yapan dalgıçların dernek tarafından tespit edilen şikâyet ve önerileri
11	Adana Karataş Tarıma Dayalı İhtisas Su Ürünleri Organize Sanayi Bölgesi	12.02.2024/1377846	Tanıtım Sunumu
12	Amatör ve Sportif Olta Balıkçılığı Federasyonu	16.02.2024/1432651	Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunlar
13	Şevval Balıkçılık	19.02.2024/1432663	Dava Dilekçesi Örneği
14	Van Ticaret Borsası	02.01.2024/1351784	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
15	Aliağa Su Ürünleri Kooperatifi Başkanlığı	20.12.2023/1345449	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
16	İstanbul Balık Üreticileri ve Su Ürünleri Kooperatifi	23.01.2024/1366303	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
17	Şile Merkez Su Ürünleri Kooperatifi	23.01.2024/1366313	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
18	İzmir Bölge Birliği	23.01.2024/1366312	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
19	Çaylıoğlu Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	23.01.2024/1366403	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
20	Fatih Su Ürünleri Kooperatifi	24.01.2024/1367101	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
21	Tekirdağ Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifler Üst Birliği	23.01.2024/1366844	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
22	Hatay Su Ürünleri Kooperatifi Birliği	23.01.2024/1366646	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
23	Fenerbahçe Amatör Balıkçılar	23.01.2024/1366239	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu

	Dayanışma Derneği		
24	Cüneyt Tokar	23.01.2024/1366252	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
25	Boztepe, Kumbaşı, Güzelyalı ve Kirazlımanı Su ürünleri Kooperatifi	23.01.2024/1366581	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
26	Karataş Su Ürünleri Kooperatifi	23.01.2024/1366823	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
27	Kocaeli Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifler Birliği	23.01.2024/1366873	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
28	Eminönü Su Ürünleri Kooperatifi	24.01.2024/1367157	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
29	İstanbul Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifler Birliği	24.01.2024/1367124	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
30	Emre Gül	30.01.2024/1370416	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
31	Poyrazköy Örnek Su Ürünleri Kooperatifi	30.01.2024/1370413	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
32	Rumeli Kavağı Su Ürünleri Kooperatifi	30.01.2024/1370406	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
33	Adnan Ayaz	01.02.2024/1372011	Hayalet ağlar ve Türkiye'deki Durum
34	Milas İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği	06.02.2024/1375973	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
35	Akdeniz Balık ve Su Ürünleri Üreticiler Derneği	12.02.2024/1377831	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
36	AKİB Su Ürünleri Birliği	12.02.2024/1377876	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
37	Antalya İli İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği	12.02.2024/1377893	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
38	Kapaklı Balıkçılar Kooperatifi	20.12.2023/1345536	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
39	Kumbağ Su Ürünleri Kooperatifi	20.12.2023/1345436	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
40	Kestanelik Mahallesi Su Ürünleri Kooperatifi	12.01.2024/1360114	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
41	Melenağzı Köyü Su Ürünleri Kooperatifi	28.12.2023/1350749	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
42	Turan İriş	02.01.2024/1351802	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
43	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi	03.01.2024/1352851	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
44	Ağva Su Ürünleri Kooperatifi	30.11.2023/1334561	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
45	Cide Su Ürünleri Kooperatifi	12.12.2023/1341067	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
46	Cumhuriyet, Akçatepe, Akyazı, Bahçelievleri Mahalleleri Su Ürünleri Kooperatifi	12.12.2023/1340915	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
47	Rize Artvin Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifler Birliği	12.12.2023/1340973	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
48	Amasra Su Ürünleri Kooperatifi	30.11.2023/1334134	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
49	Bartın Su Ürünleri Kooperatifi	29.11.2023/1333797	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu

50	İnebolu Merkez Yakaboyu Erkekarpa Su Ürünleri Kooperatifi	12.12.2023/1341080	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
51	Çarşıbaşı Merkez Balıkçı Barınağı	12.12.2023/1340972	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
52	Limanköy Su Ürünleri Kooperatifi	27.11.2023/1332069	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
53	Özlüce Yunus Koroğlu Köyleri Su Ürünleri Kooperatifi	12.12.2023/1341090	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
54	Yakaören Su Ürünleri Kooperatifi	12.12.2023/1341070	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
55	Van İç Su Ürünleri Üreticileri Birliği	02.01.2024/1351807	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
56	Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Merkez Birliği	23.11.2023/1329892	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
57	Doğu Karadeniz Balık Kooperatif Birliği	12.12.2023/1340927	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
58	Balıkçı Köyü Su Ürünleri Kooperatifi	12.12.2023/1340960	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
59	TBMM Araştırma Merkezi		Avrupa Birliği ve Seçili Avrupa Ülkelerinde Su Ürünleri Sektörünün Yönetimi
60	İzmir Avcı Kooperatifi		Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği
61	İzmir Avcı Kooperatifi		Ege Bölgesi Balıkçı Barınakları Mevcut Durumları
62	Zonguldak İli Ereğli İlçesi Bozhane Balıkçı Barınağı		12 Metre Altı Ticari Balıkçı Teknelerinin Talepleri
63	Akın İmdat		Görece İlçesi Liman ve Balıkçı Barınağı ile İlgili Talepler konusunda Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na yazılan yazı
64	İbrahim Tuna		Sinop Merkez Balıkçı Barınağı hakkında Komisyon'a ve muhtelif kurumlara yazılan yazılar
65	Av. Müfid Yarabaş		Sektörde ve İzmir bölgesinde su ürünleri yetiştiriciliğinde yaşanan acil ve kalıcı çözüm bekleyen sorunlara ilişkin muhtelif bilgi notları
66	İnebolu Su Ürünleri Şube Müdürlüğü		Kastamonu Balıkçılık ve Su Ürünleri Brifingi
67	Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü		Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün Bakanlık Nezdinde Takip Edilmesi Gereken Sorun ve Çözüm Önerileri
68	Ahmet Çıkla		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
69	Erbay Göve		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu

70	Filyos Su Ürünleri Kooperatifi		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
71	Van Edremit Balıkçı Barınağı		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
72	Tanju Dova		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
73	Gökhan Gülenç		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
74	Necmettin Turan		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
75	Ahmet Güner		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
76	Group Sagun		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
77	Saim Kanter		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
78	Şaban Bostan		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
79	Feyyaz Tarlacı		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
80	Orhan Atalay		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
81	Murat Can Batmaz		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
82	Ali Kaya		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
83	Ahmet Ozan Kösmen		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
84	Çakıl Köy Su Ürünleri Kooperatifi		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
85	Dedeköy Su Ürünleri Kooperatifi		Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
86	Dr. Murat Dağtekin	02.02.2024/1372760	Karadeniz’de avcılığı yapılan ticari türlerden barbunya, tekir, mezgit, istavrit, lüfer ve palamut balıklarının boyları ve ilk yakalama boyları
87	Prof. Dr. Süleyman Özdemir	05.02.2024/1373849	Orta su trolü balıkçılığının Karadeniz’de uygulanması ve seçiciliği, kalkan balığı avcılığında kullanılan av araçlarıyla ilgili düzenlemeler ve avcılık yasak zamanları
88	Prof. Dr. Altan Lök		Deniz patlicanı balıkçılığı
89	Prof. Dr. Altan Lök		Yapay resiflerin ve yüzen balık toplayıcılarının (FAD) kullanım alanları, bu yöntemlerin ve araçların sürdürülebilir yönetimi
90	Prof. Dr. Ayşegül Kubilay		Eğridir Gölü
91	Prof. Dr. Ayşegül Kubilay		Gökkuşluğu alabalığı
92	Prof. Dr. Ayşegül Kubilay		Isparta ili su ürünleri yetiştiriciliğinin sorunları
93	Doç. Dr. Birol Baki		Su Ürünleri Yetiştiriciliği
94	Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç		Ülkemiz Su Ürünleri Avcılık Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri
95	Prof. Dr. Kenan Köprücü		Su ürünlerinde sektörel problemler, çözüm önerileri ve yenilikçi projeler
96	Prof. Dr. Mustafa Sarı		Türkiye balıkçılığı, sorunlar ve bazı çözüm önerilerine ilişkin özet
97	Prof. Dr. Mustafa Sarı		Balıkçılık sektörü sübvansiyonları ve Türkiye balıkçılığına ilişkin öneriler
98	Prof. Dr. Ali Cemal Gücü		Başta hamsi balıkçılığı, hamsi stokları,

			aşırı avcılık ile küçülen ilk üreme boyları arasındaki ilişki, hamsi kotasının nasıl belirlenebileceği ve istavrit boyları
99	Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan		Ülkemizde iç sulardaki istilacı türlerin popülasyon, ekosistem ve balıkçılığa etkisi, durum analizi ve çözüm önerileri
100	Prof. Dr. Hüseyin Özbilgin		Dip trol
101	Prof. Dr. Jale Korun		Sektör sorunları
102	Prof. Dr. Jale Korun		Egzotik türlerin kontrol ve azaltılması
103	Prof. Dr. Melek İşbilir		Sektör sorunlarının tespiti ve çözüm önerileri
104	Prof. Dr. Şükran Yalçın Özdilek		Yılan balığı
105	Prof. Dr. Zafer Tosunoğlu		Ülkemiz dalyan balıkçılığının mevcut durumu ve sürdürülebilirliği
106	Doç. Dr. Birol Baki		Su Ürünleri Yetiştiriciliği
107	Ege Üniversitesi Akademisyenleri		Sektördeki sorunlara ilişkin muhtelif rapor ve bilgi notları
108	Öğr. Gör. Dr. Mustafa Karga		Tespit ve öneriler raporu

MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORU

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SU ÜRÜNLERİNİN DURUMU

1.1 GİRİŞ

Su ürünleri, içerdiği omega-3 yağ asitleri, mineral ve vitaminlerle insanların beslenmesinde önemli hayvansal protein kaynaklarından biri olmasının yanı sıra, ülkelerin ekonomilerine katkı sağlayan ve katma değer üreten önemli bir ekonomik kaynaktır. Dünyada tüketilen hayvansal kaynaklı proteinin %17’si, bitkisel ve hayvansal tüm proteinlerin ise %7’si su ürünlerinden sağlanmaktadır.¹

Geçmiş M.Ö. 10 bin yılına dayanan su ürünleri üretimi, yakın zamana kadar ağırlıklı olarak avcılık yoluyla yapılırken, günümüzde gelişen teknoloji ve bilgi birikimi sayesinde, yetiştiricilik faaliyetleri yoğunlaşmış ve bu yolla yapılan üretim avcılıktan elde edilen miktarlara ulaşmıştır. Artan nüfusla birlikte gıdaya olan talebin artmasıyla doğal kaynaklar üzerinde çoğalan baskı yanında çeşitli çevresel faktörlerin olumsuz etkileri, su ürünleri kaynaklarının azalmasına, bazı türlerin ise nesillerinin tehlike altına girmesine yol açmıştır. Doğal stokların korunması ve üzerindeki av baskısının azaltılması amacıyla dünya çapında çeşitli tedbirler alınmakta, ancak avcılık yoluyla yapılan su ürünleri üretimini artırma imkânı bulunmamaktadır. Üretimin daha çok yetiştiricilik yoluyla elde edilmesi ve balık dışındaki diğer potansiyel su ürünlerinin de kültüre alınarak yaygınlaştırılması yoluyla su ürünlerine olan talep karşılanmaya çalışılmaktadır.

Bitkisel su ürünleri üretimi hariç olmak üzere, dünyada avcılık ve yetiştiricilik yoluyla yapılan üretim 2000-2020 döneminde %41 büyüme göstermiştir. Özellikle su ürünleri yetiştiriciliği üretimi bu dönemde yıllık ortalama %5,1 büyüme göstererek üretim artışının ana itici gücü olmuştur.²

Dünya üzerinde 1980’lerden bu yana tüketilen balık miktarındaki artışın neredeyse tamamı, nüfus artışından kaynaklanan ilave talebi de karşılayan ve dünyanın en hızlı büyüyen gıda üretim endüstrisi haline gelen su ürünleri yetiştiriciliğinden gelmektedir.³ Küresel balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği sektörü gelecekte gıda sağlama ve beslenmede giderek daha önemli bir rol oynayacaktır.

¹ FAO. 2022a. The State of World Fisheries and Aquaculture 2022. Towards Blue Transformation. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cc0461en>

² FAO. 2022b. World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2022. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc2211en>

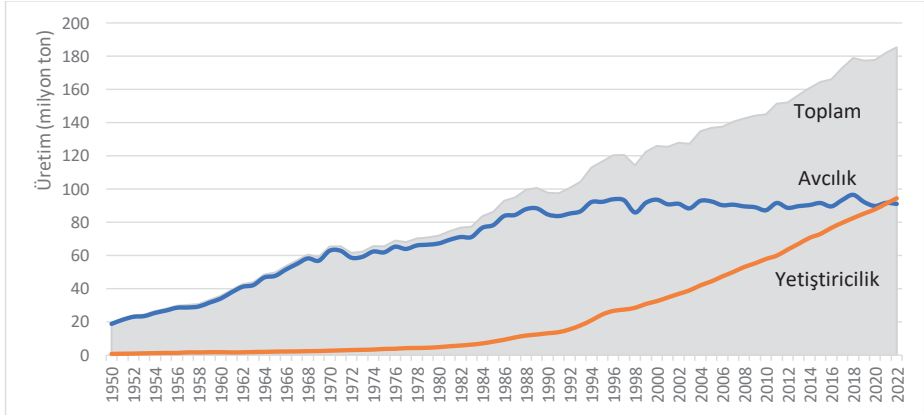
³ FAO. 2018. The State of World Fisheries and Aquaculture 2018 - Meeting the sustainable development goals.

Su ürünleri üretimi, ağırlıklı olarak doğal çevre ve bütüncül ekosistem yönetimi gerektirdiğinden, kaynakların korunması ve etkin yönetimi sürdürülebilir üretim bakımından hem daha hassas hem de daha önemli hale gelmiştir. Su ürünleri ile ilgili temel yaklaşım, denizlerde ve iç sularda yaşayan sucul canlıların ve su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir işletilmesidir. Su ürünlerinde sürdürülebilirliğin sağlanması, ileri düzeyde bilgi ve tecrübe birikimi yanında her geçen gün gelişen teknolojiden faydalanarak kaynakların yönetilmesiyle mümkün olacaktır.

1.2 DÜNYADA SU ÜRÜNLERİ

Dünyada su ürünleri üretimi deniz ve iç sularda, avcılık ve yetiştiricilik yoluyla yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre; dünyada avcılık yoluyla yapılan üretim son yıllarda 90 milyon tonun üzerinde durağan bir seyir göstermekte, su ürünleri yetiştiricilik üretimi ise sürekli olarak artmaktadır.⁴ (Şekil 1).

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak avcılık yapan gemilerin ve kullanılan av araçlarının sayılarının artması ve niteliklerinin gelişmesiyle 1990'lara kadar dünya çapında su ürünleri avcılık üretimi artmıştır. Sonraki yıllarda stokların av baskısına maruz kalması, su kaynaklarındaki ve sucul ekosistemdeki değişimler vb. faktörlere bağlı olarak avcılık durağan bir üretim seyrine girmiş, bu dönemde yetiştiricilik tekniklerinin gelişmesiyle yetiştiricilik üretimi düzenli şekilde artmıştır.

Şekil 1. Dünya Su Ürünleri Üretiminin Gelişimi

⁴ FAO, 2024a. FAO Fisheries Statistics, <https://www.fao.org/fishery/en/statistics> (Erişim tarihi: 25 Temmuz 2024).

Su bitkileri ve deniz memelileri hariç olmak üzere, dünya su ürünleri üretimi 2022 yılında 185 milyon ton olarak gerçekleşmiş; bu üretimin 91 milyon tonu (%49) avcılıktan, 94,4 milyon tonu (%51) da yetiştiricilikten elde edilmiştir. 2022 yılı avcılık üretiminin 79,7 milyon tonu denizlerden, 11,3 milyon tonu iç sulardan elde edilirken; yetiştiricilik üretiminin 35,3 milyon tonu denizlerden, 59,1 milyon tonu iç sulardan sağlanmıştır (Tablo 1). 2022 yılı dünya su ürünleri üretimi şimdiye kadarki en yüksek değerine ulaşmış ve yetiştiricilik üretimi ilk kez avcılık üretimini geçerek toplam üretim içerisindeki payı %51'e ulaşmıştır.

Tablo 1. Dünya Su Ürünleri Üretimi

Yıllar	Avcılık (ton)			Yetiştiricilik (ton)			Toplam (ton)
	Deniz	İçsu	Toplam	Deniz	İçsu	Toplam	
2015	80.453.529	11.134.159	91.587.687	26.966.999	45.967.447	72.934.446	164.522.133
2016	78.223.957	11.338.917	89.562.874	28.522.444	48.053.408	76.575.853	166.138.727
2017	81.302.107	11.942.233	93.244.340	29.939.879	49.692.363	79.632.242	172.876.583
2018	84.118.977	12.108.881	96.227.857	30.705.767	51.785.465	82.491.232	178.719.089
2019	79.923.286	12.176.553	92.099.839	31.689.624	53.531.943	85.221.567	177.321.406
2020	78.053.652	11.508.928	89.562.580	33.166.763	54.465.513	87.632.276	177.194.856
2021	79.838.687	11.363.695	91.202.382	34.660.758	56.202.948	90.863.706	182.066.088
2022	79.716.381	11.320.890	91.037.271	35.342.170	59.073.231	94.415.401	185.452.672

(Kaynak: FAO, 2024a)⁵

Dünya genelinde 2022 yılında yapılan üretimin toplam ilk satış değeri, 452 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu değer 157 milyar ABD doları su ürünleri avcılığından, 296 milyar doları su ürünleri yetiştiriciliğinden elde edilmiştir.

Hayvansal kökenli su ürünleri üretimi yanında, son yıllarda sucul bitkisel türlerin üretiminde, özellikle de su bitkileri yetiştiriciliğinde önemli artışlar görülmektedir. Su bitkileri üretimi 2022 yılında 38 milyon tona ulaşmış, bu üretimin sadece 1 milyon tondan biraz fazlası avcılıktan sağlanırken, su bitkileri yetiştiriciliği toplamı yaklaşık 37 milyon tona, parasal değeri 20 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.⁶

Dünya çapında 2022 yılındaki avcılık üretiminin %14,3'ünü Çin tek başına sağlamıştır. En çok avcılık yapan diğer ülkeler sırasıyla Endonezya, Hindistan, Peru, Rusya Federasyonu, ABD, Vietnam ve Japonya'dır. Bu sekiz ülke dünya avcılık üretiminin yarısını karşılamıştır.

Su ürünleri yetiştiriciliğinde ise 2022 yılı dünya yetiştiricilik üretiminin yarısından fazlasını (%56) Çin yapmıştır. Daha sonra sırasıyla Hindistan, Endonezya, Vietnam,

⁵ FAO, 2024a. a.g.k.; Üretim verileri FAO "ISSCAAP division" tür gruplandırmasına göre elde edilmiştir. Su bitkileri ve deniz memelileri dâhil değildir.

⁶ FAO, 2024b. The State of World Fisheries and Aquaculture 2024. Blue Transformation in Action. Rome. FAO. <https://doi.org/10.4060/cd0683en>

Bangladeş, Norveç, Mısır, şili, Myanmar ve Ekvator en çok yetiştiricilik yapan diğerk ÷lkelerdir. İlk on ÷lke toplam yetiştiricilik üretiminin %88'ini sağlamıştır. Asya, dünya genelindeki yetiştiricilik üretiminin yaklaşık %90'ını gerçekteştirerek dünya akuak÷ltürüne hâkim olmaya devam etmiştir.

İklim ve çevresel şartlardaki değişikliklere rağmen su ürünleri yetiştiriciliğindeki büyüme sürmüştür. Bu büyümenin ekosistemlerin korunması, kirliliğin azaltılması, biyoçeşitliliğin korunması ve sosyal eşitliğin sağlanması ile birlikte sürmesi hayati önem taşımaktadır. Sürdürülebilir su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, su ürünlerine yönelik artan talebin karşılanması açısından kritik önemini korumaktadır.

Dünya balıkçı filosunun 2022'de yaklaşık 4,9 milyon adet gemiden oluştuğu tahmin edilmektedir. Toplam filonun yaklaşık 3,3 milyonu (%67) motorlu, 1,6 milyonu (%33) motorsuz gemilerden oluşmaktadır.⁷

Dünya genelinde 2022 yılında su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği birincil sektöründe yaklaşık 61,8 milyon kişinin istihdam edildiği tahmin edilmektedir. Bu kişilerin yaklaşık olarak 34 milyonu (%64) avcılıkla, 22 milyonu (%36) su ürünleri yetiştiriciliğiyle uğraşmış, geri kalan 6 milyon (%10) kişilik işgücünün ise alt sektör ayrımı belli değildir. Geçimlik ve ikincil sektör çalışanları da dahil edilirse, yaklaşık 600 milyon kişinin geçim kaynağının en azından kısmen balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğine bağlı olduğu öngörülmektedir.⁸

Su bitkileri hariç dünya çapında su ürünlerinin uluslararası ticareti son yıllara kadar artış göstermiş, 2018-2019 yıllarında yıllık 41 milyon tonluk ürün miktarına ve sırasıyla 165 ve 161 milyar ABD doları ihracat değerine ulaşmıştır. Sonraki yıl global korona virüs (Covid-19) pandemisinin etkisiyle uluslararası ticarete bir miktar durgunluk gör÷lmüş, 2021 yılında 176 milyar ABD doları değerindeki yaklaşık 41 milyon ton su ürünleri dış ticarete konu olmuştur (Tablo 2). Bu değerin yaklaşık üçte ikisine karşılık gelen ihracat, gelişmiş ÷lkelere yapılmıştır. Başlıca ithalatçı ÷lkeler AB, ABD ve Japonya'dır. Çin, açık farkla ana ihracatçı ÷lkedir ve Çin'i Norveç, Vietnam ve Hindistan izlemektedir.⁹

⁷ FAO, 2024b. a.g.k.

⁸ FAO, 2023a. Fishery and Aquaculture Statistics – Yearbook 2020. FAO Yearbook of Fishery and Aquaculture Statistics. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc7493en>

⁹ FAO, 2023a. a.g.k.

Tablo 2. Dünya Su Ürünleri Dış Ticareti

Yıllar	Miktar (ton)	Değer (Bin ABD Doları)
2015	36.712.852	132.546.221
2016	36.833.087	142.072.767
2017	39.745.013	156.557.538
2018	40.994.586	165.213.758
2019	41.126.241	161.983.369
2020	39.648.005	150.936.605
2021	40.853.407	176.245.710

(Kaynak: FAO, 2024a)¹⁰

İnsan tüketiminde kullanılan su ürünlerinin miktarına bağlı olarak dünya çapında su ürünleri tüketiminde artış görülmektedir. Küresel su ürünleri tüketimi (algler hariç) 1961'den bu yana yıllık ortalama %3,0 oranında artarken, nüfus artış oranı %1,6 olmuştur. Kişi başına düşen su ürünleri tüketimi 1960'larda ortalama 9,9 kg iken 2019'da 20,5 kg ile rekor seviyeye ulaşmış, 2020'de ise hafif bir düşüşle 20,2 kg'a gerilemiştir. Artan gelirler ve kentleşme, hasat sonrası uygulamalardaki gelişmeler ve beslenme eğilimlerindeki değişikliklerle su ürünleri tüketiminin 2030 yılında kişi başına ortalama 21,4 kg olacağı öngörülmektedir.¹¹ 2022 yılında su bitkileri hariç olmak üzere, toplam su ürünleri üretiminin %89'u insan tüketiminde kullanıldığı ve kişi başına su ürünleri tüketiminin 20,7 kg olduğu tahmin edilmektedir.¹²

FAO'nun balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik 2030 öngörüsü, daha yavaş büyüme oranlarıyla da olsa üretim, tüketim ve ticarete artış yönündedir. 2030 yılında su ürünleri avcılığının 96 milyon ton düzeyinde seyredeceği, su ürünleri yetiştiriciliğinin artmaya devam ederek 106 milyon tona ulaşacağı, toplam üretimin ise 202 milyon tona olacağı beklenmektedir. Sağlıklı gıda talebinin yüksek olması nedeniyle gelecekte uluslararası su ürünleri ticaret hacminin de artacağı umulmaktadır.

Bir taraftan nüfus artışı, diğer taraftan kişi başına su ürünleri tüketiminin artması su ürünlerine yönelik talebi artırmaktadır. Bu durumda doğal kaynaklar giderek daha fazla baskı altında kalmaktadır. Bu nedenle, su ürünleri üretim alanlarına yönelik ciddi koruma tedbirleri getirilmekte ve uygulanmaktadır. Özellikle avcılık yoluyla üretimi artırmaktan ziyade mevcut üretimin devamlılığının sağlanması yönünde gayret gösterilmektedir.

¹⁰ FAO, 2024a. a.g.k.

¹¹ FAO, 2022a. a.g.k.

¹² FAO, 2024b. a.g.k.

Dünya denizlerindeki balık stoklarının durumu FAO tarafından uzun yıllardan beri izlenmektedir. Biyolojik olarak sürdürülebilir seviyelerdeki balık stoklarının oranı 1974'te %90 iken 2019'da %64,6'ya düşmüştür.¹³

FAO, dünya nüfusunun 2050 yılına kadar tahminen 9,7 milyar kişiye ulaşacağını ve bu sebeple küresel su ürünleri endüstrisinin gıda güvenliği açısından giderek daha önemli bir rol oynayacağını vurgulamaktadır. Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği sektörü geçtiğimiz on yıllarda önemli ölçüde genişleyerek toplam üretim, ticaret ve tüketimde 2018 yılında tüm zamanların rekor seviyesine ulaşmıştır. Dünyada 1990'dan 2020'ye kadar küresel balıkçılık üretiminde artış %14, küresel su ürünleri yetiştiricilik üretimindeki artış ise %527 olmuştur. Su ürünlerinin sürdürülebilir kullanım yollarının geliştirilmesi ve etkili balıkçılık yönetimi, gelişme eğilimlerini devam ettirebilmek için kritik öneme sahiptir. Bu bilinç ve farkındalık ile su ürünleri endüstrisi uygun şekilde yönetildiğinde, stoklardan maksimum verimlilikle yararlanılabildiği ve stokların kendilerini yenileyebildiği görülmektedir. Dünya genelinde sürdürülebilirlik ve yönetim kurallarına uyulmayan alanlarda stokların aşırı azaldığı veya geri döndürülemez sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumda su ürünleri kaynaklarını akılcı, sürdürülebilir ve verimli kullanabilen ülkelerin öne çıkacağı muhakkaktır.

FAO, daha iyi üretim, daha iyi beslenme, daha iyi bir çevre ve daha iyi bir yaşam için tarım-gıda sistemlerini daha verimli, kapsayıcı, esnek ve sürdürülebilir şekilde dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu hedefin öncelikle alanlarından biri de “Mavi Dönüşüm” stratejisidir. Mavi Dönüşüm, sucul gıda sistemlerinde dayanıklılığı desteklemek ve balıkçılık ile su ürünleri yetiştiriciliğinin sürdürülebilir bir şekilde büyümesini sağlarken, özellikle sektöre bağımlı olan topluluklar olmak üzere hiç kimseyi geride bırakmamak için tasarlanmış bir dizi eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim ve çevre dostu politika ve uygulamaların yanı sıra teknolojik yenilikler Mavi Dönüşüm için kritik yapı taşlarıdır. Gıda güvenliği ve çevresel sürdürülebilirliğin zorluklarının karşılanabilmesi ve sağlıklı gıda ihtiyacının giderilmesinde sucul gıda sistemleri güçlü bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mavi Dönüşüm, Birleşmiş Milletler 2030 Gündemi'ne ulaşabilmek için balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinin sunduğu fırsatları en üst düzeye çıkarmak için hükümetlerin, özel sektörün ve sivil toplumun taahhüdünü gerektirmektedir. Mavi Dönüşüm, sürdürülebilir su ürünleri yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılmasını ve yoğunlaştırılmasını, tüm balıkçılığın etkin yönetimini ve su ürünleri değer zincirlerinin iyileştirilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Üretimi iyileştirmek, gıda kaybını ve israfı azaltmak ve kazançlı pazarlara adil erişimi

¹³ FAO, 2022a. a.g.k.

artırmak için proaktif kamu ve özel sektör ortaklıklarına ihtiyaç vardır. Ayrıca, su ürünlerinin ulusal gıda güvenliği ve beslenme stratejilerine dahil edilmesi ve faydaları konusunda tüketici farkındalığını artırmaya yönelik girişimler, bulunabilirliği artırmak ve erişimi iyileştirmek için gereklidir.

1.3 AKDENİZ VE KARADENİZ'DE SU ÜRÜNLERİ

FAO bünyesinde kurulmuş olan ve ülkemizin de üyesi olduğu Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM), Akdeniz ve Karadeniz'i içine alan bir balıkçılık yönetimi organizasyonudur. Bu nedenle Akdeniz ve Karadeniz GFCM bölgesi olarak da adlandırılmaktadır.

Akdeniz ve Karadeniz'deki balıkçılık ve su ürünleri sektörü 2021 yılında 2 milyon tona yakın toplam üretime ulaşmış ve 20,5 milyar ABD doları gelir elde edilmiştir. Bu üretimin 1,1 milyon tonu (7,8 milyar ABD doları) avcılıktan, 900 bin tonu (12,7 milyar ABD doları) yetiştiricilikten elde edilmiştir. Üretim değer zinciri boyunca 700 binden fazla kişi (458 bin avcılık, 244 bin yetiştiricilik) bu sektörde çalışmıştır.¹⁴

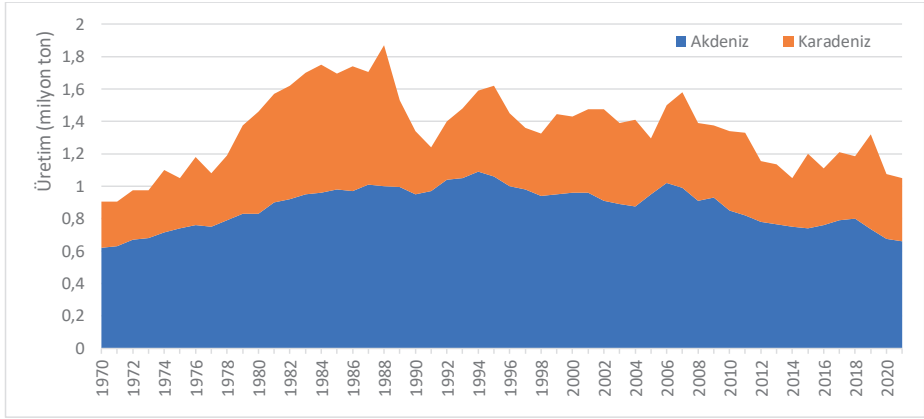
GFCM bölgesinde 1970'ler ve 1980'ler arasında iki katına çıkan toplam avcılık üretimi seviyeleri, sonraki dönemde yıllar arasında büyük dalgalanmalarla birlikte önemli ölçüde azalmıştır. Akdeniz ve Karadeniz'deki balıkçılık faaliyetleri 1970 yılından bu yana bir dizi iniş ve çıkışlar göstermiştir. Bölgede 1970 ile 1988 yılları arasında toplam avcılık üretimi 1 milyon tondan, 1,8 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Bu artışa karşın 1990 ve 1991'de büyük ölçüde Karadeniz'deki av miktarlarındaki aşırı düşüşe bağlı olarak GFCM bölgesindeki avcılık üretimi aniden azalmıştır. Akdeniz'deki av miktarları 1994 yılına kadar tekrar artmaya devam ederek 1 milyon ton seviyesine ulaşmış, ancak sonraki dönemde genel olarak azalma eğilimi göstererek 2021 yılında 660 bin tona düşmüştür. Karadeniz'de av miktarları ise 1990'dan bu yana yıldan yıla önemli ölçüde değişiklik göstermiştir. Genel olarak 1992 ile 1995 yılları arasında artan bir eğilim görülmüş, ardından 1996-1998 döneminde bir düşüş eğilimi izlenmiştir. Sonraki dönemde Karadeniz'deki üretim 2021'e kadar dalgalanmalar göstermiş ve 2021 yılında 387 bin ton olarak gerçekleşmiştir. (Şekil 2)

GFCM bölgesinde 2020-2021 yıllarında av miktarlarının azalmasında Covid-19 pandemi tedbirleri nedeniyle av faaliyetlerinin, ticaretin ve turizm faaliyetlerinin azalmasının da etkisi olmuştur.¹⁵

¹⁴ FAO, 2023b. The State of Mediterranean and Black Sea Fisheries 2023 – Special edition. General Fisheries Commission for the Mediterranean. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc8888en>

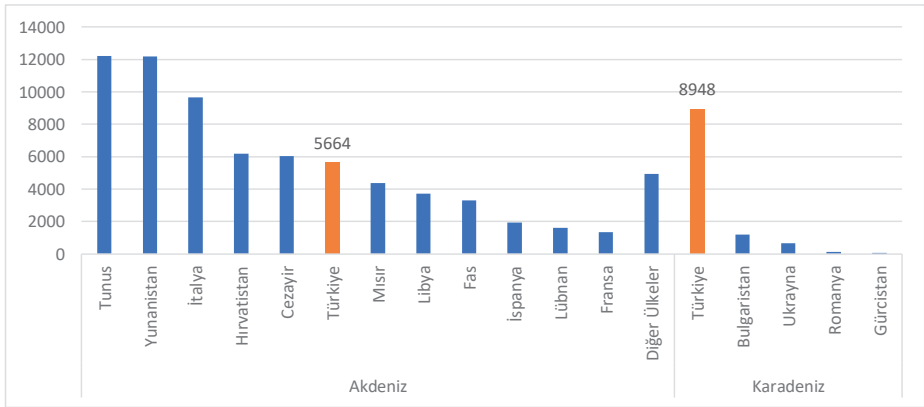
¹⁵ FAO, 2023b. a.g.k.

GFCM uygulama alanında (Akdeniz ve Karadeniz) faaliyet gösteren balıkçılık filosu, 2022 yılında toplam 84.242 balıkçı gemisine ulaşmış, bu gemilerin %87'si Akdeniz'de ve %13'ü Karadeniz'de faaliyet göstermiştir. Toplam balıkçılık filosunun %58'ini dört ülke (Tunus, Yunanistan, İtalya ve Türkiye) oluştururken, toplam balıkçılık kapasitesinin %64'ünü beş ülke (İtalya, Türkiye, Tunus, Mısır ve Cezayir) temsil etmiştir. Türkiye Akdeniz'de balıkçı filosu güçlü ülkelerden biri olup, Karadeniz'de ise filo büyüklüğü bakımından açık olarak öndedir. (Şekil 3) ¹⁶

Şekil 2. Akdeniz ve Karadeniz'deki Su Ürünleri Avcılığı (Deniz)

(Kaynak: FAO, 2023b) ¹⁷

Şekil 3. Akdeniz ve Karadeniz Deniz Balıkçı Gemi Sayıları

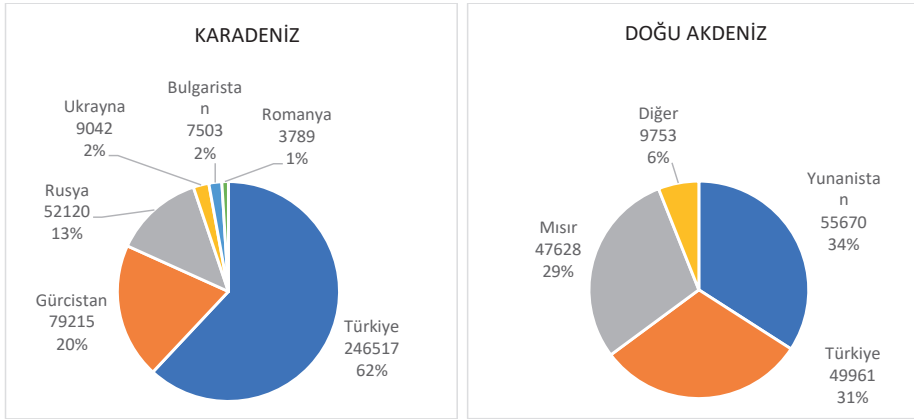
(Kaynak: FAO, 2023b) ¹⁸

¹⁶ FAO, 2023b. a.g.k.

¹⁷ FAO, 2023b. a.g.k.

Türkiye, GFCM bölgesinde su ürünleri avcılığında en büyük paya sahip ülke konumunda olup, Türkiye’yi İtalya ve Tunus takip etmektedir.¹⁹ Karadeniz’de Türkiye’den sonra en çok avcılık yapan ülke Gürcistan, Doğu Akdeniz’de (Ege dahil) ise Yunanistan’dır (Şekil 4).

GFCM bölgesinde avcılık hala büyük ölçüde küçük pelajik balıkların hakimiyetindedir. Özellikle Karadeniz’de hamsi ve Akdeniz’de sardalya önde gelen balık türleridir (Şekil 5). Berlam balığı ve sardalya avcılığı 1980’lerden bu yana sürekli bir düşüş eğilimi gösterirken, istavrit avcılığı 1990’ların başından bu yana keskin bir düşüş göstermiştir. Derin su pembe karidesi, mürekkep balığı, barbun ve tekir avcılığı ise son yıllarda artış eğilimi göstermektedir.

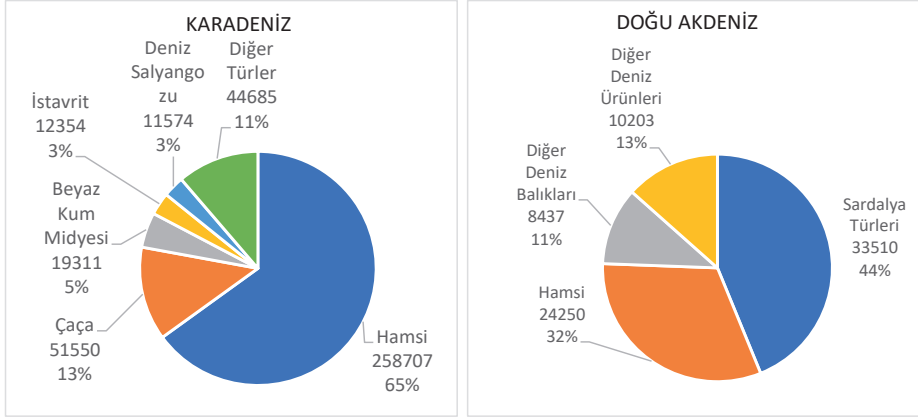

Şekil 4. Doğu Akdeniz ve Karadeniz Deniz Balıkçılığında Ülkelerin Üretim Payları
(Kaynak: FAO, 2023b)²⁰

¹⁸ FAO, 2023b. a.g.k.

¹⁹ FAO, 2023b. a.g.k.

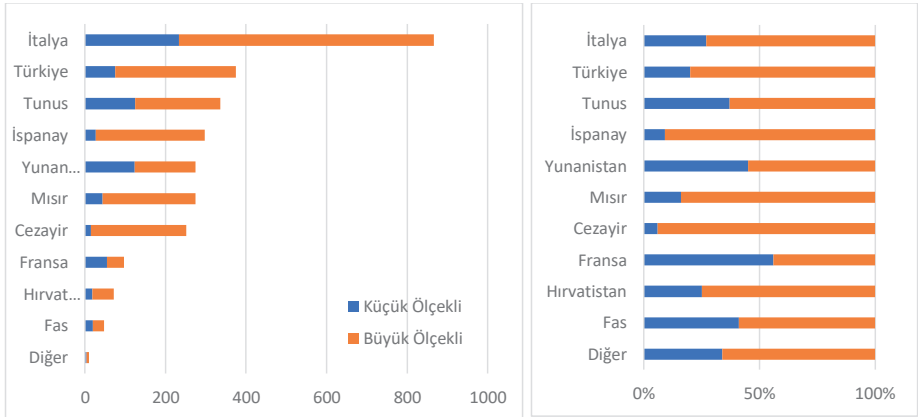
²⁰ FAO, 2023b. a.g.k.

Şekil 5. Doğu Akdeniz ve Karadeniz Deniz Balıkçılığında En Çok Avlanan Türler

(Kaynak: FAO, 2023b)²¹

GFCM uygulama alanındaki deniz balıkçılığında elde edilen toplam gelirin 2021 yılında 3 milyar ABD doları (Akdeniz'de 2,7 milyar ABD doları ve Karadeniz'de 256 milyon ABD doları) olacağı tahmin edilmektedir. Küçük ölçekli balıkçılık, ortalama olarak sektörün toplam bölgesel gelirinin %26'sına (Akdeniz'de %27, Karadeniz'de %15) katkıda bulunmaktadır. Ancak küçük ölçekli balıkçılıktan elde edilen gelirlerin payı bölge ülkeleri arasında büyük farklılıklar göstermektedir. (Şekil 6)

Şekil 6. Akdeniz ve Karadeniz'de Deniz Balıkçılığı Geliri (Milyon Dolar) ve Küçük-Büyük Ölçekli Balıkçılık Payları

(Kaynak: FAO, 2023b)²²

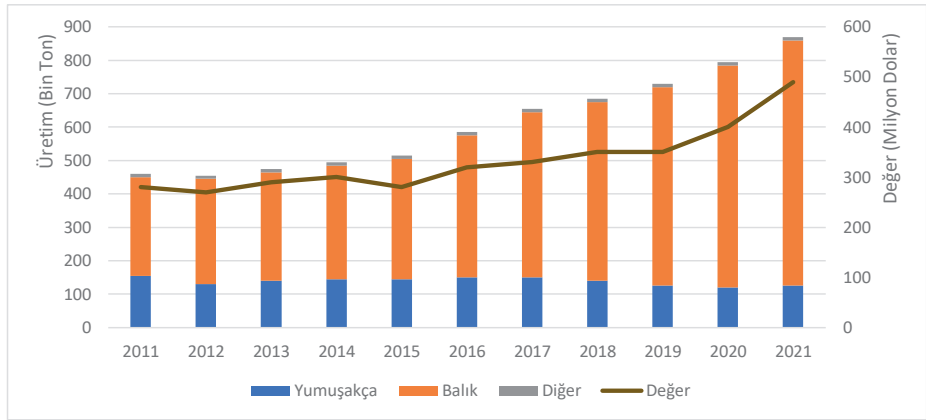
²¹ FAO, 2023b. a.g.k.

²² FAO, 2023b. a.g.k.

GFCM, Türkiye'nin de içinde olduğu Akdeniz ve Karadeniz'deki su ürünleri faaliyetlerini yakından izlemekte, stok değerlendirmeleri yaparak çeşitli yönetim tedbirleri önermektedir. Bölge genelinde su ürünleri yetiştiriciliği artmaya devam ederken, su ürünleri avcılığında geçmiş yıllara göre bazı türlerde azalan veya dalgalı bir üretim görülmektedir. Denizlere kıyısı olan ülkeler uluslararası paylaşılan balık stoklarından faydalanırken, stokların korunması için GFCM kapsamında çeşitli tedbirler ve kota uygulamaları da hayata geçirilmektedir. Gelecekte bu tür tedbirlerin daha fazla gündeme geleceği düşünülmektedir.

Öte yandan, GFCM Bölgesindeki su ürünleri yetiştiriciliği üretimi son on yılda neredeyse iki katına çıkmıştır (%91,3) ve gelirler de aynı dönemde önemli bir artış (%74,5) göstermiştir.²³

Akdeniz ve Karadeniz'deki deniz ve acı su kültür balıkçılığı üretimi, hacim bakımından %91,3 (455.000 tondan 870.000 tonun üzerine) ve değer bakımından %74,5 (yaklaşık 2,8 milyar ABD dolarından 4,9 milyar ABD dolarının üzerine) artışla 2011'den 2021'e kadar artış eğilimi göstermiştir. (Şekil 7)

Şekil 7. Akdeniz ve Karadeniz'deki Su Ürünleri Yetiştiriciliği (Deniz) Miktar ve Değeri
(Kaynak: FAO, 2023b)²⁴

Bu büyüme esas olarak, 2011 yılında 299.000 tonun üzerinde olan kültür balıkçılığının, 2021 yılında 738.000 tona çıkmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, 2021 yılında toplam üretimin yaklaşık %14,5'ini temsil eden yumuşakça üretimi, 2011'den 2021'e kadar hafif bir düşüş eğilimi göstermiştir. Bu dönemdeki ortalama yıllık yumuşakça üretimi 138.000 ton olup, 2011'deki maksimum 153.000 tondan 2020'deki minimum 119.000

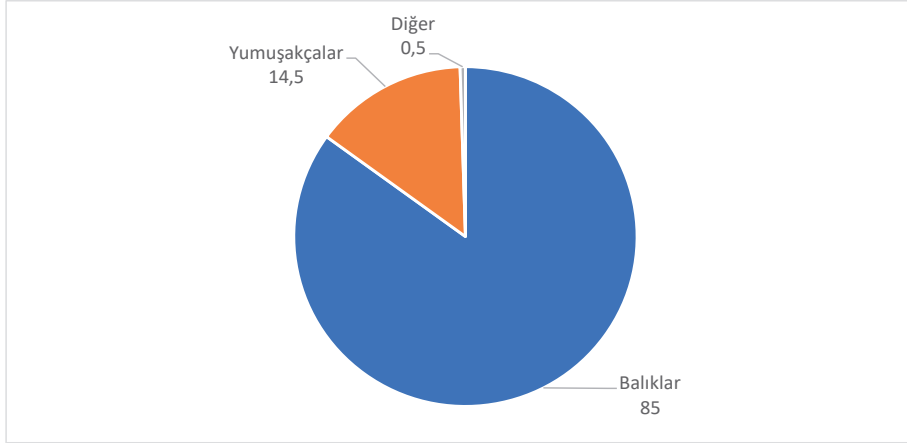
²³ FAO, 2023b. a.g.k.

²⁴ FAO, 2023b. a.g.k.

tona kadar değişmiştir. Kabuklu üretimini 2021 yılında 3.600 tonun üzerine çıkarak toplam üretimin %0,5'ini oluşturmuştur. Bu arada, 2021 yılında toplam üretimin %0,01'ini temsil eden 114 tondan fazla alg bu denizlerde yetiştirilmiştir. (şekil 8)

Türkiye, GFCM bölgesinde su ürünleri yetiştiriciliğinde de en büyük katkıyı sağlayan ülke konumunda olup, Türkiye'yi Mısır ve Yunanistan takip etmektedir.²⁵

Akdeniz ve Karadeniz'de 2020-2021 yılları arasında yıllık ortalama su ürünleri yetiştiriciliği üretim miktarının %38'ini (314.408 ton) Türkiye geręekleřtirmiřtir. İkinci en büyük üretici Mısır (137.202 ton, toplam üretimin %16,6'sı) olup daha sonra sırasıyla Yunanistan (135.318 ton, %16,4), İtalya (95.424 ton, %11,5), İspanya (40.518 ton, %4,9), Tunus (23.780 ton, %2,9), Hırvatistan (20.888 ton, %2,5) ve Malta (18.131 ton, %2,2) gelmektedir. Bu sekiz ülke, bölgedeki toplam su ürünleri üretiminin %95'ini sağlamaktadır. (şekil 9)

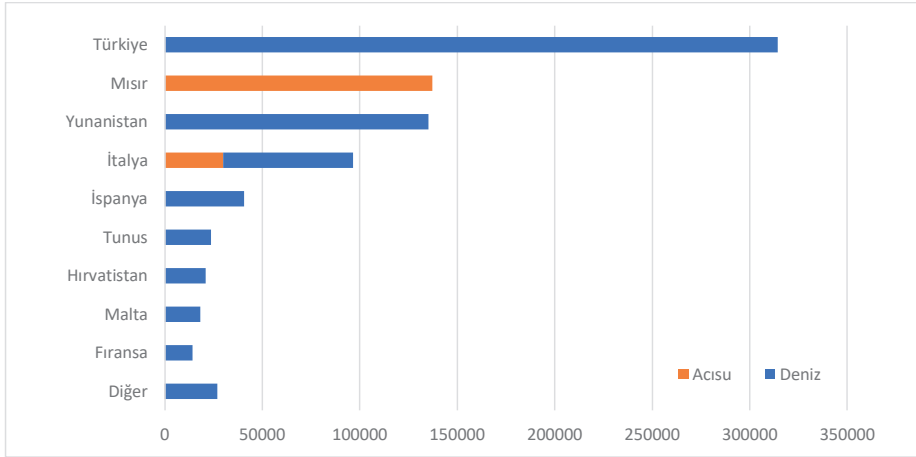

şekil 8. Akdeniz ve Karadeniz'deki Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Tür Gruplarının Payları (2021)

(Kaynak: FAO, 2023b)²⁶

²⁵ FAO, 2023b. a.g.k.

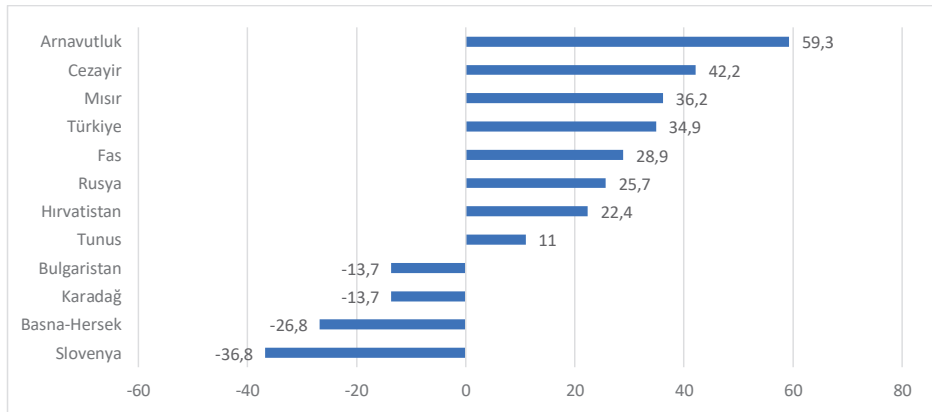
²⁶ FAO, 2023b. a.g.k.

Şekil 9. Akdeniz ve Karadeniz Ülkelerinin Yıllık Su Ürünleri Üretimi (2020-2021)

(Kaynak: FAO, 2023b) ²⁷

Ülkelere göre toplam üretim açısından, 2018-2019 ve 2020-2021 yılları arasındaki en büyük büyüme oranları, üretimde sırasıyla %59,3 (+2.652 ton), %42,2 (+906 ton), %36,2 (+36.458 ton) ve %34,9 (+81.258 ton) artışlarla Arnavutluk, Cezayir, Mısır ve Türkiye'de kaydedilmiştir. Buna karşılık, en büyük düşüşler %36,8 (-295 ton), %26,8 (-47 ton), %13,7 (-373 ton) ve %13,7 (-51 ton) ile Slovenya, Bosna Hersek, Bulgaristan ve Karadağ'da meydana gelmiştir. (Şekil 10)

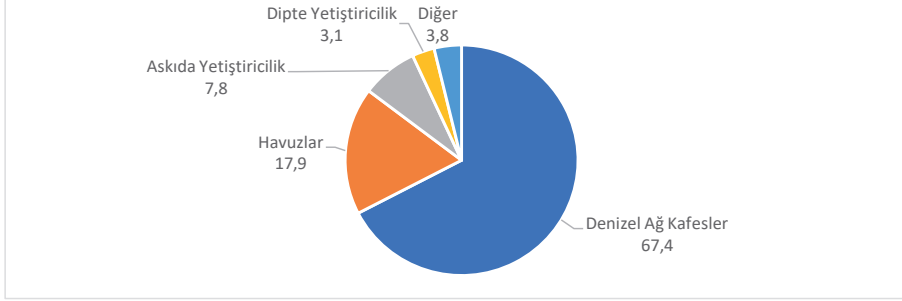

Şekil 10. Akdeniz ve Karadeniz Ülkelerinde Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Gelişimi (2018-2019 ile 2020-2021 Değişimi %10'dan Fazla Olan Ülkeler)

(Kaynak: FAO, 2023b) ²⁸

²⁷ FAO, 2023b. a.g.k.

Kullanılan başlıca üretim yöntemi deniz kafesleridir ve bu yapılarıdaki üretim 2020-2021 yılları arasında Akdeniz ve Karadeniz ülkelerindeki toplam üretimin %67,4'ünü oluşturmaktadır. Havuz ve askıda yetiştiricilik, bölgede yaygın olarak kullanılan diğer yöntemler olup toplam üretimin sırasıyla %17,9 ve %7,8'ini oluşturmaktadır. Bu üç yöntem, bölgedeki toplam üretimin %93'ünden fazlasını temsil etmektedir. (Şekil 11) ²⁹

Şekil 11. Akdeniz ve Karadeniz'de Üretim Yöntemleri (2020-2021)

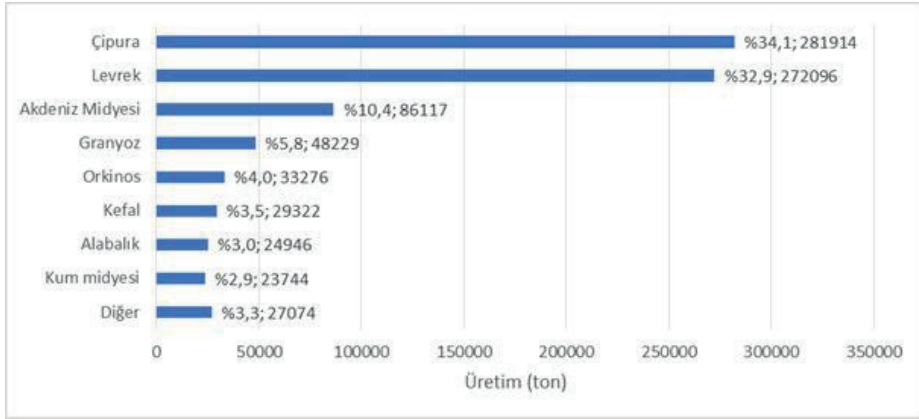
(Kaynak: FAO, 2023b) ³⁰

Akdeniz ve Karadeniz ülkelerinde 2020-2021 yılları arasında denizde yetiştirilen türlere göre ortalama yıllık su ürünleri üretimi Şekil 12'de gösterilmektedir. Bölgede yetiştirilen toplam 47 türden 13'ü, 2020-2021 yılları arasında toplam üretimin %99,5'ini oluşturmaktadır. Yetiştirilen başlıca türler; 281.914 tona ulaşan üretimle (toplam üretimin %34,1'i) çipura (*Sparus aurata*), 272.096 ton üretimle (%33) levrek (*Dicentrarchus labrax*), 86.117 ton üretim miktarıyla (%10,4) Akdeniz midyesi (*Mytilus galloprovincialis*) türleridir.

²⁸ FAO, 2023b. a.g.k.

²⁹ FAO, 2023b. a.g.k.

³⁰ FAO, 2023b. a.g.k.

Şekil 12. Akdeniz ve Karadeniz’de Denizde Yapılan Yetiştiricilik (2020-2021)

(Kaynak: FAO, 2023b)³¹

Akdeniz ve Karadeniz’de deniz türlerine yönelik büyüme eğilimi, esas olarak 1991 yılında yaklaşık 13.000 ton ile başlayan levrek ve çipura üretimindeki artışlar ile bağlantılıdır. Bu artış, balık yetiştiriciliğinde ağ kafes teknolojisinin geliştirilmesiyle mümkün olmuştur. 1990’ların başından itibaren ağ kafeslerin istikrarlı bir şekilde gelişmesi, su ürünleri yetiştiriciliğinin giderek daha fazla açık denize kaymasına yol açmıştır. Ağ kafeslerde yapılan su ürünleri yetiştiriciliği günümüzde levrek ve çipura için ana üretim sistemidir. Akdeniz ve Karadeniz’deki su ürünleri yetiştiriciliği geliştirme planları ışığında, balık ve deniz ürünlerine yönelik sürekli artan talep ve yetiştiricilik teknolojisindeki sürekli gelişmeler nedeniyle, bu eğilimin devam etmesi beklenmekte ve su ürünleri yetiştiriciliği için deniz ve kıyı alanlarına duyulan ihtiyaç önemini sürdürmektedir.

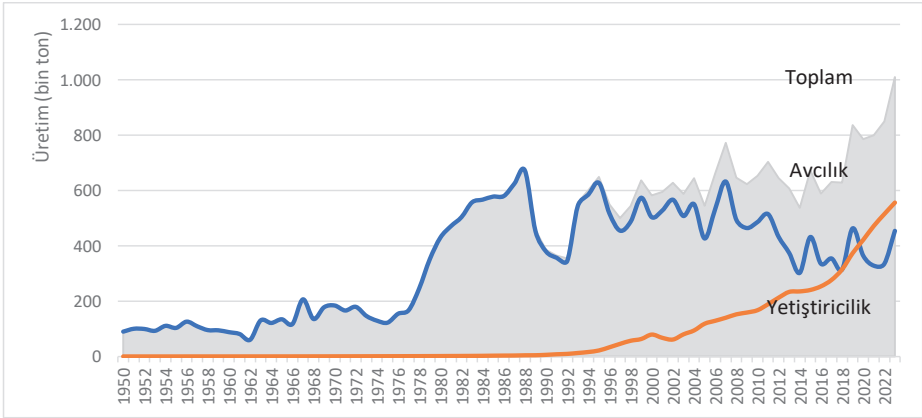
1.4 TÜRKİYE’DE SU ÜRÜNLERİ

Ülkemizin üç tarafı, birbirinden farklı niteliklere ve farklı üretim potansiyeline sahip denizlerle çevrili olup 25 akarsu havzasında çok sayıda akarsu, göl, baraj gölü ve gölet bulunmaktadır. Bu durum, su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği bakımından önemli imkanlar sunmaktadır.

Türkiye’nin yıllık su ürünleri üretimi, avcılık üretimindeki dalgalanmanın etkisiyle yıllara göre değişebilmektedir. Dünya üretimine benzer şekilde; Türkiye’nin su ürünleri yetiştiricilik üretimi artmaya devam etmekte ve toplam üretim içerisinde yetiştiriciliğin payı yükselmektedir.

³¹ FAO, 2023b. a.g.k.

Geçmişte su kaynaklarından ve su ürünleri stoklarından yeterince faydalanılamazken, 1975’ten 1990’lara kadar su ürünleri avcılık araçlarında ve teknolojilerindeki sayı ve nitelik artışına paralel olarak avcılık üretiminde önemli artışlar gözlenmiştir. Bununla birlikte, 1989-1992 yılları arasında özellikle Karadeniz’deki hamsi avcılığında ani düşüşler yaşanmış ve toplam üretim azalmıştır. Sonraki yıllarda avcılık üretimi tekrar artmakla birlikte yıldan yıla dalgalı bir seyir göstermiştir. Bu dönemde yetiştiricilik üretimi artmaya başlamış, teknolojik gelişmeler ve uygulanan teşvikler/destekler sayesinde 2000’li yıllardan itibaren yetiştiricilikte hızlı bir yükseliş görülmüştür. (Şekil 13)

Şekil 13. Türkiye Su Ürünleri Üretiminin Gelişimi

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ³²

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, son yıllara kadar su kaynaklarımızdan avcılık ve yetiştiricilik yoluyla yıllık ortalama 600-700 bin ton civarında su ürünleri üretimi yapılmıştır. Yetiştiricilik üretiminin artmasıyla 2019 yılından itibaren 800 bin ton seviyesinde toplam üretim gerçekleştirilmiş ve 2023 yılında toplam üretim rekor seviyeye ulaşarak 1.010.346 ton olmuştur. Bu üretimin 454.059 tonu (%45) avcılık yoluyla, 556.287 tonu (%55) ise yetiştiricilik yoluyla elde edilmiştir. ³³ (Tablo 3).

³² TÜİK, 2024b. Su Ürünleri İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=97&locale=tr> (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2024).

³³ TÜİK, 2024b. a.g.k.

Tablo 3. Türkiye Su Ürünleri Üretimi

Yıllar	Avcılık (ton)			Yetiştiricilik (ton)			Toplam (ton)
	Deniz	İçsu	Toplam	Deniz	İçsu	Toplam	
2015	397.731	34.176	431.907	138.879	101.455	240.334	672.241
2016	301.464	33.856	335.320	151.794	101.601	253.395	588.715
2017	322.173	32.145	354.318	172.492	104.010	276.502	630.820
2018	283.955	30.139	314.094	209.370	105.167	314.537	628.631
2019	431.572	31.596	463.168	256.930	116.426	373.356	836.524
2020	331.281	33.119	364.400	293.175	128.236	421.411	785.811
2021	295.018	33.140	328.158	335.644	136.042	471.686	799.844
2022	301.747	33.256	335.003	368.742	146.063	514.805	849.808
2023	420.527	33.532	454.059	399.529	156.758	556.287	1.010.346

(Kaynak: TÜİK, 2024b)³⁴

Geçmişte her yıl avcılık üretimi yetiştiricilik üretiminden fazla iken ilk kez 2018 yılında yetiştiricilik üretimi çok küçük miktarda avcılığın önüne geçmiş ve üretimde avcılık ve yetiştiriciliğin payı eşit (%50-%50) hale gelmiştir. Ülkemizde, 2020 yılından itibaren yetiştiricilik üretimi avcılık üretiminin önünde yer almıştır.

Avcılık üretiminin büyük kısmı hamsi, çaça, sardalya gibi küçük pelajik türlerden oluşmakta ve çok avlandığı zamanlarda fiyatları düşmektedir. Ayrıca avlanan bu türlerin bir kısmı daha düşük fiyatla balık unu-yağı üretiminde kullanılmaktadır. Yetiştiricilik ürünlerinin ise tamamı insan tüketiminde kullanılmaktadır ve fiyatları çok avlanan türlerden daha yüksektir. Bu nedenle yetiştiricilik ürünlerinin toplam değeri avcılık ürünlerinininkinden daha fazladır. Ayrıca yetiştiricilik üretim miktarının artmasına bağlı olarak üretimin toplam değeri de her geçen yıl artmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Türkiye Su Ürünleri Üretiminin Parasal Değeri

Yıllar	Avcılık		Yetiştiricilik		Toplam	
	Miktar (ton)	Değer (Bin TL)	Miktar (ton)	Değer (Bin TL)	Miktar (ton)	Değer (Bin TL)
2015	431.907	1.245.020	240.334	2.569.209	672.241	3.814.229
2016	335.320	1.340.878	253.395	3.239.321	588.715	4.580.199
2017	354.318	1.535.703	276.502	4.049.199	630.820	5.584.902
2018	314.094	1.852.664	314.537	5.606.828	628.631	7.459.493
2019	463.168	2.380.415	373.356	7.694.125	836.524	10.694.124
2020	364.400	2.848.969	421.411	10.859.582	785.811	13.708.511
2021	328.158	3.614.773	471.686	18.482.441	799.844	22.097.213
2022	335.003	8.148.305	514.805	42.047.930	849.808	50.196.235
2023	454.059	11.346.867	556.287	67.295.414	1.010.346	78.642.281

(Kaynak: TÜİK, 2024b)³⁵

Yetiştiricilik üretimindeki artışa bağlı olarak son yıllarda su ürünleri ihracat miktarında da önemli artışlar görülmektedir. İthalat miktarları ise nispeten sabit seyir

³⁴ TÜİK, 2024b. a.g.k.

³⁵ TÜİK, 2024b. a.g.k.

göstermektedir. Türkiye’de 2023 yılında 1.010 bin tonluk toplam üretimin 272 bin tonu ihrac edilmiş, 229 bin tonu balık unu-yağı üretiminde kullanılmıştır. Aynı yıl 105 bin ton ithalat yapılmış ve iç tüketime sunulan miktar 612 bin tona ulaşmıştır. Ülkemizde son yıllarda 6-7 kg seviyesinde seyreden kişi başına su ürünleri tüketimi, 2022 ve 2023 yıllarındaki üretim artışına bağlı olarak 7 kg’ı biraz geçmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Türkiye Su Ürünleri Üretimi, Dış Ticaret ve Tüketim

Yıllar	Üretim (ton)	İhracat (ton)	İthalat (ton)	Tüketim (ton)		Değerlendirilemeyen (ton)	Kişi Başına Tüketim (kg)
				İç Tüketim	Balık Unu-Yağı Üretimi		
2015	672.241	121.053	110.761	479.741	176.138	6.070	6,1
2016	588.715	145.469	82.074	426.085	93.096	3.992	5,5
2017	630.820	156.681	100.444	441.573	130.917	2.080	5,5
2018	628.631	177.500	98.315	498.959	47.276	3.115	6,1
2019	836.524	200.226	90.684	514.640	209.109	2.850	6,3
2020	785.811	201.157	85.269	559.932	107.223	2.768	6,8
2021	799.844	238.732	104.708	554.284	110.209	1.277	6,6
2022	849.808	251.416	115.189	619.455	92.837	1.289	7,3
2023	1.007.921	272.192	105.252	612.374	228.607	350	7,2

(Kaynak: TÜİK, 2024a; TÜİK, 2024b)³⁶

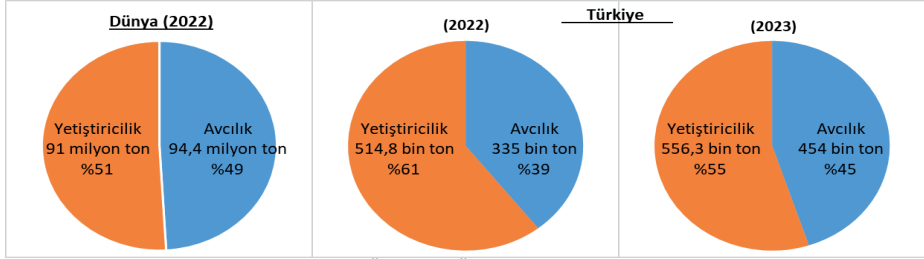
Ülkemiz su ürünleri sektöründe birincil üretimde aktif olarak yaklaşık 60 bin kişi çalışmaktadır. Su ürünleri avcılığında yaklaşık 42 bin, yetiştiricilikte 11 bin, işleme-değerlendirmede ise 7 bin kişi faaliyet göstermektedir. Ancak üretimi destekleyen hizmetler, toptan ve perakende satış, dış ticaret vb. alanlarda su ürünleri ile ilgili faaliyet yürütenler de dâhil edildiğinde yaklaşık 250 bin kişinin bu sektörden gelir sağladığı tahmin edilmektedir.³⁷

Dünya genelinde olduğu gibi, toplam üretim içerisinde avcılık yoluyla yapılan üretimin daha fazla artması beklenmemektedir. Bu durum, doğal kaynakların korunması açısından stokların koruma ve kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilir yönetimi temel prensibinin de bir gereğidir. Ayrıca çevre ve iklim gibi ekolojik şartların da etkisiyle avcılıktan elde edilen üretimde yıldan yıla dalgalanmalar olabilmektedir. Buna mukabil, her geçen gün artan su ürünleri kaynaklı proteine olan talebin yetiştiricilik ürünleriyle karşılanmaya çalışılması, tüm dünyada görüldüğü şekilde ülkemizde de belirgin şekilde göze çarpmaktadır (Şekil 14). Ülkemizde de yetiştiricilik üretiminin her geçen yıl önemli oranlarda artış gösterdiği ve hızlı bir gelişim sergilemekte olduğu gözlenmektedir.

³⁶ TÜİK, 2024b. a.g.k., TÜİK, 2024a. Dış Ticaret İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (Erişim tarihi: 15 Temmuz 2023).

³⁷ BSGM, 2024. Su Ürünleri İstatistikleri 2023, Tarım ve Orman Bakanlığı, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 150 s.

Türkiye'nin su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği üretiminde dünya ve AB ülkeleri ile kıyaslaması Tablo 6'da verilmiştir. Özellikle yetiştiricilik üretiminde 2000'li yıllardan itibaren görülen hızlı gelişme sayesinde, su ürünleri yetiştiriciliğinde AB ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye birinci sıraya yerleşmiştir. Yine yetiştiricilik üretimindeki artışa bağlı olarak 2021 yılından itibaren Türkiye toplam üretimde AB ülkeleri içerisinde ikinci sıraya yükselmiştir.

Şekil 14. Dünyada ve Türkiye'de Su Ürünleri Üretiminin Dağılımı

(Kaynak: FAO, 2024a)³⁸

Tablo 6. Türkiye'nin Dünya ve AB Ülkeleri Su Ürünleri Üretimindeki Yeri

Yıllar	Dünya Üretimindeki Sıralama				Avrupa Birliği Ülkeleri İçerisindeki Sıralama			
	Deniz Avcılığı	İçsu Avcılığı	Yetiştiricilik	Toplam Üretim	Deniz Avcılığı	İçsu Avcılığı	Yetiştiricilik	Toplam Üretim
2015	36.	42.	22.	33.	5.	1.	2.	4.
2016	41.	34.	21.	37.	6.	1.	2.	5.
2017	42.	37.	21.	36.	6.	1.	2.	5.
2018	44.	40.	19.	36.	6.	1.	2.	5.
2019	37.	39.	18.	30.	5.	1.	1.	3.
2020	39.	36.	18.	32.	5.	1.	1.	3.
2021	43.	36.	17.	33.	4.	1.	1.	2.
2022	43.	37.	16.	29.	4.	1.	1.	2.

(Kaynak: FAO, 2024a).³⁹

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2024 yılında Tarımsal Üretim Planlaması uygulamaya konulmuştur. Bu uygulama ile tarımsal ürünlerin arz ve talep miktarı dikkate alınarak havza veya işletme bazında hangi ürün veya ürün gruplarının üretileceği belirlenerek stratejik ürünlerde arz güvenliğinin korunması hedeflenmektedir. Ülke ihtiyacına göre asgari ve azami üretim miktarları tespit edilerek arz fazlası veya eksikliğinin oluşmasının önüne geçmeye çalışılmaktadır. Yeni modelde su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliğinde de üretim planlaması yapılarak seçilen türlerle ilgili asgari ve azami üretim miktarları belirlenmiştir.

³⁸ FAO, 2024a. a.g.k.

³⁹ FAO, 2024a. a.g.k.

Avcılıkta başta hamsi olmak üzere yedi türde (mavi yüzgeçli orkinos, deniz patlıcanı, inci kefali, tıbbi sülük, beyaz kum midyesi, yılan balığı) azami üretim miktarları tespit edilmiştir. Yetiştiricilikte ise Türk somonu, çipura, levrek ve Akdeniz midyesinde asgari ve azami miktarlar belirlenerek üretim planlaması yapılmıştır. Su ürünleri yetiştiriciliğinde 1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla, su ürünleri avcılığında ise genel av sezonunun başladığı 1 Eylül 2024 tarihinde üretim planlaması uygulaması başlatılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETİM-ÖRGÜTLENME, MEVZUAT VE DESTEKLEMELER

2.1 KAMU ÖRGÜTLENMESİ

2.1.1 Tarihçe

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde balıkçılık işleri Düyunu Umumiye İdaresinin yönetiminde yürütülmüştür. Su ürünlerine ilişkin en eski düzenleme 1882 yılında çıkan Zabıta-i Saydiye Nizamnamesidir.

Cumhuriyetin ilanından sonra ise balıkçılık ile ilgili ilk olarak 1934 yılında İktisat Vekâleti, Deniz Mahsulleri ve Avcılığı Müdürlüğü Kuruluş Kanunu çıkarılmıştır. Bu tarihten itibaren 1939 yılına kadar İktisat Vekâleti, 1939 yılından 1950 yılına kadar ise Münakalat (Ulaştırma) Bakanlığı ve daha sonra Maliye Bakanlığı, 1969 yılına kadar ise Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı balıkçılık yönetiminde yetkili olmuştur.⁴⁰

1969 yılında ilk defa Tarım Bakanlığı bünyesinde Su Ürünleri Şube Müdürlüğü kurulmuş, 1971 yılında 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu çıkarılmış ve 1972 yılında ise Şube Müdürlüğü, Su Ürünleri Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür.

Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, 1982 yılında, Su Ürünleri Daire Başkanlığı haline getirilmiştir. 1983 yılında yayımlanan “Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki” 183 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile su ürünleri hizmetleri, Hayvancılık Genel Müdürlüğü içinde, daire başkanlığı düzeyinde yürütülmeye başlanmıştır.

Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının 1985 yılında yeniden yapılandırılması sonucu, su ürünleri ile ilgili görevler, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGM) ile kısmen Proje ve Uygulama Genel Müdürlüğüne (PUGEM) verilmiştir. Bu genel müdürlükler içinde ayrı ayrı su ürünleri şube müdürlükleri kurulmuştur.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (7.8.1991 tarihli ve 441 sayılı) ile Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM) kurulmuş, TÜGEM ve KKGM bünyesinde su ürünleri daire başkanlıkları ihdas edilmiştir. Su ürünleri araştırmaları ile ilgili çalışmalar ise Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) bünyesine alınmış ve Hayvancılık ve Su Ürünleri

⁴⁰ TOBB, 2019. III. Tarım Orman Şûrası: Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara, 155 s. KB, 2018, On Birinci Kalkınma Planı: Tarım ve Gıdada Rekabetçi Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Su Ürünleri Çalışma Grubu), Ankara, 307 s.

Araştırmaları Daire Başkanlığı altında, Su Ürünleri Şube Müdürlüğü yapılandırılmıştır.⁴¹ Haziran 2011 tarihine kadar teşkilat bu şekilde çalışmış, bu tarihte Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü (BSGM) kurulmuş ve su ürünleri ile ilgili işlerin yönetilmesi görevi bu Genel Müdürlüğe verilmiştir.

2.1.2 Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 639 sayılı KHK ile 2011 yılında Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü (BSGM) kurulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1) ile de 2018 yılında bakanlıklar yeniden yapılandırılarak, Tarım ve Orman Bakanlığı oluşturulmuştur. Yeni yapılanmada BSGM'nin teşkilat yapısında bir değişiklik olmamıştır ve Bakanlık bünyesinde görevlerini yürütmeye devam etmektedir.

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:⁴²

- 1) Denizlerde ve iç sularda sürdürülebilir balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği ile avcılığının esaslarını belirlemek ve bunları teşvik etmek,
- 2) Balıkçı barınakları ve balıkçılık altyapı tesisleri kurulması, işletilmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek ve denetimini yapmak,
- 3) Balıkçılık ve su ürünleri kaynaklarını korumak, koruma, üretim ve yetiştiricilik alanlarını belirlemek ve bu alanları zararlardan koruyacak tedbirleri almak,
- 4) İthal ve ihraç edilecek balıkçılık ve su ürünleri ile girdilerine ilişkin esasları belirlemek,
- 5) Balıkçılık ve su ürünleri üretim kaynaklarının geliştirilmesi ve verimliliğin artırılması ile ilgili faaliyetlerde bulunmak, kontrol ve denimleri yapmak ve yaptırmak,
- 6) Balıkçılık ve su ürünleri üretiminin ve verimliliğin artırılması için gerekli girdilerin tedarikine ilişkin tedbirleri almak,
- 7) Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğine uygun istihsal sahalarına ilişkin esasları belirlemek, istihsal vasıtalarının asgari vasıf ve şartlarını, kiralama ve kullanıma esaslarını belirlemek,
- 8) Balıkçılık ve su ürünleri üretim, geliştirme ve araştırma projeleri ile ilgili çalışmalar yapmak,
- 9) Balıkçılık ve su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği ile ilgili bilgi sistemi oluşturmak,

⁴¹ TOBB, 2019. a.g.e, 307 s.

⁴² Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

BSGM bünyesinde, memur ve işçi olmak üzere iki farklı statüde 197 daimî personel istihdam edilmektedir. Ülke genelinde, 2023 yılı itibarıyla 41'i genel müdürlükte olmak üzere 1.511 adet su ürünleri mühendisi Bakanlık teşkilatında görev yapmaktadır.

2.1.3 Diğer Kamu Kurumları

Ülkemizde 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu ile balıkçılık ve su ürünleri ile ilgili faaliyetlerin yönetilmesinde Tarım Bakanlığını yetkili kılınmış, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1) ile yeniden yapılandırılan Bakanlık bünyesinde Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'ne su ürünleri faaliyetlerini yönetme görevi verilmiştir. Ancak bazı su ürünleri faaliyetleri; gıda ve yem, örgütlenme, su kaynaklarının korunması ve biyolojik çeşitlilik vb. boyutuyla çeşitli kurumların yetki alanına girmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesindeki ve bağlı genel müdürlüklerden başlanarak su ürünleri ile ilgili çeşitli konularda görevleri bulunan kurumlar aşağıda verilmiştir:

2.1.3.1 Tarım ve Orman Bakanlığı, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü

Gıda ve gıda katkı maddeleri üreten işyerlerinin niteliklerini ve bunlara ilişkin izin ve kayıt esaslarını belirlemek, bunların izin ve kayıt işlemlerini yapmak, bu işyerlerini gıda siciline kaydetmek, üretim ve satış yerlerinin kontrol ve denetimlerini yapmak ile yem ve yem katkı maddelerinin üretimini ve satışını yapan işletmelerin onay verme esaslarını belirlemek ve onay verme işlemlerini yapmak görevleri Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün (GKGM) uhdesindedir. Ayrıca, canlı hayvan, bitki, hayvansal ve bitkisel ürünler ile gıda ve yemin dış ticareti ile ilgili sağlık şartlarını belirlemek de GKGM'nin görevleri arasındadır.⁴⁵

Su ürünleri işleme ve değerlendirme tesisleri, balık unu-yağı fabrikaları, balık yemi fabrikaları, su ürünleri satış yerleri vb. su ürünleri üretim ve satış yerleri ve ürünlerin izin ve denetim faaliyetleri ile dış ticarete konu olan su ürünlerinin izin ve denetimi GKGM tarafından yürütülmektedir.

2.1.3.2 Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

Tarımsal kooperatif, birlik ve diğer üretici örgütlerinin kurulmasına izin vermek; kooperatif, birlik, oda, üretici örgütleri ve bunların iştiraklerini denetlemek, desteklemek ile tarımsal ve kırsal kalkınma desteklerinin uygulanmasına ilişkin gerekli işlemleri yapmak,

⁴⁵ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

kontrol etmek ve ödemeler arasındaki uyumu sağlamak görevleri Tarım Reformu Genel Müdürlüğüne (TRGM) verilmiştir.⁴⁶

Su ürünleri kooperatif ve üretici birliklerinin kuruluşu, işleyişi ve faaliyetlerinin denetlenmesi ile su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği yapanlara verilecek destekleme ödemelerinin hak sahiplerine aktarılması görevleri TRGM tarafından yürütülmektedir.

2.1.3.3 Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

Milli parklar, tabiatı koruma alanları ve sulak alanların tespiti, bunlardan tescil edilenlerin korunması, geliştirilmesi, yönetilmesi, işletilmesi ve işlettilmesi ile ilgili işleri yürütmek ve denetlemek; orman içi su kaynakları, dere, göl, gölet ve sulak alanların ve hassas bölgelerin korunması, geliştirilmesi, kaynaklarının işletilmesi ve izlemeye ilişkin iş ve işlemleri yapmak veya yaptırmak ile görev alanıyla ilgili olarak bitki ve hayvan türü genetik kaynaklarının muhafazası ve iyileştirilmesi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek gibi su kaynakları ile ilgili bazı görevler Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne uhdesindedir.⁴⁷

2.1.3.4 Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü

Su kaynaklarının kıyı suları dahil olmak üzere koruma-kullanma dengesi gözetilerek, sucul çevrenin ekolojik ve kimyasal kalitesinin korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla havza bazında nehir havza yönetim planları hazırlamak, hazırlatmak; su kirliliği açısından hassas alanları tespit etmek ve izlemek; içme ve kullanma suyu arıtma tesislerinin tasarım esaslarını, normlarını ve kriterlerini belirlemek ile iklim değişikliğinin su kaynaklarına etkisi ile ilgili çalışmalar yapmak gibi su kaynakları ile ilgili bazı görevler Su Yönetimi Genel Müdürlüğüne verilmiştir.⁴⁸

2.1.3.5 Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü

Denizlerde ve iç sularda su ürünlerine ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak ve yapılmasını desteklemek; su kaynaklarının geliştirilmesi ve rasyonel kullanımı amacıyla araştırmalar yapmak; gıda ve yem konusunda araştırmalar yapmak, hayvan ve bitki hastalıklarında kullanılan aşı, serum, biyolojik ve kimyasal maddeler konusunda araştırmalar

⁴⁶ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

⁴⁷ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

⁴⁸ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

yapmak; yerli gen kaynaklarını korumak ve geliştirmek; çeşit ve ırk geliştirmek görevleri Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.⁴⁹

2.1.3.6 Tarım ve Orman Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), ülkemizdeki su kaynaklarının plânlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu olup Tarım ve Orman Bakanlığı'nın bağlı kuruluşudur. Sulak alanları ve akarsuları ıslah etmek; su kaynaklarından enerji istihsal etmek, işletmeye açılan hidroelektrik santrallerinin su kullanım hakkı anlaşmalarına uygun olarak işletilip işletilmediğini kontrol etmek, su tahsislerini yapmak; yerüstü ve yeraltı sularını kalite yönünden izlemek gibi su kaynakları ve su ürünleri üretim alanları ile ilgili bazı görevler DSİ'nin uhdesindedir.⁵⁰

2.1.3.7 Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü

Yeraltı ve yerüstü suları ile denizlerin korunması, kirliliğin önlenmesi, kirliliğin giderilmesi ve kontrolüne ilişkin usul ve esasları tespit etmek ve uygulamayı sağlamak; çevre kirliliğinin önlenmesi ve kontrolü ile ilgili standart geliştirmek, ölçüm, tespit ve kalite kriterlerini belirlemek görevleri bulunmaktadır.⁵¹

2.1.3.8 Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü

Çevre kirliliğini önleme ve çevre kalitesini iyileştirmeye yönelik her türlü faaliyet ve tesisi izlemek, gerekli tedbirleri almak ve aldırarak, denetlemek, çevre izni ve lisansı vermek; alıcı ortamları izlemek, çevre kirliliği ile ilgili olarak ölçüm ve analiz ölçütlerini belirlemek, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak görevleri vardır. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) işlemleri bu Genel Müdürlük uhdesinde yürütülmektedir.⁵²

2.1.3.9 Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü

Havza veya bölge bazında çevre düzeni planlarını yapmak, yaptırmak, onaylamak ve bu planların uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamak; sektörel planların havza veya bölge

⁴⁹ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

⁵⁰ Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:4)

⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

⁵² Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

düzeyindeki mekânsal strateji planlarına ve çevre düzeni planlarına uyumlu hazırlanmasını sağlamak; bütünleşik kıyı alanları yönetimi ve planlaması çalışmaları, kıyı alanlarının düzenlenmesine dair iş ve işlemleri yapmak bu Genel Müdürlüğün görevleri arasındadır.⁵³

2.1.3.10 Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü

Devletçe yaptırılacak limanlar, barınaklar, kıyı yapıları ile denizleri, gölleri, nehirleri birbirine bağlayarak su yolu işlevi görecektir kanal ve benzeri altyapı plan ve projelerini hazırlamak veya hazırlatmak ve onaylamak, bu ulaştırma altyapılarının inşaatını yapmak ve/veya yaptırmak, yapımı tamamlananları ilgili kuruluşlara devretmek Genel Müdürlüğün görevlerindendir.⁵⁴

2.1.3.11 Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Denizcilik Genel Müdürlüğü

Her cins gemi, deniz ve iç su aracının; sicilinin ve/veya kaydının tutulmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek, bunların tescilini ve/veya kaydını yapmak; gemi, deniz ve iç su araçlarının cins, kapasite, sahiplik, yaş ve benzeri yönden asgari nitelikleri ile bunların dönemsel teknik muayeneleri, denize ve yola elverişlilik izinlerine ilişkin usul ve esasları, kullanımı için asgari emniyet sınır ve şartlarını belirlemek, bunları denetlemek, belgelendirmek; gemi, deniz ve iç su araçlarından kaynaklı deniz ve hava kirliliğini önleyecek tedbirler ile kıyı tesislerinden kaynaklı deniz kirliliğini önleyecek tedbirleri almak, bu amaçla gerekli izleme ve denetimleri yapmak Genel Müdürlüğün görevlerindendir.⁵⁵

2.1.3.12 Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü

Çevrenin, denizin ve kıyı şeridinin korunması ilkesini gözeterek; tersaneler ile gemi geri dönüşüm tesisleri ve liman, iskele ve benzeri kıyı yapılarının yer, kapasite ve benzeri niteliklerini belirleyerek planlamak, kurulmalarına ilişkin usul ve esasları belirlemek ve izin vermek; kıyı yapılarının işletmelerine kıyı tesisi işletme izni düzenlenmesine ve işletmecisine ilişkin usul ve esasları belirlemek, izinlerini düzenlemek ve denetlemek; gemiler ile diğer deniz araçlarında kullanılan can kurtarma, emniyet, tahliye ekipmanları ve benzeri teçhizat ve malzemenin asgari niteliklerini belirlemek ve uygulanmasını sağlamak; deniz ve iç sularda

⁵³ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

⁵⁴ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

⁵⁵ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

yürütülen tarama faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları belirlemek, bunlara ilişkin iş ve işlemleri yürütmek Genel Müdürlüğün sorumluluğundadır.⁵⁶

2.1.3.13 İçişleri Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı

Sahil Güvenlik Komutanlığı, kara ile denizin birleşim noktasından itibaren tüm deniz alanları ve bu alanlar içerisinde bulunan liman tesisleri ve bunlara hizmet veren diğer tesisler, marina, balıkçı barınağı, çekek yeri, dalyan, iskele, rıhtım ve benzeri kıyı tesisleri ile demir yerleri dâhil olmak üzere Türkiye Cumhuriyetinin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi ile İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında, Van Gölü'nde liman ve körfezlerinde, karasularında, akarsuların denize döküldüğü yerden itibaren sahil güvenlik gemi ve botlarının girebileceği veya ulaşabildiği akarsu içlerinde, Münhasır Ekonomik Bölgesinde, ulusal ve uluslararası hukuk kuralları ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde uluslararası sularda görevli ve sorumludur⁵⁷. Emniyet ve güvenlik tedbirleri yanında 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu, Sahil Güvenlik Komutanlığına su ürünleri konusunda denetim yapma görevi de vermiştir.

2.1.3.14 İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü

Emniyet teşkilatının kendi mevzuatı kapsamında yürüttüğü emniyet ve güvenlik tedbirleri ve uygulamaları yanında 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu da Genel Müdürlüğe su ürünleri konusunda denetim yapma görevi vermiştir.

2.1.3.15 İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı

Jandarma teşkilatının kendi mevzuatı kapsamında yürüttüğü emniyet ve güvenlik tedbirleri ve uygulamaları yanında 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu da Jandarma Genel Komutanlığına su ürünleri konusunda denetim yapma görevi vermiştir.

2.1.3.16 Diğer Kurumlar

1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu, su ürünlerinin, deniz ve iç suların koruma ve kontrolünde Tarım ve Orman Bakanlığı ve çeşitli kurumlara görev verdiği gibi gümrük ve orman muhafaza teşkilatları mensupları, belediye zabıtası amir ve mensupları, kamu tüzel kişiliklerine bağlı muhafız, bekçi ve korucular ile emniyet ve jandarma teşkilatının bulunmadığı yerlerde köy muhtarı ve ihtiyar heyeti üyelerine de görev vermiştir. Bu meslek mensupları, Su Ürünleri Kanununa dayanarak konulan yasaklardan dolayı, bu Kanun

⁵⁶ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1)

⁵⁷ SGK, 2024. Sahil Güvenlik Komutanlığı, <https://www.sg.gov.tr> (Erişim tarihi: 17.01.2024)

kapsamına giren kabahatler ve suçlar hakkında zabıt varakası tutmak, kabahatin ve suçun işlenmesinde kullanılan istihsal vasıtalarına ve elde edilen su ürünlerine el koymak ve Kanunda yer alan hükümler çerçevesinde idarî para cezalarını kesmekle vazifeli ve yetkili kılınıştır.

2.2 KOOPERATİF VE BİRLİKLER

Su ürünleri kooperatifleri 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'na, su ürünleri üretici birlikleri ise 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu istinaden kurulmuştur.

Ülkemizde su ürünleri alanında 570 kooperatif faaliyet göstermekte olup bu kooperatiflere 30.774 balıkçı üyedir. Bu kooperatifler, 17 kooperatif bölge birliği ve 1 kooperatif merkez birliğinin çatısı altında toplanmaktadır. Ayrıca 1.213 üyeli 31 üretici birliği; biri avcılık, diğeri de yetiştiricilik alanındaki 2 adet üretici merkez birliği çatısı altında çalışmalarını sürdürmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Su Ürünleri Örgütlenme Tablosu 2023

Birim Kooperatifler		Kooperatif Bölge Birlikleri			Kooperatif Merkez Birlikleri			
Sayısı	Ortak Sayısı	Sayısı	Ortak Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı	Sayısı	Ortak Birlik Sayısı	Ortak Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı
570	30.774	17	232	14.304	1	15	209	12.390

Üretici Birlikleri		Üretici Merkez Birlikleri		
Birlik Sayısı	Üye sayısı	Sayısı	Üye Birlik Sayısı	Üye Sayısı
31	1.213	1 (Yetiştiricilik)	17	898
		1 (Avcılık)	7	155

(Kaynak: TRGM, 2024)⁵⁸

Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği (SÜR-KOOP), 2003 yılı sonunda Doğu Karadeniz, İstanbul, Çanakkale, Balıkesir, İzmir, Muğla ve Mersin Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birlikleri tarafından 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında kurulmuştur. SÜR-KOOP bünyesinde 16 bölge birliği bulunmaktadır. SÜR-KOOP, Dünya Balıkçılık Kooperatifleri Örgütü (ICFO) üyesidir.

SÜR-KOOP Bölge Birlikleri⁵⁹

- 1) Adana Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 2) Antalya Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 3) Artvin-Rize Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği

⁵⁸ TRGM, 2024. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM>, (Erişim tarihi: 16.01.2024)

⁵⁹ SÜR-KOOP, 2024. Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği, <https://www.sur.coop> (Erişim tarihi: 16.01.2024)

- 4) Aydın Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 5) Balıkesir Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 6) Çanakkale Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 7) Doğu Karadeniz Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 8) Hatay Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 9) İçel Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 10) İstanbul Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 11) İzmir Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 12) Kocaeli Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 13) Muğla Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 14) Samsun Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 15) Sinop Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği
- 16) Tekirdağ Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği

Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Merkez Birliği (DEM-BİR), 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu kapsamında; İstanbul, İzmir, Rize, Trabzon, Balıkesir, Samsun, Sinop ve Yalova'da Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından 2012 yılında kurulmuştur.

DEM-BİR Bölge Birlikleri⁶⁰

- 1) Balıkesir Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği
- 2) Çanakkale-Tekirdağ İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği
- 3) İstanbul Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği
- 4) İzmir Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği
- 5) Rize Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği
- 6) Samsun Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği
- 7) Sinop Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği
- 8) Yalova Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği

Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği (SUYMERBİR) 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu hükümlerine göre 2009 yılında Tarım Bakanlığı'nın onayı ile kurulan bir üretici örgütüdür. Amaçları; üye birliklerin iş birliğini sağlamak, sektörün gelişmesine katkıda bulunmak, su ürünlerinin ulusal düzeydeki üretim planlaması ve pazarlamasına ilişkin kurallara uyulmasında üyelerine yardımcı olmak, üyelerimizi bilgilendirmek ve yönlendirmektir.

⁶⁰ DEM-BİR, 2024, Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği, <http://dembir.org.tr> (Erişim tarihi: 16.01.2024)

SUYMERBİR Bölge Birlikleri⁶¹

- 1) Antalya İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 2) Artvin Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 3) Aydın İli Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 4) Batman İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 5) Burdur İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 6) Çameli Alabalık Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 7) Elâzığ İli ve İlçeleri İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 8) Isparta İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 9) Kahramanmaraş İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 10) Kayseri İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 11) Kütahya İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 12) Malatya Alabalık Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 13) Muğla Alabalık Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 14) Bodrum ve Milas Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 15) Milas İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 16) Rize İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 17) Sakarya-Bolu-Düzce İlleri Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 18) Samsun ve Sinop Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 19) Sivas Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 20) Şanlıurfa Su Ürünleri Üreticileri Birliği
- 21) Trabzon İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği
- 22) Van İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği

2.3 SU ÜRÜNLERİ MEVZUATI

Cumhuriyet öncesi balıkçılık, 1287 (Miladi-1871) tarihli Dersaadet (İstanbul) Biladi ve Selasede Midye ve İstiridye İhracı Hakkındaki Nizamname, 1298 (Miladi-1882) tarihli Dersaadet ve Tevabii Balıkxane İdaresine Dair Nizamname ve 1299 (Miladi-1883) tarihli Zabıta-i Saydiye Nizamnameleri ile idare edilmiştir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra balıkçılığın geliştirilmesine önem verilmiş, balıkçılık işlerinin yönetimi 1928 yılında önce Maliye Bakanlığına, kısa süre sonra Ticaret Bakanlığına

⁶¹ SUYMERBİR, 2024. Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği, <https://suymerbir.org.tr> (Erişim tarihi: 16.01.2024)

verilmiştir. 1952 yılında Ticaret Bakanlığına bağlı olarak Et ve Balık Kurumu kurulmuş ve bu kurum balıkçılık yönetiminden sorumlu olmuştur.

Cumhuriyet döneminde su ürünleri yönetimiyle ilgili yayımlanan düzenlemeleri Ticaret Bakanlığı (1943 -1973) ve Tarım Bakanlığı (1973 sonrası) olmak üzere iki bölümde ele almak mümkündür.

Balıkçılık yönetimi 1969 yılından itibaren Tarım Bakanlığının görev ve sorumluluk alanındadır. 1971 yılında 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Su Ürünleri Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra Tarım Bakanlığı tarafından yayımlanan sirküler ve tebliğler ile balıkçılık faaliyetleri düzenlenmiştir.

Su Ürünleri Yönetmeliği 1995 yılında yürürlüğe girmiş, su ürünleri yetiştiriciliğinin gelişmeye başlaması üzerine 2004 yılında Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği yayımlanmıştır. Sonraki yıllarda su ürünleri ile ilgili avcılık, yetiştiricilik, kaynak yönetimi, gıda vb. konularını kapsayan çeşitli tebliğ ve sirkülerler yayımlanmıştır.

Doğrudan su ürünleri ile ilgili faaliyetlerin yönetilmesi amacıyla yürürlükte olan birincil ve ikincil mevzuatın listesi Tablo 8’de verilmiştir. Belirli bir yıl veya süre için yayımlanan destekleme tebliğleri ile uygulama genelgeleri ve talimatlarına listede ayrı ayrı yer verilmemiştir.

Tablo 8. Yürürlükteki Su Ürünleri Mevzuatı

Mevzuat No	Mevzuat Adı	Resmî Gazete	
		Tarih	Sayı
1380	<u>Su Ürünleri Kanunu</u> Bu Kanun su ürünlerinin korunması, istihsalı ve kontrolüne dair hususları ihtiva eder. Tüm su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği faaliyetleri bu Kanun ile düzenlenmektedir.	04.04.1971	13799
4988	<u>Su Ürünleri Yönetmeliği</u> Bu Yönetmelik, su ürünleri stoklarını korumak ve su ürünleri kaynaklarından ekonomik olarak yararlanmak üzere, su ürünleri ruhsat tezkereleri, sportif amaçla yapılacak avcılık, istihsal yerlerinin değiştirilmesi, avcılıkta patlayıcı ve zararlı maddelerin kullanılması, su ürünleri istihsal yerlerine dökülmesi yasak olan zararlı ve kirletici maddeleri, istihsal vasıtalarının vasfı, şartları ve bunların kullanılması, su ürünleri avcılığının düzenlenmesi, trol avcılığı, arızı olarak istihsal edilen su ürünleri, su ürünleri sağlığı, su ürünlerinden yapılacak mamul ve yarı mamul maddelerin üretimi, su ürünlerinin pazarlaması ile ilgili usul, esas, yasak, sınırlama, yükümlülük, tedbir, kontrol ve denetimine ait hususları kapsar.	10.03.1995	22223
4997	<u>Balıkçı Barınakları Yönetmeliği</u> Bu Yönetmelik, balıkçı barınaklarının yer seçimi ve tespiti ile özellikleri, inşaatı tamamlanan balıkçı barınaklarının kiralama, işletme esas ve usulleri, işletmecilerin uygulaması gereken işlem ve tedbirleri, barınaktan yararlanan gemilerin ödemeleri gereken ücret miktarı ve ücretin tahsil şekli, barınağın bakım ve onarımı ile üst yapının gerçekleştirilmesi hususlarında uygulanacak esasları belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.	13.12.1996	22846

5217	<u>Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı; ülkemizin su kaynakları potansiyelinin verimli şekilde kullanılması, su ürünleri yetiştiriciliğinde sürdürülebilirliğin sağlanması, çevrenin korunması ve kaliteli/güvenli gıda temini için, su ürünleri yetiştiriciliği ile ilgili yatırımların planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi ve üretim sırasında etkin denetimin sağlanmasıdır. Bu Yönetmelik, denizlerde, iç sularda ve bunlara bağlantılı sularda yapılacak su ürünleri yetiştiriciliğine ilişkin tesislerin kurulma yerleri, müracaat şekli ve talebin değerlendirilmesi, ön izin, proje onayı (kesin izin), projenin iptal edilmesi, proje değişiklikleri, deneme üretimi, mecburi yer değişikliği, entegre tesis kurulması, proje devri, orkinos yetiştiriciliği (besiciliği), organik su ürünleri yetiştiriciliği, su ürünleri yetiştiricilik belgesi, yumurta, yavru ve damızlık materyal ithali, teknik eleman istihdamı, su ürünleri sağlığı, çevresel etki ve koruma ve denetimle ilgili hususları kapsar.	29.06.2004	25507
5087	<u>Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Yönetmeliği</u> Yönetmelik, belediyeler ve/veya gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan yada kurulacak olan su ürünleri toptan satış yerlerinde uyulması gereken asgari genel, teknik, hijyenik, fiziksel ve altyapı şartları ile bu yerlerin kurulma, çalışma, yönetim ve işleyişine, su ürünlerinin perakende satışına ve satış yerlerinde çalışanların sahip olması gereken şartlara ilişkin usul ve esasları, kontrol ve denetime ait hususları kapsar.	19.06.2002	24790
16525	<u>Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Tesciline İlişkin Yönetmelik</u> Bu Yönetmeliğin amacı; Türkiye iç su ve denizlerinde yaşayan su ürünleri genetik kaynaklarının tesciline ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.	18.08.2012	28388
16554	<u>Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı Hakkında Yönetmelik</u> Bu Yönetmeliğin amacı; Türkiye iç su ve denizlerinde yaşayan su ürünleri genetik kaynaklarının tanımlanması, korunması, sürdürülebilir kullanımı, politika ve alt yapı oluşturulması ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.	29.08.2012	28396
20827	<u>Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Araştırma Amaçlı Kullanılması ve Yurt İçine Girişi ile Yurt Dışına Çıkarılması Hakkında Yönetmelik</u> Bu Yönetmelik; su ürünleri genetik kaynakları (SÜGK)'nın araştırma amaçlı kullanılması, yurt içine girişi ve yurt dışına çıkışı ile ilgili usul ve esasları düzenlemek ve bu Yönetmelik hükümlerine uyulmaması durumunda uygulanacak işlemleri kapsar.	09.06.2015	29381
40948	<u>6/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2024/20)</u> Bu Tebliğin amacı; 1/9/2024 - 31/8/2028 tarihleri arasında ticari amaçlı su ürünleri avcılığında uygulanmak üzere bilimsel, çevresel, ekonomik ve sosyal hususlar göz önüne alınarak su ürünleri kaynaklarının korunması, sürdürülebilir işletilmesinin sağlanması için su ürünleri avcılığına ilişkin yükümlülük, sınırlama ve yasakları düzenlemektir.	11.08.2024	32629
40946	<u>6/2 Numaralı Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2024/21)</u> Bu Tebliğin amacı; 1/9/2024 - 31/8/2028 tarihleri arasında amatör balıkçılığın belirli kurallar çerçevesinde yapılmasını sağlamak üzere kullanımına izin verilen avlanma araçları ile ticari amaç dışı su ürünleri avcılığı yapacak olanların avlanmalarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.	11.08.2024	32629
34967	<u>Su Ürünleri Üretiminde Kiralama Yönetmeliği</u>	31.10.2020	31290

	Bu Yönetmeliğin amacı; ülkemiz su kaynaklarının verimli şekilde kullanılması ve su ürünleri faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin temini için su ürünleri yetiştiriciliği yatırımlarında ihtiyaç duyulan su ve su alanları ile ticari, amatör, ıslah ve rekreasyonel amaçlı su ürünleri istihsal hakkının kiralanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Yönetmelik, Hazinesin veya Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan deniz ve iç sularda veya bu yerlerden su alınarak karada yapılacak su ürünleri yetiştiricilik tesislerinde ihtiyaç duyulan su ve su alanları ile ticari, amatör, ıslah ve rekreasyonel amaçlı su ürünleri istihsal hakkının kiralanmasına ilişkin usul ve esasları kapsar.		
5427	<u>Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik</u> Bu Yönetmeliğin amacı, Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) kapsamında yer alan hayvan ve bitki türlerinin sürdürülebilir kullanımını sağlamak için, uluslararası ticaretinin kontrol altına alınmasına yönelik usul ve esasları ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlayarak düzenlemektir.	27.12.2001	24623
14747	<u>Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Dış Ticaretine İlişkin Tebliğ</u> Bu Tebliğ, Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) kapsamında yer alan hayvan ve bitki türlerinin sürdürülebilir kullanımını sağlamak amacıyla dış ticaretinin kontrol altına alınmasına ilişkin usul ve esasları kapsar.	27.02.2011	27859
38467	<u>Yılan Balığı (Anguilla Anguilla) İhracat Kotasının Kullanılması ve CITES Belgesi Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No:2021/9)</u> Bu Tebliğin amacı, yılan balığı yıllık ihracat kotasının kullanılması için yapılan iş ve işlemler ile ihracatına yönelik CITES belgesi düzenlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.	27.03.2021	31436
38866	<u>Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi Tebliği (Tebliğ No: 2021/26)</u> Bu Tebliğin amacı; balıkçı gemilerinin kimlik, konum, zaman, hız, yön gibi seyir bilgileri ile avcılık faaliyet verilerinin GSM, uydu ve diğer iletişim araçları vasıtasıyla izlenmesini, dijital ortamda kayıt altına alınarak toplanmasını ve değerlendirilmesini, kural ihlallerinin tespit edilmesini ve denetlenmesini sağlamaktır.	21.08.2021	31575
39181	<u>Tıbbi Sülük Yıllık İhracat Kotasının Tahsisi ve CITES Belgesi Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2021/50)</u> Bu Tebliğin amacı, tıbbi sülüğün yıllık ihracat kotasının tahsisi ve kullanılması için yapılan iş ve işlemler ile tıbbi sülüğün ihracatına yönelik CITES Belgesi düzenlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.	31.12.2021	31706
-	Destekleme Tebliğleri	-	-
-	Uygulama Genelgeleri ve Talimatları	-	-

Ülkemizde 1971 yılında yürürlüğe giren Su Ürünleri Kanununda, 2019 yılında kapsamlı bir değişiklik yapılmış, 22/11/2019 tarihli ve 30956 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan değişiklik 01/01/2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu değişiklik; su ürünleri

kaynaklarını koruma ve yasa dışı avcılıkla mücadelede uygulanan idari veya adli ceza ve yaptırımlar artırılarak caydırıcılık sağlayıcı düzenlemeler getirilmiştir.

Su ürünleri faaliyetleriyle ilgili olarak diğer bakanlıklar veya kurumlar tarafından yayımlanan kanun, yönetmelik ve tebliğler Tablo 9’da verilmiştir. Belirli bir yıl veya süre için yayımlanan destekleme tebliğleri ile uygulama genelgeleri ve talimatları listede ayrı ayrı yazılmamıştır.

Tablo 9. Su Ürünleri ile İlgili Diğer Mevzuat

Mevzuat No	Mevzuat Adı	Resmî Gazete	
		Tarih	Sayı
2872	<u>Çevre Kanunu</u> Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır. İlgili yönetmelikler, diğer birçok Avrupa ülkesindekine benzer şekilde çevrenin korunması için genel yasal temeli ve çerçeveyi oluşturmuştur. Son Türk Çevre Kanunu (2006), denizde su ürünleri yetiştiriciliği yapan tesislerin bir yıl içinde kıydan uzaklaşmasını zorunlu kılmıştır. 2020 yılında yapılan değişikli ile cezalar ve hükümleri paylaşılmıştır. Su ürünleri tesislerinin çevresel açıdan izlem ve takiplerine değinilmektedir.	11.08.1983	18132
1163	<u>Kooperatifler Kanunu</u> Kanun, su ürünleri kooperatifleri de dahil her türlü kooperatiflerin kurulması ve faaliyetleriyle ilgili hususları düzenlemektedir.	10.05.1969	13195
5200	<u>Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu</u> Bu Kanunun amacı; üretimi talebe göre plânlamak, ürün kalitesini iyileştirmek, kendi mülkiyetine almamak kaydıyla pazara geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek ve ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama gücünü artırıcı tedbirler almak üzere tarım üreticilerinin, ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelerek, tüzel kişiliği haiz tarımsal üretici birlikleri kurmalarını sağlamaktır. Bu Kanun; tarımsal üretici birliklerinin kuruluşu, işleyişi, yönetimi, görevleri ve denetimine ilişkin hükümleri kapsar. Kanunun 2. ve 3. maddelerinde su ürünleri ile ilgili kapsamları vermektedir.	06.07.2004	25514
5996	<u>Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu</u> Bu Kanunun amacı, gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamaktır. Bu Kanun, gıda, gıda ile temas eden madde ve malzeme ile yemlerin üretim, işleme ve dağıtımının tüm aşamalarını, bitki koruma ürünü ve veteriner tıbbi ürün kalıntıları ile diğer kalıntılar ve bulaşanların kontrollerini, salgın veya bulaşıcı hayvan hastalıkları, bitki ve bitkisel ürünlerdeki zararlı organizmalar ile mücadeleyi, çiftlik ve deney hayvanları ile ev ve süs hayvanlarının refahını, zootekni konularını, veteriner sağlık ve bitki koruma ürünlerini, veteriner ve bitki sağlığı hizmetlerini, canlı hayvan ve ürünlerin ülkeye giriş ve çıkış işlemlerini ve bu konulara ilişkin resmî kontrolleri ve yaptırımları kapsar. Kişisel tüketim amaçlı birincil üretim ile kişisel tüketim amacıyla hazırlanan gıdalar bu Kanunun kapsamı dışındadır. Kanunda gıda ve yem işletmelerinde çalışabilecek meslek mensupları arasında su ürünleri mühendislerinin çalıştırılması gerek iş alanları tanımlanmıştır.	13.06.2010	27610

6831	<u>Orman Kanunu</u> Bu kanununda su ürünleri tesislerinin kurulması ile kara tesisleri vb. hükümler tanımlanmıştır. Bu Kanunla, devlet ormanlarında; orman içi su kaynakları kullanılarak balık üretim yerleri kurulmasına; göl, baraj ve deniz yüzeyinde yapılan balık, midye ve istiridye üretimi için karada yapılması mecburi tesislere ve yeraltında depolama alanı kurulmasına Orman Genel Müdürlüğünce bedeli alınarak yirmi dokuz yıla kadar izin verilebilir. Bu süre sonunda her türlü bina ve tesis eksiksiz ve bedelsiz olarak Orman Genel Müdürlüğü tasarrufuna geçer ve söz konusu bina ve tesisler Orman Genel Müdürlüğü ihtiyaçları için kullanılabilir veya kiraya verilmek suretiyle değerlendirilebilir. Ancak saha tesliminden itibaren iki yıl içinde tesislerin işletmeye alınmaması hâlinde izin iptal edilir.	08.09.1956	9402
3621	<u>Kıyı Kanunu</u> Bu Kanun, deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu Kanun, deniz, tabii ve suni göller ve akarsu kıyıları ile deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerine ait düzenlemeleri ve bu yerlerden kamu yararına yararlanma imkân ve şartlarına ait esasları kapsar. Bu kanunda, kıyidan başka yerde yapılması mümkün olmayan tersane, gemi sökümleri, su ürünlerini üretim ve yetiştirme tesisleri gibi, özelliği olan yapı ve tesislerin yapıma şartları belirtilmiştir. Ayrıca, kanun ekindeki kroki ile listede sınır ve koordinatları gösterilen alanda yer seçim kararına uygun olarak imar planı kararıyla su ürünleri yetiştiriciliği konulu Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi kurulabileceği hükmü bulunmaktadır.	17.04.1990	20495
4922	<u>Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun</u> Kanun, balıkçı gemileri dahil tüm deniz taşıtları için seyir emniyeti, can ve mal güvenliği ile ilgili düzenlemeler, denize elverişlilik, liman çıkışı vb. belgelendirme işlemlerine ilişkin hükümler içermektedir.	14.06.1946	6333
39647	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> ÇED yönetmelikleri 1993 yılında ayrıntılı olarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik yıllar içerisinde birçok defa değişikliğe uğramıştır ve en son 2022 yılında genişletilmiş ve revize edilmiştir. Bu yönetmelikler, 8533/EC ve 97/11/EC sayılı AB ÇED Direktifleri uyarınca uyarlamalar içermektedir. Bu Yönetmeliğin amacı, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları düzenlemektir. Bu, herhangi bir kalkınma projesinin yaratabileceği çevresel değişiklikleri tanımlayan ve daha sonra bir projenin onaylanıp onaylanamayacağını, onaylanmadan önce değiştirilmesi gerekip gerekmediğini veya reddedilmesi gerekip gerekmediğini belirleyen bir süreçtir. ÇED uygulamaları sadece 1000 ton/yıl kapasiteli çiftlikler için geçerlidir. Bunun dışında kültür balıkçılığı projeleri dışında kalan su ürünleri yetiştiriciliği projeleri (kabuklu, yumuşakça ve eklembacıklar vb.) çevresel etkileri ön inceleme ve değerlendirmeye tabi projeler olarak yer almaktadır.	29.07.2022	31907
7221	<u>Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği</u> Bu yönetmeliğin amacı, ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin korunması ve en iyi bir biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasları belirlemektir. Bu Yönetmelik, su kalitesinin korunmasına ilişkin	31.12.2004	25687

	planlama esasları ve yasaklarını, atık suların boşaltım ilkelerini ve boşaltım izni esaslarını, atık su altyapı tesisleri ile ilgili esasları ve su kirliliğinin önlenmesi amacıyla yapılacak izleme ve denetleme usul ve esaslarını kapsar. Su ürünleri istihsal alanlarının korunması için gerekli tedbirlerin alınması yönünde kriterleri belirler.		
34021	<u>Su Tahsisleri Hakkında Yönetmelik</u> Bu Yönetmelik, denizler hariç olmak üzere genel sularda Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak su tahsisleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca ilgili kanunların verdiği yetkiye dayanarak su kaynaklarının tahsisi, kiralınması, ruhsatlandırılması gibi işlemlerde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün görüşünün alınmasına ilişkin usul ve esasları kapsar.	10.12.2019	30974
34959	<u>Denizlerde Faaliyet Gösteren Balık Çiftliklerinin Çevresel Yönetimi Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı, balık çiftliklerinin kurulamayacağı hassas deniz alanlarının belirlenmesi ve balık çiftliklerinin deniz çevresine olan etkilerinin izlenerek çevresel yönetimine ilişkin usul ve esasların oluşturulmasıdır. Bu Yönetmelik, balık çiftliklerinin çevresel açıdan uymaları gereken kriterleri, balık çiftliklerinin deniz çevresine olan etkilerinin izlenmesini, getirilecek kısıtlamaları ve yapılması gereken raporlamaları kapsar. Ekleri balık çiftlikleri için gerekli kriterleri açıklar ve bağlayıcı niteliktedir.	28.10.2020	31288
4897	<u>Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik</u> Yönetmelikte, su ürünlerini üretim ve yetiştirme tesisi ve balıkçı barınağı: tanımları yapılarak, faaliyetlerinin özelliği gereği kıyıda başka yerde yapılmaları mümkün olmayan yapı ve tesisler: tersane, gemi söküm yeri, gemi imal yeri, su ürünlerini üretim ve yetiştirme tesisleri, denize iniş rampaları, yat limanı, kruvaziyer liman, balıkçı barınağı ve çekek yeri, Sahil Güvenlik Komutanlığı gemi/bot karakolları ve destek birimleri düzenlemesi yer almaktadır.	03.08.1990	20594
19546	<u>Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin maksadı, Türkiye'nin karasal sınırları ve kıta sahanlığı dâhilinde yer alan sulak alanların korunması, yönetimi ve geliştirilmesi ile bu konuda görevli kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyon esaslarını belirlemektir.	04.04.2014	28962
19259	<u>Alabalık ve Sazan Türü Balıkların Yaşadığı Suların Korunması ve İyileştirilmesi Hakkında Yönetmelik</u> Bu Yönetmelik, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenen ve iyileştirme ve koruma gerektiren alabalık zonu ve sazan zonundaki suların su kalite parametre değerlerinin belirlenmesini, izleme programları oluşturularak bu suların parametre değerlerine uygunluğunu ve korunmasını, kirlilik yükünün azaltılmasına yönelik program oluşturulmasını, uygulanmasını ve denetimine ilişkin hususları kapsar.	12.01.2014	28880
18741	<u>Balıkçı Gemilerinde Yapılan Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik</u> Bu Yönetmeliğin amacı, balıkçı gemilerinde yapılan işlerde çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması için alınması gereken önlemleri belirlemektir.	20.08.2013	28741
9952	<u>Balıkçı Gemilerinin Emniyeti Hakkında Yönetmelik</u> Bu Yönetmeliğin amacı; balıkçı gemileri için emniyet standartlarını oluşturmak ve balıkçı gemilerinin emniyeti konusunda ulusal uygulamalarla ilgili yetki, görev ve sorumluluklar ile uygulama usul ve	23.02.2006	26089

	esaslarını belirlemektir.		
13556	<u>Gemilerin Teknik Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı; gemilere denize elverişlilik belgesi, yükleme sınırı belgesi, liman çıkış belgesi ve su araçlarına su aracı uygunluk belgesi düzenlenmesine esas olacak teknik kuralların, yükleme sınırlarının, sefer bölgelerinin belirlenmesi ile bunlara yönelik uygulama esasları ve belgelendirmelere ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir. Balıkçı gemileriyle ilgili düzenlemeler yer almaktadır.	17.11.2009	27409
10775	<u>Gemilerin Genel Denetimi ve Belgelendirilmesi Hakkında Yönetmelik</u> Bu Yönetmeliğin amacı; teçhizat, malzeme ve diğer unsurların, mürettebatın ve işletim prosedürlerinin, ulusal mevzuat hükümlerine ve gemilerden kaynaklanan deniz kirlenmesinin önlenmesi ve deniz emniyeti hususlarındaki uluslararası sözleşmelere uygunluğunun geminin kullanım amacına yönelik olarak denetlenmesine, uygun olmayanlar hakkında uygulanacak yaptırımlara ve belgelendirilmelerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Balıkçı gemileriyle ilgili hükümler yer almaktadır.	10.11.2006	26342
24381	<u>Gemi Adamları ve Kılavuz Kaptanlar Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı, gemi adamları ve kılavuz kaptanların yeterlikleri, eğitimleri, sınavları, belgelendirilmeleri, sağlık durumları, elektronik kayıt işlemleri, vardiya tutmalarına ilişkin kuralları ve disiplin işlemleri ile gemi adamlarına ilişkin denizcilik eğitimi veren kurum ve kuruluşlara yönelik idari yaptırımları düzenlemektir. Balıkçı gemileriyle ilgili düzenlemeler yer almaktadır.	10.02.2018	30328
14395	<u>İç Sularda Çalışan Gemi ve İç Su Araçları Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı; iç sularda çalışan gemi ve iç su araçlarının denetim ve belgelendirme işlemlerini yapmak, bu gemi ve su araçlarında çalışacak personele ait niteliklerin belirlenmesi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir. Balıkçı gemileriyle ilgili düzenlemeler yer almaktadır.	31.10.2010	27745
12926	<u>Gemilerin Tonilatolarını Ölçme Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı; gemi ve su araçlarının tonilatolarının ölçülmesine ilişkin görev, yetki ve sorumlulukları belirlemek, tonilato ölçme ve ölçüm sonuçlarını belgelendirmeye ilişkin usul ve esasları tespit etmek, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan tonilato ölçme ve belgelendirmeye ilişkin yükümlülükleri yerine getirmektir. Balıkçı gemileriyle ilgili düzenlemeler yer almaktadır.	12.03.2009	27167
5672	<u>Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı; Türkiye'nin deniz yetki alanlarında bulunan gemilerin ürettiği atıklar ile yük artıklarının denize verilmesinin önlenmesi ve deniz ortamının korunması maksadıyla, yükümlülükleri tarafından atık kabul tesislerinin kurulması ve işletilmesi ile atık alma gemilerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Bu Yönetmelik; Türkiye'nin deniz yetki alanlarında bulunan gemileri, bu alanlarda bulunan limanlarda yapılması gerekli atık kabul tesislerini ve atık alma gemilerini kapsar. Balıkçı gemileriyle ilgili hükümler yer almaktadır.	26.12.2004	25682
31440	<u>Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Sucul Omurgalı Canlıların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik</u> Bu Yönetmeliğin amacı; deneysel, bilimsel ve eğitsel amaçlar için kullanılacak sucul omurgalı canlıların barındıkları yerlerin genel standartları, bakım ve barınması için genel bölümlerin özellikleri, merkezi etik kurulu ve yerel etik kurullarının kuruluş ve çalışmaları, hayvan refahı biriminin oluşturulması ve görevleri, üretici, tedarikçi, kullanıcı ve araştırmaya yetkili kuruluşların yetkilendirilmesi, sucul omurgalı canlıların	20.04.2019	30751

	prosedürlerde kullanılması, çalışan personelin nitelik, yetki ve sorumlulukları ile tutulacak kayıtlar, kuruluşların uyacağı koşullar ile ilgili usul ve esasları belirlemektir.		
16806	<u>Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği</u> Bu Yönetmeliğin amacı, yerüstü sular ile kıyı ve geçiş sularının biyolojik, kimyasal, fiziko-kimyasal ve hidro-morfolojik kalitelerinin belirlenmesi, sınıflandırılması, su kalitesinin ve miktarının izlenmesi, bu suların kullanım maksatlarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde koruma kullanma dengesi de gözetilerek ortaya konulması, korunması ve iyi su durumuna ulaşılması için alınacak tedbirlere yönelik usul ve esasların belirlenmesidir.	30.11.2012	28483
12173	<u>Kabuklu Su Ürünlerinin Yetiştigi Sulara İlişkin Kalite Standartları Hakkında Tebliğ</u> Bu Tebliğin amacı, kabuklu su ürünlerinin yetiştigi suları ve bu suların kalite standartlarını belirlemek, bu sulara boşaltılan kirletici maddelerin çeşitli zararlı etkilerinden kabuklu su ürünleri stokları ile kabuklu yetişen suları korumak, suların kalitesini iyileştirmek, bu sularda izleme ve kirlilik azaltma programını oluşturmaktır. Bu Tebliğ, kabuklu su ürünleri yetişen suları ve bu sulara ilişkin kalite standartlarının belirlenmesini, izleme programı oluşturulması ve numune alınmasını, kabuklu su ürünleri yetişen suların kalite standartlarına uygunluğunun belirlenmesini, bu suların korunması, kirlilik azaltma programları ve denetimine ilişkin hususları kapsamaktadır.	02.06.2008	26894
20547	<u>Yer Üstü Suları, Yer Altı Suları ve Sedimentten Numune Alma ve Biyolojik Örnekleme Tebliği</u> Bu Tebliğin amacı; yer üstü ve yer altı suları ile sedimentten numune alınması, numunelerin taşınması, korunması ve saklanması ile yer üstü sularında biyolojik kalite unsurlarının örneklenmesi ve saklanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.	21.02.2015	29274
11615	<u>Otomatik Tanımlama Sistemi (AIS) Klas-B CS Cihazının Gemilere Donatılmasına ve Özelliklerine Dair Tebliğ</u> Bu Tebliğin amacı; kıyılarımızda seyir emniyetini ve deniz güvenliğini arttırmak amacıyla (Mülga ibare:RG-9/9/2022-31948) kullanılacak olan AIS Klas-B CS cihazının hangi tip ve boydaki gemilere takılacağına ve sağlaması gereken özelliklerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Balıkçı gemileriyle ilgili hükümler yer almaktadır.	11.09.2007	26640
16783	<u>Balıkçılık Ürünlerine Ait Duyusal Özellikler ve Toplam Uçucu Bazik Azot Limitleri Tebliği</u> Bu Tebliğin amacı, balıkçılık ürünlerine ait duyusal özellikleri ve toplam uçucu bazik azot limitlerini belirlemektir.	21.11.2012	28474
9553	<u>Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No: 300)</u> Hazinenin özel mülkiyetindeki taşınmazlar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin kiraya verilmesi görev ve yetkisi hakkında açıklamalarda bulunmaktadır.	20.10.2005	25972
13017	<u>Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No: 324)</u> Hazinenin özel mülkiyetindeki taşınmazlar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin kiraya verilmesi görev ve yetkisi hakkında açıklamalarda bulunmaktadır.	26.04.2009	27211
-	Destekleme ve Kredi Tebliğleri	-	-
-	Uygulama Genelgeleri ve Talimatları	-	-

2.4 ÜYE OLUNAN ULUSLARARASI ORGANİZASYONLAR

Balıkçılık ve su ürünleri kaynaklarının geliştirilmesi, değerlendirilmesi, korunması ve yönetilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda iş birliği ve bilgi paylaşımı amacıyla ülkemizin çeşitli uluslararası kuruluşlara üyelikleri bulunmaktadır.

Balıkçılıkla ilgili pek çok faaliyet FAO bünyesinde yürütülmektedir. Türkiye FAO'ya 6 Nisan 1948'den beri üyedir. FAO ile Tarım Bakanlığı arasında 27 Temmuz 2006 tarihinde yapılan ve 2009 yılında yürürlüğe giren “Ev Sahibi Ülke Anlaşması” ile kurulan FAO Orta Asya Alt Bölge Ofisi (FAO-SEC) 11 Temmuz 2007 tarihinde açılmıştır.

FAO, çalışmalarını Konferans, Konsey ve Komiteler şeklinde yürütmektedir. Üst yönetim olarak anılan Konferans, aldığı kararları uygulaması için Yönetim Organı olan Konsey'e iletmektedir. Konseyin altında sekiz (8) adet alt komite bulunmaktadır. Söz konusu komitelerden biri de Balıkçılık Komitesidir.

Türkiye, FAO bünyesindeki Balıkçılık Komitesi gibi komitelerde üye olarak yer almaktadır. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu FAO kapsamındaki birçok uluslararası ve bölgesel komisyon ile anlaşma da vardır. Bunlardan doğrudan balıkçılıkla ilgili olanları şu şekilde sıralanabilir:

1. Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM)
2. Avrupa İç Su Balıkçılığı Danışma Komisyonu (EIFAAC)
3. Orta Asya ve Kafkasya Bölgesel Balıkçılık ve Su Ürünleri Komisyonu (CACFish)

Ayrıca, 1960'ta imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak, 30 Eylül 1961'de kurulmuş olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) bünyesinde de bir “Balıkçılık Komitesi” bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, 2 Ağustos 1961'de OECD Konvansiyonu'nu onaylayarak OECD'ye kurucu üye olarak katılmıştır⁶².

2.4.1 FAO Balıkçılık Komitesi (COFI)

FAO Balıkçılık Komitesi (FAO Committee on Fisheries - COFI) 1965 yılında FAO 30. oturumunda oluşturulmuş olup günümüzde önemli uluslararası balıkçılık ve yetiştiricilik konularının görüşüldüğü hükümetler arası platform olma özelliğini taşımaktadır. Komite balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği alanında yaşanan sorunlara çözüm getirmek, uluslararası alanda sürdürülebilir balıkçılığın devamı için düzenlemeler yaparak tavsiyelerde bulunmak ve iş birliğini geliştirmek üzere işlevini sürdürmektedir.

⁶² GTHB, 2016, AB ve Tarım Alanında Faaliyet Gösteren Uluslararası Kuruluşlar, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.

Balıkçılık Komitesinin üç alt komitesi bulunmaktadır:

1. Ticaret Alt Komitesi
2. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Alt Komitesi
3. Balıkçılık Yönetimi Alt Komitesi

2.4.2 Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM)

GFCM, FAO Anayasası'nın 14. Maddesi altında kurulmuş bir Bölgesel Balıkçılık Yönetimi Kuruluşu (RFMO) olup GFCM'i kuran anlaşma 24 Eylül 1949 tarihinde FAO Roma Konferansı'nda onaylanmış ve 20 Şubat 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Çalışmalarına 1952 yılında Konsey olarak başlayan GFCM, 1997 yılında Komisyon'a dönüşmüştür. Amacı, Komisyon görev alanındaki deniz kaynaklarının iyi kullanımını, rasyonel yönetimini, korunmasını ve geliştirilmesini ve bunun yanı sıra su ürünlerinin sürdürülebilir gelişmesini sağlamaktır.

Ülkemiz, kuruluşundan beri üyesi bulunduğu GFCM'in 2012 yılında başlayan yeniden yapılanma sürecinde aktif yer almış ve yeni anlaşmanın oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye, Akdeniz ve Karadeniz'de balık stoklarının sürdürülebilir işletilmesi amacıyla, balıkçılık ve su ürünleri yönetimi hususunda GFCM Tavsiye Kararlarına uyum sağlamaya özen göstermektedir.

2.4.3 Avrupa İç Su Balıkçılığı ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Danışma Komisyonu (EIFAAC)

Avrupa İç Su Ürünleri Avcılığı ve Yetiştiriciliği Danışma Komisyonu (EIFAAC) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) bünyesinde, 1957 yılında, Avrupa Ülkeleri ile üye ülkeler arasında iç su balıkçılığı ve su ürünleri yetiştiriciliği konusunda iş birliği ve bilgi paylaşımı amacıyla kurulmuştur. Ülkemizin de üyesi olduğu EIFAAC, FAO'nun önemli komisyonlarından biri olup çoğunluğu AB ve Balkan ülkelerinden oluşan 34 üyesi bulunmaktadır.

2.4.4 Orta Asya ve Kafkaslar Bölgesel Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Komisyonu (CACFish)

Komisyon, Orta Asya ve Kafkaslarda doğal su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına yönelik ortak bir mekanizma kurulması, bilimsel verilere dayalı olarak balıkçılık yönetimi, su ürünleri yetiştiriciliği yönetimi ve planlaması ve bu konulardaki deneyimlerin paylaşılması amaçlanmaktadır. Komisyonun kurulmasına ilişkin anlaşma 3 Aralık 2010

tarihinde yürürlüğe girmiştir. Merkez Ankara'dır. Komisyona üye ülkeler, Tacikistan, Kırgızistan, Ermenistan, Türkiye ve Azerbaycan'dır.

Bölge ülkelerindeki balıkçılık alanında uzman personelin belirli dönemler halinde Türkiye'deki su ürünleri araştırma enstitülerinde eğitim almaları sağlanmaktadır. Ayrıca eğitime katılan personeller, Türkiye'deki yetiştiricilik tesislerinde fiili uygulamaları sahada gözlemleyerek tecrübelerini artırmaktadırlar.

2.4.5 Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT)

Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT), Atlantik Ton Balıklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin kabul edilmesiyle, 1966 yılında Rio de Janeiro'da tesis edilmiş ve 1969'da resmen işlerlik kazanmıştır. İcra Sekreteryası İspanya'nın Madrid kentinde bulunmaktadır. Sözleşme kapsamında yer alan türlere yönelik stok değerlendirme, izleme ve kontrol, avcılık düzenlemelerine ilişkin bağlayıcı kararların üye ülkelere uygulanması düzenli olarak takip edilmektedir. ICCAT Sözleşmesi 2019'da tadil edilmiş olup 52 akit taraf ülkesi bulunmaktadır.

ICCAT, Atlantik Okyanusu ve bağlı denizlerdeki ton ve ton benzeri balık türleri (mavi yüzgeçli orkinos, kılıç balığı, albakor vd.) yanında, köpek balıkları, hedef-dışı avcılık ya da tesadüfi yakalanma sonucu zarar görebilen diğer deniz canlılarının korunmasını hedefleyen çeşitli koruma ve yönetim önlemlerini belirlemektedir.

Türkiye, 28 Mayıs 2003 tarih ve 25121 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 4859 sayılı Kanunla Sözleşmeye taraf olmuş ve 2004 yılından itibaren mavi yüzgeçli orkinos av kotasına dahil olmuştur. Ülkemiz, ICCAT nezdinde alınan kararlara önemli katkılar sağlamaktadır.

2.4.6 Avrupa Balıkçılık Organizasyonu (EUROFISH)

İlk olarak 1996 yılında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafında (FAO) EASTFISH projesi başlatılmıştır. Danimarka'nın Kopenhag kentinde 23 Mayıs 2000 tarihinde bir konferans düzenlenmiş ve Doğu ve Orta Avrupa'da Balıkçılığın Geliştirilmesine İlişkin Uluslararası Organizasyonun (EUROFISH) kurulmasına ilişkin Anlaşma kabul edilmiştir. Eurofish, 2002 yılında beş kurucu ülkenin (Danimarka, Arnavutluk, Letonya, Norveç ve Romanya) Anlaşmayı imzalamasıyla ve FAO Genel Direktörünün katılım belgesini tevdi etmesiyle uluslararası bir organizasyon olarak kurulmuş ve Birleşmiş Milletler Sekreterliği'nde tescil edilmiştir. Faaliyetlerini ve faaliyet alanını daha doğru yansıtabilmek amacıyla 2018 yılında kuruluşun adı Uluslararası Avrupa Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliğini Geliştirme Örgütü (EUROFISH) olarak değiştirilmiştir.

EUROFISH, Doğu ve Orta Doğu Avrupa' da balıkçılık, su ürünleri sanayi ve yetiştiriciliğin geliştirilmesi için 2002 yılında kurulmuş uluslararası bir kuruluştur. EUROFISH tüm üye ülkelerden oluşan bir Konsey tarafından yönetilmektedir. Su ürünleri ile ilgili özel sektör yatırımlarının ve ortaklıkların teşvik edilmesi, projelerin geliştirilmesi, ticaret ve pazarlama imkânlarının hızlandırılması, su ürünleri ile ilgili düzenli bilgi akışının sağlanması yönünde faaliyetler yürütmektedir. Balıkçılığın geliştirilmesi amacıyla, çeşitli konferanslar, seminerler, çalıştaylar ve projeler yürütmekte ve EUROFISH Dergisini yayınlamaktadır.

2.4.7 Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Balıkçılık Komitesi

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa ekonomilerinin iyileştirilmesi ve ticaretin geliştirilmesi amacıyla kurulan ve 1947-1960 yılları arasında faaliyette bulunan Avrupa Ekonomi İş Birliği Teşkilatı'nın (OEEC) işlevini tamamlaması üzerine, onun yerine ve daha geniş bir görev tanımı çerçevesinde 1960 yılında kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, 2 Ağustos 1961'de OECD Konvansiyonu'nu onaylayarak OECD'ye kurucu üye olarak katılmıştır.

Sekretaryaya bağlı direktörlüklerden biri olan Ticaret ve Tarım Direktörlüğü bünyesinde Balıkçılık Komitesi de yer almaktadır. Yapılması planlanan çalışmalar ve tahmini bütçeler yılda 2 kez toplanan "Balıkçılık Komitesi" toplantılarında görüşülmektedir. Komitelerde üzerinde uzlaşılan program ve bütçe, onaylanmak üzere Konseye sunulmaktadır.

2.5 DESTEKLEMELER

Su ürünleri üretimini arttırmak, verimliliği ve kaliteyi yükseltmek, sürdürülebilirliği sağlamak ve çevreye duyarlı üretim tekniklerini geliştirmek amacıyla su ürünleri sektörüne çeşitli desteklemeler yapılmaktadır.

2.5.1 Balıkçı Gemisi Geri Alım Desteklemesi

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de avcılık yoluyla yapılan üretimde sınır noktasına ulaşıldığı ve avcılık üretimini arttırmaktan ziyade mevcut üretimin devamlılığının sağlanması gerektiği, bilim insanlarınca kabul gören bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşım esas alınarak; ülkemizdeki su ürünleri stokların korunması, stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması ve sürdürülebilir avcılığa katkı sağlanması amacıyla, 2012-2017 yılları arasında (2015 hariç) 5 yıl yayımlanan tebliğler kapsamında, gemilerini avcılıktan çıkarmak isteyen balıkçılara yönelik gemi geri alım programı uygulanmıştır. Yıl

içerisinde alınan başvuruların gemi geri alım işlemleri ve destekleme ödemeleri takip eden yıl içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Bakanlıkça denizlerde avcılık faaliyetlerinde bulunmak üzere ruhsatlandırılmış olan ve başvuru tarihinde ruhsat tezkeresi geçerli bulunan, on metre ve üzerinde boy uzunluğuna sahip Su Ürünleri Bilgi Sistemine (SUBİS) kayıtlı gemi sahip/donatanları bu desteklemeye müracaat etmişlerdir.

Gönüllülük esasına dayalı olarak 5 yıl uygulanan program kapsamında, gemi boyuna göre balıkçı gemisi sahiplerine Tarım Bakanlığı tarafından destek verilmiş ve balıkçı filosunda kayıtlı 10 metre ve üzeri boylardaki 1.264 balıkçı gemisi filodan çıkarılmıştır. Bu gemilerin ruhsatları iptal edilmiş ve tekrar balıkçılıkta kullanılmamak üzere imha edilmiştir. Balıkçılara 165 milyon TL destek ödemesi yapılmıştır (Tablo 10). Bazı balıkçı gemileri ise avcılık ruhsatları iptal edildikten sonra bilimsel çalışmalarda kullanılmak amacıyla üniversite ve araştırma kuruluşlarına hibe edilmiştir.

Tablo 10. Avcılıktan Çıkarılan Balıkçı Gemileri ve Ödenen Destekleme Tutarları

Yıllar	Geri Alınan Gemi Sayısı (adet)	Destek Tutarı Ödenen Tutar (₺)
2013	364	61.984.800
2014	456	53.921.050
2015	191	22.471.000
2017	214	22.426.063
2018	39	4.087.058
Toplam	1.264	164.889.970

(Kaynak: BSGM, 2024)⁶³

2.5.2 Küçük Ölçekli Balıkçılık Desteklemesi

Küçük ölçekli balıkçılık, üretiminin tamamına yakınının yerelde ve taze tüketilmesi nedeniyle gıda güvenliğine ve fiyat istikrarına katkıda bulunması, kıyı kesimindeki halkın geçimine yardımda bulunmak suretiyle kırsal kalkınmayı desteklemesi ve kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemli bir görev üstlenmektedir.

Küçük ölçekli balıkçılık destekleme programı, geleneksel kıyı balıkçılığının devamlılığının sağlanmasına yönelik olarak, küçük ölçekli balıkçı gemileri ve bu gemilerde çalışan balıkçıların avlanma yöntemlerini, avlanılan ürün ve miktarlarının kayıt altına alınmasını ve geleneksel yöntemlerle avcılık yapan bu balıkçıların sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin verilerin toplanmasını, toplanan verilerin güncellenmesini ve periyodik olarak izlenmesini amaçlamaktadır. Buna ilaveten sektörün yönetimine yönelik kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar oluşturulabilmesi hedeflenmektedir.

⁶³ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Bu destekleme, 5488 sayılı Tarım Kanununun 19’uncu maddesi, Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar ve bu Karar doğrultusunda hazırlanan Tebliğ hükümleri çerçevesinde Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanmaktadır.

Küçük ölçekli balıkçılığın sürdürülebilir yönetiminin sağlanması için küçük ölçekli balıkçı gemisi sahibi balıkçılar 2017 yılından itibaren destek kapsamına alınmıştır. Geleneksel Kıyı Balıkçılığının Kayıt Altına Alınması ve Desteklenmesi ismiyle uygulanan bu destek, 2023 yılından itibaren “Küçük Ölçekli Balıkçılığın Desteklenmesi” adını almıştır. Bu destekleme kapsamında küçük ölçekli balıkçı gemilerinin avcılık faaliyetlerine ve balıkçıların sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin veriler toplanarak değerlendirilmektedir.

Ülkemizde 2017 yılından itibaren uygulanan bu desteklemeden iç sularda faaliyet gösteren geçerli ruhsata sahip balıkçı gemilerinin tamamı yararlanabilmektedir. Denizde faaliyet gösteren gemilerden ise 2017-2020 yılları arasında 10 metreden küçük, 2021-2023 yılları arasında 12 metreden küçük olanlar bu destekleme kapsamına alınmış ve ruhsatlı balıkçı gemisi sahiplerine gemi başına destek sağlanmıştır. Ayrıca, 2023 yılından itibaren gemi sahibi veya ortağı olup desteklemeye başvuran kadın balıkçılara birim destekleme tutarının %25 daha fazlası ödenmektedir. 2025-2026 yılı destekleme döneminde kadın balıkçılara verilen ilave destek oranı %35 olarak uygulanacaktır.

Küçük ölçekli balıkçılık desteklemesinde birim destek tutarı yıldan yıla artırılarak 2023-2024 yıllarında, gemi boy uzunluğu 0-4,99 m’ye kadar olan gemilere 3.500 TL; 5-7,99 m arasında olanlara 4.250 TL; 8-9,99 m arasındakilere 5.250 TL, 10-11,99 m arası deniz balıkçı gemileri ile 10 m ve daha büyük boylardaki tüm iç su balıkçı gemilerine ise 6.000 TL gemi başına destekleme yapılmıştır.

Bu destek kapsamda, 2017-2024 yıllarında toplam 223 milyon TL destek ödemesi yapılmıştır (Tablo 11).

Tablo 11. Küçük Ölçekli Balıkçılık Desteklemeleri

Yıllar	Faydalanan Gemi Sayısı			Toplam Destekleme Tutarı (₺)		
	Deniz	İçsu	Toplam	Deniz	İçsu	Toplam
2017	7.525	1.237	8.762	6.037.000	946.500	6.983.500
2018	8.537	1.760	10.297	6.857.750	1.338.750	8.196.500
2019	9.805	2.464	12.269	10.346.250	2.484.500	12.830.750
2020	10.208	2.924	13.132	10.775.250	2.958.250	13.733.500
2021	11.701	3.129	14.830	18.653.400	3.876.300	22.529.700
2022	11.586	3.109	14.695	14.790.100	3.845.600	18.635.700
2023	12.093	3.149	15.242	56.153.875	13.560.813	69.714.688
2024	12.046	3.370	15.416	55.923.500	14.484.250	70.407.750
Toplam	83.501	21.142	104.643	179.537.125	43.494.963	223.032.088

(Kaynak: BSGM, 2024)⁶⁴

Küçük ölçekli balıkçılık desteği kapsamında, 2021 yılında Marmara Denizi'ndeki müsilaş oluşumundan olumsuz etkilenen küçük ölçekli balıkçılara ilave destek sağlanmıştır. Marmara Denizi'ne kıyısı olan Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İstanbul, Kocaeli, Tekirdağ ve Yalova illerine kayıtlı olan ve 2020-2021 balıkçılık sezonunda Marmara Denizi'nde (İstanbul ve Çanakkale Boğazları dâhil) avcılık yapan 3.447 adet balıkçı gemisinin sahiplerine, 2021 yılı küçük ölçekli balıkçılık birim destek tutarının iki katı ödeme yapılmıştır.

2.5.3 Doğal Afet Desteklemeleri

Bazı doğal afet ve zarar durumlarında balıkçılara katkı sağlamak amacıyla hızlı destek programları hayata geçirilmektedir.

2.5.3.1 Selden Zarar Gören Küçük Ölçekli Balıkçıların Desteklenmesi

Küçük ölçekli balıkçılık desteklemelerine ilave olarak, Bartın, Kastamonu ve Sinop illerinde 11.08.2021 tarihinde meydana gelen sel felaketi sonrası, küçük ölçekli kıyı balıkçılığının uğradığı zararları karşılayabilmek amacıyla bir defaya mahsus olarak, bu illerdeki balıkçı gemisi sahiplerine 2022 yılında destek ödemesi yapılmıştır. Bu kapsamda 722 adet küçük ölçekli balıkçı gemisi sahibine 921 bin TL ödeme yapılmıştır (Tablo 12).

Tablo 12. Bartın, Kastamonu ve Sinop İllerinde Afetten Zarar Gören Küçük Ölçekli Balıkçıların Desteklenmesi (2022 yılı)

Yıllar	Faydalanan Gemi Sayısı			Toplam Destekleme Tutarı (₺)		
	Deniz	İçsu	Toplam	Deniz	İçsu	Toplam
Bartın	148	0	148	189.550	0	189.550
Kastamonu	191	0	191	242.250	0	242.250
Sinop	378	5	383	483.950	5.250	489.200
Toplam	717	5	722	915.750	5.250	921.000

(Kaynak: BSGM, 2024)⁶⁵

⁶⁴ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

2.5.3.2 Deprem Bölgesindeki Balıkçı ve Yetiştiricilerin Desteklenmesi:

Ülkemizde 06.02.2023 tarihinde yaşanan ve 11 ili etkileyen Kahramanmaraş merkezli iki büyük depremden etkilenen Adana, Adıyaman, Elâzığ, Kahramanmaraş, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde kayıtlı iç su balıkçı gemileri ile Adana ve Hatay’da kayıtlı olan deniz balıkçı gemisi sahiplerine, gemilerin deniz ve iç suda faaliyet gösteriyor olması ve gemi boyuna göre destekleme yapılmıştır.

Bu kapsamda bir defaya mahsus olmak üzere; Adana ve Hatay illerinde denizde avcılık yapmak üzere ruhsatlı 591 balıkçı gemisi sahibine 9,6 milyon TL; Adana, Adıyaman, Elâzığ, Kahramanmaraş, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde iç sularda avcılık yapmak üzere ruhsatlı 430 balıkçı gemisi sahibine 1,7 milyon TL destekleme gerçekleştirilmiştir. Deniz ve iç sularda toplam 1.021 balıkçı gemisi sahibine toplam 11,3 milyon TL destekleme ödemesi yapılmıştır (Tablo 13).

Tablo 13. Depremden Zarar Gören İllerdeki Balıkçı Gemisi Sahiplerinin Desteklenmesi (2023 yılı)

Yıllar	Faydalanan Gemi Sayısı			Toplam Destekleme Tutarı (₺)		
	Deniz	İçsu	Toplam	Deniz	İçsu	Toplam
Adana	229	32	261	2.550.000	136.000	2.686.000
Hatay	362		362	7.030.000		7.030.000
Adıyaman		92	92		343.000	343.000
Elâzığ		145	145		613.000	613.000
Kahramanmaraş		22	22		80.750	80.750
Malatya		87	87		379.750	379.750
Osmaniye		2	2		8.500	8.500
Şanlıurfa		50	50		183.500	183.500
Toplam	591	430	1.021	9.580.000	1.744.500	11.324.500

(Kaynak: BSGM, 2024)⁶⁶

Ayrıca, afet bölgesi ilan edilen illerde bulunan su ürünleri yetiştiricilik işletmelerinin faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak üzere desteklemeler de yapılmıştır. Yetiştiricilik işletmelerine; balık yumurtası için adet başına 0,2 TL, yavru balık için adet başına 1 TL, porsiyonluk balık için kilogram başına 30 TL ve anaç balık için adet başına 250 TL destekleme yapılmıştır. Bu kapsamda; Adana’da 1, Adıyaman’da 2, Kahramanmaraş’ta 10 ve Malatya’da 16 olmak üzere su ürünleri yetiştiricilik üretimi yapan 29 tesise toplam 44,7 milyon TL ödeme yapılmıştır.

⁶⁵ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

⁶⁶ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

2.5.4 Su Ürünleri Yetiştiricilik Desteklemeleri

Su ürünleri yetiştiriciliği desteklemeleri; su ürünleri üretiminde verimliliği, çeşitliliği ve kaliteyi yükseltmeyi, üretiminin kayıt altına alınmasını, su ürünleri kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını, tesislerin hijyen ve teknik altyapılarının geliştirilmesini, gıda güvenliğine katkı yapmayı, tarımsal ve kırsal kalkınmayı teşvik etmeyi, üretici örgütlerinin geliştirilmesine katkı yapmayı amaçlamaktadır. Bu destekleme, 2003 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

Su ürünleri yetiştiriciliği desteklemeleri 5488 sayılı Tarım Kanununun 19 uncu maddesi, Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar ve bu Karar doğrultusunda hazırlanan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği hükümleri çerçevesinde Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanmaktadır.

Bakanlıktan onaylı su ürünleri yetiştiricilik belgesine sahip, Su Ürünleri Bilgi Sistemine (SUBİS) kayıtlı yetiştiriciler, ilgili Tebliğ hükümlerini yerine getirdikleri takdirde desteklemelerden faydalanabilmektedirler.

Alabalık, çipura ve levrek yetiştiriciliğinde ürün desteği olarak başlatılan yetiştiricilik destekleri, zaman içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda yavru, yeni türler, midye, kapalı devre üretim vb. gibi alanlarda çeşitlendirilerek devam ettirilmiştir. Çipura ve levrek üretimine verilen desteklere 2016 yılından itibaren son verilmiştir. Son yıllarda kg üstü alabalık, toprak havuzda üretim, hastalıktan arı kuluçkahanede damızlık, işlenmiş iç tüketim, sazan yetiştiriciliği gibi yeni destekler de uygulanmaya alınmıştır.

Su ürünleri yetiştiriciliği desteklemelerinde birim destek tutarı yıldan yıla artırılarak, 2023 yılında su ürünleri yetiştiriciliği yapan üreticilere aşağıdaki birim fiyatlarında destekleme yapılmıştır:

- 1) Alabalık 1,00 TL/kg, (Proje kapasitesi 50 ton/yıl ve altı alabalık işletmeleri için 1,50 TL/kg),
- 2) Kilogram üstü alabalık 1,50 TL/kg,
- 3) Sazan 1,50 TL/kg,
- 4) Midye 1 TL/kg,
- 5) Yeni türler 3,00 TL/kg,
- 6) Kapalı sistem üretim yapan üreticilere 2,00 TL/kg,
- 7) Toprak havuzlarda balık yetiştiriciliği yapan üreticilere 2,00 TL/kg

Bir işletmenin desteklemeden faydalanabileceği en fazla miktar yılda 350.000 kg, toprak havuzlarda balık yetiştiriciliği yapanların desteklemeden faydalanabileceği en fazla miktar ise yılda 30.000 kg ile sınırlıdır.

2024 yılı yetiştiricilik desteklemesinde sadeleşmeye gidilmiş, küçük ölçekli işletmeler, birlik üyeliği, birinci derece tarımsal örgüt belgesi ve kapalı devre yetiştiricilik olmak üzere dört teknik kriter getirilerek temel birim destek tutarlarına ilave artış sağlanmıştır.

Bu destek kapsamında 2003-2023 yılları arasında toplam 1,8 milyar TL ödeme gerçekleştirilmiştir (Tablo 14). Su ürünleri yetiştiriciliği desteklerinden faydalanan il ve üretici sayıları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 14. Su Ürünleri Yetiştiricilik Desteklemeleri

Yıllar	Desteklenen Ürün Miktarı (kg)	Desteklenen Ürün Tutarı (₺)	Desteklenen Yavru Miktarı (adet)	Desteklenen Yavru Tutarı (₺)	Toplam Destek Tutarı (₺)
2003	7.219.169	1.072.047	0	0	1.072.047
2004	26.289.604	10.515.842	0	0	10.515.842
2005	39.513.000	28.735.848	200.055.000	10.002.750	38.738.598
2006	63.781.000	47.579.393	225.975.000	11.298.750	58.878.143
2007	92.615.000	71.433.670	365.886.000	18.294.300	89.727.970
2008	106.757.404	72.759.049	442.220.810	19.909.356	92.668.406
2009	120.298.530	90.120.956	519.496.908	25.974.845	116.095.801
2010	150.460.650	112.017.667	703.790.669	35.509.008	147.526.674
2011	172.513.266	126.580.651	902.916.933	54.132.746	180.713.399
2012	147.907.353	93.295.428	159.451.343	8.512.456	101.807.884
2013	165.413.032	104.302.471	0	0	104.302.471
2014	152.283.836	97.724.408	0	0	97.724.408
2015	150.642.441	96.802.007	0	0	96.802.007
2016	70.476.200	43.099.951	0	0	43.099.951
2017	72.324.071	51.891.389	0	0	51.891.389
2018	71.177.494	52.536.168	0	0	52.536.168
2019	69.066.703	65.678.197	0	0	65.678.197
2020	79.878.025	84.813.427	0	0	84.813.427
2021	81.418.424	87.788.514	0	0	87.788.514
2022	87.738.529	119.344.310	0	0	119.344.310
2023	91.019.138	125.328.255	0	0	125.328.255
Toplam	2.018.792.869	1.583.419.648	3.519.792.663	183.634.211	1.767.053.861

(Kaynak: BSGM, 2024)⁶⁷

Tablo 15. Su Ürünleri Yetiştiricilik Desteklemelerinden Faydalanma

Yıl	Faydalanan İl Sayısı	Faydalanan Üretici Sayısı	Destekleme Ödemesi
2015	70	890	96.802.007
2016	69	694	43.099.951
2017	69	683	51.891.389
2018	66	652	52.536.168
2019	64	640	65.678.197
2020	64	647	84.813.427
2021	61	629	87.788.514
2022	62	611	119.344.310
2023	61	564	125.328.255

(Kaynak: BSGM, 2024)⁶⁸

⁶⁷ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

⁶⁸ BSGM tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Desteklemeleri hakkında rapor, 16 s.

Ayrıca, 2020 yılında “İşlenmiş Su Ürünleri Desteklemeleri” kapsamında 3 ilde su ürünleri yetiştiriciliği yapmakta olan 5 işletmeye toplam olarak 429.630 TL destekleme ödemesi yapılmıştır.

2.5.5 Alabalık Kuluçkahane Desteklemeleri

Su ürünleri yetiştiriciliği desteklemeleri 5488 sayılı Tarım Kanununun 19 uncu maddesi, Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar ve bu Karar doğrultusunda hazırlanan Tebliğ hükümleri çerçevesinde Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanmaktadır

Bakanlıktan onaylı su ürünleri yetiştiricilik belgesine sahip, Su Ürünleri Bilgi Sistemine (SUBİS) kayıtlı kuluçkahane sahibi yetiştiriciler, ilgili Tebliğ hükümlerini yerine getirdikleri takdirde desteklemelerden faydalanabilmektedirler.

Alabalık kuluçkahane işletmelerinin hijyenik ve sağlıklı şartlarda kurulumlarını sağlamak, biyogüvenlik tedbirlerinin alınmasını temin etmek, balık hastalıklarının yayılmasını engellemek, kaliteli yumurta ve yavru üretimlerini sağlamak, ülkemizde yetiştirilen alabalıkların uluslararası standartlarda tüketime sunulma kalitesini artırmak amacıyla alabalık kuluçkahaneleri için özel destekler verilmektedir.

Ülkemizde 2018 yılında destekleme programına alınan “Hastalıktan Ari Alabalık Kuluçkahanelerinde Damızlık Alabalık Desteği” programından yararlanmak üzere herhangi bir başvuru olmamıştır. Aynı şekilde, 2022 yılında programa alınan “Su Ürünleri Yetiştiriciliği Kapsamında Alabalık Kuluçkahanelerinde Damızlık Alabalık Desteklemeleri” kapsamından yararlanmak üzere herhangi bir başvuru olmamıştır.

2.5.6 Balon Balığı Desteklemesi

İstilacı türlerle mücadele kapsamında Kızıl Deniz’den Akdeniz’e giren ve sularımıza yerleşerek balıkçılığı olumsuz etkileyen balon balıklarının stoklarını azaltmak için 2020 yılında destek programı başlatılmıştır. Ülkemiz karasularında yayılım gösteren yabancı istilacı balon balıklarının üzerinde av baskısı oluşturarak mevcut popülasyonlarının ve stoka katılım oranlarının düşürülmesi, ülke balıkçılığının ve ekonomisinin uğrayacağı zararın azaltılması, sucul biyolojik çeşitliliğin ve stokların korunması, kaynakların sürdürülebilir ve rasyonel kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.

Su Ürünleri Bilgi Sistemine (SUBİS) kayıtlı, geçerli ruhsat tezkeresine sahip bir balıkçı gemisi ile su ürünleri avcılık faaliyeti yapan Akdeniz ve Ege Denizine kıyısı olan illerde balon balığı avcılığı yapan balıkçılar bu desteklemeden faydalanabilmektedir.

Balon balığı desteklemesi, 2020 yılında sadece en zararlı tür olan benekli balon balığı (*Lagocephalus sceleratus*) için gerçekleştirilmiş, 2021 ve 2022 yıllarında ise tüm balon balığı türlerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Bu kapsamda, 2020 ve 2021 yılı desteklemelerinde, benekli balon balığı için 5 TL, diğer balon balıkları için 0,50 TL; 2022 ve 2023 yılı destekleme dönemlerinde benekli balon balığı için 12,5 TL ve diğer balon balığı türleri için 2,50 TL adet başına destekleme ödemesi yapılmıştır. 2024 yılı desteklemesinde benekli balon balığı için 25 TL, diğer balon balıkları için 10 TL olarak belirlenmiştir.

Destekleme kapsamında 2020-2023 yıllarında toplam 183.974 adet balon balığının avlanması sağlanmış, avlanan balon balıklarına ise toplam 1.248.693 TL destekleme ödemesi yapılmıştır (Tablo 16).

Tablo 16. Balon Balığı Desteklemesi

Yıllar	Faydalanan Balıkçı Sayısı	Alınan Kuyruk/Balık Sayısı (Adet)	Ödenen Destek Tutarı (TL)
2020	141	46.192	230.960
2021	51	9.886	37.793
2022	89	48.193	389.593
2023	94	79.703	590.348
Toplam	375	183.974	1.248.693

(Kaynak: BSGM, 2024)⁶⁹

2.5.7 ÖTV'siz Yakıt Kullanımı

Dünyanın pek çok ülkesinde balıkçılığın en önemli gider kalemi akaryakıttır. Balık avcılığında av bölgesine gidiş ve av bölgesinden dönüşü kapsayan seyir zamanı, çoğu zaman avda geçen süreden uzun olmaktadır. Bu ise akaryakıt sarfiyatını ve maliyeti artırmaktadır.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı deniz ulaşımı ve deniz taşımacılığı faaliyeti yapan gemileri kapsayacak şekilde tüm deniz taşıtlarına Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) sıfırlanmış yakıt kullanma hakkı tanımıştır. Bu haktan balıkçı gemileri de 2004 yılından beri faydalanmaktadır.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nca deniz taşıtlarına sağlanan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) alınmayan yakıt kullanımı uygulamasından balıkçı gemilerinin faydalanma miktarları Tablo 17'de verilmiştir

Balıkçı gemilerinin kullandığı yakıttan alınmayan ÖTV'nin tutarı 2004-2023 yılları arasında toplam 3 milyar TL değerine ulaşmıştır. Bu destekten faydalanan balıkçı gemileri son yıllarda yıllık 80-90 bin ton ÖTV'siz yakıt kullanmaktadır.

⁶⁹ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Tablo 17. Balıkçı Gemilerinin ÖTV’siz Yakıt Kullanımı

Yıllar	Yararlanan Balıkçı Gemisi Sayısı (Defter sayısı)	Kullanılan ÖTV’siz Yakıt (ton)	Alınmayan ÖTV Tutarı (b)
2004	4.875	68.387	53.200.000
2005	3.194	76.843	76.564.114
2006	3.783	85.484	84.421.667
2007	3.999	81.829	82.908.757
2008	4.130	79.095	87.061.742
2009	4.121	86.893	105.367.782
2010	4.817	88.129	128.751.622
2011	5.364	89.027	137.043.503
2012	5.513	91.776	155.935.009
2013	5.714	78.677	148.310.967
2014	5.430	75.648	142.700.286
2015	5.245	79.588	150.181.696
2016	5.371	90.452	182.649.492
2017	5.432	82.239	174.647.502
2018	5.336	87.221	156.938.218
2019	4.857	87.175	181.854.821
2020	4.897	97.482	231.071.559
2021	4.790	80.805	82.082.246
2022	3.233	94.692	194.128.368
2023	3.270	78.687	489.560.320
Toplam		1.680.129	3.045.379.671

(Kaynak: UAB, 2024)⁷⁰

2.5.8 Sigorta Prim Destekleri

Tarım ve Orman Bakanlığınca belirlenen kayıt sistemlerine kayıtlı tesislerdeki havuz, kafes ve ağlarda meydana gelen zararlar ile bu tesislerde yetiştiriciliği yapılan su ürünleri “Su Ürünleri Sigortası Genel Şartlar ile Tarife ve Talimatlar” hükümleri çerçevesinde belirlenen risklere karşı sigorta kapsamına alınmaktadır. Su ürünleri sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yaptırmış olduğu TARSİM sigorta poliçe bedelinin %50’si hibe olarak desteklenmektedir.

Su ürünleri sektörüne sağlanan sigorta prim desteği miktarları Tablo 18’de verilmiştir.

⁷⁰ UAB, 2024. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Denizcilik İstatistikleri, <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr> (Erişim tarihi: 17.06.2024)

Tablo 18. Su Ürünleri Sektörü Sigorta Prim Desteği

Yıllar	Police - İşletme Sayısı (Adet)	Devlet Prim Desteği (TL)	Sigorta Bedeli (TL)	Ödenen Tazminat (TL)
2007	6	399.122	18.471.999	0
2008	13	583.166	46.341.370	0
2009	13	724.269	46.738.519	0
2010	20	1.260.383	67.094.745	552.332
2011	28	3.683.214	182.021.107	3.424.259
2012	80	6.815.943	321.547.998	106.773
2013	34	749.183	34.419.141	0
2014	44	1.569.792	66.590.225	172.403
2015	49	1.340.056	56.917.168	1.124.632
2016	61	2.027.346	83.436.995	1.489.062
2017	77	2.934.988	117.094.253	155.271
2018	107	3.487.183	154.207.796	1.815.787
2019	89	3.116.274	149.768.845	3.971.207
2020	125	5.309.312	274.101.717	714.826
2021	134	5.733.741	377.375.682	1.004.377
2022	178	11.722.109	810.638.947	6.907.342
2023	216	42.737.712	3.111.060.412	25.553.184
2024	197	44.218.354	3.459.739.163	84.079.608
Toplam	1.471	138.412.146	9.377.566.081	131.071.063

(Kaynak: BSGM, 2024)⁷¹

2.5.9 Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP)

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP), 2006 yılından bu yana 81 ilde uygulanmaktadır. KKYDP uygulamasının amacı; üretici gelirlerini artıran ve çeşitlendiren, yeni teknoloji içeren, tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesini ve yaygınlaştırılmasını esas alan projeleri desteklemektir. Bu kapsamda KDV hariç hibeye esas proje tutarının %50'si hibe desteği olarak verilmektedir. Hazırlanacak proje başvuruları gerçek ve tüzel kişiler (idari ve mali açıdan kamudan bağımsız) tarafından yapılmaktadır.

Denizlerde, iç sularda ve tarıma dayalı ihtisas organize sanayi bölgelerindeki su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik yatırımlarda, tarıma dayalı ekonomik yatırım konularında küçük ve orta ölçekli işletmeler için proje limitleri 3.000.001-14.000.000 TL arasındadır.

Kırsal ekonomik altyapı yatırım konularında küçük ölçekli işletmeler için proje limitleri 100.000-3.000.000 TL arasındadır.

KKYDP kapsamında 2006-2024 yılları arasında balıkçılık ve su ürünleri konusunda faaliyet göstermek üzere yapılan tesisler için 101 projeye 75,5 milyon TL hibe desteği verilmiş 158,5 milyon TL tutarında yatırım faaliyete geçmiş ve 2.051 kişilik istihdama katkıda bulunulmuştur.

⁷¹ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Kırsalda “Uzman Eller Projesi”, 2012 TUİK verilerine göre nüfusu 20 binden az olan yerleşim alanlarında yaşayan/yaşamayı taahhüt eden; tarım, hayvancılık, ormancılık, gıda ve su ürünleri konularında ortaöğretim veya daha üstü eğitim görmüş vatandaşlarımızın mahallinde uygulayacağı projeleri kapsamaktadır.

Bitkisel üretim, hayvansal üretim, su ürünleri üretimi, yöresel ürünler ile tıbbi ve aromatik bitki üretimi ile bu ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik projeler destekleme kapsamındadır. Proje başına 250 bin TL’ye kadar %100 hibe desteği verilmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik projelerde maksimum üretim kapasitesi 29 ton/yıl’dır.

Kırsalda Uzman Eller Projesi kapsamında 2020-2023 yılları arasında su ürünleri konusunda 2 projeye 200 Bin TL hibe desteği verilmiştir.

2.5.10 IPA-IPARD Destekleri

AB Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) programları kapsamında su ürünleri sektörüne çeşitli destekler sağlanmaktadır.

Bu kapsamda, 2012-2023 yılları arasında su ürünleri yetiştiriciliğine 91,7 milyon TL, su ürünlerinin işlenmesine ve pazarlanmasına ise 135 milyon TL destek sağlanmıştır (Tablo 19).

Tablo 19. IPARD Programları Kapsamında Su Ürünleri Sektörüne Sağlanan Destekler

	Yıllar	Desteklemeden Faydalanan Kişi/Tesis Sayısı	Ödenen Destekleme Tutarı (₺)	Toplam Proje Tutarı(₺)	Sağlanan İstihdam
Su Ürünleri Yetiştiriciliği	2012	1	190.536	524.600	15
	2013	4	511.559	1.155.358	18
	2014	3	610.783	2.142.232	15
	2015	9	2.857.442	7.866.540	59
	2016	4	1.852.011	3.944.840	28
	2018	4	3.128.173	5.723.929	17
	2019	1	479.110	802.506	11
	2020	18	7.630.172	15.667.054	35
	2021	22	12.975.960	23.760.710	33
	2022	24	27.738.162	35.825.043	25
	2023	8	33.677.361	68.569.168	146
	Toplam	98	91.651.269	165.981.980	402
Su Ürünleri İşleme ve Pazarlama	2012	1	1.391.752	3.382.292	15
	2013	5	4.674.124	12.096.797	64
	2014	4	5.802.805	13.557.995	71
	2015	4	5.501.197	15.079.714	54
	2016	5	5.131.535	12.958.986	178
	2018	2	757.892	1.971.045	10
	2019	1	765.593	4.543.662	65
	2020	4	6.577.467	21.424.696	-
	2021	21	38.927.738	66.316.772	21
	2022	8	6.031.594	10.600.417	30
	2023	23	59.481.710	98.301.264	60
	Toplam	78	135.043.407	260.233.640	568

(Kaynak: BSGM, 2024)⁷²

IPARD kapsamında; su ürünleri yetiştiriciliği ile su ürünleri işleme ve pazarlanma olmak üzere iki grup altında verilen destek miktarı 20 milyon avroya ulaşmıştır (Tablo 20).

Tablo 20. IPARD Programları Kapsamında Su Ürünleri Sektörüne Sağlanan Destekler

	Alt Tedbir	Desteklenen Proje Sayısı	Destek Miktarı TR Katkısı (Avro)	Destek Miktarı AB Katkısı (Avro)	Toplam Kamu Katkısı TR+AB (Avro)
IPARD I	Su Ürünleri Yetiştiriciliği	21	489.674	1.469.021	1.958.695
	Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanma	19	1.975.223	5.925.670	7.900.893
	Ara Toplam	40	2464897	7394691	9859588
IPARD II	Su Ürünleri Yetiştiriciliği	42	1.356.875	4.070.626	5.427.501
	Su Ürünleri İşleme ve Pazarlanma	12	1.163.320	3.489.960	4.653.280
	Ara Toplam	54	2.520.195	7.560.586	10.080.781
TOPLAM:		94	4.985.092	14.955.277	19.940.369

(Kaynak: BSGM, 2024)⁷²

⁷² BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

2.5.11 Sübvansiyonlu Krediler

Üreticilerin su ürünleri üretimine yönelik finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması amacıyla, Ziraat Bankası tarafından tarımsal kredi cari faiz oranları üzerinden üretim konularına göre belirli oranlarda indirim yapılarak su ürünleri sektörüne faiz sübvansiyonlu kredi kullanılmaktadır (Tablo 21).

Tarım Bakanlığı tarafında sağlanan desteklere ilave olarak Ziraat Bankası A.ř. ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından tarımsal üretime dair hazine faiz destekli yatırım ve işletme kredisi kullanılmaktadır. 30 Aralık 2023 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 8039 sayılı Cumhurbaşkan Kararına göre su ürünleri sektörüne 40 milyon TL st limitle %100’e varan faiz indirim oranlarında kredi kullanılmaktadır. Su ürünlerine ait kredi konusu (retim konusu) ve indirim kriterleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 22).

Tablo 21. Sübvansiyonlu Su rnleri Kredileri

Yıllar	İşletme Kredisi		Yatırım Kredisi		Toplam	
	Kullanan Sayısı	Kredi Miktarı (₺)	Kullanan Sayısı	Kredi Miktarı (₺)	Kullanan Sayısı	Kredi Miktarı (₺)
2002	-	1.487.454	-	235.782	-	1.723.236
2003	-	1.698.389	-	50.529	-	1.748.918
2004	-	11.119.697	-	232.139	-	11.351.836
2005	1.066	17.390.372	32	1.397.866	1.098	18.788.238
2006	1.415	28.275.622	46	2.647.022	1.461	30.922.644
2007	2.180	65.220.285	86	4.632.901	2.266	69.853.186
2008	4.420	110.610.083	182	6.145.300	4.602	116.755.383
2009	6.215	145.972.504	260	11.881.425	6.475	157.853.929
2010	8.475	211.315.200	302	16.746.230	8.777	228.061.430
2011	3.427	221.991.677	75	12.007.048	3.502	233.998.725
2012	2.947	126.491.612	97	12.176.700	3.044	138.668.312
2013	1.864	121.520.829	43	10.838.529	1.907	132.359.357
2014	1.848	155.195.318	60	19.152.300	1.908	174.347.618
2015	6.189	157.113.094	145	37.976.539	6.334	195.089.633
2016	3.742	91.998.860	163	50.159.111	3.905	142.157.971
2017	1.485	200.085.057	255	82.377.242	1.740	282.462.299
2018	1.956	250.976.443	217	99.716.168	2.173	350.692.611
2019	1.881	266.869.317	253	106.930.055	2.134	373.799.372
2020	1.455	326.432.570	326	212.752.246	1.781	539.184.817
2021	1.556	507.296.127	484	428.769.655	2.040	936.065.782
2022	1.546	1.037.840.439	329	450.500.076	1.875	1.488.340.515
2023	1.685	1.627.100.250	385	742.519.483	2.070	2.369.619.733
Toplam	55.352	5.684.001.199	3.740	2.309.844.346	59.092	7.993.845.545

(Kaynak: BSGM, 2024)⁷⁴

⁷³ BSGM tarafından Komisyona sunulan Su rnleri Desteklemeleri hakkında rapor, 16 s.

⁷⁴ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Tablo 22. Su Ürünleri Kredileri Faiz İndirim Oranları

Üretim Konuları	Faiz İndirim Oranı (%)	
	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi
SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜ	50	50
Planlı üretim	20	20
Sözleşmeli üretim	-	15
Su ürünleri yetiştirme	10	10
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci (≤ 40 yaş)	15	15
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5
Avcılık amaçlı gemi tam boyu 12 metreden küçük	10	10
Av araçlarının markalanmış olması/Balıkçı Gemileri İzleme Sistemi bulunması	10	10
Kooperatif ortağı/Birlik üyesi	10	10
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100

(Kaynak: BSGM, 2024)⁷⁵

⁷⁵ BSGM tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Desteklemeleri hakkında rapor, 16 s.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SU ÜRÜNLERİ AVCILIĞI

3.1 AVCILIK ÜRETİMİ

Türkiye'nin su ürünleri avcılık üretiminde deniz ürünleri avcılığının, özellikle de deniz balıkları avcılığının önemli bir yeri vardır. Deniz balıkları avcılığında ise göçmen küçük pelajik balıkların payı büyüktür.

Ülkemizde 2023 yılındaki toplam avcılık üretiminin 420.527 tonu (%92,6) denizlerden, geri kalanı (33.532 ton ve %7,4) iç sulardan sağlanmıştır. Toplam avcılığın 387.115 tonunu (%85,3'ünü) deniz balıkları avcılığı oluşturmuştur (Tablo 23).

Tablo 23. Su Ürünleri Avcılık Üretim Miktarı

Yıllar	Deniz (ton)			İç su (ton)			Toplam (ton)
	Balıklar	Diğer Türler	Toplam	Balıklar	Diğer Türler	Toplam	
2015	345.765	51.966	397.731	32.376	1.800	34.176	431.907
2016	263.725	37.739	301.464	31.509	2.347	33.856	335.320
2017	269.676	52.496	322.173	29.396	2.749	32.145	354.318
2018	222.024	61.931	283.955	27.607	2.532	30.139	314.094
2019	374.726	56.846	431.572	28.618	2.978	31.596	463.168
2020	291.910	39.371	331.281	30.150	2.969	33.119	364.400
2021	262.290	32.728	295.018	31.168	1.972	33.140	328.158
2022	254.535	47.212	301.747	31.338	1.918	33.256	335.003
2023	387.115	33.412	420.527	31.695	1.837	33.532	454.059

(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁷⁶

Türkiye denizlerinde avcılığı yapılan balık türlerinin büyük kısmını; hamsi, sardalya, istavrit, palamut ve çaça gibi pelajik balık türleri oluşturmaktadır. Bu türlerin avcılığı 2015-2023 yılları arasındaki yıllık deniz balıkları avcılığı üretiminin %87-91'ine karşılık gelmektedir. Bu yıllarda, deniz balıkları avcılığının %40-71 arasındaki çok büyük bir kısmını (96-274 bin ton), tek başına hamsi avcılığı oluşturmuştur (Tablo 24). Diğer deniz ürünleri avcılığında iki ana tür, beyaz kum midyesi ile deniz salyangozudur. Bu türlerin avcılığı 2015-2023 yılları arasında yıllık diğer deniz ürünleri avcılığı üretiminin %71-89'una tekabül etmektedir.

Ülkemizde en çok avcılığı yapılan hamsi, çaça, palamut, istavrit, mezgıt, beyaz kum midyesi ve deniz salyangozu üretiminde, bazı türlerin tamamına yakını, bazılarının ise büyük çoğunluğu Karadeniz'den avlanmaktadır. Ülkemizin 2015-2023 dönemindeki toplam deniz ürünleri avcılığının %58-81'i (176-347 bin ton) Karadeniz'den sağlanmıştır (Tablo 25). Bu

⁷⁶ TÜİK, 2024b. a.g.k.

dönemde, deniz balıkları avcılık üretiminde Doğu Karadeniz %37-70, diğer deniz ürünleri avcılığında ise Batı Karadeniz %56-77 gibi yüksek bir paya sahiptir.

Tablo 24. Avcılığı En Çok Yapılan Deniz Ürünlerinin Üretim Miktarları (ton)

Yıllar	Hamsi	Çaça	Sardalya	İstavritler	Palamut	Mezgit	Kum Midyeleri	Deniz Salyangozu	Karidesler
2015	193.492	76.996	16.693	16.664	4.573	13.158	37.409	8.795	3.995
2016	102.595	50.225	18.162	11.148	39.460	11.541	20.937	10.354	4.501
2017	158.094	33.950	23.426	12.985	7.578	8.248	34.941	9.194	4.730
2018	96.452	20.057	18.854	20.678	30.920	6.814	44.534	9.672	4.536
2019	262.544	38.078	19.119	19.505	1.578	8.941	36.627	11.646	5.137
2020	171.253	26.804	21.265	12.349	22.743	9.364	21.881	8.461	5.204
2021	151.598	28.041	15.800	24.006	2.595	10.380	16.824	7.008	5.494
2022	125.980	11.162	16.729	14.930	49.892	7.690	28.333	7.905	4.585
2023	273.915	45.764	17.311	14.374	2.083	9.074	13.802	9.869	4.715

(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁷⁷

Tablo 25. Denizlere Göre Toplam Deniz Ürünleri Avcılık (Balıklar+Diğer) Üretim Miktarı (ton)

Yıllar	Karadeniz			Marmara	Ege	Akdeniz	Toplam
	Doğu	Batı	Toplam				
2015	241.754	78.828	320.582	31.766	35.352	10.031	397.731
2016	122.680	100.405	223.085	31.964	34.690	11.724	301.464
2017	157.952	77.901	235.853	24.832	47.676	13.811	322.173
2018	89.355	86.922	176.277	52.338	42.612	12.727	283.955
2019	270.198	76.558	346.756	29.797	41.216	13.803	431.572
2020	136.268	113.425	249.693	24.146	42.106	15.336	331.281
2021	149.103	79.523	228.626	14.400	37.069	14.922	295.018
2022	103.339	118.168	221.507	24.216	42.939	13.086	301.747
2023	244.077	72.103	316.180	50.418	40.166	13.763	420.527

(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁷⁸

İç sularda en çok avcılığı yapılan türler; inci kefalı, gümüşü havuz balığı, gümüş balığı ve sazan türleridir. Bu türlerin toplam iç su avcılığı içerisindeki payı, 2015-2023 yılları arasında %77-92 seviyesindedir. Son yıllarda sazan üretimi düşerken, gümüş balığı ve özellikle istilacı bir tür olan gümüşü havuz balığı üretiminde artış olmuştur (Tablo 26).

Sadece Van Gölü’nde avlanan inci kefalı üretiminin etkisiyle iç su ürünleri üretimi en çok Doğu Anadolu Bölgesi’nde yapılmış ve bu bölgenin toplam iç su ürünleri avcılığı içerisindeki payı 2015-2023 döneminde %33-38 arasında (11-12 bin ton) değişmiştir (Tablo 27).

⁷⁷ TÜİK, 2024b. a.g.k.

⁷⁸ TÜİK, 2024b. a.g.k.

Tablo 26. Avcılığı En Çok Yapılan İç Su Ürünlerinin Üretim Miktarları (ton)

Yıllar	İnci Kefali	Gümüş Balığı	Gümüşü Havuz Balığı	Sazan
2015	8.850	4.930	6.745	7.223
2016	9.950	4.640	7.652	4.736
2017	9.830	4.892	7.035	3.543
2018	9.945	4.630	6.134	2.906
2019	9.970	4.744	6.555	3.058
2020	9.734	5.629	7.605	2.893
2021	9.925	6.404	8.039	3.213
2022	9.991	6.976	8.149	3.359
2023	9.993	7.046	8.322	3.362

(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁷⁹

Tablo 27. Bölgelere Göre İç Su Ürünleri Avcılık Üretimi (ton)

Yıllar	Karadeniz	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	TOPLAM
2015	1.192	6.338	1.853	4.298	7.670	11.354	1.471	34.176
2016	1.033	6.764	1.525	4.392	7.102	11.824	1.216	33.856
2017	829	6.485	1.767	3.833	6.626	11.553	1.052	32.145
2018	688	6.038	1.398	3.653	6.188	11.398	776	30.139
2019	844	6.209	1.519	3.989	6.809	11.419	807	31.596
2020	1.040	6.100	1.828	4.707	7.487	11.146	811	33.119
2021	917	6.387	1.774	4.097	7.834	11.324	807	33.140
2022	1.074	6.563	1.562	4.242	7.346	11.302	1.167	33.256
2023	1.063	6.787	1.667	4.347	7.342	11.321	1.005	33.532

(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁸⁰

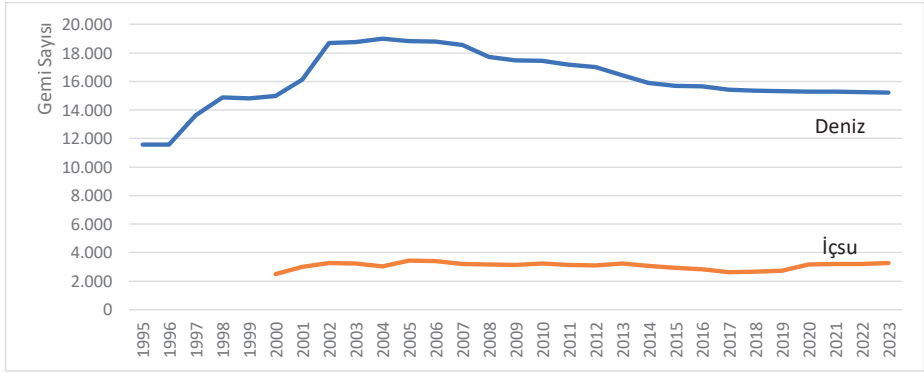
3.2 BALIKÇI FİLOSU

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak Türkiye’de balıkçılık geliştikçe balıkçı gemi sayılarında ve niteliklerinde de önemli artışlar yaşanmıştır. Ülkemizde 2000’li yıllara kadar gemi sayıları sürekli yükselmiştir. Su ürünleri stoklarını korumak, sürdürülebilir işletilmesini sağlamak ve stoklar üzerindeki aşırı av baskısını engellemek amacıyla 2002 yılından itibaren deniz balıkçı filosuna giriş için yeni ruhsat verilmemiştir. Buna ilaveten, 2012-2018 yılları arasında uygulanan geri alım programıyla 1.264 gemi filodan çıkarılmış, bu tarihten sonra denizlerdeki balıkçı gemisi sayılarında fazla bir değişim olmamış, iptal olan veya yenilenmeyen ruhsatlarla gemi sayısı yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. İç sularda ise yıldan yıla değişmekle birlikte 3 bin civarında gemi avcılık yapmaktadır. (Şekil 17)

Türkiye’de 2023 yılı sonu itibariyle; su ürünleri avcılığı yapmak üzere ruhsatlı balıkçı gemi sayısı denizlerde 15.219, iç sularda 3.260 olmak üzere toplam 18.479 adettir. (Tablo 28)

⁷⁹ TÜİK, 2024b. a.g.k.

⁸⁰ TÜİK, 2024b. a.g.k.

Şekil 17. Balıkçı Gemi Sayılarının Değişimi

(Kaynak: BSGM, 2024)⁸¹

Tablo 28. Balıkçı Gemi Sayıları

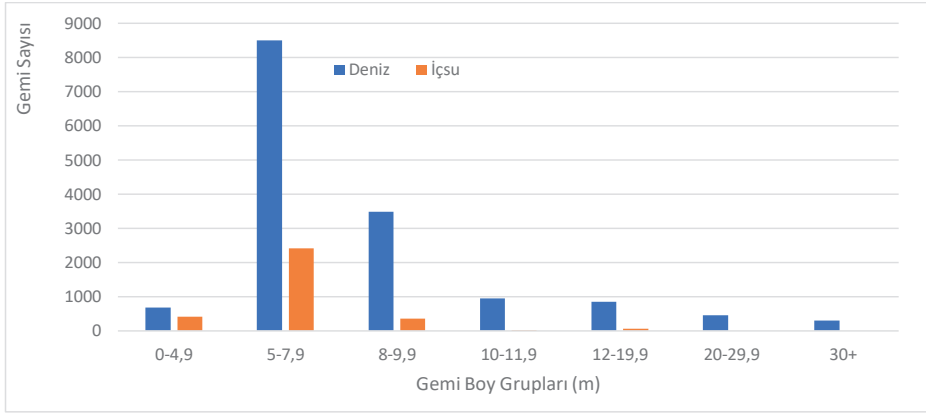
Yıllar	Deniz			İçsu	TOPLAM
	<12 m	12+ m	Toplam		
2015	14.227	1.453	15.680	2.922	18.602
2016	14.162	1.501	15.663	2.831	18.494
2017	13.868	1.538	15.406	2.618	18.024
2018	13.783	1.569	15.352	2.656	18.008
2019	13.726	1.586	15.315	2.740	18.055
2020	13.701	1.601	15.302	3.181	18.483
2021	13.670	1.621	15.291	3.185	18.476
2022	13.613	1.623	15.236	3.208	18.444
2023	13.609	1.610	15.219	3.260	18.479

(Kaynak: BSGM, 2024)⁸²

Deniz balıkçı gemilerinin %89'u, iç su gemilerinin ise %98'i 12 metreden daha küçük boylardaki gemilerdir. (Şekil 18)

⁸¹ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

⁸² BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Şekil 18. Balıkçı Gemilerinin Boy Dağılımı (2023)

(Kaynak: BSGM, 2024)⁸³

Balıkçı gemilerinde çalışarak avcılık yapmak isteyen kişilerin su ürünleri avcılığı yapmak üzere kişi ruhsat belgesi almaları gerekmektedir. Bu kapsamda son yıllarda denizlerde 105 bin, iç sularda ise 7-7,5 bin civarında kişi ruhsat belgesi düzenlenmiştir. Amatör avcılıkla ilgili belge bulundurma zorunluluğu olmamasına karşın son yıllarda yaklaşık 100-110 bin kişi amatör balıkçı belgesi almıştır (Tablo 29).

Tablo 29. Su Ürünleri Avcılığı Kişi Ruhsat Sayıları

Yıllar	Ticari			Amatör		
	Deniz	İçsu	TOPLAM	Deniz	İçsu	TOPLAM
2015	125.335	4.471	129.806	150.129	124.434	274.563
2016	124.025	4.276	128.301	148.255	118.702	266.957
2017	113.023	4.822	117.845	136.306	114.752	251.058
2018	100.796	5.059	105.855	96.634	88.928	185.562
2019	92.907	5.460	98.367	65.677	50.317	115.994
2020	97.502	5.825	103.327	69.388	50.606	119.994
2021	103.330	6.366	109.696	66.421	47.472	113.893
2022	105.070	6.912	111.982	65.001	44.730	109.731
2023	105.153	7.505	112.658	61.363	41.168	102.531

(Kaynak: BSGM, 2024)⁸⁴

3.3 AVCILIK KONTROL VE DENETİMİ

Su ürünleri kaynaklarının korunması, sürdürülebilir işletilmesi, koruma kullanma dengesi gözetilerek kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu kapsamında, Tarım ve Orman Bakanlığı ve denetimle yetkili

⁸³ BSGM, 2024. Su Ürünleri İstatistikleri 2023, Tarım ve Orman Bakanlığı, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 150 s.

⁸⁴ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

kılınan İçişleri Bakanlığına bağlı birimler (Sahil Güvenlik Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı) ile belediye zabıtalardan da destek alınarak, birlikte veya ayrı olarak kontrol ve denetim faaliyetleri yürütülmektedir.

Bu çerçevede karaya çıkış noktalarında, toptan ve perakende satış yerlerinde, denizlerde, iç sularda, nakil güzergâhlarında ve balık hallerinde, rutin bir programa ve ihbara dayalı olarak, mesai mevhumu olmaksızın denetimler yapılmaktadır. Bu denetimlerde; nakil belgeleri, su ürünlerinin türleri, boy ve ağırlıkları, alan, zaman ve mesafe yasakları, av araçları, ruhsatlar, seyir defterleri ve izin belgeleri kontrol edilmektedir.

Su Ürünleri Kanunu'nda, 2019 yılında yapılan değişikliklerle suçul biyoçeşitliliğin korunmasında önemli ölçüde caydırıcılık sağlamak için yasa dışı avcılık faaliyetlerine uygulanan para cezaları artırılmış, ruhsatsız olarak yasa dışı ve kayıt dışı avcılık yaptığı tespit edilen balıkçı gemilerine el konularak, mülkiyeti kamuya geçirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, Kanun değişikliğinden bu yana 2020 yılında 202 adet, 2021 yılında 152 adet ve 2022 yılında da 169 adet olmak üzere, toplam 523 adet yasa dışı avcılıkta kullanılan gemiye el konularak, mülkiyeti kamuya geçirilmiştir (Tablo 30).

Tablo 30. Su Ürünleri Avcılığı Denetim Sayıları ve Sonuçları

Yıllar	Denetim Sayısı	El Konulan			Cezai İşlem Sayısı	İdari Para Cezası (₺)
		Ürün (ton)	Gemi	Av Aracı		
2015	91.094	887	12	7.772	4.867	6.843.687
2016	85.805	753	22	2.468	4.452	7.117.599
2017	94.537	1.648	58	2.274	6.227	10.104.254
2018	120.603	828	56	2.354	8.640	18.215.402
2019	127.357	955	48	2.039	10.763	28.660.397
2020	176.176	1.132	202	5.069	8.180	23.653.956
2021	193.608	1.061	152	5.714	6.798	27.597.056
2022	199.702	480	169	8.056	8.021	37.120.206
2023	171.219	593	78	3.563	6.527	74.012.121

(Kaynak: BSGM, 2024)⁸⁵

Tarım ve Orman Bakanlığı uhdesinde değişik ebatlarda ve yapılarla 95'i faal olmak üzere, 121 adet kontrol gemisi bulunmaktadır. Faal durumda olanlardan 28'i denizlerde, 67'si ise iç sularımızda görev yapmaktadır. Ayrıca denizlerde ve iç sularda denetim altyapısını geliştirerek, daha etkin kontrol ve denetim sağlanması amacıyla son yıllarda hareket ve manevra kabiliyeti yüksek kontrol gemilerinin de alımları yapılmaktadır.

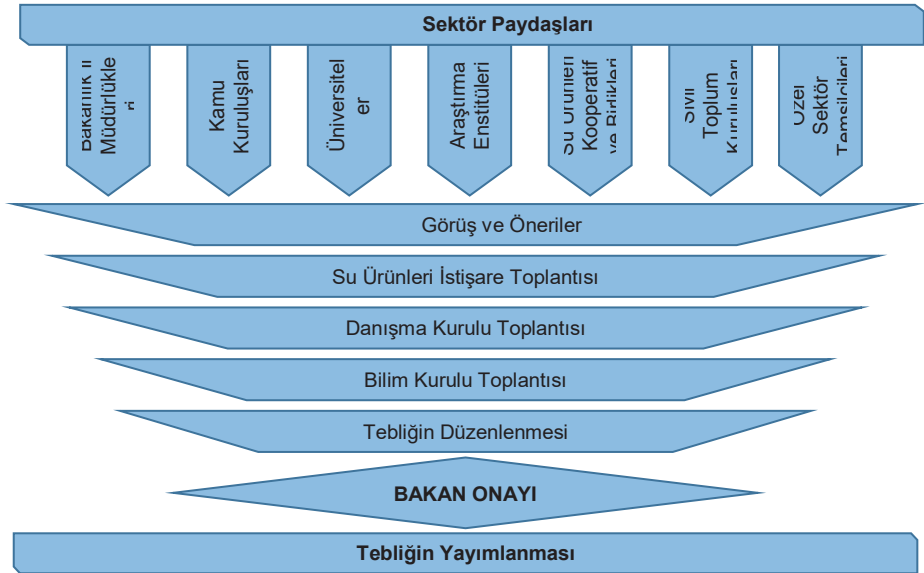
Bunlara ilaveten, yasa dışı ve kayıt dışı avcılıkla mücadele amacıyla uydu veya GSM üzerinden balıkçı gemilerinin faaliyetlerinin izlenmesi için 2016 yılında 12 metre ve üzeri

⁸⁵ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

boydardaki balıkçı gemilerine, Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi (BAGİS) cihazı takılmıştır. Bu gemilerin konum, hız, yön, yol vb. bilgileri BAGİS üzerinden takip edilmektedir.

Yine balıkçı gemilerinde, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığınca ÖTV'siz yakıt kullanmalarına izin verilmesi için yakıt kullanımını izlemek amacıyla zorunlu tutulan Tekne Takip Modülü (TTM) ile seyir emniyetinin sağlanması için 15 metre ve üstü balıkçı gemilerinde takılması gerekli olan AIS (*Automatic Identification System-Otomatik Tanımlama Sistemi*) izleme sistemleri bulunmaktadır.

Su ürünleri stoklarının korunması ve sürdürülebilir olarak işletilmesi için denizlerde ve iç sularda yapılacak ticari ve amatör su ürünleri avcılığına yönelik Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından belirli dönemler halinde tebliğler çıkartılmaktadır. Bu tebliğlerde, bilimsel, çevresel, ekonomik ve sosyal hususlar göz önüne alınarak su ürünleri kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir işletilmesinin sağlanması için su ürünleri avcılığına ilişkin yükümlülük, sınırlama ve kurallar düzenlenmektedir. Geçmiş yıllarda sirküler halinde, yıllık veya iki yıllık olacak şekilde yapılan düzenlemeler, 2008 yılından itibaren tebliğ şeklinde ve dörder yıllık periyotları kapsayacak şekilde yayımlanmaktadır. Tebliğ hazırlık süreç şeması, aşağıda verilmiştir (Şekil 19).

Şekil 19. Tebliğ Hazırlık Süreç Şeması

(Kaynak: BSGM, 2024)⁸⁶

⁸⁶ BSGM, a.g.k., 150 s.

Su Ürünleri Kanunu’nun 2019 yılında güncellenmesinden sonra balıkçı gemilerinin av sezonu içerisinde kullanacağı av araçlarını seçerek, sadece sezon ortasında bir defa değişiklik yapma şartı getirilmiştir. Böylece, aynı anda birden fazla av aracının kullanılması kısıtlanarak balıkçı gemilerinin av gücü sınırlandırılmıştır.

Balıkçı gemilerinin kullandığı tüm av araçları 2022 yılında kontrol edilerek markalanmış ve kayıt altına alınmıştır. Böylece, av aracı denetimi etkinliği artırılmıştır.

Ayrıca, av sezonu içerisinde stokların korunması için gerekli görülen durumlarda ilave tedbirler alınabilmektedir. Örneğin, 2021 yılında hamsi avcılığında yasal avlanabilir boyun altındaki balıkların miktarının yüksek olması nedeniyle, stokları korumak için 8 Ocak-7 Şubat 2021 arasında onar günlük üç dönem halinde, İstanbul Boğazı’nın tamamı ile Karadeniz’de İstanbul İli Sarıyer İlçesi Kumköy Aslan Burnu’ndan Gürcistan sınırına kadar olan karasularında her türlü av aracı ile ticari amaçlı hamsi avcılığı geçici olarak durdurulmuştur.

3.4 KOTA UYGULAMALARI VE ÜRETİM PLANLAMASI

Nesli tehlike altındaki türlerin korunması için ülkemizin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınan sucul canlıların avcılığı ve ticareti kısmen veya tamamen yasaklanmakta, bazı türlerin avcılığı kota kapsamında yapılmaktadır.

Ülkemizin de dâhil olduğu kota uygulama örneklerinden bir diğeri de ICCAT kontrolünde avcılığı, transferi, büyütülmesi ve ticareti yapılan mavi yüzgeçli orkinos balıklarındaki kota uygulamasıdır.

Bu kapsamda, uzun mesafe göç eden ve stokları paylaşılan Atlantik ton balıklarının avcılığı ve ticareti 2004 yılından beri üyesi olduğumuz Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonunun (ICCAT) belirlediği kota miktarı ve kurallar çerçevesinde yaptırılmaktadır. Bu avcılıktaki tüm faaliyetler, uydu bazlı gemi izleme sistemi, gözlemci bulundurma, avcılık kayıtları, belgelendirmeler ve raporlamalarla sürekli takip edilmektedir. Ülkemizde de avcılığı yapılan yazılı orkinos, albakor (patlagöz), tombik (gobene) ve kılıç balığı gibi türlerin avcılık verileri de ICCAT kapsamında sürekli takip edilmektedir. Bu türlerden kılıç balığı için 2017 yılından itibaren kota uygulaması başlatılmıştır. Albakor avcılığında kota belirleme ve uygulamaya başlanması görüşmeleri 2022 yılında yürütülmüştür.

Akdeniz ve Karadeniz’de canlı deniz kaynaklarının biyolojik, sosyal, ekonomik ve çevresel düzeyde korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak amacıyla FAO bünyesinde bölgesel bir balıkçılık yönetimi organizasyonu olan GFCM tarafından, Akdeniz ve Karadeniz için kıyıdaş ülkelere paylaşılan stokların durumuyla ilgili her yıl stok

değerlendirmeleri yapılarak Türkiye de dâhil olmak üzere üye ülkelere tavsiyeler sunulmaktadır. Türlerle göre av gücünün sınırlandırılması, belirlenecek avlanabilir stok miktarına göre kota uygulaması veya ülkelere balıkçılık yönetimine ilişkin bazı yükümlülükler getirilmektedir. Bu kapsamdaki uygulamaların en güncel örneği, Karadeniz’de kalkan avcılığının kota kapsamında yapılmasıdır.

ICCAT ve GFCM tarafından ülkemize tahsis edilen kota miktarları (Tablo 31) verilmiştir. Mavi yüzgeçli Atlantik ton balıklarının avcılığında ülkemizin kotası 2023-2026 dönemi için 2600 ton olarak belirlenmiştir.

Nesli tehlike altında olan türlerin uluslararası ticareti, Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) kapsamında yürütülmektedir. Zaman içerisinde CITES listeleri güncellenmekte ve ticaretine sınırlama getirilen türler artmaktadır. Ülkemizde tıbbi sülük (yıllık ihracat kotası 1,5 ton) ve yılan balığı (yıllık ihracat kotası 100 ton) ticareti bu kapsamda yürütülmektedir.

Tablo 31. Avcılığı Uluslararası Kotaya Tabi Türlerin Yıllık Kota Miktarları (ton)

Yıllar	ICCAT Kapsamında			GFCM Kapsamında
	Mavi Yüzgeçli Orkinos	Kılıç Balığı	Albakor	Kalkan Balığı
2015	1.223	-	-	-
2016	1.462	-	-	-
2017	1.775	441	-	-
2018	1.414	427	-	374
2019	1.880	414	-	374
2020	2.305	402	-	497
2021	2.305	390	-	497
2022	2.305	379	118	497
2023	2.600	379	150	497

(Kaynak: BSGM, 2024)⁸⁷

Ayrıca ülkemiz tarafından avcılık sezonunda av kotası uygulanan türler de bulunmaktadır. Bunlardan beyaz kum midyesinin sezonluk kotası 30 bin ton, deniz patlıcanı türlerinin ise 2500 tondur.

Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) gereği ihracatı kota kapsamında olan yılan balığı (*Anguilla anguilla*) ve tıbbi sülük (*Hirudo verbana*) için 2024 yılı ihracat kotaları sırasıyla 100 ton ve 1500 kg olarak belirlenmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2024 yılında uygulamaya konulan Tarımsal Üretim Planlaması kapsamında avcılık yoluyla üretim yapılan toplam 7 su ürünü yer

⁸⁷ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

almaktadır. Bu türler için üretim planlaması kapsamında azami avlanabilir miktarlar belirlenmiştir. Bu türlerden en önemlisi deniz balıkları içerisinde en çok avlanan tür olan hamsidir. Genel av sezonu olan 01 Eylül 2024 - 14 Nisan 2025 tarihleri arasında Karadeniz, Marmara Denizi (boğazlar dâhil) ve Ege Denizinde avlanabilir hamsi miktarı toplam 400.000 ton olarak belirlenmiştir. Avcılığı uluslararası kotaya tabi olarak yapılan ve birim bazında ekonomik olarak en değerli türlerden olan mavi yüzgeçli orkinosta 2.600 ton, miktar olarak en fazla avcılığı yapılan çift kabuklu türü olan beyaz kum midyesinde 30.000 ton üretim planlanmıştır. Van Gölünde yaşayan ve endemik bir tür olan inci kefali avcılık miktarı 10 bin ton olarak belirlenmiştir. Dünya’da yalnızca Meksika Körfezinde üreyebilen ve göç ederek iç sularımıza gelen, avcılığı ve ticareti uluslararası kotaya tabi olan yılan balığı 280 ton, dip sedimentinin yenilenmesindeki rolü ve ekolojik önemiyle ön plana çıkan deniz patlıcanı 2.500 ton, alternatif tıpta kullanılan ve ticareti uluslararası kotaya tabi olan tıbbi sülük 2,5 ton olarak üretim planlamasına dahil edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

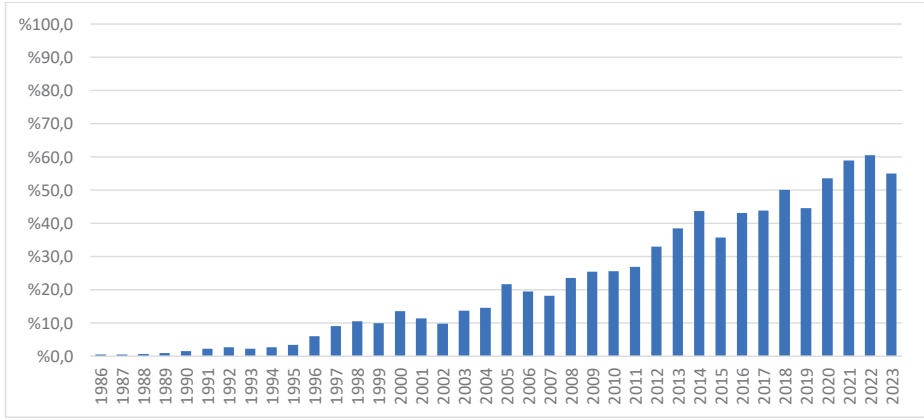
SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

4.1 YETİŞTİRİCİLİK ÜRETİMİ

Türkiye’de son yıllarda yetiştiricilik sistemlerinde önemli gelişmeler olmuş, denizlerdeki balık çiftliklerinin açık ve derin sulara taşınması, buradaki şartlara uygun yeni tekniklerin kullanılmasını zorunlu kılmış, buna bağlı olarak da kafes boyutları ile yapılarında, ağ sistemlerinde ve yemleme sistemlerinde dünya standartlarında teknolojiler uygulanarak iyileştirmeye gidilmiştir.

Türkiye’deki su ürünleri yetiştiriciliğinin gelişmesinde; su ürünlerine olan iç ve dış talebin artması, Tarım Bakanlığı tarafından 2003 yılından beri su ürünleri yetiştiriciliği üretimine destekleme yapılması, üretim alanlarının genişletilmesi, kira bedellerinin yeniden düzenlenmesi gibi teşvikler sağlanması, teknolojiye ve üretim sistemlerinde gelişmeler yaşanması ile tesis kapasitelerinin artması gibi pek çok faktör etkili olmuştur.

Ülkemizin toplam su ürünleri üretimi içerisindeki payı 2000’li yılların başlarında %10 seviyesinde olan yetiştiricilik üretimi, 2010’da %25 seviyesine çıkmış, 2020 yılında ise toplam üretimin %53,6’sını karşılamıştır. 2022 yılında da bu oran %60,6’ya yükselmiş, 2023 yılında ise %55,1 olarak gerçekleşmiştir. (Şekil 20)

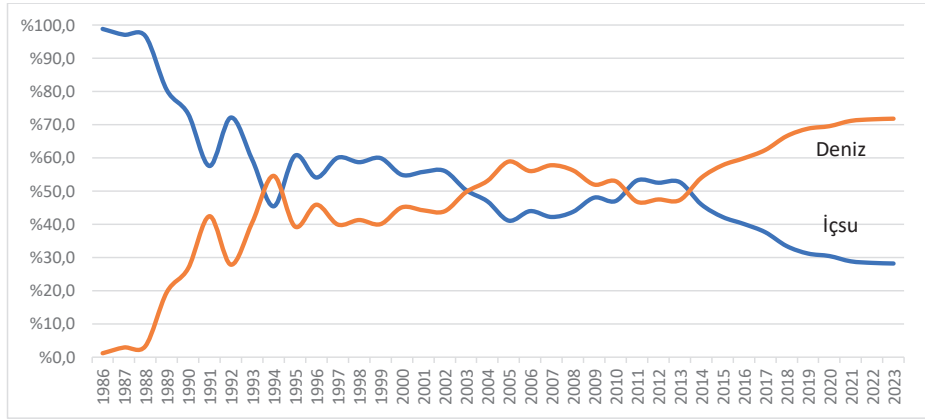

Şekil 20. Toplam Su Ürünleri Üretimi İçerisinde Yetiştiriciliğin Payı
(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁸⁸

⁸⁸ TÜİK, 2024b. a.g.k.

Yetiştiricilik, balığa yönelik artan talebin karşılanması açısından önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Özellikle av yasaklarının uygulandığı dönemde, su ürünleri talebi yetiştiricilik yolu ile karşılanabilmektedir. Ayrıca üretimde sürdürülebilirlik ve kaynak kullanım etkinliği açısından da yetiştiricilik önemli avantajlar sağlamaktadır.

Önceden daha çok iç sularda yetiştiricilik yapılırken, son yıllarda denizlerdeki yetiştiricilik üretiminin payı yükselmiş ve 2023 yılında denizlerdeki yetiştiriciliğin payı %71,8 seviyesine çıkmıştır. (Şekil 21)

Şekil 21. Yetiştiricilik Üretiminin Gelişimi

(Kaynak: TÜİK, 2024b)⁸⁹

Ülkemizde 2023 yılında toplam yetiştiricilik üretiminin 399.529 tonu (%71,8) denizlerden, geri kalanı (156.758 ton ve %28,2) iç sulardan sağlanmıştır. Toplam su ürünleri yetiştiriciliğinin 390.768 tonunu (%70,2) deniz balıkları, 156.727 tonunu (%28,2) iç su balıkları oluşturmuştur (Tablo 32).

Türkiye'nin su ürünleri yetiştiricilik üretiminde üç balık türü (alabalık, çipura ve levrek) belirgin olarak öne çıkmaktadır. Deniz ve iç sularda 2023 yılında yapılan 556.287 ton yetiştiricilik üretiminin 222.486 tonunu (%40,0) alabalık, 160.802 tonunu (%29,0) levrek, 154.011 tonunu (%27,6) çipura oluşturmuştur (Tablo 33). Geri kalan 18.988 ton (%3,4) üretim diğer balıklar, Akdeniz midyesi ve diğer su ürünleri üretimidir.

⁸⁹ TÜİK, 2024b. a.g.k.

Tablo 32. Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretim Miktarı

Yıllar	Deniz (ton)			İç su (ton)			Toplam (ton)
	Balıklar	Diğer Türler	Toplam	Balıklar	Diğer Türler	Toplam	
2015	138.876	3	138.879	101.412	43	101.455	240.334
2016	151.465	329	151.794	101.557	44	101.601	253.395
2017	172.003	489	172.492	103.967	43	104.010	276.502
2018	208.463	907	209.370	105.118	49	105.167	314.537
2019	252.762	4.168	256.930	116.383	43	116.426	373.356
2020	289.138	4.037	293.175	128.197	39	128.236	421.411
2021	331.055	4.589	335.644	135.993	49	136.042	471.686
2022	363.227	5.515	368.742	146.038	25	146.063	514.805
2023	390.768	8.779	399.529	156.727	31	156.758	556.287

(Kaynak: TÜİK, 2024b)⁹⁰

Tablo 33. Türkiye’de Yetiştiriciliği En Çok Yapılan Türlerin Üretim Miktarları (ton)

Yıllar	Alabalık			Çipura	Levrek
	İçsu	Deniz	Toplam		
2015	101.166	6.872	108.038	51.844	75.164
2016	101.297	5.716	107.013	58.254	80.847
2017	103.705	5.952	109.657	61.090	99.971
2018	104.887	9.610	114.497	76.680	116.915
2019	116.053	9.692	125.745	99.730	137.419
2020	126.101	18.182	144.283	109.749	148.907
2021	135.732	31.554	167.286	133.476	155.151
2022	145.649	45.454	191.103	152.469	156.602
2023	156.431	66.055	222.486	154.011	160.802

(Kaynak: TÜİK, 2024b)⁹¹

Son birkaç yıl içerisinde, denizde ve kafeste yapılan alabalık üretiminde önemli gelişmeler yaşanmış, “Türk somonu” markasıyla iç ve dış pazarda önemli bir yer edinilmiş ve üretim artışı sağlanmıştır. Denizde yapılan alabalık üretimi 2019-2023 döneminde 9 bin tondan 66 bin tona yükselmiştir. Yine son yıllarda yapılan yatırımlarla Akdeniz midyesi yetiştiriciliğinde de hızlı bir gelişme görülmektedir. 2015-2023 yılları arasında Akdeniz midyesi yetiştiriciliği 3 tondan 8.738 tona yükselmiştir.

Su ürünleri yetiştiriciliğinde Ege Bölgesi illeri öne çıkmakta olup 2023 yılı yetiştiricilik üretiminin 315.925 tonu (%56,8) Ege Bölgesi’nden sağlanmıştır (Tablo 34).

En çok üretim yapılan iller 2023 yılında sırasıyla alabalık üretiminde Elâzığ, Sinop, Muğla; çipura üretiminde Muğla, İzmir, Mersin ve levrek üretiminde Muğla, İzmir, Aydın illeridir.

⁹⁰ TÜİK, 2024b. a.g.k.

⁹¹ TÜİK, 2024b. a.g.k.

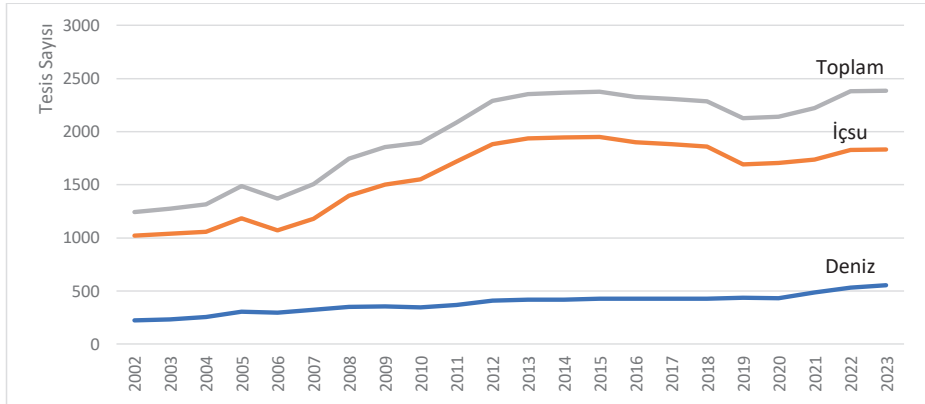
Tablo 34. Bölgelere Göre Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretimi (ton)

Yıllar	Karadeniz	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	TOPLAM
2015	25.454	2.792	155.262	16.563	9.743	21.904	8.616	240.334
2016	22.754	3.891	165.268	19.449	8.782	26.591	6.660	253.395
2017	26.466	3.656	185.670	18.680	8.719	26.801	6.510	276.502
2018	29.586	3.854	217.092	22.376	8.804	26.816	6.009	314.537
2019	33.424	6.414	245.794	37.061	9.859	30.941	9.863	373.356
2020	47.755	5.597	269.541	42.020	11.349	32.085	13.064	421.411
2021	59.669	8.023	290.552	52.337	8.857	37.656	14.592	471.686
2022	68.538	7.071	313.582	54.342	13.405	42.919	14.948	514.805
2023	86.285	8.898	315.925	61.386	13.477	55.221	15.095	556.287

(Kaynak: TÜİK, 2024b)⁹²

4.2 YETİŞTİRİCİLİK TESİSLERİ

Yetiştiricilik sektörünün gelişmeye başlamasıyla yetiştiricilik tesis sayıları ve kapasiteleri de artmıştır. Başlangıçta daha çok iç sularda ve küçük kapasitelerde kurulan balık çiftlikleri faaliyet gösterirken, zamanla denizlerde ve baraj göllerinde büyük kapasiteli işletmeler kurulmuştur. Gelişen teknolojilerin de katkısıyla son yıllarda tesis sayıları çok değişmemekle birlikte tesislerin kapasiteler önemli oranlarda artmaya devam etmektedir. (Şekil 22)

Şekil 22. Yetiştiricilik Tesis Sayılarının Değişimi

(Kaynak: BSGM, 2024)⁹³

Ülkemizde 2023 yılı itibariyle denizlerde su ürünleri yetiştiriciliği yapan 554 adet işletmenin yıllık toplam proje kapasitesi 536.321 ton, iç sularda yetiştiricilik yapan 1.831 adet

⁹² TÜİK, 2024b. a.g.k.

⁹³ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

işletmenin toplam kapasitesi ise 277.311 tondur. Deniz ve iç sularda yetiştiricilik yapan toplam işletme sayısı 2.385 adet, bunların yıllık toplam proje kapasitesi ise 813.632 tondur (Tablo 35).

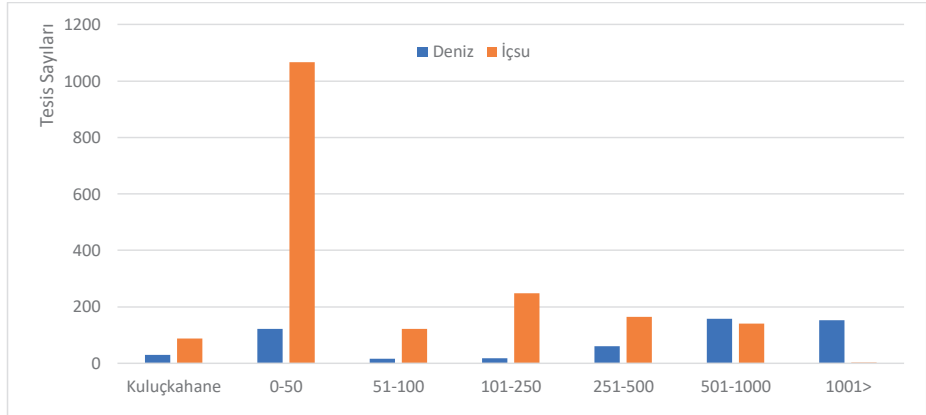
Türkiye’de yıllık 1,3 milyar yavru kapasiteli 30 adet deniz balıkları ile 850 milyon yavru kapasiteli 88 adet iç su balıkları kuluçkahanesi bulunmaktadır. Bunun dışında mevcut yetiştiricilik tesislerinin ise 2,3 milyar adet/yıl yavru kapasitesi mevcuttur.

Tablo 35. Yıllara Göre Tesis Sayıları

Yıllar	DENİZ		İÇSU		TOPLAM	
	Sayı (adet)	Kapasite (ton)	Sayı (adet)	Kapasite (ton)	Sayı (adet)	Kapasite (ton)
2015	427	242.316	1.950	236.964	2.377	479.280
2016	425	248.898	1.901	236.329	2.326	485.227
2017	427	254.440	1.881	233.419	2.308	487.859
2018	426	254.430	1.860	232.356	2.286	486.786
2019	434	306.229	1.693	216.543	2.127	522.772
2020	432	306.124	1.707	210.660	2.139	516.784
2021	488	389.074	1.735	215.022	2.223	604.095
2022	553	525.812	1.829	259.052	2.382	784.864
2023	554	536.321	1.831	277.311	2.385	813.632

(Kaynak: BSGM, 2024)⁹⁴

Ülkemizdeki yetiştiricilik tesislerinin %49,8’si, 0-50 ton/yıl kapasite grubundaki küçük işletmelerden meydana gelmektedir. Bu kapasite gurubunda; iç sularda 1.066 tesis (%58,2), denizlerde 121 tesis (%21,8) bulunmaktadır. (Şekil 23) Ağ kafes işletmeleri daha büyük kapasitelidirler.

Şekil 23. Yetiştiricilik Tesislerinin Kapasite Dağılımı (2023)

(Kaynak: BSGM, 2024)⁹⁵

⁹⁴ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

4.3 YETİŞTİRİCİLİK KONTROL VE DENETİMİ

Bu tesisler yılda en az iki defa Tarım ve Orman Bakanlığı kontrol görevlilerince denetlenmekte ve tesislerin takibi yapılmaktadır. Son yıllarda yıllık 8 binin üzerinde denetim gerçekleştirilmektedir (Tablo 36).

Tablo 36. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Denetim Sayıları ve Sonuçları

Yıllar	Denetim Sayısı	Ceza Sayısı	Ceza Miktarı (TL)
2015	3.008		
2016	3.500		
2017	4.200		
2018	5.000	37	101.118
2019	5.500	25	106.056
2020	6.000	3	14.000
2021	8.482	38	1.161.206
2022	8.498	53	773.172
2023	8.725	30	2.691.048

(Kaynak: BSGM, 2024)⁹⁶

Su ürünleri yetiştiriciliğinin planlı ve sürdürülebilir olarak devam edebilmesi amacıyla su ürünleri yetiştiricilik alanlarında; yetiştiricilik tesisleri arasındaki mesafe, proje kapasitesi, su derinliği, akıntı hızı ve yetiştiricilik teknikleri ile ülkemiz su kaynaklarının ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması, çevresel etkilerin izlemesinin sağlanması ve doğal kaynakların koruma-kullanma dengesi göz önünde bulundurularak 2017 yılında BSGM'nin talebi ile Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) tarafından yürütülmekte olan Denizlerde Yeni Yetiştiricilik Alanlarının Belirlenmesine Yönelik güdümlü proje kapsamında; Adana, Artvin, Giresun, Samsun, Ordu, Rize, Trabzon illerinde yeni yetiştiricilik alanları belirlenmiştir. Diğer illerde de çalışmalar devam etmektedir.

Ülkemizdeki baraj göllerinde, büyük çoğunlukla gökkuşağı alabalığı yetiştiriciliği yapılmaktadır. TAGEM tarafından baraj göllerinin toplam taşıma kapasitesinin belirlenmesi çalışmaları yapılmakta ve belirlenen kapasite doğrultusunda, BSGM tarafından su ürünleri yetiştiriciliği üretim planlamaları gerçekleştirilmektedir.

4.4 ÜRETİM PLANLAMASI

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2024 yılında uygulamaya konulan Tarımsal Üretim Planlaması kapsamında yetiştiricilik yoluyla üretimi yapılan toplam 4 tür yer almaktadır. Bu kapsamda, en çok yetiştiriciliği yapılan su ürünlerin yurtiçi tüketim ve ihracat miktarları dikkate alınarak asgari ve azami üretim miktarları tespit edilerek arz fazlası veya

⁹⁵ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

⁹⁶ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

eksikliğinin oluşmasının önüne geçmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla üretim planlaması kapsamına alınan türler için asgari ve azami üretim miktarları belirlenmiştir. 2024 yılı için planlanan asgari-azami üretim miktarları levrek 135.000-177350 ton, çipura 118.500-157.750 ton, Türk somonu 55.250-74.600 ton, Akdeniz midyesi 12.250-27.290 tondur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BALIKÇILIK KIYI YAPILARI

Türkiye, üç tarafını çevreleyen dört denizde uzun bir kıyı şeridine sahiptir. Kıyılarının toplam uzunluğu 8.333 km'dir (Tablo 37).

Tablo 37. Türkiye'nin Denizlerdeki Kıyı Uzunluğu

Kaynak Tipi	Uzunluk (km)
Karadeniz kıyıları	1.695
İstanbul Boğazı kıyıları	90
Çanakkale Boğazı kıyıları	172
Marmara Denizi kıyıları	927
Ege Denizi kıyıları	2.805
Akdeniz kıyıları	1.577
Adalar kıyıları	1.067
TOPLAM	8.333

(Kaynak: BSGM, 2024)⁹⁷

5.1 BALIKÇI BARINAKLARI VE BALIKÇILIK ALTYAPI TESİSLERİ

Ülkemizde balıkçı gemilerinin faydalanabileceği çeşitli büyüklüklerde 385 adet barınak (çekek yeri, barınma yeri, barınak) bulunmaktadır.⁹⁸ (Şekil 24)

Balıkçı barınaklarının 6 tanesi iç sularda (Isparta ve Van'da) geri kalanları denizlerdedir. Barınakların çoğu Karadeniz kıyılarında (Doğu ve Batı Karadeniz toplamı %42,9) konumlandırılmıştır. (Şekil 25)

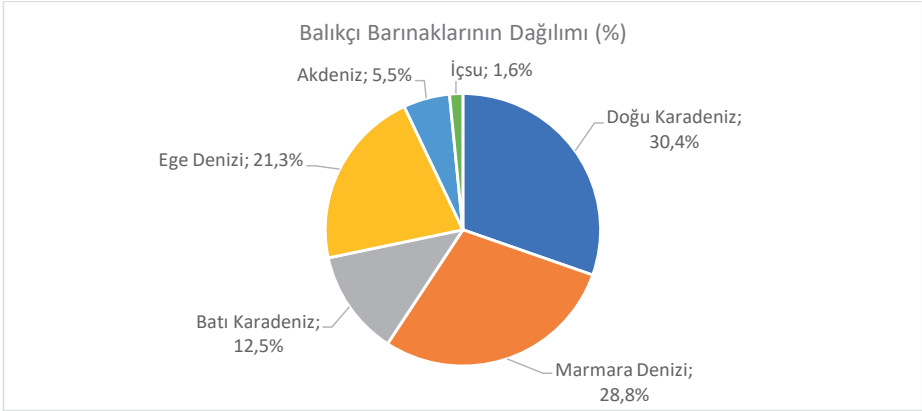
Balıkçı barınakları ile birlikte diğer kıyı yapıları, 04 Şubat 1954 tarih ve 8625 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6237 sayılı Limanlar İnşaatı Kanunu kapsamında inşa edilmeye başlanmıştır. İnşa edilen balıkçı barınakları ile diğer kıyı yapıları, aynı Kanun kapsamında denizcilik işletmelerine, belediye başkanlıklarına, il özel idarelerine, köy tüzel kişiliklerine ve benzeri kamu tüzel kişiliklerine devredilmiştir.

⁹⁷ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

⁹⁸ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Şekil 24. Balıkçı Barınakları Bulunan İller ve Barınak Sayıları
(Kaynak: BSGM, 2024)⁹⁹

Şekil 25. Balıkçı Barınaklarının Bölgesel Dağılımı
(Kaynak: BSGM, 2024)¹⁰⁰

Günümüzde balıkçı barınakları, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından balıkçı gemilerine hizmet vermek ve balıkçıların lojistik ihtiyaçlarını karşılamak üzere, tarım sektöründen sağlanan ödenekle inşa edilmektedir. Bu kıyı yapılarına ilişkin iş ve işlemler, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ve Balıkçı Barınakları Yönetmeliği çerçevesinde yürütülmektedir. Balıkçı barınaklarının kiralanmasında, su ürünleri ile ilgili kooperatif veya birliklere öncelik hakkı tanınmıştır.

⁹⁹ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

¹⁰⁰ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü tarafından balıkçı barınaklarında yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak, ülke çapında etkin bir yönetim ve iyileştirme amacıyla “Balıkçılık Kıyı Yapıları Veri Mimarisi ile Gelişim Yol Haritası ve Yönetişim Modelinin Oluşturulması Ar-Ge Projesi” hazırlanarak, 19 Aralık 2022 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile “Hizmet Alımı Sözleşmesi” imzalanmış ve çalışmalar yürütülmüştür. Proje sonundaki tespit ve öneriler doğrultusunda, barınakların iyileştirilmesi ve sorunlarının giderilmesi için çalışmalar yapılması planlanmaktadır.

5.2 BALIKÇILIK İDARİ BİNALARI

Balıkçılık faaliyetlerinin kontrolü ve denetimi yanında, balıkçı gemilerinin avcılık sonrası ürünlerini karaya çıkaracağı esnada avcılığa ilişkin verilerin kayıt altına alınması ve balıkçılara bazı resmi hizmetlerin verilebilmesi amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından karaya çıkış noktası olarak belirlenen bazı balıkçı barınaklarında balıkçılık idari binaları inşa edilmektedir. Balıkçı barınaklardan 55 adedinde balıkçı idari binası yapılmıştır. (Şekil 26)

Şekil 26. Balıkçılık İdari Binaları
(Kaynak: BSGM, 2024)¹⁰¹

¹⁰¹ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

ALTINCI BÖLÜM

SU KAYNAKLARININ YÖNETİMİ VE SUCUL BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK

Ülkemiz coğrafi konumu itibarı ile su ürünleri avcılığı ve üretimi yönünden, dünyanın ender ülkeleri arasındadır. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemiz çeşitli sıcak ve soğuk su balıklarının üretilebileceği su kaynaklarına sahiptir. Türkiye; denizleri, doğal gölleri, baraj gölleri ve akarsuları ile su ürünleri potansiyeli bakımından oldukça zengindir.

Türkiye'nin sahip olduğu iklim ve su koşullarının su ürünleri yetiştiriciliğine uygun olması gerek hayvansal gerekse bitkisel protein temini, istihdam sahası oluşturması ve döviz girdisi sağlaması açısından büyük bir sosyo-ekonomik öneme sahiptir.

Ülkemizin 8.333 km kıyı şeridi ve 24,6 milyon hektar deniz alanı yanında, 200 adet doğal göl, 1.074 adet baraj gölü ve 731 adet gölet ile birlikte yaklaşık 2,2 milyon hektar yüzey alanı bulunmaktadır.

Ülkemizde deniz ve iç su kaynaklarımızın toplam yüzey alanı yaklaşık 26,8 milyon hektar olup bu miktar, toplam tarım alanlarımıza yakındır. Bu nedenle, balıkçılık kaynaklarının etkin kullanımı, ülkemiz açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak, bu kadar büyük deniz alanı olmasına rağmen, turizm, denizcilik, şehirleşme, çevre koruma alanları, kıyı ve koy yasakları, vb. sektör ve faktörler su ürünleri üretim alanlarını sınırlandırmaktadır.

Doğal kaynakların sınırsız olmayışı ve bu kaynakların sürdürülebilir kullanımı için su ürünleri üretim alanlarının bu sulak alanlardaki sucul biyolojik çeşitliliğin korunması ve koruma-kullanma dengesi içerisinde işletilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çeşitli koruma önlemleri alınmakta ve kaynakları geliştirme projeleri uygulanmaktadır.

6.1 YAPAY RESİFLER

Deniz canlıları için yeni habitatlar oluşturmak veya mevcut habitatları korumak ve geliştirmek, yasadışı balıkçılık faaliyetlerini engellemek, küçük ölçekli balıkçılığı desteklemek amacıyla çeşitli materyallerden imal edilerek deniz tabanına yerleştirilen “yapay resif” projeleri uygulanmaktadır.

Bu kapsamda, Balıkesir Edremit Körfezi’nde Akdeniz ülkelerindeki en büyük hacme sahip yapay resif projelerinden biri olan “Edremit Körfezi Pilot Projesi” hayata geçirilmiştir. Projeye 7 lokasyonda 6.120 adet beton yapay resif ve 250 adet anti-trol bloğun yerleştirilmesi işlemi 2012 yılında tamamlanmıştır. Akabinde 2013-2017 yılları arasında 9.000 hektarlık resif bölgesinde, “Yapay Resifleri İzleme Projesi” yürütülmüştür. Projede; yöre balıkçılarının sosyo-ekonomik gelişimlerinin izlenmesi, tür çeşitliliği ve popülasyon büyüklüklerinin tespiti,

av araçlarının verimliliğindeki değişimlerin takibi, ihtiyoplankton (balık yumurtası) çeşitlilik ile bolluk ve dağılımının araştırılması konularında çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar neticesinde, resif bölgesindeki biyolojik çeşitliliğin ve biyokütleinin artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

İstanbul ili, Prens Adaları bölgesi, Kınalıada, Burgazada ve Heybeliada etrafında, 480 adet resif bloğu ve 36 adet anti-trol bloğu ile Sarayburnu bölgesine 30 adet resif bloğu ve 5 anti-trol resif bloğu, 2019 yılında deniz tabanına yerleştirilmiştir. İstanbul ilinde oluşturulan resif tarlalarının izleme çalışmaları 2021 yılında yürütülmüş ve sonuçların olumlu olduğu görülmüştür.

Balıkesir ilinde “Burhaniye Yapay Resif Projesi” kapsamında, 2021 yılında 52 adet resif bloğu denize bırakılmıştır. Ayrıca Mersin ili, Erdemli ilçesinde de 2021 yılında yapay resif oluşturulması için çalışmalara başlanmıştır.

6.2 TERKEDİLMİŞ AV ARAÇLARININ TEMİZLENMESİ

Zemin yapısı, hava koşulları veya kullanım hataları vb. nedenlerle deniz veya iç sularda terkedilen av araçları, bulundukları yerde avcılığa devam ederek ekosistemlerde baskı oluşturmaya, canlıların barınma ve beslenmelerini olumsuz etkilemeye, ekonomik zararlara, habitatların bozulmasına ve özellikle nesli tehlike altındaki türlerin zarar görmesine sebep olmaktadır.

Bu olumsuzlukların giderilmesi için BSGM tarafından 2014 yılında “Denizlerin Terkedilmiş Av Araçlarından Temizlenmesi Projesi” başlatılmıştır. Sonraki yıllarda projenin kapsamı genişletilerek iç su kaynakları da projeye dahil edilmiş ve “Hayalet Ağların Temizlenmesi” projesi olarak adlandırılmıştır.

Proje kapsamında 2014-2023 yılları arasında yürütülen saha çalışmalarında deniz ve iç sularda 26 ilde 965 lokasyonda, 306 milyon m² alan taranarak, 1 milyon m²’den fazla ağ ve 51 bin adetten fazla sepet, algarna vb. çeşitli terkedilmiş av aracı sularımızdan temizlenmiştir. Çıkarılan ağların bir kısmı geri dönüşüme kazandırılmıştır.

Proje kapsamında taranan alanların %90’dan fazlası iç su kaynakları olup Ankara, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ, Isparta, Konya, Konya, Muş, Şırnak, Van illerinde çalışmalar yürütülmüştür.

6.3 ALICI ORTAM SU KALİTESİ İZLEMELERİ

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’nun 20’nci maddesi kapsamında, su ürünleri ve yaşam alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla alıcı ortam izlemeleri yapılmaktadır. Bu

kapsamda; sıcaklık, çözünmüş oksijen ve pH parametreleri belirlenen istasyonlarda yerinde ölçülmekte; koku ve renk parametreleri ise duyuşal ve görsel olarak değerlendirilmektedir. Alıcı ortam su kalitesi, 14 parametre (sıcaklık, pH, oksijen, çinko, demir, bakır, potasyum, sülfat, sülfid, amonyum iyonu, nitrit iyonları, nitrat iyonları, fosfat iyonları ve serbest klor) açısından izlenmiş, parametreler ve istasyonlar yeniden değerlendirilmiş ve 2020 yılından itibaren izlemelere temel veriler açısından belirteç olan 12 parametre ile devam edilmiştir. Bu kapsamda, 2015-2023 yılları arasında yapılan izlemelere ilişkin bilgiler Tablo 38’de verilmiştir. Yapılan izlemeler, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ve bu Kanuna bağlı Su Ürünleri Yönetmeliği hükümleri kapsamında değerlendirilmekte ve görülen olumsuzluklar neticesinde, ilgililer hakkında idari yaptırımlar uygulanmaktadır.

Tablo 38. 2017-2022 Alıcı Ortam Su Kalitesi İzlemeleri

Yıl	İzleme Yapılan İl Sayısı	Parametre Sayısı	İstasyon Sayısı
2015	81	14	850
2016	81	14	850
2017	81	14	860
2018	81	14	855
2019	81	14	904
2020	81	12	827
2021	81	12	825
2022	81	12	826
2023	81	12	826

(Kaynak: BSGM, 2024)¹⁰²

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu kapsamında yapılan alıcı ortam su kalitesi izlemeleri dışında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 6200 sayılı “Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ve 662 sayılı KHK kapsamında “Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği” hükümlerinde yer alan genel kimyasal ve fizikokimyasal parametreler, öncelikli maddeler ve belirli kirleticilere ilişkin olarak ülkemizin 25 nehir havzasındaki yerüstü sularında izleme çalışmalarını yürütmektedir. Tarımsal kaynaklı kirliliğin takibi özelinde ise Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından 7 parametre (nitrat, toplam azot, ortofosfat, toplam fosfor, pH, elektriksel iletkenlik ve sıcaklık) ülke genelinde izlenmekte olup yıllık toplamda yaklaşık olarak 100.000 analiz yapılmaktadır. Bunun yanında çeşitli kurum-kuruluşlarca yürütülen münferit çalışmalar kapsamında da alıcı ortam su kalitesi izlemeleri yapılmaktadır.

Barselona ve Bükreş Sözleşmeleri, Su Çerçeve Direktifi, Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi ve ulusal mevzuat gereği deniz kalite ve kirlilik durumları Çevre, Şehircilik ve İklim

¹⁰² BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Değişikliği Bakanlığınca ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda, 2000’li yıllardan itibaren yürütülen “Denizlerde Bütünleşik Kirlilik İzleme Programı (DEN-İZ)” ilk kez 2014-2016 döneminde olmak üzere 3’er yıllık dönemler halinde TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi koordinesinde yürütülmüştür. İzleme programı Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi iyi çevresel durum tanımlayıcılarına göre 2020-2022 döneminde yeniden planlanmıştır. İzlemelerde su kolonu hidrografik ve hidrokimyasal özellikleri, ötrofikasyon durumu, su kolonu habitata (fitoplankton, zooplankton), mikroplastik, sahil çöpü ve radyoaktivite çalışmaları yürütülmekte, kirlenici kaynaklara ilişkin baskı-etki değerlendirmesi yapılmaktadır. DEN-İZ Programı ile kirliliğin önlenmesi için belirlenecek politika ile stratejilere altlık oluşturulması ve alınan önlemlerin etkinliğinin değerlendirilmesi amaçlanmış olup tüm denizlerimizde DEN-İZ Programı yürütülmektedir.

6.4 İSTİLCİ TÜRLER İLE MÜCADELE

Küresel ısınmaya bağlı iklim değişiklikleri, su parametrelerindeki değişiklikler, doğal hareketlilik ve balast suları ile taşınma nedeniyle Hint-Pasifik ve Atlantik kökenli birçok tür, denizlerimize ve çok sayıdaki iç su kaynağına geçiş yaparak yerel türlerimiz üzerinde baskı meydana getirmiştir. Söz konusu yabancı türlerden bazılarının yerel türler üzerinde rekabet üstünlüğü sağladığı, bazılarının varlığının sadece rahatsız edici olduğu ve bazılarının ise ekonomik açıdan fayda sağladığı bilinmektedir.

Süveyş Kanalı yoluyla gelip Akdeniz’e yerleşen, stokları artan ve vücudunda bulunan zehirli toksinler nedeniyle tüketilmeyen balon balıkları balıkçılığımız açısından olumsuz etkilere sahip önemli istilacı türlerden biridir. Stokları üzerinde baskı oluşturacak yaygın bir predatör bulunmaması, predatör olan orfoz, lahoz vb. balıklarının stoklarının yeterince bulunmaması nedeniyle balon balıklarının bolluğu artmıştır.

Ülkemizde 2020 yılında başlatılan balon balığı avcılığı desteklemesiyle ilk kez aynı anda hem sucul biyoçeşitliliğin korunması hem de balıkçıların desteklenmesi sağlanmıştır. Destekleme ile yabancı istilacı bir tür olan balon balığı üzerinde av baskısı oluşturulması, stoka katılım oranının azaltılması, diğer su ürünleri stoklarının korunması ve balon balığının balıkçıların av araçlarına verdiği zararın azaltılması amaçlanmaktadır.

Ülkemiz sularına geçiş yapmış bir diğer istilacı tür olan aslan balığının sadece dikenlerinde zehir bulunması ve yüzgeçlerinin doğru şekilde temizlenmesi durumunda etinin lezzetli ve tüketime uygun olması nedeniyle farklı bölgelerde “Aslan Balığı Tüketim Etkinlikleri” düzenlenerek farkındalık oluşturulmaya, aslan balığının ekonomiye

kazandırılmana ve üzerinde av baskısı oluşturulma yoluyla yayılımının kontrol altına alınmasına çalışılmaktadır.

Balon ve aslan balıkları ile ilgili TAGEM tarafından araştırma projeleri yürütülmüştür:

İç sularda da tebliğ ile yapılan bir düzenlemeyle talep olması durumunda dönem yasakları uygulanmadan istilacı türlerin avlanması serbest bırakılmıştır. Böylece istilacı gümüşü havuz balığı ve gümüş balıkları üzerinde av baskısı oluşturulması hedeflenmiştir.

6.5 SU KAYNAKLARININ BALIKLANDIRILMASI

Doğal stokların takviye edilmesi, su ürünleri kaynaklarının sürdürülebilir kullanılması ticari ve sportif amaçlı balıkçılığın desteklenmesi ve yöre halkının sağlıklı gıdaya ulaşmasının kolaylaştırılması amacıyla “Su Kaynaklarının Balıklandırılması Projesi” yürütülmektedir. Proje kapsamında sazan, yayın, şabut, Karadeniz alası, alabalık, çipura, levrek, granyöz, kalkan, mersin ve lahoz türleri kullanılarak, iç sularımızda ve denizlerimizde balıklandırma çalışmaları yürütülmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı uhdesinde yürütülmekte olan balıklandırma ve balıklandırma amaçlı üretim faaliyetlerinin daha kontrollü ve etkin yürütülmesi amacı ile 3. Tarım ve Orman Şurası Su Ürünleri Raporu’nda önerildiği üzere, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı su ürünleri üretim tesisleri, 16 Aralık 2020 tarihinde yapılan protokol ile Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğünün yönetimine alınmıştır. Söz konusu tesislerin bulundukları illerdeki İl Tarım ve Orman Müdürlüklerine devir işlemleri tamamlanmış ve acil olan eksiklikleri giderilmiştir.

Devir alınan su ürünleri üretme istasyonlarının iyileştirilmesi ve etkin çalıştırılmasıyla balıklandırma sayıları artırılmış ve 2023 yılında yaklaşık 105 milyon yavru balık kaynaklara bırakılmıştır (Tablo 39).

2023 yılında 93 milyon adet sazan, 9,5 milyon adet şabut, 1,5 milyon adet alabalık ve 400 bin adet siraz balığı iç sulara; 33 bin adet levrek ve 57 bin adet çipura balıkları denizlere bırakılmıştır. Balıklandırma yapılan diğer türler ise mersin, kalkan ve yayın balıklarıdır.

Tablo 39. Balıklandırma Miktarları

Yıllar	Balıkçılık ve Su Ürünleri		Devlet Su İşleri		Doğa Koruma ve Milli Parklar		Toplam
	İİ Sayısı	Balıklandırma Miktarı (adet)	İİ Sayısı	Balıklandırma Miktarı (adet)	İİ Sayısı	Balıklandırma Miktarı (adet)	Balıklandırma Miktarı (adet)
2015	52	3.500.000	40	26.244.000	14	1.507.000	31.251.000
2016	55	5.000.000	45	32.636.000	17	3.016.000	40.652.000
2017	60	6.085.000	43	30.084.000	10	4.274.000	40.443.000
2018	60	6.000.000	43	29.190.000	15	3.900.000	39.090.000
2019	66	6.168.000	54	25.085.000	10	3.708.000	34.961.000
2020	65	6.691.150	63	18.905.000	15	4.450.000	30.046.150
2021	73	56.694.450	-	-	15	4.450.000	61.144.450
2022	74	84.938.150	-	-	14	4.450.000	89.388.150
2023	75	103.349.150	-	-	17	1.450.000	104.803.150

(Kaynak: BSGM, 2024)¹⁰³

6.6 İSTİHSAL HAKKI KİRALAMALARI

Ülkemiz göl ve baraj göllerinde koruma ve kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir su ürünleri avcılık faaliyetlerinin yürütülmesi için su ürünleri istihsal hakkı kiralaması yapılmaktadır. Dalyan ve lagünlerde ise hem üretimde sürdürülebilirlik hem de hassas ekosistemlerde doğal dengenin devamlılığının sağlanması, lagünlerin sığlaşıp yok olmaması amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından belirlenen teknik kriterlere göre ıslah projeleri kapsamında su ürünleri istihsal hakkı kiralamaları yapılmaktadır. Bu kapsamda, son yıllarda 230 civarında su alanının istihsal hakkı kiralaması yapılmıştır (Tablo 40).

Tablo 40. İstihsal Hakkı Kiralamaları

Yıl	Göl/Gölet	Lagün/Dalyan	Ağ Dalyan	Nehir	TOPLAM
2015	148	17	44	-	209
2016	147	23	43	-	213
2017	145	17	39	-	201
2018	145	16	-	-	161
2019	171	18	-	-	189
2020	165	16	42	8	231
2021	159	14	50	8	231
2022	163	11	51	7	232
2023	164	13	51	7	235

(Kaynak: BSGM, 2024)¹⁰⁴

Kiralanılan Avlak Sahalarının illere göre dağılımı Şekil 27’de verilmiştir.

¹⁰³ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

¹⁰⁴ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Şekil 27. Kıralanan Avlak Sahaları
(Kaynak: BSGM, 2024)¹⁰⁵

6.7 KİRLİTİCİ BASKILAR VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

6.7.1 Kirletici Baskılar

Nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme ile birlikte su kaynakları üzerindeki kirletici baskı unsurları günden güne artış göstermektedir. Su kaynakları üzerindeki toplam kirliliğin yaklaşık %70'ini kara kökenli kirleticiler yani noktasal kaynaklar ve yayılı kaynaklar oluşturmaktadır. Noktasal kaynakları genellikle kentsel ve endüstriyel atık sular, düzenli depolama sızıntı suları, termal ve yoğun su deşarjları oluşturmaktadır. Yayılı kaynaklar ise tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden gelen gübre ve pestisit gibi kirlilik kaynaklarının arazi akışı, yağış, atmosferik birikim, drenaj, sızıntı yoluyla su kaynaklarına ulaşarak bunlar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Su kirliliğinde rol alan önemli kirletici kaynaklardan %30'unu oluşturan diğer kirleticiler arasında ise gemi kaynaklı kirleticiler, dip taramaları, biyolojik kirlilik, kıyı düzenlemeleri, sınır aşan kirlilik ile deniz çöpleri yer almaktadır¹⁰⁶.

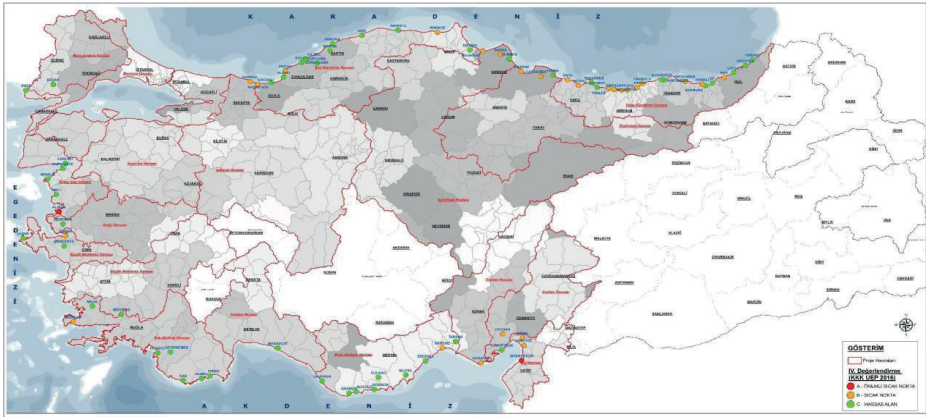
Ülkemizin taraf olduğu Barcelona ve Bükreş Sözleşmeleri Kara Kökenli Kirleticiler Protokolleri doğrultusunda denizleri etkileyen ve doğrudan deşarjlarla, nehirler aracılığıyla, taşkın sularıyla ve atmosfer yoluyla taşınan kirleticilerin kontrolüne ilişkin çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda ilk olarak 2004 yılında Kara Kökenli Kirleticilerden Kaynaklanan Kirliliğe İlişkin Ulusal Eylem Planı hazırlanmış; söz konusu plan, 2017'de

¹⁰⁵ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

¹⁰⁶ TBMM, 2022. 325 Sayılı Başta Marmara Denizi Olmak Üzere Denizlerimizdeki Müsilaj Sorununun Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2022.

güncellenmiştir. Bahse konu çalışmada kirliliğe katkıları kapsamında kentsel atık su, kentsel katı atık, tehlikeli atıklar, kalıcı organik kirleticiler, ağır metaller, pestisitler, biyositler, besin maddeleri, plastik atıklar ve diğer deniz çöpleri, hava kirliliği gibi geniş bir kirleticiler kaynak profili dikkate alınarak öncelikli-önemli sıcak noktalar, sıcak noktalar ve hassas alanlar tespit edilmiştir.

Akdeniz-Ege bölgelerinde 44 kıyı yerleşimi, Karadeniz kıyılarındaki ise 43 kıyı yerleşimi kara kökenli kirleticiler açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, Akdeniz-Ege bölgelerinde İskenderun/Hatay ve Aliaga/İzmir yerleşimleri olmak üzere 2 yerleşim “öncelikli sıcak nokta”; Ceyhan/Adana, Karataş/Adana, Dörtöyl/Hatay, Erzin/Hatay, İzmir, Mersin ve Bodrum/Muğla olmak üzere 7 yerleşim ise “sıcak nokta” olarak tespit edilmiştir. Toplam 26 kıyı yerleşimi ise “hassas alan” olarak değerlendirilmiştir. Karadeniz kıyıları içinse 43 yerleşimden 18’i B kategorisinde sıcak nokta; 24’ü ise “hassas alan” olarak belirlenmiştir. Buna göre Giresun’un Merkez, Tirebolu Bulancak, Espiye, Keşap ve Piraziz ilçeleri; Ordu’nun Fatsa ve Ünye ilçeleri, Rize’nin Merkez ilçesi, Sakarya’nın Karasu ve Kocaali ilçeleri, Samsun’un İli ve Bafra, Çarşamba, Yakakent ilçeleri, Sinop’un Ayancık İlçesi, Trabzon’un Araklı İlçesi ve Zonguldak’ın Ereğli İlçesi B kategorisinde “sıcak nokta” olarak belirlenmiştir. Sıcak nokta/hassas alan olarak belirlenen kıyı alanları Şekil 28’de gösterilmektedir.¹⁰⁷

Şekil 28. Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz Kıyıları için Sıcak Nokta/Hassas Alanların Dağılımı

(Kaynak: TÜBİTAK-MAM, 2017)¹⁰⁸.

¹⁰⁷ TÜBİTAK-MAM, 2017. Denizlerimizin Kara Kökenli Kirleticilere Karşı Korunmasına Yönelik Ulusal Eylem Planının Güncellenmesi Final Raporu.

¹⁰⁸ TÜBİTAK-MAM, 2017. a.g.k.

Barselona ve Bükreş Sözleşmeleri ve ekleri çerçevesinde Türkiye, diğer taraf ülkelerle birlikte, kara kökenli kirleticilerden kaynaklı kirliliği izlemek, değerlendirmek ve önlenmesine yönelik gerekli tedbirleri almaktan sorumludur. Bu sorumluluğu yerine getirmek için ortaya konulacak su kaynakları politikası ise Avrupa Birliği'nin su konusundaki temel mevzuatı olan 2000/60/EC sayılı Su Çerçeve Direktifi (SÇD) doğrultusunda oluşturulmaktadır. SÇD'nin temel yapısını bütüncül havza yönetimi oluşturmaktadır. Bütüncül havza yönetimi; balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği de dahil olmak üzere farklı sektörlerden tüm kullanıcıların bir arada değerlendirilmesi, insani faaliyetlerin su kaynakları üzerinde kalite ve miktar açısından oluşturduğu baskılar ve bu baskıların meydana getirdiği etkilerin tespit edilmesi, su kaynaklarındaki kötüye gidişin engellenmesi ve hem miktar hem de kalite olarak iyi su durumunun korunmasına yönelik tedbirlerin alınması hususlarını kapsamaktadır.

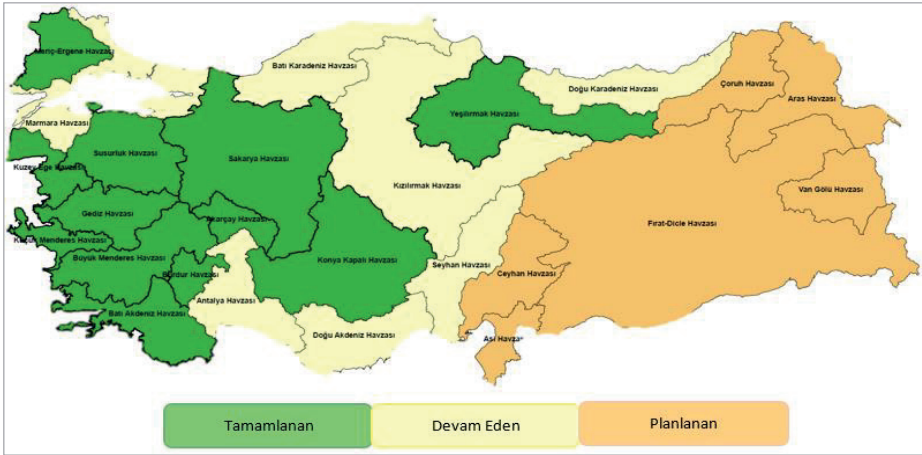
SÇD, 1 deniz miline kadar olan kıyı sularını kapsarken, 2008/56/EC sayılı Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi ise tüm denizi kapsamaktadır. Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi ile deniz sularının, ekolojik olarak çeşitli, dinamik ve kullanım durumları ile birlikte sağlıklı, temiz, üretken, süregelen ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayacak şekilde sürdürülebilir kullanımlarının garanti edilebildiği “iyi çevresel duruma” ulaşmayı hedeflemektedir¹⁰⁹. Dolayısıyla ülkemiz denizlerindeki suların “iyi çevresel durumu”; hem Barselona ve Bükreş Sözleşmeleri Kara Kökenli Kirleticiler Protokolleri hem de SÇD hedefleri çerçevesinde birlikte ele alınmalıdır. AB müktesebatının uyumu kapsamında yürürlüğe giren “Havza Yönetim Planlarının Hazırlanması, Uygulanması ve Takibi Yönetmeliği”¹¹⁰ ile SÇD ülkemiz mevzuatına aktarılmıştır.

Bu kapsamda kıyı suları dâhil olmak üzere ülkemizdeki yerüstü suyu (göl, gölet ve baraj gölü) ve yeraltı suyu kaynaklarının kalite ve miktar açısından durumlarının iyileştirilmesi, korunması ve koruma-kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir kullanımının sağlanması için alınması gereken tedbirleri içeren nehir havza yönetim planları çalışmalarına başlanmıştır. Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi ülkemizdeki 25 nehir havzasının 11’inde söz konusu planlar tamamlanmış olup 7 havzada çalışmalar devam etmekte, 7 havzada da gelecek dönemde çalışmalara başlanacaktır.¹¹¹ (Şekil 29)

¹⁰⁹ EUR-Lex, 2024. Marine Strategy Framework Directive (2008/56/EC) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0056> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).

¹¹⁰ 07.10.2012 tarihli ve 28434 sayılı Resmi Gazete.

¹¹¹ SYGM, 2024. Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü.

Şekil 29. Nehir Havzası Yönetim Planları

(Kaynak: TÜBİTAK-MAM, 2017)¹¹².

Bu planlar dâhilinde tüm su kaynaklarının iyi duruma ulaşabilmesi ve iyi durumda olanların da korunabilmesi amacıyla;

- 1) Kentsel atık su yönetimi (kanalizasyon altyapısının inşası, atık su arıtma tesislerinin iyileştirilmesi, uygun arıtma ile atık su arıtma tesislerinin inşası, ikincil arıtma ile atık su arıtma tesisinin inşası, azot ve fosfor giderimi ile atık su arıtma tesisinin inşası),
- 2) Endüstriyel atık su yönetimi (organize sanayi bölgesinde sanayi atık su arıtma tesisi inşası, zeytinyağı fabrikalarının 3 fazlı sistemden 2 fazlı sisteme geçirilmesi, atık su arıtma tesislerinin iyileştirilmesi, sofrı zeytini ve zeytinyağı üretimi faaliyetlerinden kaynaklanan sıvı ve katı atıklar için gazlaştırma tesisi inşa edilmesi, akaryakıt istasyonlarında yağ tutucu ünitesi kurulması vb.),
- 3) Katı atık yönetimi (düzenli katı atık depolama sahasının inşası, düzensiz katı atık depolama sahalarının kapatılması ve katı atık transfer istasyonunun inşası, düzensiz katı atık depolama sahalarının kapatılması, entegre katı atık yönetim tesisi kurulması),
- 4) Yayılı kaynaklı kirlilik yönetimi ve kontrolü (hayvan çiftliği/tesislerinde hayvansal gübre depolarının inşası, sularda tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan nitrat kirliliğinin önlenmesine yönelik iyi tarım uygulamaları kodu tebliğinin

¹¹² TÜBİTAK-MAM, 2017. a.g.k.

uygulanması, su kütlelerinin kesiştiği hat boyunca su kütesinde yeşil tampon şeritlerinin oluşturulması, eğimi %20’yi geçen sulanmış arazilerde teraslama yapılması, tarım alanlarında ürün rotasyonu yapılması),

- 5) Maden sanayi atık suları için atık su arıtma tesisinin inşası; maden sahalarında geçirimsiz atık barajlarının inşası, geçirimsizliğinin sağlanması ve kuşaklama kanallarının oluşturulması; terkedilmiş veya hâlihazırda işletilmeyen maden sahalarının rehabilitasyonu,
 - 6) Çevresel akış rejiminin uygulanması,
 - 7) Habitat ve türlerin korunması,
 - 8) Jeotermal enerji tesislerinde kullanılan jeotermal suyun alındığı oluşuma reenjeksiyonu,
 - 9) Alıcı su ortamı esaslı deşarj standartlarının belirlenmesi,
- gibi farklı alanlarda tedbirler belirlenmektedir¹¹³.

Kara kökenli faaliyetlerden kaynaklı baskıların yanında su kaynaklarının korunması için denizel faaliyetlerin yönetimi de büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda gemilerin operasyonel faaliyetleri sürecinde oluşan atıkların suları kirletmeyecek biçimde yönetilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde, gemilerin normal faaliyetlerinden kaynaklanan atıkların yönetimi, Uluslararası Denizcilik Örgütü tarafından yürütülen ve ülkemizin de 1990 yılında taraf olduğu, “Denizlerin Gemiler Tarafından Kirlenmesinin Önlenmesi Sözleşmesi” (MARPOL 73/78 Sözleşmesi) ile “2000/59/EC Gemilerin Ürettiği Atıklar ve Yük Artıkları İçin Kullanılan Liman Atık Alım Tesisleri Hakkında Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi” kapsamında hazırlanmış ve 26/12/2004 tarihli ve 25682 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği” kapsamında yürütülmektedir. Yönetmelik ile, Türkiye’nin deniz yetki alanlarında bulunan gemilerin atıkları ile yük artıklarının denize verilmesinin önlenmesi ve deniz ortamının korunması amacıyla; kıyı tesisleri tarafından atık kabul tesislerinin kurulması, işletilmesi ve atık alma gemileriyle ilgili hükümler belirlenmiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının 02/09/2021 tarihli ve 184756 sayılı “Denizcilik Atıkları Uygulaması Hakkında Genelgesi” ile Türkiye’nin deniz yetki alanlarında gemilerin normal faaliyetlerinden kaynaklanan atıklar ile yük

¹¹³ SYGM, 2021. 3 Pilot Havzada Nehir Havza Yönetim Planları Kapsamında Ekonomik Analizler ve Su Verimliliği Çalışmaları için Teknik Yardım Projesi: Akarçay Havzası Yönetim Planı. Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, 2021, s. 561.
<https://www.tarimorman.gov.tr/SYGM/Belgeler/NHYP%20DEN%C4%B0Z/Akar%C3%A7ay%20NHYP.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).

artıklarına ilişkin uygulanması gereken bildirim yöntemleri, atık alım yükümlüleri, atıkların yönetimi esnasında kullanmaları gereken “Gemi Atık Takip Sistemi” ile “Mavi Kart Sistemini” kapsayan denizcilik atıklarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir. Gemi kaynaklı atıklara ilişkin atık alım işlemleri kaydedilmekte ve ilgili kurumlar tarafından çevrim içi ortamda takip edilmektedir.

Liman faaliyetleri, balıkçı barınakları, marinalar ile nehir ağızlarında sediman taşınımı nedeniyle zamanla biriken sedimanların belirli aralıklarla taranarak alınması zorunluluğu oluşmaktadır. Son yıllarda endüstriyel gelişmelere bağlı olarak ülkemiz limanlarında gerçekleşen denizcilik faaliyetlerinin artış göstermesi sonucu ülkemiz kıyılarında liman kapasitesi artışına da ihtiyaç duyulmaktadır. Tarama gerektiren aktiviteler; mevcut kanal veya liman alanının genişletilmesi, yeni kanal ve liman açılması, boru/kablo döşeme amaçlı yapılan taramalar ve kanal ya da deniz yapılarının tasarım boyutunda kalmasını sağlayıcı çalışmalar şeklinde sıralanabilir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından; deniz ve kıyı sularında yapılan dip taramaları, nehir ağzı taramaları, kazı ve inşaat faaliyetlerinden çıkacak tarama malzemesinin çevre ve insan sağlığına zarar vermeden sürdürülebilir kullanım ilkeleri doğrultusunda yönetiminin sağlanmasına yönelik usul ve esaslar belirlenmiştir. Denizde boşaltım ve karada bertaraf yöntemlerinin bilimsel verilere dayanarak ortaya çıkarılması amacıyla; TÜBİTAK-Kamu Araştırmaları Destek Grubu (KAMAG) Programından TÜBİTAK, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü’nden akademisyenlerin katılımıyla “Deniz Dip Tarama Uygulamaları ve Tarama Malzemesinin Çevresel Yönetimi (DİPTAR)” projesi gerçekleştirilmiştir. Denizlerimizin mevcut yapısı dikkate alınarak her bir deniz özelinde boşaltım alanlarının belirlenmesi çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca denizlerimizin genel durumu, uluslararası yükümlülüklerimiz ve iyi uygulama örnekleri dikkate alınarak deniz ve kıyı suları ile nehir ağızlarında gerçekleştirilen dip tarama faaliyetleri ile bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkan tarama malzemelerinin standartlarını, bu malzemelerin boşaltılacağı deniz alanlarının kriterlerini, boşaltım yöntemlerini, bertaraf ve faydalı kullanım olanaklarını, alınması gereken izinleri, faaliyetin deniz çevresine olan etkilerinin izlenmesine ilişkin hususları kapsayan bir mevzuat hazırlanmıştır¹¹⁴.

¹¹⁴ TBMM, 2022. a.g.k.

6.7.2 İklim Değişikliği ve Küresel Isınma

Gelişen sanayileşmeyle ve sera gazı emisyonlarındaki artışla birlikte küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği özellikle sıcaklık ve yağış eğilimlerini etkilemektedir. Küresel iklim değişikliğinin ekosistem ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki olumsuz etkilerinin, diğer ekosistemlere kıyasla su ekosistemlerinde daha hızlı ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Buzulların erimesiyle birlikte 1990-2100 yılları arasında deniz seviyesinde meydana geleceği tahmin edilen yükselme oranının şimdiki 2 ila 4 kat daha fazla olacağı öngörülmektedir. Deniz seviyesindeki bu yükselmeler, fırtınadan kaynaklı dev dalgaların ortaya çıkma ihtimalini arttırmakta, tuzlu suyun karaya karışmasına yol açmakta ve kıyı bölgelerindeki ekosistem ve sulak alanları tehlikeye sokmakta; böylece bu habitatlara özgü türlerin değişmesine, türlerin üretkenliğini kaybetmesine veya göç etmesine neden olmaktadır.¹¹⁵

Küresel ölçekteki etkisinin yanında iklim değişikliği ve küresel ısınma Türkiye su kaynaklarını da doğrudan etkileyen bir faktördür. Türkiye’de iklim değişikliğinin; özellikle su kaynaklarının azalması, taşkınların artması, orman yangınları, kuraklık ve çölleşme ve bunlara bağlı ekolojik bozulmalara neden olacağı öngörülmektedir. Türkiye’nin İklim Değişikliğine Uyum Kapasitesinin Geliştirilmesi Ortak Programı çerçevesinde gerçekleştirilen iklim öngörülleri, diğer çalışmaları destekleyecek şekilde sıcaklıklarda belirgin artışlar ile hemen hemen bütün ekonomik sektörleri, yerleşimleri ve iklime bağlı doğal afet risklerini temelden etkileyecek biçimde yağış düzeninin yani su döngüsünün değişeceğini öngörmektedir. Bu değişim öngörülleri yorumlandığında, Türkiye’de yağış ve sıcaklıklardaki değişimler su kaynakları, tarımsal üretim, insan sağlığı, doğal afet riskleri ile ekonomik büyümeyi etkileyecek ve su gibi üretimde temel girdiyi teşkil eden faktörlerin miktar ve kalitesini düzenleyen ekosistem hizmetlerini de tehdit edecektir. Örneğin, Akdeniz Bölgesinde yıllar içinde iklim değişikliğinin etkisiyle gözlemlenen sıcaklık artışı küresel ölçekte gözlemlenen artıştan %25 daha fazla olarak 1,4°C seviyelerindedir. Söz konusu yüksek sıcaklık artışları Akdeniz sularını etkilemiş ve deniz suyu sıcaklıklarında yer yer 2°C’ye varan artışlar yaşanmış, deniz suyunun pH değerleri azalmış (asitlenmiş) ve deniz seviyesi 6 cm kadar yükselmiştir. Karadeniz sistemindeki sıcaklık artışı ise ortalama 2°C civarındadır ve sıcaklık artışı yazları daha fazla olacak şekilde mevsimsel olarak değişkenlik

¹¹⁵ DEMİR A., Küresel İklim Değişikliğinin Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Kaynakları Üzerine Etkisi, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, Cilt 1-2, 2009, s. 37-54.

göstermektedir. Ayrıca 1990’lı yılların ortalarından sonra Karadeniz yüzey sularının sahip olduğu besin tuzu miktarlarında ve biyolojik üretimde azalmalar meydana gelmiştir.¹¹⁶

¹¹⁶ TBMM, 2022. a.g.k.

YEDİNCİ BÖLÜM

PAZARLAMA, İŞLEME-DEĞERLENDİRME, DIŞ TİCARET VE TÜKETİM

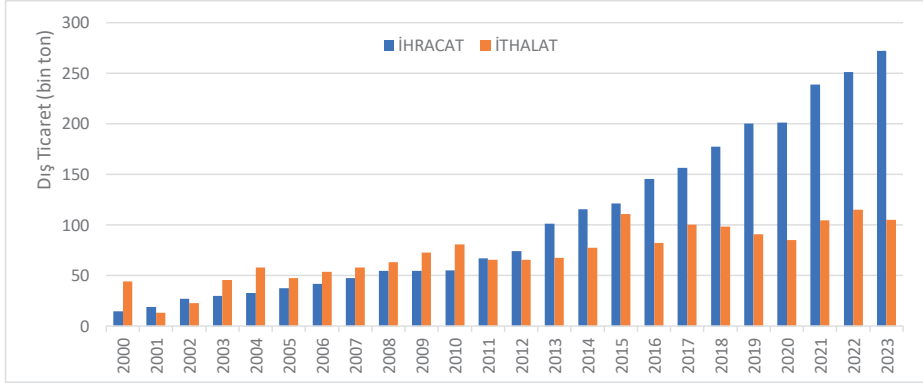
7.1 PAZARLAMA, İŞLEME-DEĞERLENDİRME

Ülkemizde 2023 yılı itibarıyla balıkçılık ürünleri işleyen 277 adet işleme değerlendirme tesisi bulunmaktadır. AB'ye ihracat izni bulunan işletme sayısı 149, Rusya Federasyonu'na ihracat izni bulunan işletme sayısı 45 adettir. Ayrıca çoğunluğu Doğu ve Orta Karadeniz kıyısında konumlanmış, 13 adet balık unu ve yağı fabrikası mevcuttur. Ülkemizin çeşitli bölgelerine dağılmış 23 yem fabrikasında, balık yemi üretilmektedir.¹¹⁷

7.2 SU ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ

Sektörün büyümesi, su ürünleri yetiştiriciliği üretimi ve işleme teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak Türkiye'nin su ürünleri ihracatında da önemli bir artış görülmektedir. İhracat artışı 2000 yılından sonraki dönemde devam etmiş, ithalat ise kısmen inişli çıkışlı, kısmen durağan bir seyir göstermiştir. Miktar olarak, 2010 yılındaki ithalat (80,7 bin ton) ihracattan (55,1 bin ton) oldukça yüksek iken, sonraki yıllarda ihracat her zaman ithalattan yüksek olmuştur. (Şekil 30)

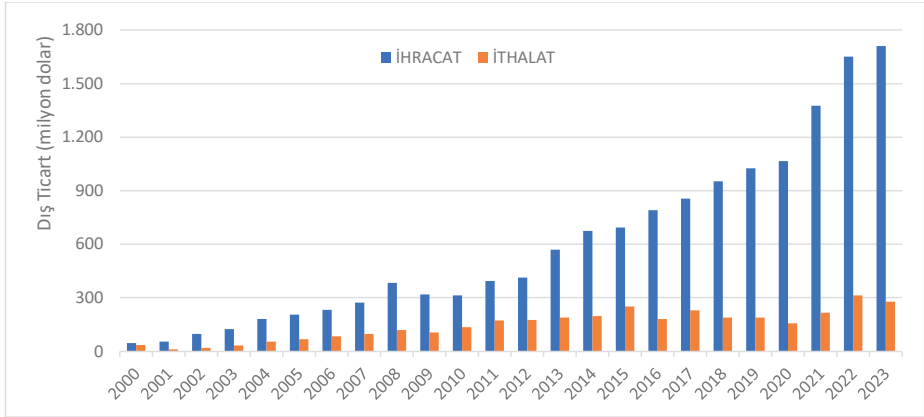
Parasal değer olarak son yıllara bakıldığında; her zaman ihracat değerinin ithalat değerinden çok yüksek olduğu görülmektedir. (Şekil 31)

Şekil 30. Türkiye'nin Su Ürünleri Dış Ticaret Miktarı
(Kaynak: TÜİK, 2024a)¹¹⁸

¹¹⁷ GKGM, 2024. Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.tarim.gov.tr/GKGM> (Erişim tarihi: 20 Temmuz 2024).

¹¹⁸ TÜİK, 2024a. a.g.k.

Şekil 31. Türkiye'nin Su Ürünleri Dış Ticaret Değeri

(Kaynak: TÜİK, 2024a)¹¹⁹

İhracatımız, 2023 yılında miktar olarak 272 bin tona, değer olarak 1,7 milyar dolara çıkmış, ithalatı ise 105 bin ton ve 279 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Tablo 41).

Tablo 41. Türkiye Su Ürünleri Dış Ticareti

Yıllar	İHRACAT			İTHALAT		
	Miktar (ton)	Değer (\$)	Değer (₺)	Miktar (ton)	Değer (\$)	Değer (₺)
2015	121.053	692.220.595	1.879.701.163	110.761	250.969.660	685.467.749
2016	145.469	790.303.664	2.398.269.090	82.074	180.753.629	548.878.092
2017	156.681	854.731.829	3.128.112.446	100.444	230.111.248	841.383.610
2018*	177.500	951.793.070	4.578.607.932	98.315	188.965.220	898.860.692
2019	200.226	1.025.617.723	5.818.776.189	90.684	189.438.745	1.076.277.706
2020	201.375	1.064.877.338	7.525.105.681	85.269	156.929.169	1.101.957.132
2021	238.732	1.376.291.922	12.405.903.730	104.708	217.179.174	1.962.837.828
2022	251.416	1.651.496.218	27.480.845.109	115.189	312.980.444	5.292.097.820
2023	272.192	1.709.398.874	40.603.307.361	105.252	279.068.891	6.613.363.257

(Kaynak: TÜİK, 2024a)¹²⁰

Türkiye'den 100'den fazla ülkeye su ürünleri ihracatı gerçekleştirilmekte, toplam ihracatın yaklaşık yarıya yakını ise AB ülkelerine yapılmaktadır. En önemli ihracat kalemlerini yetiştiricilik yoluyla elde edilen alabalık, çipura ve levrek balıkları ile yakalandıktan sonra kafeslerde büyütülen mavi yüzgeçli orkinos balığı oluşturmaktadır. Miktar ve değer olarak ihracatımızın yaklaşık %85'ini yetiştiricilikten elde edilen ürünler

¹¹⁹ TÜİK, 2024a. a.g.k.

¹²⁰ TÜİK, 2024a. a.g.k.

sağlamaktadır. İthalatın büyük bölümünü dondurulmuş balıklar, özellikle de uskumru/kolyoz ile somon ve orkinos türleri oluşturmaktadır.

Ülkemiz, su ürünleri dış ticaretinde net ihracatçı pozisyonunu korumaya devam etmektedir. Son yıllarda su ürünleri ticaretinde Türkiye'nin kendine yeterlilik oranı %120, seviyesindedir (Tablo 42).

Tablo 42. Su Ürünlerinde Kendine Yeterlilik, İhracat ve İthalat Oranları

Yıllar	Üretim (ton)	İhracat (ton)	İthalat (ton)	Kendine Yeterlilik Oranı (KYO) (%)	İthalata Bağımlılık Endeksi (İBE) (%)	İhraç Edilebilirlik Endeksi (İEE) (%)
2015	672.241	121.053	110.761	101,6	16,7	18,3
2016	588.715	145.469	82.074	112,1	15,6	27,7
2017	630.820	156.681	100.444	109,8	17,5	27,3
2018	628.631	177.500	98.315	114,4	17,9	32,3
2019	836.524	200.226	90.684	115,1	12,5	27,5
2020	785.811	201.157	85.269	117,3	12,7	30,0
2021	799.844	238.732	104.708	120,1	15,7	35,9
2022	849.808	251.416	115.189	119,1	16,1	35,2
2023	1.010.346	272.192	105.252	119,9	12,5	32,4

Tüketim (Yurtiçinde tüketilen su ürünleri) (ton) = Üretim + İthalat - İhracat

Kendine Yeterlilik Oranı (KYO) = Üretim / Tüketim

İthalata Bağımlılık Endeksi (İBE) = İthalat / Tüketim

İhraç Edilebilirlik Endeksi (İEE) = İhracat / Tüketim

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ¹²¹

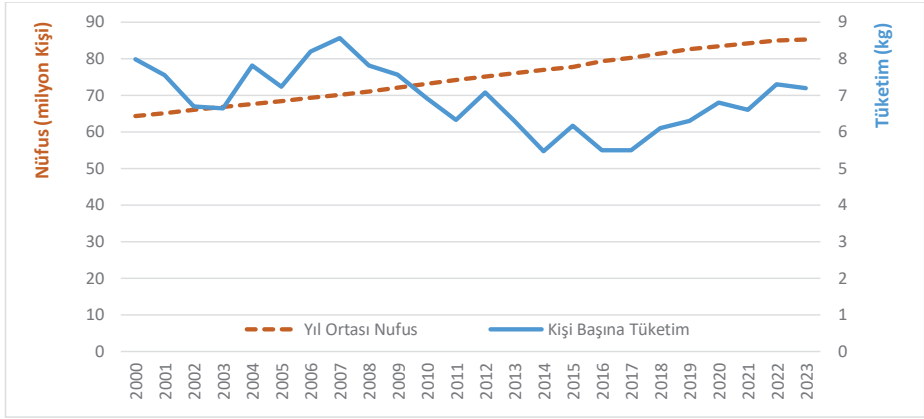
7.3 TÜKETİM

Türkiye’de su ürünleri tüketimi daha çok balıkçılık av sezonunda ve taze tüketimde yoğunlaşmaktadır. Hamsi, sardalya, istavrit, mezgit, palamut gibi çok av veren balıkların yoğun olarak avlandığı zamanlarda balık tüketimi artmaktadır.

Öte yandan, su ürünlerinin taze, soğutulmuş, dondurulmuş veya işlenmiş olarak halkın tüketiminde kullanılan kısmı (iç tüketim), avcılık miktarlarındaki dalgalanma, ihracat-ithalat ve balık unu-yağı sanayiinde işlenen miktara göre değişmektedir. İç tüketime sunulan miktar yıldan yıla değişirken, nüfus düzenli olarak artmaktadır. Son yıllarda yetiştiricilik üretiminin düzenli olarak artmasıyla, nüfus artışından gelen ek talep karşılanmaya başlanarak 2016 yılından itibaren kişi başına tüketimde bir miktar artış görülmeye başlanmıştır. (Şekil 32) Yetiştiricilik ürünleri ise yıl boyu taze balık tüketimine imkân tanımaktadır.

Türkiye’nin 2015-2023 yılları arasındaki su ürünleri iç tüketimi 426-620 bin ton arasında ve kişi başına düşen tüketim miktarı da yıllık 5,5-7,3 kg arasında değişim göstermiştir. Kişi başına tüketim son yıllarda 7 kg’ın biraz üzerindedir. Nüfus artışına rağmen son on yılda kişi başına su ürünleri tüketiminde az da olsa artış görülmüştür.

¹²¹ TÜİK, 2024b. a.g.k.

Şekil 32. Kişi Başına Balık Tüketimi ve Nüfus Artışı

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ¹²²

Balık tüketiminin dünya ortalamasına (20,4 kg) göre düşük olmasının nedenleri arasında; tüketime sunulan miktar, beslenme alışkanlığı, tüketim tercihi, ürün fiyatları, su ürünlerini sezonunda ve taze tüketme isteği, işlenmiş su ürünlerine olan talebin düşük olması gibi çeşitli faktörler sıralanabilir. Hatta evlerde en çok tercih edilen pişirme yöntemi olan yağda kızartma sırasında balık kokusu olması da tüketimi negatif yönde etkilemektedir.

¹²² TÜİK, 2024b. a.g.k.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

AR-GE, İNOVASYON, VERİ TOPLAMA VE EĞİTİM

8.1 AR-GE, İNOVASYON

Ülkemizde balıkçılık araştırmaları Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. 1928'de açılıp 1930'da kapatılan Marmara Adası'nda Balıkçılık Mektebi'nin araç gereçlerinden istifade edilerek 1931 yılında İktisat Vekâleti bünyesinde İstanbul-Baltalimanı'nda bir Balıkçılık Enstitüsü meydana getirilmiştir. Bu Enstitü de 1937 yılında kapatılmıştır.

Ekonomi Bakanlığı 1947 yılında balıkçılık işlerini bilimsel bir çerçeveye oturtmak için yeniden faaliyete geçmiştir. O zamana kadar, Türkiye'nin hidrobiyolojik çalışmalarıyla meşgul olan tek enstitü İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Zooloji Enstitüsü iken, 1951'de İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi içerisinde Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Ardından 1952 yılında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak Et ve Balık Kurumu teşkil edilmiştir. Yabancı uzmanların Hidrobiyoloji Enstitüsü'nün bilimsel çalışmaları yanında balıkçılık konusunda uygulamalı araştırmalara da ihtiyaç bulunduğu tavsiyesi üzerine, 1954'de Et ve Balık Kurumu bünyesinde İstanbul'da Balıkçılık Araştırma Merkezi kurulmuştur. Teknolojik ve endüstriyel araştırmaların da yapıldığı bu merkez 1961 yılında kapatılmıştır.¹²³

Türkiye'de planlı ekonomi döneminin başlangıcında, 1963 yılında TÜBİTAK kurulmuştur. İstanbul Üniversitesi Hidrobiyoloji Enstitüsü'nden sonra İzmir'de 1965'de Ege Üniversitesi Fen Fakültesi'nde iç su ve denizlerle ilgili araştırmalara başlanmış ve bir Hidrobiyoloji Bölümü kurulmuştur. Sonrasında 1967 yılında Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinde “Su Ürünleri Balıkçılık ve Av Hayvanları Kürsüsü” kurulmuştur.¹²⁴

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı olarak 1973'te Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı oluşturulmuştur. Ayrıca, deniz bilimlerinde temel ve uygulamalı lisansüstü eğitim ve araştırma yapmak amacı ile 1975 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi “Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü” ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi bünyesinde “Deniz Bilimleri Bölümü” kurulmuştur.

¹²³ ÜSTÜNDAĞ, E., 2013. Karadeniz'de Balıkçılık Yönetimi Uygulamalarının Balıkçılığımıza Olan Etkilerinin Değerlendirilmesi (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 219 s.

¹²⁴ ALTUN, S., DUMAN, M., SATICIOĞLU, İ.B., ÖZKUL, T., 2018. Veteriner Hekimliği Eğitimi ve Mevzuat Çerçevesinde Su Ürünleri Hastalıklarının Değerlendirilmesi. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Dergisi 2018:1-2, s.101-115.

Tarım Bakanlığı bünyesinde 1972’den önce Su Ürünleri Şube Müdürlüğü, sonrasında Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu dönemde çeşitli üretme istasyonları ve araştırma birimleri oluşturulmuş ve bazı araştırma çalışmaları yürütülmüştür. Tarım Bakanlığında 1985 yılında gerçekleştirilen reorganizasyondan sonra 1987 yılında bugünkü adıyla su ürünleri araştırma enstitüleri hayata geçirilmiştir.

Türkiye’de su ürünleri araştırmaları Tarım Bakanlığı-TAGEM’e bağlı araştırma enstitüleri, üniversiteler, TÜBİTAK, özel sektör ve STK’lar tarafından yürütülmektedir. TAGEM su ürünleri Ar-Ge çalışmaları biri “merkez enstitü” olmak üzere Trabzon, Antalya, Elâzığ ve Eğirdir’de bulunan toplam 4 enstitü müdürlüğü ve Bandırma Koyunculuk Araştırma Enstitüsünde bulunan su ürünleri bölüm başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

Trabzon’da “Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü (SUMAE)”, Antalya’da “Akdeniz Su Ürünleri Araştırma Üretim ve Eğitim Enstitüsü (AKSAM)” ile Elâzığ’da ve Isparta-Eğirdir’de birer adet “Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü” bulunmaktadır. Bu enstitüler daha çok su ürünleri yönetiminde ihtiyaç duyulan uygulamalı araştırma ve izleme çalışmalarını yürütmektedir. SUMAE ülkesel bazdaki görevleri yanında Karadeniz ve Marmara’da avcılık ve yetiştiricilik araştırmaları yürütmekte, AKSAM Ege ve Akdeniz’de avcılık ve yetiştiricilik araştırmaları yanında üretim ve eğitim faaliyetleri de yürütmektedir. Elâzığ’daki enstitü Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde, Eğirdir’deki enstitü ise Göller Bölgesi, İç ve Batı Anadolu Bölgelerinde araştırma çalışmaları yapmaktadır (Tablo 43). Ayrıca; Koyunculuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (Bandırma/Balıkesir) bünyesinde 2005 yılında oluşturulan “Su Ürünleri Bölümü” bulunmaktadır. Öte yandan, Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsü bünyesinde 2004 yılında kurulan Su Ürünleri Hastalıkları Ulusal Referans Laboratuvarı faaliyetini sürdürmektedir.

Tablo 43. Su Ürünleri Araştırma Enstitüleri

Tarım ve Orman Bakanlığına Bağlı Araştırma Enstitüleri	İl
Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü	Trabzon
Akdeniz Su Ürünleri Araştırma Üretim ve Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü	Antalya
Eğirdir Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü	Isparta
Elâzığ Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü	Elâzığ

Not: Ayrıca, Koyunculuk Araştırma İstasyonu Müdürlüğünde (Bandırma/BALIKESİR) Su Ürünleri Bölümü bulunmaktadır.
(Kaynak: BSGM, 2024)¹²⁵

TAGEM’in Ar-Ge çalışmalarının planlandığı Tarımsal Araştırma Master Planı, öncelikli alanlar gözden geçirilerek her beş yılda bir güncellenmekte ve hedefler yeniden

¹²⁵ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

belirlenmektedir. Bu plan içerisinde, öncelikli araştırma fırsat alanları (AFA), bu alanlar içerisindeki programlar ile kısa-orta ve uzun dönem stratejiler belirlenmektedir.

TAGEM bünyesinde su ürünleri konusunda çalışan enstitüler stok araştırmaları, balıkçılık/avcılık araştırmaları, biyo-ekolojik ve genetik araştırmalar, oşinografik ve limnolojik araştırmalar, akuakültür araştırmaları ve ıslah çalışmaları yapabilecek altyapı ve personele sahiptir. Enstitülerde ayrıca balık sağlığı, su ürünleri işleme ve değerlendirme konularında sektörün ihtiyaç duyduğu araştırmalar yürütülmektedir.

Ülkemizde 2024 yılı itibariyle TAGEM’in su ürünleri araştırma enstitülerinde 5’i doçent 36’sı doktoralı 88’i yüksek lisanslı olmak üzere toplam 182 araştırmacı görev yapmaktadır (TAGEM, 2024).

TAGEM bünyesinde yürütülen Ar-Ge proje sayıları ve toplam bütçeleri (Tablo 44) verilmiştir. Su ürünleri araştırmalarına aktarılan bütçe 2020 yılında yaklaşık 5 milyon TL iken 2023 yılında 19 milyon TL seviyesine yükselmiştir.

Tablo 44. TAGEM Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri

Yıllar	Devam Eden Proje Sayısı (adet)	Bütçe (bin TL)	Yıllar	Devam Eden Proje Sayısı (adet)	Bütçe (bin TL)
2000	17	200	2012	31	2.500
2001	22	500	2013	36	3.600
2002	28	900	2014	40	5.162
2003	26	1.300	2015	41	2.773
2004	20	1.150	2016	33	6.300
2005	24	1.100	2017	36	5.800
2006	20	1.500	2018	47	6.499
2007	14	1.550	2019	46	3.636
2008	17	1.750	2020	47	4.936
2009	24	1.900	2021	52	7.940
2010	28	2.000	2022	53	14.200
2011	32	2.100	2023	52	18.790

(Kaynak: TAGEM, 2024)¹²⁶

TAGEM’e bağlı enstitü müdürlükleri tarafından “Su Ürünleri Araştırma Kapasitesinin Desteklenmesi” yatırım projesi kapsamında finanse edilen 266 adet alt araştırma projesi tamamlanmıştır. 2024 yılı içerisinde Su Ürünleri Islah ve Yetiştiriciliği Programı kapsamında 19 adet, Balıkçılık Yönetimi Programı kapsamında 16 adet, Kaynak Yönetimi ve Çevre Programı kapsamında 11 adet ve Su Ürünleri Genetik Kaynakları Programı kapsamında 3 adet olmak üzere toplam 49 adet proje devam etmektedir. Ayrıca, TAGEM Genel Müdürlüğü’nün diğer dairelerine bağlı araştırma konuları kapsamında balık sağlığı, balık

¹²⁶ TAGEM, 2024. Rapor ve Dokümanlar, (Yayımlanmamış), Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü. Ankara.

besleme ve yem geliştirme, su ürünleri işleme konu başlıklarında toplam 12 proje yürütülmektedir.¹²⁷

AB Çerçeve programları ve JICA, FAO vb. diğer uluslararası desteklerle 27 proje sonuçlandırılmış, halen 8 proje yürütülmektedir. TÜBİTAK desteğinde 11 proje Tarım ve Orman Bakanlığı Su Ürünleri Araştırma Enstitüleri iş birliğinde devam etmektedir.

TAGEM bir taraftan araştırma enstitüleri kanalıyla tarım sektörünün ihtiyacı olan araştırmaları yürütürken bir taraftan da üniversitelerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü Ar-Ge çalışmalarına destek sağlamaktadır. Bu amaçla 5488 Sayılı Tarım Kanunu'na bağlı olarak 2007 yılında yayımlanan Araştırma ve Geliştirme Destek Programına İlişkin Tebliğ kapsamında, tarım sektörünün ihtiyacı olan konularda üniversiteler, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, çiftçi örgütleri ve özel sektör tarafından yürütülen Ar-Ge projeleri geri ödemesiz olarak desteklenmeye başlanmıştır. Balıkçılık ve su ürünleri başlığında 2007-2024 yılları arasında 32 adet proje desteklenmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı enstitülerden başka, üniversitelerimize bağlı 5 enstitüde su ürünleri alanında bilimsel ve teknik araştırmalar yapılmakta ve lisansüstü eğitim verilmektedir (Tablo 45).

Tablo 45. Deniz Bilimleri Enstitüleri

Üniversitelere Bağlı Araştırma Enstitüleri	Üniversite	İl
Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü	İstanbul Üniversitesi	İstanbul
Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir
Çevre ve Deniz Bilimleri Enstitüsü	İskenderun Teknik Üniversitesi	Hatay
Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü	ODTÜ	Mersin
Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon

(Kaynak: BSGM, 2024)¹²⁸

Ülkemizdeki çeşitli üniversiteler bünyesinde kurulmuş olan 23 fakültede lisans ve lisansüstü su ürünleri eğitimi yanında su ürünleri ile ilgili çeşitli bilimsel ve teknik araştırmalar da yürütülmektedir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de temel ve uygulamalı araştırmalar çoğunlukla kamu kurumları ve üniversitelerce yapılmaktadır. Bakanlık araştırma enstitülerinin görevleri daha çok uygulamalı araştırmalar ve izleme çalışmalarını kapsamaktadır. Üniversiteler ise araştırma ve eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir. Son yıllarda üretici örgütleri ve özel sektörün doğrudan veya bakanlık ve üniversitelerle iş birliği içerisinde Ar-Ge faaliyetlerine ilgisi artmaktadır.

¹²⁷ TAGEM, 2024. Rapor ve Dokümanlar, (Yayımlanmamış), Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü. Ankara.

¹²⁸ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

Bakanlık ve üniversiteler yanında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) da su ürünleri Ar-Ge faaliyetlerini desteklemekte ve fonlamaktadır. TÜBİTAK Araştırma Destek Programları Başkanlığı (ARDEB) bünyesinde yürütmekte olduğu çeşitli programlar kapsamında su ürünleri alanında sunulan akademik Ar-Ge projelerini desteklemektedir. ARDEB’e bağlı Tarım, Ormancılık ve Veterinerlik Araştırma Destek Grubuna (TOVAG) tarım bilimleri, ormancılık, veteriner bilimleri, gıda mühendisliği ve su ürünleri alanlarında 27.279 proje önerisi sunulmuş olup bunun 1.760 adedi su ürünleri alanındandır. Su ürünleri alanından sunulan proje önerilerinin ve desteklenen projelerin yıllara göre dağılımı ve bütçeleri Tablo 46’da verilmiştir.

Tablo 46. TÜBİTAK Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri

Yıllar	TOVAG’a Önerilen Toplam Proje Sayısı	Su Ürünleri Alanında Önerilen Proje Sayısı	Su Ürünleri Alanında Desteklenen Proje Sayısı	Su Ürünleri Alanında Desteklenen Proje Bütçesi (Cari TL)	Su Ürünleri Alanında Desteklenen Proje Bütçesi (2024 Sabit Fiyatları ile TL)
1977-1999	1.852	57	18	34.575	6.424.239
2000	271	25	0	b	0
2001	368	26	7	33.650	2.021.201
2002	357	17	4	50.850	1.734.311
2003	224	7	1	7.500	225.805
2004	445	21	3	41.000	1.097.568
2005	970	33	13	878.744	25.130.883
2006	933	62	11	957.690	23.121.562
2007	1.006	71	16	1.397.114	34.304.217
2008	966	81	12	899.930	19.591.488
2009	909	71	5	675.250	14.003.374
2010	995	73	13	1.424.460	30.313.653
2011	912	67	14	820.155	14.767.349
2012	989	84	10	1.435.080	25.660.813
2013	1.165	94	20	2.225.195	36.354.388
2014	1.577	129	27	3.486.769	51.575.726
2015	1.726	203	26	4.678.716	63.008.929
2016	1.008	94	7	315.220	3.933.632
2017	1.384	84	7	787.248	8.483.948
2018	1.166	63	13	2.150.520	18.318.398
2019	1.516	60	6	815.045	5.943.953
2020	1.104	48	2	644.813	4.099.838
2021	1.716	59	1	43.800	203.590
2022	1.624	109	7	4.557.227	9.528.682
2023	1.545	86	22	12.426.767	17.475.724
2024	551	36	16	5.098.206	5.091.744
Toplam	27.279	1.760	281	45.885.523	422.415.018

(Kaynak: TÜBİTAK, 2024)¹²⁹

¹²⁹ TÜBİTAK, 2024. Su Ürünleri Proje Bilgileri, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu’nun Komisyona gönderdiği 05.04.2024 tarih ve 577958 sayılı yazı.

TÜBİTAK-TOVAG tarafından su ürünleri alanında desteklenen 281 adet projenin 273'ü (%97) üniversiteler, 8'i (%3) ise diğer kamu Ar-Ge merkezlerinin yürüttüğü projelerdir (Tablo 47).

Su ürünleri alanında TÜBİTAK-TOVAG tarafından desteklenen projelerin çoğunluğunu 123 adet projeyle (%44) su ürünleri yetiştiriciliği alanında yürütülen projeler oluşturmakta, daha sonra 79 adet projeyle (%28) temel bilimler alanındaki projeler gelmektedir (Tablo 48).

Tablo 47. Kuruluş Türü Bazında TÜBİTAK Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri

Kuruluş Türü	Su Ürünleri Alanında TOVAG'da Desteklenen Proje Sayısı	Su Ürünleri Alanında Desteklenen Proje Bütçesi (Cari TL)	Su Ürünleri Alanında Desteklenen Proje Bütçesi (2024 Sabit Fiyatları ile TL)
Kamu	8	2.291.605	13.547.346
Üniversite	273	43.593.918	408.867.672
Toplam	281	45.885.523	422.415.018

(Kaynak: TÜBİTAK, 2024)¹³⁰

Tablo 48. Alan Bazında TÜBİTAK Su Ürünleri Ar-Ge Proje Sayıları ve Bütçeleri

Konu	Su Ürünleri Alanında TOVAG'da Desteklenen Proje Sayısı	Su Ürünleri Alanında TOVAG'da Desteklenen Proje Bütçesi (Cari TL)	Su Ürünleri Alanında TOVAG'da Desteklenen Proje Bütçesi (2024 Sabit Fiyatları ile TL)
Avlanma Teknolojileri	26	2.946.803	46.211.863
İşleme Teknolojileri	53	7.108.208	59.584.440
Temel Bilimler	79	19.301.625	148.105.946
Yetiştiricilik	123	16.528.887	168.512.770
Toplam	281	45.885.523	422.415.018

(Kaynak: TÜBİTAK, 2024)¹³¹

8.2 VERİ TOPLAMA

Su ürünleri kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve etkin yönetimi için bu kaynaklarda yürütülen avcılık ve yetiştiricilik faaliyetleri ile ilgili verilerin sürekli ve güncel olarak toplanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu veriler, istatistiklerin üretilmesi, kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar yapılması ve sektörün yönetilmesi için gerekli olması yanında, uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve ülke menfaatlerinin korunması için de büyük önem taşımaktadır.

Bu amaçla, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılından itibaren başlatılan “Ulusal Balıkçılık Veri Toplama Programı” kapsamında; deniz ve iç su

¹³⁰ TÜBİTAK, 2024. Su Ürünleri Proje Bilgileri, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun Komisyona gönderdiği 05.04.2024 tarih ve 577958 sayılı yazı.

¹³¹ TÜBİTAK, 2024. Su Ürünleri Proje Bilgileri, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun Komisyona gönderdiği 05.04.2024 tarih ve 577958 sayılı yazı.

kaynaklarımızın üretim potansiyelleri, balıkçılık av gücü ve çabası, yetiştiricilik tesisleri ve kapasite bilgilerinin yanı sıra su ürünleri avcılığı, yetiştiriciliği ve ticareti ile ilgili veriler toplanmaktadır.

Ayrıca, TAGEM’e bağlı su ürünleri araştırma enstitülerinin yürüttüğü projeler kapsamında balıkçılığa bağlı veriler yanında balıkçılıktan bağımsız stok araştırma verileri de toplanmaktadır. Bu enstitüler tarafından balıkçılık faaliyetleriyle ilgili sürekli izleme çalışmaları yürütülmekte, su kaynakları durumunun izlenmesi ve yetiştiricilik için kapasite belirleme çalışmaları yapılmaktadır.

Tüm bu çalışmalarda Tarım ve Orman Bakanlığı, üniversitelerdeki konusunda uzman bilim insanları ile birlikte çalışmaktadır. Elde edilen veriler bilimsel olarak analiz edilmekte ve planlar oluşturulmaktadır.

8.2.1 Su Ürünleri İstatistikleri

Ülkemizde su ürünlerine ait istatistiki veriler, 1967 yılına kadar Ticaret Bakanlığı tarafından illerle yapılan yazışmalarla ve balıkthane kayıtlarına dayanarak derlenmiştir. Bu yıldan itibaren ise deniz balıkçılığına ait veriler TÜİK (mülga Devlet İstatistik Enstitüsü-DİE) tarafından toplanmaya başlanmıştır. İstatistiklerde, 1991 yılına kadar yalnız üretim ve araç-gereç sayılarına ait veriler yayımlanırken; bu yıldan itibaren tüketim, ithalat-ihracat ve ortalama fiyat verileri de yayımlanmaya başlanmıştır.

TÜİK, 2014 yılına kadar deniz ürünlerine ait verileri, her yıl Ocak-Mayıs ayları içerisinde yılda bir kez balıkçılara uyguladığı anketler yoluyla temin etmiştir. Deniz ve iç sulardaki yetiştiricilik üretimi ve iç su ürünleri avcılığı verileri ise Tarım Bakanlığından (Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğünden) doğrudan temin edilmiştir.

Deniz ürünleri avcılığı verileri, 2014 yılından itibaren TÜİK ile Tarım Bakanlığı iş birliğinde toplanmaya başlanmıştır. Bu yıldan itibaren, deniz ürünleri üretimine ait bilgiler, büyük balıkçılara aylık ve küçük balıkçılara sezonluk olarak (yılda iki kez) uygulanan “Aylık Büyük Balıkçı ve Sezonluk Küçük Balıkçı Deniz Ürünleri Avcılığı Anketi” vasıtasıyla toplanmaktadır. Gemi özellikleri ve ekonomik duruma (gelir-gider) ait bilgiler ise “Yıllık Deniz Ürünleri Avcılığı Anketi” yoluyla derlemektedir. Anketler büyük balıkçılara tamsayım, küçük balıkçılara örnekleme yöntemi kullanılarak uygulanmaktadır. 2016 yılından itibaren matbu anket yerine tablet bilgisayar kullanılarak, elektronik anket uygulamasına geçilmiştir.

8.2.2 Bilgi Sistemleri

Ülkemiz denizlerinde ve iç sularında avcılık ve yetiştiricilik yoluyla gerçekleştirilen üretim faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi, verilerin toplanması ve su ürünleri ile ilgili hizmetlerin yürütülmesi amacıyla Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğünce oluşturulan, geliştirilen ve işletilmekte olan izleme, kayıt ve bilgi sistemleri şunlardır:

- 1) Su Ürünleri Bilgi Sistemi (SUBİS)
- 2) Balıkçı Gemileri İzleme Sistemi (BAGİS)

SUBİS, 2008 yılında hayata geçirilmiştir ve çeşitli modüllerden oluşmaktadır. SUBİS'teki modüllerde; balıkçı gemilerine, yetiştiricilik tesislerine, balıkçı ve yetiştiricilik faaliyetlerine ilişkin kayıtlar, ruhsat ve izin işlemleri, balıkçılık ve yetiştiricilik faaliyetlerine ilişkin bilgiler, denetim-kontrol işlemleri, kota, ürün takip ve nakil işlemleri, kaynak yönetimi, su kalitesinin takibi, su ürünleri desteklemelerine ilişkin iş ve işlemler yürütülmektedir. Dinamik bir yapıya sahip olan SUBİS, mevzuata ve ihtiyaca bağlı olarak yeni modüllerin eklenmesi ve mevcut modüllerin iyileştirilmesi yoluyla sürekli olarak güncellenmektedir.

SUBİS, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatı, ilgili kurum ve kuruluşlar, yetiştiricilik ve avcılık kooperatifleri ile balıkçılarımız tarafından kullanılmaktadır.

Veri kalitesini artırmak ve düzenli veri akışını sağlamak üzere balıkçılar tarafından doldurulması zorunlu olan seyir defteri ve nakil belgeleri, 2022 yılından itibaren dijital ortamda anlık olarak kayıtlanmaya başlanmıştır.

BAGİS, denizlerde su ürünleri avcılığı yapan 12 metre ve üzeri balıkçı gemilerinin kimlik, konum, zaman, hız ve yön gibi seyir bilgileri ile avcılık faaliyetlerine ilişkin verilerin mobil şebeke (GSM) ve uydu iletişim araçları vasıtasıyla izlenmesini ve dijital ortamda kayıt altına alınarak toplanmasını sağlayan, uzaktan takip sistemidir. BAGİS yazılımıyla gemilerin avcılık faaliyetleri anlık olarak takip edilmekte, avladıkları ürünlere ilişkin veriler de SUBİS üzerinden anlık olarak alınmaktadır.

BAGİS yazılımı sayesinde balıkçılık faaliyetleri ile ilgili daha etkin kontrol ve denetim yapılmaktadır. Bu sayede kaçak avcılığın takip edilmesi ve zamanında müdahale edilmesi, yasa dışı avcılık faaliyetlerinde caydırıcılık ile ulusal ve uluslararası yükümlülüklerin (FAO, GFCM ve ICCAT gibi) karşılanması sağlanmaktadır.

BAGİS yazılımında yapılan güncellemeler sonrasında, 2022 yılında balıkçı gemisi yetkililerine kullanıcı tanımlamaları yapılmıştır. Bu kapsamda, gemi yetkililerine kendi gemilerini harita üzerinde takip etme, arıza bildiriminde bulunma ve arıza sürecini takip etme imkânı sunulmuştur.

BAGİS, Tarım ve Orman Bakanlığı ve taşra teşkilatları ile araştırma enstitüleri, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TÜİK, Emniyet Genel Müdürlüğü ve bu kurumların taşra teşkilatları tarafından kullanılmaktadır. 2023 yılı sonu itibariyle BAGİS kapsamında izlenen balıkçı gemisi sayısı (12 m ve üzeri boylardaki balıkçı gemilerin tamamı) 1.610 adettir.

Ayrıca BAGİS yazılımında su ürünleri üretim alanları, balıkçı barınakları, avcılığa kısmen veya tamamen yasak bölgeler, yetiştiricilik alanları ve tesisleri vb. çeşitli veriler haritalar üzerinde konumlandırılarak gösterilebilmektedir.

8.3 SU ÜRÜNLERİ EĞİTİMİ

Cumhuriyet Dönemi'nde balıkçılık konusunun bir devlet işi olarak ele alınması, Maarif Vekâleti tarafından 1928'de Marmara Adası'nda Balıkçılık Mektebi'nin açılmasıyla başlar. Ancak Balıkçılık Mektebi 1930 yılında kapatılmıştır.

Ülkemizde, 1933 yılındaki üniversite reformundan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Zooloji Enstitüsü tarafından hidrobiyolojik çalışmalar yürütülmüştür. Ardından, 1951 yılında su ürünleri alanındaki ilk enstitü olan Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi bünyesinde hayata geçirilmiştir. Sonraki yıllarda, 1965'te Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Hidrobiyoloji Bölümü, 1967 yılında Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinde “Su Ürünleri Balıkçılık ve Av Hayvanları Kürsüsü, 1975 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi “Deniz Bilimleri Bölümü” kurulmuştur.

1973 yılında ortaokula dayalı ve öğretim süresi üç yıl olan, balıkçılık ve su ürünleri iş alanlarında çalışacakları yetiştiren orta dereceli bir meslek okulu olarak Balıkçılık ve Su Ürünleri Meslek Lisesi kurulmuştur. Başlangıçta Avlama, İşleme, Üretme, Elektronik (Gemi ve balıkçılık elektroniği) ve Elektrik bölümlerinin yer aldığı okula sonraki yıllarda yeni bölümler eklenmiş, adı da 2007 yılında Barbaros Hayrettin Paşa Anadolu Denizcilik Meslek Lisesi olarak değiştirilmiştir.¹³²

Su ürünleri alanında lisans düzeyinde ilk eğitim Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde 1979 yılında kurulan Su Ürünleri Bölümüne 1980-1981 öğretim yılında ilk öğrencilerin alınması ile başlamıştır. Su ürünleri mühendisliği eğitimi için Ege Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Ziraat Fakültesi ve Veteriner Fakültelerinin ortak görüşleriyle su ürünleri eğitiminin fakülteler bazında yapılması için 1981

¹³² ARPA, H. 2015. Balıkçılık Tarihimizden Notlar, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, ISBN-978-605-01-0764-3, Ankara, 316 s.

yılında o zaman yönetimde bulunan Millî Güvenlik Kuruluna rapor sunulmuştur. Bu raporda; *“Su ürünlerine ilişkin eğitim konularının bir birlik içerisinde gerçekleştirilmesi ve mesleğin koşullarını yerine getirecek araştırma ve uygulamada iş gücünün yetiştirilmesi zorunludur. Bu nedenle de kurulacak fakültenin su ürünleri fakültesi olarak isimlendirilmesi gerekir.”* ifadesi yer almış ve fakültelerin hazırlıklarına başlanmıştır.

Fırat, 19 Mayıs (Sinop), Akdeniz (Süleyman Demirel), Çukurova, Ege ve İstanbul Üniversitelerinde 4 yıllık eğitim veren Su Ürünleri Yüksekokulları ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Sürmene Deniz Bilimleri Teknolojisi Yüksekokulları 1982 yılında kurulmuştur.¹³³ Ülkemizde 1982’de yapılandırılan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) uygulamaları çerçevesinde açılan bu fakülteler bugün de eğitim-öğretime devam etmektedir. Yine 1982’de İstanbul Üniversitesi’nde Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü kurulmuş 1992’de adı ‘Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü’ olarak değiştirilmiştir. Sonraki yıllarda yeni kurulan çeşitli üniversiteler bünyesinde Su Ürünleri Fakülteleri oluşturulmuştur.¹³⁴

Su ürünleri eğitimi veren fakültelerin sayısı 2000’li yıllarda 25’i geçmiş, bunların çoğunda normal öğretimin yanında ikinci öğretim bölümleri de açılmıştır. Böylece kontenjanlar çok yükselmiştir. Üniversitelere giriş sınav sistemlerinde ve YÖK öğretim planlamalarında yapılan çeşitli değişikliklerle Fen, Ziraat, Mühendislik Fakültelerinin bazı bölümlerinde de yaşanan kontenjan sorunları su ürünleri alanında da gündeme gelmiş ve zaman içerisinde kontenjanların doldurulamaması üzerine bu fakültelerin birkaçı ve ikinci öğretim bölümlerinin tamamı kapanmıştır. Ayrıca bu dönemde, üniversitelerde su ürünleri ile ilgili konularda 2 yıllık eğitim veren ve mesleki ara eleman yetiştiren çeşitli meslek yüksekokulu programları içerisinde su ürünleri ile ilgili bölümler açılmıştır. Meslek yüksekokullarında balıkçılıkla doğrudan ilgili olarak sayıları 23’ü bulan su ürünleri bölümleri de sonradan kapatılmıştır.

Ülkemizde su ürünleriyle ilgili alanlarda eğitim veren 22 fakülte bulunmaktadır. 13 adet “Su Ürünleri Fakültesi”, 3 adet “Deniz Bilimleri Fakültesi, 2 adet “Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi”, 1 adet “Su Bilimleri Fakültesi” ve ayrıca Ziraat Fakülteleri bünyesinde 3 adet “Su Ürünleri Mühendisliği Bölümü” lisans ve lisansüstü eğitim ile araştırma faaliyetlerini sürdürmektedir (Tablo 49).

¹³³ ARPA, H. 2015. a.g.e, 316 s.

¹³⁴ ÜSTÜNDAĞ, E. 2007. Türkiye’de Su Ürünleri Eğitimi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türk Tarım Dergisi, 178: 48-53.

Tablo 49. Su Ürünleri Eğitimi Veren Fakülteler

Fakülte	Üniversite	İli
Su Ürünleri Fakültesi (Su Ürünleri Mühendisliği Lisans Programı)	Akdeniz Üniversitesi	Antalya
	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
	Çukurova Üniversitesi	Adana
	Ege Üniversitesi	İzmir
	Fırat Üniversitesi	Elâzığ
	İsparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	İsparta, Eğirdir
	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	İzmir
	Mersin Üniversitesi	Mersin
	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Muğla
	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Rize
	Sinop Üniversitesi	Sinop
	Munzur Üniversitesi	Tunceli
	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van
	İstanbul Üniversitesi	İstanbul
Su Bilimleri Fakültesi		
Deniz Bilimleri Fakültesi (Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği Lisans Programı)	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon
	Ordu Üniversitesi	Ordu
	Girne Üniversitesi	KKTC
Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi (Su Ürünleri Müh. Lisans Programı)	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Çanakkale
	İskenderun Teknik Üniversitesi	Hatay, İskenderun
Ziraat Fakültesi (Su Ürünleri Müh. Lisans Programı)	Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın
	Ankara Üniversitesi	Ankara
	Malatya Turgut Özal	Malatya

(Kaynak: BSGM, 2024)¹³⁵

¹³⁵ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

DOKUZUNCU BÖLÜM

BALIKÇILIK VE SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ülkemizin planlı döneme geçtiği 1962 yılından sonra gelecek beşer yıllık dönemlerle kalkınma planları hazırlanmış, plan hazırlıkları sırasında bütün sektörlerin ayrı ayrı değerlendirildiği komisyonlar veya çalışma grupları oluşturularak, sektörlerin mevcut durumları, sorunları, çözüm önerileri ve gelecek projeksiyonları ortaya konulmuştur. 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planı hazırlıkları kapsamında oluşturulan Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu 2023 yılında çalışmalarını tamamlayarak raporunu hazırlamıştır. Bu raporda, su ürünleri sektörünün GZFT (SWOT) analizi ile ortaya konulan başlıca sorunları ana konu başlıkları altında aşağıda verilmiştir:¹³⁶

Su Kaynakları ve Sucul Canlı Kaynaklar:

- 1) Erozyon, sel, taşkın, heyelan gibi doğal afetler, insan aktiviteleri ve küresel ısınmanın yol açtığı iklim değişikliği gibi sebeplerle su kaynaklarının doğal niteliklerinde değişiklikler meydana gelmesi ve sucul canlı kaynakların bu değişimlerden olumsuz etkilenmeleri,
- 2) Evsel, sanayi, tarım ve maden kökenli kirleticilerin su kaynaklarına zarar vermesi, kirleticilere karşı korumanın ve önlem almanın zorluğu,
- 3) Hidroelektrik santralleri, barajlar ve yapay göl vb. gibi balık göçlerini engelleyen veya zorlaştıran su yapılarının biyolojik çeşitliliğe olumsuz etkileri,
- 4) Kaynakların yönetimi ve diğer sektörlerle paylaşım sorunları nedeniyle su kaynaklarının su ürünleri üretimi açısından kullanımının sınırlı olabilmesi,
- 5) İstilacı türlerin yerli türler üzerindeki baskıları ve istilacılarla mücadeledeki zorluklar.

Su Ürünleri Avcılığı:

- 1) Sayıca sınırlandırılmış olan balıkçı filosunun gelişen teknolojinin de etkisiyle yüksek olan av gücünün balık stokları üzerinde oluşturduğu av baskısı,
- 2) Avcılık faaliyetleri sırasında oluşabilen aşırı veya bilinçsiz avcılık, ıskarta av, hedeflenenler dışındaki su ürünleri ile kuşlar, sürüngenler, memeliler gibi diğer türlerin hedef dışı avcılığı,

¹³⁶ SBB, 2023. On İkinci Kalkınma Planı Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara

- 3) Balıkçı filosunun ve kıyı uzunluğunun büyüklüğü, su ürünleri üretim alanlarının genişliği, çeşitli imkânsızlıklar gibi faktörler nedeniyle etkin kontrol ve denetim sağlamanın zorluğu,
- 4) Balıkçı barınaklarında ve iç sulardaki karaya çıkış noktalarında alt ve üst yapı eksikliklerinin bulunması,
- 5) Balıkçıların yaş ortalamasının yükselmesi, gençlerin sektöre girmesindeki yetersizlikler nedeniyle sektörde çalışacak tayfa bulmada yaşanan zorluklar,

Su Ürünleri Yetiştiriciliği:

- 1) Suları ve su alanlarını kullanan farklı sektörler arasındaki paylaşım nedeniyle su ürünleri yetiştiricilik alanlarının sınırlanması, mevcut tesislerin kapasite artırımlarının veya yeni tesislerin kurulmasının zorlaşması,
- 2) Farklı kurumlardan izin alınması, bu kurumlara çeşitli belge ve rapor sunma gerekliliği nedenleriyle tesis kuruluşunda uzun süren izin prosedürü,
- 3) Üretimin birkaç karnivor türe yoğunlaşmış olması, karnivor olmayan balıklar ile kabuklu, yumuşakça ve su bitkileri gibi diğer su ürünleri türlerinin yetiştiriciliğinin henüz yaygınlaşmaması,
- 4) Yoğun yetiştiriciliği yapılan türlerde hastalıklara dirençli, hızlı büyüyen ıslah hatları geliştirme çalışmalarının yetersizliği,
- 5) Yem ham maddeleri, katkı maddeleri, ilaç, aşı, anestezi vb. ürünler ile bazı makine ve ekipmanın temininde yerli üretim oranının düşük, ithalat oranının yüksek olması nedeniyle dışa bağımlılık bulunması ve girdi maliyetlerinin yüksek olması,
- 6) Özellikle alabalıkta kaliteli anaç, yumurta ve yavru ihtiyacının yüksek olması, hastalıktan arı ve biyogüvenlik sertifikalı üretim yapan kuluçkahanelerin azlığı ve buna bağlı olarak ithalatın yüksek olması,
- 7) Deniz ve barajlarda yapılan yetiştiricilikte aşı, ilaç, boylama, nakliye vb. işlemlerin uygulanmasında kıyasal lojistik destek tesisleri ihtiyacının yeterince karşılanamaması,
- 8) Çalışma koşulları, ücret, izin gibi çeşitli faktörler nedeniyle yeterli ve donanımlı mühendis ve teknisyen/tekniker temininde yaşanan zorluklar.

İşleme, Değerlendirme, Pazarlama, Ticaret ve Tüketim:

- 1) Girdi maliyetlerinin yüksek olması, ürünlerin daha çok soğutulmuş ve dondurulmuş olarak pazarlanması, marka değeri ve katma değeri yüksek işlenmiş

ürün ve sunum yelpazesinin sınırlı olması nedeniyle uluslararası piyasalarda kar marjlarının düşük olması,

- 2) Tüketici tercihleri ve tüketim alışkanlıklarının etkileri, tüketimi artıracak çeşitlilikte ve kolay hazırlanabilir ürün çeşitliliğinin azlığı, su ürünleri tüketiminin lüks tüketim gibi algılanması, ürüne ulaşılabilirlik vb. gibi nedenlerle iç piyasada talebin düşük olması,
- 3) Ülkemizde su ürünleri tüketiminin daha çok av sezonunda ve taze tüketime dönük olması nedeniyle tüketimde mevsimsellik ve buna bağlı fiyat dalgalanmaları,
- 4) Özellikle küçük ölçekli üreticilerin pazarlamada doğrudan etkili olamaması nedeniyle üretilen üründen daha çok kazanç elde etme imkânlarının az olması,
- 5) Çeşitli kurum ve kuruluşların yetki alanına giren konular ve görev çakışmaları nedeniyle, su ürünleri üretiminin yoğun olduğu bölgelerde organize ihtisas bölgelerinin kurulamaması veya yaygınlaştırılamaması,
- 6) Yetersiz bilgi, yanlış haber veya algılar nedeniyle kamuoyunda su ürünlerine, özellikle yetiştiricilik ürünlerine önyargılı yaklaşım görülebilmesi.

Yönetim ve Örgütlenme:

- 1) Su ürünleri üretim alanlarının ve su kaynaklarının yönetiminde çeşitli kurumların yetki ve sorumluluğunun bulunması ve buna bağlı görev çakışmaları,
- 2) Su ürünleri kooperatifleri ve üretici örgütlerinin, sektörün faaliyetlerine dönük denetim, yaptırım gücü ve yetkisinin bulunmaması, üyelerinin ihtiyaç duyduğu girdilerin tedarikinde ve üretilen ürünlerin pazarlanmasında yeterince etkin olamaması ve ekonomik güçlerinin zayıf olması.

Ar-Ge, Yenilikçilik, Veri Toplama ve Eğitim:

- 1) Su ürünleri alanında eğitim veren fakültelerin ve su ürünleri araştırma enstitülerinin uygulama üniteleri, gemi, alt yapı, personel ve bütçe ihtiyaçlarının bulunması,
- 2) Su ürünleri alanında eğitim gören öğrencilerin uygulamalı eğitim imkânlarının istenilen düzeyde sağlanamaması, sektörde mühendis istihdamının yeterince artmaması,
- 3) Ar-Ge maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle özel sektörün Ar-Ge çalışmalarına yeterli kaynak ayıramaması,
- 4) Son yıllarda stok araştırmalarına ve veri toplama faaliyetlerine önem verilmesine karşın ekosistem ve stoklara ilişkin idari kayıt ve araştırma verilerinde eksikliklerin bulunması,

- 5) Balık halleri verilerine erişim, pazarlama, fiyat ve tüketim gibi konularda iç ve dış pazarların takibine yönelik etkin bir veri toplama ve yayım platformunun olmaması.

Yukarıda kısaca özetlenen su ürünleri sektörünün sorunları, Komisyon toplantılarında ve saha çalışmalarında sektör temsilcileriyle istişareler yapılarak ve yerinde incelemelerde bulunularak daha detaylı irdelenmiştir. Komisyonun tespit ettiği sorunlar 12. Kalkınma Planı Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyon Raporundaki ana konu başlıklarına benzer şekilde gruplandırılarak ayrıntılı şekilde aşağıda açıklanmıştır.

9.1 YÖNETİM-ÖRGÜTLENME, MEVZUAT VE DESTEKLEMELERE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.1.1 Balıkçılık ve Su Ürünleri Yönetiminde Kamu Örgütlenmesinin Güçlendirilmesi

Komisyon çalışmaları sırasında her bölgeden ve her faaliyet alanından sektör temsilcilerinin dile getirdiği ortak problemlerden biri su ürünleri yönetiminin güçlü bir yapıda ve tek elde toplanması gerektiğidir. Bazı temsilciler su ürünlerinin ayrı bir bakanlık olmasını, bazı temsilciler ise güçlü bir genel müdürlük yapısına kavuşturulmasını dile getirmiştir.

Tarım Bakanlığı 2011 yılında yeniden yapılandırılırken fonksiyon bazlı örgütlenmeden konu bazlı örgütlenmeye geçilmiştir. Daha önce var olan koruma ve kontrole yönelik, üretim ve işletmeye yönelik genel müdürlükler yerine konu bazlı genel müdürlükler oluşturulmuştur. Bu yapılanma sırasında Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmuş, su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği gibi konular genel müdürlük yönetimine verilirken, su ürünlerinin gıda-kontrol kısmı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğünde kalmıştır. Bu yapıda, daha çok et ve diğer gıdalarla ilgili işlemler ağırlıklı olduğundan su ürünleri ile ilgili konular geri planda kalmaktadır. Sektörel bir bütünlük sağlanması için su ürünleri ile ilgili tüm konuların Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğünde toplanması sektörün yaşadığı birçok sorunun ortadan kalkmasını mümkün kılacaktır.¹³⁷

Tarım ve Orman Bakanlığı balıkçılığın yönetiminden sorumlu olmasına rağmen balıkçılık konusundaki bazı yetkiler diğer bakanlıkların uhdesindedir. Daha önce Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından kiralaması yapılan balıkçı barınakları, Su Ürünleri Kanununun değişmesinden sonra Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından kiralanmaya başlanmış ancak diğer Bakanlık ve kurumlardan izin-görüş alma işlemleri devam etmektedir. Bu durum

¹³⁷ Hamdi Arpa, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

kiralama işlemlerini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü tüm balıkçılık sorunlarını çözebilecek yetkiyle donatılmalıdır. Sorunların çözümü için başka kurumlara gidilmesine gerek kalmamalıdır.¹³⁸

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğünün mevcut imkânları ve yetkileri ile bazı sorunların aşılması zor olmaktadır. Yürütülen faaliyetler nedeniyle balıkçıların; gıda yönüyle Tarım ve Orman Bakanlığının farklı birimleri, çevreye etkileri dolayısıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, balıkçı barınaklar açısından Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı gibi farklı bakanlıklarla ve kurumlarla işleri olmakta; neticede 5-6 farklı kurumdan izin ve belge alınması gerekmektedir. Diğer bazı ülkelerde olduğu gibi Denizcilik ve Balıkçılık Bakanlığı kurulması gerektiği gündeme gelmiştir.¹³⁹

Balıkçının problemlerinin çözümünde, yeni yatırımlarındaki izin süreçlerinde, barınak altyapı ve üstyapı inşaat işleri gibi her türlü işinde tek bir muhatabı olması ve tüm faaliyetlerin bir bakanlık altında toplanması görüşleri dile getirilmiştir.¹⁴⁰

Komisyonun 19.10.2023 tarihli toplantısında, su ürünleri yönetimiyle ilgili güçlü bir yapıya ihtiyaç olduğu ifade edilerek bunun iki farklı şekilde olabileceği, ya çeşitli şekillerde dile getirildiği gibi ayrı bir bakanlık kurulabileceği ya da Bakanlığa bağlı güçlü bir kuruluş yapısına dönüştürülebileceği belirtilmiştir. Ayrı bir Balıkçılık Bakanlığı olmayıp Denizcilik Bakanlığı gibi başka bir bakanlık altına alınırsa deniz ticareti gibi çok farklı konular içerisinde su ürünleri ile ilgili konuların yönetiminde bugünkünden çok farklı bir fayda sağlanamayacağını dile getirilerek, Orman Genel Müdürlüğü gibi Bakanlığa bağlı veya ilgili kuruluş halinde bir genel müdürlük oluşturulursa kendi teşkilat yapısı, kendi bütçesi, kendi araç-gereci ve kendi personel istihdamı ile daha güçlü ve daha etkin yönetim sağlanabileceği vurgulanmıştır.¹⁴¹

BSGM'nin Tarım ve Orman Bakanlığı içerisinde yer alan Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü gibi, ayrı merkez ve teşkilatı olan, ayrı personel kaynağı, ayrı denetim birimi, bağımsız bir bütçesi ve kendi teşkilat Kanunu olan bir yapıya çevrilmesi acil eylem planı içerisine alınması talebi Komisyona sunulan görüşler arasındadır.¹⁴²

¹³⁸ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹³⁹ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁴⁰ Ahmet Mutlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁴¹ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁴² Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Avcılığı hakkında bilgi notu; Prof. Dr. Kenan Köprücü, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Su ürünleri konusunda farklı kurum ve birimlerdeki görev ve yetki çakışmaları giderilerek su ürünleri sektörünün yönetiminde yetki tek elde toplanmalı ve su ürünleri yönetimi güçlendirilmelidir.
- 2) Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğünün idari yapılanmasının Orman Genel Müdürlüğünün idari yapılanmasına benzer şekilde değiştirilmesiyle, bağlı kuruluş statüsünde bir genel müdürlük olarak yapılanması ve kendi teşkilat yapısı, bölge müdürlükleri, üretme-araştırma istasyonları, bütçesi, araç-gereci ve personel istihdamı ile daha güçlü ve daha etkin yönetim sağlanmalıdır.
- 3) Sektörün etkin yönetiminde daha üst seviye bir yapılanma olarak Balıkçılık ve Su Ürünleri Bakanlığı kurulması değerlendirilmelidir.
- 4) BSGM yapılanmasında köklü değişiklikler yapılanaya kadar merkez teşkilat yapısının hızlı bir şekilde güçlendirilmesi, 43 ilde kurulu bulunan “Balıkçılık ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğünün” tüm illere yaygınlaştırılması ve taşrada bulunan üretim istasyonlarının ayrı müdürlük olarak doğrudan Genel Müdürlüğe bağlı şekilde yapılandırılması değerlendirilmelidir.
- 5) Diğer bakanlıklar, kurumlar veya Tarım ve Orman Bakanlığının diğer birimlerinin görevleri içerisinde bulunan su ürünleri işleme-depolama tesisleri, toptan ve perakende satış yerleri, ihracat-ithalat, piyasa düzenlemeleri, üretici örgütleri, destekleme, sucul biyolojik çeşitlilik, su ürünleri sağlığı, diğer su canlıları ve sucul memeliler ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülme yetkisi BSGM’ye verilmelidir.
- 6) Su ürünleri yönetiminde etkinliğin artırılması için Su Ürünleri Kanunu ile birlikte diğer ilgili kanunlarda güncelleme yapılması değerlendirilmelidir.

9.1.2 Kamu Kuruluşlarında Personel Yetersizlikleri

Kıyılarımızın uzunluğu ve faaliyetlerin çokluğu dikkate alındığında su ürünleri hizmetlerinde çalışan teknik personel sayıları yetersiz kalmaktadır. Özellikle denetim faaliyetlerinin etkinliğini sağlamak için BSGM merkez ve taşra teşkilatı personel yönünden güçlendirilmelidir. Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde su ürünleri mühendislerinin istihdamı artırılarak başka sektörlerde çalışmaları yerine su ürünleri sektöründe çalışarak bu sektörün gelişmesine katkı vermeleri sağlanmalıdır.¹⁴³

¹⁴³ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Yönetim görevlerinin yürütülebilmesi ve denetim-kontrol faaliyetlerinin etkinleştirilmesi için BSGM merkez ve taşra teşkilatlarındaki personel ihtiyacı giderilmeli, Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde su ürünleri mühendisi istihdamı artırılmalıdır.
- 2) Tarım ve Orman Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatında su ürünlerine yönelik faaliyetleri yürüten personelin mesleki kapasitesinin geliştirilmesine ve özlük haklarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- 3) Denetim ve kontrol etkinliğinin artırılması için su ürünleri denetim personeline orman teşkilatında olduğu gibi yetki verilmeli, mavi vatanın sürdürülebilir yönetiminde ve kontrolünde görev yürütecek Su Ürünleri Koruma Memurluğu oluşturulması değerlendirilmelidir.
- 4) Tarım ve Orman Bakanlığı, diğer bakanlıklar ve kurumlardaki personel ihtiyacının karşılanması için istihdam artırılmalıdır.

9.1.3 Kooperatiflerin Gücü ve Etkinliği

Balıkçı kooperatiflerinin bir bölümü geçmişte kooperatiflere tanınan bazı haklardan ve imkânlardan faydalanmak için kurulmuştur. Günümüzde ise büyük çoğunluğu balıkçı barınaklarının kiralanabilmesi için kurulmakta veya sadece bu amaca hizmet etmektedir. Yasa gereği bölgede bir su ürünleri kooperatifi varsa balıkçı barınağını kiralama hakkı önceliği kooperatifin olmaktadır. Üyelerin çoğunluğu aslında kooperatifçiliğin gereklerini ve neler yapılabileceğini yeterince bilmemektedir. Pazarlama ve malzeme tedariki başta olmak üzere finansal konularda kooperatifler yeterince söz sahibi olamamaktadır. Kooperatiflerin balık mezatı oluşturulması, üyelerin yakaladığı balıkların pazarlanması, dağıtım, soğuk hava depoları kurulması, av aracı ve cihaz vb. tedariki gibi konularda etkin olması sağlanmalıdır. Kooperatifler güçlendikçe, üyelerinin kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında da etkin olabilirler.¹⁴⁴

Komisyonun 19.10.2023 tarihli toplantısında sektörün örgütlenmesiyle ilgili olarak, avcılık ve yetiştiricilikle ilgili üst kuruluş olarak 3 merkez birliği bulunduğu; SÜR-KOOP'un daha çok küçük ölçekli balıkçıları, DEM-BİR'in daha çok büyük ölçekli balıkçıları temsil ettiği; SUYMERBİR'in yetiştiricilik sektörünün temsilcisi olduğu ve tüm bunların yaklaşık 30 bin üyesi bulunduğu belirtilerek, su ürünleri sektörünün diğer tarımsal faaliyetlere göre

¹⁴⁴ Prof. Dr. Göktaş Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı,

daha örgütlü bir sektör olduğunu dile getirilmiştir. Kooperatifler Kanunu’nun ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmesinin su ürünleri sektörüne büyük bir katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.¹⁴⁵

Öneriler:

- 1) Su ürünleri kooperatiflerinin sektörün yönetimine daha fazla katılması, üyelerinin faaliyetlerinde otokontrol oluşturmaları ve üyelerinin ihtiyaçlarının giderilmesinde katkı sağlayabilmeleri için yetki, sorumluluk ve ekonomik güçlerinin artırılması gerekmektedir. İlgili kurumlarca bu yönde çalışmalar yürütülmelidir.
- 2) 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenerek su ürünleri kooperatiflerinin güçlendirilmesine yönelik yasal alt yapının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- 3) Üretilen ürünlerin pazarlanmasında kooperatiflerin rol ve etkinliklerinin artırılması için kooperatiflerin su ürünleri depolama, işleme, hal, mezat, pazarlama ve dağıtım sistemlerinde etkinliğinin artırılması ve teşvik edilmesine yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılmalıdır.
- 4) Üyelerin gelirlerini artırmayı sağlayacak şekilde bazı kooperatif ve birliklerde uygulanan pazarlama-mezat sistemi yaygınlaştırılmalıdır.
- 5) Kooperatifleşme teşvik edilmelidir.

9.1.4 Üretici Birliklerinin Gücü ve Etkinliği

Milas’taki üretici birliği tarafından Komisyona sunulan raporda, Muğla ili Milas ilçesinde yıllık üretim kapasiteleri 6.000 ton civarında olan ve üretim izni devam eden 86 adet toprak havuz işletmesi bulunduğu; bu işletmelerin büyük çoğunluğunun (%85) küçük aile işletmeleri olduğu; işletmelerin pazarlama etkinliğinin artırılması, pazarlama sorunlarının çözümü, ihracat imkânının geliştirilmesi gerektiği, soğuk zincirin daha da iyi korunarak daha sağlıklı ürünlerin tüketime sunulabilmesi için birlik üyelerinin bağış ve katkılarıyla satın alınmış 14.500 m² arazi üzerinde soğuk hava deposu ve balık paketleme tesisi yapılması planlandığı, gerekli tüm izinleri alınmış olduğu ancak yapılması planlanan tesis için mali güçlerinin yeterli olmadığı belirtilmektedir. Küçük aile işletmelerinin sürdürülebilirliğinin desteklenerek kırsal kalkınmanın ön plana çıkarılması için üretici birlikleri adına yapılacak olan tesislere hibe veya destek sağlanması, birlikler tarafından kamu bankalarından kullanılacak yatırım ve işletme kredilerinde birlik yöneticilerin şahsi varlıklarından değil

¹⁴⁵ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 19.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

birliğe ait yatırımlar ve mal varlıklarının ipotek edilebilmesinin mümkün kılınması talep edilmektedir.¹⁴⁶

5200 sayılı Kanun’a göre kurulan su ürünleri yetiştiricileri birlikleri ve bunların üst birliği olan Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği dahil üretici birliklerinin yetiştiricilik işletmelerinin faaliyetlerinin düzenlenmesi ile ilgili yetkisi ve yetiştiricilerin kurallara uymaması durumunda yaptırım gücü bulunmamaktadır. Merkez Birliği ve birlikler üreticilerin karşılaştıkları sorunları ilgili yerlere iletmek üzere sadece aracı olabilmektedir. 5200 sayılı Kanunun değiştirilerek; üyelikte gönüllülük esası kaldırılarak üyeliğin mecburi hale getirilmesi, birliklerin daha etkin çalışmasını ve gelir elde etmelerini sağlayacak hususların Kanuna eklenerek birliklerin etkinliğini artıracak bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.¹⁴⁷

Ziraat Odaları ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği gibi kurumların yapılanmaları, gelirleri, yaptırım güçleri ve seçim sistemleri örnek alarak üretici birlikler mevzuatı yeniden düzenlenmesi gerektiği görüşü Komisyona sunulmuştur.¹⁴⁸

Üretici birliklerinin maddi güçleri çok sınırlıdır. 5200 sayılı Kanun’a göre birliklerin üyelerden üyelik aidatları ve gönüllü bağışlar hariç gelir elde etme imkânı bulunmamaktadır. Bu nedenle birliklerin üyelerine maddi destek sağlama gücü ve imkânı yoktur. Birlik olarak bir yatırım yapılmak istendiğinde finans kurumlarından kredi alabilmek için birlik yöneticilerinden şahsi kefalet istenmektedir. Üstelik bu şahsi kefalet, birlik yöneticiliği sona ermiş olsa bile devam etmektedir. Hibe programları, kırsal kalkınma programlarıyla yatırım yapılmak istendiğinde ise farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Kırsal Kalkınma Hibe Programı’na başvurarak bir proje gerçekleştirildiğinde, yatırımın %50’sinin öz sermayeden karşılanması gerektiği, bu kısmın herhangi bir finans kurumundan karşılanma imkânı bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, birlikler damga vergisi hariç vergilerden muaf olmasına rağmen hibe programından yapılacak yatırımlarda vergilerden muaf olunamadığı ifade edilmiştir.¹⁴⁹

Bazı illerde üretici birliği kurulması için gerekli olan 16 üretici sayısına ulaşmak mümkün olamamaktadır. Kanun ve Yönetmeliklerin bu hususlar dikkate alınarak günümüz şartlarına uygun hale getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Milas İçsu Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği tarafından soğuk hava deposu konusunda Komisyona sunulan bilgi notu.

¹⁴⁷ Muhammet Toğuç, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁴⁸ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁴⁹ Muhammet Toğuç, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁵⁰ SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları Raporu

Öneriler:

- 1) Su ürünleri üretici birliklerinin sektörün yönetimine daha fazla katılması, üyelerinin faaliyetlerinde otokontrol oluşturmaları ve üyelerinin ihtiyaçlarının giderilmesinde katkı sağlayabilmeleri için yetki, sorumluluk ve ekonomik güçlerinin artırılması gerekmektedir. İlgili kurumlarca bu yönde çalışmalar yürütülmelidir.
- 2) 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenerek su ürünleri üretici birliklerinin güçlendirilmesine yönelik yasal alt yapının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- 3) Üretilen ürünlerin pazarlanmasında üretici birliklerinin rol ve etkinliklerinin artırılması için birliklerin su ürünleri depolama, işleme, hal, mezat, pazarlama ve dağıtım sistemlerinde etkinliğinin artırılması ve teşvik edilmesine yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılmalıdır.
- 4) Üyelerin gelirlerini artırmayı sağlayacak şekilde bazı kooperatif ve birliklerde uygulanan pazarlama-mezat sistemi yaygınlaştırılmalıdır.
- 5) Birlikleşme teşvik edilmelidir.

9.1.5 Su Ürünleri İl Koordinasyon Kurulu

İzmir’de su ürünleri sektörüyle ilgili kurum ve kuruluşlar olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi, Ege Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir İl Emniyet Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı, İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, İzmir Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, İzmir Ticaret Odası, Ege Bölgesi Sanayi Odası, Ege İhracatçılar Birliği Su Ürünleri Hayvansal Mamulleri, Deniz Ticaret Odası, Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Deniz Temiz Derneği, İzmir Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği, İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği, Ege Bölgesi Gırgır Balıkçıları Derneği ve İzmir Balıkçı İş Adamları Derneğinin temsilcileri İzmir Ticaret Odasının bünyesinde bir araya gelerek 2019 yılında bir çalışma grubu oluşturulmuş ve protokol imzalanmıştır. Sektörün bölgedeki sorunları bu çalışma grubunda tartışılıp ortak bir karara varılarak sorunların çözüm önerileri BSGM’ye iletilmektedir. Böylece bölgede yaşanan sorunlara sektörün tüm temsilcileri ortak bir çözüm bulmaya çalışarak karar alıcılara yardımcı olunmaktadır. Buna benzer şekilde

sektörel çalışma gruplarının diğer bölgelerde de oluşturulmasının faydalı olacağı ifade edilmiştir.¹⁵¹

Öneriler:

- 1) Avcılık, yetiştiricilik gibi çeşitli su ürünleri faaliyetlerinin yoğun olarak yürütüldüğü bölgelerde, Valilik yönetiminde, Bakanlık il müdürlüğü koordinesinde, ilgili kurumların ve sektörün tüm temsilcilerinin katılımıyla su ürünleri il koordinasyon kurullarının kurulması, yaşanan sorun ve çatışmaların giderilmesi açısından sektörün yönetiminde faydalı olacaktır.

9.1.6 Yetiştiricilik Desteklemeleri

Üyelerden aidat toplama dışında başka gelir kaynağı olmayan il üretici birliklerine yetiştiricilik desteklemelerinde ve hibe programlarında pozitif ayrımcılık konusunda bir çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.¹⁵²

Küçük aile işletmelerinin destekleme modellerinin gözden geçirilip destekleme sisteminde iyileştirmeler yapılması, aile işletmelerinin çalışmalarının sürdürebilmelerinde ve istihdamın devam ettirilmesinde faydası olacağı dile getirilmiştir.¹⁵³

Devletin uzun yıllardır desteklediği sektörde artık belli bir üretim kapasitesine ve belli ihracat kapasitesine ulaşıldığı ve büyük işletmeler açısından desteklemelerin amacına ulaştığı, fakat küçük aile işletmeleri açısından desteklerin halen amacına ulaşmadığı yönünde görüşler belirtilmiş ve bundan sonraki desteklerin küçük işletmelere yapılması yönünde talepler dile getirilmiştir.¹⁵⁴

Çoğunluğu alabalık yetiştiriciliği yapan küçük işletmelerin çoğu bir vadinin içinde veya bir dağda kurulmuş, yerleşim yerlerinden uzak genellikle aile işletmeleridir. Bu işletmeler bir ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan özellikle 10 ton/yıl altında üretim kapasitesine sahiptirler. Ürettikleri balığı bulunduğu yerde pazarlamaya çalışan, birkaç çalışanı varsa onların ücret ve sigortalarını zor karşılayan düşük gelirli bu işletmelerin ham maddeye ulaşım ve ürününü pazarlama imkânları sınırlıdır. Bu işletmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için desteklenmesi ve bazı kolaylıklar tanınması gerektiği yönünde talepler bulunmaktadır.¹⁵⁵

¹⁵¹ Şahin Çakan, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁵² Muhammet Toğuç, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁵³ Muhammet Toğuç, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁵⁴ Zeki Şeremet, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁵⁵ Zeki Şeremet, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

Son yıllarda artan fiyatlar neticesinde yem, işçilik gibi üretim maliyetleri ve balık satış fiyatları yükselmiştir. Ancak yetiştiricilik desteklemelerinde kilogram başına verilen destekleme miktarları aynı oranda değişmemiştir. Bu nedenle, yüksek üretim maliyetleri karşısında verilen desteklerin yetersiz kaldığı, birim destek miktarlarının güncel şartlara göre artırılması talep edilmiştir.¹⁵⁶

Ayrıca alabalık üretiminde yumurta ve yavru temininde yerli üretimin azlığı ve yurtdışından yumurta getirilmesinin önüne geçilmesi için geçmişte yavru üretimi için verilen desteklerin yeniden gündeme alınması talebi ifade edilmiştir.¹⁵⁷

Yeni türlerin yetiştiriciliğe alınması için uzun süren ve maliyetli Ar-Ge çalışmaları yapılması gerekmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yeni türlerin yetiştiriciliğine verilen destekler Ar-Ge aşaması bitip türün üretiminin başlamasıyla verilmektedir. Bu desteklemenin türün kültüre alınması için Ar-Ge yapıldığı aşamada ve daha büyük miktarlarda verilmesi talep edilmektedir.¹⁵⁸

Öneriler:

- 1) Su ürünleri yetiştiriciliği desteklemelerinde küçük kapasiteli tesislerin ve aile işletmelerinin gözetilmesi, destekleme modelleri gözden geçirilerek iyileştirmeler yapılması, kırsal kalkınma, aile işletmelerinin çalışmalarını sürdürebilmeleri ve istihdamın devam ettirilmesi açısından faydalı olacaktır.
- 2) Üretici birliklerine ve üretici birliklerine üye işletmelere yetiştiricilik desteklemelerinde ve hibe programlarında pozitif ayrımcılık yapılması faydalı olacaktır.
- 3) Yetiştiricilik desteklemelerindeki birim destek miktarları güncel şartlara göre gözden geçirilmelidir.
- 4) Su ürünleri yetiştiriciliğinde yumurta ve yavru temininde yerli üretimin artırılması ve ithalatın azaltılması için kuluçkahanelere has destekleme modeli oluşturulmalıdır.
- 5) Hazine faiz destekli yatırım ve işletme kredilerinde su ürünleri yetiştiricilik tesisleri için düzenlenen su ürünleri yetiştiricilik belgeleri teminat olarak kabul edilmelidir.
- 6) Su ürünleri sektörüne verilen desteklemelerin mümkün olan en erken dönemde üreticilere ulaştırılması sağlanmalıdır.

¹⁵⁶ Sait Öztunç, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁵⁷ Sait Öztunç, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁵⁸ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 7) Yeni ve alternatif türlerin yetiştiriciliğe alınmasının teşvik edilmesi için, türün kültüre alınması amacıyla Ar-Ge yapıldığı aşamada üreticilere destek verilmeli ve alternatif türlere verilen destek miktarları artırılmalıdır.

9.1.7 Avcılık Desteklemeleri

BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri açık bir şekilde deniz balıkçılığına yönelik kapasite artırıcı, aşırı avcılığa neden olan ve yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmemiş avcılığı yol açan sübvansiyonların yasaklanmasını talep etmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nce kabul edilen ve ülkemizde de onaylanan balıkçılık sübvansiyonları anlaşmasının kapsamı ile balıkçılık yönetimi bilim insanlarının tavsiyeleri de bu yöndedir. Bu doğrultuda balıkçılığa yönelik desteklemelerde av gücünü, av çabasını ve avcılığı artırıcı sübvansiyonlar yerine sürdürülebilir balıkçılığa geçişi kolaylaştıracak, sosyal adaleti destekleyecek ve gıda güvenliğine destek olacak sübvansiyonların devreye alınması gerekmektedir.¹⁵⁹

Hem küçük ölçekli hem büyük ölçekli balıkçılık sektörüne yönelik destekler ekosistem esaslı balıkçılık yönetimi hedefine ulaşma çerçevesinde sağlanmalı, bu destekler geçiş sürecinde ekonomik ve sosyal kayıplarının telafisi gibi çok net kurallara bağlanmalıdır. TKDK, kırsal kalkınma ve AB fonları gibi ulusal, uluslararası fonlar sektörün dönüştürülmesi için kullanılmalıdır.¹⁶⁰

İklim değişimi, kirlilik ve habitat üzerinde etkili diğer faktörlerin birleşimiyle ortaya çıkan müsila vb. felaketlerin görülme potansiyeli yüksektir. Buna karşı TARSİM benzeri bir sigorta sistemiyle balıkçıların zararını tazmin edecek sistem kurulması yararlı olacaktır. TARSİM'de olduğu gibi ilk yıllarda sigorta primlerinin bir kısmı veya tamamı sübvansiyonla edilebilir.¹⁶¹

Müsila ve olumsuz hava olaylarından kaynaklanan zarar ve kayıplar doğal afet olarak kabul edilmeli ve tarım sigortası kapsamına alınmalıdır. Balıkçıya yapılacak sübvansiyonun bir kısmı bu tarz desteklere dönüştürülmelidir.¹⁶²

¹⁵⁹ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyed Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Balıkçılık Sübvansiyonları hakkında bilgi notu.

¹⁶⁰ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyed Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Balıkçılık Sübvansiyonları hakkında bilgi notu.

¹⁶¹ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyed Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Balıkçılık Sübvansiyonları hakkında bilgi notu.

¹⁶² Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyed Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

Küçük ölçekli bazı balıkçılar sosyal güvencesi olmadan çalışmaya devam etmektedir. Bu balıkçıların sosyal güvence sistemine dahil edilmesi için teşvik ve destekleme yapılmasının faydalı olacağı belirtilmiştir.¹⁶³

Küçük ölçekli balıkçılara verilen desteklemeler enflasyon karşısında yetersiz kalmaktadır. Destek rakamları bir-iki yıl önceden açıklandığı için zamanla değeri düşmektedir. Bu desteklerin artırılması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁶⁴

Ayrıca, küçük ölçekli balıkçı gemilerine verilen desteklemede son yıllarda balıkçı gemisi sahibi olan kadın balıkçılara %25 daha fazla ödeme yapılmasını olumlu bulan balıkçılar bu oranın %50'ye çıkarılmasını talep etmektedirler.¹⁶⁵

İstilacı türlerle mücadele kapsamında, zehirli olduğu için avlanması yasak olan balon balığı popülasyonlarını azaltmak ve diğer türlerin stoklarına olan baskılarını azaltmak için Balıkçık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü destekleme yapmaktadır. Balon balığı desteğinde, yakalanan balon balıkların her biri için balıkçıya ödeme yapılmaktadır. Ancak yıl içerisinde yakalanan balıklar için destek ödemeleri yıl sonunda toplu olarak yapıldığı için birçok balıkçı tarafından balon balıklarının toplanmasına yeterince önem verilmemektedir. Ödemelerin aylık olarak yapılması balon balıklarıyla mücadeleyi daha cazip hale getirecektir.¹⁶⁶

Balon balığı desteğinde olduğu gibi Akdeniz'de son zamanlarda popülasyonu artan ve ekonomik türlerin stoklarına baskı oluşturan çizgili (pijamalı) gargur balığının balıkçılar tarafından avlanarak popülasyonunun azaltılması için destekleme uygulanması Akdeniz'deki balıkçılar tarafından talep edilmektedir.¹⁶⁷

Öneriler:

- 1) Balıkçılığa yönelik destekleme modelleri FAO, OECD gibi üye olunan uluslararası organizasyonlar ve AB uygulamalarına uygun şekilde tasarlanmalıdır. Bu kapsamda, balıkçılık desteklemeleri avcılığı ve av çabasını arttırıcı veya yasa dışı avcılığa neden olucu şekilde olmamalıdır.
- 2) Küçük ölçekli balıkçılık desteklemelerinin sürdürülmesi, destek miktarlarının ve kadın balıkçılar için verilen ilave katkının artırılması sağlanmalıdır.
- 3) Balıkçılık desteklemelerinde, sürdürülebilir balıkçılık hedefine ulaşmayı sağlayacak balıkçılık düzenlemelerine uyumu artırmaya yönelik destekleme politikaları uygulanmalıdır.

¹⁶³ Necmettin Akdeniz, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁶⁴ Tarık Özbekçi, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁶⁵ Sevinç Üsküplü, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁶⁶ Prof. Dr. Cemal Turan, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁶⁷ Celal Safsoylu, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 4) Hazine faiz destekli yatırım ve işletme kredilerinde balıkçı gemisinin yanı sıra gemiye ait ruhsat da teminat olarak kabul edilmelidir.
- 5) Balıkçılık desteklemelerinden balıkçıların daha fazla fayda elde etmelerini sağlamak için destekleme ödemelerinin mümkün olan en erken sürede ödenmesine yönelik çalışma yapılmalıdır.
- 6) Dünya Ticaret Örgütü'nce kabul edilen ve ülkemizce de onaylanan balıkçılık sübvansiyonları anlaşmasının kapsamına aykırı olmayacak şekilde uluslararası sularda, başka ülke karasularında veya okyanuslarda avcılık yapacak gemilere teşvik ve destekleme uygulanmalıdır.
- 7) Ekolojik olarak hassas türlerin korunması ve hedef dışı avcılığın azaltılmasına yönelik destekleme modelleri oluşturulmalıdır.

9.1.8 ÖTV'siz Yakıt Kullanımı

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından 2004 yılından itibaren deniz taşıtlarına verilen ÖTV'siz yakıt kullanımı hakkından denizde faaliyet gösteren balıkçı gemileri de faydalanmaktadır. Geçmişte yakıttaki ÖTV miktarından dolayı piyasada satılan yakıt ile balıkçı gemilerinin kullandığı ÖTV'siz yakıt arasında önemli fiyat farkı bulunmaktaydı. Son yıllarda piyasada satılan yakıt ile ÖTV'siz yakıt arasındaki fark çok azalmış, bu durum balıkçıların giderlerini artırmıştır. Ayrıca ÖTV'siz yakıtın ucuz olduğu dönemlerde gemiler büyütülmüş ve motor güçleri artırılmış ve gemilerin yakıt tüketimi yükselmiştir. Geçmişte gemilerin toplam giderlerinin dörtte biri veya üçte biri yakıt giderinden oluşurken, günümüzde bu oran yüze 50'ye ulaşmıştır. Yakıt sübvansiyonu yeniden gözden geçirilmelidir.¹⁶⁸ KDV indirimi gibi ilave iyileştirilmeler yapılmasını balıkçıların tarafından talep edilmektedir.¹⁶⁹

ODTÜ-DBE ve SÜMAE tarafından hamsi avcılığı yapan filonun hem karbon ayak izinin düşürülmesi hem de kapasite olarak ülkemizin sahip olduğu potansiyelin ötesinde gelişmiş av gücümüzün azaltılması konusunda ekonomik analizler yapılmıştır. Gemilerin motor güçleri ve yakaladıkları hamsi miktarı üzerinden yapılan analizler sonucunda, motor gücünün 2000 HP'ye kadar avlanan hamsi miktarında artış sağladığı, ancak bu gücün üzerindeki motorlara sahip gemilerin avladıkları miktarda istatistik olarak anlamlı bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir. Bu durum, yüksek motor gücüne sahip gemilerin gereksiz akaryakıt tüketimi ve karbon ayak izinin artışına neden olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla,

¹⁶⁸ Barış Zaman, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁶⁹ Ferit Yıldız, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

balıkçı gemilerine sağlanan ÖTV indirimli akaryakıt kotasının maksimum 2000 HP motor gücüne göre hesaplanması ve sınırlandırılması önerilmektedir.¹⁷⁰

Deniz taşıtlarına verilen ÖTV'siz yakıttan avcılık ve yetiştiricilik amaçlı balıkçı gemileri faydalanabilmekte ancak ağ kafeslerde balıkları otomatik yemlemede kullanılan, sabit, barç adı verilen yem depolama ve barınma platformlarında ÖTV'siz yakıt kullanılamamaktadır. Barçlarda yemleme için gerekli elektrik enerjisi jeneratörlerle elde edilmekte, yetiştiricilik işletmelerinin kullandığı yakıtın yarısı burada harcanmaktadır.¹⁷¹ Ayrıca iç sularda ve lagün balıkçılığında kullanılan tekneler ve lagün işletmeleri için gerekli elektrik enerjisi üretiminde kullanılan jeneratörlerin yakıtları da bu kapsamın dışında kalmaktadır.¹⁷² Bu ünitelerin de ÖTV'siz yakıt kapsamına alınması talep edilmektedir.

Küçük ölçekli balıkçı gemilerinde, özellikle 6-7 metreden küçük gemilerde fiziki olarak fazla miktarda yakıt depolama imkânı bulunmamaktadır. Depoların küçük olması, az miktarda yakıt alımı için akaryakıt dağıtım araçlarının limanlara gelmemesi veya yakıt depoları için gerekli şartların sağlanamaması nedeniyle küçük gemilerin ÖTV'siz yakıttan faydalanamadıkları ifade edilmiştir.¹⁷³

Denizlerde faaliyet gösteren gemilere verilen ÖTV'siz yakıttan iç sularda avcılık yapan balıkçı gemisi sahipleri de yararlanmak istemektedir.¹⁷⁴

Öneriler:

- 1) Aşırı yakıt tüketimine ve aşırı avcılığa meydan vermeyecek şekilde balıkçı gemilerine kullandırılan indirimli yakıt uygulamasında iyileştirme yapılmalıdır.
- 2) Motor gücü artışı, aşırı yakıt tüketimini ve karbon salınımını önlemek için balıkçı gemilerinin motor güçlerine göre hesaplanan ÖTV'siz yakıt kullanma kotasında bir üst sınır belirlenmelidir.
- 3) Denizde faaliyet gösteren ve depolama sorunları nedeniyle ÖTV'siz yakıttan yeterince faydalanamayan küçük ölçekli balıkçı gemilerinin bu uygulamadan daha fazla yararlanabilmesi için kolaylık sağlanmalıdır.
- 4) İç sularda kullanılan tekneler ile ağ kafeslerde balıkları yemlemede kullanılan sabit barç adı verilen platformlardaki jeneratörlerde ÖTV'siz yakıt kullandırılması değerlendirilmelidir.

¹⁷⁰ Prof. Dr. Ali Cemal Gücü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü, Komisyona sunulan Hamsi ve İstavrit Avcılığı hakkında bilgi notu.

¹⁷¹ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁷² Mahmut Sudi Karataş, 12.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁷³ İsmail Şölen, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

¹⁷⁴ Emre Ergin, 09.02.2024 tarihli Kayseri Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

9.1.9 Kırsal Kalkınma Programlarından Yararlanma

Ülkemizde 2007 yılından beri 42 ilde kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi konusunda faaliyet gösteren Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) ülke genelinde yaygınlaştırılarak 81 ilde TKDK temsilcilikleri açılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda 2023 yılında uygulamaya konulan IPARD III programından bütün illerin faydalanmasına imkân sağlanmıştır. Ancak üreticilerin TKDK'ya yaptığı başvurularda üreticilerden tapu istenmekte, fakat tapu hisseliyse başvuru yapılamamaktadır. Bu durumda birçok üreticinin TKDK desteklerinden faydalanamadığı dile getirilmiştir.¹⁷⁵

Öneriler:

- 1) Kırsal kalkınma programlarından faydalanma oranlarının artırılması için başvuruların çeşitlendirilmesi, şartlarının ve süreçlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılması sağlanmalıdır.
- 2) Bölgesel kalkınma ajanslarının proje temelli desteklemelerinde su ürünleri sektörünün önceliklendirilmesi, proje süreçlerinin kolaylaştırılması ve desteklerin artırılması sağlanmalıdır.
- 3) TKDK kapsamında su ürünleri sektörüne ayrılan bütçe miktarının ve oranının artırılması, bu kaynağın ilgili genel müdürlüklerin iş birliğiyle su ürünleri sektörüne kullanılması sağlanmalıdır.
- 4) Kırsal kalkınma desteklemelerinin değerlendirilmesinde görev alan personelin su ürünleri ile ilgili bilgi düzeyinin artırılması sağlanmalıdır.

9.1.10 Yenilenebilir Enerji Yatırım Desteği

Su ürünleri yetiştiriciliği, işleme değerlendirme ve depolama faaliyetlerinde en önemli giderlerden biri de elektrik enerjisi harcamalarıdır. Denizdeki ağ kafes işletmeleri yemleme işlemleri için gerekli elektriği jeneratörlerle veya geminin motor gücüyle sağlamaktadır. Akaryakıt kullanılarak enerji üretimi karbon salınımını artırmaktadır. Bu işletmelerin yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.¹⁷⁶

Öneriler:

- 1) İklim değişikliğinin etkilerine karşı su ürünleri avcılık ve yetiştiricilik faaliyetlerinde karbon emisyonunun azaltılmasına yönelik desteklemeler değerlendirilmelidir.

¹⁷⁵ Şahin Çakan, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁷⁶ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 2) Su ürünleri sektöründe karbon salınımının azaltılması için enerji ihtiyacının karşılanmasında yenilenebilir enerji kullanımına geçilmesi teşvik edilmeli, güneş ve hidrojen enerjisi gibi yenilenebilir enerji yatırımları desteklenmelidir.

9.2 SU ÜRÜNLERİ AVCILIĞINA İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.2.1 Sürdürülebilir Balıkçılık

Balık stoklarındaki azalma, avlanan balıkların boylarında küçülme, balıkçılık eforunun artması ve yabancı yayılımcı türlerin ülke denizlerine yerleşmeleri balıkçılığın sürdürülebilirliğini tehdit etmektedirler. Balıkçılığın ve balık stoklarının sürdürülebilirliği çalışma ziyaretlerinin tamamında dile getirilmiştir. Balıkçılar, kota uygulamaları, kapalı alan oluşturulması, balıkçılık alanlarının belirlenmesinde ortak karar alınması, balıkçılık sezonunun başlangıç zamanının değişmesi (hamsi için Ekim ayı) gibi konularda çeşitli görüşler dile getirmiştir. Öte yandan, boy yasaklarının (istavrit boy yasağı gibi), ağ gözü açıklıklarının (dip trolü, kalkan uzatma ağı, salyangoz algarna torba göz ölçüsü vb.), avcılığa kapalı alanların (av aracına göre değişen kıydan uzaklık ya da derinlik), balıkçılık yapılacak zamanların (gırgır ve ortasu trolü gece avcılığı), kullanılan av araçlarının (tek gemili ortasu trolü, sürüklenen uzatma ağları), avcılığa izin verilecek türlerin (av aracına bağlı olarak avlanamayan tulina) yeniden gözden geçirilmesi gibi konularda çeşitli taleplerde bulunmuşlardır. Sürdürülebilirlik için yapılan öneriler birbirinden çok farklı ve karşıt olabilese de balıkçılığın sürdürülebilirliği konusunun paydaşların tamamı tarafından dile getirilmesi son derece önemlidir.

Denizlerde yapılan avcılık miktarı ile avcılık yapan gemi sayısı karşılaştırılarak gemi başına düşen av miktarlarına bakıldığında 1980’li yılların başında gemi başına avlanan balık miktarı 60 ton seviyesinde iken günümüzde gemi başına yapılan avcılık miktarı 20-30 ton arasındadır. Bu durum dünya genelinde de benzerdir. Dolayısıyla balıkçılık yönetiminde avcılıkla ilgili düzenlemeler gerçekleştirilirken sürdürülebilirliğe ve koruma kullanma dengesine sahip olan bir yönetim tarzını benimsemek gerekmektedir.¹⁷⁷

Karadeniz’de binlerce yılda oluşmuş denge son elli-altmış yıl içerisinde bozulmuştur. Bu duruma gelinmesinde tüm paydaşların az veya çok payı olduğu görülmektedir. Yumurtalı

¹⁷⁷ Turgay Türkylmaz, 03.04.2023 tarihli TBMM 27. Dönem Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Toplantısı Dinleme Tutanağı

oldukları dönemde balıkların avlanması, aşırı ve limitsiz avcılık, küçük boylarda balıkların bilinçsiz avcılığı, evsel atıkların arıtılmadan sulara bırakılması, fabrika atıklarının arıtılmaması, katı çöplerin denizlere atılması/ulaşması vb. pek çok faktör insan eliyle ekolojik dengenin bozulmasına neden olmuştur. Gerek denizlerin gerekse iç suların korunması artık daha bir önem kazanmıştır.¹⁷⁸

Sürdürülebilirliği sağlamak için tür bazlı yönetim önlemleri yerine sucul ekosistemi bir bütün olarak ele alıp ekosistem temelli balıkçılık yönetimine geçmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.¹⁷⁹

Öneriler:

- 1) Su ürünleri kaynakları üzerinde yürütülen tüm faaliyetlerde, uygulamaya geçirecek tüm düzenlemelerde kaynakların korunması ve sürdürülebilir üretimin sağlanması genel prensibi göz önünde tutulmalı ve bu doğrultuda bilimsel, ekolojik ve sosyo-ekonomik bulgu ve yöntemlere dayalı kararlar alınmalıdır.

9.2.2 Bölgesel Balıkçılık Yönetim Uygulamasına Geçilmesi

Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz birbirinden farklı özellikleri, farklı derinlikleri ve farklı avcılık sistemleri olan denizlerdir. Su ürünleri avcılığını düzenlemek için getirilen genel tedbirler tüm denizler için uygun olamayabilmektedir. Bu nedenle, tedbirler getirilirken denizlere ve o denizlerde yürütülen avcılık faaliyetlerine göre düzenlemeler yapılmalıdır. Balıkçılar, avcılık için bir bölgeden bir bölgeye geçerken o bölge için alınmış kararlara uyacak şekilde gemilerini ve av araçlarını düzenlemelidir.¹⁸⁰ Sözgelimi, Karadeniz kıyılarında denizin kıyıdan itibaren derinleşme mesafesi Orta ve Doğu Karadeniz’de farklıdır. Bu durum karşısında algarna ile salyangoz avcılığında kıyıdan 500 m mesafede avcılık yapılmasının yasak olması suları sığ olan Samsun bölgesinde bir problem oluşturmazken, Doğu Karadeniz’de deniz hemen derinleştiği için 500 m mesafede derin sulara girilmesine ve avcılık yapılamamasına neden olmaktadır. Bu gibi yasakların bölgelerin kendine özgü özellikleri dikkate alınarak bölgelere göre ayrı ayrı belirlenmesi talep edilmektedir.¹⁸¹

Av yasakları genel avlanma aracına göre tüm denizleri kapsayacak şekilde yapılmaktadır. Ancak balıkların metabolizmaları su sıcaklığından etkilenmektedir ve denizlerin sıcaklıkları farklıdır. Bu kapsamda, türlerin bölgelere ve su sıcaklığına göre üreme

¹⁷⁸ Selim Hamzaoglu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁷⁹ Mustafa Sarı, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁸⁰ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁸¹ Seçkin Terzi, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

dönemleri göz önünde bulundurularak, av yasağı dönemlerinin bölgelere/denizlere göre belirlenmesi daha doğru sonuçlar verecektir.¹⁸²

Marmara’da Bandırma ve Erdek Bölgesinde kayıtlı balıkçı gemileri Türkiye’deki en yoğun bölgesel filoyu oluşturmaktadır. Bu gemiler, Marmara dışında çoğunluğu Karadeniz ve Ege’de olmak üzere tüm denizlerde avcılık yapmaktadır.¹⁸³

Diğer taraftan, balıkçı gemilerinin denizler arasında hareketliliği çok fazla olmakta zaman zaman bazı denizlerde avcılıkta aşırı yoğunlaşmalar olmaktadır. Avcılık için Türkiye kıyıları denizlere göre ayrılarak, denizlerde o bölgenin balıkçılarının avcılık yapması yoluna gidilmesi talebi dile getirilmiştir.¹⁸⁴

Öneriler:

- 1) Ülkemizi çevreleyen denizlerin özellikleri birbirinden farklı olup tedbirler getirilirken denizlere ve o denizlerde yürütülen avcılık faaliyetlerine göre düzenlemeler yapılmalıdır. Bölgesel balıkçılık yönetim uygulamalarına geçilmelidir.
- 2) Türlerin bölgelere ve su sıcaklığına göre üreme dönemleri göz önünde bulundurularak av yasağı dönemleri bölgelere veya denizlere göre belirlenmelidir.
- 3) Balıkçı gemilerinin denizler arasında avcılık hareketliliği artmakta ve zaman zaman bazı denizlerde avcılıkta aşırı yoğunlaşmalar olmaktadır. Belirli denizlerde veya bölgelerde meydana gelebilecek yoğunlaşmaları önleyici tedbirler alınmalıdır.

9.2.3 Kota Uygulamasına Geçilmesi

Su ürünleri stokları üzerindeki av baskısı nedeniyle, avcılık miktarlarında azalmalar ve avlanan balıkların boylarında küçülmeler görülmektedir. Balıkçılar arasındaki rekabet nedeniyle yeni teknolojilere ve gemi donanımlarına yeni yatırımlar yapılması, bu yatırımların maliyetinin karşılanması için daha fazla avcılık yapma gayretine neden olmaktadır. Balıkçılıkta sürdürülebilirliğin sağlanması, stokların korunması ve iyileştirilmesi için bilimsel analizlerle belirlenecek avlanabilir ürün miktarlarına uygun olarak avcılık yapılmalı, avcılıkta ekolojik ve ekonomik açıdan değerli bütün türler için kota sistemine geçilmelidir. Özellikle

¹⁸² Şenol Paruğ, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁸³ Abdullah Sarbay, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁸⁴ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

hamsi avcılığında her geminin avlayacağı, piyasaya ve balık unu-yağı fabrikasına göndereceği balık miktarları belli olmalı ve ona göre avcılık yapılmalıdır.¹⁸⁵

Hamsi boylarındaki küçülme son 5-10 yılda daha belirgin şekilde görülmektedir. Kasalanarak insan tüketimine gönderilen hamsi miktarları düşmektedir. Avlanan ürün elekten geçirilerek piyasaya sevk edilecek hamsi kasalanırken, avın çoğu balık unu-yağı fabrikalarına gönderilmektedir. Hamsi balıkçılığının gelecekteki sürdürülebilirliğini ve balıkçıların bu mesleğe devam edebilmelerini sağlamak için hamsi avcılığında da kota uygulamasına geçilmelidir. Kota miktarı belirlenerek hamsi av miktarları azaltılmalı ancak bu yapılırken devlet balıkçıları desteklemelidir. Kota miktarları sabit olmayıp belirli aralıklarla bilimsel araştırmalarla belirlenmelidir. Kota uygulandığı zaman balıkçı daha çok insan tüketimine gönderilecek şekilde avcılık yapmaya çalışacaktır. Bu da halkın daha fazla balık tüketmesine imkân tanıyacaktır.¹⁸⁶

Özellikle hamsi avcılığında balıkçı gemileri, motor güçleri, kullanılan gırgır ağları çok büyümüş ve gemideki sonar gibi teknolojik donanımlar çok gelişmiştir. Hem bu yatırımların maliyeti hem de avcılık için yapılan harcamalar çok arttığı için satılan balıktan yeterince kar elde edilememektedir. Gemi sahipleri harcamalarını karşılayabilmek için daha fazla avlanmaya çalışmaktadır. Satılan balık tüketiciye pahalı gelirken, oluşan fiyat balıkçının giderleri karşısında yetersiz kalmaktadır. Hamsi avcılığında kota sistemi gibi sınırlayıcı bir tedbir getirilerek daha az masrafla daha az av yapılarak stoklar korunmalı ve balıkçı da makul bir kazanç elde etmelidir.¹⁸⁷

Kota uygulamasına geçilmesi veya kota uygulamanın nasıl olması gerektiği konusunda balıkçıların arasında fikir birliği bulunmamaktadır. Bazıları bu uygulamayı savunurken bazıları karşı çıkmaktadır.¹⁸⁸

Hamsi, sardalya, istavrit, kolyoz ve diğer balıkların stok miktarları belirlenerek kota kapsamında avcılığı yapılması, av sezonu boyunca gemi boylarına ve tonajlarına göre gemilere kota verilmesi, ayrıca taban fiyat uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁸⁹

Karadeniz’de hamsi avcılığına önerildiği gibi çaça balığı avcılığına da kota getirilmesi düşünülmelidir. Çünkü her iki balığın stokları da azalmıştır.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁸⁶ Barış Zaman, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁸⁷ Barış Zaman, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁸⁸ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

¹⁸⁹ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor; Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁹⁰ Mehmet Yöndem, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

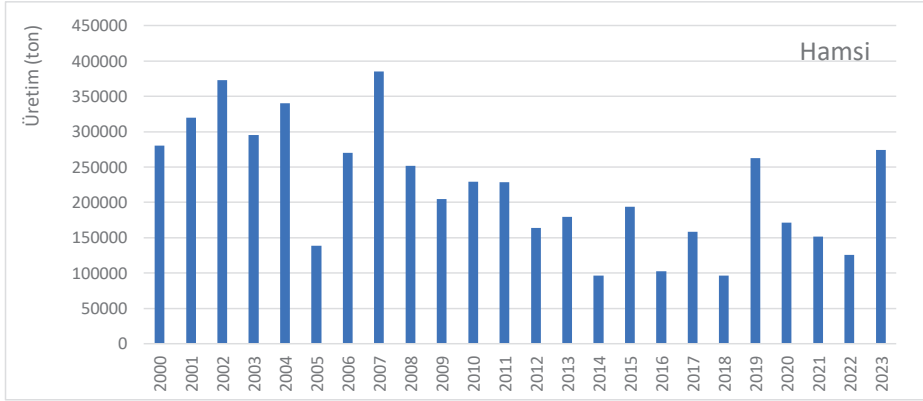
- 1) Balıkçılıkta sürdürülebilirliğin sağlanması, stokların korunması ve iyileştirilmesi için bilimsel analizlerle belirlenecek avlanabilir ürün miktarlarına uygun olarak avcılık yapılmalı, avcılıkta ekolojik ve ekonomik açıdan önemli türler için kota sistemine geçilmelidir.
- 2) Özellikle hamsi, çaça, sardalya, istavrit, lüfer gibi çok avlanan ve göç eden pelajik balıklardan başlayarak iklimsel ve çevresel faktörler ile av baskısından dolayı stokların yıpranması söz konusu olan ekonomik balık stoklarında yıllık ve gemi bazlı kota uygulamasına gidilerek hem stoklar korunmalı hem de fiyat istikrarı sağlanmalıdır.
- 3) Bilimsel değerlendirmelerle yıllık avlanabilecek toplam kota miktarı belirlendikten sonra gemi boy uzunluğu, grostonaj kapasitesi vb. gibi bazı kriterler uygulanarak kotanın balıkçı gemilerine adil dağıtımı yapılmalıdır.
- 4) Stok değerlendirmelerinin yapılabilmesi amacıyla gerekli tüm verilerin düzenli toplanması için balıkçılığa bağlı (karaya çıkış kaydı, belgelendirme vb.) ve balıkçılıktan bağımsız (bilimsel araştırma sürveyleri, biyolojik veriler vb.) veri toplama programları uygulanmalıdır.
- 5) Stoklarla ilgili farklı kurumlardaki deneyim sahibi uzmanları yıllık olarak ya da gerekli görüldüğü durumlarda bir çatı altında toplayabilecek, sorunları bilimsel açıdan değerlendirecek, Tarım ve Orman Bakanlığı koordinatörlüğünde Bilimsel ve Teknik Tavsiye Kurulları gibi yapılar oluşturulmalıdır.
- 6) Su Ürünleri Bilgi Sistemi ve Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi, karaya çıkış noktaları, kontrol ve denetim faaliyetleri etkin olarak kullanılarak ve gerektiğinde yeni elektronik takip sistemleri geliştirilerek kota yönetimi sağlanmalıdır.
- 7) Balıkçılıkta gelişmiş ülkelerde olduğu gibi kotaların tahsislerinin belirli bir ücret karşılığında yapılması ve bu yolla elde edilecek gelirlerin balıkçılık faaliyetlerinin yönetiminde kullanılması sağlanmalıdır.
- 8) Balıkçı gemileri arasında kota ticaretine sebep olabilecek kota devri engellenmelidir.

9.2.4 Hamsi Avcılığının Yönetimi

Hamsi, Karadeniz'in Tuna ve diğer önemli nehirlerden beslenen kuzeybatı sahanlık alanındaki yüksek üretkenliğini dışı balıkların 200 bine kadar yumurta üretebilmesi sayesinde etkin şekilde kullanılmaktadır. Bu sayede, bir zamanlar av miktarının milyon tonlara yaklaştığı

tahmin edilmektedir. Artan avcılık baskısına rağmen bu yüksek üreme kapasitesiyle direnç gösterebilmektedir. Ancak, Karadeniz'de son 15 yılda avlanan hamsi miktarına bakıldığında, karaya çıkarılan miktarın giderek azaldığı görülmektedir. Bu durum, avcı filosunun boyutları, motor güçleri ve kullandıkları teknoloji her geçen gün arttıkça, hamsilerin yüksek doğurganlıklarının bile yetersiz kaldığını göstermektedir. Ülkemiz karasularında 1990'lardaki ile aynı miktarda hamsiyi yakalamak için harcanan mazotun, birkaç kat fazlasının harcanıyor olması da bu kıymetli stokun küçülmekte olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca, 1990 öncesinde, 16 cm boyunda ve beş yaş üzerindeki hamsilere rastlamak mümkünken, günümüzde 12 cm'yi geçen bireylere ya da 2 yaşın üzerindeki hamsilere nadiren rastlanmaktadır. Av baskısı nedeniyle iri ve yaşça büyük balıkların azalması, stokun genç ve küçük boylu bireylerden oluşmasına yol açmıştır. Dahası, bu durum yumurtadan çıktığı yıl üreyebilen ancak döl verebilme şansı çok düşük olan cılız bireylerin stok içindeki oranlarında artışa neden olmaktadır. Bunlara ek olarak, başta Tuna Nehri olmak üzere nehirlerin kirlenmesi ve iklimdeki düzensizlikler sonucu Karadeniz'in eski üretkenliğini sürdürmemesi de sorun oluşturmaktadır.¹⁹¹

Son yıllarda hamsi av miktarlarında görülen değişim Şekil 33'te verilmiştir.

Şekil 33. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Hamsi Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b)¹⁹²

¹⁹¹ Prof. Dr. Ali Cemal Gücü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü, Komisyona sunulan Hamsi ve İstavrit Avcılığı hakkında bilgi notu.

¹⁹² TÜİK, 2024b. a.g.k..

Hamsi avcılık sezonunda eğer yakalanan hamsi küçük ve kondüsyonsuz ise yakalandığı bölgede hamsi avcılığının bir müddet yasaklanması, daha sonra avcılığına izin verilmesi yoluyla stokların korunması sağlanabilir.¹⁹³

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Akdeniz Balıkçılık Komisyonu (GFCM) adına tüm Karadeniz ülkelerinin bir araya gelerek yaptığı araştırma sonuçları, iyi bir yönetim modeli uygulanması durumunda Karadeniz'den elde edilebilecek hamsi miktarının iki katına çıkarılabileceğini göstermektedir. Ancak, bunun için avlanan hamsi miktarının kontrol altına alınması, yani kota ile avlanması gerekmektedir.¹⁹⁴

Türkiye'nin sağlıklı çalışan bir kota sistemine geçebilmesi için avcılık yapan tüm gemilerin karaya çıkardıkları av miktarının güvenilir verilerle günlük olarak izlenebilir olması şarttır. Bu koşul sağlanmadıkça uygulanacak olan herhangi bir kota sisteminden fayda sağlanması mümkün değildir. Ülkemiz kıyılarındaki karaya çıkış noktalarında kurulmuş olan balıkçılık idari binalarının tüm fonksiyonlarıyla işler halde tutulması, sayılarının artırılması, personel ve araç-gereç ihtiyaçlarının giderilmesine ihtiyaç vardır. Karaya çıkış kayıtları, Su Ürünleri Bilgi Sistemi ve Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi etkin bir şekilde kullanılarak kota yönetimi sağlanabilir.

Kota belirlenmesi amacıyla ihtiyaç duyulan ve farklı kurumlarca (BSGM, TAGEM ve üniversiteler) toplanan balıkçılığa bağlı ve balıkçılıktan bağımsız sörvey verileri bir veri tabanında toplanmalıdır. Elde edilen veriler üzerinden toplam avlanabilir miktarın (TAM) bilimsel yaklaşımla hesaplanması faydalı olacaktır.

Toplam avlanabilir miktarın bilimsel yöntemlerle belirlenmesini takiben, bu miktarın denizden nasıl çekileceğinin adil ve etkin bir yönteme oturtulması gerekir. Dolayısıyla Türkiye için, kota paylaşımında farklı filo segmentleri arasındaki dengeyi ve hasadın etkinliğini dikkate alan bir kota sistemi oluşturulması yerinde olacaktır.¹⁹⁵

Bu ihtiyaca cevap verebilmek amacıyla, 2011-2015 yılları arasında Tarım ve Orman Bakanlığı himayesinde, TÜBİTAK desteğiyle ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü (ODTÜ-DBE) ile Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğüne bağlı Trabzon Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüleri (SÜMAE) ortaklığında bir ulusal balıkçılık projesi yürütülmüş ve bir model oluşturulmuştur. Bu model dahilinde elde

¹⁹³ Mehmet Kobyay, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁹⁴ Prof. Dr. Ali Cemal Gücü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü, Komisyona sunulan Hamsi ve İstavrit Avcılığı hakkında bilgi notu.

¹⁹⁵ Prof. Dr. Ali Cemal Gücü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü, Komisyona sunulan Hamsi ve İstavrit Avcılığı hakkında bilgi notu.

edilen veriler, Avrupa Birliği'nin balıkçılık yönetim mekanizmasının bilimsel ayağı olan STECF (Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries) ve Birleşmiş Milletler Örgütüne bağlı Akdeniz Balıkçılık Komisyonu (GFCM) bünyesindeki çalışma gruplarında analiz edilmiş ve edilmektedir. Dolayısıyla, ülkemizde verileri analiz edip toplam avlanabilir miktarın belirlenmesi konusunda yetişmiş, deneyim sahibi personel altyapısı mevcuttur. Buna ek olarak, farklı kurumlardaki konu hakkında deneyim sahibi uzmanları yıllık olarak ya da gerekli görüldüğü durumlarda bir çatı altında toplayabilecek, sorunları bilimsel açıdan değerlendirecek, Tarım ve Orman Bakanlığı koordinatörlüğünde bir Ulusal Stok Değerlendirme Komitesinin oluşturulmasının sürece katkı sağlayacağı düşünülmektedir.¹⁹⁶

Yürütülen projeler ve çalışmalar yanında dünyadaki benzer uygulamalardan çıkarılan sonuçlar dikkate alınarak bir kota sistemi önerisi hazırlanmıştır. Türkiye için, kota paylaşımında farklı filo segmentleri arasındaki dengeyi ve hasadın etkinliğini dikkate alan sınırlı aktarımlı yıllık bireysel kota sistemine dayalı bir model ifade edilmiştir.¹⁹⁷ Bu modele göre:

- 1) Avcı filosunun gemi boyları, motor güçleri ve avlanma sahaları dikkate alınarak büyük, orta ve küçük ölçekli gemiler olarak üç gruba (segmente) ayrılması;
- 2) Bilimsel çalışmalar sonucunda belirlenen toplam avlanabilir hamsi miktarının öncelikle bu üç grup arasında ve son beş yılda rapor ettikleri toplam hamsi av miktarları dikkate alınarak paylaşılması;
- 3) Her segment için belirlenen kota payı grup içerisindeki gemilere, son beş yılda beyan ettiği hamsi av miktarı baz alınarak bireysel kotaların belirlenmesi;
- 4) Sezon içinde kotasını dolduramayan bir geminin artan kotasını ancak içinde bulunduğu filo segmenti içindeki bir diğer gemiye devredebilmesi, segmentler arası kota transferine izin verilmemesi;
- 5) Zaman içerisinde avcılık yapan gemi sayısının azaltılması ve kota takibinin kolaylaştırılmasına yönelik olarak, iki yıl üst üste kotasını dolduramayan geminin kotasının beyan ettiği hamsi av miktarı oranında azaltılması; üç yıl üst üste hamsi avı beyan etmeyen gemiye kota verilmemesi önerilmektedir.

Karadeniz boyunca büyük göç yapan ana stok, kıyılarımızda yumurtlayan stok ve Azak hamsisi stokları olmak üzere Karadeniz'de üç farklı hamsi stoku bulunmaktadır.

¹⁹⁶ Prof. Dr. Ali Cemal Gücü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü, Komisyona sunulan Hamsi ve İstavrit Avcılığı hakkında bilgi notu.

¹⁹⁷ Prof. Dr. Ali Cemal Gücü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü, Komisyona sunulan Hamsi ve İstavrit Avcılığı hakkında bilgi notu.

Türkiye'nin hamsi avcılığı büyük oranda Kuzeybatı Karadeniz'de yumurtlayıp Ukrayna'dan kıyılarımıza göç eden ana stok üzerinde yapılmaktadır. Hamsi sürüleri, kuzeyden aşağıya inerek Zonguldak Ereğli veya Sinop açıklarından itibaren kıyılarımıza girmekte ve daha sonra kıyılarımızdan Gürcistan'a doğru göçüne devam etmekte, bu sırada da avcılığı yapılmaktadır. Küresel iklim değişikliği, su sıcaklıklarında artışlar ve akıntılardaki değişimlerle birlikte göç yollarında farklılaşmalar görülmektedir. Bunun da etkisiyle Karadeniz'de kıyılarımızdan 20-30 mil açıktan hamsi avcılığı yapılmaya başlanmıştır. Balıkçı gemilerinin av güçleri ve teknolojik donanımları gelişmiş olduğu için açıkta avcılık sürekli hale gelmiştir. Gemiler sürekli avcılık yaparak avlanan balıklar yardımcı gemilerle kıyıya taşınmaktadır. Bu nedenle hamsi sürülerinin Gürcistan istikametine devam edecek olan doğal göçünün kesintiye uğradığı veya Gürcistan kıyılarına gidip kışladıktan sonra tekrar yumurtlama alanına dönüşünün engellendiği görüşü dile getirilmiş ve bu durumun stoklarda yıpranmaya sebep olduğu belirtilmiştir. Hamsi avcılığının 20 milden daha açıkta yapılmaması, balığın doğal göç yoluna devam ederek kıyılarımıza inmesinin ve kıyılarımız boyunca avcılık yapılmasının sağlanması talebi ifade edilmiştir.¹⁹⁸

Açık deniz alanlarında hamsi avcılığının yapılacağı alanların kıyıya uzaklık mesafeleri (örneğin kıyıya maksimum 20 mil mesafe gibi) tanımlanması ve sınırlama getirilmesi görüşü belirtilmiştir.¹⁹⁹

Öneriler:

- 1) Akdeniz ve Karadeniz'deki paylaşılan balık stokları GFCM kapsamında takip edilmekte, değerlendirilmekte ve yönetim önlemleri geliştirilmekte, türlere göre kota uygulamaları başlatılmaktadır. Uluslararası yükümlülükler karşısında ülkemizin menfaatlerinin korunabilmesi için hamsi avcılığında gerekli her türlü doğru ve güncel verinin toplanması ve stok değerlendirmeleri yapılması gerekmektedir.
- 2) Su ürünleri avcılığının en büyük kısmını oluşturan hamsi avcılığı için özel bir yönetim planı hayata geçirilmeli, kontrollü ve kotalı, sürdürülebilir avcılık sistemine geçilmelidir.
- 3) Özellikle hamsi avcılığında her geminin avlayacağı, piyasaya ve balık unu-yağı fabrikasına göndereceği balık miktarları belli olmalı ve ona göre avcılık yapılmalıdır.

¹⁹⁸ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

¹⁹⁹ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Avcılığı hakkında bilgi notu.

- 4) Kota paylaşımında farklı filo segmentleri arasındaki dengeyi ve avcılığın etkinliğini dikkate alan, balıkçı gemileri arasında kota ticaretine sebep olmayacak şekilde, yıllık ve gemiye bağlı kota sistemine dayalı adil bir model uygulanmalıdır.
- 5) Hamsinin doğal göç yoluna devam ederek kıyılarımıza ulaştıktan sonra karasularımızda av verdiği süre geçmişte 4-5 ayı bulurken son yıllarda 1-2 aya düşmüştür. Kısa sürede çok miktarda avcılık yapıldığında balık fiyatları ve balıkçıların kazançları düşmekte, taze olarak tüketilebilecek miktardan daha fazla avlanan hamsi insan tüketimi yerine balık unu-yacı üretiminde kullanılmaktadır. Hamsi avcılığının av sezonu içerisinde yayılarak daha uzun sürelerde halkın tüketimine sunulabilmesini sağlamaya yönelik yönetim tedbirleri alınmalıdır.
- 6) Hamsi başta olmak üzere çok miktarda avcılığı yapılan balıkların av faaliyetlerine ilişkin veriler sürekli takip edilerek stokların korunması için gerekli durumlarda avcılık durdurulmalı veya sınırlandırılmalıdır.

9.2.5 Paylaşılan Stoklar ve Gürcistan'daki Hamsi Avcılığı

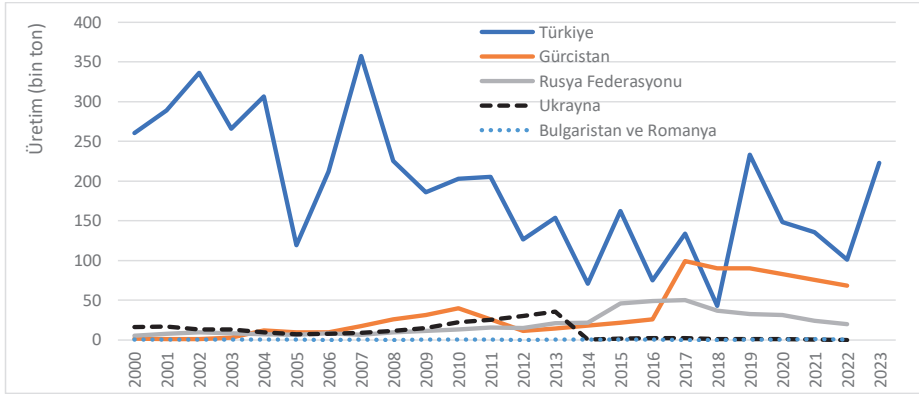
Karadeniz'de avcılığı yapılan balık türlerinin geleceği, sürdürülebilir ve maksimum ürünle stoklarının başarılı bir şekilde yönetilmesi sadece Türkiye'de yapılan balıkçılık faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması ile yeterli olmayacaktır. Karadeniz'e kıyısı olan diğer ülkelerin balık avcılığı ile ilgili başta hamsi olmak üzere Karadeniz'in ortak türleri için yasal düzenleme ve uygulamalarında da bir standarda sahip olması büyük bir önem taşımaktadır.²⁰⁰

Gürcistan sularında, Gürcistan Hükümetinin her yıl belirlediği bir kota miktarında hamsi avcılığı yaptırılmaktadır. Buradaki avcılık hakkı Türk balıkçı gemileri tarafından satın alınmakta, her yıl 15-20 balıkçı gemisi Gürcistan sularında avcılık yapmaktadır. Gürcistan'da yapılan avcılıkta genel olarak balık unu-yacı fabrikalarında işlenmek üzere hamsi avlanmakta ve Türkiye'de uygulanan asgari avlanabilir boy olan 9 cm'den küçük boylardaki balıklar da yakalanmaktadır.²⁰¹

Karadeniz ülkelerinin avladıkları hamsi miktarları Şekil 34'te verilmiştir. Son yıllarda Gürcistan'daki hamsi av miktarları oldukça artmıştır.

²⁰⁰ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz'de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

²⁰¹ Atıf Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Şekil 34. Karadeniz Kıyısı Olan Ülkelerin Hamsi Avcılığı

(Kaynak: FAO, 2024a).²⁰²

Özellikle Karadeniz’e kıyısı olan Gürcistan kıyılarında avlanan hamsi ile ilgili boy sınırlamasının Türkiye’de uygulanan (9 cm) boy sınırının ve türün ilk üreme boyunun altında bulunması gibi ülkeler arasında balık türleri için belirlenen asgari avlama boylarındaki farklılıklar, ortak stoklar üzerindeki av baskısının artmasına ve stokların zarar görmesine sebep olmaktadır. Yönetim otoriteleri ve bilim insanlarının uluslararası düzeyde bu konuları görüşerek ortak bir çözümde buluşmaları sağlanmalıdır.²⁰³

Göçmen balıkların göç bölgesi olan Marmara ve boğazlarda çoğu alanın balıkçılığa kapalı olduğunu ve balıkların göç mevsiminde yeterince avcılık yapılamadığını belirten balıkçılar, palamut, lüfer, istavrit gibi göçmen balıkların diğer ülke sularına geçerek oradaki balıkçılar tarafından avlandığını ifade etmişlerdir.²⁰⁴ Ayrıca, Türkiye’de uygulanan troller için kıydan 3 mil mesafedeki av yasağı, istavritteki 13 cm minimum avlanabilir boy yasağı gibi bazı düzenlemelerin Bulgaristan ve Romanya gibi komşu ülkelerde uygulanmadığı dile getirilmiştir.²⁰⁵

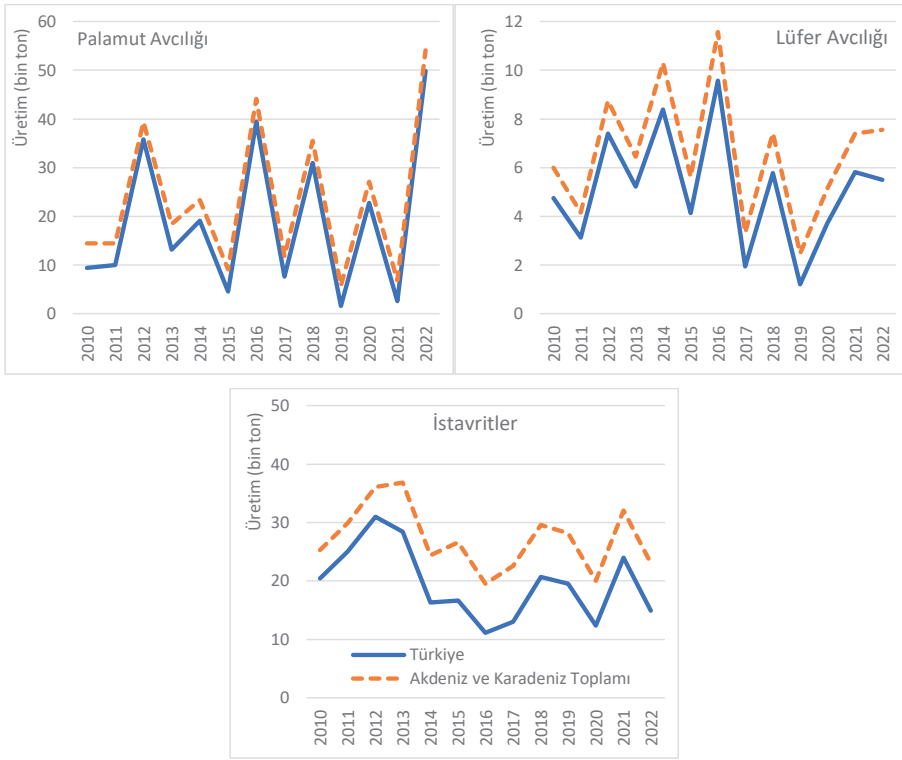
Akdeniz ve Karadeniz’de tüm ülkelerin avladığı ve Türkiye’de avlanan palamut, lüfer ve istavrit balıklarının miktarları Şekil 35’te verilmiştir. Akdeniz ve Karadeniz’de avlanan palamut, lüfer ve istavrit balıklarının ortalama olarak üçte ikisi Türkiye tarafından avlanmaktadır.

²⁰² FAO, 2024a. a.g.k.

²⁰³ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz’de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

²⁰⁴ Davut Burhan Toker, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁰⁵ Emre Başlı, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Şekil 35. Akdeniz ve Karadeniz Toplamı ile Türkiye’de Avlanan Palamut, Lüfer ve İstavrit Balıklarının Miktarları

(Kaynak: FAO, 2024a).²⁰⁶

Öneriler:

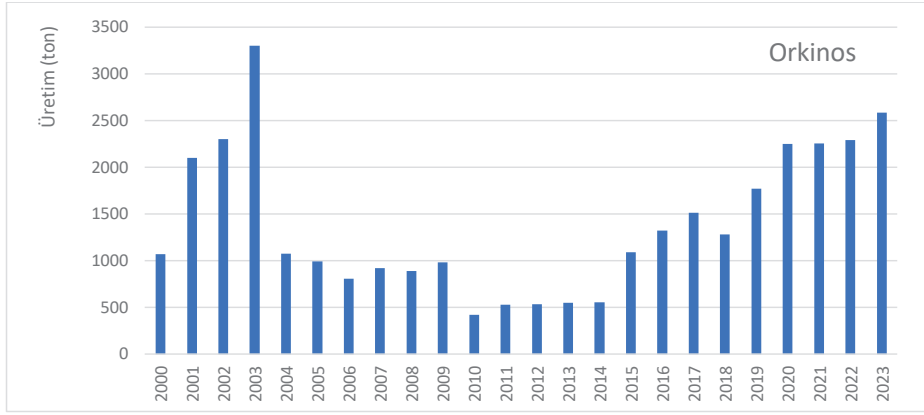
- 1) Karadeniz’de avcılığı yapılan balık türlerinin stoklarının sürdürülebilirliği ve maksimum ürünle başarılı bir şekilde yönetilmesi için Karadeniz’e kıyısı olan tüm ülkelerin başta hamsi olmak üzere Karadeniz’in ortak türleri için yasal düzenleme ve uygulamalarında da bir standarda sahip olması büyük bir önem taşımaktadır. Karadeniz’e kıyısı bulunan ülkelerin yönetim otoriteleri ve bilim insanlarının uluslararası düzeyde bu konuları görüşerek ortak bir çözümde buluşmaları için çaba gösterilmelidir.

²⁰⁶ FAO, 2024a. a.g.k.

9.2.6 Orkinos ve Orkinos Benzeri Balıkların Avcılığı

Türkiye, 2003 yılında Atlantik Ton Balıklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye (ICCAT) taraf olmuş 2004 yılından itibaren ICCAT tarafından belirlenen mavi yüzgeçli orkinos av kotasına dahil olmuştur. Bundan önceki yıllardaki gerçek av miktarlarının istatistiklere yeterince yansımaması nedeniyle başlangıçta kotadan istenilen seviyede pay alınamamış, tarihi avlara ilişkin verilerin sunulması ve kota müzakerelerinde ülkemiz payının artırılması yönündeki gayretler neticesinde sonraki yıllarda kota miktarı artırılmıştır.

Yıllara göre avlanan orkinos miktarları Şekil 36’da verilmiştir. Son yıllarda orkinos av kotası ve Türkiye’nin payının artmasıyla avcılık 2.587 tona yükselmiştir.

Şekil 36. Yıllara Göre Türkiye’nin Orkinos Av Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²⁰⁷

Mavi yüzgeçli orkinos avcılığı ICCAT tarafından belirlenen kota kapsamında yapılmaktadır. Ülkemizden orkinos avcılığına katılacak gemiler her yıl BSGM tarafından kurayla belirlenmektedir. Kura sonucu orkinos avına gidecek olan gemiler o yıl başka avcılık faaliyetinde bulunamamaktadır. Son olarak, gelecek üç yıl için orkinos avcılığına katılacak gemiler kura yöntemiyle belirlenmiştir. Orkinos avcılığı yapmak isteyen gemilerin ruhsatları ayrılarak bu gemilerin sadece orkinos avcılığı yapmalarına izin verilmesi sağlanmalıdır. Orkinos avcılığı 1-1,5 ay gibi kısa sürede bittiği için ve bu avcılığa katılan yaklaşık 100 gemi

²⁰⁷ TÜİK, 2024b. a.g.k.

diğer avcılık türlerini yapmayacağı için hamsi başta olmak üzere istavrit, sardalya, palamut gibi türler üzerindeki av baskısını azaltacaktır.²⁰⁸

Orkinos avcılığına katılacak gemiler için daha önce 30 metreden büyük olma şartı getirilmişti ve bu boydan büyük gemiler her yıl kuraya katılarak sırayla orkinos avcılığına gitmekteydi. Bu şarta ilave olarak 2023 yılında, önceki iki yılda gırgır avcılığı yapmış olma ve orkinos ağına sahip olma şartı getirildiği için bazı gemilerin orkinos avcılığı kurasına katılmadığı ifade edilmiştir.²⁰⁹

Ege Denizinde ışıkla avcılık yapılırken, ışık gemileri altında toplanan balıklarla beslenmeye gelen orkinoslar bu balıkları avlamak için atılan ağlara girebilmekte, orkinosları karaya çıkarmak yasak olduğu için tekrar denize atılmaktadır. Balıkçılar, bu şekilde arızı olarak avlanan balıkların orkinos avcılığı sistemine dahil edilerek karaya çıkarılmasını ve satışına izin verilmesini istemektedirler.²¹⁰

Akdeniz’de avcılık yapan küçük ölçekli balıkçılar geçmişte balıkçılık sezonu kapandıktan sonra tulina, kılıç, tombik (gobene), yazılı orkinos gibi balıkları avlamak için alternatif balıkçılık yapma imkânları bulunduğunu, ancak bunun yasaklanması nedeniyle küçük balıkçıların önemli bir gelir kaybı yaşadığını belirtmişlerdir.²¹¹ Balıkçılar, küçük ölçekli gemilerin tulina, kılıç, tombik (gobene), yazılı orkinos gibi türleri avlayabilmelerine imkân tanınmasını, orkinos kotasından da kendilerine pay verilmesini talep etmektedir.²¹²

Tulina vb. türlerin avcılığında yaşanan problem kullanılan av aracıyla ilgilidir. Av aracı olarak “drift net” veya “yüzan ağ” denilen ağların kullanılması balıkçılık faaliyetleri sırasında deniz memelilerinin ve deniz kuşlarının yakalanmasına neden olduğu ve ekosisteme zarar verdiği araştırmalarla tespit edildiği için 2002 yılında Avrupa Birliği ve 2003 yılında da hem GFCM hem ICCAT tarafından yasaklanmıştır. Ülkemiz de bu yasaklara uymak durumundadır. Getirilen yasaklama bu türlerin avcılığına değil, avcılık sırasında kullanılan av aracıdır. Alternatif av araçları geliştirilmelidir.²¹³

²⁰⁸ Barış Zaman, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

²⁰⁹ Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²¹⁰ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor

²¹¹ Celal Safsoylu, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²¹² Şaban Bostan, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²¹³ Prof. Dr. Saadet Karakulak, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Orkinos avcılığı yapmak isteyen gemilerin ruhsatları genel balıkçı filosundan ayrılarak bu gemilerin sadece orkinos avcılığı yapmalarına izin verilmesi sağlanmalı, diğer türler üzerindeki av baskısı azaltılmalıdır.
- 2) Uluslararası yükümlülüklerle uyumlu şekilde, arızı olarak avlanan belli bir miktardaki orkinos balıklarının orkinos avcılığı kota sistemine dahil edilerek karaya çıkarılmasını ve satışının yapılmasını sağlayacak sistem kurulmalıdır.
- 3) Tulina, kılıç, tombik (gobene), yazılı orkinos gibi türlerin avcılığı ile ilgili düzenlemeler uluslararası kurallar çerçevesinde gözden geçirilmelidir.
- 4) Bu türlerin avcılığının yapılabilmesi için hedef dışı avcılığa sebep olmayan alternatif av araçları geliştirilmelidir.

9.2.7 Karasuları Dışında Avcılığın Teşvik Edilmesi

Son yıllarda bazı balıkçı gemileri yeni av sahaları ve yeni kazanç imkânları bulmak için ülke suları dışında avcılık imkânları aramaktadır. Bazı balıkçılar Moritanya ve diğer Afrika ülkelerinde faaliyet göstermektedir.²¹⁴

Tarım ve Orman Bakanlığı avcılık imkânlarının ve balık stoklarının iyi olduğu çoğunlukla Afrika’da yer alan 23 ülke ile balıkçılık müzakereleri ve anlaşmaları yapmak suretiyle balıkçı gemilerimizin bu ülkelerde avcılık yapabilmesi imkânlarını araştırmakta ve girişimlerde bulunmaktadır. Şu anda, Moritanya’da ve diğer bölgelerde toplam 5 ülke sularında 90-100 civarında Türk balıkçı gemisi avcılık faaliyetini sürdürmektedir.²¹⁵

Teknolojik gelişmelerin ve balıkçılar arasındaki rekabetin etkisiyle balıkçı gemilerinin kapasiteleri ve av gücü artmıştır. Bu durum su ürünleri stokları üzerinde aşırı avcılık baskısı oluşturmaktadır. Stokların korunması için bu gemilerin bir kısmının devlet desteğiyle başka ülke sularına veya uluslararası sulara avcılık yapmak üzere gönderilmesi gerekmektedir.²¹⁶ Balıkçı gemileri çok büyüdüğünden kıyı sularımız bu gemilere yeterli gelememektedir. Balıkçılar Moritanya’dan sonra kendileri görüşmeler, anlaşmalar yaparak Senegal, Somali ve Umman’a gitmeye başlamıştır. Bu konuda balıkçıların devlet tarafından yönlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.²¹⁷

²¹⁴ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

²¹⁵ Turgay Türkyılmaz, 03.04.2023 tarihli TBMM 27. Dönem Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Toplantısı Dinleme Tutanağı

²¹⁶ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

²¹⁷ Ahmet Mutlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Komisyunun 19.10.2023 tarihli toplantısında su ürünleri avcılığı için balıkçılarımızın uluslararası sulara çıkmalarının sağlanması, bunun bir devlet politikası hâline getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ülkemizdeki balıkçı gemilerinin kapasitesi, donanımı, avlanma kabiliyetlerinin çok yüksek olduğu, bu av gücünün bir destekleme ve teşvik modeliyle ülke suları dışında avcılığa yönlendirilmesi için çalışmalar yürütüldüğü ifade edilmiştir.²¹⁸

Öneriler:

- 1) Ülkemizdeki balıkçı gemilerinin kapasitesi, donanımı, avlanma kabiliyetleri çok yüksek olduğu için su ürünleri stokları üzerinde av baskısı oluşturmaktadır. Bu av gücünün ülke suları dışında avcılığa yönlendirilmesi için potansiyel ülkelerle görüşmeler ve anlaşmalar yapılmalı, balıkçıların ülke suları dışında aşırı avcılık, aşırı kapasite ve YKD'ye yol açmayacak şekilde avcılık yapmaları desteklenmeli, teşvik edilmelidir.
- 2) Karasularımız dışında yapılacak avcılığın ülke politikası olarak belirlenerek ilgili plan ve programlarda yerini alması sağlanmalıdır.
- 3) Ülke suları dışında avcılığa giden gemilerin Türkiye'deki avcılık ruhsatları, geminin yurtdışında olduğu yıllarda askıya alınmalı, ruhsatın başka gemiye aktarılması (ikame) engellenerek yurtdışında olduğu yıllarda Türk karasularında ve karasularımıza bitişik uluslararası sularda avcılık hakkı olmamalıdır.
- 4) Ülkemizdeki balıkçılık filosuna kayıtlı olmayan (avcılık ruhsatı bulunmayan) gemiler ile okyanuslarda ve kutuplarda faaliyet göstermek isteyen Türk balıkçı gemileri için ayrı bir ruhsatlandırma sistemi oluşturularak bu gemiler için işleme gemisi ruhsat belgesi düzenlenmesi değerlendirilmelidir.
- 5) Ülke suları dışında yapılan avcılık sonucunda Türk balıkçı gemilerinin avladıkları ürünlerin Türkiye'ye getirilmesinde vergi ve gümrük açısından teşvik edici uygulamalar hayata geçirilmelidir.
- 6) Yurtdışındaki avcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirin ülkemize transferiyle ilgili hükümetler arası anlaşma yapılarak bankalar aracılığıyla ülkemize girişi sağlanmalı ve kolaylaştırılmalıdır.
- 7) Başka ülke karasularında uzun süreli avcılık yapan balıkçı gemilerinin denize elverişlilik belgelerinin yenilenmesinde gerekli olan kara ve deniz sörveyinin geminin bulunduğu ülkede yapılabilmesi için gerekli altyapının oluşturulması sağlanmalıdır.

²¹⁸ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 19.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

9.2.8 Asgari Avlanabilir Boy Yasakları

Komisyounun alışma ziyaretleri sırasında balıkçıların en çok gündeme getirdiği konulardan biri de özellikle istavrit balığında 13 cm olan minimum avlanabilir boyun 12 cm'ye indirilmesi talebidir. Balıkçılar, herhangi bir oran vermemekle birlikte 13 cm'den küçük boylardaki istavritlerin üreyebildiğini gözlemlediklerini, bu nedenle minimum avlanabilir boyun dşrlmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Karadeniz'de yapılan avcılıkta gırgırlarda hamsi, istavrit, inekop ve lüfer, trollerde mezgit ve barbun en çok avlanan türlerdir. Gırgır veya trol ağı kullanıldığı zaman bu balıklar aynı ağ içerisine girmektedir. Bu balıkların asgari avlanabilir boyları (hamsi 9 cm, istavrit 13 cm gibi) birbirinden farklıdır. Dolayısıyla seçicilik yapılamamaktadır.²¹⁹

Ayrıca Karadeniz'de hamsi için avlanabilir asgari boy Türkiye'de 9 cm iken Gürcistan'da 7 cm olarak uygulanmaktadır. İstavritte ise Türkiye'de 13 cm, Bulgaristan'da 10 cm olarak uygulanmaktadır. Karadeniz'in aynı balıkları için farklı uygulamalar söz konusudur.²²⁰

Denizde avcılık yapılan balıkların stokları gittikçe azalmaktadır. Balık azaldıkça avlanabilir boyların dşrlmesi veya küçük boyda balıkların yakalanması stoklara daha fazla zarar verecektir. Avlanan hamsi ve istavritlerin boyları geçmişe göre çok düşmüştür. Avlanabilir balık boylarını azaltmak yerine mevcudu korumak veya artırmak gerekmektedir.²²¹

neriler:

- 1) İklım değişikliğinin stoklar üzerindeki etkisi de göz önünde bulundurularak, su ürünleri stoklarının durumu, üreme dönemlerindeki olası değişiklikler ve türlerin ilk üreme boylarının bilimsel araştırmalarla sürekli takip edilmeli, bilimsel çalışmalar ışıkında avlanma dönemleri, üreme dönemlerindeki av yasakları ve minimum avlanabilir boy sınırlamaları gözden geçirilerek gerektiğinde avcılık düzenlemelerinde değişiklik yapılmalıdır.
- 2) Bilimsel alışmalar ışıkında, aynı denizlerdeki stokları paylaşan ülkelerle minimum avlanabilir balık boylarının belirlenmesinde ortak hareket edilmesi yönünde çalışmalar yürütülmelidir.

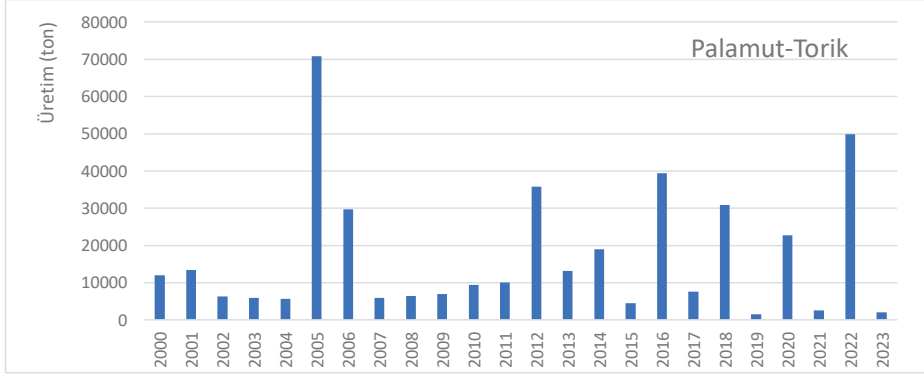
²¹⁹ Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun alışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²²⁰ Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun alışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²²¹ Cesur Aslan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun alışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.2.9 Palamut Avcılığı

Palamut avcılığı, türün biyolojisi, ekolojik şartlar ve balıkçılığa bağlı olarak yıldan yıla dalgalı bir seyir göstermektedir. Birkaç yılda bir palamut çok av vermekte, daha sonra av miktarı azalmaktadır. (Şekil 37)

Şekil 37. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Palamut Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²²²

Palamut, beslenme ve üreme amacıyla göç etmekte bu göçü esnasında Marmara ve Karadeniz’de yoğun avcılığı yapılmaktadır. İlk olgunluk boyunun çatal boy olarak dişiler için 42,5 cm ve erkekler için 36,8 cm olduğu belirlenmiştir. Belirtilen boylardaki bireyler 0+ ile 1 yaş aralığındadır. Bu nedenle sonbahar-kış göçü sırasında güney Karadeniz kıyılarında bulunan neredeyse bütün palamut popülasyonunun henüz cinsel olgunluğa ulaşamayan bireylerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Türün avcılığı gırgır ve uzatma ağları ile yoğun biçimde yapılmaktadır. Balıkçılık sezonunda kullanılan ağların göz açıklıkları dikkate alındığında, palamut avcılığında yakalanan balıkların asgari yasal boy sınırı olan 25 cm’nin üzerinde olduğu ve ilk yakalama boyunun yaklaşık 30 cm olduğu ifade edilebilir. Bu türün stoklarında küçük boyda bireylerin aşırı avcılığının yapılmadığı, küçük bireylerin ekonomik açıdan çok önemli olmadığı ve palamudun büyüme hızının yüksek olduğu bilinmektedir. Bu nedenlerle mevcut boy yasağının yeterli olduğu düşünülmektedir. ²²³

²²² TÜİK, 2024b. a.g.k.

²²³ Dr. Murat Dağtekin (SUMAE) tarafından Komisyona sunulan Balıkların İlk Üreme ve Yakalama Boyları hakkında bilgi notu.

Küçük ölçekli balıkçılar, 1 Eylül’de büyük gemilerle birlikte sezon açıldığı için palamut avcılığında yeterince fayda sağlayamadıklarını belirterek, küçük ölçekli gemiler için palamut avcılığının 15 Ağustos’ta başlamasını talep etmektedirler.²²⁴

Öneriler:

- 1) Küçük ölçekli balıkçı gemilerinin palamut avcılığında faydalanabilmeleri için büyük ölçekli balıkçılık sezonundan on beş gün önce ava başlayabilmeleri bilimsel görüşler doğrultusunda değerlendirilmelidir.
- 2) Güncel bilimsel veriler ışığında minimum avlanabilir balık boyu gözden geçirilmelidir.

9.2.10 İstavrit Avcılığı

Su ürünleri avcılığını düzenleyen tebliğlerde istavrit balığı için minimum avlanabilir boy 13 cm olarak belirlenmiş ve daha küçüğünün avlanması yasaklanmıştır. Balıkçılar, iklim değişikliği ve çevresel şartlardan dolayı istavrit balığının artık daha fazla büyümediğini belirterek, cezai işleme maruz kalmamak için avlanma boyunun 12 cm olmasını talep etmektedir.²²⁵

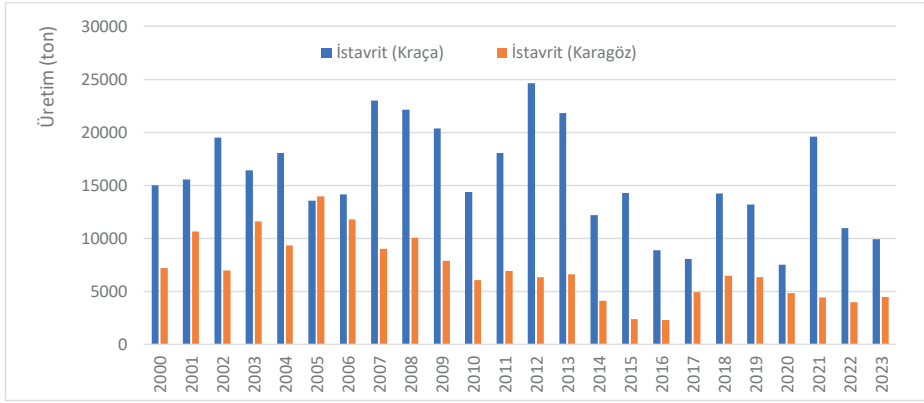
Marmara ve Karadeniz’de yoğun avcılığı yapılan istavrit balıklarının sarıkuyruk (kraça) istavrit ve karagöz istavrit olmak üzere iki türünün av miktarı yüksektir. İstavrit türleri 1980’li yıllarda 100 bin tonlarda av verirken, 1980’li yılların sonuna doğru av baskısının yanı sıra meydana gelen çevresel değişimlerle birlikte düşmüş ve sonraki yıllarda eski düzeye gelememiştir.²²⁶

Son yıllardaki istavrit türlerinin avcılığındaki değişim Şekil 38’de verilmiştir.

²²⁴ Şükrü Kalafat, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²²⁵ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı; Davut Burhan Tokar, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²²⁶ Dr. Murat Dağtekin (SUMAE) tarafından Komisyona sunulan Balıkların İlk Üreme ve Yakalama Boyları hakkında bilgi notu.

Şekil 38. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan İstavrit Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²²⁷

Popülasyondaki bir türün olgun birey sayısının %50'nin eşeysel olgunluğa ulaştığı boy, ilk üreme boyu olarak kabul edilmektedir. Sarıkuyruk istavrit için yapılan çalışmalarda ilk üreme boyu dişilerde 12,2 cm ve erkeklerde 12,5 cm'dir olarak bulunmuştur. Doğu Karadeniz'de yapılan çalışmada ise ilk üreme boyu dişilerde 11,52 cm erkeklerde is 11,97 cm olarak bulunmuştur. Bunun dışında yapılan birçok çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Mevcut mevzuatta minimum avlanma boyu 13 cm olarak uygulanmaktadır. Türlerin sürdürülebilirliği açısından değerlendirildiğinde ilk üreme boyunun üstünde bir değer olan 13 cm avlanabilir boyun uygun olduğu düşünülmektedir. Son yıllarda istavritin ortalama boyunun düşmesi ile birlikte türün büyümediği görüşü balıkçılar arasında yaygın olarak dile getirilmektedir. Stokta küçük boydaki bireylerin yoğun olmasının, balığın büyümemesinden ziyade stokların eski seviyelerine gelecek süreyi bulamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Karadeniz'deki gırgır balıkçılığında ilk yakalama boyunun 10 cm'den itibaren başladığı ve 12 cm'de yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. ²²⁸

Genel olarak, av baskısı ile avlanan balıkların ortalama boyları arasında ters bir ilişki vardır; avcılık baskısı arttıkça, yakalanan balık boylarında düşme beklenir. Aşırı avcılık seviyesine ulaşıldığında, Karadeniz hamsi stokunda olduğu gibi, erken yaşta üreyen balıkların oranı artar. Diğer yandan, balık boyu/yaşı ile bıraktığı yumurta miktarı arasında üssel bir ilişki bulunur; örneğin, sıfır yaş grubu bir dişi hamsi sezonda 100 civarında yumurta bırakırken, bu

²²⁷ TÜİK, 2024b. a.g.k.

²²⁸ Dr. Murat Dağtekin (SUMAE) tarafından Komisyona sunulan Balıkların İlk Üreme ve Yakalama Boyları hakkında bilgi notu.

sayı 4 yaşındaki dişi hamsilerde 200 bine kadar ulaşabilmektedir. Balık boyu ile bıraktıkları yumurtaların ebatları arasında da pozitif bir ilişki vardır. Diğer taraftan, büyük boyutlu yumurtaların hayatta kalıp stoka katılma oranları, küçükler göre çok daha yüksektir. İstavrit balığı için yapılmış benzer bir çalışma bulunmamakla birlikte, gözlemler bu stok için de hamside gözlenen problemin olabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, bu stokun da, ilk üreme boyu üzerinden belirlenen minimum avlanma boyuna dayalı düzenlemeler yerine bilimsel verilere dayalı avlanabilir toplam miktar belirlendikten sonra kota sistemiyle işletilmesinin faydalı olacağı ifade edilmiştir.²²⁹

Bazı balıkçılar hem stokların korunması hem de av miktarına bağlı olarak balık satış fiyatlarındaki düşüşü önleyerek fiyat dengesi sağlanması için istavrit avcılığında kota uygulanmasının faydalı olacağını ifade etmişlerdir. Böylece fazla miktarda av yapmadan giderlerin karşılanabileceği belirtilmiştir.²³⁰

Öneriler:

- 1) İklim değişikliğinin istavrit stokları üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, stokların durumu, üreme dönemlerindeki ve ilk üreme boylarındaki olası değişiklikler bilimsel araştırmalarla sürekli takip edilmeli, bilimsel çalışmalar ışığında gerektiğinde avcılık düzenlemeleri yapılması değerlendirilmelidir.
- 2) Mevcut uygulamada av içerisinde minimum avlanabilir boydan küçük balıkların bulunmasına ağırlıkça %15 istisna uygulandığı ve av sırasında ıskarta edilen miktarlar göz önüne alındığında istavrit avcılığında 13 cm'nin altında da balık yakalandığı görülmektedir. Bu nedenle asgari avlanabilir boy uygulaması yanında, uluslararası uygulamalar ve bilimsel verilere dayalı avlanabilir toplam miktar ve asgari avlanabilir boy belirlendikten sonra istavrit stoklarının kotaya tabi şekilde ve yönetim planı dahilinde işletilmesi gerekmektedir.

9.2.11 Sardalya Avcılığı

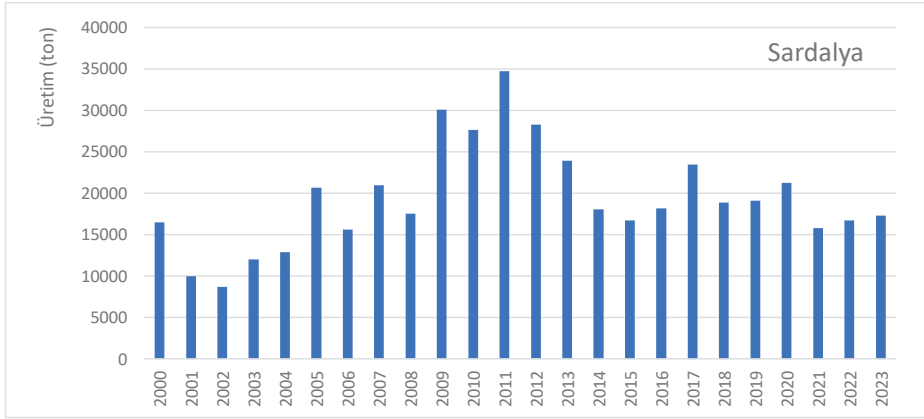
Akdeniz'de avcılık yapan balıkçılar sürdürülebilir balıkçılığı sağlamak için sardalya üreme dönemlerinin araştırılıp balığın yumurtalı olduğu dönemde iki ay süreyle sardalya avcılığının yasaklanmasını talep etmişlerdir.²³¹

Son yıllardaki sardalya türlerinin avcılığındaki değişim Şekil 39'da verilmiştir.

²²⁹ Prof. Dr. Ali Cemal Gücü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Erdemli Deniz Bilimleri Enstitüsü, Komisyona sunulan Hamsi ve İstavrit Avcılığı hakkında bilgi notu.

²³⁰ Gürçan Bayraktar, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

²³¹ Celal Safsoyulu, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Şekil 39. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Sardalya Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²³²

Öneriler:

- 1) Sardalya balığının üreme zamanı ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalar yanında filo avcılık kapasitesi, genel av yasağı ve diğer türlerin üreme dönemleri de dikkate alınarak gerektiğinde bu türün avcılığıyla ilgili düzenlemeler yapılmalıdır.
- 2) Sardalya avcılığının kota kapsamında ve yönetim planı dahilinde yapılması değerlendirilmelidir.

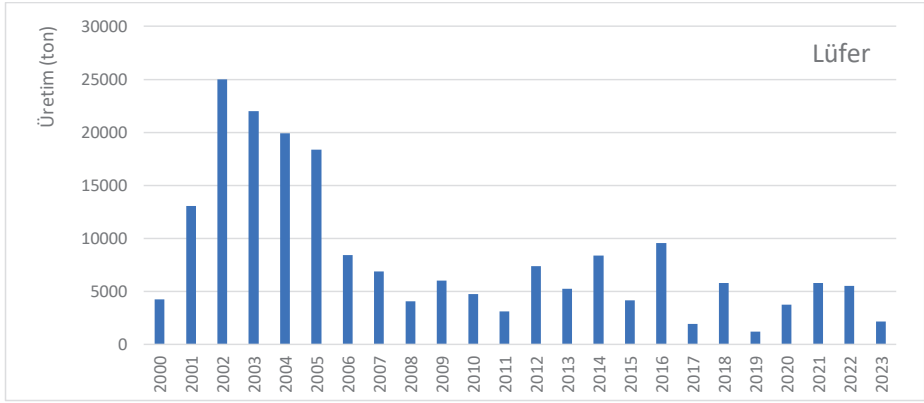
9.2.12 Lüfer Avcılığı

Yapılan bilimsel çalışmalarda lüfer balıklarının dişi bireyleri için ilk eşeyssel olgunluk boyu 26,5 cm; erkek bireyler için ise 26,6 cm olarak belirlenmiştir. Yaş gruplarına göre 0 yaşındaki bireylerin tamamının, 1 yaşındaki bireylerin ise %91-95'nin olgunlaşmamış olduğu, 2 yaşındaki bireylerde ise olgunlaşmış bireylerin %82-78 olduğu belirlenmiştir. Bu türün avcılığında minimum avlanma boyu 18 cm olarak uygulanmaktadır. Bu çalışma referans alındığında ilk yakalama boyunun ilk üreme boyunun altında olduğu ifade edilebilir. ²³³

Son yıllardaki lüfer avcılığındaki değişim Şekil 40'ta verilmiştir. 2000'li yılların başındaki av rakamlarına son yıllarda ulaşamamaktadır.

²³² TÜİK, 2024b. a.g.k.

²³³ Dr. Murat Dağtekin (SUMAE) tarafından Komisyona sunulan Balıkların İlk Üreme ve Yakalama Boyları hakkında bilgi notu.

Şekil 40. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Lüfer Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²³⁴

Balıkçılar, gırgırlarda kullanılan hamsi ve istavrit ağlarıyla aynı zamanda lüfer avlanabildiğini, küçük göz açıklığına sahip olan bu ağlarla avcılık yapıldığında çok miktarda küçük lüfer (çinekop) yakalanabildiğini, lüfer avcılığı için uygun göz açıklığına sahip ağların kullanılması gerektiğini belirterek, hangi balık avlanacaksa ona uygun ağ kullanılmasının denetlenmesine ihtiyaç duyulduğunu dile getirmişlerdir. ²³⁵

Öneriler:

- 1) Güncel bilimsel veriler, stokun denizlere göre dağılımı ve balıkçılık sosyo-ekonomisi dikkate alınarak minimum avlanabilir balık boyu gözden geçirilmelidir.
- 2) Bilimsel verilere dayalı avlanabilir miktar belirlendikten sonra lüfer stoklarının kotaya tabi şekilde ve yönetim planı dahilinde işletilmesi değerlendirilmelidir.

9.2.13 Barbun-Tekir Avcılığı

Barbun balığı popülasyonu üzerinde yapılan birçok çalışmada ilk üreme boyunun 10,5-11,6 cm arasında değiştiği görülmektedir. Son dönemde yapılan bir çalışmada dişi bireylerde 11,6 cm, erkek bireylerde 10,4 cm ve genel olarak ilk üreme boyunun 10,9 cm olduğu bulunmuştur. İlk yakalama boyu değerlendirilen bilimsel çalışmalarda trol balıkçılığında 13 cm'den küçük boydaki bireylerin yakalandığı ve ıskarta olarak atıldığı bilinmektedir. Ülkemiz balıkçılık mevzuatında minimum avlanma boyu barbun için 13 cm

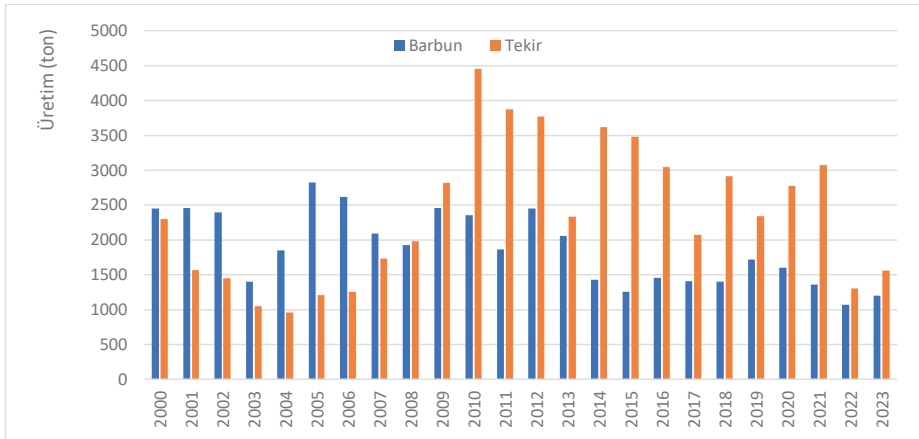
²³⁴ TÜİK, 2024b. a.g.k.

²³⁵ Ercan Sarıcaoğlu, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

olarak uygulanmaktadır. Bu sonuçlar, uygulanan minimum avlanabilir boyunun stokların devamlılığının sağlanması açısından uygun olduğunu göstermektedir.²³⁶

Trol avcılığında tekir balığının ilk yakalanma boyunun da barbun balığına benzer olduğu düşünülmektedir. Mevzuata göre tekir için minimum avlanma boyu 11 cm olarak belirlenmiştir. Tekir, Karadeniz’de az rastlanan bir tür olmasına karşın istatistiklerde avının yüksek olduğu görülmektedir. Tekir ve barbun arasındaki asgari avlanabilir boy farkı nedeniyle balıkçıların avladıkları küçük boylardaki barbun balıklarını tekir olarak ifade edilebilmektedir.²³⁷

Son yıllardaki barbun ve tekir türlerinin avcılığındaki değişim Şekil 41’de verilmiştir.

Şekil 41. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Barbun ve Tekir Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b)²³⁸

Barbun avcılığında yasak dönem bulunmadığını belirten balıkçılar, yumurtalı oldukları dönemde bu balıkların avcılığına birkaç ay yasak getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.²³⁹

Öneriler:

- 1) Barbun ve tekir balıkları morfolojik yapıları ve üreme boyu olarak birbirine çok benzer olduğu gibi trol avcılığında bu balıkların ilk yakalanma boyları da birbirine yakındır. Ancak, mevzuata göre minimum avlanma boyu tekir için 11 cm, barbun için 13 cm olarak uygulanmaktadır. Barbun ve tekir arasındaki asgari avlanabilir

²³⁶ Dr. Murat Dağtekin (SUMAE) tarafından Komisyona sunulan Balıkların İlk Üreme ve Yakalama Boyları hakkında bilgi notu.

²³⁷ Dr. Murat Dağtekin (SUMAE) tarafından Komisyona sunulan Balıkların İlk Üreme ve Yakalama Boyları hakkında bilgi notu.

²³⁸ TÜİK, 2024b. a.g.k.

²³⁹ Hamdi Arslan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

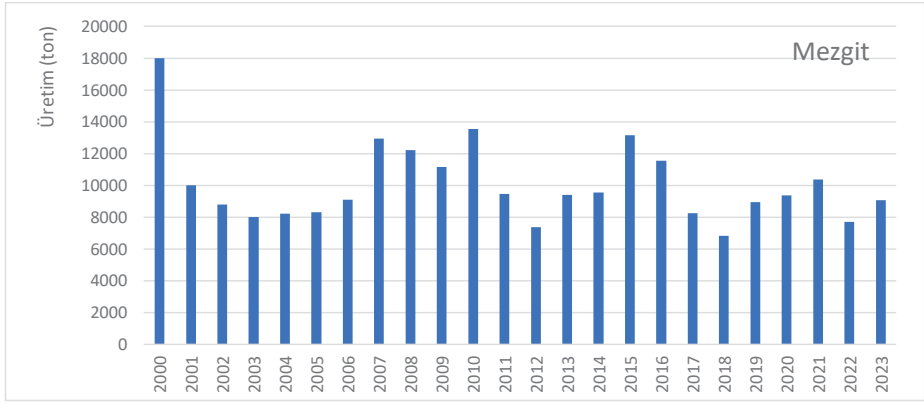
boy farkı nedeniyle küçük boylarda avlanan barbun balıkları tekir olarak satılabilmektedir. Yasa dışı avcılığın önlenmesi ve denetimlerin kolaylaştırılması için bilimsel çalışmalar ışığında her iki türün de neslinin devamını sağlayacak şekilde barbun ve tekir balıkları için aynı minimum avlanabilir boyların mevzuatta yer alması ve yumurtalı oldukları dönemde balıkların avlanmasının önüne geçilmesi sağlanmalıdır.

9.2.14 Mezgit Avcılığı

Karadeniz'deki mezgit popülasyonunun ilk üreme boyu 12,0 ile 13,5 cm'ler arasında değişim gösterdiği yapılan birçok çalışmada tespit edilmiştir. Özellikle trol balıkçılığına açık ve kapalı alanlarda değişimler gözlemlenmektedir. Ülkemizde, 2010-2011 yıllarında yapılan bir çalışmada erkeklerde trole kapalı alanlarda 12,05 cm iken, avcılığa açık alanda 11,53 cm; dişilerde ise trole kapalı alanlarda 13,15 cm iken, avcılığa açık alanda 12,49 cm olarak belirlenmiştir. Uzatma ağları ile yapılan deneysel bir çalışmada ise 13,43 cm boyundaki dişi bireylerin %50'sinin eşeysel olgunluğa ulaştığı tespit edilmiştir. Ülkemiz balıkçılık mevzuatında, mezgit için belirlenen minimum av boyu 13 cm'dir. Uygulanan boy yasağından, her bir bireye en az bir kez üreme şansı vermek amaçlandığından uygulanan minimum avlama boyunun yeterli olduğu söylenebilir. Çünkü bu boy grubu ilk belirlenen ilk eşeysel olgunluk boyuna oldukça yakındır. Ancak balıkçı filosu tarafından 13 cm boyda avlanan bireylerin %50'sinin henüz eşeysel olgunluğa ulaşmadığı unutulmamalıdır. Genel bir değerlendirme yapılacak olunursa, ağ göz genişliği arttıkça yakalanan bireylerin ortalama boyunun yükselmesi, ilk eşeysel olgunluk boyundan küçük bireylerin oranının azalması ve optimum av boyu aralığındaki birey oranının artması beklenir. Ancak mezgit stokunda bu durum tam olarak gözlenememektedir. Şimdiye kadar yapılan avcılık baskısı ile stoktaki büyük boylu bireylerin çekildiği ve avın boy dağılımında yoğunluğu küçük boylu bireylerin oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca, azalan stoklarda avcılık yapılabilmesi için gelecekte daha küçük gözlü ağların kullanılmaya başlanması durumunda Karadeniz'deki mezgit stoku ve bu stoktan geçim sağlayan balıkçılar olumsuz etkilenecektir.²⁴⁰

Son yıllardaki mezgit avcılığındaki değişim Şekil 42'de verilmiştir.

²⁴⁰ Dr. Murat Dağtekin (SUMAE) tarafından Komisyona sunulan Balıkların İlk Üreme ve Yakalama Boyları hakkında bilgi notu.

Şekil 42. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Mezgit Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²⁴¹

Öneriler:

- 1) Bilimsel verilere dayalı olarak, minimum avlanabilir boy gözden geçirilmeli ve avlanabilir miktar belirlendikten sonra mezgit stoklarının kotaya tabi şekilde ve balıkçıları da koruyacak bir yönetim planı dahilinde işletilmesi gerekmektedir.

9.2.15 Kalkan Avcılığı

Ülkemizde kalkan balığı avcılığı üreme dönemi olduğu için 15 Nisan-1 Haziran tarihleri arasında yasaktır. Küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle deniz ve okyanus sularındaki sıcaklık artışlarının bizim denizlerimize de yansıdığı/yansıtacağı düşünüldüğünde, bu türün üreme zamanının değişebileceği ihtimali de dikkate alınarak yapılacak bilimsel çalışmalara göre yasak dönemin yeniden gözden geçirilmesi dikkate alınması gereken bir husustur. ²⁴²

Yapılan araştırmalarda ve gözlemlerde özellikle multifilament (çok katlı) materyale sahip kalkan uzatma ağlarının, hedef dışı ve istenmeyen tesadüfi av oranının monofilament (tek katlı) materyale sahip ağlardan fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tesadüfi olarak yakalanan deniz memelileri kalkan uzatma ağlarının en önemli problemlerinden biri olarak karşımıza çıkmakta ve bu türlerin multifilament ağlara daha fazla takıldığı, dolandığı rapor edilmektedir. Çok katlı multi-monofilament özellikli olmamak şartı ile, multifilament materyale göre kopma dayanımı daha düşük olan, daha esnek ve yunusların takılmadan veya

²⁴¹ TÜİK, 2024b. a.g.k.

²⁴² Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Kalkan Avcılığı hakkında bilgi notu.

dolanmadan ağı yırtarak veya parçalayarak geçme şansının daha yüksek olacağı monofilament materyale sahip kalkan uzatma ağlarının kullanımının teşvik edilmesi düşünülmelidir. Bununla birlikte monofilament ağlara kalkan balığı ile birlikte daha az sayıda vatoz balığı yakalanması, hem vatoz stoklarının korunması hem de balıkçıların iş zaman kayıplarını minimum seviyeye düşürmede etkili olacaktır.²⁴³

Kalkan uzatma ağlarındaki diğer problemlerden biri aşırı yağışlar sonrası denizde oluşan deniz çöpü kirliliği ve ağlara bu deniz çöplerinin takılmasıdır. Bu çöplerin ağa takılması ağın denizdeki duruşunu ve etkin avcılığını olumsuz etkilemektedir. Ağ gözlerini kapatması, ağı ağırlaştırması ve zemine yatırması gibi nedenlerle hedef balık türünün avcılığını azaltmakta ya da balığın hiç avlanmaması gibi sonuçları da doğurmaktadır. Bununla birlikte ağın bu çöplerden ayıklanması, istif edilmesi ayrıca bir zaman ve güç kaybı oluştururken, ağın donamına ve materyaline de zarar verebilmektedir.²⁴⁴

Kalkan avcılığı yapan balıkçılar, uzatma ağlarında ağ göz açıklığının 320 mm olmasını istemektedir.²⁴⁵ Bazı balıkçılar ise yasak dönemin 30 Mayıs-30 Temmuz tarihleri arasına alınmasını talep etmektedir.²⁴⁶

5/1 Tebliğ gereğince ve GFCM kararlarına uyum kapsamında, kalkan balığı avcılığında kullanılacak uzatma ağlarının ağ göz açıklığı en az 400 mm ve asgari avlanabilir balık boyu 45 cm olmak zorundadır. Ancak balıkçılar tarafından kullanılan 400 mm göz açıklığına sahip kalkan uzatma ağları ile yasal avlanabilir boylardaki balıkların ağdan kaçabildiği gözlemlenmektedir. Kalkan uzatma ağlarındaki ağ göz açıklığının bilimsel araştırmaların sonuçları dikkate alınarak 360 mm olarak uygulanması değerlendirilmelidir.²⁴⁷

Öneriler:

- 1) Küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle denizlerdeki ekolojik şartların ve su sıcaklığının değişebileceği göz önüne alınarak kalkan balığının üreme zamanı ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalara göre yasak dönemi gözden geçirilmelidir.
- 2) Kalkan balığı avcılığı üyesi olduğumuz GFCM düzenlemelerine göre (zaman yasağı, ağ göz açıklığı vb.) ve kota kapsamında yapılmaktadır. Bu nedenle, iklim değişikliği ve stoklarda meydana gelen değişiklikler doğrultusunda

²⁴³ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Kalkan Avcılığı hakkında bilgi notu.

²⁴⁴ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Kalkan Avcılığı hakkında bilgi notu.

²⁴⁵ Tarık Özbekçi, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁴⁶ Dursun Basa, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁴⁷ Turan Akın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

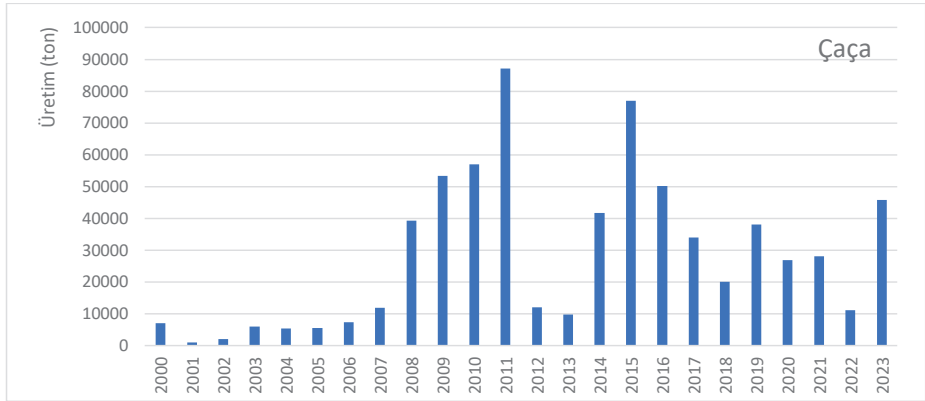
düzenlemelerin yapılabilmesi için gerektiğinde GFCM nezdinde girişimlerde bulunulmalıdır.

- 3) Kalkan avcılığı sırasında kullanılan uzatma ağlarına yunusların takılması, bazılarının ağdan kurtulamayarak telef olması nedeniyle kalkan avcılığı sırasında hedef dışı olarak yunusların yakalanmasını önleyici tedbirler geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

9.2.16 Çaça Avcılığı

Su ürünleri yetiştiriciliğinde yem hammaddesi olarak balık unu ve yağı kullanıldığından hamsi ve çaça avcılığı yapılarak, avlanan hamsinin büyük kısmı ile çaçanın tamamı balık unu-yağı fabrikalarına gönderilmektedir. Çaça balığı aynı zamanda diğer göçmen pelajik balıkların da yemi olduğundan, çok miktarda avlandığı için diğer göçmen balık stokları olumsuz etkilenmektedir.²⁴⁸

Son yıllardaki çaça avcılığındaki değişim Şekil 43'te verilmiştir.

Şekil 43. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Çaça Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b)²⁴⁹

Öneriler:

- 1) Diğer küçük balıklarda olduğu gibi denizdeki diğer balıkların beslenmesinde rolü olan çaça stoklarının aşırı avcılığa maruz kalmaması için genel av sezonu sonunda bir ay süreyle yapılan çaça avcılığı uygulaması ve avlanabilir balık boyu bilimsel çalışmaların sonuçlarına göre düzenlenmelidir.

²⁴⁸ Aytaç Güzelaydın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁴⁹ TÜİK, 2024b. a.g.k.

- 2) Hamsi avcılığında olduğu gibi çaça avcılığında da stokların korunmasının sağlanması için kota uygulamasına geçilmeli ve avcılık yönetim planı uygulanmalıdır.

9.2.17 Vatoz Avcılığı

Uluslararası yükümlülükler kapsamında vatoz balığı avcılığı ve ihracatı yasaklanmış ancak trolle avcılıkta bu balıklar ağlara takılarak yakalanabilmektedir. Avcılık ve ihracat kayıtlarında fazla görülmemesine karşın bu balıkların yasaklanmasının sektörü olumsuz etkilediği dile getirilmiştir.²⁵⁰

Öneriler:

- 1) Vatoz balığı avcılığı ile ilgili düzenlemeler uluslararası kurallar çerçevesinde gözden geçirilmelidir.

9.2.18 Dil Balığı Avcılığı

Akdeniz’de avcılık yapan balıkçılar, dil balığı av miktarlarının geçmişe göre azaldığını, yumurtalı olduğu dönemde bu balıkların avcılığının yapılmaması gibi tedbirler alınarak stokların korunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Özellikle küçük ölçekli balıkçılığın dil balığı avının azalmasından olumsuz etkilendiğini dile getirmişlerdir. Ticari avcılığı düzenleyen tebliğe göre dil balığı avcılığı 1 Ocak ve 15 Şubat arasında yasaktır. Ancak balıkçılar sonraki aylarda da balığın yumurtalı olduğunu belirtmektedir.²⁵¹

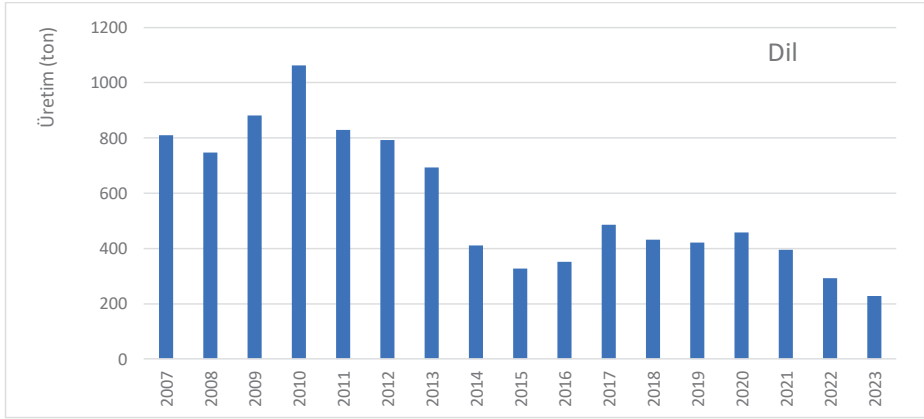
Öte yandan Akdeniz’de yoğun olarak avlanan dil balığının üreme döneminin en çok hangi ayda olduğu belirlenip, uygulanan zaman yasağının 1 aya indirilmesi balıkçılar tarafından talep edilmektedir.²⁵²

Son yıllardaki dil balığı avcılığındaki değişim Şekil 44’te verilmiştir.

²⁵⁰ Ercan Varol, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁵¹ Oktay Türetken, 10.02.2024 tarihli Mersin Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁵² Celal Safsoylu, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Şekil 44. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Dil Balığı Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²⁵³

Öneriler:

- 1) Dil balığı stoklarının durumu, üreme dönemlerindeki ve ilk üreme boylarındaki olası değişiklikler bilimsel çalışmalar ışığında değerlendirilerek gerektiğinde avcılık düzenlemeleri yapılmalıdır.

9.2.19 Marmara’da Karides Avcılığı

Ülkemizde 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’na göre Marmara Denizi ve boğazlarda her türlü trolle avcılık yasaktır. Ancak avcılığı düzenleyen tebliğe göre karides avcılığında bir çeşit çerçeveli trol olan algarna kullanımı serbesttir. Marmara’da algarna kullanımı yasak olmalıdır. ²⁵⁴

Hedef dışı avı azaltacak yeni tekniklere geçen balıkçıların dönüşüm maliyetleri düşük faizli kredilerle sübvansane edilebilir. Örneğin Marmara Denizi’nde algarna avcılığını yasaklayarak tuzakla avcılığa geçişi özendirmek ve bu dönüşüm için ihtiyaç duyulan maliyetleri kredilendirmek gibi uygulamalar hayata geçirilebilir. ²⁵⁵

Öte yandan; balıkçılar, Marmara ve boğazlarda 15 Nisan-31 Ağustos tarihlerinde uygulanan karides av yasağının 15 Mayıs’ta başlamasını talep etmektedir. ²⁵⁶

²⁵³ TÜİK, 2024b. a.g.k.

²⁵⁴ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

²⁵⁵ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Balıkçılık Sübvansiyonları hakkında bilgi notu.

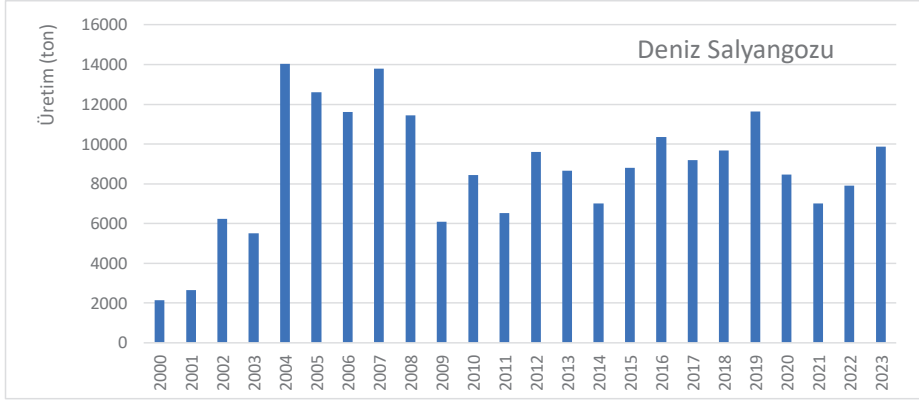
²⁵⁶ Ahmet Öksüz, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Marmara’da karides avcılığı için algarna ve manyat yerine alternatif bir av yöntemi kullanılmasına yönelik bilimsel verilere dayalı bir çalışma yürütülmeli, yeni av aracına geçiş için balıkçılar desteklenmelidir.

9.2.20 Deniz Salyangozu Avcılığı

Son yıllardaki deniz salyangozu avcılığındaki değişim Şekil 45’te verilmiştir.

Şekil 45. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan Deniz Salyangozu Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ²⁵⁷

Algarna ile salyangoz avcılığı balıkçılık sezonu içerisinde yapılabilmekte, yaz aylarında algarna ile avcılık yasağı uygulanmaktadır. Balıkçılar, salyangoz et veriminin yaz aylarında daha yüksek olduğunu, istilacı olan bu türün Romanya gibi diğer ülkelerde yıl boyu avlandığını belirterek yaz aylarında algarna ile salyangoz avcılığının serbest olmasını talep etmektedir. ²⁵⁸ Balıkçılar, Ocak-Mart dönemindeki üç aylık avcılık yerine Temmuz ayında bir ay avcılık yapmanın daha verimli olduğunu, bu üç ayın yasaklanmasına karşılık yazın bir ayın avcılığa açılmasının uygulanabileceğini beyan etmişlerdir.

Ayrıca, yaz aylarının algarna avcılığına açılabilmesinin bir yolu olarak algarna avcılığı yapan gemilerin diğer gemilerden ayrılması ve bu gemilerin sadece salyangoz avcılığı yapmaları önerilmektedir. Salyangoz avcılığı yapan algarna gemilerinin belirlenerek ruhsatlarının sadece salyangoz avcılığına yönlendirilmesi, salyangoz avcılığı yapan gemi sayısını azaltarak daha etkin ve ekonomik avcılığa sebep olacaktır. ²⁵⁹

²⁵⁷ TÜİK, 2024b. a.g.k.

²⁵⁸ Serbülent Öksüz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁵⁹ Serbülent Öksüz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Denizlerde 15 Nisan-31 Ağustos tarihleri arasında büyük ölçekli balıkçı gemileri (12 metre ve üzeri) için avcılığa kapalı sezon uygulanmakta ve bu dönemde deniz balıklarının avcılığı yapılmamaktadır. Yapı olarak trollere benzer olan algarna ile yaz aylarında salyangoz avcılığına izin verilmesi durumunda, bu avcılık sırasında avcılığı yasak olan balıkların da yoğun olarak yakalanması söz konusu olacaktır.

Orta Karadeniz’de deniz kıyı sularının sığ olduğunu, ancak Doğu Karadeniz’de denizin kıyıdan itibaren kısa mesafede derinleştiğini belirten balıkçılar, Karadeniz’deki algarna ile avcılıkta kıyıdan 500 metre olan mesafe yasağının azaltılmasını veya bölgelere göre ayrı değerlendirilmesini istemektedir.²⁶⁰

Yasal olarak tek algarna çekerek avcılık yapıldığında 3 veya 4 metre algarna kullanılması arasında önemli bir ürün farkı olmadığını belirten balıkçılar, hemen hemen aynı yakıtı harcayarak daha fazla ürün elde edebilmek için çift algarna kullanılmasına izin verilmesini talep etmektedir.²⁶¹

Algarna ile avcılıkta torba ağ gözünün açıklığının en az 72 mm olması gerektiğini belirten balıkçılar, bu göz açıklığıyla Doğu Karadeniz’de salyangoz avlamanın imkânı bulunmadığını, buradakilerin küçük olduğunu ifade etmiştir.²⁶²

Karadeniz’de algarna ile avcılığa 05:00-20:00 saatleri arasında izin verilmekte ancak troller gece de avcılık yapmaktadır. Gece avcılık sırasında görülemeyişi için zaman zaman küçük balıkçıların ağlarına zarar verilmektedir. Trollerin de algarnalar ile aynı saatlerde çalışmasına izin verilmesi önerilmektedir.

Balıkçılar mevsimine göre daha rahat avcılık yapabilmek için algarna avcılığında 05:00-20:00 saatleri olarak izin verilen avcılığın gündoğumu ve günbatımı şeklinde değiştirilmesini talep etmektedir.

Öneriler:

- 1) Salyangoz avcılığı yapan gemiler filo segmentinde sadece bu türün avcılığını yapan ayrı bir grup olarak değerlendirilmeli, bilimsel veriler ve GFCM kuralları göz önünde tutularak kota veya yönetim planı oluşturulması değerlendirilmelidir.

²⁶⁰ Şükrü Kalafat, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti TBMM Dinleme Tutanağı; Murat Taşkın, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁶¹ Ahmet Topuz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁶² Ahmet Mutlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.2.21 Kabukluların Avcılığı

Mayıs-Haziran aylarında dip uzatma ağılarıyla istakoz gibi kabukluların avcılığı için atılan ağlara balıklar da takılmakta ve yumurtlama döneminde balıklar yakalanmaktadır. Bu durum balık stoklarına zarar vermektedir.²⁶³

Öneriler:

- 1) Uzatma ağılarıyla istakoz avcılığında belirli bir boydan büyük gemilerle avcılık yapılmasına, kullanılan ağların miktarlarına ve ağların denizde kalma sürelerine sınırlama getirilmelidir.

9.2.22 Deniz Patlicanı Avcılığı

Deniz patlicanları, deniz tabanında biriken organik maddeler ile beslendikleri, sedimenti karıştırıp havalandırarak kokuşmayı önledikleri ve su kalitesini iyileştirdikleri için sucul ekosistemde önemli görevler üstlenmektedir. Ülkemizde tüketilmemesine karşın ihraç potansiyeli ve ekonomik değeri çok yüksektir. TÜİK dış ticaret verilerine göre, dondurulmuş ve kurutulmuş formlarda çoğunlukla uzak doğu ülkelerine ihraç edilmektedir. Dondurulmuş ve kurutulmuş formlarda deniz patlicanının artan ihracatı 2019 yılında toplam 1300 tona yükselmiş, 2023 yılında ise 140 ton olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizde 2018-2020 yılları arasında yürütülen TUBİTAK projesinde, deniz patlicanı avcılığının serbest ve yasak olduğu sahalarda, ihraç edilen iki türün popülasyon yoğunlukları tespit edilmiş ve hem avcılığa serbest, hem de yasak sahalardaki stokların aşırı avcılığa maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Yoğunluk, avcılığın serbest olduğu alanda 0,002 birey/m² olarak, avcılığın yasak olduğu sahada ise 0,02 birey/m² olarak tespit edilmiştir. Akdeniz’de 1990’lı yılların başında, henüz deniz patlicanı avcılığının yapılmadığı yıllarda yürütülen bilimsel araştırmalarda deniz patlicanının yoğunluğu 3,7 birey/m² olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle deniz patlicanının aşırı av baskısı altında olduğu değerlendirilebilir.²⁶⁴

Stokların korunması için deniz patlicanı avcılığı ve ihracatına sınırlama getirilmesi, avcılık kotasının düşürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Deniz patlicanı avcılığının yasak olduğu sahada da düşük olan stok yoğunluğu göz önüne alınarak yasa dışı avcılığı önlenmesi için gerekli tedbirler artırılmalıdır. Bunun yanında, Bakanlığa bağlı araştırma enstitüleri ve üniversiteler teşvik edilerek, deniz patlicanının kontrollü üretimi sağlanmalıdır.²⁶⁵

²⁶³ Fuat Erkan, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁶⁴ Prof. Dr. Altan Lök, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan deniz patlicanı avcılığı hakkında bilgi notu.

²⁶⁵ Prof. Dr. Altan Lök, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan deniz patlicanı avcılığı hakkında bilgi notu.

Deniz patlıcanı deniz suyunun kirleticilerden ve ağır metallerden arındırılmasında etkili bir canlıdır. Ekonomik değerinin yüksek olması nedeniyle Ege Denizinde yapılan deniz patlıcanı avcılığında aşırı ve yasa dışı avcılık uygulandığını belirten balıkçılar, bu avcılığın kontrol altına alınmasını ve yasaklanması talep etmektedirler. Dalarak deniz patlıcanı toplanırken zıpkın vb. araçlarla diğer balıkların da avlandığını ifade etmişlerdir.²⁶⁶

Öte yandan, deniz patlıcanı avcılığı yapan balıkçılar daha önce Mayıs ayı sonuna kadar serbest olan avcılığın 15 Nisandan itibaren yasaklandığını ve av günlerinin 45 gün azaldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, dar bir bölgede avcılık yapıldığından av baskı olduğu ve kota kapsamında avcılık yapıldığı için alan sınırlamasına gerek olmadığı dile getirilmiştir.²⁶⁷

Dalma yöntemiyle deniz patlıcanı ve deniz kestanesi avcılığı yapan dalgıçlar, av baskısını azaltmak için avcılık faaliyetleri ve avcılık yapacak gemi sayılarıyla ilgili bazı kısıtlamalar ve sınırlamalar getirilebileceğini ancak bölgesel yasakların ekonomik kayıplara neden olduğunu belirtmişlerdir. Tamamına yakını ihraç edilen bu türlerin avcılığının bir plan dahilinde yapılmasını ve hem balıkçıya hem de ülkeye düzenli gelir kazandırılmasına imkân tanınmasını talep etmişlerdir.²⁶⁸

Öneriler:

- 1) Stokların korunması için deniz patlıcanı avcılık kotası, bilimsel stok değerlendirmelerine göre belirlenerek avcılığı ve ticareti bir yönetim planı dahilinde yapılmalı, av baskısı kontrol altında tutulmalıdır. Stok değerlendirmeleri belli aralıklarla tekrarlanmalıdır.
- 2) Deniz patlıcanının yasa dışı avcılığı ve ticaretinin önlenmesi için etkin bir denetim sistemi kurulmalı ve tedbirler artırılmalıdır.
- 3) Bakanlığa bağlı araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından, deniz patlıcanının kontrollü üretimi sağlanarak yetiştiricilik sektörüne önemli bir alternatif tür kazandırılmalıdır.
- 4) Her yıl yetiştirilecek deniz patlıcanlarından bir kısmı denize bırakılarak doğal stoklar desteklenmelidir.

9.2.23 İnci Kefali Avcılığı

İnci kefali sadece Van Gölü'nde ve bu göle dökülen akarsularda yaşayana endemik bir balık türüdür. Avcılığı sadece Van Gölü'nde yapılmakta, avlanan balıklar bu yörede

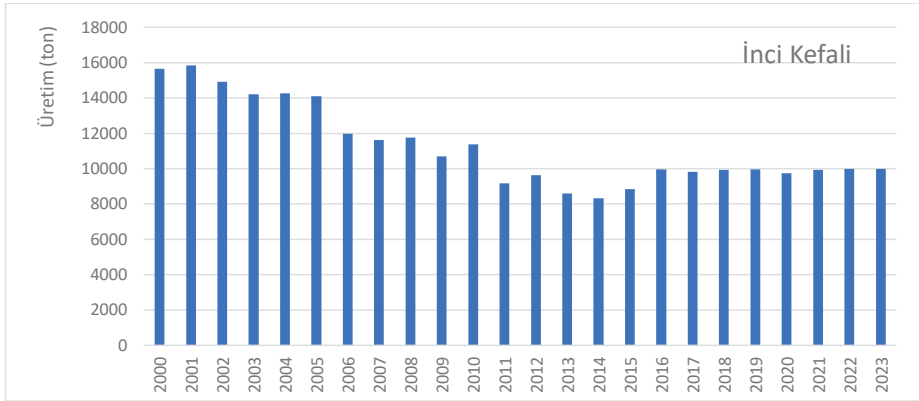
²⁶⁶ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

²⁶⁷ Ahmet Topuz, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁶⁸ Kemal Kuk, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

satılmakta ve tüketilmektedir. Taze olarak satıldığı için genellikle düşük fiyatlarla satılmakta ve yakıt fiyatlarının yüksekliği karşısında balıkçılık maliyetlerinin karşılanması zor olmaktadır. Yörede inci kefalinden çeşitli ürünler elde etmeye yönelik işleme-değerlendirme tesisleri bulunmamaktadır.²⁶⁹

Son yıllardaki inci kefalî avcılığının durumu Şekil 46’da verilmiştir.

Şekil 46. Yıllara Göre Türkiye Denizlerinde Avlanan İnci Kefali Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b)²⁷⁰

Balıkçıların satış fiyatı düşük olmasına karşın, avlanan balıkların fiyatı üreticiden tüketiciye gelene kadar artabilmektedir. Bu durumda üretici kazanamamakta, tüketici ise yüksek fiyattan balık tüketebilmektedir. Bunun önlenmesi için Van ve ilçelerinde kamu ve özel sektör marifetiyle balık hali ve soğuk hava depolarının ve işleme tesislerinin kurulması teşvik edilmelidir.²⁷¹

İnci kefalinden çeşitli işlenmiş ve paketlenmiş ürünler üretilerek bölge dışında da pazarlanması sağlanmalıdır. Bununla ilgili Ar-Ge çalışmaları yürütülmelidir.²⁷²

Maliyetlerin yüksek, balık satış fiyatlarının düşük olması nedeniyle balıkçıların çocukları balıkçılık dışındaki farklı sektörlere yönelmektedir. Bu durum, balıkçılıkla uğraşan gençlerin gün geçtikçe azalmasına sebep olmaktadır. Balıkçıların maliyetlerini karşılamalarına yardımcı olunması için küçük ölçekli balıkçı gemilerine ÖTV’siz yakıt desteğinin sağlanması ve başvuru şartlarının kolaylaştırılması talep edilmektedir.²⁷³

²⁶⁹ Nevzat Aydın, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁷⁰ TÜİK, 2024b. a.g.k.

²⁷¹ Muhammet Demir, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁷² Kayhan Türkmenoğlu, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁷³ Muhammet Demir, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

İnci kefali yaşamını Van Gölü'nde geçirir ve üremek için tatlı sulara göç ederler. Bu göç döneminde göle dökülen 7 adet büyük ve 100 kadar küçük akarsuya girmekte ve akıntıya karşı yüzerek üreme alanlarına gitmektedir. Bu nedenle yasa dışı avcılık dahil dışarıdan gelecek tehditlere karşı türün korunması zordur. Göç mevsiminde balıklar nehirlerin sığ sularında büyük yığınlar oluşturması ve kolay avlanabilirliği nedeniyle kaçak avcılığa maruz kalabilmektedir. Yasa dışı avcılığı önlemek için İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ekipleri kolluk kuvvetleriyle birlikte gece-gündüz sürekli denetimler yapmaktadır. Yasa dışı avcılıkla mücadelede etkinliğin artırılması için cezaların caydırıcı olması gerekmektedir. Bu kapsamda, inci kefali kaçak avcılığına uygulanan idari para cezalarının, diğer su ürünlerine verilen cezalardan ayrı tutularak Doğa Koruma ve Millî Parklar mevzuatında endemik türlere verilen cezalarda olduğu gibi ağırlaştırılması yönünde mevzuat güncellemesi yapılabilir.²⁷⁴

İklim değişikliğinin de etkisiyle yaşanan kuraklık nedeniyle Van Gölü ve havzasındaki sularda azalma meydana gelmiştir. Ayrıca göle dökülen akarsulardan tarımsal sulama da yapılmaktadır. Suların azalması özellikle göç dönemlerinde balık stoklarını ve bırakılan yumurtaları tehdit etmektedir.²⁷⁵

Balıkların göç dönemlerinde özellikle akarsuların Van Gölü'ne döküldüğü mansap alanlarında herhangi bir düzenleme ve kazı çalışması yapılmaması gerekmektedir. Ayrıca bu dönemde, tarımsal sulama amaçlı olarak su motorlarıyla su çekildiği zaman suyla birlikte sudaki balık yumurtaları da tarım arazilerine gidebilmektedir. Balıkların doğal predatörlerinden ve yasak avcılardan korunması kadar su alanının bozulmasına karşı da korunması gerekmektedir. Bu nedenle göç dönemlerinde kurumlar arasında güçlü bir iş birliği ve koordinasyon sağlanması çok önemlidir.²⁷⁶

Van Gölü'ne dökülen akarsular üzerinde yapılan barajlar ve HES'ler nedeniyle akarsulardaki su miktarları azalmış, bazıları kuruma noktasına gelmiştir. Ayrıca, göl çevresindeki yerleşim yerlerinden kaynaklanan yapılaşma ve evsel kirlilik göl ekosistemine zarar vermektedir.²⁷⁷ Van'da kurulan atık su arıtma tesisi gibi, göl havzasındaki diğer bölgelerde belediyeler tarafından arıtma tesisleri kurulmalıdır.²⁷⁸

İnci kefali avcılığı 15 Nisan-15 Temmuz arasında yasaktır. Ancak 1 Nisan'dan itibaren su yüzeyine çıkan inci kefalinin göçe başladığı ve yumurtlamak için akarsulara doğru yola

²⁷⁴ Muhammet Demir, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁷⁵ Muhammet Demir, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁷⁶ Ahmet Barış, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁷⁷ Ali Kalçık, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁷⁸ Kutbettin Demir, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

çıkan balığın bu dönemde de avlanılmaya devam edildiği belirtilerek yasak dönemin 1 Nisan’da başlaması gerektiği dile getirilmiştir.²⁷⁹

Öneriler:

- 1) İnci kefalinin korunması ve kaçak avcılığının önlenmesi için eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütülmeli, farkındalık artırılmalıdır. Özellikle göç döneminde olmak üzere, inci kefaline kaçak avcılığına uygulanan idari para cezalarının artırılması değerlendirilmelidir.
- 2) İnci kefalinden çeşitli işlenmiş ve paketlenmiş ürünler üretilerek bölge dışında da pazarlanması sağlanmalıdır. Bununla ilgili Ar-Ge çalışması yürütülmeli, soğuk hava deposu ve işleme tesisleri yapılmalıdır.
- 3) Balıkların yasak avcılardan korunması kadar su alanının bozulmasına, tarımsal sulama ve HES’ler nedeniyle su azlığına karşı da korunması gerekmektedir. Bu nedenle göç dönemlerinde kurumlar arasında güçlü bir iş birliği ve koordinasyon sağlanarak habitatların ve suların korunması sağlanmalıdır.
- 4) İnci kefaline neslinin tükenmesine risk oluşturan her türlü su yapısında, bilimsel ve objektif veriler göz önünde bulundurularak riskin ortadan kaldırılması temin edilmelidir.
- 5) Göl çevresindeki yerleşim yerlerinden kaynaklanan yapılaşma ve evsel kirliliğin göl ekosistemine zarar vermemesi sağlanmalıdır. Göl havzasındaki belediyeler tarafından ileri arıtma tesisleri kurulmalıdır.
- 6) Van Gölü’nün korunması ve inci kefaline neslinin devamının sağlanması için Van Gölü Havza Koruma Eylem Planı hassasiyetle değerlendirilmeli, suların azalma riski karşısında koruma kullanma dengesi gözetilmelidir.
- 7) İnci kefaline av yasağının 15 Nisan yerine 1 Nisan’da başlaması bilimsel veriler ışığında değerlendirilmelidir.

9.2.24 Yılan Balığı Avcılığı

Avrupa Yılan balığı tüm Avrupa’da Kuzey Afrika ülkeleri ile Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerde dağılım gösterir. Ülkemizde de Akdeniz’e dökülen tüm akarsu ve lagün sistemlerinde bulunur. Ekonomik değeri çok yüksek olup hem iç piyasada sevilerek tüketilmekte hem de ihraç edilmektedir. Yılan balıkları göç eden balıklardır ve sadece Atlantik Okyanusu’nda Sargasso Denizi’nde yumurta bırakır, yumurtadan çıkan yavrular

²⁷⁹ Ümit Teran, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

akıntıları kullanarak Kuzey Avrupa, Kuzey Afrika kıyılarına ve Cebelitarık boğazını geçerek Akdeniz’e açılan tüm akarsu ve lagünlere giriş yapar. Lagün ve akarsu ağızlarında cam yılan balığına dönüşen yavrular, acı ve tatlı sulara giriş yaptıktan sonra sarı yılan balığına dönüşür ve akarsuların üst kısımlarına, göllere doğru göç eder. Bu esnada beslenir ve büyür, bu şekilde önünde engel olmadan akarsuların üst kısımlarına ve göllere göç etmelidirler. Tatlısulara yaklaşık 8-18 sene kaldıktan sonra gümüş yılan balığı formuna dönüşerek denize doğru göçe başlarlar. Geçiş yollarında engel olmaması gerekir. Denize ulaştıklarında dünyaya geldikleri Sargasso denizine, Atlantik Okyanusu’na doğru göç ederler, yumurta ve spermlerini bıraktıktan sonra ölürler. Yılan balıkları hayatlarında sadece bir kez döl verir. Bu nedenle Avrupa yılan balığının tüm iç sularımızda bulunabilirliği ancak göç yollarının açık olması durumunda mümkündür.²⁸⁰

Ekonomik ve ekolojik olarak çok değerli olan bu balık türünün 1980’li yıllardan bu yana dünya çapında stoklarında hızlı bir düşme fark edilmiş ve neslinin devamı için sonraki yıllarda, ulusal, bölgesel ve uluslararası boyutlarda birçok koruma tedbirleri alınmıştır. Türün stoklarını muhafaza etmek için CITES (Convention on International Trade in endangered Species of Wild Fauna and Flora) tarafından uluslararası ticaretine sınırlama getirilmiştir. Ülkemizin de üyesi olduğu GFCM (General Fisheries Commission for the Mediterranean) kapsamında Akdeniz’de bu türün yayılım gösterdiği üye ülkeler arasında ortak bir yönetim planı geliştirmek üzere çalışmalar başlatılmıştır.²⁸¹

Yılan balıkları Türkiye’de başlıca lagünlerden, Bafa, Gala ve Gölbaşı göllerinden, Akdeniz’e dökülen akarsu, özellikle Asi ve Meriç ve bu akarsuya bağlantılı azmaklardan avlanmaktadır. Son yıllarda ülkemiz ihracat miktarında da azalma görülmektedir. Avrupa yılan balığı paylaşılan bir stoktur ve yönetiminde Akdeniz ve Avrupa Birliği ile paralel ve uluslararası ortak tedbirler alınmalıdır. Ülkemizde yılan balıklarının avcılığını düzenleyen yönetmeliklerin bu türün dağılım alanındaki diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça hassas ve detaylı olduğu görülmektedir. Ancak yılan balıklarının yaşadığı göl, akarsu ve lagünlerde nesillerini devam ettirmelerini güçleştiren ciddi sorunlar bulunmaktadır. Yılan balıklarının neslini tehdit eden faktörler Hatay’dan Edirne’ye kadar yerelde çeşitlilik göstermekle birlikte genel olarak su kaynaklarının durumuyla ilgili sorunlar yaşanmaktadır. Lagün ve göllere su girişleri ve çıkışlarında sürekliliğin olmaması, akarsu üzerine kurulan

²⁸⁰ Prof. Dr. Şükran Yalçın Özdilek, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Fakültesi, Komisyona sunulan Yılan Balıkları hakkında bilgi notu

²⁸¹ Prof. Dr. Şükran Yalçın Özdilek, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Fakültesi, Komisyona sunulan Yılan Balıkları hakkında bilgi notu

baraj ve setlerin balık göçlerine engel olması, barajların birçoğunda balık geçidinin olmaması, var olanların işlerliğinin belirsizliği, taşkın önlemek üzere akarsu ve kanallardaki temizleme faaliyetlerinin yılan balığının habitatlarına zarar vermesi, lagün ve akarsularda özellikle yaz aylarında su miktarının azlığı, su kirliliği ve su kalitesinin düşüklüğü, yabancı istilacı türler veya predatörlerin baskısı gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bu tehditlerin önemi bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle yılan balığına yönelik tedbirler habitat ve yerel yönetimler bazında ayrı ayrı ele alınmalıdır.²⁸²

Yılan balığı türünün devamının sağlanması ve avcılığının sürdürülebilirliği için yılan balığının avcılığının düzenlenmesi de dahil olmak üzere BSGM uhdesinde, ilgili diğer kurumların da dahil olduğu ortak bir yönetim planı hazırlanmalı, bu yönetim planı çerçevesinde tedbirler alınmalıdır. Hatay, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Aydın, İzmir, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İzmir, Edirne yılan balıklarının başlıca habitatlarını bulunduran illerdir. Bu illerde yılan balıkları stoklarının durumu izlenmeli ve sorunların bertaraf edilmesi için kamu kurumları, üniversiteler ve yerel yönetimlerle birlikte ortak çalışmalar yürütülmelidir. Yılan balığı stoklarının sürdürülebilirliği, korunması ve sorunların çözümüyle ilgili araştırma ve izleme projeleri yürütülmelidir.²⁸³

Aydın'da yılan balığı avcılığı ve ihracatı yapılarak döviz girişi sağlanmaktayken, avlak sahası kiralaması yapılamadığı için birkaç yıldır Serçin Balıkçı Kooperatifi yılan balığı ihracatı yapamamaktadır. 5/1 Numaralı Tebliğ'e göre kiralama yapamayan kooperatifler menşei ve nakil belgesi düzenleyememektedir. Balıkçılar, kiralamayla alakalı bu sorunun çözümünü ve geçici kiralama yapılmasını talep etmektedir.²⁸⁴

Öneriler:

- 1) Yılan balığı neslinin devamlılığı ve avcılığının sürdürülebilirliği için BSGM uhdesinde, ilgili diğer kurumların da dahil olduğu ortak bir yönetim planı hazırlanmalı, bu yönetim planı çerçevesinde tedbirler alınmalıdır.
- 2) Yılan balıkları stoklarının durumu izlenmeli ve habitatlarının korunması için kamu kurumları, üniversiteler ve yerel yönetimlerle birlikte ortak çalışmalar yapılmalıdır.
- 3) Yılan balığı stoklarının sürdürülebilirliği, korunması ve sorunların çözümüyle ilgili araştırma ve izleme projeleri yürütülmelidir.

²⁸² Prof. Dr. Şükran Yalçın Özdiş, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Fakültesi, Komisyona sunulan Yılan Balıkları hakkında bilgi notu

²⁸³ Prof. Dr. Şükran Yalçın Özdiş, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Fakültesi, Komisyona sunulan Yılan Balıkları hakkında bilgi notu

²⁸⁴ Özgür Atacan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.2.25 Kerevit Avcılığı

Eğirdir gölünde yapılan avcılıkta kerevit önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda gölde yapılan kerevit av çabasında artış görülmektedir. Bu durum popülasyonun sürdürülebilirliği açısından dikkat çekicidir, bunun kerevit stoku üzerindeki etkileri araştırılmalıdır. Göldeki balık/kerevit stoklarının arttırılması için yapılan balıklandırma çalışmaları yeterli olmadığından, koruma amaçlı çalışmalar yapılarak, gölün hem doğal popülasyonlarının artışı hem de gölden faydalanan paydaşlara ekonomik katkı sağlanması yönünde çalışmalar yürütülmelidir.²⁸⁵

Öneriler:

- 1) Kerevit stoklarının arttırılması için uygun alanlarda stokların takviyesine yönelik çalışmalar yapılmalı, koruma amaçlı çalışmalar yapılarak doğal popülasyonlarının artışını sağlamaya yönelik çalışmalar yürütülmelidir.
- 2) Kerevit avcılığında kota uygulanmalı ve avcılık planlaması yapılmalıdır.

9.2.26 Ortasu Trolü ile Avcılık

Ortasu trol ağları da dip trol ağları gibi sürüklenme av araçları içerisinde yer almakta ve yapısal olarak dip trol ağına benzerlik göstermekte ancak dipte değil yüzey ile dip arasında kalan su kolonunda (pelajik bölgede) kullanılmaktadır. Ortasu trolü seçiciliğinin kontrolü ve geliştirilme potansiyeli yüksek bir av aracıdır. Yapılan araştırmalar, uygun özellikte tasarlanan ve kullanılan ortasu trol ağlarının boy seçiciliğinin çevirme av araçlarına göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ortasu trolleri tek gemi ile çekilen kapılı ortasu trolü ve çift gemi ile çekilen kapısız ortasu trolleri olmak üzere iki çeşittir. Ülkemizde çift gemi ile çekilen kapısız ortasu trol ağları kullanılmakta olup bu tip avcılıkta başta hamsi ve çaça olmak üzere istavrit, lüfer, tirsi gibi pelajik türler avlanabilmektedir.²⁸⁶

Karadeniz’de dip trol avcılığı ağın çekimine uygun sahaların sınırlı olması nedeniyle dar bir bölgede yapılmaktadır. Her türlü trol avcılığının yasaklandığı yerlerde (Ordu-Ünye Taşkana Burnu ile Gürcistan sınırı arasında, Sinop İnceburun ile Samsun-Yakakent Çayağzı Burnu arasında ve Zonguldak Alacaagzı Burnu ile Bartın-Amasra Tekke Burnu arasında) ortasu trolü de yasaktır.

Son yıllarda birçok balıkçının ortasu trolü ile avcılığa yönelmesi yasal olarak belirlenen dar bir bölgede bir yığılmaya ve av baskısına neden olmaktadır. Özellikle çaça

²⁸⁵ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

²⁸⁶ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz’de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

avcılığının yoğun yapıldığı Mart ve Nisan aylarında balıkçı gemisi sayısı hızlıca artabilmektedir. Bu durum, birim balıkçı gemisi başına düşen av miktarını da azaltmakta ve balıkçılar açısından avcılığın ekonomikliğini ve karlılığını düşürmektedir.²⁸⁷

Karadeniz’de sürdürülen ortasu trol balıkçılık faaliyetleri ile yıllardır baskı altında kalan mevcut av sahalarının (genel olarak Samsun kıyıları), açık sulara doğru genişletilmesi, Karadeniz’in münhasır ekonomik bölgesindeki daha derin sularında yer alan farklı av sahalarının ortasu trol avcılığına açılabilmesi konusunda bilimsel veriler ışığında yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Bu durumda, bölgede dip trolü avcılığı yapan birçok balıkçının ortasu trolü balıkçılığına geçişi ile mezgit, barbun ve kalkan gibi demersal balıklar üzerindeki av baskısının azaltılması açısından da fayda sağlanacaktır. Ortasu trol balıkçılığı tüm dezavantaj ve avantajları ile ele alındığında Karadeniz’de özellikle pelajik türlerin sürdürülebilir avcılığında uygun bir av aracı olduğu düşünülebilir. Ortasu trolünün kullanımıyla ilgili yasal düzenlemelerin ve uygulamaların yeniden gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.²⁸⁸

Karadeniz’de Ünye-Hopa arası hem dip trolü hem de çift gemili orta su trolü avcılığına kapalıdır. Yine Samsun-Sinop il sınırı ile Sinop-İnceburun arasında ortasu trolü ile avcılık yasaktır. Ortasu trolü avcılığı yoğun olarak Samsun bölgesinde yapılmaktadır.²⁸⁹ Karadeniz’de belli alanlarda yapılan ortasu trolü avcılığının diğer bölgelerdeki açık deniz alanlarında serbest olması talep edilmektedir.²⁹⁰

Ege ve Akdeniz’de uluslararası sularda dip trolü ile avcılık yapılabilirken ortasu trolü ile avcılık yapılamamaktadır. Bu bölgelerde ortasu trolünün de kullanılması balıkçılar tarafından talep edilmektedir.²⁹¹

Ortasu trol ağları ile ilgili diğer önemli konulardan biri av aracı ile ilgili uygulanan derinlik tedbiridir. Pelajik türlerin avcılığında kullanılan ortasu trol ağları için aynı türleri avlayan diğer av araçları için yasal uygulanan tedbirlerin standart olarak dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle pelajik türlerin avcılığında kullanılan büyük ölçekli balıkçı gemileri için 18 metre derinlik sınırlaması dikkate alınmalıdır.²⁹²

²⁸⁷ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz’de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

²⁸⁸ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz’de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

²⁸⁹ Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁹⁰ Serbülen Öksüz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁹¹ Atıf Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁹² Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz’de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

Hamsi avcılığında gırgır gemilerinin gündüz av yapmalarının yasak olduğunu belirten balıkçılar aynı yasağın ortasu gemileri için de uygulanmasını, her iki grup için de avcılık saatlerinin aynı olmasını talep etmektedir.²⁹³

Bunun yanında bazı balıkçıların ortasu trol ağlarının kurşun yakasını fazla miktarda batırıcı ve zincirle donatarak zemine inmesine imkân tanıyarak, yasal olmayan bir şekilde dip trolü gibi kullanma, ortasu trol ağının hedef türleri olmayan demersal türleri avlama, koruma altındaki türleri yakalama riskini ve sorununu da dikkate almak gerekmektedir. Bu konuda daha sıkı ve etkin kontrollerin yapılması ve daha caydırıcı cezalar verilmesi gibi ciddi tedbirlerin uygulanması sağlanmalıdır.²⁹⁴

Öneriler:

- 1) Ege ve Akdeniz’de, uluslararası sulara veya açık denizlerde ortasu trolü avcılığının kullanılmasına yönelik çalışmalar yürütülerek ortaya çıkacak bilimsel veriler ışığında bu konudaki düzenlemeler gözden geçirilmelidir.
- 2) Pelajik türlerin avcılığında kullanılan gırgır ve ortasu trolleriyle yapılan avcılıkta, minimum derinlik, kıyıya mesafe ve avcılık zamanı gibi düzenlemeler Bakanlık Balıkçılık ve Su Ürünleri Bilim Kurulunun görüşleri dikkate alınarak değerlendirilmeli ve bu düzenlemelerde standartlaşma ve uygulama birliği sağlanmalıdır.

9.2.27 Dip Trolü Torba Göz Açıklıkları

Trol ağları ile yakalanan ve ağı torba kısmına ulaşan asgari avlanabilir boydan küçük balıklar ancak ağ gözlerinden geçerek torbadan çıkabilmektedir. Bu nedenle öncelikli ticari türler için dip trol ağlarında seçiciliği sağlamayı amaçlayan düzenlemeler, torba kısmındaki ağı göz şekli ve büyüklüğüne odaklanmaktadır. Mevcut mevzuata göre Türkiye’nin Ege ve Akdeniz sularında kullanılan dip trol ağlarında torba göz açıklığı baklava (rombik) gözlü ağlarda en az 44 mm, kare gözlü ağlarda en az 40 mm, Karadeniz’de ise her iki şekilde de en az 40 mm olmalıdır. Üyesi bulunduğumuz Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu’nun (GFCM) 2009 yılında kabul edilen kararı (REC.CM-GFCM/33/2009/2) gereğince ise üreme büyüklüğüne ulaşmamış balıkların yakalanmasını ve iskarta edilen avın azaltılmasını sağlamak amacıyla 31 Ocak 2012 tarihinden itibaren GFCM alanında kullanılan tüm dip trol torbalarının ya 40 mm kare gözlü şekilde ya da en az 50 mm geleneksel baklava dilimi

²⁹³ Şükrü Kalafat, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı; Ali Osman Saral, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁹⁴ Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz’de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

şeklinde donatılmış ağ gözlerinden oluşması gerekmektedir. Bu kural Avrupa Birliği (AB) mevzuatına göre, Birliğin Akdeniz’de kıyısı olan ülkeleri için de aynıdır.²⁹⁵

Türkiye sularında ve Ege Denizi’nin uluslararası sularında yapılmış olan bilimsel çalışmalar mevcut ticari torba göz açıklıklarının mezgıt, barbun, tekir, bakalorya, gümüş (ya da lokum) balığı, beyaz karides, kırmızı karides, kalamar, kırma mercan gibi önemli ticari türlerde seçiciliğinin yetersiz olduğunu göstermektedir.

Yakalanan küçük balıklar ya yasa dışı satılmakta ya da denize geri atılarak ıskarta edilmektedir. Son yıllarda GFCM ıskarta izleme programı kapsamında Karadeniz’de ıskarta edilen mezgıt ve barbun balığı ıskartası ağırlık olarak %25-30 arasında değişmektedir. Yine GFCM tarafından düzenli olarak yapılan stok hesaplamaları çalışmaları her iki türün de stoklarının aşırı avlandığını ve balıkçılıktan kaynaklanan ölümlerin azaltılması gerektiğini bildirmektedir.²⁹⁶

Geleneksel baklava dilimi şeklinde ki ağ gözlerinden oluşan trol torbaları av sırasında içerideki yükün artmasıyla ağ gözleri yanlardan daralarak kaçış boşluğunu küçültmektedir. Aynı ağ malzemesi 45 derece döndürülerek donatıldığında ise kare şeklindeki ağ gözleri açıklığını yükten bağımsız olarak tüm çekim boyunca muhafaza ederek küçük balıklara kaçış boşluğu sağlamaktadır.

Türkiye’de kullanılan dip trol ağlarında torba ağ göz büyüklüğünün artırılması (rombik gözlü ağlarda 50 mm ve kare gözlüde 40 mm) küçük balıkların avcılığını belirgin miktarda azaltacak, birçok ticari türün hali hazırda aşırı avlanmış olan stoklarının sürdürülebilirliğine önemli katkı sağlayacaktır.

Ancak, torba ağ göz açıklıklarında yapılacak değişiklik balıkçıların av miktarlarında bir miktar azalmaya sebep olacaktır. Akdeniz’de yürütülen bir TÜBİTAK projesi bulgularına göre 44 mm ticari torbadan 50 mm ye geçilmesi halinde %21, 40 mm kare gözlü torbaya geçilmesinde halinde ise %17’lik bir ekonomik kayıp öngörülmektedir. GFCM kararlarına da uyumlu şekilde daha seçici ağ kullanımına geçiş sürecinde ekonomik kayıplarının azaltılması için balıkçıların maddi olarak desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu konudaki mevzuat değişiminde kontrol ve denetimler artırılmalı, tüm balıkçıların kurallara uyumlu hareket ettiğinden emin olunmalıdır.²⁹⁷

²⁹⁵ Prof. Dr. Hüseyin Özbilgin, Mersin Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Dip Trol Ağları hakkında bilgi notu.

²⁹⁶ Prof. Dr. Hüseyin Özbilgin, Mersin Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Dip Trol Ağları hakkında bilgi notu.

²⁹⁷ Prof. Dr. Hüseyin Özbilgin, Mersin Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Dip Trol Ağları hakkında bilgi notu.

Öneriler:

- 1) Stokların korunması, üreme büyüklüğüne ulaşmamış balıkların yakalanmasını ve ıskarta edilen avın azaltılması ve üyesi bulunduğumuz Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu’nun kararı ile Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlanması açısından dip trol ağlarında 40-44 mm baklava (rombik) gözlü torbalar yerine 40 mm kare gözlü ağlarla donatılmış trol torbalarının kullanılması sağlanmalıdır.

9.2.28 Uzatma Ağları

Daha önce yasak olan misina ağlarının kullanımı serbest bırakılmış ancak, 500 metre ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca markalanma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu ağlar çabuk yıprandığı için her yenildiğinde marka masrafı olmaktadır. Ayrıca diğer ağların da sentetik malzemelerden yapıldığı için misina ağdan çok farklı olmadığı belirtilmiştir.²⁹⁸ Balıkçılar 500 m ağ uzunluğunun yeterli olmadığını ve artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.²⁹⁹

Öte yandan, misina ağlarında hedef dışı av oranının diğer ağların iki katı olduğu, yırtılıp denizde kaldığında uzun süre bozulmadan kaldığı ve hayalet avcılığa sebep olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, misina ağların sınırlandırılmasının balıkçılığın sürdürülebilirliğine katkı sağlamak için yapıldığı ifade edilmiştir.³⁰⁰

Misina ağ kullanımının özellikle tür çeşitliliğinin fazla olduğu Ege ve Akdeniz’de kısıtlanması, Avrupa Birliğinde 200 m’den daha derin yerlerde uzatma ağı kullanımının yasaklanması gibi sınırlamalar getirilmesi önerilmiştir. İç sularda tırvırı kullanımı gibi yasa dışı av aracı kullanımının engellemek için denetimler artırılmalı ve yaptırımlar getirilmelidir.

301

Karadeniz’de küçük ölçekli balıkçılıkta kullanılan dip uzatma ağlarında, minimum ağ göz açıklığı uygulaması getirilmelidir. Uygulamada geçmiş yıllara göre daha küçük göz açıklığındaki ağlar kullanılmaktadır. Türlerin ilk üreme boyu üzerine yapılan bilimsel araştırmalar dikkate alınarak, belirlenen asgari boylardan daha büyük balıkların avlanmasını sağlayacak şekilde ağ göz açıklığı belirlenmelidir. Yapılan seçicilik araştırmaları dikkate alındığında, mezgit, barbun, istavrit, izmarit gibi türlerin avcılığında kullanılan uzatma

²⁹⁸ Turan Akın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

²⁹⁹ Tarık Özbekçi, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁰⁰ Mustafa Karga, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁰¹ Prof. Dr. Adnan Ayaz, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi, Komisyona sunulan Hayalet Ağlar hakkında bilgi notu.

ağlarında 36 mm ağ göz açıklığının kullanılmasının bu türler açısından önemli bir uygulama olacağı söylenebilir.³⁰²

Öneriler:

- 1) Türlerin ilk üreme boyu üzerine yapılan bilimsel araştırmalar dikkate alınarak belirlenen asgari boy yasaklarında avcılığı sağlayacak şekilde uzatma (galsama) ağlarında ağ göz açıklığı ve ağ uzunlukları belirlenmelidir.

9.2.29 Av Araçlarının Markalanması ve Tek Av Aracı Kullanımı

Balıkçı gemilerinde kullanılan av araçları, 2022 yılından itibaren denetim elemanlarınca ölçüm ve kontrolleri yapılarak markalanmıştır. Bu uygulama doğru bir yaklaşımdır. Ancak düzenlemelere uygun olmayan ağların kullanımı konusunda denetimlerin sürdürülmesi gerekmektedir. Örneğin gırgır ağlarında yasal olarak derinliği 90 kulaçtan daha büyük ağların kullanılması yasaktır. Ancak bu yönde etkin denetimler yürütülmelidir.³⁰³

Balıkçı gemileri av sezonu içerisinde sadece seçtiği bir av aracını kullanabilmekte ve bu av aracını sezon içerisinde sadece bir kez değiştirebilmektedir. Avcılık sezonu öncesinde seçilen av aracı Aralık ayı sonuna kadar değiştirilebilmektedir.

Son birkaç yıldır 12 metre ve üzeri gemilerde uygulanan bu düzenlemenin uluslararası sularda avcılık yapan bazı balıkçı gemilerinin faaliyetlerini sınırladığı dile getirilmiştir. Balıkçılar, Aralık ayında başka bir av aracı seçildiğinde yaz döneminde uluslararası sularda trol avcılığına gidemediklerini beyan etmişlerdir.³⁰⁴ Bazı balıkçılar, denizdeki ve balık stoklarındaki değişiklikler sonucu balıkçılık sezonu için seçilen av aracına uygun av olmadığı zaman başka av aracına geçemedikleri için zor durumda kaldıklarını beyan etmişlerdir.³⁰⁵ Bazı balıkçılar da, tek av aracı seçme zorunluluğunun 15 metre ve daha büyük boylardaki gemilerde uygulanmasını talep etmektedir.³⁰⁶

Öneriler:

- 1) Düzenlemelere uygun olmayan ağların kullanımı konusunda denetimlerin sürdürülmesi gerekmektedir.
- 2) Av aracı değiştirme hakkı uluslararası sulardaki avcılık açısından gözden geçirilmelidir.

³⁰² Prof. Dr. Süleyman Özdemir, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Karadeniz’de Ortasu Trolü Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

³⁰³ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

³⁰⁴ Emre Başlı, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

³⁰⁵ Şaban Bostan, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

³⁰⁶ İbrahim Dönertaş, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.2.30 Işıklı Avcılık

Işıklı avcılık, balıkçı gemisinden su içerisine ışık tutularak dağınık haldeki balıkların ışıklı bölgede toplanmasının sağlanması ve toplanan balıkların çeşitli av araçlarıyla avlanmasıdır. Kullanılan ışığın şiddetinin artması, ışığın su içerisinde daha fazla alanda etkili olmasına neden olmaktadır.

Ege Denizi’nde yapılan ışıklı avcılıkta, aşırı ışık kullanımı yoluyla kontrolsüz ve aşırı avcılık yapılmaması için ışıklı avcılığa sınırlama getirilmelidir.³⁰⁷

Öneriler:

- 1) Ege ve Akdeniz’de yapılan ışıklı avcılıkta, aşırı ışık kullanımı yoluyla kontrolsüz ve aşırı avcılık yapılmaması için ışıklı avcılığa sınırlama getirilmelidir.
- 2) Işık şiddeti, takati, gemilerde bulundurulmasına izin verilecek azami ışık kaynağı ve adetine yönelik bilimsel çalışmalar yapılarak gerekli düzenlemeler getirilmelidir.

9.2.31 Motor Güçlerinin Artışı

Ülkemizde 2002 yılından beri deniz balıkçı filosuna giriş için yeni balıkçı gemisi ruhsatı verilmemektedir. Böylece filonun büyümesi önlenmeye çalışılmıştır. Buna ilave olarak, 2012-2018 yılları arasında geri alım programı uygulanarak balıkçı gemi sayısı azaltılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bir kısım balıkçı gemileri Moritanya gibi yurtdışı sularda avcılığa gitmiştir. Şu anda balıkçı gemi sayısı çok değişmemesine karşın 2000’li yıllardan itibaren motor güçleri sürekli artmakta, bu durum av çabasında artışa neden olmaktadır. Motor gücü artışının durdurulması gerekmektedir.³⁰⁸

Balıkçı gemilerine 2004 yılından itibaren ÖTV’siz yakıt kullanma hakkı verildikten sonra yakıt fiyatları uygun olduğu için gemilerin motorları daha büyükleriyle değiştirilmiş veya gemilere ilave motorlar takılmıştır. Balıkçı gemilerinin motor güçleri 2-3 katına çıkmıştır.³⁰⁹

Azalan stoklar karşısında ava çabuk ulaşmak, çabuk avlamak, daha çok avlamak ve avlanan ürünü daha erken karaya çıkartmak için avcılık faaliyetlerinde balıkçılar arasında rekabet bulunmaktadır. Gemi boyutları, motor güçleri, gemi ve av aracı donanımları, balık bulucu cihazlar ve teknolojik sistemler sürekli gelişmekte, gemi sahipleri yeni teknolojilere yatırım yapmaktadır. Bu durum balıkçı gemileri arasında bir yarış haline gelmiştir. Bu da av

³⁰⁷ Ali Aksoy, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁰⁸ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁰⁹ Ali Sezer, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

gücünü daha da artırmaktadır. Ayrıca yapılan yatırımın maliyetini karşılayabilmek için daha fazla avcılık yapma gayretine sebep olmaktadır. Balıkçılıkta kullanılan ÖTV'siz akaryakıt bir geminin sahip olduğu toplam motor güçlerine göre hesaplanmaktadır. Daha fazla ÖTV'siz akaryakıt kullanma hakkı elde etmek balıkçı gemilerinin motor gücü artışını tetiklemektedir. Bu durum gemi boyu küçük de olsa daha büyük motor takılması ya da geminin sahip olduğu motor sayısının artırılması ile sonuçlanmaktadır. Gemi boylarının artışını önlemek için bir defa kullanabilmek şartıyla %20 boy artış sınırlaması bulunmaktadır. Ancak motor güçlerinde herhangi bir sınırlama bulunmamakta ve motor güçleri artmaktadır. Balıkçılar arasındaki bu rekabeti önleyici tedbirler geliştirilmelidir.³¹⁰

Öneriler:

- 1) Balıkçılar arası rekabetin de etkisiyle balıkçı gemilerinin motor güçlerinde görülen artışlar önlenmeli ve motor güçlerine sınırlama getirilmelidir. Bu durum avcılık faaliyetlerinde fazla yakıt tüketimini önleyecek, karlılığı artıracak ve balıkçılık faaliyetlerindeki karbon salınımını azaltacaktır.
- 2) Balıkçı gemilerindeki motorların değiştirilmesinde sadece mevcut motor güçleriyle aynı veya daha düşük motorların takılmasına izin verilmelidir.
- 3) Daha az yakıt tüketen, daha az karbon salınımı olan daha verimli elektrik/hibrit gibi farklı yakıt/enerji türleriyle çalışan motorların kullanılması teşvik edilmelidir.

9.2.32 Balıkçı Filosunun Av Gücü

Türkiye’de avcılık yoluyla su ürünleri üretimi son 20 yılda düşüş eğilimindedir. Av baskısı sonucu tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz sularında da stoklarda oluşan yıpranmaları önlemek için sürdürülebilir üretim adına, zaman ve yer yasakları, boy yasakları, av aracı düzenlemeleri ve filo geri alım süreçleri gibi yasal önlemler alınmıştır. Geçmişte balıkçı gemi sayıları ve av gücünde sürekli artışlar görülmesi üzerine 2002 yılından sonra yeni ruhsat tezkereleri verilmemiş ve 2012-2018 yılları arasındaki geri alım programıyla gemi sayısı azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak balıkçı gemilerinin av gücünde ve av kapasitelerinde artışlar devam etmiştir.

Av aracı yasakları, bölge yasakları, zaman yasakları ile av gücü sınırlandırılmaya ve av baskısı azaltılmaya çalışılmaktadır. Ancak bunun yanında avcılık yapan gemilerin teknolojik gelişmesi devam etmektedir. Ülkemizde 2000’li yılların başlarında birkaç mil menzilli sonarlar kullanılırken şimdi 10-20 mil menzilli sonarlar kullanılmaya başlanmış ve

³¹⁰ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

balığın kaçmasına imkân kalmamıştır. Av baskısını artıran bu gibi teknolojik cihazlar çoğunlukla ithal edildiğinden ülkemizden döviz çıkışına neden olmaktadır. Av baskısının azaltılması için etkin bir yönetim uygulanabilmesi için top yekûn bir yönetim uygulanması gerekmektedir. Uygulanan diğer av sınırlamalarının stoklar üzerindeki olumlu etkilerini sağlayabilmek için gemilerin motor gücünün ve gemi üzerindeki elektronik cihazların da sınırlandırılması gerekmektedir.³¹¹

Stoklar üzerindeki baskıyı azaltmak ve aşırı avcılığı önlemek için avcılık yapan gemilerin kapasitelerinin (motor gücü, elektronik cihaz yenilemeleri vb.) ve denizde geçirdikleri gün sayısının azaltılması gibi uygulamaların tercih edilmesi uygun olacaktır.³¹²

Balıkçılık yönetim açısından büyük ölçekli balıkçı gemilerinin filodan çıkartılmasına veya yurt dışında avcılığa teşvikine yönelik programlar geliştirilmelidir.³¹³

Sadece orkinos, palamut, hamsi, sardalya vb. avcılığı yapmaya yetkili ruhsatları olan gemiler gibi avlanacak türe özel filolar oluşturularak her geminin her türü avlamasının önüne geçilmesi ve av çabasının sınırlandırılması görüşü dile getirilmiştir.³¹⁴

Karadeniz’de çok büyük gemiler avcılık yapmaktadır. Avcılık için 30 m gemi boyunun yeterli olduğu, daha büyük gemilerin büyük ağlarla ve güçlü cihazlarla avcılık yapmasının balık stoklarını yıpratdığı ifade edilmiştir.³¹⁵

Öneriler:

- 1) Sayıca sınırlandırılmış olmasına rağmen teknoloji kullanımının da etkisiyle av gücü ve etkinliği yüksek olan balıkçı filosunun stoklar üzerindeki av baskısını azaltmak için filo yönetim planı uygulaması, tür bazında kota ve bölgesel balıkçılık yönetimi gibi tedbirler getirilmelidir.
- 2) 2002 yılından beri uygulanmakta olan balıkçı filosuna yeni ruhsat girişine izin verilmemesi uygulaması devam ettirilmeli ve bununla ilgili mevzuatta filodaki gemi sayısı, gemilerin av gücü ve kapasitesini sınırlandırıcı tedbirler artırılmalıdır.
- 3) Stoklar üzerindeki baskıyı azaltmak ve aşırı avcılığı önlemek için avcılık yapan gemilerin kapasitelerinin (motor gücü, gemi eni, boyu ve derinliği; elektronik

³¹¹ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³¹² Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Avcılığı hakkında bilgi notu.

³¹³ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Avcılığı hakkında bilgi notu.

³¹⁴ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Avcılığı hakkında bilgi notu.

³¹⁵ Ali Sezer, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

cihaz yenilemeleri vb.) ve denizde geçirdikleri gün sayısının azaltılması gibi av çabasını azaltıcı uygulamaların tercih edilmesi gerekmektedir.

- 4) Balıkçı gemilerinin av gücünün arttırmasına neden olan av aracı, gemi donanımı sonar ve diğer teknolojik cihazlara yönelik yatırımlarına sınırlamalar getirilerek av gücü artışı ve balıkçılar arasındaki av çabası rekabeti önlenmelidir.
- 5) Filodaki balıkçı gemi sayısının azaltılması için geçmişte uygulanan geri alım programı, öncelikle büyük ölçekli balıkçı gemilerini filodan çıkarmaya ya da yurt dışında avcılığa yöneltecek tedbirlere odaklanacak şekilde yeniden gündeme alınmalıdır.

9.2.33 Su Ürünleri Av Sezonu

Küresel iklim değişikliği gibi çevresel sebeplerle deniz suyu sıcaklıkları artmakta, su sıcaklığında artışlarla birlikte avcılığımızın büyük bölümünü oluşturan hamsi gibi pelajik balıkların göç zamanları ve göç yolları değişim göstermektedir. Balığın yaşadığı ortam şartları değiştiği sürece balığın biyolojisi de değişmektedir. Yapılan bilimsel çalışmalara göre, 1 Eylül’de başlayan balıkçılık av sezonunun Marmara’da 15 Ekim’de başlaması gerektiği ortaya konulmuştur. Bu durum Karadeniz için de benzerdir. Avcılığın Ekim sonlarına, Kasım başına doğru kaydığı görülmektedir. Ekolojik ve biyolojik şartlardaki bu değişimler dikkate alınarak hamsi av sezonu başlangıcı yeniden düzenlenmelidir.³¹⁶

Diğer türler için sezonun 1 Eylül’de açılması ancak 15 Ekim’den önce hamsi avcılığı yapılmaması stokların korunmasına, balığının göçünü tamamlamasına, karasularımıza yerleşmesine imkân tanıyacaktır. Bu tedbir ayrıca balık unu- yağı fabrikaları açısından da faydalı olacaktır. Zira, Eylül ayında havalar sıcakken yakalanan ve nakledilen balıklarda meydana gelebilen bozulma ve kokuşma, hem rahatsız edici olmakta hem de fabrikalarda işleme verimini düşürmektedir.³¹⁷

Av sezonunun açıldığı 1 Eylül’den itibaren büyük ve küçük ölçekli balıkçılar aynı anda palamut avcılığına başlamaktadır. Küçük ölçekli balıkçıların avı az olduğu için diğerleriyle rekabet ekme şansları yoktur. Büyük gemiler tarafından palamut çok tutulduğu için fiyatlar düşmekte ve küçük ölçekli balıkçılar para kazanamamaktadır. Küçük ölçekli balıkçılar için palamut avcılığının 15 Ağustos’ta başlaması talep edilmektedir.³¹⁸

³¹⁶ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³¹⁷ Ferit Yıldız, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³¹⁸ Turan Akın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Akdeniz’de avcılık yapan balıkçılar Akdeniz’de 15 Eylül’de açılan balıkçılık sezonunun diğer denizlerde olduğu gibi 1 Eylül’de başlamasını istemektedir.³¹⁹

Öneriler:

- 1) İklim değişikliği ve su sıcaklığındaki değişimlerin etkisiyle av periyotlarında değişim görülen balık ve diğer su ürünlerinin av sezonları bilimsel çalışmaların sonuçları dikkate alınarak yeniden değerlendirilmelidir.
- 2) Denizlerin farklı ekolojik yapısı ve farklı avcılık faaliyetleri göz önünde bulundurularak su ürünleri av sezonu gerektiğinde denizlere ve av aracına göre belirlenmelidir.

9.2.34 Gırgır Avcılığında Derinlik Yasağı

Özellikle Marmara Denizi ve Boğazlarda ticari gemilerin trafik hattı, demirleme güzergâhları, İmralı Adası, Kocaeli Körfezi, Gemlik Körfezi, Büyükçekmece koyu gibi avcılığa yasak çeşitli bölgeler nedeniyle pek çok alan avcılığa kapalıdır. Büyük ölçekli gemiler için Marmara ve Boğazlarda avcılık alanları daralmıştır. Ayrıca, gırgır avcılığı yapan gemiler için 24 m’den sığ sularda avcılık yasağı da bulunmaktadır. Eylül-Kasım aylarında lüfer ve istavrit gibi balıklar kıyıya yakın bölgelerden göç ettikleri için gırgırlar tarafından avlanamamaktadır. Balıkçılar derinlik yasağının 18 metre olmasını talep etmektedir.³²⁰

Gırgır gemilerinin yasal derinlikten daha derin alanda ağ çevirmeye başlasa bile ağı toplarken 18 veya 24 metreden sığ sulara girebildiğini belirten balıkçılar, bu durumda da cezaya maruz kaldıklarını ifade etmektedir.³²¹

Karadeniz’de gırgırla avcılık yapan balıkçılar, Eylül-Aralık döneminde 24 m sonrasında 18 m olarak uygulanan derinlik yasağının tüm dönemde 18 m olarak uygulanmasını talep etmektedir.³²²

Diğer taraftan küçük ölçekli balıkçılar, av alanları dar olduğu ve kendilerine daha fazla alan oluşturulması için gırgır gemilerine uygulanan 24 metreden daha sığ sularda avcılık yasağının 30-35 metreye, hatta 50 metreye çıkarılmasını, AB mevzuatının uygulanmasını ve kıydan 200 metre uzaklığa kadar avlanma yapılmamasını talep etmektedir.³²³

³¹⁹ Güney Şaş, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³²⁰ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

³²¹ Şükrü Kalafat, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³²² Ali Osman Saral, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³²³ Turan Akin, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı; Gökhan Karadeniz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Gırgır avcılığında uygulanan 24 metreden sığ sularda (Karadeniz’de Eylül-Aralık döneminde 18 m’den sığ sularda) avcılık yapılmaması düzenlemesindeki derinliğin azaltılması veya artırılması konusunda balıkçıların birbirinden farklı talepleri bulunmaktadır. Öte yandan bilimsel çalışmalar, AB balıkçılık uygulamaları ve uluslararası balıkçılık örgütlerinin uygulamalarına göre av derinliğinin daha da artırılması gerektiği belirtilmektedir. Balıkçı gemisi büyüdükçe kullanılan gırgır ağının derinliği de değiştiğinden gırgır ağlarının kullanılabileceği kıyıya mesafe ve minimum derinlik, ilgili uluslararası yükümlülükler, üyesi olduğumuz kuruluşlar ve AB mevzuatı dikkate alınarak uygulanmalıdır.

9.2.35 Alan Yasakları

İzmirli balıkçılar, Körfez ağzında belirlenen koordinatlarda uygulanan avcılık yasağının stokların gelişmesine katkı sağlamadığını ve burada yasa dışı avcılık yapıldığını belirterek bu yasağın kaldırılmasını istemektedirler.³²⁴

Karadeniz’de Samsun-Ordu il sınırından (Ünye-Taşkana Burnu’ndan) doğuda kalan bölgede dip trolü ile avcılık yasak, batısında ise serbesttir. Yıllardır bu şekilde avcılık yapılmaktadır. Bu yasağın dönüşümlü uygulanması talep edilmektedir.³²⁵ Balıkçılar ayrıca bazı trol gemilerinin Taşkana Burnu’nun doğusundaki yasak bölgeye girerek kaçak avcılık yaptığını ifade etmektedir.³²⁶

Ünye Taşkana Burnu’ndan itibaren Doğu Karadeniz’de trol avcılığı yasak olduğu için önceden balıkçı gemileri Terme Limanına bağlanamıyordu. Ancak bu yasak değişmemiş olmasına rağmen gemilerin limana bağlanmasına izin verilmektedir. Bu şekilde trol gemileri Ünye tarafına gelebilmektedir. Ayrıca, yasa dışı avcılık yapan bazı gemiler denetim ekipleri olduğunda normal olarak algarna ile avcılık yaparlarken, denetimlerden fırsat bulduklarında yasak olan bu bölgede biraz açığa çıkıp dip trolü avcılığı yapmaktadır. Normalde bu bölgede avcılık yapmalarına değil, Ünye Limanını sadece boşatma için kullanmalarına izin verilmiştir.³²⁷ Trol avcılığına yasak olan sahaya trol gemilerinin girmesi ve bu gemilerin Ünye

³²⁴ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

³²⁵ Turan Akın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³²⁶ Şükrü Balcıoğlu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³²⁷ Özcan Yıldız, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Limanını kullanmamaları denetimlerde etkinliği artırmak ve yasa dışı avcılığı önlemek için faydalı olacaktır.³²⁸

Karadeniz’de troller için kıyıdan 3 mil mesafede avcılık yasağı bulunmaktadır. Balıkçılar, kendilerinin bu alanlara giremediğini ama kaçak avcılık yapan (ruhsatsız) gemilerin buralarda avcılık yaptığını³²⁹, göç zamanlarında balıkların 3 milin içinde kıyıya yakın yerlerden geçtiği için avcılık yapamadıklarını belirterek bu mesafenin azaltılmasını istemektedirler.³³⁰ Ayrıca, dip trolü için kıyıdan 3 mil içerisinde avcılık yasağı varken ortasu trolü için 24 metre derinlikten sığ sularda avcılık yasağı bulunduğunu belirten balıkçılar, her iki trol için aynı derinlik düzenlemesinin olması gerektiğini ifade etmişlerdir.³³¹

Doğu Karadeniz’de sık aralıklarla derelerin bulunduğu, dere ağzlarında 500 m mesafede avcılığın yasak olduğunu belirten balıkçılar bu mesafenin azaltılmasını talep etmektedir.³³²

Doğu Akdeniz’de faaliyet gösteren balıkçılar bazı bölgelerde kıyıdan itibaren belli bir mesafede avcılık yapılmasını yasaklayan düzenlemelerin gözden geçirilmesini istemektedirler.³³³

Marmara’da Adalar bölgesinde gırgırla avcılık yapmanın yasak olduğunu ancak bu bölgede sıkma ağ adı verilen ve gırgıra benzeyen yöntemle avcılık yapıldığını belirten balıkçılar, yasağın diğer av araçları için de uygulanması gerektiğini ifade etmişlerdir.³³⁴

Balıkçılar, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında çoğu alanın balıkçılığa kapalı olduğunu ve bu nedenle özellikle balıkların göç mevsiminde yeterince avcılık yapılamadığını belirtmişlerdir.³³⁵

Balıkçılar, avcılığa kapatılan alanlardaki balık stoklarının durumunun bilinmediğini, avcılık yapılmamasının bu alanlardaki balık stoklarının artışı sağlayıp sağlamadığının araştırılmasını istemektedir.³³⁶

Küçük ölçekli balıkçılar Edremit Körfezi’nin sardalya balığı ve bu balığı tüketen uskumru, lüfer ve palamut balıklarının bol bulunduğu bölge olduğu için gırgırların körfezde avlanmasının yasaklanmasını talep etmektedir.³³⁷

³²⁸ Kemal Yılmaz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³²⁹ Mehmet Yöndem, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³⁰ Mutlu Pehlivanoglu, 10.01.2024 tarihli Balıkesir ve Bursa Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³¹ Mustafa Bayram, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³² Dursun Basa, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³³ Yalçın Sakın, 10.02.2024 tarihli Mersin Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³⁴ Mustafa Bakar, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³⁵ Davut Burhan Tokar, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³⁶ Naci Karabiber, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Marmara’da kurulması planlanan rüzgar enerji santrallerinin (RES) de balıkçıların avlak sahalarının daralmasına neden olacağı ifade edilmiştir.³³⁸

Öneriler:

- 1) Avcılığa kapatılan veya kapatılması planlanan alanlardaki balık stoklarının durumu hakkında araştırmalar yürütülmesi, avcılık yasaklarının faydalarının analiz edilmesi ve sonuçların balıkçılarla paylaşılması yasaklara uyumu artıracacağı gibi gerektiğinde yasaklama kararının yeniden gözden geçirilmesini de sağlayacaktır.
- 2) Çeşitli av araçları için kıyıdan itibaren belirli mesafelerde avcılık yapılmasına getirilen yasaklamalarda, denizlerin ve bölgelerin kıyı ve derinlik durumu göz önünde tutularak yasak mesafeler denizlere ve bölgelere göre belirlenmelidir.
- 3) Yeni yasak alan talepleri bilimsel veriler ışığında değerlendirilmelidir.
- 4) Balıkların göç yolu olan Boğazlarda yapılan su ürünleri avcılığına yönelik bilimsel veriler ışığında düzenlemeler getirilmesi değerlendirilmelidir.
- 5) Özel güvenlik sahası ilan edilen havaalanları yakınlarında uygulanan avcılık yasağının diğer havaalanlarında uygulanan mesafe yasağı kapsamına alınması ve kalan alanlarda balıkçılık faaliyetlerinin serbest bırakılması değerlendirilmelidir.
- 6) Karadeniz’de yoğunlaşan, askeri amaçlı atışlı test faaliyetlerinde alan değişimi ya da balıkçılığa olan olumsuz etkisinin azaltılmasına yönelik çalışma yapılmalıdır.
- 7) Deniz ve iç sularda kurulması planlanan rüzgâr ve güneş enerjisi gibi santrallerin öncelikli olarak avcılığın yasak olduğu alanlarda ve ekosisteme zarar vermeyecek şekilde kurulması değerlendirilmelidir.

9.2.36 Karaya Çıkış Kontrolü

Yasa dışı avcılıkla etkin mücadele edilebilmesi için kontrol ve denetim çok önemlidir. Bu nedenle kontrol ve tedbirlerin artırılması gerekmektedir. Yasa dışı işlemler av sırasında denizde gerçekleşmektedir. Özellikle karaya çıkış noktalarının bu anlamda etkin kullanılması, buralarda kurulan balıkçılık idari binalarının aktif hâle getirilmesi son derece önemlidir.³³⁹

Ülkemizin uzun kıyı şeridinde yapılan avcılığın az sayıda kontrol gemisiyle denetim altında tutulması zordur. Kontrol ve denetimin en etkin yapılabileceği yer karaya çıkış noktalarıdır. Karaya çıkış noktalarının düzenli hale getirilmesi, etkin bir kayıt ve kontrol

³³⁷ Ayhan Ataç, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³³⁸ Nihat Işık, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

³³⁹ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

sistemi kurulması zorunludur. Karaya çıkış noktalarında var olan balıkçı idari binalarının aktif hale getirilmesi ve yenilerinin yapılmasıyla, vardiyalı olarak su ürünleri mühendislerinin buralarda görev alması ve 24 saat hizmet verebilecek şekilde idari binaların çalışır vaziyette tutulması gerekmektedir. Karaya çıkış noktalarında kontrol gemileri de konuşlandırılmalıdır.³⁴⁰

Özellikle Karadeniz'deki hamsi avcılığında küçük boydaki balıkların yakalanmaması için denetimler yapılmakta, ancak bir ilde etkin denetim olurken başka bir ilde bu olmadığı zaman etkili bir sonuç alınamamaktadır. Bu durum diğer denizler ve diğer balıklar için de geçerlidir. Bu sorunun çözümü için, karaya çıkış noktalarında, balıkçı idari binalarında gişe sistemi gibi sürekli personel bulundurulması, kolluk kuvvetlerinin de desteğiyle denetimler yapılması ve avlanan ürünlerin kontrol edilerek belgelendirilmesi sağlanmalıdır. Bu şekilde karaya çıkış sırasında sabit denetim noktalarında daha etkin kontrol yapılması sağlanacaktır.³⁴¹

Öneriler:

- 1) Avlanan ürünlerin karaya çıkış anında kontrol edilmesi, kayıt altına alınması, belgelenmesi, avlanan türlerde kota uygulamalarına geçilebilmesi için gerekli olan operasyon, gün ve gemi bazlı güvenilir verilerin toplanmasına imkân sağlanması amacıyla, karaya çıkış noktalarının ve balıkçı idari binalarının etkin hale getirilmesi, sürekli çalışır halde tutulması gerekmektedir.
- 2) Karaya çıkış noktası olarak belirlenen barınak sayısı yeniden düzenlenerek bu noktaların 24 saat süreyle çalışır durumda tutulabilmesi için gerekli personel istihdamı sağlanmalı, taşıt, kontrol gemisi ve diğer ihtiyaçlar karşılanmalıdır.
- 3) Karaya çıkış kaydının ve kontrolünün sağlanması için ihtiyaç duyulan karaya çıkış noktalarında balıkçılık idari binaları kurulmalı, mevcut idari binaların eksiklikleri giderilmelidir.

9.2.37 Yasa dışı, Kayıt Dışı, Düzenlenmemiş (YKD) Avcılık

Su Ürünleri Kanunu'nda yapılan değişiklikten sonra yasa dışı avcılıkta bir miktar azalma olmuş ancak YKD avcılık yine de balıkçılığın önemli sorunlarından biridir. Örneğin

³⁴⁰ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor; Süleyman Canbaz, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁴¹ Berat Şahin, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

bilimsel çalışmalar üzerine 2022 yılı Mayıs ayında Marmara’da avcılığı yasaklanmış olan denizkestanesinin kaçak olarak avlandığı ifade edilmiştir.³⁴²

Yasa dışı avcılık tüm denizlerde önemli sorunlardan biridir. Denetimlerle ve cezalarla son yıllarda önleyici ciddi adımlar atılmıştır. Ancak hala denetimlerin artırılmasına ihtiyaç vardır. Yeni bir su ürünleri denetim sistemi kurulması değerlendirilmelidir.³⁴³

Ege Denizinde amatör gemiler tarafından geceleri ışık kaynağı kullanılarak kalamar avcılığı yapıldığını ve yasak olmasına rağmen restoranlara satıldığını belirten balıkçılar, gemi ile yapılan amatör balıkçılığın akşam gün batımından sabah gün doğumuna kadar yasak olmasını istemektedir.³⁴⁴

Ruhsatsız olarak kıyıya çok yakın yerlerde yasa dışı avcılık yapan gemiler yakalandığında yediemine teslim edilmekte ama yine de bu avcılığın önü alınamamaktadır. Bu avcılığın engellenmesi gerekmektedir.³⁴⁵

Büyük ölçekli balıkçı gemileri ileri teknoloji av araçları ve teknolojik cihazlarla donatılmıştır. Balık sürülerini bulmaya yarayan sonarlarının kapsama alanı 10 mil mesafeyi tarayacak kadar gelişmiştir. Bu nedenle çok miktarda av yapılabilmekte ve stoklar üzerinde aşırı av baskısı oluşmaktadır. Bu durum sadece Karadeniz için değil tüm denizler için geçerlidir. Ayrıca, büyük ölçekli gemiler diğer denizlere de giderek avcılık yapabilmektedir. Bunlarla ilgili sınırlamaların getirilmesi ve kontrollerin daha sıkı yapılması olumlu sonuçlar doğuracaktır.³⁴⁶

Öte yandan balıkçılar, mevzuata aykırı bir avcılık faaliyeti nedeniyle balıkçı gemisine ceza yazıldığında Kabahatler Kanununun ilgili maddeleri gereğince gemideki tüm tayfaya da ceza yazıldığını belirterek, yasa dışılığa sebep olanın gemi sahibi veya kaptan olduğu, tayfaya ceza yazılmaması gerektiğini dile getirmişlerdir.³⁴⁷ Ayrıca, aynı kabahatin üç kez tekrarı halinde balıkçı gemisinin ruhsatının iptal edilmesi uygulamasının balıkçılar için geçim kaynaklarının ortadan kalkması anlamına geldiği ifade edilmiştir.³⁴⁸

³⁴² Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi Denizcilik Faköltesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu.

³⁴³ Mustafa Sarı, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁴⁴ Güven Konuk, SÜR-KOOP İzmir Bölge Birliğı Üst Birlik temsilcisi tarafından Komisyona sunulan bilgi notu.

³⁴⁵ Mutlu Demir, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁴⁶ Şenol Paruğ, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁴⁷ Yusuf Yalçın, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁴⁸ Emre Başlı, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Aşırı avcılığın engellenmesine, yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmemiş balıkçılık faaliyetlerinin önlenmesine yönelik uygulama, izleme, kontrol ve gözetim faaliyetleri artırılmalıdır.
- 2) Hedef dışı avcılığın önlenmesi için seçici av araç ve yöntemleri tercih edilmeli, ıskarta oranı yüksek olan av araç ve gereçlerinin kullanımı sınırlandırılmalıdır.
- 3) Su kaynaklarının ve biyolojik çeşitliliğin korunması, yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmemiş avcılığın önlenmesi için kurumlar arası koordinasyonla birlikte denetim ve kontrol altyapısı, kapasitesi ve etkinliği artırılmalıdır.

9.2.38 Yardımcı Gemi Kullanımı

Balıkçı gemilerinin avladığı ürünlerin avcılık yapan gemi karaya yanaşmadan başka bir gemi vasıtasıyla karaya çıkarılmasında yardımcı gemiler kullanılmaktadır. Böylece avlanan ürünlerin denizde yardımcı gemiye aktararak kıyıya gönderilmesi sağlanırken avcılık yapan gemi av faaliyetlerine devam etmektedir. Av baskısının azaltılması için yardımcı gemilerin sınırlandırılması veya yardımcı gemi kullanılmaması yönünde çeşitli görüş ve öneriler bulunmaktadır.

Karadeniz’de avcılık yapan gemilere bağlı olarak çalışan taşıyıcı (yedek) gemilerin sayısı gözden geçirilmeli, gerekirse her bir gemiye sadece bir tane taşıyıcı gemi tanımlanmalıdır.³⁴⁹ Marmara ve boğazlarda avcılık yapan bazı balıkçılar yardımcı taşıyıcı gemi kullanılmasının av baskısını artırdığını ve kullanılmaması gerektiğini dile getirmişlerdir.

350

Öneriler:

- 1) Stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması için özellikle küçük pelajiklerin avcılığında kullanılan, av gemisinin avladığı ürünleri karaya taşımak suretiyle sürekli av yapılmasını sağlayan yardımcı/taşıyıcı gemi kullanımı ve kullanılacak gemilerin boy uzunluğu sınırlandırılmalıdır.
- 2) Marmara Denizi ve boğazlarda yapılan avcılıkta yardımcı/taşıyıcı gemi kullanımı uygulaması sonlandırılmalıdır.

³⁴⁹ Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Avcılığı hakkında bilgi notu.

³⁵⁰ Ercan Kanburoğlu, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.2.39 Elek Kullanımı

Gırgır gemileriyle yapılan hamsi, istavrit gibi balıkların avcılığında yakalanan balıklar elek sistemlerinden geçirilerek piyasaya gönderilecek kasalara konulmaktadır. Bu sistem aslında piyasaya gönderilecek hamsi ile balık ununa gönderilecek olanı ayırmak için kullanılan bir sistemdir. Ancak, av içerisinde küçük boylarda balıklar varsa elek yardımı ile küçük boylular elenip denize atılarak ıskarta edilmekte ve büyüklerin karaya çıkartılması sağlanmaktadır. Yakalanan balıklar ağdan çıktığında ölmüş oldukları için denize ölü olarak atılmış olmaktadır. Stokların korunması ve sürdürülebilir balıkçılık için küçük boylu balıkların avlanmaması ve elek kullanımının kontrol edilmesi gerekmektedir.³⁵¹

Marmara Denizinde gırgırlarla avlanan hamsilerin balık unu-yağı fabrikasına gönderilmesi 5/1 ve 6/1 Tebliğler kapsamında yasaktır. Bu nedenle burada yapılan avcılıkta elek kullanıldığı zaman büyük boydaki balıklar kasalanırken küçük balıklar denize dökülmektedir.³⁵²

Yakalanan balıklar balık pompalarıyla ağdan alınıp elekten geçirilerek içerisinde küçük olanları balık unu-yağı fabrikalarına veya orkinos çiftliklerine gönderilmektedir. Ya da piyasaya gönderilecek balıklar elekten geçirilip büyükleri kasalanmakta, küçükleri ıskarta edilerek denize atılmaktadır. Küçük balıkların avcılığı stoklara önemli zararlar verdiğinden balıkçılıkta balık pompası ve elek sistemi kullanımı yasaklanmalıdır.³⁵³

Öneriler:

- 1) Hamsi, istavrit vb. balıkların avcılığında kasalanacak balıkların seçilmesi için kullanılan veya yakalanan küçük boydaki balıkların elenerek atılması yoluyla ıskartaya neden olan ve stoklara zarar verilmesine yol açan elek/tambur elek kullanımı bilimsel veriler ışığında gözden geçirilmeli ve yönetim önlemleri değerlendirilmelidir.

9.2.40 Denetimlerin Artırılması ve Denetim Ekibi

Bakanlık ve Sahil Güvenlik Komutanlığı kontrol birimlerinin yetersizliği ve personel eksiklikleri nedeniyle yeterince denetim yapılamamaktadır. Kontrol birimlerinin ve personel sayısının artırılması gerekmektedir. Ayrıca Sahil Güvenlik Komutanlığı denetim ekiplerinde su ürünleri mühendislerinin de bulundurulması denetimin etkinliğini artıracaktır.³⁵⁴

³⁵¹ Turan Akın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁵² Atıf Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁵³ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu

³⁵⁴ Şenol Paruğ, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Balıkçılığı yönetmek için her aşamada etkin denetim yapılması gerekmektedir. Su ürünleri denetiminde daha fazla su ürünleri mühendisi istihdam edilerek denetimlerin etkinliği artırılmalıdır.³⁵⁵

Balıkçılar da denetimlerin artırılmasını, her yerde aynı etkinlikte olmasını, mevzuata aykırı hareket edenlerin cezalandırılması yoluyla yasa dışılığın önlenmesini ve böylece yasalara uygun davrananların haklarının korunmasını vurgulamışlardır.³⁵⁶ Ayrıca, balıkçılık faaliyetlerinin denetiminde etkinliğin artırılması ve yaygın denetim yapılabilmesi için gönüllü denetçilerden faydalanılabileceği ifade edilmiş, kooperatiflerin ve balıkçıların da gönüllü denetçi olarak görev alabileceği belirtilmiştir.³⁵⁷

Su ve su ürünleri kaynaklarının izlenmesi, koruma ve kontrol faaliyetlerinin etkin şekilde yapılması gereklidir. Bu faaliyetlerin oluşturulacak olan ‘Su Ürünleri Koruma Memurları tarafından yapılması değerlendirilmelidir.³⁵⁸

Öneriler:

- 1) Balıkçılığı yönetmek için her aşamada etkin denetim yapılması gerekmektedir. Bu amaçla, gelişmiş teknolojilerden de faydalanılarak denetim faaliyetleri artırılmalı ve daha etkin bir denetim sistemi kurulmalıdır.
- 2) Denetimle görevli kurumlar arasında etkin bir koordinasyon sağlanmalı ve denetimlerde birlikte hareket edilmeli, kolluk güçleri denetim ekiplerinde sürekli olarak yer almalıdır.
- 3) Sahil Güvenlik, Deniz Polisi gibi kurumların gerçekleştirdiği su ürünleri denetiminde daha fazla su ürünleri mühendisi istihdam edilerek denetimin etkinliği artırılmalıdır.
- 4) Su ürünleri ve yaşam alanlarında izleme, koruma ve kontrol faaliyetlerinin etkin şekilde yapılması için yasal altyapısı hazırlanarak Orman Muhafaza Memurluğu gibi “Su Ürünleri Koruma Memurluğu” oluşturulması ve denetimlerin bu görevliler tarafından yapılması değerlendirilmelidir.
- 5) Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatı tarafından kullanılmakta olan kontrol gemilerinin sayı ve nitelikleri artırılmalıdır.

³⁵⁵ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu

³⁵⁶ Gürçan Bayraktar, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁵⁷ Erdoğan Kartal, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁵⁸ Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

9.2.41 Gemi Boyları

Balıkçı filosundaki gemi sayısının ve stoklar üzerindeki av baskısının artmaması için 2002 yılından itibaren yeni balıkçı gemi ruhsatı verilmemektedir. Bu tarihten itibaren ruhsat sahibi olan balıkçı gemilerine sadece bir defa kullanılmak üzere gemi boylarını maksimum %20 oranında artırma hakkı tanınmıştır. Ancak gemi eni ve derinliği ile ilgili bir sınırlama bulunmamaktadır. Avcılık kapasitelerini artırmak için zaman içerisinde birçok gemi boy artış hakkı kullanarak gemi boylarını uzatmış, bazı gemiler ise güverte ve depolama alanlarını artırmak için gemi enlerinde artışa gitmiştir.

Ticari ve amatör gemilerin boylarında belgelerdeki ve kayıtlardaki yazılanlar ile denize elverişlilik belgeleri alınırken veya denetimler sırasında yapılan ölçümlerde 20-30 cm farklar çıkabilmektedir. Bu durumda gemiye ceza yazılmaktadır. Gemi boylarını, genişliklerini, tonajlarını ve makinalarının seri numaralarını güncelleyip bu uyumsuzluğu gidermek için geçmişte getirilen af gibi bir düzenleme yapılması talep edilmektedir.³⁵⁹

Ölçümler ile kayıtlar arasındaki küçük farkların tolere edilmesini ve bu nedenle ceza yazılmamasını isteyen balıkçılar, belgelerde geminin tam boyunun (örnek 5,4 m) yazılması yerine, boy aralığı (örnek 5-6 m) şeklinde yazılmasını önermektedir.³⁶⁰

Öneriler:

- 1) Mevzuat gereği balıkçı gemilerinin boy artışları bir defa kullanılmak şartıyla %20 ile sınırlandırılmıştır. Bu uygulamayı istismar etmeyecek şekilde gemi boyutlarıyla ilgili ölçüm hataları gözden geçirilmelidir.
- 2) Gemi en ve derinlik artışlarını engelleyici düzenlemeler değerlendirilmelidir.
- 3) Gemilere bir defaya mahsus olarak verilen %20 boy uzatma hakkı, belirli bir takvim süreci neticesinde sonlandırılmalıdır.

9.2.42 Yunusların Ağları Parçalaması

Karadeniz’de yunus avcılığı uluslararası sözleşmeler nedeniyle yaklaşık yarım asırdır yasaktır. Balıkçılar avlanmadıkları için yunusların çoğaldığını, balık stoklarına baskı oluşturduğunu ifade etmektedirler.³⁶¹

Karadeniz’de küçük ölçekli balıkçılar genellikle dip uzatma ağları kullanmaktadır. Önemli miktarda harcama yapılarak donatılan bu ağlar kullanılırken ağlara yunuslar takılmakta ve ağlar parçalanmaktadır. Yunuslar, o ağdaki balığı yemek için gelip ağları

³⁵⁹ Tarık Özbekçi, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁶⁰ Hakkı Kambay, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁶¹ Hamdi Arslan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

parçalamaktadır. Bu durum balıkçının büyük masrafa girmesine neden olmaktadır. Yunusları kaçırmak ve ağlara takılmasını önlemek için pinger adı verilen cihazlar takılarak denemeler yapılmış ancak çok başarı sağlanamamıştır. Ayrıca ağlara belli aralıklarla çok sayıda cihaz takılması gerekmekte ve yurtdışından gelen bu cihazlar oldukça pahalıya mal olmaktadır.³⁶²

Son yıllarda azalan balık stokları ve iklim değişimine bağlı olarak yunuslar balıkçıların ağlarına zarar vermektedir. Pelajik bölgede balık sürüsünü bulduğunda beslenmeye çalışan yunuslar, çevrilen veya atılan ağların içinde kalınca can havliyle kurtulmaya çalışırken ağı parçalamaktadır.³⁶³

Öneriler:

- 1) Hem yunusları, hem de balıkçıların ağlarını korumak için ağlara yunus kovucu cihazların takılması veya bu konuda geliştirilen diğer uygulamaların kullanımı bilimsel veriler ışığında teşvik edilmelidir.

9.2.43 Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi (BAGİS)

Balıkçı gemilerinin faaliyetlerinin takip edilmesi amacıyla 12 m ve üzeri balıkçı gemilerine takılmış olan BAGİS cihazları, balıkçı gemileri çalıştığı müddetçe açık ve işler vaziyette tutulmak zorundadır. BAGİS tebliğine göre, cihaz arızası durumunda gemi sahibi tarafından arıza kaydı oluşturulmak suretiyle geminin balıkçılık faaliyetlerine bir süre devam etmesine izin verilirken, 2024 yılında tebliğde değişiklik yapılmıştır. 04 Ocak 2024 tarihli ve 32419 sayılı Resmî Gazete yayınlan tebliğ değişikliğiyle BAGİS cihazı arızalanan balıkçı gemisinin arıza giderilene kadar faaliyetlerine devam etmesi yasaklanmıştır. Balıkçılar BAGİS cihazlarına yönelik servis işlemlerinin avcılık faaliyetlerini olumsuz etkilemeyecek şekilde hızlı ve etkin bir biçimde yapılmasını talep etmişlerdir.³⁶⁴

Öneriler:

- 1) BAGİS cihazları arızalandığında balıkçılar ava çıkamadıklarından mağduriyet yaşanmaması için arızanın giderilmesine yönelik tedbirler hızlandırılmalıdır.
- 2) YKD avcılığın önlenmesi, hedeflenen türler dışındaki türlerin avlanmasının engellenmesi amacıyla, algarna, manyat ve dreç gibi dip sürütme av araçları kullanan 12 metrenin altındaki balıkçı gemilerinin de gemi izleme sistemi ve karaya çıkış kontrolü gibi araçlarla takibi yapılmalıdır.

³⁶² Omer Tuncer, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁶³ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu

³⁶⁴ Şekip Yalçın, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı; Celal Safsoylu, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.2.44 Lagün (Dalyan) İşletmeciliği

Denizle, bir veya daha fazla sayıda kanal ya da açıklık ile bağlantısı olan, tuzluluk seviyesi tatlı su girdisine göre değişen genellikle acı su özelliği taşıyan, denizden kumul seti ile ayrılan sığ göllere veya sulak alanlara kıyı lagünü denir. Lagün kıyı seti, bir akarsuyun taşıyıp getirdiği kumları, kıyıya yığılması ile oluştuğu gibi, denizin sürükleyip getirdiği çakıl, kum ve molozların bir koy veya körfez önüne yığılmasıyla da meydana gelebilir. Kıyılarımızdaki lagünler çoğunlukla bir nehir, kaynak veya yeraltı suları tarafından beslenen ve denize karışmadan önce kıyıda sığ bir göl oluşturan kıyı lagünleridir. Dalyan ise, çoğunlukla bu kıyı lagünlerinin su giriş çıkışlarının kontrollü bir şekilde kullanılması sayesinde balık üretiminin yapıldığı ve çit veya tuzaklardan (kuzuluklardan) balıkların hasat edildiği alanlara denir.

Balıklar, doğal yollar ile sular ısındığı zaman beslenme ve barınma amaçlı olarak dalyana girmekte ve sonrasında sular soğumaya başladığında denize doğru gitme eğilimi sergilemektedir. Ayrıca üreme ve avcılardan korunma içgüdüğü de denize geçiş de etkilidir. Bu göç sırasında dalyanlarda, geçiş yerlerinde kurulu olan kuzuluklardan sürüler halinde balıklar hasat edilmektedir. Kuzuluklara ilave olarak, kapalı veya açık birçok lagünde fanyalı uzatma ağları, paragat ve pinter ile yoğun balık avcılığının yanı sıra bazı lagünlerde kabuklu ve eklembacaklı avcılığı da yapılmaktadır.

Türkiye dalyanlarının büyük çoğunluğunda; denizel erozyon nedeniyle dalyan kıyı kumul setinin yok olması ya da zarar görmesi, yağış rejimlerindeki azalmalar ve barajlar nedeni ile dalyanlara tatlı su girişlerinin azalması ya da hiç su girmemesi, sığlaşma sonucu dalyan içi su sirkülasyonun azalması, sığlaşan boğazları açmak için zamanında müdahale edilememesi gibi önemli sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, nehirler vasıtası ile gelen tatlı suların evsel, zirai ve sanayi atıklar ile kirletilmesi söz konusudur. Dalyanların farklı koruma statülerine (RAMSAR, 1. Derece Doğal Sit, Milli Park, Tabiat Parkı vs.) sahip olmaları nedeni ile ıslah çalışmalarının yapılmasında güçlükler yaşanmaktadır.³⁶⁵

Dalyan balıkçılığında dalyanların kira bedellerinin belirlenmesi dalyandaki balık stoklarının tespitine dayanmaktadır. Ancak, kapalı bir sistem olan ve her yeri eşit özellikte olmayan dalyanlarda stok tespitinin sağlıklı yapılamadığı belirtilerek dalyan kiralarnın belirlenmesinde bir önceki üretim miktarlarının değerlendirilmesi talep edilmektedir³⁶⁶. Adana Karataş dalyanında DSİ'ye bağlı drenaj kanalı sularının dalyan içerisine verilmesi

³⁶⁵ Prof. Dr. Zafer Tosunoğlu, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Dalyan Balıkçılığı hakkında bilgi notu

³⁶⁶ Mahmut Karataş, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

balık avcılığını engellemektedir. Karataş dalyanı en büyük çipura dalyanıyken şimdi tatlısu balıklarından tilapia ve sazan avcılığı yapılan bir dalyan olmuştur. Dalyanların işletmeye alınma zamanları dalyan boğazının kapanma ve açılma zamanlarının il müdürlüklerince belirlenmesi talebi vardır³⁶⁷. Dalyan balıkçılığı için 3 cm çit aralık ölçüsünün uygun olmadığı, en az 2 cm olması gerektiği ileri sürülmüştür.³⁶⁸ Öte yandan dalyanlardaki çitlerin yasal olarak izin verilenden daha dar yapıldığı belirtilmiş ve çit aralıklarının kontrollerinin ve denetimlerinin düzenli olarak yapılması talep edilmiştir.³⁶⁹ Dalyan işletmeleri projeli olarak kiralanmaktadır. Bu uygulamanın projersiz olarak yapılması ve en az bir yıl süre ile nadasa bırakılması (balıkçılık yapılmaması) gerektiği ifade edilmiştir. Dalyanda avlanan karideslerin küçük boylu olduğu ve denize salınması gerektiği dile getirilmiştir.³⁷⁰

Lüfer ve palamut gibi Karadeniz’e göç eden balıkların yumurtalı oldukları dönemde İstanbul Boğazından geçerken dalyanlara girdiği, balıkların göçüne engel olduğu ve bu sebeple bu dönemde dalyanların kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir.³⁷¹ Genellikle İstanbul’da bulunan tapulu dalyanların bazılarının günümüz koşullarında kullanılabilirliği kalmadığından veya çeşitli nedenlerle kullanılmasında güçlükler yaşandığından hukuki sorunlara ve kamulaştırma davalarına konu olmaktadır.

Öneriler:

- 1) Lagün ekosisteminin ve balıkçılığının sürdürülebilirliği için; dalyanların denizle irtibatının kesilmemesi, kapanan boğazların yeniden açılması, sığlaşan boğazların düzenli olarak derinleştirilmesi, kıyı hattını oluşturan kumul setin güçlendirilmesi, dalyan içinde yeterli miktarda kaliteli su sirkülasyonunun sağlanması için kanal açma ve derinleştirme çalışmalarının yapılması, tatlı su girdisi olmayan veya azalan dalyanlara yeterli tatlı su girdisi sağlanarak, su kirliliğinin önlenmesi gerekmektedir.
- 2) Lagün ekosisteminin korunması amacıyla bu alanlardaki avcılığın sınırlandırılması veya gerektiğinde avcılığın durdurulması için her bir lagün özelinde yönetim planı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- 3) İklim değişikliğinin etkisi de göz önüne alınarak lagünlerin yönetiminde uygulanan sistemin verimliliği bilimsel olarak değerlendirilip ortaya çıkan verilere göre yönetim süreci yeniden gözden geçirilmelidir.

³⁶⁷ Mahmut Karataş, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁶⁸ Adnan Balıkçı, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁶⁹ Güney Şaş, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁷⁰ Celal Safsoylu, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁷¹ Hamdi Arslan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 4) Lagünlerde istihsal hakkı veya projeye dayalı kiralama yöntemleri dışında alternatif yöntemler araştırılmalıdır.
- 5) Lagünlerde yapılan avcılığın yasaklanması ve bu alanların koruma bölgesi ilan edilmesi değerlendirilmelidir.

9.2.45 Balık Unu-Yağı Fabrikaları

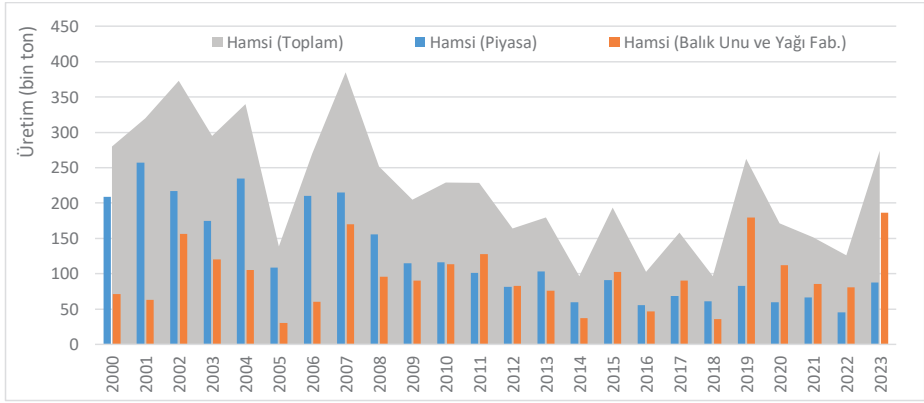
Ülkemizde avlanan hamsilerin bir kısmı ile insan gıdası olarak tüketilmeyen çaça balıklarının tamamı balık unu ve yağı fabrikalarında işlenmektedir. Hamsi avcılığı genellikle av sezonu içerisinde iki ay gibi bir sürede yapıldığından, yoğun olarak avlandığı bu dönemde insan gıdası olarak tüketilebilecekten daha fazla miktarda avlanan balıklar balık unu ve yağı fabrikalarına gönderilmektedir.

Son yıllarda avlanan hamsilerin insan tüketiminde ve balık unu-yağı üretiminde kullanılma miktarları grafikte verilmiştir. Geçmişte insan tüketiminde kullanılan miktar daha fazla iken son yıllarda balık unu-yağı üretiminde kullanılan hamsi miktarı insan tüketiminde kullanılan miktarı aşmıştır.

Balıkçılar, geçmişte yakalanan hamsinin tamamı halkın tüketimine giderken, sonra hamsinin yarıdan fazlasının balık unu ve yağı fabrikalarına gönderildiğini, günümüzde ise yakalanan hamsinin yaklaşık %20'sinin taze olarak halkın tüketimine, bir o kadarının soğuk hava depolarına ve yine yarıdan fazlasının balık unu ve yağı fabrikalarına gönderildiğini belirtmişlerdir. Doğrudan piyasaya gönderilen miktarın azaldığını ve fiyatların yükseldiğini ifade etmişlerdir.³⁷²

Yıllara göre piyasaya ve balık unu-yağı fabrikalarına gönderilen hamsi miktarları Şekil 47'de gösterilmektedir.

³⁷² Davut Burhan Toker, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Şekil 47. Piyasaya ve Balık Unu-Yağı Üretimine Gönderilen Hamsi Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024b) ³⁷³

Üretilen balık unu ve yağı başta su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan yemler olmak üzere çeşitli hayvan yemlerinde ham madde olarak kullanılmaktadır. Yetiştiricilik üretiminin gelişmesiyle balık unu ve yağına olan talep de artmaktadır.

Türkiye denizlerindeki avcılığın çok büyük kısmını hamsi oluşturmaktadır. Avlanan hamsinin yarısı veya bazı yıllarda %60-70'i balık unu ve yağı fabrikalarına gitmektedir. Halkın sağlıklı beslenmesi ve su ürünleri tüketiminin artırılabilmesi için yakalanan balıklar öncelikle doğrudan insan tüketiminde kullanılmalı, artan kısmı balık unu ve yağı fabrikalarında değerlendirilmelidir. ³⁷⁴ Su ürünleri yetiştiriciliğinin yem ihtiyacının karşılanabilmesi için balık avlayıp balık unu-yağı üreterek yeme katılması gerekmektedir. Balık unu-yağı üretiminde giden miktar ile halkın tüketimine sunulan miktar arasında bir denge sağlanmalıdır. ³⁷⁵

Karadeniz'de hamsi ve çaça avının 15 Ekim'de başlaması ve balık unu ve yağı fabrikalarının bu tarihe kadar kapalı olması balıkçılar tarafından önerilmiştir. ³⁷⁶

Balık unu ve yağı fabrikalarının atık sularının arıtılması için atık arıtma sistemleri kurulması ve çevreye koku yayılmasının önüne geçilmesi için koku önleme sistemlerinin yapılmasının teşvik edilmesi amacıyla fabrikalara kredi sağlanması veya KDV muafiyeti gibi kolaylıklar gösterilmesi talep edilmektedir. ³⁷⁷

³⁷³ TÜİK, 2024b. a.g.k.

³⁷⁴ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

³⁷⁵ Murat Kul, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁷⁶ Şükrü Kalafat, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁷⁷ Mehmet Kobyay, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Halkın sağlıklı beslenmesi ve su ürünleri tüketiminin artırılabilmesi için yakalanan balıklar öncelikle doğrudan insan tüketiminde kullanılmalı, artan kısmı balık unu ve yağı fabrikalarında değerlendirilmelidir. Stokların durumu göz önünde bulundurularak piyasaya ve balık unu-yağı fabrikalarına gönderilecek ürün miktarlarında bir denge sağlanmalıdır. Bu kapsamda balık unu-yağı fabrikalarındaki üretimin belirli bir kota dahilinde yapılması değerlendirilmelidir.
- 2) Çevrenin korunması ve atıkların azaltılmasına yönelik yatırımlar teşvik edilmeli, işletmelere bu hususta finansman temininde kolaylıklar sağlanmalıdır.

9.2.46 Marmara Denizi ve Boğazlar

Marmara Denizi, İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı ile birlikte Türk Boğazlar Sistemi olarak adlandırılır ve Karadeniz ile Akdeniz arasında önemli bir geçiş bölgesi oluşturur. Biyoçeşitlilik açısından oldukça yüksek bir potansiyele sahip olan bu bölgede balıkçılık faaliyeti geçmişten günümüze her zaman oldukça yoğun olmuştur. İstanbul gibi bir megakent ve bölgedeki diğer büyük şehirlerin varlığı pazarlama açısından büyük avantaj sağlamakta ve balıkçılığın önemini daha da arttırmaktadır. Genel olarak 2000’li yıllara kadar avcılık üretiminde artış eğilimi görülürken, 2000’li yıllardan sonra sürekli bir azalma eğilimi söz konusudur.³⁷⁸

Balık stoklarının devamlılığının sağlanması için göç eden pelajik balıkların Ege Denizi’nden Marmara Denizi’ne, oradan da Karadeniz’e geçebilmesi, yumurtasını bıraktıktan sonra da geri dönüşleri yapabilmesi gerekmektedir. Yapılan avcılığın bu göçe engel olmaması sağlanmalıdır.³⁷⁹

Marmara Bölgesi, yerleşim açısından Türkiye’nin en yoğun nüfus ve sanayi bölgesini oluşturmaktadır. Bu sebeple havzadaki kirletici kaynaklar; endüstriyel, evsel, tarımsal ve deniz taşımacılığı kaynaklı kirleticiler olmak üzere geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Marmara Denizi’nin kapalı bir iç deniz olması, evsel ve endüstriyel atık suların arıtma seviyelerinin yetersiz kalması ve kontrolsüz deşarjlar sonucu meydana gelen aşırı organik madde birikimi, deniz ortamındaki ortalama sıcaklık artışı ve alg artışı için diğer koşulların uygun oluşu alg türlerinin popülasyon artışını hızlandırmaktadır.³⁸⁰

³⁷⁸ Prof. Dr. Melek İşinibilir Okyar, İstanbul Üniversitesi Su Bilimleri Fakültesi, Komisyona sunulan Marmara Denizi Balıkçılığı hakkında bilgi notu

³⁷⁹ Ali Aksoy, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁸⁰ Prof. Dr. Melek İşinibilir Okyar, İstanbul Üniversitesi Su Bilimleri Fakültesi, Komisyona sunulan Marmara Denizi Balıkçılığı hakkında bilgi notu

Marmara Denizi'nin değişen ekosistemi balıkçılık kaynaklarını da olumsuz etkilemektedir. Deniz kirliliği, iklim değişikliği etkisiyle sıcaklıkların artması, fırsatçı türlerin artışı, müsilaj olayı ve aşırı balıkçılık faaliyetleri balık stoklarının azalmasına ve bazı türlerin bölgede kaybolmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte; iklim değişikliğinin balık stoklarının verimliliği, göç yolları, besin zincirindeki etkileşimleri ve av baskısı karşısındaki kırılganlıkları üzerinde yarattığı belirsizliklerin balıkçılık yönetiminde göz ardı edilmemesi gerekir.³⁸¹

Lüfer ve palamut gibi küçük balıklarla beslenen göçmen balıkların denizler arasında beslenme ve üreme göçü yaparken Marmara Denizinde daha uzun süre kalarak avcılığının yapılabilmesi için bu türlere besin olan küçük balık stoklarının Marmara'da daha bol olması gerektiği, bu olmadığında göçün daha hızlı gerçekleşeceği ve Marmara'da avcılığın azalacağı balıkçılar tarafından dile getirilmiştir.³⁸²

Marmara Denizi'nde 2021 yılında yaşanan müsilaj probleminin giderilmesine yönelik olarak Marmara Denizi Eylem Planı hazırlanmıştır. Eylem planında doğrudan balıkçılık sektörüyle ilgili olan dört madde öne çıkmaktadır:³⁸³

- 1) Eylem 3. Marmara Denizi'nin bütünüyle koruma alanı olarak belirlenmesi,
- 2) Eylem 18. Marmara Denizi'ndeki hayalet ağların temizlenmesi,
- 3) Eylem 19. Ekosistem temelli balıkçılık yönetiminin tesis edilmesi,
- 4) Eylem 20. Müsilaj nedeniyle zarar gören balıkçılara ekonomik destek sağlanmasıdır.

Eylem 19 kapsamında; Marmara Denizi'nin hassas ekosistemi dikkate alınarak, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ekosistem temelli balıkçılık yönetim biçiminin benimsenmesi, balıkçıların refahını da kapsayan yönetim planlarının hayata geçirilmesi sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması bakımından önem arz etmektedir.

Marmara Denizi'nde ekosistem temelli balıkçılık yönetimine geçiş kapsamında;³⁸⁴

- 1) Marmara Denizi gibi küçük denizlerde gırgır balıkçılığı gibi büyük ölçekli balıkçılık teknikleri kontrol altında olmalıdır. Mevcut balıkçılık yönetimi kararlarında yer alan gemi boyu, ağ boyu, göz açıklığı vb. gibi girdi kontrolleri yeniden gözden geçirilmelidir.

³⁸¹ Prof. Dr. Melek İşinibilir Okyar, İstanbul Üniversitesi Su Bilimleri Fakültesi, Komisyona sunulan Marmara Denizi Balıkçılığı hakkında bilgi notu

³⁸² Kenan Gedikli, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁸³ ÇŞB, 2021, Marmara Denizi Eylem Planı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

³⁸⁴ Prof. Dr. Melek İşinibilir Okyar, İstanbul Üniversitesi Su Bilimleri Fakültesi, Komisyona sunulan Marmara Denizi Balıkçılığı hakkında bilgi notu

- 2) Marmara Denizi balıkçılığı yoğun olarak küçük pelajik balık türleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Küçük pelajik balık avcılığına yönelik düzenlemeler yeniden gözden geçirilmeli ve avcılıkta kota sistemi uygulamasına geçilmesi değerlendirilmelidir.
- 3) Marmara Denizi'nde yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmemiş avcılıkla mücadele edilmeli, balıkçılık denetim ve kontrolleri hem denizde hem de karada yapılmalıdır. Balıkçılık kontrolleri balıkçılık eğitimi almış mühendislerce yapılmalı ve mühendis istihdamı artırılmalıdır.
- 4) Av araçlarının seçiciliğini artırmaya yönelik çalışma yapılmalı, hedef dışı av ve ıskarta av oranlarını en aza indirecek düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
- 5) İzmit Körfezi, Gemlik Körfezi, Bandırma ve Erdek Körfezleri gibi balıkların üreme ve beslenme alanları dikkate alınarak belli bölgelerde koruma alanları oluşturulmalı ve Marmara Denizinde üretime ve stoka katılıma destek verilmelidir.
- 6) Hayalet ağların temizliği hızlandırılmalı ve tamamlanmalıdır.
- 7) Pelajik ve demarsal balık stok tahminleri yapılmalı, besin ağı ilişkileri belirlenmelidir.
- 8) Balıkçılık verilerini toplamaya yönelik kayıt sistemlerinin işlerliği geliştirilmeli ve izleme sistemlerinden daha fazla yararlanılmalıdır.

Marmara Denizi, toplam deniz balıkları avcılığı içinde miktar olarak az bir paya sahiptir. Ancak, Karadeniz'de bol av veren palamut, kolyoz, uskumru, lüfer başta olmak üzere birçok balık türü için Marmara, ya üreme, ya beslenme, ya da kışlama alanıdır. Marmara Denizi küçük bir deniz ve biyolojik bir koridor olduğu için daima açık olmalıdır. İstanbul ve Çanakkale boğazlarında her türlü av aracıyla ticari avcılık yasak olmalıdır. Orkinos kotasına katılma şartı olarak balıkçı gemilerine getirilen 30 m boy sınırı esas alınarak, Marmara denizinde daha büyük balıkçı gemilerinin avcılığına izin verilmemesi önerilmektedir.³⁸⁵ Küçük ölçekli gemi sahibi balıkçılar, Marmara Denizi'ndeki boğazlarda ve körfezlerde büyük ölçekli balıkçıların avcılık yapmamasını istemektedir.³⁸⁶

Öneriler:

- 1) Balık stoklarının devamlılığının sağlanması için göç eden pelajik balıkların Ege'den Marmara'ya, Marmara'dan Karadeniz'e geçebilmesi, yumurtasını

³⁸⁵ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu

³⁸⁶ Hamit Bülbül, 10.01.2024 tarihli Balıkesir ve Bursa Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

bıraktıktan sonra da geri dönüşleri yapabilmesi gerekmektedir. Yapılan avcılığın bu göçe engel olmaması sağlanmalıdır.

- 2) Bol av veren hamsi, palamut, kolyoz, uskumru, lüfer başta olmak üzere birçok balık türü için Marmara Denizi üreme, beslenme ya da kışlama alanıdır. Marmara Denizi küçük bir deniz olduğu ve göç eden balıklar için biyolojik bir koridor işlevi gördüğü için bu bölgede balık göçlerine engel bir durum olmamalıdır. Bu nedenle Marmara Denizi ve boğazlarda büyük boylardaki gemilerle yapılan avcılığın kontrol altına alınması, belirlenecek boylardan daha büyük gemilerin bu bölgede avcılık yapmaları engellenerek Marmara ekosisteminin ve özellikle denizler arasında göç yapan balık stoklarının korunması sağlanmalıdır.
- 3) Marmara Denizi’nde plankton ile beslenen hamsi, sardalya, istavrit gibi balıkların avcılığının daha kontrollü yapılması sağlanmalıdır.
- 4) Marmara Bölgesi, yerleşim açısından Türkiye’nin en yoğun nüfus ve sanayi bölgesini oluşturmakta, bu sebeple Marmara Denizi endüstriyel, evsel, tarımsal ve deniz taşımacılığı vb. kaynaklı kirleticilerin yoğun baskısı altındadır. Kirletici kaynakların ve denize dökülen atıkların azaltılması, ileri biyolojik ve kimyasal arıtma sistemlerinin yaygınlaştırılması ve etkin kullanımı yoluyla atık suların olumsuz etkilerinin azaltılması gerekmektedir.
- 5) Marmara Denizi’nde 2021 yılında yaşanan müsilaj probleminin giderilmesine yönelik olarak TBMM bünyesinde kurulan Müsilaj Araştırma Komisyonu raporunda³⁸⁷ ve Marmara Denizi Eylem Planında³⁸⁸ ortaya konulan önlemlerin uygulanması sağlanmalı ve takibi yapılmalıdır.

9.2.47 Balıkçılığın Meslek Olarak Tanımının Yapılması

Balıkçılık çalışma şekli ve yürütülen faaliyetler açısından incelendiğinde aslında diğer tarımsal faaliyetlerden ayrılmasına rağmen sektör olarak tarımsal faaliyetler içerisinde ele alınmaktadır. Balıkçılık ayrı bir sektör olarak ele alınmalıdır.³⁸⁹

Bu sektörde yürütülen çalışmalar da iş kolu olarak balıkçılık mesleği adıyla anılmalı ve tanımlanmalıdır. Kimlerin balıkçı olarak sayılacağına tanımları yapılarak sigorta ve emeklilik işlemleri buna göre yapılandırılmalıdır.³⁹⁰

³⁸⁷ TBMM, 2022. a.g.k.

³⁸⁸ ÇSB, 2021. a.g.k.

³⁸⁹ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

³⁹⁰ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

Mesleki Yeterlilik Kurumuna göre Tarım, Avcılık, Balıkçılık sektörü bulunmaktadır ancak burada sektör içerisinde mesleki yeterliliği tanımlanmış balıkçı ve balıkçılık için bir standart bulunmamaktadır.³⁹¹ Bunun yanında Türkiye İş Kurumu tarafından balıkçılık teknolojisi mühendisliği, su ürünleri işleme teknikeri, su ürünleri mühendisi, su ürünleri üretim teknisyeni, balık yetiştirme teknikeri, balıkçı gemisi kaptanı ve dalgıç (balıkadam) meslek olarak tanımlanırken ticari balıkçılık yapan çalışanların bir tanımı yapılmıştır.³⁹²

Balıkçılığın meslek olarak bir tanımının olmaması veya gerçekte kimin balıkçı sayılması gerektiğinin net olarak ayrımının yapılamaması yanında, toplum algısında balıkçılık mesleğinin sosyal statüsünün zayıf olduğu da ifade edilmiştir.³⁹³

Balıkçılar, balıkçı (ticari balıkçı) ifadesinin bir tanımının yapılmasını, kimlerin balıkçı sayılacağına belirlenmesini, balıkçı olabilmek için kriterler ve kurallar ortaya konulmasını ve herkesin balıkçılık yapamamasını veya denize çıkan herkesin balıkçı sayılmamasını talep etmektedir. Bu belirlendikten sonra küçük ölçekli balıkçılık yapanların belli bir düzenlemeyle bir sosyal güvence altına alınması gerektiğini ifade etmektedirler.³⁹⁴

Öneriler:

- 1) Su ürünleri sektöründe yürütülen çalışmalar iş kolu olarak balıkçılık mesleği adıyla anılmalı ve balıkçının yasal tanımı yapılmalıdır. Balıkçılık ayrı bir sektör olarak ele alınmalıdır.
- 2) Kimlerin balıkçı olarak sayılacağına tanımı yapılarak sigorta ve emeklilik işlemleri buna göre düzenlenmelidir.

9.2.48 Tebliğ Hazırlanırken Balıkçıların Görüşünün Alınması

Bazı balıkçılar avcılığı düzenleyen tebliğler hazırlanırken gırgır ve trol gibi büyük ölçekli balıkçıların taleplerinin dikkate alındığını, küçük balıkçıların taleplerinin dikkate alınmadığını ifade etmektedir.³⁹⁵

Küçük ölçekli balıkçılar filonun %90'ını oluşturmakta, geriye kalan %10'u büyük ölçekli gemilerden oluşmaktadır. Küçük ölçekli balıkçılar, mevzuat hazırlanırken çoğunluk olan grubun değil, büyük ölçekli balıkçıların etkili olduğunu ifade etmektedir.³⁹⁶

³⁹¹ MYK, 2024. Ulusal Meslek Standartları, https://portal.myk.gov.tr/index.php?option=com_meslek_std_taslak&view=taslak_listesi_yeni&msd=2 (Erişim tarihi: 10 Nisan 2024).

³⁹² İŞKUR, 2024. Meslekleri Tanıyalım, <https://esube.iskur.gov.tr/Meslek/MeslekleriTaniyalim.aspx> (Erişim tarihi: 10 Nisan 2024).

³⁹³ İsmail Şölen, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

³⁹⁴ Coşkun Şenkaya, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁹⁵ Yaşar Aydoğan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

Öte yandan, balıkçılar, tebliğ değişikliklerinde çevre örgütleri, amatör örgütler ve olta federasyonları gibi sivil toplum örgütlerinin ticari balıkçılıkla ilgili kararlarda söz sahibi olduklarını belirtmektedir.³⁹⁷

Komisyunun 19.10.2023 tarihli toplantısında, tebliğ hazırlık süreci hakkında Komisyona bilgi verilmiştir. Buna göre; 1380 Sayılı Kanun ve bu kanuna dayanılarak hazırlanan Su Ürünleri Yönetmeliğinin BSGM'ye verdiği yetki ve sorumluluk kapsamında dört yılda bir tebliğ hazırlanmaktadır. 2020 yılında hazırlanan ve halen geçerli olan tebliğler 2024 yılı içerisinde yenisi yayımlanarak güncellenmiştir. Bu yıl tebliğ hazırlıkları kapsamında görüşler alınırken online görüş bildirme formu hazırlanmış Genel Müdürlük web sayfasından yayımlanmıştır. Kamuya açık olan bu form ile balıkçılık örgütleri, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri yanında tüm vatandaşlarımız da tebliğ hakkındaki görüşlerini iletme imkânı bulmuştur. Ayrıca, balıkçılarla ve balıkçılık örgütleri temsilcileriyle çok geniş katılımlı ve internet üzerinden canlı yayında herkese açık balıkçılık istişare toplantısı yapılmaktadır. Tebliğ hakkında toplanan görüşler geçmiş yıllarda yapıldığı gibi Tebliğ Danışma Kurulunda değerlendirilmektedir. Bu kurul; balıkçılar, akademisyenler ve bürokratlardan oluşmaktadır. Bu yıl ayrıca, Bilimsel ve Teknik Tavsiye Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul da gelen görüşleri tekrar bilimsel açıdan değerlendirdikten sonra tebliğ düzenlenmektedir. Dört yıl geçerli olacak avcılık kuralları bu şekilde belirlendikten sonra Bakanlık tarafından Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmektedir.³⁹⁸

Öneriler:

- 1) Balıkçılığa ilişkin yapılan düzenlemelerde ve alınan kararlarda balıkçılarla birlikte diğer tüm paydaşların görüşlerinin alınması esastır. Karar alma süreçlerine katılım teknolojiler de kullanılarak artırılmalıdır.

9.2.49 Avlak Sahalarında Yetiştiricilik Tesisleri Kurulması

Yetiştiricilik tesislerinin kurulduğu bazı yerler aynı zamanda küçük balıkçıların avlak sahalarıdır. Bu nedenle balıkçıların av alanlarının daraldığı, avcılık için daha uzak alanlara gidilmesi gerektiği ve bu durumdan balıkçıların ekonomik olarak zarar gördüğü ifade edilmektedir. Yetiştiricilik tesislerinin kuruluş yerleri planlanırken balıkçı kooperatif ve

³⁹⁶ Cesur Aslan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁹⁷ Tarık Özbekçi, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

³⁹⁸ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 19.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

birliklerinin de görüşü alınması ve tesislerin avlak sahaları dışında kalan alanlarda kurulması önerilmiştir.³⁹⁹

Marmara’da kurulan bazı midye yetiştiriciliği tesislerinin yerlerinin avlak sahaları içerisinde kaldığı, balıkçıların bu alanlarda av yapamamaları nedeniyle avlak sahalarının daraldığı, midye tesislerinin avlak sahaları dışındaki bölgelere kurulması konusunda balıkçıların talepleri bulunmaktadır.⁴⁰⁰

İzmir ilindeki ağ kafeslerin kıyıya yakın yerlerden açıklara taşındığını belirten balıkçılar, kafeslerin bulunduğu yerler nedeniyle gırgırlar için av sahaların daraldığını, yetiştiricilik planlaması yapılırken av sahası olmayan bölgelerin seçilmesini talep etmişlerdir.⁴⁰¹

Sinop’ta bir taraftan yoğun balıkçılık yapılırken son yıllardaki yatırımlarla yetiştiricilik faaliyetleri de yoğunlaşmış durumdadır. Küçük ölçekli balıkçılar bir taraftan büyük ölçekli balıkçıların av baskısı altında kaldıklarını, diğer yandan da yetiştiricilik alanları nedeniyle av sahalarının daraldığını belirtmektedir. Yetiştiricilik alanları ayrılırken, küçük balıkçının avlak sahalarının da korunması gerekmektedir.⁴⁰²

Karadeniz’de Keşap ve Çavuşlu gibi bazı bölgelerde kurulmakta olan balık çiftliklerine yöre halkı ve balıkçılar itiraz etmektedir.⁴⁰³, Perşembe’deki ağ kafeslerin daha uzak yerlerde kurulması talep edilmektedir.⁴⁰⁴ Rize ilindeki ağ kafes işletmelerinin kuruluş yerlerinin avlak sahası olduğunu belirten balıkçılar bu tesislerin başka yerlerde kurulmasını talep etmektedir.⁴⁰⁵

Ağ kafes işletmeleri kurulurken yöre balıkçılarının da bu yatırımların içerisine dahil edilmesi;⁴⁰⁶ balıkçıların, kooperatif ve birliklerin de denizde ağ kafes kurmaları veya ortak olmaları yoluyla avlak sahasının yok olmasından kaynaklanan mağduriyetlerinin giderilmesi talep edilmektedir.⁴⁰⁷

³⁹⁹ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁰⁰ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁰¹ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

⁴⁰² Turhan Öztürk, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁰³ Fehmi Gencer, Lokman Göral 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı;

⁴⁰⁴ Serap Küçük, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁰⁵ Hakkı Kambay, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁰⁶ Ahmet Mutlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁰⁷ Vedat Doğusel, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Öneriler:

- 1) Avcılık ve yetiştiricilik alt sektörleri arasında çatışma yaşanmaması için yetiştiricilik tesislerinin kuruluş yerleri planlanırken balıkçı kooperatif ve birliklerinin de görüşü alınmalı ve mümkün olduğunca avlak sahaları dışında kalan alanlarda yetiştiricilik tesisleri kurulmalıdır.

9.2.50 Köpük Kasalar Yerine Plastik Kasa Kullanımı

Balıkların piyasaya sevinde kullanılan köpük kasaların balıkçılar için maliyetli hale geldiği, bu kasaların kırılarak denize düştüğü ve kirliliğe yol açtığı ifade edilerek, köpük yerine çok defa kullanılabilir plastik kasalara geçilmesi gerektiği balıkçılar tarafından ifade edilmiştir. Ancak plastik kasa sistemine geçilmesi için balık hallerinde kasa yıkama yerleri oluşturulması, balıkçı depozitosunu ödeyerek aldığı kasayı kullandıktan sonra yıkama yerlerine bırakarak buradan temizlerini alacağı şekilde bir sistem kurulması gerektiği belirtilmiştir.⁴⁰⁸

Öneriler:

- 1) Hijyen şartlarını sağlamak ve gerekli alt yapıyı oluşturmak kaydıyla alternatif kasalama yöntemlerinin kullanılması değerlendirilmelidir. Bu kapsamda başta büyükşehir belediyeleri ve diğer kamu kuruluşları olmak üzere uluslararası kuruluşlarla projeler yapılmalı ve özellikle hallerde çalışmalar yürütülmelidir.

9.2.51 Tayfa Bulma Zorluğu

Avcılık faaliyetleri ve denizdeki çalışma şartlarının zor ve yorucu olması, geceleri de avcılık yapılması, belli bir mesainin olmaması gibi çeşitli nedenlerle çalışacak tayfa bulmakta zorluk yaşanmaktadır. Balıkçılık yapmak isteyen, tayfa olarak çalışmak isteyen genç sayısı azalmaktadır. Sezonda çalışmaları için tayfalara önceden avans verilmesine rağmen gelmeyenler veya gelip biraz çalıştıktan sonra bırakanlar olmakta, sezon içerisinde yerlerine yenilerini bulmak zor olmaktadır.⁴⁰⁹ Tayfaların bir kooperatif veya birlik kanalıyla ya da doğrudan Bakanlık teşkilatından sezon başında hangi balıkçı gemisiyle çalışacağına dair bir belge alması yoluyla tayfa sorununa çözüm getirilmesi düşünülebilir.⁴¹⁰

⁴⁰⁸ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

⁴⁰⁹ Ali Osman Saral, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴¹⁰ Murat Kul, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Sektörde balıkçılıktan anlayan kalifiye tayfa sıkıntısı yaşanmaktadır. İş ve İşçi Bulma Kurumuyla çalışma yapılarak tayfa yetiştirmek üzere ağ tamiri gibi balıkçılıkla ilgili konularda kurslar düzenlenebilir.⁴¹¹

Tarımsal işlerde sınırlı sayıda olmak şartıyla (5 kişide 1 kişi) 18 yaşından küçük (16 yaşından büyük) işçi çalıştırılabilmektedir. Ancak İş Kanununa göre riskli iş olduğu için 18 yaşından küçük işçi çalıştırılamamaktadır. Bu durum, tayfa yetiştirmede ve bulmada sorun olmaya başlamıştır.⁴¹²

Balıkçılığın en güncel sorunlarından birisi genç iş gücüdür. Genç kuşakların balıkçılıktan uzaklaştığı görülmektedir. Bu durumda gençlere yönelik kısa ve uzun süreli, bir kısmı uygulamalı kurslar düzenlenebilir ve kurs belgesi sahibi gençleri istihdam eden balıkçılara işçi sigorta primlerinde sübvansiyon uygulanabilir.⁴¹³

Öneriler:

- 1) Sektörde balıkçılıktan anlayan kalifiye tayfa sıkıntısı yaşanmaktadır. Başta ilgili STK'lar olmak üzere, İş ve İşçi Bulma Kurumu ve Halk Eğitimi Merkezleri gibi birimler tarafından çalışma yapılarak tayfa yetiştirmek üzere balıkçılıkla ilgili konularda kurslar düzenlenmelidir.
- 2) Gençlere yönelik kısa ve uzun süreli, bir kısmı uygulamalı kurslar düzenlenerek kurs belgesi verilen gençleri istihdam eden balıkçılara işçi sigorta primlerinde sübvansiyon sağlanmalıdır.
- 3) Tayfa ihtiyacının karşılanmasına yönelik atılabilecek adımlar ve alınabilecek diğer tedbirler, ilgili kurumlar tarafından birlikte değerlendirilerek belirlenmelidir.

9.2.52 Dalgıçların Sorunları

Deniz kestenesi ve deniz patlıcanı avcılığı yapan dalgıçlar, avladıkları deniz patlıcanını kendi barındıkları barınaklardan değil, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından belirlenmiş karaya çıkış noktalarından karaya çıkarmak zorunda olduklarını fakat ürünlerini bu barınaklardan karaya çıkarabilmek için girecekleri barınağın kooperatifleri tarafından yüksek ücretler talep edildiğini belirtmişlerdir.⁴¹⁴

Dalgıç olarak çalışacak kişiler için “bireysel su ürünleri dalgıç” belgesi düzenlenmeye başlandığında “en az altı ay balık çiftliğinde çalışan veya altı ay su ürünleri avcılığını

⁴¹¹ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴¹² Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴¹³ Prof. Dr. Mustafa Sarı (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi) tarafından Komisyona sunulan Balıkçılık Sübvansiyonları hakkında bilgi notu.

⁴¹⁴ Kemal Kuk, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

yaptığını belgeleyenler sınavsız, imtihansız bu belgeyi almaya hak kazanabilir.” İstisnası tanınmış ve bu şekilde dalgıçlar faaliyetlerine devam edebilmiştir. Ancak sonradan bu dalgıçlar için de elli saat dalış yapma şartı getirilmiştir. Bu hem zaman hem masraf olarak dalgıçları zor durumda bırakmaktadır. Bu belgenin Tarım ve Orman Bakanlığından alınmasının sağlanması talep edilmektedir.⁴¹⁵

Bununla birlikte, dalgıçlık belgesi için elli saat çalışma şartı bilim adamlarının önerisiyle insan sağlığı, can emniyeti düşünülerek Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Ulusal Deniz Emniyeti Başkanlığı tarafından uygulamaya konulmuştur.⁴¹⁶

Dalarak balıkçılık yapan dalgıçlar, çalışma şartlarının zor olduğunu, vurgun gibi hayati riskler bulunduğunu ancak çoğunun sosyal güvencelerinin olmadığını belirterek sağlık sigortası konusunda kolaylık sağlanmasını talep etmektedirler.⁴¹⁷

Öneriler:

- 1) Dalgıç olarak çalışacak kişilerin “bireysel su ürünleri dalgıç” belgesini bulunduğu ildeki Tarım ve Orman Müdürlüğünden alabilmesi değerlendirilmelidir.
- 2) Balıkçılıktan başka bir geliri ve sosyal güvencesi olmayan dalgıçların belli bir düzenlemeyle bir sosyal güvence altına alınması sağlanmalıdır.
- 3) Dalgıçlık faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde yeterli sayıda hiperbarik oksijen (basınç odası) tedavi merkezleri oluşturulması değerlendirilmelidir.

9.2.53 Balıkçıların Sigorta Sorunu

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre tarımsal faaliyet: kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini ve/veya bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından; muhafazasını, taşınmasını veya pazarlanmasını ifade etmektedir.

Kendi nam ve hesabına tarımsal faaliyette bulunanlar 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin 4 numaralı alt bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar. Balıkçılık ve su ürünleri sektöründe kendi nam ve hesabına çalışarak ticari kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi

⁴¹⁵ Ahmet Topuz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴¹⁶ Seyfettin İnan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴¹⁷ Seyfettin İnan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

olanlar ile şirket ortakları ise Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin 4 numaralı alt bendi hariç diğer alt bentleri gereği sigortalı sayılmaktadırlar.

Diğer taraftan 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar sigortalı sayılmaktadır. Hizmet akdinde işçinin işverenin emir ve görüşleri doğrultusunda, işverenin gösterdiği yerde belirli ya da belirsiz sürede çalışması ve bunun karşılığında da işverenden ücret alması gerekmektedir. Bu durumda balıkçı teknelerinde ücretin ödenme şekline bakılmaksızın bir işverenin yanında hizmet akdine tabi olarak çalışan balıkçıların 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre sigortalıdır. Ücretin parça başı, bahşiş ya da kar payı karşılığı ödenmesi hizmet akdinin niteliğini değiştirmemektedir. Bu sebeple balıkçıların sigortasının işveren tarafından yapılması gerekmektedir.

Balıkçı gemisinde çalışacak tayfalarla genellikle sezon başında anlaşma yapıp bir miktar avans ödemesi yapılmakta, daha sonra sezon içinde yapılan satışlardan elde edilen gelirden gemi sahibi/sahiplerinin payı ve giderler düşüldükten sonra kalan miktar, yapılan anlaşmaya göre tayfalar ve reis arasında bölüşülmektedir.

Bununla birlikte balıkçılar, balıkçı teknelerinin kendine has bazı özel durumları haiz olduğunu ve Kanunda belirtilen şartların balıkçı teknelerine uygulanması durumunda çeşitli sorunlar yaşandığını belirtmektedirler. Buna göre; gemide hizmet akdiyle çalışanlar arasında kendi nam ve hesabına ve kar payı esasına göre çalışmaktadırlar. Çalışma süresi boyunca çalışanların aldıkları para da aslında bir ücret değil, kar payına mahsup edilecek bir avans niteliğindedir. Balıkçılık tam zamanlı dönemsel bir iş olduğundan fazla çalışma ya da mesai gibi kavramlar işin niteliğine uymamaktadır. Gece, hafta sonu ya da bir resmi tatil günü çalışılması, iş ortaklığının belirli bir dönem için yapılması ve bu dönemin ardından akdin sona ermesi işin doğası gereğidir. Bu durumda gece çalışıldığı için fazla mesai talep edilmesi veya sözleşme sona erdiği için tazminat talep edilmesi gibi durumların çalışanlar ile gemi sahipleri arasında anlaşmazlıklara neden olduğu, dolayısıyla balıkçı gemilerindeki bu iş ortaklığının klasik anlamda işçi-işveren ilişkisi olarak değerlendirilmesinin tazminat ve sigorta konularında çeşitli sorunlara sebep olduğu belirtilmektedir.⁴¹⁸

Balıkçı gemilerinde çalışan tayfaların sigorta işlemleri nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır. Avcılık faaliyetlerinin belli bir mesai yapısında olmaması, gece-gündüz çalışma gibi çeşitli nedenlerle zaman zaman çalışanlar ile balıkçı gemi sahipleri mahkemede

⁴¹⁸ İlhan Bal, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

karşı karşıya gelmektedir. Hem çalışanların hem gemi sahiplerinin haklarını koruyacak bir düzenlemeyle sorun çözümlenmelidir.⁴¹⁹

Balıkçı gemilerinde tayfalar sezonluk çalışmakta, sekiz ay sigortası yapılmakta ve kıdem tazminatı vesaire oluşmadığı için iş bittiği zaman tayfalar balıkçı gemisi sahibine dava açabilmektedir.⁴²⁰

Balıkçılık yapmak için balıkçı belgesi (ruhsatı) alan bir balıkçı eğer başka bir sosyal güvencesi yoksa tarım BAĞ-KUR’u ödemeye başlamaktadır. Ancak, denetimlerde gemide çalışanların gemi tarafından yaptırılmış işçi sigortası yoksa ceza yazılmaktadır. Bu farklılığın giderilmesi talep edilmektedir.⁴²¹

Ayrıca, tarım ve orman alanında geçici (süreksiz) olarak çalışanlar 5510 sayılı Kanunun Ek 5 inci maddesine göre sigortalı sayılmaktadırlar. Süreksiz iş ise 4857 sayılı İş Kanunu gereği 30 güne kadar olan işleri kapsamaktadır. Bu durumda geçici süreyle çalışan fakat çalışma süresi 30 günü aşan balıkçıların Ek 5 inci maddeden yararlanarak sigortalı olması mümkün olmamakta ve bu durumda sigortasızlık artmaktadır.⁴²²

Öneriler:

- 1) Başka bir geliri ve sosyal güvencesi olmayan küçük ölçekli balıkçıların belli bir düzenlemeyle bir sosyal güvence altına alınması değerlendirilmelidir.
- 2) Balıkçılığın kendine özgü koşulları dikkate alınarak hem çalışanların hem gemi sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde balıkçılık sektöründe çalışanların sigorta sorunlarının çözümü için 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda güncelleme yapılmalıdır.
- 3) 5510 sayılı Kanunun Ek 5 inci maddesinin hükümlerinden balıkçıların da yararlanarak sigortalılığın yaygınlaştırılabilmesi amacıyla gerekli yasal düzenleme yapılmalıdır.

9.2.54 Vergi Oranları

Cirosu 2 milyon liraya kadar olan balıkçılar %20 vergi ödediklerini, ancak ciroların bu sınırı geçmesi halinde %35 vergiye tabi olduklarını belirterek yeniden düzenleme yapılmasını talep etmişlerdir.⁴²³

⁴¹⁹ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴²⁰ Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴²¹ Şükrü Kalafat, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴²² İstanbul Balık Avcıları ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan bilgi notu.

⁴²³ Mustafa Güney, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

Balıkçılardan balıkçı belgesi, avcılık izni ruhsatlar vb. işler için işlem yapıldığında döner sermaye için alınan ücretlerin alınmaması talep edilmektedir.⁴²⁴

Balıkçı kooperatiflerinin yıllık ciroları üzerinden %10 olarak alınan iratın, karın yüzdesi olarak alınması veya bu oranın düşürülmesi talep edilmiştir.⁴²⁵

Öte yandan 20 metre boya kadar balıkçı gemilerinin gerçek usulle vergiye tabi olmadıkları belirtilerek 12-20 metre arasındaki gemilerin de 20 metrelik bir gemi ile benzer faaliyetler yürüttüğü dile getirilmiştir. Balıkçılıkla ilgili pek çok düzenlemede büyük ve küçük ölçekli gemilerin 12 metre gemi boyundan büyük veya küçük olmasına göre sınıflandırıldığı ifade edilerek vergiye tabi olma durumunun da 12 metreden itibaren başlaması gerektiği vurgulanmıştır.⁴²⁶

Öneriler:

- 1) Balıkçılar üzerinde maliyetleri arttırıcı bir unsur olan vergi ve diğer yükümlülüklerin azaltılması, vergide adalet ve eşitlik ilkeleri de gözetilerek, mümkün olduğunca sağlanmalıdır.
- 2) Balıkçı kooperatiflerinin yıllık ciroları üzerinden %10 olarak alınan iratın, karın yüzdesi olarak alınması veya bu oranın düşürülmesi sağlanmalıdır.

9.2.55 Balıkçıların Kredi İhtiyacı

Balıkçı gemilerinin av araçlarını ve teknolojilerini yenileyebilmeleri ve akaryakıt gibi giderlerini karşılayabilmeleri için krediye ihtiyaç duyduklarını belirten balıkçılar Ziraat Bankasının balıkçılara uygun şartlarda devlet destekli kredi kullandırmasını talep etmektedir.

⁴²⁷

Balıkçı gemilerine yapılan makine ekipman alımları yatırım olarak değerlendirildiği için kredilendirilmesinde güncel faiz oranları uygulanmaktadır. Balıkçılar bu kredilerde de sübvansiyon uygulanmasını talep etmektedir.⁴²⁸

Öneriler:

- 1) Balıkçı gemilerinin bakım-onarım, av araçlarının tamiri, ağ ve cihaz alımı veya akaryakıt gibi giderlerin karşılanabilmesi için ihtiyaç duyulan sübvansiyonlu kredi

⁴²⁴ Dursun Basa, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴²⁵ Mehmet Temel Koç, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴²⁶ Yusuf Yalçın, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴²⁷ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

⁴²⁸ Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

limitleri artırılmalı, kredi temini kolaylaştırılmalı ve kredinin balıkçılık sezonu öncesinde alınması sağlanmalıdır.

9.2.56 Balıkçılık Turizmi

Su Ürünleri Yönetmeliğine göre; “Su ürünleri istihsalinde bulunacak gerçek ve tüzel kişiler, gerek kendileri ve gerekse istihsalde kullanacakları gemiler için Ruhsat Tezkeresi almakla yükümlüdürler.” Dolayısıyla avcılık yapılsa bile balıkçı gemilerinde balıkçı belgesine sahip olmayan kişiler bulundurulamamaktadır. Ayrıca balıkçı gemileri ruhsat değişikliği yapmadan balıkçılık faaliyetleri dışında turizm vb. başka amaçlarla kullanılamamaktadır. Balıkçı gemileriyle balıkçılık turizmi yapılabilmesi için düzenleme yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Balıkçılık faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, balık stokları üzerindeki baskıyı azaltarak balıkçılara farklı gelir kaynakları oluşturulması için balıkçılık turizmi faaliyetleri yürütülmelidir. Sayıları tam olarak bilinmeyen, son yıllarda giderek artan amatör balıkçılık faaliyetlerinin daha denetimli ve düzenli yapılabilmesi için ticari balıkçı gemilerinin balıkçılık turizmi yapabilmelerine yönelik bir düzenleme getirilmelidir.⁴²⁹ Avcılık faaliyetlerini görmek, bu faaliyetlere katılmak ve deneyimlemek isteyenler bu gemilerle denize çıkartılması yoluyla balıkçıların daha az balık avlamaları ve daha fazla gelir elde etmeleri sağlanmalıdır. Ege ve Akdeniz’de olduğu kadar son yıllarda Karadeniz’de de bu yönde talepler atılmıştır.⁴³⁰

Öte yandan, amatör olta balıkçılığı turizmi yapılabilmesi için ruhsat alan gemiler, geçmişte hem balıkçılık turizmi hem de gezi/eğlence amaçlı olarak çalışabildiklerini ancak şu anda bunlardan birini seçmek zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca balıkçılık turizmi yapacak gemilerde maksimum 12 kişi bulundurulabildiği belirtilerek, bu sayının sabit olmayıp gemi boyuna göre belirlenmesi talep edilmiştir.⁴³¹

Balıkçılık turizmi yapılırken fazla miktarda balık yakalanmaması ve yasa dışı avcılığa meydan verilmemesi için iyi bir denetim mekanizması olması ve mevzuata aykırı durumların ağır müeyyideleri olması gerektiği vurgulanmıştır.⁴³²

Öneriler:

- 1) Balıkçılık faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, balık stokları üzerindeki baskıyı azaltarak farklı gelir kaynakları oluşturulması, az miktarda balık yakalayarak daha

⁴²⁹ Ramazan Özkaya, Barış Zaman, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴³⁰ Prof. Dr. Göktaş Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı; Hasan Uysal, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴³¹ Emre Gül, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴³² Rasim Mazlum, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

fazla gelir elde edilmesi amacıyla balıkçıların balıkçılık turizmi faaliyetleri yürütebilmelerine yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

- 2) Balıkçı gemileri tarafından yapılacak olan balıkçılık turizmi faaliyetleri ilgili bakanlıklar tarafından tanımlanmalı ve buna imkân veren yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

9.2.57 Ticari Gemi Yolları ve Demirleme Sahaları

Özellikle Marmara Denizi ve Boğazlarda ticari gemilerin trafik hattı, demirleme güzergahları ve avcılığa kapalı çeşitli bölgeler nedeniyle pek çok alan avcılığa kapalıdır.⁴³³

Demirleme sahalarının aynı zamanda küçük ölçekli kıyı balıkçıları ve dip trol balıkçıları için verimli av sahası olması nedeniyle balıkçılar bu alanlarda avcılık yapmak istemektedir. Bu tür alanların boş olduğunda veya bazı saatlerde balıkçılar tarafından kullanılabilmesi talep edilmektedir.⁴³⁴

İstanbul’da Yenikapı önü ve şehir sahilinde yer alan demirleme alanlarının demirlemeye kapatılması talep edilmektedir.⁴³⁵ Çanakkale Biga’da fabrikalar ve tersane bölgesindeki iskele alanlarını daha önce avlak sahaları olarak kullandıklarını belirten balıkçılar, demirleyen gemi olmadığı zamanlarda bu bölgede küçük ölçekli balıkçıların av yapmasına izin verilmesini istemektedir.⁴³⁶

Doğu Akdeniz’de, Hatay-Mersin arasındaki bölgede avcılık yapan balıkçılar, bu bölgedeki ticari ve taşıma gemileri için ayrılan demirleme sahalarının fazla olmasının av sahalarını daralttığını dile getirmişlerdir.⁴³⁷

Balıkçılar, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununa göre avcılık faaliyetleriyle ilgili yasak, sınırlama ve düzenlemeleri Tarım ve Orman Bakanlığının yönettiğini, gemi demirleme sahalarının avcılığa kapatılması gibi uygulamalarla Su Ürünleri Kanununda olmayan ilave yasak ve sınırlamalarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.⁴³⁸

Öneriler:

- 1) Ticari gemilerin trafik güzergâhları ve demirleme sahası olarak ayrılan alanların fazla olması, bu alanların çoğunun aynı zamanda balıkçıların avlak sahaları olması nedeniyle balıkçıların av alanları daralmaktadır. Demirleme sahalarının

⁴³³ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴³⁴ Ramazan Özkaya, Celal Safsoylu, 10.02.2024 Mersin Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴³⁵ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴³⁶ Ali Aksoy, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴³⁷ Celal Safsoylu, 10.02.2024 tarihli Mersin Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴³⁸ Cüneyt Toker, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

mümkün olduğunca av alanlarının dışında konumlandırılması ve gerekli olan en az alanı kapsayacak şekilde belirlenmesi için ilgili kurumlar arasında iş birliği sağlanmalıdır.

9.2.58 Gemi Belgeleri

Balıkçı gemileri de dahil tüm deniz taşıtlarında bulunması gereken denize elverişlilik belgelerinin alınabilmesi için her yıl bir hafta süren işlemler yapıldığını belirten balıkçılar bu belgenin alınması prosedürünün basitleştirilmesini talep etmektedirler. Denize elverişlilik belgelerini alabilmek için geminin Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı görevlilerince her yıl fiziki olarak kontrol edilmesi gerektiği, bu işle ilgilenen ekip sayısının az olması nedeniyle işlemlerin geç yapılabildiği belirtilerek, bunun birkaç yılda bir yapılması talep edilmektedir.

⁴³⁹

Küçük ölçekli balıkçı gemilerinin kendi ilinden başka bir ile giderken “Liman Çıkış Belgesi” almaları ve iki ayda bir yenilemeleri gerektiği belirtilerek yenileme aralığının uzatılması talep edilmiştir. ⁴⁴⁰

Ayrıca, balıkçı gemilerinde bulunması gereken belgeler ve bu belgelerin yenilenme sürelerinde her boydaki gemi için aynı şartların geçerli olduğu ifade edilerek, bulunması zorunlu olan belgelerde ve bu belgelerin yenilenme sürelerinde küçük ölçekli gemilere kolaylık gösterilmesi istenmektedir. ⁴⁴¹

Balıkçılar, ruhsat yenileme ve avcılıkla ilgili diğer belgeler için yapılan ödemelerin ve döner sermaye ücretlerinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. ⁴⁴²

Bazı av araçlarını kullanmak veya bazı türleri avlayabilmek için İl Tarım ve Orman Müdürlüklerinden özel avcılık izin belgesi alınması gerekmektedir. Balıkçılar bu belgelerin ilçe müdürlüklerinden de alınabilmesini istemektedir. ⁴⁴³

Öneriler:

- 1) Balıkçı gemilerinin sahip olması gereken denize elverişlilik gibi belgelerin yenilenmesinde işlem prosedürlerinin hızlandırılması sağlanmalıdır.
- 2) Balıkçı gemilerinin sahip olması gereken belgelerin yenilenmesinde küçük ölçekli gemiler için kolaylıklar sağlanması değerlendirilmelidir.

⁴³⁹ Cengiz Altunparlar, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁴⁰ Erim Gökdoğan, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁴¹ Halil Kemal Özer, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁴² Erdoğan Kartal, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁴³ Arda Keven, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 3) Gerçek kişiler için su ürünleri ruhsat tezkeresinin düzenlenmesi ve geçerli tezkerelerin yenilenmesi aşamasında yapılması zorunlu olan güvenlik soruşturmasının ilgili kurumlarca elektronik ortamda gerçekleştirilmesi sağlanarak süreç hızlandırılmalıdır.

9.2.59 Amatör Balıkçılık

Son yıllarda amatör balıkçılık faaliyetlerinde artışlar görülmektedir. Genellikle 3-5 metrelik kayıklarla denize çıkıp ticari balıkçılar gibi avcılık yapılmaktadır. Ayrıca amatörlerin günlük yakalayacağı balık miktarı sınırlı olmasına ve satış yapmaları yasak olmasına rağmen amatör balıkçılık yapanlarla ilgili denetim olmadığından amatör balıkçılık adı altında önemli miktarlarda balık yakalanmakta ve satılmaktadır. Çeşitli sebeplerle ticari balıkçı gemilerini ve ruhsatlarını satan ticari balıkçılar da küçük bir kayık alıp amatör olarak balıkçılığa devam edebilmektedir. Ticari ruhsatlı balıkçı gemilerinde balıkçı ruhsatına sahip olmayan kişiler balıkçı gemisiyle denize çıkamazken, amatör teknelerle herkes denize çıkabilmektedir. Amatör avcılık için herhangi bir yerden denize çıkılabilmekte ve ticari balıkçılığa yasak olan yerler de dahil pek çok yerde avcılık yapılabildiği için etkin bir kontrol mekanizması bulunmamaktadır. Büyük veya küçük ölçekli ticari avcılıkta yasak olan dönemler bulunurken, amatör avcılar her dönemde avcılık yapabilmektedir. Neticede amatör avcılıkla ilgili bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.⁴⁴⁴

Amatör avcılık artmış ve amatör avcılarla ticari balıkçılar arasında problemler yaşanmaya başlanmıştır. Amatör balıkçılar avcılık yaptıkları bölgelerde ticari balıkçıların bulunmasını istememektedir.⁴⁴⁵ Ticari balıkçılar da amatör amaçlı balıkçılık yapanların av sahalarının ayrılmasını, kıyidan olta atan amatörler de ayrı bir yer belirlenmesini talep etmektedir.⁴⁴⁶

Barınaklardaki gemilerin çok büyük kısmı amatör balıkçı gemileridir. Bu gemiler, bağlanma ve ürün boşaltma sırasında ticari gemilerin faaliyetlerini zorlaştırmaktadır.⁴⁴⁷

Amatör teknelerle yapılan balıkçılık ve olta balıkçılığının ruhsatlandırılması, denetim altına alınması, belirli kurallar içerisinde amatör avcılığın sınırlandırılması değerlendirilmelidir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁴ Ramazan Özkaya, Barış Zaman, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁴⁵ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁴⁶ Zeki Demirtaş, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁴⁷ Mustafa Çil, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁴⁸ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

Avcılığı düzenleyen tebliğlere göre ticari balıkçılar yakaladıkları ürün 50 kg'ı geçtiğinde nakil belgesi düzenlemek zorundadır. Amatörlerin ise günlük 5 kg balık yakalama hakkı bulunmaktadır ve herhangi bir belge şartı bulunmamaktadır. Karaya çıkarılan tüm ürünlerde nakil belgesi düzenleme şartı 5 kg'a indirilirse hepsi kayıt altına alınmış olacaktır.⁴⁴⁹

Amatör avcılarının avladıkları ürünlerin satışını engelleyici tedbirler artırılmalıdır.⁴⁵⁰

Amatör balıkçılar gece avcılık yaptıklarında ticari avcılarının ağlarını fark etmedikleri için ağlara zarar verebilmektedir. Bu nedenle amatör avcılık faaliyetleri gündoğumu ve günbatımı arasında olması, gece avcılığının yasak olması önerilmektedir.⁴⁵¹

Amatör avcılıkla ilgili bir düzenlemeye kesinlikle ihtiyaç olduğunu belirten balıkçılar amatör avcılığın gündüzleri yapılması veya haftanın belli günlerinde yapılması gibi bir kriter getirilmesini talep etmektedir.⁴⁵²

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının geçmiş yıllarda bir milyon kişiye amatör denizcilik belgesi verdiğini ifade eden balıkçılar, amatör balıkçı artışında bu durumun da etkili olduğunu belirtmektedir.⁴⁵³

Amatör balıkçı teknelerinin midye çiftliklerinin olduğu yerlere gelmeleri, bu alanlardan geçmeleri sırasında halatlara takılma veya halatlara tutunmaları nedeniyle hem amatör balıkçılar hem de midye çiftlikleri zarar görebilmektedir.⁴⁵⁴

Komisyon toplantısında, amatör/sportif balıkçılıkla ilgili bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç olduğu, amatör balıkçıların belgelendirilmesi, amatör balıkçı belgesi verilmeden önce balıkçıların kısa bir eğitimden geçirilmesinin faydalı olacağı ifade edilmiştir.⁴⁵⁵

Amatör balıkçılar da, 5/2 numaralı Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ'de amatör balıkçıların günlük av miktarları, minimum balık boyları gibi düzenlemeler olduğunu ancak amatör balıkçılıkla ilgili bir belge ve gemi ruhsat zorunluluğunun bulunmadığını ifade etmişlerdir. Amatör balıkçı gemileriyle ilgili 7-8 metre gemi boyuna kadar bir tanımlama yapıp hem gemilerin ruhsatlandırılması hem de amatör avcılık yapacak kişilerin belgelendirilmesi yapılarak amatör avcılık faaliyetlerine imkân

⁴⁴⁹ Turhan Öztürk, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁵⁰ Prof. Dr. Göktaş Dalgıç, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Avcılığı hakkında bilgi notu.

⁴⁵¹ Tarık Özbekçi, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁵² Ahmet Mutlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁵³ Hamdi Arslan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁵⁴ Mehmet Kadiroğlu, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁵⁵ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 19.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

tanınması talep edilmiştir. Ayrıca, barınaklarda amatör balıkçı gemileri için de yer ayrılması istenmiştir.⁴⁵⁶

Öneriler:

- 1) Amatör balıkçılar tarafından yakalanan türler ve av miktarlarına getirilen sınırlamalar takip edilmeli, her türlü amatör avcılık faaliyeti denetlenmelidir.
- 2) Amatör balıkçılara yönelik eğitim programları düzenlenmelidir.
- 3) Amatör balıkçılığın belgelendirilmesine, denetimine ve izlenebilirliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

9.3 SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİNE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.3.1 Yetiştiricilik Tesisi Kuruluş Prosedürü

Komisyon toplantılarında, yetiştiricilik tesisi kurulurken Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının uygun görüşünü, denizlerde bu Bakanlıklara ilaveten Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının da görüşünü almak zorunluluğu bulunduğu, dolayısıyla Tarım ve Orman Bakanlığı dışında üç Bakanlıktan izin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, “Bakanlık” deyince sadece tek bir kurum olarak düşünmemek gerektiği, Tabiat Varlıkları, Çevre Planlama, Yatırım İşletmeleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) gibi farklı Genel Müdürlükleri ilgilendiren konular olduğu belirtilmiştir. Bir balık çiftliği kurmak için 13 ayrı kurumdan izin alınması gerektiği, bu işlemlerin iki senelik bir süreç gerektirdiği vurgulanmıştır.⁴⁵⁷

Su ürünleri yetiştiriciliği tesis kurulum ve üretim izni alma süreçlerinde bürokratik işlemlerin azaltılması, tüm işlemlerin tek bir kurumdan (Tarım ve Orman Bakanlığı-BSGM) koordine edilmesi, potansiyel yetiştiricilik alanları belirlenirken ÇED işlemlerinin de yapılması ve iller arasında uygulama birliğinin sağlanması yönünde talepler bulunmaktadır.⁴⁵⁸

Öneriler:

- 1) Su ürünleri yetiştiricilik tesislerinin kurulum sürecinin hızlandırılması ve kolaylaştırılması için, üretim planlaması kapsamında yeni su ürünleri yetiştiricilik

⁴⁵⁶ Rasim Mazlum, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁵⁷ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 19.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁵⁸ Doç. Dr. Birol Baki (Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi) tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu; Hasan Kuzuoğlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı; Hamza Fırat, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

bölgeleri belirlenirken ÇED aşaması dahil gerekli izinler Bakanlık tarafından alınmalı ve daha sonra alan tahsisi yapılarak işlemler hızlandırılmalıdır.

- 2) Yetiştiricilik tesislerinin kuruluş prosedürü kolaylaştırılmalı, uygulanan bürokratik işlemler azaltılmalıdır.
- 3) Deniz ve iç sularda potansiyel yetiştiricilik alanları belirlenmeli, bu alanlar duyurulmalı, daha sonra başvurular alınmalı ve değerlendirilmelidir.
- 4) Yetiştiricilik müracaat, değerlendirme ve izin işlemlerini düzenleyen mevzuat güncellenmelidir.
- 5) Yetiştiricilik izni alan ancak onaylı proje kapasitesine göre kendisine tahsis edilen alanda bu kapasitede üretim yapmayan yetiştiricilerin son yıllarda yaptığı üretim miktarının ortalaması alınmalı ve yetiştiricilik kapasitesi buna göre Bakanlık tarafından yeniden belirlenmelidir. Böylece kullanılmayan su alanları, üretim izni almak için başvuran ancak boş yer olmadığı için talebi uygun görülmeyen kişilere verilerek üretime ve ekonomiye kazandırılabilir.
- 6) Su ürünleri yetiştiriciliği kapsamında yetiştiricilik izni verilecek alternatif türlerin yetiştiriciliği için mevzuatta kolaylık sağlanmalıdır.
- 7) Ülke genelinde yetiştiricilik izni en çok verilen türler ve toplam kapasiteler dikkate alınmalı ve arz-talep dengesi gözetilerek gerekli görülen türlerde yetiştiricilik izinleri kısıtlanmalıdır.

9.3.2 Orman Sahalarındaki Su Ürünleri Tesislerinin Kiralanma Durumu

Resmî Gazetenin 27/11/2020 tarih ve 31317 sayılı nüshasında yayımlanan 16/07/2020 tarih ve 2020/39 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı gereği orman sahalarında su ürünleri tesislerinin kurulması iptal edilmiştir. Ancak 25/12/2021 tarih ve 31700 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 21/12/2021 tarih ve 7346 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2'inci maddesinde, Orman Kanununun 18'inci maddesi yeniden düzenlenerek orman sahalarında su ürünleri tesislerine izin verilmiştir. Ancak bu iki tarih arasında kiralama süreleri biten tesislerin izinlerinin uzatılmayacağı ve iptalin geçerli olduğu, bunu önlemek için de İnşaat ve İkmal Dairesi vasıtasıyla bu tesislerin orman envanterine kaydedilerek yeniden kiralama işlemlerinin yapılacağı belirtilmiştir. Bu durumda süresi biten üreticilerden bazılarının tesislerinin envantere dahil olması sağlanmış ve kiralama işlemleri İnşaat ve İkmal Dairesi tarafından yapılmıştır. Bir kısmı kendi arazisinde, bir kısmı orman arazisinde bulunan bazı işletmelerde ise kiralama işlemlerinden kaynaklanan problemler devam etmektedir. Bu iki tarih arasında süresi biten işletmelerin kiralama işlemleri de süresi

devam edenler statüsünde yapılması ve kiralama bedellerinin de yüksek olmaması gerektiği ifade edilmektedir.⁴⁵⁹

Su kiralamalarında olduğu gibi orman alanlarından yapılan kiralamalarda da kira bedellerindeki yıllık artışlar fazla olmaktadır.⁴⁶⁰

Öneriler:

- 1) Yetiştiricilik tesisi kurulacak orman alanlarının ve bu tesislerde yetiştiricilikte kullanılacak suların kiralamaları, kapasitesine uygun faaliyet yürütmek şartıyla ve yapılacak yatırımın güvenceye alınmasına yetecek şekilde en az 10 yıl süreyle yapılmalıdır.
- 2) Kira süresi biten yetiştiricilik tesislerinin kiralamaları, kira süresi devam eden tesislerle benzer şartlarda yenilenmelidir.
- 3) Tesislerin kurulduğu/kurulacağı orman alanları ve bu tesislerde yetiştiricilikte kullanılacak suların kiralama bedelleri ve yıllık artışları belirlenirken özellikle küçük kapasiteli tesislere indirim ve kolaylıklar sağlanmalıdır.

9.3.3 İç Suların Kullanılması ve Kiralanması

Komisyondun 09.11.2023 tarihli toplantısında, DSİ tarafından su ürünleri yetiştiriciliği için su tahsisı yapılırken, talebin olduğu kaynakta yapılan birtakım hidrolojik çalışmalarla kaynağın güvenilir debisi hesaplanarak %90 ihtimalle kaynakta sürekli bulunabilecek su miktarının belirlendiği, tesis için suyun garantiye alınmasına çalışıldığı belirtilmiştir. Belirlenen güvenilir su miktarının üzerinde talepler geldiği zaman bu tür taleplerin karşılanamadığı ifade edilmiştir.⁴⁶¹

Ayrıca, aynı kaynak üzerinde yapılacak su tahsis taleplerinin münferit ve çok sayıda talep yerine bir planlama dahilinde kaynak üzerindeki su kullanım taleplerinin organize şekilde bir araya getirilip birleştirilerek yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu konuyla ilgili DSİ ve Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü arasında bir çalışma yürütölmektedir.⁴⁶²

Barajlarda kurulacak ağ kafes işletmeleri için minimum su seviyesindeki göl alanının %3'ünden fazlasına izin verilmemektedir. Bunun artırılması yönünde çok fazla talep bulunmakta, ancak mevzuat gereği bu talep DSİ tarafından karşılanamamaktadır. Barajlardaki

⁴⁵⁹ SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları Raporu

⁴⁶⁰ Ahmet Çoban, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁶¹ Bülent Selek, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁶² Bülent Selek, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

yüzey alanının artırılması yerine, tesislerdeki kapasite kullanım oranının artırılması gerekmektedir.⁴⁶³

Komisyunun 19.10.2023 tarihli toplantısında, barajlar üzerinde kurulu bulunan hidroelektrik santralleri (HES) için DSİ'nin ilgili firmalarla su kullanım hakkı anlaşmaları bulunduğu ve anlaşmada ayrıca belirtilmediği müddetçe anlaşma süresince içme suyu hariç bu kaynaktan yeni bir su tahsisine izin verilemediği belirtilmiştir. Eğer bu talep santralin enerji üretimini etkilemeyecek tarzda bir taleple izin verilebilmektedir.⁴⁶⁴

Su ürünleri kiralama sürelerinde 1, 5 ve 15 yıl gibi farklı kiralama süreleri uygulanmaktadır. 15 yıldan az yapılan kira sürelerinde yatırımın geleceğini öngörme ve planlama yapmada sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca, orman sahalarından yapılacak yer kiralamalarının süresi de su kira süresi kadar olabilmektedir. Bu durum, çok kısa süreli kiralamalarda bürokratik işlemlerin sık sık tekrarlanmasına sebep olmakta, kiralama prosedürü ise çok uzun sürmekte, üreticiler zor durumda kalmaktadır. Bu problemi ortadan kaldırmak için su kira sürelerinin 15 yıl olması gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁶⁵

Karadaki su ürünleri yetiştiricilik tesislerinde kullanılan sular genellikle kaynak suları veya akarsulardır. Bu sular DSİ'den kiralanmakta ve kiralandığı sürece tesislerde kullanılmaktadır. Başlangıçta belirlenen kira bedelleri Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi baz alınarak her yıl artırılmaktadır. Bu fiyat başlangıçta uygun olsa bile sonradan çok yüksek rakamlara çıkabilmektedir.⁴⁶⁶

İşletmeler, artan su kira bedellerini ödemekte zorlandıklarını ve mevzuata göre altmış günlük süre sonunda ödenmediği takdirde su kiralarnın 2 katını çıkarıldığını, su kirasının bir yıl içerisinde ödenmediği durumda tesisin kapanması sonucuna gidildiğini belirterek özellikle kuraklık gibi dönemlerde mevzuat hükümlerinin üreticiler lehine hafifletilmesini talep etmektedir.⁴⁶⁷

Öneriler:

- 1) Tesislerin üretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere DSİ'den yapılacak su kiralama bedelleri ve yıllık artışlar belirlenirken özellikle küçük kapasiteli işletmelere indirim ve kolaylıklar sağlanmalıdır.

⁴⁶³ Bülent Selek, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁶⁴ Bülent Selek, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁶⁵ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı; SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları Raporu

⁴⁶⁶ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı; SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları Raporu

⁴⁶⁷ Sait Öztunç, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 2) Su ürünleri yetiştiriciliği tesisi için DSI'den bireysel talepte bulunulmamalı, su kullanım talepleri Tarım ve Orman Bakanlığı İl Müdürlüğü tarafından iletilmelidir.
- 3) Su ürünleri tesislerinin su kiralama süreleri mevzuatta değişiklik yapılarak uzatılmalı ve kiralama şartları standartlaştırılmalıdır.
- 4) Tesislerin kullandıkları su ve su alanları için ödedikleri kira bedellerinde gerekli durumlarda üretici lehine iyileştirmeler yapılmalıdır.
- 5) Yeni baraj inşası ve planlamasında su ürünleri üretimine yönelik su kullanım hakkı payı ayrılmalıdır.

9.3.4 Deniz Yetiştiricilik Alanları ve Kiralamaları

Denizdeki kafes balıkçılığıyla ilgili olarak 2008-2010 yılları arasında Ege Denizi'nde ve Akdeniz'de ağ kafes işletmelerinin kurulacağı alanlar ilgili tüm kurumlarla birlikte belirlenmiş ve yer seçimleri yapılmıştır. Ancak açılan çeşitli davalar nedeniyle bu alanlar iptal edilmiş ve imar planlarına işlenememiştir.⁴⁶⁸

Ayrıca, denizdeki yer seçimleriyle ilgili olarak 2872 sayılı Çevre Kanunu'na göre kapalı koy ve körfezler ile doğal sit ve arkeolojik sit alanlarında balık üretim tesisi kurulamamaktadır. Üretim yerleriyle ilgili olarak turizm bölgelerinde kafes kurulmaması yönünde Kültür ve Turizm Bakanlığının da kısıtları olmaktadır.⁴⁶⁹

Ağ kafes işletmelerinin deniz yüzeyi kiralalarının yıllık artış oranı Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (Tarım-ÜFE) kapsamında ay bazında değerlendirilmektedir. Kiralama hangi ay bitmiş ise bir önceki ayın yıllık ortalama Tarım-ÜFE'si baz alınarak artırılmaktadır. İşletmelerin sözleşmeleri farklı zamanlarda bittiği için yıllık artışlar işletmeler arasında farklı oranlarda yapılmış olmaktadır. Sözleşmenin bittiği aydaki Tarım-ÜFE çok yüksek olduğu dönemlerde aşırı kira artışları ile karşılaşmaktadır. Üreticiler, Tarım-ÜFE yerine TÜİK'in belirlediği tüketici fiyatları enflasyon oranının kullanılmasını talep etmektedirler.⁴⁷⁰

Öneriler:

- 1) Yetiştiricilik alanlarıyla ilgili ortaya çıkan sorunların çözümü için Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda ilgili diğer bakanlıkların temsilcileri ve tüm paydaşların katılımıyla istişare mekanizması oluşturulmalı, kurumlar arası iş birliği sağlanarak sorunlar çözülmelidir.

⁴⁶⁸ Yavuz Erdal Kayapınar, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁶⁹ Yavuz Erdal Kayapınar, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁷⁰ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 2) Tesislerin kullandıkları su ve su alanları için ödedikleri kira bedellerinde gerektiğinde üretici lehine iyileştirme yapılmalıdır.
- 3) Mevzuatta değişiklik yapılarak deniz yüzeyi kiralama sürelerinde ve kiralama şartlarında standart sağlanmalıdır.

9.3.5 Küçük Ölçekli İşletmelerin Ekonomik Durumları

Tarımsal üretim çeşitleri genel olarak doğaya bağımlı faaliyetlerdir. Su ürünleri üretimi de (kapalı devre sistemleri hariç) doğaya bağımlı olarak gerçekleştirilen bir üretim faaliyetidir. Bu nedenle dışarıdan gelebilecek etkilere karşı korunmaya ihtiyaç vardır. Doğal afetler gibi nedenlerle kaybedilen ürünlerin telafisi, üreticilerin gücünü kaybetmemesi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda küçük ölçekli işletmeler daha hassas durumdadır. Daha çok iç sularda az miktarda üretim yapan küçük aile işletmelerinin ekonomik güçleri zayıftır. Bu nedenle desteklenmesi gerekmektedir. Bu işletmelerin bir araya getirilerek güçlerinin birleştirilmesi, yem ve ilaç gibi ihtiyaçlarının bir birlik ya da bir kooperatifleşmeyle giderilmesi ve bu işletmelerin ürettikleri ürünlerin birlikte pazarlanması yoluna gidilmesi bu işletmelerin üretimini sürdürebilmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.⁴⁷¹

Isparta ilinde olduğu gibi Türkiye genelinde de çoğunluğu küçük ölçekli aile işletmelerinden oluşan alabalık yetiştiriciliği tesislerinde, özellikle yem, ilaç ve akaryakıt fiyatlarında döviz kuruna bağlı olarak yaşanan artışlar, üreticileri nakit akışı, karlılık ve işletmenin devamının sağlanması bakımından zor duruma sokmaktadır. Örgütlenmenin ve üretici örgütlerinin yeterince etkin ve güçlü olmaması, yerel ve iç tüketimin düşüklüğü nedeniyle pazarlama sorunları, tesislerin çeşitli risklere karşı sigortasız olması, ekonomik faktörlere bağlı olarak maliyetlerin yükselmesi, işletmelerin ulaşım ve altyapı sorunları gibi küçük ölçekli işletmelerin çeşitli güçlükleri bulunmaktadır.⁴⁷²

Milas'taki toprak havuz işletmelerinin %80–85'i küçük aile işletmeleridir, çalışanlar kendileridir. Küçük işletmelerin maliyetleri karşılama konusunda, finansman konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Yem fiyatları çok yüksektir, su elektrikle çıkarıldığı için enerji maliyetleri yüksektir, çevre danışmanlığı hizmeti alma ve su tahlillerinin yapılması konusundaki maliyetler bu küçük işletmeleri zorlamaktadır.⁴⁷³

⁴⁷¹ Prof. Dr. Mahmut Ali Gökçe, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁷² Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

⁴⁷³ Muhammet Toğuç, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Su ürünleri yetiştiriciliği yapan küçük işletmelerin (29 tondan küçük kapasitede olanların) daha fazla desteklenmeleri talep edilmektedir.⁴⁷⁴

Öneriler:

- 1) Küçük ölçekli işletmeler değişen şartlara ve piyasa koşullarına karşı daha hassas durumdadır. Daha çok iç sularda az miktarda üretim yapan küçük aile işletmelerinin ekonomik güçleri zayıftır. Bu nedenle, kırsal kalkınma açısından önemli olan küçük kapasiteli aile işletmelerinin daha fazla desteklenmeleri sağlanmalıdır.
- 2) Küçük ölçekli işletmelerin bir araya getirilerek güçlerinin birleştirilmesi, yem ve ilaç gibi ihtiyaçlarının bir birlik ya da bir kooperatifleşmeyle giderilmesi ve bu işletmelerin ürettikleri ürünleri birlikte pazarlanması yoluna gidilerek işletmelerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.
- 3) Küçük ölçekli işletmelerin enerji maliyetlerinin azaltılması amacıyla Türkiye'nin sıfır karbon hedefine uygun güneş enerjisi ve benzeri yenilenebilir enerji yatırımları için düşük faizli ve uzun vadeli özel finansman sağlanmalıdır.

9.3.6 Toprak Havuz İşletmelerinin Yeraltı Suyu ve Drenaj Problemi

Milas bölgesindeki işletmelerin kullandığı yeraltı suyunun kapasitesi tam olarak bilinmemektedir. Suları verimli kullanmak açısından bu bölgedeki yer altı sularının kapasitesinin araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Suyun miktarı yeterli bulunursa bölgedeki üretim kapasitesinin artması sağlanacak ve gerek toprak havuz sektörü bakımından gerekse yavru balık üretimi yapan tesisler açısından üretim verimliliği artacaktır.

Ayrıca, bölgenin yapısı gereği yer altı taban suyu çok yüksek olup, bu nedenle taban suyundan, toprak havuzlardan ya da yavru üretimi yapan tesislerden gelen sular drenaj kanalları vasıtasıyla tahliye edilmektedir. Bu drenaj kanalları havalimanı tarafında bir kanala bağlanmaktadır. Ancak havalimanının yapımı aşamasında bu ana kanalın yeri değiştiği için kanal ucunda alüvyon birikmesi meydana gelmektedir. Bu durumda drenaj kanallarımızdaki su seviyeleri yükselerek, ovadaki zirai üretimi ve balıkçılık sektörünü olumsuz etkilemektedir. Buradaki drenaj kanallarının düzenli olarak bakımının ve temizliğinin yapılması gerekmektedir.⁴⁷⁵

Komisyonun Muğla'da yaptığı çalışma sırasında Milas'taki toprak havuz işletmeleri adına Komisyona sunulan raporda örnek olması açısından 29 ton/yıl kapasiteye sahip aile

⁴⁷⁴ İlker Yıldırım, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁷⁵ Muhammet Toğuç, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

işletmesinin gelir – gider tablosu verilmiştir. Bu işletmenin 4,4 milyon balık satış gelirin karşılık 3,8 milyon TL gideri olduğu, aile işletmesi olduğu için ayrıca işçilik gideri belirtilmediği ve giderlere mali müşavirlik ve vergi vb. gibi diğer giderlerin dahil edilmediği belirtilmiştir. Bu işletmenin brüt karının yaklaşık 600 bin TL olduğu hesaplanmıştır. Bu işletmenin bir yıllık rutin su analizleri ve danışmanlık hizmet maliyetinin 85 bin TL olduğu ifade edilmiş ve brüt işletme karının %14'üne karşılık gelen orandaki su analizi ve danışmanlık giderinin küçük işletmeler için büyük mali yük oluşturduğu dile getirilmiştir. Küçük aile işletmeleri kendi geçimlerini sağlayabilen, aile bireylerini kendi bünyesinde istihdam edebilen işletmelerdir. Çevre izin belgesi, danışmanlık hizmeti ve su analiz giderleri küçük aile işletmelerinin ayakta kalmasını zorlaştırdığı, geçmişte yapılan kirlilik analizi sonuçlarında çevre yasa ve yönetmeliklerine aykırı bir duruma rastlanmadığı belirtilerek, küçük aile işletmelerinin çevre izin belgesi almaktan muaf tutulması talep edilmiştir.⁴⁷⁶

Milas İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği, küçük işletmeler için çevre izni ve çevre danışmanlık hizmeti alma zorunluluğu konusu ile toprak havuzdaki işletmelerin yöredeki yeraltı sularının tuzlanmasına ve arazilerin çoraklaşmasına neden olduğu yönünde yöre halkından gelen eleştiriler hususunda Muğla'daki Su Ürünleri Fakültesinden bir rapor talep etmiştir. Alınan raporda; toprak havuzlarda balık üretimi yapan işletmelerin, endüstriyel üretim yapan işletmeler arasında konumlandırılmasının uygun olmadığı, balık üretim faaliyetinin diğer endüstriyel faaliyetler gibi değerlendirilmemesi gerektiği, çevre izni ve çevre danışmanlık hizmeti alma zorunluluğunun işletmelere külfet getirdiği, sık ve kompozit numune alınmasının işletmelere ekonomik yük oluşturduğu, bu işlemten muaf tutulmalarının ekonomik sürdürülebilirlikleri açısından doğru bir uygulama olacağı belirtilmektedir. Ayrıca, toprak havuzlarda balık üretimi yapan işletmelerin, yeraltı sularının tuzlanmasına ve bundan dolayı da arazilerin çoraklaşmasına neden olduğu düşüncenin bilimsel olarak doğru olmadığı ifade edilmektedir.⁴⁷⁷

Öneriler:

- 1) Gerek su problemlerinin giderilmesinde gerekse drenaj kanallarının bakımında toprak havuzlarda faaliyet gösteren küçük aile işletmeleri desteklenmelidir.

⁴⁷⁶ Milas İçsu Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği tarafından çevre izni ve su analizleri konusunda Komisyona sunulan rapor ve belgeler.

⁴⁷⁷ GÜLLÜ, K. ve TEZEL, R. 2022. Muğla İli Milas İlçesinde, Toprak Havuzlarda Balık Üretimi Yapan İşletmelerden Çıkan Suların Niteliği, İzlenme Prosedürleri ve Söz Konusu Üretim Faaliyetinin Yeraltı Suyunda Tuzlanmaya Sebebiyet Verip-Vermediği Hakkında Bilimsel Rapor, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Muğla. 16 s.

- 2) Mevcut drenaj kanallarının bakımı ve ıslahı konusunda DSİ tarafından gerekli çalışmalar yürütülmelidir.
- 3) Alternatif tür çeşitliliğinin artırılması için önemli bir fırsat alanı olan toprak havuzlarda izin verilen yer altı suyu kullanım miktarı artırılarak hem mevcut tesisler hem de yeni kurulacak tesislerin su ihtiyaçları karşılanmalıdır.
- 4) Çevre izin belgesi, danışmanlık hizmeti ve su analiz giderleri küçük aile işletmelerini zorladığı için bu konularda mevzuatta değişiklik yapılarak küçük kapasiteli üreticiye kolaylıklar sağlanmalıdır.

9.3.7 Balık Hastalıkları

Viral Hemorajik Septisemi (VHS), başta alabalıklar olmak üzere tüm salmonid balıklarda yüksek oranda ölümlere neden olan viral bir hastalıktır. Bu hastalık Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (WOAH) tarafından tehlikeli viral balık hastalıkları arasında listelenmiştir. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı'nın 1 Nisan 2004 tarihli ve 2004/14 sayılı tebliğinde ihbarı mecburi hastalıklar listesinde VHS de bulunmaktadır. Günümüzde bu hastalığın tesislerimizde varlığına dair resmi kayıt bulunmamaktadır. Ancak yurtdışından getirilen yumurtalar vasıtasıyla bu hastalığın ülkemizde de görülmesi tehlikesi vardır. Kuluçkahanesi olmayan ve yurt içinden istediği miktar ve kalitede yumurta temin edemeyen işletmeler yurtdışından yumurta getirmektedir. Bu sebeple tedbir alınması, denetimlerin ve hastalık taramalarının sıklaştırılması gerekmektedir. Hastalık çıktığında balık çiftliklerine yaptırım uygulanması yerine tedavi edici, hastalığın bulaşmasını engelleyen aşılardan geliştirilmesi veya dünyada mevcutta bulunan aşılardan ülkemize getirilmesi gibi çözümler bulunabilir. Ayrıca, VHS hastalığının tatlısu ve denizlerde görülenler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle yürürlüğe konacak yasal düzenlemeler hazırlanırken tatlısu ya da deniz sularında görülen hastalıkların ayrı değerlendirilmesi önemli bir konudur.⁴⁷⁸

VHS hastalığının insana zararı bulunmamaktadır ancak balıklarda kitlesel ölümlere neden olabilmektedir. Bu hastalığın tedavisi yok, ama aşısı bulunmaktadır. Ancak aşı kullanmak için önce teşhis yapılması gerekmektedir. Eğer VHS teşhisi konulursa o zaman da tesisin kapanması, karantinaya alınması zorunluluğu vardır.

Yetiştiricilik ve kuluçka aşamalarında viral, bakteriyel ve paraziter hastalıklardan kaynaklı yavru ve balık ölümleri işletmelerin karlılığını olumsuz etkilemektedir. İklim değişikliğinin de etkisiyle yağışların azalması yüzey su miktarlarının özellikle de kaliteli su

⁴⁷⁸ SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları Raporu.

miktarının azalmasına neden olmaktadır. Bu da üretim kapasitelerini etkilemektedir. Yaz aylarında, baraj göllerinde yaşanan yüksek sıcaklıklar üretimi olumsuz etkilemekte balık ölümlerine ve hastalıklara neden olmaktadır. Aynı akarsu üzerinde birbiri ardına inşa edilmiş olan çiftlikler, su miktar ve kalite problemleri ile hastalık bulaşma riskleri taşımaktadır.⁴⁷⁹

Birlik aracılığı ile yetiştiricilere çeşitli konularda eğitimler verilmesi faydalı olacaktır. Balık çiftliklerinde çalışan personele balık sağlığı ile ilgili uygun eğitim programları düzenli olarak; balık nakillerinde dikkat edilmesi gerekenler, karantina metotları, hijyen, profilaksi (koruyucu), biyogüvenlik, dezenfeksiyon protokolleri ve balık refahı konularında eğitimler verilmesi gerekir.⁴⁸⁰

Yerli balık aşı sanayisinin desteklenmesi, bu konuda gerekli AR-GE altyapısının oluşturulması gerekmektedir. Hastalık problemlerine karşı uygun aşı programları seçilmeli ve uygulanmalıdır. Balık hastalıkları konusunda bölge laboratuvarları kurularak sürdürülebilirlik sağlanmalıdır. Balık hastalıklarının kayıtları tutularak hastalık haritası çıkarılması ve gerekli taramaların düzenli yapılarak spesifik koruma önlemlerinin alınması gereklidir. Balık hastalıkları konusunda kamu-üniversite iş birliğinde ülkesel çapta izleme projesi hayata geçirilmelidir. Su ürünleri yetiştiricilik tesislerinde hijyen, koruma, biyogüvenlik ve karantina önlemleri belirlenmeli, gerekli durumlarda uygulanacak talimat ve protokoller oluşturulmalı, kontroller yapılmalı ve denetimler artırılmalıdır. Dezenfektan ve antibiyotik kullanımı kontrol altına alınmalıdır ve antimikrobiyal direnç izleme programlarının geliştirilmesi gereklidir.⁴⁸¹

İşletmelerdeki tüm faaliyetlerde izleme ve kayıt tutma (su kalitesi, yem tüketimi, düzenli ağırlık kontrolü, ölüm oranı, laboratuvar raporları gibi kayıtların tutulması) sağlanmalıdır.

Tarım ve Orman Bakanlığı-BSGM koordinasyonunda kamu araştırma enstitüleri ve üniversite uzman ve akademisyenlerinden oluşturulan bir komisyon tarafından üretim alanlarında hastalıkların izlenmesi, teşhisi ve tedavi yöntemleri konusunda çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

⁴⁸⁰ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

⁴⁸¹ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

⁴⁸² Doç. Dr. Birol Baki, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

Öneriler:

- 1) Periyodik sağlık tarama programları uygulanarak hastalıklara karşı koruyucu önlemler geliştirilmeli, hastalıkların yayılması ve işletmelere zarar vermesi engellenmelidir.
- 2) Su ürünleri yetiştiricilik tesislerinde hijyen, koruma ve biyogüvenlik önlemleri belirlenmeli, gerekli durumlarda uygulanacak talimat ve protokoller oluşturulmalı, kontroller ve denetimler artırılmalıdır.
- 3) Dezenfektan ve antibiyotik kullanımının kontrol edilmesi ve antimikrobiyal direnç izleme programları geliştirilmelidir.
- 4) Balık çiftliklerinde çalışan personele balık sağlığı ile ilgili konular, balık nakillerinde dikkat edilmesi gereken hususlar, karantina metotları, hijyen, biyogüvenlik, dezenfeksiyon protokolleri ve balık refahı konularında eğitimler verilmelidir.
- 5) Tarım ve Orman Bakanlığı-BSGM koordinasyonunda kamu araştırma enstitüleri ve üniversiteler iş birliğinde üretim alanlarında hastalıkların izlenmesi, teşhisi ve tedavi yöntemleri ile aşı geliştirilmesi konusunda çalışmalar yürütülmelidir.

9.3.8 Kapalı Devre Yetiştiricilik Sistemleri

Kapalı devre yetiştiricilik sistemlerinin prensibi, üretim tanklarından çıkan suyun alıcı bir su kütlesine bırakılması yerine çeşitli dezenfeksiyon ve filtrasyon işlemlerinden geçtikten sonra üretim tanklarında yeniden kullanılmasıdır. Bu durum suyun yeniden kullanılması ve yeni su kullanım miktarının azaltılması anlamına gelmektedir. Teorik olarak, buharlaşma yoluyla kaybedilen su dışında yeni suya ihtiyaç duyulmayan tank sistemlerinde olduğu gibi tüm çıkış suyu yeniden kullanılabilir. Ancak, yetiştirilen balık türünün su kalitesi gereksinimlerine bağlı olarak çoğu durumda suyun tamamen temizlenmesi zor ve maliyetlidir. Genellikle, maksimum büyüme gerekiyorsa, su kalitesinin yüksek olması gerekir. Kapalı devre yetiştiricilik sistemlerinde üretilen türün su ihtiyacı, biyokütlesi ve verilecek yem miktarına göre sistem tercihleri yapılır. Burada su kullanımında azalma ön plana çıkarken fiziksel, kimyasal ve biyolojik işlem süreçleri ile ilgili mühendislik bilgi ve tecrübesi üst seviyeye çıkmaktadır.

Kapalı devre yetiştiricilik sistemleri daha küçük hacimlerde su kullanılarak suda yaşayan canlıların üretimi, sürdürülebilirliği ve biyogüvenliğini sağlayan, çevre ile uyumlu tekniklerdir.⁴⁸³

Hastalıklardan, iklim değişikliği ve küresel ısınma sorunlarından etkilenmemek veya az etkilenmek için sürdürülebilir bir üretim için kapalı devre, yarı kapalı devre üretim sistemlerinin teşvik edilmesi, üreticilerin bilgilendirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir.⁴⁸⁴

Çevre dostu olan ve hastalıklardan arı üretim ile kontrollü yetiştiriciliği hedefleyen kapalı devre su ürünleri yetiştiriciliğinin ülkemizde yaygınlaşması gerekmektedir. Gelecekteki potansiyel üretimdeki yeri göz önünde tutularak kapalı devre su ürünleri yetiştiriciliği sistemleri teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.⁴⁸⁵

Öneriler:

- 1) Su ürünleri yetiştiriciliğinde iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak, su tasarrufu yapmak ve gelecekteki su koruma çabalarına katkıda bulunmak amacıyla geleneksel sistemlerden daha düşük hacimlerde su kullanan kapalı devre yetiştiricilik sistemleri, biyoflok (biyoyumak) ve akuaponik gibi üretim teknolojilerinin kullanımı artırılmalı ve desteklenmelidir.
- 2) Kapalı devre yetiştiricilik sistemlerin yüksek enerji maliyetinin yenilenebilir enerjiden elektrik üretim ve depolama teknolojilerinden faydalanılması yoluyla düşürülmesi teşvik edilmelidir.
- 3) Kapalı devre yetiştiricilik sistemlerini teşvik etmek amacıyla diğer desteklemelerin yanında vergi istisnaları ve muafiyetleri getirilmesi değerlendirilmelidir.

9.3.9 Islah Çalışmaları

Yetiştiriciliği yapılan/yapılması planlanan türlerin uzun süren ıslah çalışmaları üniversitelerle iş birliği içerisinde Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı su ürünleri araştırma enstitülerinde başlatılmalı ve yürütülmelidir.⁴⁸⁶

⁴⁸³ Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

⁴⁸⁴ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

⁴⁸⁵ Doç. Dr. Birol Baki, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

⁴⁸⁶ Doç. Dr. Birol Baki, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

Alabalık yetiştiriciliğinde yumurta ihtiyacının büyük bölümü yurt dışından karşılanmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde kuluçkahane kurulup yumurta üretilmesi için uygun sular ve alanlar mevcuttur. Bu konuda yörede bulunan araştırma enstitüsünün (SUMAE) bir tatlısu tesisine sahip olarak hem yurtdışına döviz çıkışını azaltmak için kaliteli yerli yumurta üretimi, hem de yetiştirilen türlerin verimliliğini artırmak için ıslah çalışmaları yürütmesi yetiştiriciler tarafından talep edilmektedir.⁴⁸⁷

Öneriler:

- 1) Su ürünleri yetiştiriciliğinde üretim verimliliğini artırmak için, yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan türlerde hızlı gelişen ve hastalıklara dirençli ıslah hatları geliştirilmelidir. Ticari değeri yüksek olan yerel türler için ıslah merkezleri kurulmalıdır.
- 2) Yetiştiriciliği yapılan/yapılması planlanan türlerin uzun süren ıslah çalışmaları Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı su ürünleri üretme istasyonlarında ve su ürünleri araştırma enstitülerinde üniversitelerle ve özel sektörle iş birliği içerisinde başlatılmalı ve yürütülmelidir.
- 3) Özel sektör tarafından yapılan ve yapılacak olan ıslah çalışmaları desteklenmelidir.
- 4) Tarım ve Orman Bakanlığı merkez teşkilatı bünyesinde müstakil bir su ürünleri ıslah ve araştırma-geliştirme birimi oluşturulmalıdır.

9.3.10 Kıyıya Yakın Aşılama Bölgeleri İhtiyacı

Ağ kafeslerdeki balıkların aşılama işlemleri açıkta kafeslerin olduğu bölgede yapılmaktadır. Balıklar tek tek aşılandığı için işlem uzun sürmekte, deniz şartlarının kötü olduğu zamanlarda aşılama faaliyetlerini yürütmek zor olmakta veya aşılama yapılamamaktadır. Kıyıya yakın uygun alanlar belirlenerek, ağ kafes işletmelerinin aşılama amaçlı olarak bu alanları geçici olarak kullanmalarına izin verilmesi talep edilmektedir.⁴⁸⁸

Öneriler:

- 1) Ağ kafes işletmeleri için kıyıya yakın uygun alanlar belirlenerek, aşılama amaçlı olarak tesislerin bu alanları geçici olarak kullanmalarına izin verilmelidir.

⁴⁸⁷ İlker Yıldırım, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁸⁸ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.3.11 Türk Somonu Yetiştiriciliği

Ülkemizde özellikle Karadeniz Bölgesinde faaliyette olan deniz ağ kafes sistemlerinde, kilogram üstü alabalık (Türk somonu) üretiminin yıllık üretim miktarı belirlenerek, hedeflenen üretim miktarı için gerekli yumurta, yavru ve balık temini için kuluçkahane üretimi ve iç su üretim tesisi yetiştiricilik alanlarının planlanması gerekmektedir. Türk somonu yetiştiriciliğinde iç ve dış pazardaki durum sürekli takip edilerek planlı bir üretim sistemi oluşturulmalıdır.⁴⁸⁹

Son birkaç yılda Karadeniz’de ve iç sulardaki barajlarda Türk somonu üretiminde çok hızlı artış görülmüş, bu durum fiyatların düşmesine ve pazarlama sorunları yaşanmasına neden olmuştur. Neredeyse tesislerin kapasitelerinin üzerinde üretimler görülmektedir. Üretim fazla olduğu zaman ürünlerini satmak isteyen üreticiler birbirleriyle rekabete girerek fiyatları düşürmekte ve maliyetlerin karşılanması zorlaşmaktadır. Yıldan yıla üretim artışının %3-5 gibi belli bir oranla sınırlı tutulmasının faydalı olacağı dile getirilmiştir.⁴⁹⁰

Bazı üreticiler, Türk somonu isminin bir marka adı olarak kullanıldığını ve sadece denizde yetiştirilen kilogram üstü alabalıkların değil, aynı şekilde iç sularda yetiştirilenlerin de bu isimle anılması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁹¹

Öneriler:

- 1) Fiyat dalgalanmaları ve pazarlama sorunları yaşanmaması ve üreticilerin zarar etmemesi için Türk somonu üretiminde planlama yapılmalı, taban fiyat uygulaması değerlendirilmelidir.
- 2) Türk somonu üretiminin yıllık üretim miktarı pazar taleplerine göre yaklaşık olarak belirlenerek, hedeflenen üretim miktarı için gerekli yumurta, yavru ve balık temini amacıyla kuluçkahane ve diğer tesislerin planlanması yapılmalıdır.
- 3) Türk somonunun marka değerinin korunması için ürün kalite standartları belirlenmelidir.

9.3.12 Yeni Türlerin Yetiştiriciliği

Türkiye’de yetiştiricilik birkaç tür (alabalık, çipura ve levrek) üzerinde yoğunlaşmıştır. Yetiştirilen türleri çeşitlendirmek gerekmektedir. Bu türlerin üçü de etobur (karnivor) türler olup, hayvansal protein ağırlıklı beslenmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu durum yem ihtiyaçlarını, rasyondaki katkı maddelerini ve yem maliyetlerini etkilemektedir. Otobur

⁴⁸⁹ Doç. Dr. Birol Baki, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

⁴⁹⁰ Hasan Kuzuoğlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁹¹ Ahmet Sermed, 09.02.2024 tarihli Kayseri Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

(herbivor) türlerin yetiştiriciliğine de ağırlık verilmelidir. Farklı bölgelerde, çeşitli türlerin yetiştiriciliği yapılabilecek durumdadır.⁴⁹²

Katma değeri yüksek olan ürünler üretilmelidir. Mersin balığı siyah havyar üretiminde katma değeri oldukça yüksek olan bir türdür. Ülkemiz iç sularında üretim potansiyeli yüksektir.⁴⁹³

Küresel ısınma, su kaynaklarının azalması ve kirlilik gibi faktörleri de dikkate alarak daha az su kullanımıyla katma değeri yüksek ürünlerin üretimi yapılmalıdır. Örneğin mersin balığı havyarı üretimi yapılarak kilogram birim fiyatta balığa göre çok daha fazla gelir elde etme imkânı bulunmaktadır.⁴⁹⁴

Öneriler:

- 1) Türkiye’de yetiştiricilik karnivor (etobur) olan alabalık, çipura ve levrek türleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Yetiştirilen türler çeşitlendirilmeli, omnivor (hem etçil hem otçul) ve herbivor (otçul) türlerin yetiştiriciliğine de ağırlık verilmelidir.
- 2) Ülkemizde üretimi henüz gelişmeyen sucul bitkilerin (mikro ve makro alglerin) yoğun yetiştiriciliğine başlanmalı ve bunlardan gıda, yem katkı maddesi, gübre, medikal ve kozmetik vb. çeşitli ürünler geliştirilmelidir.
- 3) Kabuklu, yumuşakça, eklem bacaklı, kafadan bacaklı vb. su ürünlerinin yetiştiriciliği teşvik edilmelidir.
- 4) Yeni türlerin kültüre alınmasına yönelik Ar-Ge çalışmalarına öncelik tanınmalıdır.
- 5) Kaliteli ve sertifikalı yumurta-yavru üretimi teşvik edilmeli, özellikle alabalık yumurtası ithalatını azaltmak için yerli üretim artırılmalıdır.
- 6) Süs balıkları ve süs amacıyla kullanılan su bitkileri yetiştiriciliğinin ve akvaryum sektörünün geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- 7) Mersin balığı havyarı gibi katma değeri yüksek olan ürünler üretilmelidir.
- 8) Bakanlığa bağlı araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından, deniz patlıcanı, deniz kestanesi, çift kabuklu ve benzeri türlerin kontrollü üretimi sağlanarak yetiştiricilik sektörüne alternatif türler kazandırılmalıdır. Bu yönde yapılan çalışmalarda, kamuya yapılan vergi, resim, harç ve kira gibi ödemelerde muafiyet veya kolaylık sağlaması değerlendirilmelidir.

⁴⁹² Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu; 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁴⁹³ Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

⁴⁹⁴ Prof. Dr. Kenan Köprücü, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.3.13 Yetiştiricilik Faaliyetlerinin Denetlenmesi

Karada kurulan yetiştiricilik tesislerinde kullanılan sular kaynak sularından veya akarsulardan alınarak kanallarla üretim tesislerine getirilmekte ve tesislerin kapasitelerine göre değişen miktarlarda üretimde kullanılmaktadır. Ancak su kullanım miktarlarıyla ilgili etkin bir denetim mekanizması bulunmamaktadır. Bu işletmelerin yetiştiricilik belgelerinde tanımlanan kapasiteler belli olduğundan tesiste ne kadar su kullanılacağı da kolaylıkla hesaplanabilmektedir. Buna göre tesislerin ne kadar su kullandıklarının belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması için bir sistem kurularak etkin bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Fazla su kullanımlarını önlemek için cezai işlemlerden önce, üreticilerin bilgilendirilmesi ve doğru uygulamalara geçmesi sağlanmalıdır.⁴⁹⁵

Bazı yetiştiricilik tesislerinin daha fazla gelir elde etmek için kapasitelerinin üzerinde üretim yapmaları tesiste daha fazla su kullanılmasına meydan verdiği gibi, fazla üretimden dolayı diğer tesislere karşı haksız rekabet ortamı oluşturmaktadır. Böyle durumlarda üreticilerin ürettikleri ürün ellerinde kalmakta, pazar bulunamamakta ve maliyetlerinin altında satış yapılmak zorunda kalınmaktadır. Üretim fazlalığı ihracatta da sıkıntılara sebep olmakta, satış fiyatları düşerken ülkemize daha az döviz girişi olmaktadır. Üretim planlaması ve etkin denetim yapılarak tesislerin kapasitelerinin üzerinde üretim yapmamları sağlanmalıdır.⁴⁹⁶

Yetiştiricilik tesislerinde atık suyun temizlenmesi için tambur filtreler bulunmakta ve bu filtrelerin çalışması işletmelerin elektrik maliyetlerini artırmaktadır. Ancak sularımızın korunması için bu filtrelerin sürekli çalışır vaziyette tutulması gerekmektedir. Filtrelerin çalıştırılması konusunda tesis sahiplerinin bilinçlendirilmesi ve rastgele zamanlarda denetimler yapılması gerekmektedir.⁴⁹⁷

Yetiştiricilik faaliyetleri sırasında havuz ve kafeslerde ölen balıkların çıkarılıp imha edilmesi gerekmektedir. Bu ürünlerin satışının engellenmesi için denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir. Tezgâhtaki balığın menşei, sağlıklı ve tüketime uygun olup olmadığı kontrol edilmeli ve belgelendirilmelidir.⁴⁹⁸

Bazı yerlerde, gerçekte yetiştiricilik yapmayacağı halde, o yetiştiricilik alanının kullanım hakkına sahip olmak için tesis kuruluş müracaatında bulunan kişiler izinleri aldıktan

⁴⁹⁵ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı; SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları Raporu

⁴⁹⁶ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı; SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları Raporu

⁴⁹⁷ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁴⁹⁸ Zeki Şeremet, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

sonra tesisi satışa sunarak kazanç elde etmeye çalışmaktadır. Bu durum gerçek üreticilerin yatırımlarının geciktirmekte, zorlaştırmakta veya yatırımı imkânsız kılmaktadır.⁴⁹⁹

Öneriler:

- 1) Yetiştiricilik tesislerinin almış oldukları yetiştiricilik belgelerindeki tanımlanan kapasiteler oranında su kullanmaları sağlanmalı ve denetlenmelidir.
- 2) Üretim fazlalığının satış fiyatlarının düşmesi, pazarlama ve ihracatta sorunlar yaşanmasına neden olmaması için üretim planlaması ve etkin denetim yapılarak tesislerin kapasitelerinin üzerinde üretim yapmaması sağlanmalıdır.
- 3) Su kaynaklarının korunması ve çevre dostu yetiştiricilik yapılması için tesis çıkışlarında kullanılan filtrelerin çalışır vaziyette tutulması denetlenmeli, bu konuda tesis sahipleri bilinçlendirilmelidir.
- 4) Yetiştiricilik faaliyetleri sırasında havuz ve kafeslerde ölen su ürünlerinin çıkarılıp imha edilmesi sağlanmalı, bu su ürünlerinin satışa sunulmaması için denetimler sıklaştırılmalıdır. Tezgâhtaki su ürünlerinin menşei, sağlıklı ve tüketime uygun olup olmadığı kontrol edilmeli ve belgelendirilmelidir.
- 5) Yetiştiricilik yapmayacağı halde yetiştiricilik alanının kullanım hakkını alarak üretim sürecine zarar verenlerin önlenmesi için tedbirler alınmalı ve yaptırımlar artırılmalıdır.

9.3.14 Tekelleşmeye Karşı Küçük Üreticinin Korunması

Geçmişte çok sayıda çipura ve levrek üreticisi Ege’de, Akdeniz’de müstakil olarak üretim yaparken bugün toplam üretim kapasitesinin büyük kısmı 10-15 firma tarafından yapılmakta ve tekelleşme meydana gelmiştir. Bu işletmeler yurtdışı pazarlarda düşük fiyattan ürünlerini satabilirken küçük işletmeler düşük balık satış fiyatları karşısında maliyetlerini karşılayamamakta ve rekabet etme şansları bulunmamaktadır. Bu durum Karadeniz’de de oluşmaya başlamıştır. Tekelleşme aynı zamanda balık yemlerini de etkilemektedir. Rekabet azaldığı için yem kalitesi düşerken fiyatlar yükselmektedir. Tekelleşmenin etkilerini önlemek için müdahale alımı gibi tedbirlerin uygulamaya konulması değerlendirilmelidir.⁵⁰⁰

Özellikle soğuk muhafaza veya işleme tesisine sahip olan firmalar, bu imkânlarla sahip olmayıp ürününü satmak zorunda kalan küçük üreticilerin ürünlerini düşük fiyattan

⁴⁹⁹ Hasan Kuzuoğlu, İlker Yıldırım, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı;

⁵⁰⁰ Zeki Şeremet, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

alabilmektedir.⁵⁰¹ Büyük firmaların iç pazardaki rekabet gücü ve fiyatların belirlenmesinde etkileri konusunu küçük ölçekli alabalık tesisleri de dile getirmiştir.⁵⁰²

Öneriler:

- 1) Küçük ölçekli işletmelerin sektöre girişlerini ve sektörde kalmalarını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
- 2) Küçük üretici korunarak uluslararası rekabet şartları oluşturulmalıdır.
- 3) Küçük ölçekli işletmelerin değişen şartlara ve piyasa koşullarına uyumunun sağlanması için desteklenmesi gerekmektedir.

9.3.15 Yem Maliyetleri

Hayvancılık sektöründe olduğu gibi su ürünleri yetiştiriciliğinde de en büyük üretim maliyetini yem masrafları oluşturmaktadır. Öte yandan yem ham maddelerinin çoğu yurtdışından ithal edilmektedir. İthal edilen ürünlerin fiyatlarına göre yapılan üretimin maliyetleri yüksek olabilmektedir. Yetiştiricilik üretimini geliştirme ve büyütme planları yapılırken hayvansal ve bitkisel yem hammaddelerinin üretimi, tedariki ve yem üretiminin de iyi planlanması gerekmektedir.⁵⁰³

Türkiye genelinde balık yemi üreten fabrika sayısı 2007 yılında 10 adet iken, 2017 yılında 23 adede ulaşmış, 2023 yılında ise bu rakam 30 adet olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydın, İzmir, Muğla ve Samsun en çok balık yemi fabrikası olan illerdir.⁵⁰⁴ Bu balık yemi fabrikalarında çipura, levrek ve alabalık yemleri üretilmektedir. İki balık yemi fabrikası hariç tamamı yerli firmalardan oluşmasına karşın hammadde ve makine/teçhizatı dışa bağımlılık bulunmaktadır.

Balık yemi imalatı; girdileri bakımından hayvansal ürünler imalatı (balık unu, balık yağı, kemik unu, et unu, kan unu, tavuk unu vb.) ve bitkisel üretim imalatı (soya küspesi, soya yağı, buğday kepeği vb.) teknoloji bakımından ise gıda ekstrüzyon makineleri imalatı ile ambalaj imalatı sektörüyle kuvvetli bağlantılara sahiptir.

Balık unu, balık karma yemleri içerisinde çoğunlukla kullanılan en önemli hayvansal protein kaynağıdır. Küresel balık unu ve balık yağı tüketim oranları son on yılda iki katına ulaşmıştır. Çeşitli çevresel olaylar sonucunda balık avcılığındaki azalmalar, balık unu fiyatlarının aşırı artışı beraberinde getirmiştir. Ülkemizde yıllık avlanan toplam hamsinin

⁵⁰¹ Ebubekir Kopuz, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁰² Tarkan Ünal, 09.02.2024 tarihli Kayseri Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

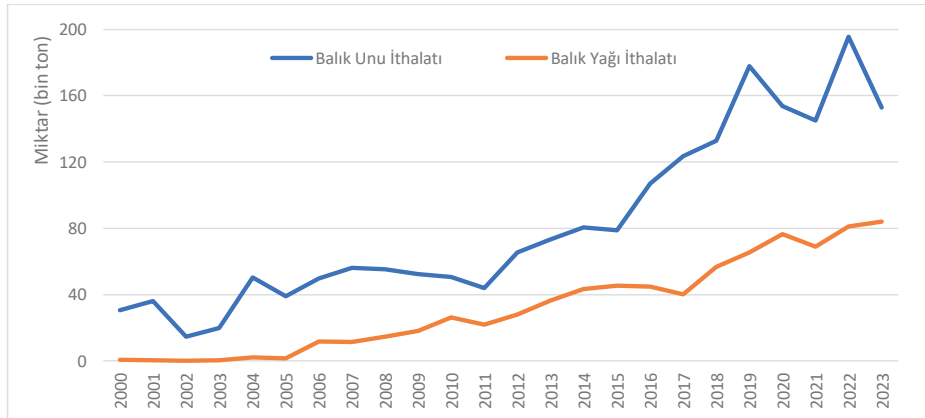
⁵⁰³ Prof. Dr. Kenan Köprücü, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁰⁴ https://www.tarimorman.gov.tr/GKGM/Belgeler/DB_Yem/yem_isletmeleri/Balik_Yemi_Ureten_Isletmeler.pdf

yaklaşık yarısı balık unu ve yağı olarak işlenmektedir. Mevcut balık unu ve yağı fabrikaları ülkemizde ihtiyaç duyulan balık unu ve yağı üretimini karşılayamadıklarından bu ürünlerin büyük bir kısmı ithal edilmektedir. Balık yeminde kullanılan hammaddelerin %80’inde (balık unu, soya unu, mısır ve glutenler, katkı maddeleri) dışa bağımlılık söz konusudur. Bununla birlikte yem yapımında kullanılan vitamin ve premikslerin de birçoğu ithal edilmektedir. Bu nedenle, yerli hammadde üretimlerinin desteklenmesi, üretimlerin teşvik edilmesi, bu ürünlerde markalaşmanın artırılması ve Ar-Ge faaliyetlerinin yürütülmesi oldukça önemlidir.

Yetiştiricilik üretiminde en büyük masraf kalemi %65-70 oranında yem maliyetleridir. Yem hammaddeleri olan balık unu-yağı çoğunlukla ithal edildiği için üretim maliyetleri döviz kurundan etkilenmektedir. Ayrıca yeme katılan soya da ithal edilmektedir. Bunların dışında bağlayıcı maddeler olan mısır, buğday ve diğer katkı maddeleri de ithal olarak gelebilmektedir.⁵⁰⁵

Son yıllarda yetiştiricilik üretiminin artmasıyla balık unu ve yağına olan talep de atmaktadır. Balık unu ve yağında yerli üretim ihtiyacı karşılayamadığı için bu ürünlerin ithalatı da giderek artmaktadır. (Şekil 48)

Şekil 48. Balık Unu ve Yağı İthalat Miktarları

(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁵⁰⁶

İthalata yönelik bir üretim modeli hem verimliliği hem de sürdürülebilirliği olumsuz etkilemektedir. Tarım, yem ve hayvancılık sektörleri birbirini önemli ölçüde etkileyen sektörlerdir. Her üç sektöre ait planlamalar bu etkileşimler göz önünde bulundurularak

⁵⁰⁵ Gökhan Çakır, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁰⁶ TÜİK, 2024a. a.g.k.

yapılmalıdır. Yem maliyetini düşürmek için yerli üretim harekete geçirilmelidir. Bu amaçla yağlı tohumlu bitkisel üretimimiz acil olarak arttırılmalıdır.⁵⁰⁷

Büyük firmalar yem ihtiyaçlarını zor da olsa karşılayabilirken küçük işletmeler yüksek yem fiyatları karşısında ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. Buna çözüm olarak büyükbaş hayvancılık yemlerinde olduğu gibi Tarım Kredi Kooperatifleri Birliğinin balık yemi üretimiyle ilgi faaliyette geçmesi ve balık yemi fabrikası kurması talep edilmektedir.⁵⁰⁸

Su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletmelerin yem ve hammadde sorunları AR-GE çalışmaları desteklenerek çözülmelidir.⁵⁰⁹

Öneriler:

- 1) Yetiştiricilik üretimini geliştirme ve büyütme planları yapılırken hayvansal ve bitkisel yem hammaddeleri ve katkı maddelerinin üretimi, tedariki ve yem üretiminin de planlanması gerekmektedir.
- 2) Alternatif yem hammaddeleri ve yem katkı maddesi vb. üretimi için Ar-Ge çalışmaları arttırılmalıdır.
- 3) Yem, yem hammaddesi ve yem katkı maddesi vb. ürünlerde yerli üretimin artırılması teşvik edilmeli, bu ürünlerde dışa bağımlılığın azaltılması sağlanmalıdır.
- 4) Küçük işletmelerin yem ihtiyaçlarını karşılamak üzere Tarım Kredi Kooperatifleri'nin balık yemi üretimiyle ilgi faaliyet yürütmesi değerlendirilmelidir.

9.3.16 Yumurta İhtiyacı

Deniz ve iç sularda alabalık yetiştiriciliği üretiminin artması ve Türk somonu yetiştiriciliğindeki gelişmeler kaliteli alabalık yumurta ve yavrusu ihtiyacını artırmıştır. Kaliteli yavru ihtiyacı yurtiçinden karşılanamadığı için yurtdışından yumurta ithal edilmektedir. Yerli yumurta ve yavru üretimin artırılması gerekmektedir.⁵¹⁰

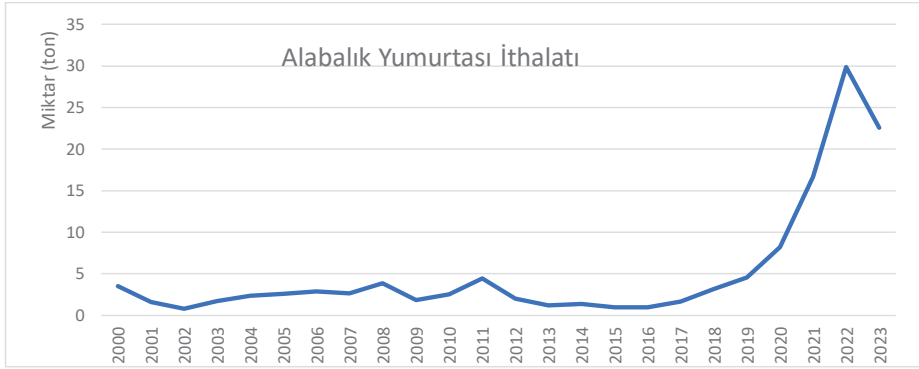
Yetiştiricilik üretimindeki yükseliş ve buna bağlı olarak yetiştiricilik tesislerinin yumurta ihtiyacının karşılanması amacıyla yurtdışından ithal edilen alabalık yumurtası miktarları son yıllarda artmıştır. (Şekil 49)

⁵⁰⁷ Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

⁵⁰⁸ İlker Yıldırım, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁰⁹ Doç. Dr. Birol Baki, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

⁵¹⁰ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi) tarafından Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

Şekil 49. Alabalık Yumurtası İthalat Miktarları
(Kaynak: TÜİK, 2024a)⁵¹¹

Öneriler:

- 1) Hastalıktan arı kuluçkahanelerde sertifikalı yumurta ve yavru üretimi teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- 2) Alabalık yetiştiriciliğinde kaliteli yerli yumurta ve yavru üretimini sağlamak ve verimliliği artırmak için ıslah çalışmaları yürütülmelidir.
- 3) Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı su ürünleri üretme istasyonlarında yumurta ve yavru üretiminin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amacıyla özel sektör ve üniversitelerle iş birliği yapılmalıdır.

9.3.17 Aşı İhtiyacı

Yetiştiricilik ortamlarında balık hastalıklarının kontrolü, balıkların çok büyük popülasyonlar halinde bulunmasından ve hastalığın su ortamında çok kolay yayılma riski taşımasından dolayı son derece önemlidir. Bu nedenle balıkların aşılınması hastalıklardan korunmasının etkili yöntemlerinden biridir. Balıklarda uygulanan aşılama metotları, söz konusu canlıların su içerisinde yaşaması ve yoğun olarak yetiştirilmesi nedeniyle diğer kara hayvanlarına göre bazı farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte balıklarda aşılar enjeksiyon yöntemi başta olmak üzere ağız yoluyla, püskürtme, daldırma, banyo vb. yollarla uygulanabilmektedir. Ağız yoluyla verilen aşılar sindirim kanalında tahribata uğrayabilmesi nedeniyle yeterli seviyede bağışıklık sağlayamamaktadır. Günümüzde bakteriyel

⁵¹¹ TÜİK, 2024a. a.g.k.

hastalıklardan korunmada ticari aşılama metodu olarak balığın aşı çözeltisi içerisine bırakılması ve enjeksiyon yöntemleri tercih edilmektedir⁵¹².

Balık aşıları halen 40'tan fazla ülkede 17 farklı türde balığı, 22 farklı bakteri türü ve 6 viral hastalık etkenine karşı koruma amacıyla kullanılmaktadır⁵¹³. Ülkemizde 2020 yılı itibarıyla, 230 milyon levrek, 240 milyon çipura ve yine yaklaşık 250 milyon alabalık yavrusu üretildiği düşünülmektedir⁵¹⁴. Bu kadar büyük bir üretimde deniz balıklarının %95'i, alabalığın ise %80'i aşılanmaktadır. Ülkemizde 2017 itibarı ile 11 adet firma ruhsat sahibidir²⁵. Vibriosis, enterik kızıl ağız hastalığı, aeromonas ve pasteurellosis etmenlerine karşı aşılama yapılmaktadır. Bu aşılardan tamamı yurtdışı orjinlidir. Yetiştiriciliğe alınan 750 milyon yavru balığın aşılandığı düşünülürse 0,025 €/adet maliyet hesabıyla 18,7 milyon € değerinde aşı bedeli her yıl ithal edilen aşılardan dolayı ödenmektedir. Ekonomik kaybın yanı sıra, çeşitli sebeplerle aşı ithalatının gerçekleştirilememesi gibi bir durumda su ürünleri yetiştiricilik sektörü aşılamamaya bağlı hastalıklardan dolayı balık ölümleriyle karşılaşarak büyük zarar görebilecektir. Bu nedenle yerli aşılardan geliştirilip bir an önce yoğun olarak üretilmesi sağlanmalıdır.

Bununla birlikte moleküler düzeyde hızlı tanı kitlerinin geliştirilmesi önemlidir. Bu şekilde erken dönemde hastalık tanısı konularak, tedavi veya yetiştiricilik ortamında iyileştirmeye gidilmesi sağlanabilecektir.

Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan anestezi maddelerin çevre ve balık sağlığı açısından önemi oldukça büyüktür. Su ürünleri yetiştiriciliğinde anestezi madde olarak bitkisel ürünler, sentetik anesteziklere karşı iyi bir seçenek olarak görülmektedir. Bu kapsamda bitkisel kökenli ve doğal formülü anestezi maddelerin kullanılmasının yaygınlaştırılması/zorunlu hale getirilmelidir.

Öneriler:

- 1) Aşı, ilaç anestezi madde vb. üretimi için Ar-Ge çalışmaları artırılmalıdır.
- 2) Aşı, ilaç, anestezi madde vb. ürünlerde yerli üretimin artırılması teşvik edilmeli, bu ürünlerde dışa bağımlılığın azaltılması sağlanmalıdır.
- 3) Bitkisel kökenli ve doğal formülü anestezi maddelerin kullanılması yaygınlaştırılmalıdır.

⁵¹² Demirdelen, D., Cengizler, İ., Aldık, R., "Ege Bölgesi'nde Yer Alan Deniz Balıkları Yetiştiriciliği Sektöründe Aşı Kullanımı ve Etkinliği", Int. J. Pure Appl. Sci., 2018, 4(2):124-132.

⁵¹³ Yalınkılıç, H.S. ve Kum, C., "Balık Hastalıklarında Aşı Kullanımı", Türkiye Klinikleri Vetinerey Sciences Pharmacology and Toxicology - Special Topics, 2016, 2(1). 38-46.

⁵¹⁴ <https://feap.info/wp-content/uploads/2022/03/production-report-v1.1.1.pdf>

9.3.18 Balık Atıklarının Yemlerde Kullanımı

Aydın ve Muğla illerinde yetiştirilen çipura levrek balıklarının temizlenme ve işlenmesinden büyük miktarlarda atık oluşmaktadır. Yaklaşık 120 bin ton civarında balığın prosesinden tahminen, 20-25 bin ton civarında atık oluşmaktadır. Bu atıklar “rendering” adı verilen işleme yöntemiyle balık yemlerinde tekrar ham madde olarak kullanılmak istenmektedir. Ancak mevzuata göre bir balık türünün yeminde kendi türünün atıkları hammadde olarak kullanılamamaktadır. Karadeniz’den ve Kahramanmaraş’tan alabalık atıkları bu bölgeye getirilip yem ham maddesi olarak değerlendirilmektedir. Çipura-levrek işlemlerinde oluşan atıkların değerlendirilmesi için bir çalışma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.⁵¹⁵

Öneriler:

- 1) Balıkların temizlenme ve işlenmesinden doğan atıkların her tür için ayrı ayrı toplanıp işlenerek farklı türdeki canlıların yemlerinde kullanılmasına yönelik tedarik, işleme ve dağıtım mekanizması kurulması teşvik edilmelidir.
- 2) Balık işleme atıklarının farklı amaçlarla değerlendirilmesi konusunda bilimsel araştırmalar yapılmalıdır.

9.3.19 Açık Deniz Yetiştiriciliği

Su ürünleri yetiştiricilik sektörü son yıllarda hızlı bir gelişim göstererek oldukça büyümüştür. Kıyılardaki potansiyel yetiştiricilik alanlarında yetiştiricilik tesisleri kurulmuş ve artık yeni tesis kuracak alanlar çok azalmıştır. Kıyılardaki bu sahaların, turizm, ulaşım, denizcilik vb. diğer paydaşlar tarafından da kullanılıyor olmasının yanı sıra çevresel taşıma kapasitesi gibi faktörler de yetiştiricilik sektörünün büyümesini yavaşlatmaktadır. Sektörün gelişimine yeni bir açılım sağlamak için teknolojik gelişmelerin de desteğiyle, daha açık deniz alanlarında veya daha derin bölgelerde yeni yetiştiricilik alanları oluşturulmalıdır.⁵¹⁶

Öneriler:

- 1) Açık deniz yetiştiriciliği teşvik edilerek mavi vatandaşın uygun deniz alanlarının sunduğu yetiştiricilik imkânlarından faydalanılması sağlanmalıdır.

9.3.20 Çift Kabuklu Yetiştiriciliği

Bulundukları su ortamını süzerek beslenmeleri, dışarıdan yemleme yapılmaması ve yok denecek kadar az atık bırakmaları sebebiyle çevre dostu olarak bilinen çift kabuklulardan

⁵¹⁵ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵¹⁶ Prof. Dr. Murat Yiğit, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Akdeniz midyesi ve akivades gibi türlerin yetiştiriciliği dünyada yaklaşık 30 milyar dolar, Avrupa’da ise 5 milyar avro hacminde bir pazara sahiptir. Ülkemizde Güney Marmara, Karadeniz ve Kuzey Ege kıyıları çift kabuklu, özellikle Akdeniz midyesi (*Mytilus galloprovincialis*) yetiştiriciliği için uygun sahalardır. Günümüzde Güney Marmara kıyıları (Çanakkale, Yalova, Bandırma ve Erdek kıyıları) ile beraber İzmir orta ve dış körfezde ve de az miktarda Karadeniz’de Akdeniz midyesi yetiştiricilik tesisleri kurulmuş ve yeni tesisler kurulması konusunda talepler devam etmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından projesi onaylanan çiftliklerde üretilen Akdeniz midyesi ile halk sağlığı riskleri ortadan kalkacaktır. Yasa dışı avcılık yoluyla izlemesi yapılmayan sahalardan toplanan midyeler, midye dolma olarak kayıt dışı olarak pazarlanabilmektedir. Akdeniz midyesi çiftliklerinin kurulması, kullanılmayan deniz alanlarının ülke ekonomisine katkıda bulunmasına hizmet edecek ve böylece, AB büyüme politikaları arasında yer alan mavi büyümenin Türkiye’de uygulanmasına örnek teşkil edecektir.

Avrupa Komisyonu Sağlık ve Tüketicinin Korunması Genel Müdürlüğü, Gıda ve Veterinerlik Ofisi, 2015 yılında Türkiye’den canlı kara midye ürün ihracatını askıya almıştır. Aynı ofis, çift kabuklu yumuşakçalarla ilgili ikinci denetimi, uzak denetleme yöntemiyle Ekim 2021’de ve yerinde denetleme yöntemiyle de Mayıs 2022’de yapmıştır. Ofis, 2015’teki son ziyaretten bu yana ilerleme kaydedildiğini bildirmiştir. Türkiye, AB’ye canlı çift kabuklu yumuşakça ihraç edemez, ancak donmuş ve işlenmiş olanları gönderebilir şeklinde düzenleme yapılmıştır.⁵¹⁷ Bu olumsuz tabloyu tersine çevirebilmek, yasa dışı midye avcılığı önlemek için denetimli şartlarda üretim yapan midye çiftliklerinin yaygınlaşmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüz itibarıyla, Akdeniz midyesi yetiştiriciliği yapan ve yapmayı planlayan yatırımcılar önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- 1) Müracaat ve üretim izninin alınması sırasındaki bürokratik işlemler ve özellikle bazı kurumların konu ile ilgili görüşlerini bildirmeleri çok uzun zaman almaktadır. Hali hazırda kıyı şeridinde turizm yatırımı yapılmamış bölgelerimizdeki uygun olan bazı alanlarda, ileride turizm yatırımı yapılabilme ihtimali gerekçesiyle midye yetiştiriciliği lisansı alınması mümkün olamamaktadır. Oysa Akdeniz midyesi yetiştiriciliğinin denize ve çevreye olumlu etkilerinin bulunduğu, midye yetiştiriciliğin deniz biyo-çeşitliliğine, çevreye ve

⁵¹⁷ “EU assesses produce and shellfish controls in Turkey” <https://www.foodsafetynews.com/2023/03/eu-assesses-produce-and-shellfish-controls-in-turkey/> (Erişim tarihi: 7 Kasım 2024)

insan sağlığına olumsuz bir etkisinin bulunmadığı, faaliyetin çevre kirliliğine sebebiyet verebilecek nitelikte olmadığı belirtilmektedir.

- 2) Ülkemizde, 29 Temmuz 2022 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı “Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliğinde” kültür balıkçılığı dışında kalan su ürünleri yetiştiricilik (kabuklu, yumuşakça ve eklembacaklılar vb.) projeleri de ÇED kapsamına alınmıştır. Avrupa kıtasında ilk midye yetiştiriciliği, 1235 yılında Fransa’nın Kuzey kıyılarında bulunan Aigullion Körfezinde yapılmıştır. Bugün aynı körfezde hala midye yetiştiriciliği yapılmaktadır. Günümüzden 7-8 yüzyıl önce başlayan bu faaliyeti Fransa henüz ÇED kapsamına almamıştır. Güney Amerika ülkesi olan Şili yılda 1 milyon tondan fazla midye üretmesine rağmen bu ülkede de midye ÇED kapsamında yer almadığı gibi, balık çiftliklerine yakın olan sahalarda midye çiftliklerinin kurulması teşvik edilmektedir. Bununla birlikte AB Bölge Ofisi, Baltık Denizi’nde kurulan midye çiftliklerinin bölgenin ötrifikasyon riskini azaltmasında etkin olabileceğini bildirmiştir⁵¹⁸. Benzer şekilde Birleşik Krallık’ın ilk büyük ölçekli, açık deniz, uzun hatlı midye çiftliği, ilk halatlarını 2013 yılında Birleşik Krallık’ın güneybatısındaki Lyme Körfezi’nde, balıkçılık nedeniyle büyük ölçüde bozulmuş bir deniz yatağında konuşlandırmış ve burada yapılan incelemelerde tahrip olan sahada dip yapısında iyileşmeler olduğunu bildirmiştir⁵¹⁹. Çevreci bir üretim olduğu çeşitli çalışmalarla belirlenmiş olan Akdeniz midyesi yetiştiriciliğinden ÇED belgesi istenmesi yatırımcıların faaliyete geçmelerini geciktirmektedir.
- 3) Yetiştiricilik amacıyla kurulan Akdeniz midyesi çiftliklerine doğadan anaç toplama izni verilmemelidir. Çünkü Türkiye kıyılarında midye yetiştiriciliği için uygun sahalarda yavru Akdeniz midyesi sorunu bulunmamaktadır. Doğal alanlarda üreyen Akdeniz midyelerinin çiftlik sahasına taşınması ile Akdeniz midyesi yetiştiriciliği için istenmeyen türlerin (*Balanus* sp, *Polycheata* sp. Vb.) çiftlik sahasına bulaşmasının önü açılmış olunacaktır. Bu tür taşınım ile hareket eden patojenler orada bulunan doğal popülasyonlara da zarar verebilmektedir.

⁵¹⁸ “EU assesses produce and shellfish controls in Turkey” <https://www.foodsafetynews.com/2023/03/eu-assesses-produce-and-shellfish-controls-in-turkey/> (Erişim tarihi: 7 Kasım 2024)

⁵¹⁹ Bridger, D., Attrill, M.J., Davies, B.F.R., Holmes, L.A., Cartwright, A., Sheehan, E.V. et al. (2022) The restoration potential of offshore mussel farming on degraded seabed habitat. *Aquaculture, Fish and Fisheries*, 2, 437–449. <https://doi.org/10.1002/af2.77>

- 4) Ülkemiz için Akdeniz midyesi yetiştiriciliğine takiben istiridye, akivades gibi çift kabukluların yanında deniz patlıcanı, mavi yengeç vb. türlerin de yetiştiricilik çalışmalarının başlanması gerekmektedir.
- 5) Son yıllarda Marmara Denizi'nde gözlenen, balıkçılık, turizm ve su ürünleri yetiştiriciliği gibi ekonomik faaliyetler üzerinde ağır sonuçları olan müsilaaj oluşumu, çeşitli deniz organizmaları tarafından üretilen, denizel besin ağı üzerinde tahrip edici özelliğe sahip, birkaç milimetreden onlarca santimetreye kadar değişen boyutlardaki partiküllerin fiziksel olarak bir araya gelmesiyle, bakteriler ile birlikte tek hücreli fitoplanktonik organizmaların değişen ortam koşullarına tepki olarak verdikleri bir organik madde birikimidir. Müsilaaj artışının 6 ay gibi uzun bir süre devam etmesinin, büyük bir alanda habitat kayıpları oluşturduğu, ekolojik tahribat kadar ekonomik kayıplara neden olduğu, balıkçılık dahil birçok ekosistem hizmetlerini etkilediği bilinmektedir. Bir iç deniz olan Marmara Denizi üzerinde çevresel parametrelerin izlenmesi önemlidir. Akdeniz midyesi yetiştiriciliği, müsilaaj gibi bir felaketin tekrar gerçekleşmesi durumunda doğrudan etkilenecek ve yatırımlar zarar görecektir. Bunun engellenmesi için kirlетici unsurların önlenmesi ve sürekli izlemenin yapılarak erken uyarı sistemlerinin aktif edilmesi önemlidir.
- 6) Çift kabuklu yumuşakça yetiştiriciliği faaliyetinde üretimin ve hasadının yapılabilmesi için AB direktiflerine uyumlu olarak saha izleme programı yürütölmektedir. Bu program kapsamında çiftlik sahasından bölgeye ait su ve midye eti numuneleri alınmaktadır. Bu numuneler, Tarım ve Orman Bakanlığı laboratuvarlarında üreticiler tarafından analiz ettirilmektedir. Söz konusu analiz ücretleri üreticiler tarafından yüksek bulunarak düşürölmesi talep edilmektedir.

Çift kabuklu türlerinin üretimi son zamanlarda giderek artmaktadır. AB ölkelerine ihraç edilecek midye, istiridye gibi ürünlerin üretim şartları su parametreleri ve üretilen ürünlerin analizleri yapıldıktan sonra ihracatına izin verilmektedir. Denetimlerde AB mevzuatına göre belirlenmiş kriterler sağlanamadığı durumda ihracat yapılamamaktadır. Bu noktada hem üreticilerin hem Bakanlığın yapması gereken faaliyetler ve alması gereken tedbirler bulunmaktadır. İhraç yapılamadığı durumda ürünler elde kalmakta ve zarar oluşmaktadır.⁵²⁰

⁵²⁰ Niyazi Önen, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Yetiştiriciliğin yoğun olduğu bölgelerde numune alım süreçleriyle ilgili işlemlerin hızlandırılması için Tarım ve Orman Bakanlığı il ve ilçe müdürlüklerinin altyapı, araç-gereç ve personel yetersizlikleri giderilmelidir.⁵²¹

Denizde küçük tekne veya botlarla kaçak olarak midye avlanıp satılması, midye yetiştiriciliğinde fiyatların düşmesine ve maliyetlerin karşılanmasının zorlaşmasına neden olmaktadır.⁵²² Ayrıca, denetimsiz olarak toplanan midyelerin sağlık koşullarını sağlayıp sağlamadığı da bilinmemektedir. Yasa dışı olarak midye avcılığının ve satışının hem denizde hem de karada etkin şekilde denetlenmesine ihtiyaç vardır.⁵²³

Öneriler:

- 1) Dünyadaki artan kabuklu üretimi ve talebine paralel şekilde ülkemizde de Akdeniz midyesi çiftliklerinin kurulması ile kullanılmayan deniz alanlarının ülke ekonomisine katkı sağlamalı ve mavi büyümeden faydalanma oranı artırılmalıdır.
- 2) Akdeniz midyesi yetiştiriciliği yanında istiridyeye, akivades gibi çift kabukluların ve deniz patlıcanı, mavi yengeç vb. türlerin de yetiştiricilik çalışmaları yapılmalıdır.
- 3) Çift kabuklu yetiştiricilik ortamlarının kirletici unsurlardan etkilenmemesi ve kirlilik kaynaklarının önlenmesi için sürekli izleme ve erken uyarı sistemlerinden faydalanılmalıdır.
- 4) Özellikle AB ülkelerine düzenli olarak çift kabuklu ihracatının yapılabilmesi için alınması gereken tedbirler kamu ve özel sektör iş birliği içerisinde gerçekleştirilmelidir.
- 5) Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından ÇED kapsamına alınan çift kabuklu yetiştiricilik tesislerinin ÇED kapsamından çıkarılmalıdır.
- 6) Marmara Denizi başta olmak üzere suyu filtreleme yoluyla beslenerek suyu temizleyen midye, istiridyeye, akivades gibi çift kabuklu yumuşakça üretiminin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan yavrunun karşılanabilmesine yönelik kuluçkahaneler kurulmalı ve/veya kurulması teşvik edilmelidir.

9.3.21 Potansiyel Yetiştiricilik Alanlarının Belirlenmesi ve Tahsisi

Türkiye'nin de uyguladığı, “Su Ürünleri Yetiştiricilik Sahası” sistemi FAO-GFCM tarafından Akdeniz için önerilmiş bir sistemdir. Bu amaçla 2006 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunda yapılan bir değişiklik ile kıyılarda ve kıyıya yakın sularda bulunan balık

⁵²¹ Zeki Demirbilek, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵²² Ali Seven, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵²³ İdris Yüksek, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

çiftliklerinin kapatılması ve açık sulara taşınması gündeme gelmiştir. Bunun üzerine 2008 yılında birçok bakanlığın ilgili temsilcileri ile birlikte Denizcilik Müsteşarlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığının katılımlarıyla İzmir, Aydın, Muğla ve Mersin illeri için yer belirlemesi yapılmış ve imza altına alınmıştır. Bu alanlar belirlenirken bölgelerin turizm, tarih ve doğal özellikleri, sit ve arkeolojik durumları, gemi seyir ve yol güzergâhları göz önünde tutulmuştur. Bu yerler ilgili yönetmelikte yer alan 40 m'den fazla derinlik, 0,6 deniz milinden fazla kara uzaklığı ve 0,1 m/sn fazla akıntı hızına sahip alanlar olarak “Potansiyel Su Ürünleri Yetiştiricilik Sahası” olarak belirlenmiştir. Taşınma öncesi tüm tesisler ÇED belgelerini almıştır ve ÇED onaysız hiçbir tesis yetiştiricilik yapmamaktadır. Şu anda ise önceden potansiyel olarak anılan alanlar “Su Ürünleri Yetiştiricilik Sahası” olarak adlandırılmaktadır. Aşağıda ülkemizin uyguladığı bu alanların uluslararası oluşum ve tavsiye süreçleri detaylandırılmıştır.

Su ürünleri yetiştiriciliği için tahsis edilmiş bir bölge (Allocated Zone for Aquaculture, AZA) "*Su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilmesinin diğer kullanımlara göre önceliğe sahip olduğu ve bu nedenle öncelikle su ürünleri yetiştiriciliğine tahsis edilecek bir deniz alanıdır. Bir AZA'nın belirlenmesi, idari organların bir bölgedeki belirli mekânsal alanların akuakültür gelişimi için önceliğe sahip olduğunu yasal olarak belirlediği katılımcı mekânsal planlama yoluyla bölgeleme süreçlerinden kaynaklanacaktır*".⁵²⁴

Su ürünleri yetiştiriciliğinin hızlı gelişimi, sektörün sürdürülebilirliğini güvence altına almak için bütünleşmiş bir kıyı bölgesi yönetimi yaklaşımını gerektirmektedir. Bu amaçla, pazar rekabeti, çevresel sorunlar, su ürünleri yetiştiriciliği çiftlikleri için kıyı alanlarında yer tahsisi ve kıyı alanı ile kaynaklarının farklı kullanıcıları arasındaki rekabet de dahil olmak üzere, su ürünleri yetiştiriciliği endüstrisinin şu anda karşı karşıya olduğu zorlukları ele almak için kısa, orta ve uzun vadeli önlemlerin acilen uygulanması gerekmektedir.

Kıyı bölgelerinin kullanımı üzerindeki artan baskı ışığında, denizde su ürünleri yetiştiriciliği için uygun alanların mevcudiyeti, Akdeniz ve Karadeniz bölgesinde sektörün daha da gelişmesi için bir darboğaz haline gelmektedir. Bu durum, su ürünleri yetiştiriciliğinin kıyı bölgelerinde meydana gelen diğer insan faaliyetleriyle uyumlu bir şekilde bütünleşmesini teşvik etmek amacıyla, yer seçiminin iyileştirilmesini ve su ürünleri yetiştiriciliği için özel deniz mekansal planlamasının oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, AZA'ların kurulması, Akdeniz ve Karadeniz'de su ürünleri yetiştiriciliğinin

⁵²⁴ FAO, Allocated zones for aquaculture: a guide for the establishment of coastal zones dedicated to aquaculture in the Mediterranean and the Black Sea. General Fisheries Commission for the Mediterranean. Studies and Reviews.

sürdürülebilir kalkınması için bir öncelik olarak kabul edilmektedir, çünkü kıyı alanlarına entegrasyonunu kolaylaştırabilir ve ilgili farklı makamlar ve aktörler arasında koordinasyonun geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

Akuakültür için alan tahsisi ve yönetim tanımını daha da geliştirmek ve bir bilgi birikimi oluşturmak amacıyla GFCM, su ürünleri yetiştiriciliği için uygun alanlarda Akdeniz akuakültürü için yer seçimi ve taşıma kapasitesinin geliştirilmesi (SHoCMed2) projesini uygulamış ve 2016 yılında tamamlanmıştır. Türkiye’de bu proje kapsamında yetiştiricilik sahaları belirlenmiştir. GFCM’in temel hedefi, görev alanındaki deniz kaynaklarının iyi kullanımını, rasyonel yönetimini, korunmasını ve geliştirilmesini ve bunun yanı sıra su ürünlerinin sürdürülebilir gelişmesini sağlamaktır. SHoCMed projesi çerçevesinde, akuakültür yönetimi için aşağıdaki iki öncelik belirlenmiştir⁵²⁵:

- 1) Akdeniz ve Karadeniz ülkelerinin yararına AZA’lar tanımlanmalı ve bunların kurulması ilgili ulusal makamlar tarafından desteklenmelidir. Buna göre, ilgili hükümler ulusal mevzuatlarda ve kalkınma planlarında yer almalıdır.
- 2) Su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilmesi ve yönetimi için AZA’ların uygulanması bu ülkeler için bir öncelik olarak değerlendirilmeli ve önerilen bir dizi kılavuza göre yürütülmelidir.

Geçmişte Tarım ve Orman Bakanlığı ve ilgili diğer bakanlıklarla ortaklaşa belirlenen potansiyel yetiştiricilik alanları, sonraki yıllarda ilan edilen turizm bölgeleri içerisinde kalması ve diğer kurumların farklı proje alanlarında kalması gibi nedenlerle üretim faaliyetleri için yeterince kullanılamaz hale gelmektedir. İzmir Bölgesindeki potansiyel yetiştiricilik alanlarında olduğu gibi bu alanlardaki tesislerin üretime devam etme imkânının kalmaması; başka yere taşınması veya kapasite artışlarına izin verilmemesi gibi sorunlara neden olmaktadır. Sektörün üretimini sürdürmesi ve gelişmesi için İzmir Bölgesinde yeni potansiyel üretim sahalarının belirlenmesi ve buralarda üretime başlanması gerekmektedir.⁵²⁶

İzmir-Dikili’de yer alan 1 ve 2 numaralı potansiyel su ürünleri üretim alanlarında, bölgenin taşıma kapasitesini aşmayacak şekilde tesislerin kapasite artışı veya yer değişikliği

⁵²⁵ FAO-GFCM. 2011. Report of the Workshop on the definition and environmental monitoring within Allowable Zone of Effect (AZE) of aquaculture activities within the Mediterranean countries (WGSC-SHoCMed). 34 pp. GFCM internal document.

⁵²⁶ İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Durum Tespiti hakkında rapor.

taleplerine Tarım ve Orman Bakanlığı izin verdiği halde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından görsel olarak uygun görülmediği gerekçesiyle ret cevabı verilmektedir.⁵²⁷

Karaburun Bölgesinde, Çeşme Bölgesinde ve Dikili’de bulunan tesisleri Dikili’deki potansiyel alan olarak belirlenmiş alanın içerisine kapasiteyi artırmadan taşıma talebine Kültür ve Turizm Bakanlığı turizm potansiyel alanına yakın olduğu gerekçesiyle izin vermemektedir.⁵²⁸

Benzer şekilde, İzmir, Alaçatı, Mersin Körfezinde ilan edilen Ege Turizm Merkezi projesi sınırları içerisinde kalan 7 numaralı potansiyel su ürünleri üretim alanında bulunan bazı balık çiftlikleri, Kültür ve Turizm Bakanlığının talebi üzerine Sığacık Körfezindeki 9 numaralı potansiyel su ürünleri üretim alanına taşınmak için başvuru yapmış ve bu başvuru Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygun görülmüştür. Fakat, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın tesislerin taşınması için uygun gördüğü alan sert hava koşullarında kafeslerin ve barç (otomatik yemleme) sisteminin muhafazasını sıkıntıya sokacak 200-250 metre derinlikteki açık deniz alanları olmuştur.⁵²⁹

İyi bir planlama ve iş birliği sağlanarak, İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi hem turizm hem de su ürünleri yetiştiriciliğinde önde gelen ülkelerdekine benzer şekilde, her iki sektörün uyum içerisinde birlikte faaliyet gösterebileceği bir yapıya kavuşulmalıdır.⁵³⁰

Kastamonu’da iç sularda alabalık yetiştiriciliği yapılmakta, ancak denizde ağ kafes yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Karadeniz’de yapılan ve son yıllarda artan denizdeki Türk somonu yetiştiriciliğinden Kastamonulu müteşebbisler de faydalanmak istemektedir. Kastamonu sahillerinde uygun bölgelerde ağ kafes tesislerinin kurulması için çalışma yapılmasını talep etmektedirler.⁵³¹ Ayrıca, küçük ölçekli balıkçıları koruyacak ve destekleyecek şekilde bu bölgede denizde yapılacak yetiştiricilik faaliyetlerine küçük ölçekli balıkçıların da dahil edilmesi talep edilmektedir.⁵³²

⁵²⁷ İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Potansiyel Yetiştiricilik Alanları hakkında bilgi notu ve yazışma belgeleri.

⁵²⁸ Salih Köşeler, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵²⁹ İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Potansiyel Yetiştiricilik Alanları hakkında bilgi notu ve yazışma belgeleri.

⁵³⁰ İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Durum Tespiti hakkında rapor.

⁵³¹ Oğuz Fındıkoglu, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵³² Turhan Öztürk, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Tarım ve Orman Bakanlığı-BSGM koordinasyonunda kamu araştırma enstitüleri ve üniversite uzman ve akademisyenlerinden oluşturulan bir komisyon tarafından su ürünleri yetiştiriciliği üretim alanları belirlenmeli ve izlenmelidir.⁵³³

Öneriler:

- 1) Bilimsel ve uluslararası geçerli kriterler ve yükümlülükler göz önünde bulundurularak yetiştiricilik alanlarının üretime tahsisine yönelik faaliyetler üretim planlamaları ve ihtiyaçlar doğrultusunda sürdürülmelidir.
- 2) Mevcut su ürünleri yetiştiricilik tesislerinde proje kapasitelerinin tamamının kullanılması öncelikli olarak sağlanmalı, fiili üretim kapasitesindeki kullanım oranı takip edilerek planlamalar güncellenmeli ve su ürünlerinde üretim planlaması kapsamında arz-talep dengesi gözetilerek gerekli görülen durumlarda farklı alternatif türler dışında yeni üretim amaçlı alan tahsisleri sınırlandırılmalıdır.
- 3) Daha önce belirlenmiş potansiyel yetiştiricilik alanlarında diğer kurumlar tarafından sonradan yapılan plan değişiklikleri yetiştiricilik tesisleri üzerinde büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Üretimin aksamaması ve üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması için kurumlar arası koordinasyon ve iş birliği güçlendirilerek ortak çözümler bulunmalıdır.

9.3.22 Su Ürünleri İhtisas Alanları/Organize Sanayi Bölgeleri

Ülkemizin Kalkınma Planları kapsamında gösterilen hedeflerin hızlı bir şekilde gerçekleştiği görülen su ürünleri sektörü, tamamına yakını özel sektör ağırlıklı üretim yapısıyla ekonomimizin de önemli bir sektörü olmuştur. Bu sektörün geliştirilmesi, kalkındırılması, üretim gücünün ve verimliliğinin artırılması için organize ve entegre sanayi bölgelerinde yatırımcıların bir araya gelmeleri faydalı olacaktır. Bu yapılanmalar yoluyla bölgenin kalkınması yanında su ürünleri sektörünün rekabet gücünün artırılması ve önemli fırsatlardan yararlanılması sağlanabilir. Kurulduğu bölgenin yenilik ve girişimcilik kapasitesinin geliştirilmesi, su ürünleri konusunda bölge ekonomisine yönelik tehdit ve risklerin önlenmesi için Su Ürünleri Tarıma Dayalı Organize İhtisas Sanayi Bölgesi kurulması önemlidir.

Su ürünleri üretimi ve su ürünleri sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi için, çalışma alanlarındaki su kaynakları ve üretim imkânları incelenip doğru bir planlama yapılması, proje

⁵³³ Doç. Dr. Birol Baki, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

uygulanacak bölgenin insan ve doğal kaynak varlığının tespiti, ortaya çıkabilecek sorunların ve doğabilecek çevresel problemlerin teşhisi, çözüm ve yol haritasının belirlenmesi, işleme ve pazarlama altyapısının oluşturulması gerekmektedir.

Ülkemizde yoğun yetiştiricilik yapılan veya potansiyeli olan bölgelerde “Su Ürünleri Organize Sanayi Alanları” veya “Su Ürünleri İhtisas Alanlarının” kurulması, su ürünleri yetiştiriciliği sektörünün gelişmesine, sürdürülebilirliğine, istihdam olanaklarının artmasına ve dünya pazarında söz sahibi olmasına katkı sağlayacaktır.⁵³⁴

Adana’da kurulması planlanan tarıma dayalı ihtisas organize sanayi bölgesinde yatırım yapmak için bekleyen müteşebbisler, sanayi bölgesinin kurulum sürecinin hızlandırılmasını, karar mekanizmalarında müteşebbislerin de yer almasını ve belirsizliklerin ortadan kaldırılarak bir an önce yatırımlara başlanmasını talep etmektedirler.⁵³⁵

Öneriler:

- 1) Ülkemizde yetiştiriciliğin yoğun olarak yapıldığı veya yetiştiricilik potansiyelinin yüksek olduğu bölgelerde “Su Ürünleri İhtisas Organize Sanayi Alanları” kurulmalı ve bu alanların kullanımı teşvik edilmelidir.
- 2) Kurulmakta olan veya planlaması yapılmış olan organize sanayi bölgelerinin hayata geçirilmesi süreçleri hızlandırılmalıdır.

9.3.23 Taşıma Kapasitesi ve İzleme Planları

Su ürünleri yetiştiriciliğine başlanmadan önce üretim yapılacak su kaynağının mevcut nitelikleri, suyun fiziksel ve kimyasal özellikleri ve yapılacak üretim faaliyetlerinin çevresel etkileri göz önünde bulundurularak bu su kaynağında ne kadar üretim yapılabilceğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla su kaynağının taşıma kapasitesi, bu kaynaktan yapılacak üretimin miktarını ve kurulacak üretim tesislerinin kapasitelerini belirlemektedir. Örneğin, yetiştiricilik yatırımlarına açılacak bir iç su kaynağında veya bir baraj gölünde yetiştiricilik tesisleri kurulmadan önce o kaynağın taşıma kapasitesi belirlenmekte ve buna göre üretim izinleri verilmektedir.

Taşıma kapasitesine bütüncül bir yaklaşım gereklidir ve faaliyetin çevresel, sosyal, fiziksel, üretim ve ekonomik yönleri de dahil olmak üzere ölçülebilir tüm parametreleri dikkate alınmalıdır. Taşıma kapasitesi ekosistem temelli yönetim için önemli bir kavramdır.

⁵³⁴ Doç. Dr. Birol Baki, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

⁵³⁵ Hasan Hasırcı, 11.02.2024 tarihli Adana Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Çevresel sınırlar ve su ürünleri yetiştiriciliğinin sosyal kabul edilebilirliği göz önüne alındığında su ürünleri yetiştiriciliği üretiminin üst sınırlarının belirlenmesine yardımcı olur.

Taşıma kapasitesinin dört kategorisi tanımlanmıştır: fiziksel, üretim, ekolojik ve sosyal taşıma kapasitesi:

– *Fiziksel taşıma kapasitesi*, çevrenin ve tarım sisteminin fiziksel faktörlerini dikkate alarak belirli bir faaliyetin geliştirilmesi için uygunluğa dayanır.

– *Üretim taşıma kapasitesi* maksimum su ürünleri yetiştiriciliği üretimini tahmin eder ve tipik olarak çiftlik ölçeğinde değerlendirilir. Çift kabukluların kültürü için, hasadın en üst düzeye çıkarıldığı stoklama yoğunluğudur.

– *Ekolojik taşıma kapasitesi*, çevredeki ekolojik süreçlerde, hizmetlerde, türlerde, popülasyonlarda veya topluluklarda önemli değişikliklere yol açmadan desteklenebilecek su ürünleri yetiştiriciliği üretiminin büyüklüğü olarak tanımlanır.

– *Sosyal taşıma kapasitesi*, olumsuz sosyal etkiler olmaksızın geliştirilebilecek su ürünleri yetiştiriciliği miktarı olarak tanımlanmıştır.

Üretim taşıma kapasitesini hesaplamak için akıntılar, kıyıdan uzaklık vb. parametrelere dayalı hızlı bir model uygulanabilir.⁵³⁶ Üretim taşıma kapasitesi balık çiftliğinin kıyıdan uzaklığı, çiftliğin altındaki su derinliği, balık çiftliğinin bulunduğu yerin açıkta olması veya akıntı hızı ve çiftliğin kapladığı alan temelinde değerlendirilmektedir.

Kıyı ve açık deniz su ürünleri yetiştiriciliği arasındaki ayrım temel olarak kıyıya olan mesafeye dayanmaktadır. Buna göre, kıyı çiftlikleri kıyıdan 500 m'den daha az uzaklıkta bulunurken, açık deniz çiftlikleri kıyıdan 3 km'ye kadar uzaklıkta bulunmaktadır (Tablo 50). Kıyı ötesi çiftlikleri derin sularda (50 m ve kıyıdan birkaç km uzaklıkta) yer alır ve hem bentik hem de görsel açıdan etkileri en azdır.

⁵³⁶ KARAKASSİS, I., PAPAGEORGİOU, N., KALANTZİ, I., SEVASTOU, K., KOUTSİKOPOULOS, C., “Adaptation of fish farming production to the environmental characteristics of the receiving marine ecosystems: a proxy to carrying capacity”, Aquaculture, 2013, 408-409:184-190.

Tablo 50. Kafeslerin Kıyıdan Uzaklıklarına Göre Tanımlanması

	Kıyıdaki Çiftlikler	Kıyı Ötesi Çiftlikler	Açık Deniz Çiftlikler
Fiziksel yerleşim	<500 m kıyıdan uzaklık <10 m su derinliği Kıyı kullanıcılarının görüş alanı içinde	Kıyıdan 500-3000 m arası uzaklık 10-50 m derinlik Genellikle görüş mesafesinde	Kıyıdan >3 km uzaklıkta >50 m derinlik Kıta sahanlığında Kıyıdan görünmüyor
Maruz kalma	Dalgalar <1 m Yerel rüzgarlar Yerel akıntılar Güçlü gel-git etkisi Korunaklı %100 erişilebilirlik	Dalgalar <3 m ila 4 m Lokalize rüzgar Lokalize akıntılar Zayıf gel-git akıntıları Biraz korunaklı %90 erişilebilirlik	5 m'ye kadar dalgalar Okyanus rüzgarları Okyanus dalgası Gel-git akıntısı yok Açıkta %80 erişilebilirlik

(Kaynak: Holmer, 2010)⁵³⁷

Öneriler:

- 1) Bilimsel ve uluslararası geçerli kriterler ve yükümlülükler göz önünde bulundurularak yetiştiriciliğin deniz ve iç su ekosistemine ve planlanan yetiştiricilik faaliyetlerine etkisi bakımından yapılacak taşıma kapasitesi çalışmalarında BSGM tarafından yapılan/yaptırılan çalışmalar değerlendirmeye alınmalıdır.

9.3.24 Denizlerde Balık Çiftliklerinin Karaya Çıkış Noktalarının ve Karadaki Su Ürünleri Yetiştiricilik Alanlarının Çevre Düzeni Planlarına Eklenmesi

Ülkemizde denizlerde ağ kafeslerde yapılan yetiştiricilik “Açık-Deniz (Offshore) Kafes Yetiştiriciliği” olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre kıyıdan uzaklık 1000-3500 m, derinlik 40-120 m, dalga yüksekliği <4 m, akıntı >0,1 m/s şeklinde özetlenebilir⁵³⁸. Ayrıca su ürünleri yetiştiricilik/potansiyel sahası içerisinde çiftlikler arası mesafe minimum 1000 m olarak belirlenmiştir. Dünya Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO-GFCM) Potansiyel Su Ürünleri Üretim Sahası (*Allocated Zones for Aquaculture (AZA)*) olarak belirlenen alanlarda önerdiği yetiştiricilik stratejisi, ülkemizde 2008 yılından itibaren uygulanmaktadır. Buna göre geçmişte seksenli ve doksanlı yıllarda Muğla ve İzmir illerinde kıyılarda/koylarda üretim yapılırken 2008 yılından sonra bu üretim açık denize taşınmıştır. Bu konuda İstanbul Üniversitesi ve ODTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsünün Muğla’da belirlediği sahalara 2010 yılına kadar tüm firmalar taşınmıştır. Aynı şekilde çalışmanın yapıldığı yıllardaki bakanlıklar (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, mülga Bayındırlık ve İskan Bakanlığı) ile Denizcilik Müsteşarlığı, İzmir Valiliği ve Sahil Güvenlik Komutanlığı kurum temsilcilerinin mutabakatıyla hazırlanmış olan

⁵³⁷ HOLMER, M., “Environmental issues of fish farming in offshore waters: perspectives, concerns and research needs”, *Aquaculture Environment Interactions*, 2010, 1, 57-70. DOI: 10.3354/aei00007

⁵³⁸ HOLMER, M., a.g.k.

22.02.2008 tarihli “Potansiyel Su Ürünleri Yetiştirme Alanları Protokolü’nde” su ürünleri yetiştiriciliğine uygun alanlar olarak belirlenen alanlar içerisinde firmalar üretimlerine başlamıştır. Ayrıca yine aynı bakanlıkların ilgili kurumlarından alınan olumlu görüşler ile Mersin, Aydın, Adana ile birlikte Orta ve Doğu Karadeniz’de potansiyel üretim sahaları 2008-2010 yılları arasında belirlenmiştir. Bu sahalarda üniversiteler, enstitüler ve Tarım ve Orman Bakanlığı yetkilileri tarafından incelemeler/izlemeler yapılarak, bu sahalar üretime açılmıştır. Potansiyel alan olarak belirlenen bu sahaların birçoğu günümüzde su ürünleri yetiştiricilik sahası olarak onaylanmıştır ve buralarda üretim yapılmaktadır.

Ülkemizde uluslararası standartlara göre belirlenen ve yıllık olarak çevresel izlemeleri yapılan denizlerdeki ağ kafes tesisleri ile karalardaki su ürünleri yetiştiricilik sahalarının çevre düzeni planlarına işlenmesi zorunludur. Bu şekilde yatırımların takibi yapılabilir ve başka sektörler ile çatışmalar önenebilir. Günümüzde nasıl turizm sahaları, koruma ve gelişim sahaları olarak belirlenmiş ise aynı şekilde su ürünleri yetiştiricilik sahaları da belirlidir. Sadece bunların ilgili çevre düzeni planlarına işlenmesi gerekmektedir.⁵³⁹

Benzer şekilde Ege Denizi’ni paylaştığımız, su ürünleri yetiştiriciliğinin ve turizmin yaygın olduğu komşumuz Yunanistan’da da sektörler arasında olabilecek problemleri önlemede karadaki planlar ile entegre edilmiş deniz mekânsal planlamalar kullanılmaktadır.⁵⁴⁰ Bu planlamalarda su ürünleri yetiştiriciliği, küçük ölçekli balıkçılık, turizm, enerji, ulaşım vb. sektörler haritalara işlenerek çoklu kullanım ile merkezi yönetim sağlanmaya çalışılmaktadır.⁵⁴¹ Batı (İspanya, Fransa ve Malta) ve Doğu (İtalya ve Yunanistan) Akdeniz’de eğilim, üç sektör (balıkçılık, turizm ve çevre koruma) önceliğinde hükümetlerin organize planlara başvurusudur.⁵⁴² Çoklu kullanım, mekânsal planlamalarda etkili olmak ve Mavi Büyüme’yi desteklemek için ortaya çıkan bir kavramdır. Bu kavramın ülkemizde de yaygınlaştırılması ancak planlara işlenerek olacaktır. Planlara işlenen sektörler bu şekilde birbirleri ile çatışma yaşamayacaktır. Yerler belirlenirken, planlara işlenirken ve göz önüne alınırken su ürünleri tesisleri için çoklu değişkenler (meteorolojik şartlar, oşinografik koşullar, antropojenik etkiler, ulaşım vb.) olduğu göz ardı edilmemelidir. Bunun için bilimsel yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Bu planlara karaya çıkış noktaları da eklenerek yetkilendirilmiş su ürünleri mühendislerinin buralarda görevlendirilmesi ile kontrol de

⁵³⁹ <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9669/kultur-ve-turizm-koruma-ve-gelisim-bolgeleri-ve-turizm-merkezleri.html>;
<https://mpgm.csb.gov.tr/1-100.000-olcekli-i-82132>

⁵⁴⁰ <https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/practices/msp-exercise-southern-adriaticnorthern-ionian>

⁵⁴¹ <https://doi.org/10.3389/finars.2021.613721>

⁵⁴² <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2018.10.308>

sağlanmış olacaktır. Bu yapıların nasıl yapılması gerektiği Kıyı Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde düzenlenmiştir.

Öneriler:

- 1) Yetiştiricilik tesislerinin su yüzeyinde ve karada ihtiyaç duydukları lojistik alan ihtiyaçları karşılanmalı, imkânları geliştirilmeli, bu tesisler ve alanlar çevre düzen planlarına ve haritalarına işlenmelidir.

9.3.25 Kredi Sorunları

Sektör açısından en büyük problemlerden biri finansman ihtiyacının karşılanma zorluğudur. Maliyetler yükselmiştir. Özellikle yem maliyetinin artmasının en büyük sebeplerinden biri, Covid-19 pandemi sonrasında yem hammadde ve lojistik maliyetlerinin artmasıdır. Şirketler öz kaynaklarıyla üretim yapmaya çalışmakta ancak yeterli gelmemektedir. Maliyetlerin artması, döviz kurlarının yükselmesi finansman ihtiyacını artırmaktadır. Özellikle döviz kullanımıyla ilgili, döviz talebini azaltmak için uygulamaya konulan bazı düzenlemeler sonrasında döviz bulmak zorlaşmıştır. Hammadde döviz ile alınmakta, satışlar TL ile ve vadeli yapılmakta, kur farkından dolayı kayıplar olmaktadır.⁵⁴³

Denizdeki ağ kafesler için büyük miktarlarda yatırım yapılmaktadır. Denizde ağ kafeslerin karadaki bir tesis veya işletme kadar maliyeti bulunmaktadır. Karadaki herhangi bir tesis veya işletme mevcut varlığını teminat göstererek bankalardan kredi alınabilirken, aynı miktarda yatırım denizde olduğu halde bankalar tarafından teminat olarak kabul edilmemektedir. Kafesteki canlı stokun belli bir yüzdesi kredi teminata olarak kabul edilmelidir.⁵⁴⁴

Ziraat Bankasının iki yıl ödemesiz düşük bir faizle verdiği sübvansiyonlu su ürünleri kredisinin üst limiti 15 milyon TL'dir. Bu miktar tesislerin işletme kredilerinin karşılanmasında çok düşük kalmaktadır, yükseltilmelidir.⁵⁴⁵ Bankanın verdiği kredilerin limitleri işletme giderlerini karşılamaya yetmemektedir. Ayrıca, sübvansiyonlu kredilerde 18 aya kadar yapılan kredi vadelerinin 24 aya uzatılması talep edilmektedir.⁵⁴⁶

Öneriler:

- 1) Üreticilerin sübvansiyonlu kredi limitleri artırılmalı ve kredi temininde kolaylık sağlanmalıdır.

⁵⁴³ Ziya Özyayın, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁴⁴ Salih Köşeler, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁴⁵ Barış Karadeniz, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

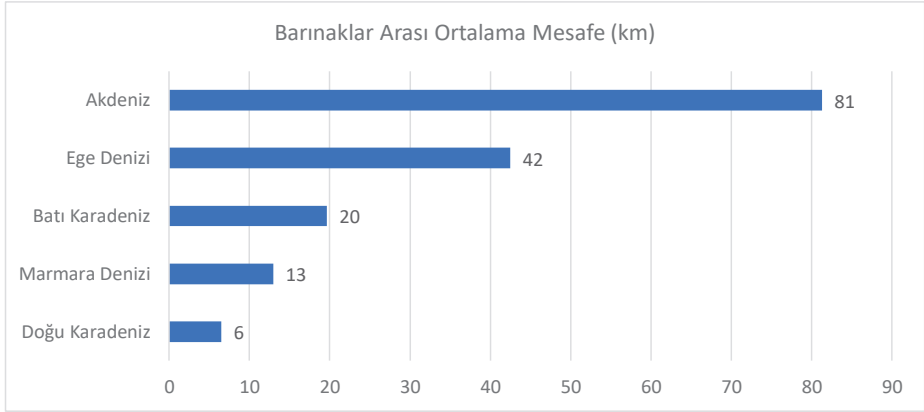
⁵⁴⁶ Mustafa Kaçar, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı, Maksut Yılmaz, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 2) Krediler için denizlerdeki, iç sulardaki ve karadaki yetiştiricilik tesisleri, tesis ruhsatları ve içindeki canlı stoku da teminat olarak sayılmalıdır.

9.4 BALIKÇILIK KIYI YAPILARINA İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.4.1 Balıkçı Barınaklarının Dağılımı

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından resmi olarak barınak olarak kabul edilen çeşitli büyüklüklerde 385 adet balıkçı barınağı bulunmaktadır. Ayrıca; belediyeler, özel müteşebbisler veya balıkçıların kendisi tarafından oluşturulmuş farklı yapılarda iskele veya karaya çıkış noktaları gibi yerler de bulunmaktadır. Balıkçı barınaklarının çok büyük bir bölümü Karadeniz Bölgesindedir. Barınakların, %30'u Doğu Karadeniz Bölgesinde, yaklaşık %6'sı ise Akdeniz Bölgesindedir. Dolayısıyla barınaklar arası ortalama mesafe Doğu Karadeniz'de çok kısa, Akdeniz'de ise çok uzundur.⁵⁴⁷ (Şekil 50)

Şekil 50. Denizlere Göre Barınaklar Arası Ortalama Mesafe

(Kaynak: BSGM, 2024)⁵⁴⁸

Karadeniz Bölgesinde çeşitli büyüklüklerde barınaklar mevcuttur. Ancak Ege ve Akdeniz'de barınaklar birbirinden uzak ve çoğu büyük ölçekli balıkçı gemilerinin girmesine müsait değildir. Büyük gemiler, barınmak veya avladığı balığı karaya çıkarmak için balıkçı barınağının içine girip manevra yapamamaktadır. Ayrıca Ege'de (İzmir ve Muğla'da), denizde yetiştiricilik üretimi çok artmıştır. Yetiştiricilerin de kıyıda lojistik ihtiyaçları bulunmaktadır. Yetiştiriciler, çoğu yerde balıkçı veya özel gemilerle dolu barınaklardan

⁵⁴⁷ Dr. Mustafa Altuğ Atalay'ın 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁴⁸ BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

yeterince faydalanamamaktadırlar. Uygun yerlerde yeni barınaklar yapılmasına, bazı barınakların büyütülmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca, balıkçı barınaklarındaki mendireklerin denize bakan tarafının 50 metre uzaklıktaki alanı kiralama içine konularak oralardan büyük gemilerin balık çıkarması sağlanabilir veya yetiştiricilik tesislerinin lojistik ihtiyaçları karşılanabilir. Bu alanlar, yaz aylarında gerektiğinde özel yatların veya turizme katkı sağlayan gemilerin lojistik ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılabilir.⁵⁴⁹

Öneriler:

- 1) Balıkçı barınakları bütüncül bir yaklaşımla ve fayda-maliyet analizi yapılarak yeniden değerlendirilmelidir.
- 2) Doğu Karadeniz’de birbirine yakın çok sayıda barınak bulunurken Batı Karadeniz, Ege ve Akdeniz’de barınaklar arası mesafe fazladır. Avcılık ve yetiştiricilik faaliyetlerinin yürütülebilmesi için güvenlik ve lojistik açısından ihtiyaç duyulan bölgelerde barınak yapılması planlanmalıdır.
- 3) Mevcut veya yeni yapılacak barınaklar büyük ve küçük ölçekli balıkçılar ile yetiştiricilik tesislerine ait gemilerin kullanımına uygun şekilde planlanmalıdır.
- 4) Balıkçı barınaklarının sayısı ve dağılımı göz önüne alınarak barınakların etkin yönetilebilmesi için hem taşrada hem BSGM’de personel yapısı güçlendirilmelidir.

9.4.2 Balıkçı Barınakları Mevzuatı

Barınakların kurulum, işletim ve yönetimiyle ilgili hususlarda dört Bakanlık ve bunlara bağlı çeşitli kurumların yetkileri ve sorumlulukları bulunmaktadır.⁵⁵⁰

Balıkçı barınaklarının yapımı, bakımı, onarımı Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına; bunların imara alınması, Kıyı Kanunu’na uygunluğu Hazine mülkü olduğu için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına; bunlardan elde edilen gelirlerin tahsil edilmesi Hazine ve Maliye Bakanlığına; kiraya verilmesi Tarım ve Orman Bakanlığına, işletilmesi su ürünleri kooperatiflerine, kooperatif ve üretici birliklerine; uygun şartlarda yönetilip yönetilmediğinin denetlenmesi de Tarım ve Orman Bakanlığına ve Sahil Güvenlik Komutanlığına bırakılmıştır. Balıkçı barınaklarını ilgilendiren kanun adedi 16’dır. Bu kanunların başlıcaları; Su Ürünleri Kanunu, İmar Kanunu, Kıyı Kanunu, Çevre Kanunu, Kooperatifler Kanunudur. Bu kanunlardan yetki alarak çıkarılmış Balıkçı Barınakları Yönetmeliği bulunmaktadır. Bu yönetmelikle balıkçı barınakları idare edilmeye

⁵⁴⁹ Ramazan Özkaya’nın 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁵⁰ Dr. Mustafa Altuğ Atalay’ın 19.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

çalışılmaktadır.⁵⁵¹ Ayrıca, Balıkçı Barınakları Yönetmeliğinin güncellenmesi gerekmektedir.⁵⁵²

Balıkçı barınaklarının bir kısmı yapıldıktan sonra geçici olarak yerel yönetimlere devredilmiş ve kiralınmasına kadar yerel yönetimlerin işletmesine bırakılmıştır. Bazıları da inşa edildikten sonra her yerel yönetim birimi için ayrı ayrı Bakanlar Kurulu kararı alınarak kesin olarak yerel yönetimlere devredilmiştir. Devredilmiş olan barınaklarla ilgili Bakanlar Kurulu kararının kaldırılarak ilgili kooperatiflere kiralınmasıyla ilgili bir talep Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğüne geldiği zaman hâlihazırda o balıkçı barınağını işleten yerel yönetim biriminin gerekçeli görüşü alınarak cevap verilmektedir.⁵⁵³

Kıyı Kanunu uyarınca belediyelerin barınaklarla ilgili yetkisi bulunmasına karşın, balıkçı barınaklarında mevzuata aykırı yapıların varlığı, bu yapıların amacı dışında kullanılması, barınaklarda ticari amaçlı işletmelerin açılması gibi sorunlar karşısında yerel yönetimlerin yetkileri net değildir.⁵⁵⁴

1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda 2019 yılında yapılan değişiklikle “Tarım ve Orman Bakanlığının teklifiyle, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun görüşü alınarak, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığınca balıkçı barınakları üst yapıları ile birlikte yapılır.” hükmü getirilmiştir. Ancak, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı barınaktaki altyapılarını inşa ettikten sonra üstyapıları yapamamaktadır. Ayrıca Su Ürünleri Kanunu değişikliğinden önce yapılan balıkçı barınaklarının birçoğunda hala üstyapılar eksiktir. Su Ürünleri Kanunundaki değişiklikten sonra yönetmelik çalışmalarına başlanmıştır. Ancak bazı konularda barınaklarla ilgili olan çeşitli kanunlarda değişiklik gerektiği için yönetmelikle çözüm bulmak zor olmaktadır. Özel olarak Balıkçı Barınakları Kanununun olması, barınakların yönetimini daha etkin kılacaktır.⁵⁵⁵

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yeni yapılan barınaklarda üst yapılar da yapılabilir. Genel uygulamada, işletmeci kuruluşlara altyapı tesisleri devredildikten sonra üstyapıların işletmeci kuruluşlar tarafından yapılması beklenmektedir. Ancak, üstyapı tesisleriyle ilgili ihtiyaçların bildirilmesi ve Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığına sunulup ödeneğinin alınabilmesi halinde alt yapıyla birlikte üstyapıların da yapılabilmesi

⁵⁵¹ Dr. Mustafa Altuğ Atalay’ın 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁵² Erdoğan Kartal, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁵³ Yasin Yıldırım, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁵⁴ Yasin Yıldırım, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁵⁵ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte eskiden yapılmış olanlarda eksiklikler bulunmaktadır.⁵⁵⁶

Balıkçı barınaklarının altyapı ve üstyapı inşaatı, ÇED, imar ve devir işlemlerinde kurumlar arası kolaylaştırıcı bir mevzuatın ve kurumsal bir yapının oluşturulmasına ihtiyaç vardır.⁵⁵⁷

1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda 2019 yılında yapılan değişiklikle barınakların kiralanması yetkisi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının görüşü alınarak Tarım ve Orman Bakanlığına verilmiş olmakla birlikte, Kanun gereği Milli Emlak Genel Müdürlüğünce kiralama için tüm kurumlara görüş sorulması gerektiğinden uygulamada bir değişiklik olmamış ve birçok barınağın kiralanmasında yaşanan zorluklar devam etmektedir. Sorunun çözülmesi, kiralama sürecinin sadeleştirilmesi için tüm yetki Tarım ve Orman Bakanlığında olmalıdır.

Öneriler:

- 1) Pek çok kanun ve yönetmelik kapsamında çeşitli kurumların görev ve sorumluluğunda olan barınaklar Balıkçı Barınakları Yönetmeliği ile yönetilmeye çalışılmaktadır. Barınakların etkin yönetimi ve sorunların çözümü için yetki tek bir elde toplanmalı ve yeni kanun düzenlemesi dahil bütüncül olarak balıkçı barınakları mevzuatı hazırlanmalıdır.
- 2) Mevcut durum itibariyle kiralama sürecinin sadeleştirilmesi, hızlandırılması ve bürokrasinin azaltılması amacıyla barınak olarak tanımlanmış yerlerin kiralanmasında, Milli Emlak Genel Müdürlüğü kendi görüşü dışında ayrıca diğer kurumlardan görüş almamalıdır.
- 3) Balıkçı barınaklarıyla ilgili yeni bir düzenleme getirilinceye kadar, kiralanamayan veya kira sözleşmesi feshedilen balıkçı barınaklarının Tarım ve Orman Bakanlığı il müdürlüklerinin döner sermaye işletmeleri tarafından işletilmesi değerlendirilmelidir.

9.4.3 Balıkçı Barınaklarının Yönetimi ve İşletilmesi

Balıkçı barınaklarının farklı amaçlarla kullanımından doğan sorunları çözmek için devletin ilgili kurumları ve sektör temsilcilerinin birlikte balıkçı barınaklarının tümünü gözden geçirip bu yapıların hangilerinin balıkçı barınağı olarak işletilmesi, hangilerinin yat limanına dönüştürülmesi veya başka amaçla kullanılması gerektiğine karar vermesi

⁵⁵⁶ Muhammed Kerem Yeğnidemir, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁵⁷ Taner Keskin, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

gerekmektedir. Bu amaçla, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı gibi ilgili kamu kurumları ile balıkçı kooperatif ve birlikleri temsilcilerinden oluşan, Toprak Koruma Kurulu veya Sulama Birliği gibi bir yapı oluşturularak barınakların işletilme durumuna karar verilebilir. Bu düzenleme yapıldıktan sonra balıkçı barınaklarına daha iyi hizmet sağlanabilir. Ayrıca, balıkçı barınaklarının daha iyi planlanıp işletilmesiyle bu barınaklardan daha fazla gelir elde edilebilir ve yasal bir dayanak kazandırılarak bu gelirlerin bir kısmının yine o balıkçı barınağının bakım-onarımında ve iyileştirilmesinde kullanılması sağlanabilir. Böylece barınaklar kendi bakımını yapabilecek duruma da getirilebilir.⁵⁵⁸

Balıkçı barınaklarının işletilmesine yönelik Tarım ve Orman Bakanlığınca standartlar belirlenmeli ve işleyiş takip edilmelidir. Büyük ölçekli ve küçük ölçekli ticari avcılık yapan ve/veya amatör balıkçılık faaliyetlerinde bulunan gemilerin aynı çatı altında ve kooperatifler eliyle yürütülmesi irdelenmesi gereken bir husus olarak göze çarpmaktadır.

Balıkçı barınakları belli standartlara göre balıkçı limanı, balıkçı barınağı, barınma yeri veya benzeri şekilde sınıflandırılıp her sınıfta olması gereken minimum donanımlar belirlenmeli ve yatırımlar buna göre yapılmalıdır.

Öneriler:

- 1) Balıkçı barınaklarında yaşanan sorunların giderilerek daha iyi yönetilmesi, işletilmesi ve etkin kullanılabilmesi için yeni yönetim modellerinin hayata geçirilmesi değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeler yapılırken FAO'nun balıkçı barınaklarının planlanması, yapısı ve yönetim kılavuzu ile BSGM tarafından TÜBİTAK'a yaptırılan Balıkçı Barınakları Araştırma Projesi Raporunda önerilen yönetim modelleri de dikkate alınmalıdır. BSGM bünyesinde farklı uzmanlık alanlarında çalışabilecek güçlendirilmiş özel bir birim ihdas edilmesi, merkezde olduğu gibi taşrada da benzer şekilde İl Tarım ve Orman Müdürü başkanlığında Balıkçılık Su Ürünleri Şube Müdürlüğü koordinesinde ve mevzuattan gelen yetkileri kapsamında yereldeki ilgili kurum, birlik, kooperatif ve STK'ların temsilcilerinden oluşan Balıkçı Barınağı Yönetim Birliği oluşturulması, barınakların sınıflandırılması (kapasite, büyüklük, sayı vb. kriterlerle), bu sınıflandırma neticesinde her sınıf için farklı yönetim modellerinin oluşturulması değerlendirilmelidir. Bu sınıflandırma yapılırken ve yönetim modelleri oluşturulurken balıkçıların barınak içerisindeki alan kullanımı, küçük balıkçıların

⁵⁵⁸ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

maddi imkânsızlıkları ve yetiştiricilik tesislerinin lojistik alan ihtiyaçları gözetilerek, önce balıkçıların ve yetiştiricilerin talepleri karşılanarak işlem tesis edilmelidir. Bütüncül bir yaklaşımla yetkinin tek elde toplanması amacıyla, balıkçı barınaklarının bakım, onarım, sevk, kiralama ve idaresi de dahil her türlü iş, işlem ve faaliyetlerinde Tarım ve Orman Bakanlığı yetkili olmalıdır.

- 2) Barınağın işletilmesiyle ilgili tüm sorumluluklar Balıkçı Barınağı Yönetim Birliği tarafından yerine getirilmeli, barınağın işletilmesinden elde edilen gelirler Birlik tarafından yönetilmelidir. Elde edilecek gelirler ilgili barınak ya da diğer barınakların ihtiyaçları için kullanılabilir olmalı, barınakların bakım onarımında, iyileştirilmesinde ve dip taranmasında kullanılması sağlanmalıdır. Gelirlerden yereldeki kooperatlflere belli oranda bir pay verilmesi değerlendirilmelidir.
- 3) Balıkçı barınaklarının kendi içinde sınıflandırılması ve buna göre alt ve üst yapılarının belirlenmesi ve donatılması sağlanmalıdır.

9.4.4 Balıkçı Barınaklarının İmar ve ÇED Sorunları

Balıkçı barınakları Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yapıp Tarım ve Orman Bakanlığına devredildikten sonra o bölgedeki balıkçıların oluşturduğu birlik ve kooperatlflere kiralama yapılmaktadır. Ancak, deniz kıyısında ve bir miktar kıyı dolgusu yapılarak inşa edilmiş çoğu barınağın imar planı ve imar izin belgesi bulunmamaktadır. Bu yetki Kıyı Kanunu'na göre Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesindedir. İmar izni alamayan bu alanı kiralayan birlik ve kooperatif yöneticileri elektrik, su ve iş yeri izin belgelerini alabilmek için ilgili belediyelerle uğraş vermek zorunda kalmaktadır. Bu barınakların yapılışından hemen sonra imar planlarının tamamlanması ve daha sonra kullanıma açılması gerekmektedir.⁵⁵⁹

Balıkçı barınaklarının önemli sorunlarının başında imar problemleri gelmektedir. Yaklaşık %50'sinin imar planı bulunmamaktadır. Çok eskiden yapılmış ve balıkçı barınağı olarak kullanılan yerler imara alınmaya çalışılırken çeşitli problemler yaşanmaktadır. Bir kısmının tapuları vakıflarda, bir kısmının ise şahıslarda görünmektedir. Barınakların hepsini birden imara alabilmek büyük bir bütçe gerektirmektedir. İmar olmayınca barınakların sınırları tespit edilememekte, alt yapı ve üst yapı tesis etme imkânı bulunmamaktadır.⁵⁶⁰

Balıkçı barınaklarının imar planlarıyla ilgili iş ve işlemler Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meksansal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından İmar Kanunu, Kıyı

⁵⁵⁹ Mehmet Aksoy, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁶⁰ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

Kanunu ve bunların uygulama yönetmelikleri çerçevesinde yürütülmektedir. Kıyı yapılarıyla ilgili konuyla alakalı kurum ve kuruluşların görüşleri alınmak zorundadır. Barınakların bulunduğu yere bağlı olarak başta Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, DSİ Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Millî Emlak Genel Müdürlüğü, ÇED’e tabi olan balıkçı barınaklarıyla ilgili de ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğünden görüşler alınmaktadır. Balıkçı barınağı doğal sit alanları ve özel çevre koruma alanları içerisinde ise imar planlarıyla ilgili işlemleri Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü yürütmektedir.⁵⁶¹

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca, kıyı yapılarıyla ilgili olarak ana plan ve bu planlarda bazı ilaveler ve değişiklikler yapılarak yeniden onaylanan planlar da dahil olmak üzere 1996 yılından 2023 yılına kadar toplam 160 onay işlemi yapılmıştır. Bu dönemde onaylanan ana plan sayısı 130’dur. Hâlihazırda Ege Bölgesi’nde 2 adet, Marmara Bölgesi’nde 2 adet, Akdeniz Bölgesi’nde 6 adet, Karadeniz Bölgesi’nde 4 adet olmak üzere toplam 14 adet balıkçı barınağının imar işlemleri devam etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığında 10 adet, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğünde 10 adet balıkçı barınağı onaylanmıştır. Dolayısıyla Türkiye genelinde ana plan olarak 150 balıkçı barınağının imar planı onaylanmıştır.⁵⁶²

ÇED ve imar mevzuatından önce yapılmış balıkçı barınaklarında, bölgenin statüsünün değişebilmesi (sit alanı, millî park vs. olması) sonrası mevcut barınaklar için ihtiyaç duyulan kapasite artışlarına yönelik ÇED ve imar süreçlerinin tamamlanamaması, buna bağlı yatırımların gerçekleştirilememesi; imar ve ÇED süreçlerinde kurumlar arası yaşanan koordinasyon sorunları; imar süreci olumsuzluklarının ÇED sürecini de etkilemesi ya da imar planının onaylanamaması nedeniyle olumlu ÇED belgesi geçerlilik süresinde inşaata başlanılamaması; Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı envanterinde bulunmayan ancak geçmiş yıllarda şahıslar ve yerel yönetimler vb. tarafından inşa ettirilmiş barınakların devir işlemlerinde yaşanan zorluklar gibi çeşitli problemler yaşanmaktadır.⁵⁶³

Mevzuata aykırı olarak inşa edilmiş balıkçı barınaklarının faaliyetlerinin devamına engel olacak bir hasar görmesi halinde acilen yapılması gereken müdahaleler için adeta yeni bir balıkçı barınağı inşa edilmesi için gerekli mevzuatın uygulanması gerekmektedir.

⁵⁶¹ Yavuz Erdal Kayapınar, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁶² Yavuz Erdal Kayapınar, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁶³ Taner Keskin, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

Hali hazırda imar planlarında yer almayan mevcut balıkçı barınaklarında bakım onarım yapılabilmesi için gereken ÇED, imar gibi işlemlerin her birisi için en az iki yıl süre ve yaklaşık 2 milyon liralık bir bütçe gerektiği dikkate alındığında prosedürlerin tamamlanması için geçecek bu sürede hasarların daha da artacak olmasına ilaveten 250 barınak için 500 milyon liralık mevzuatsal gider ortaya çıkmaktadır.

Ülke genelinde, Kıyı Kanunu, imar ve ÇED süreçlerinde de sıkıntı yaşanan barınaklar için özel bir düzenleme yapılarak barınakların daha elverişli olabilmesi için gerekli üst yapıların yapılması sağlanmalıdır.⁵⁶⁴

Öneriler:

- 1) Barınakların çoğunda imar planı ve imar izinleri bulunmadığı için üst yapı ihtiyaçları karşılanamamakta veya mevzuata aykırı yapılar bulunmaktadır. Bu nedenle barınakların imar planları tamamlanmalı ve ihtiyaç duyulan yapılar için gerekli izinler alınmalıdır. Türkiye genelindeki mevcut balıkçı barınaklarının Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından imar planlarına işlenmesi sağlanmalıdır.
- 2) Barınaklarda bulunan yapılar mevzuata uygun hale getirilmeli, amaç dışı kullanımı önlenmelidir. Mevzuata aykırı şekilde yapılan ve amaç dışı kullanılan yapıların bertarafı ilgili kurumca yerine getirilmelidir.
- 3) Kıyı Kanunu öncesi yapılmış kamuya ait balıkçı barınaklarının altyapılarına ve balıkçılık faaliyetlerinde kullanılabilecek üst yapılarına ait onaylı vaziyet planı, imar planı olarak kabul edilmelidir.
- 4) Afet (fırtına, sel, vb.) durumlarında zarar gören kıyı yapılarının onarımında, hasarın giderilmesinde, zararın tazmininde gereken ödeneklerin tahsisini kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmalıdır.
- 5) Balıkçı barınaklarının planlanmasıyla ilgili mevzuat basitleştirilmeli ve süreç hızlandırılmalıdır.
- 6) Hali hazırda ÇED raporu ve imar planı bulunmayan balıkçı barınakları bir sefere mahsus Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ÇED raporundan muaf tutulmalı ve imar planlarına işlenmelidir. Balıkçı barınaklarının doğrudan imar planlarına işlenmesinde Kıyı Kanunu öncesi yapılmış balıkçı barınaklarının altyapılarına ve balıkçılık faaliyetlerinde kullanılabilecek üst yapılarına ait onaylı vaziyet planı, Kıyı Kanunu sonrasında yapılmış balıkçı barınaklarında ise Ulaştırma ve Altyapı

⁵⁶⁴ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

Bakanlığı tarafından belirlenen kriterlere göre hazırlanan ve onaylanan projeler esas alınmalıdır.

- 7) İmar planının onaylanamaması durumunda ÇED raporu geçerlilik sürelerinin imar planlarının durumu netleşinceye kadar uzatılması sağlanmalıdır.

9.4.5 Barınakların Kullanımı ve Kapasite Yetersizlikleri

Balıkçı barınaklarında, balıkçıların kullanımı için imarlı veya imarsız olarak yapılmış olan “dam” olarak tabir edilen yapılara zaman içerisinde sosyal nitelikleri güçlendiği için balıkçı harici kişiler yerleşmiş olabilmektedir. Yine denizcilik amacıyla kullanılıyor olsa bile bu yapılar balıkçıların tarafından değil, yatlar ve özel amaçlı tekne sahiplerince kullanılabilmektedir. Bu durumda; yasal boşluklardan da istifade edilerek, balıkçılık amacıyla balıkçılık sektöründen ayrılan ödenekle yapılmış barınaklar başka amaçlarla kullanılmış olmaktadır.⁵⁶⁵

Kıyı Kanununda “Kıyı mevzuatına tabi alanlarda, denizde, kıyı ve sahil şeritlerinde imar planları onaylanmadan uygulamaya geçilemeyeceği ve kıyı tesislerinin yapım amaçları dışında kullanılamayacağı” hükmü bulunmaktadır. Buna göre, kıyı yapı ve tesisleri hangi amaç için planlandıysa o amaç dışında kullanılamaz. Ancak uygulamada aykırılıklar görülmektedir. Denetimde problemler bulunmaktadır. Kıyı Kanunu çerçevesinde kıyılardaki denetim, bölgenin sınırlarına göre il özel idaresinde ya da belediyelerdedir.⁵⁶⁶

Küçük, sportif amaçlı, amatör balıkçılık amaçlı veya gezi teknelerinin sayıları son yıllarda çok fazla artmıştır. Bu tekneler balıkçı barınaklarında balıkçılardan çok daha fazla yer işgal eder hale gelebilmektedir. Pandemi sonrası artan özel tekne kullanımı, bu teknelerin barınma/bağlama yeri ihtiyacı, özel tekne ve yatların daha uygun maliyetler nedeniyle balıkçı barınaklarına yönelmesi; ulusal ve uluslararası sularda balıkçılık yapan teknelerin sürekli veya mevsimsel olarak boşaltma ve bağlama yeri problemleri yaşamalarına neden olmaktadır.⁵⁶⁷ Balıkçı barınakları balıkçılık sınıfı dışındaki gemiler için ucuz bir alternatif olarak görülmektedir.

Balıkçı barınakları normalde halkın sürekli girip çıktığı yerler değildir. Barınaklarda yüzmek ve balık tutmak yasaktır. Ancak bazı balıkçı barınakları yöre halkının da kullanımında olan yerler haline gelmiştir. Örneğin Kastamonu İlişi Balıkçı Barınağı aynı zamanda yöre halkının tek plaj yeridir ve eskiden kalma ev ve depoların olduğu bu bölge

⁵⁶⁵ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁶⁶ Yavuz Erdal Kayapınar, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁶⁷ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, Taner Keskin, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı; Mehmet Aksoy, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

sonradan balıkçı barınağına çevrilmiştir. Karadeniz Ereğli Bozhane Balıkçı Barınağı örnek gösterilecek olursa, barınak halkın yaşam alanı şeklindedir ve içerisinde restoran bulunmaktadır. Bu gibi durumlarla pek çok yerde karşılaşılabilmektedir.⁵⁶⁸

Geçmişte yapılan barınaklar o zamanki gemilerin büyüklüğü için yeterli gelirken, bugün boyut ve tonaj olarak büyüyen gemilerin girip-çıkımlarına yeterli gelmemektedir. Bu durumdaki barınakların büyütülmesine ihtiyaç vardır.⁵⁶⁹

Barınakların kiralanmasında kooperatiflere öncelik verilmekte ve o yörede kurulan kooperatif barınağı kiralayabilmektedir. Bazı yerlerde yıllık olarak düşük/makul bir fiyatla barınağı kiralayan kooperatif, kendi üyeleri dışında bu barınağı kullanmak isteyen diğer kullanıcılardan çok yüksek bedeller isteyebilmektedir. Buna bir çözüm bulunması ve bir standart getirilmesi gerekmektedir.⁵⁷⁰ Son yıllarda yapılan bazı kiralamalarda ise barınak kiralari bedellerinin çok arttığı, belirlenen kiralari kooperatif üyesi balıkçılardan toplanmasının zor olduğu ifade edilmiştir.⁵⁷¹

Gelişen teknoloji ve artan yetiştiricilik faaliyetleri sonucunda barınakların yetiştiricilik faaliyetlerinde daha fazla kullanılması zorunluluğu doğmuştur. Komisyon saha çalışmaları sırasında yetiştiriciliğin yoğun olduğu bazı yerlerde barınakların kullanımıyla ilgili olarak balıkçılar ile yetiştiriciler arasında bazı anlaşmazlıklar yaşandığı belirtilmiştir.

Öneriler:

- 1) Kurumlar arası iş birliği içerisinde barınakların amaç dışı kullanımı engellenmeli, balıkçılar için yeterli alan sağlanmalıdır.
- 2) Barınakların kapasiteleri yetersiz kalmaktadır. Barınakların durumunun gözden geçirilerek gerekli yerlerde bazı ilaveler, iskeleler yapılarak barınakların kapasiteleri artırılabilir. Bu konuda tek tek barınak bazında çalışmalar yapılarak gerekli kapasite artışı sağlanmalıdır.
- 3) Barınakların kullanımına ve kullanım bedellerine bir standart getirilmelidir.
- 4) Yetiştiricilerin barınaktan yararlanması için uygun olan barınaklarda gerekli üstyapılar yapılmalıdır.

9.4.6 Barınaklardaki Balık Suyu ve Sintine Atıkları

Karadeniz'deki balıkçı barınaklarında özellikle balık unu-yağı fabrikalarına nakledilmek üzere hamsi ve çaça balıklarının karaya çıkarılması esnasında balıklardan sızan

⁵⁶⁸ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁶⁹ Osman Türkeli, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁷⁰ Hasan Kuzuolu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁷¹ Ali Kaya, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

sular barınak içerisine ve denize akabilmektedir. Mevzuat gereği ve çevre temizliği açısından bu atık sulara karşı önlem alınması gerekmektedir. Bu tedbir alınmadığı zaman hem şikâyetler artmakta hem de balıkçılar cezai yaptırıma maruz kalmaktadır. Atık suyun bir kanal sistemiyle bir havuzda toplanıp bertaraf edilmesi gerekmektedir. Ancak çoğu barınakta bu alt yapı bulunmadığından yatırım yapılmasına ihtiyaç vardır.⁵⁷²

Barınaklarda hamsi, çaça gibi yoğun avcılık yapılan türlerin boşaltılması sırasında sızan suların barınak içerisine akıtılmaması gerekmekte, ancak bu suları kanalizasyon sitemine bağlayacak alt yapılar bulunmamaktadır. Ayrıca balıkçı gemilerinin atık sularını limanlardaki atık toplama merkezlerine boşaltmaları gerekmekte, fakat çoğu barınakta bu imkân bulunmamaktadır. Bunlar yapılamayınca balıkçı gemilerine ceza yazılmaktadır. Balıkçıların kendi imkânlarıyla oluşturdukları atık depoları ise dolduğu zaman atıkların bertaraf edilmesi sağlanamamaktadır.⁵⁷³

Sinop Güzelkent Balıkçı Barınağı balık unu-yağı fabrikalarına en yakın barınak olduğu için bölgede Karadeniz balıkçısının en yoğun kullandığı barınaklardan bir tanesidir. Yoğunluk ve altyapı yetersizliğinden dolayı balık boşaltma sırasında dökülen balık yağıyla ilgili sürekli sorunlar yaşanmakta ve temizlenmesi mümkün olamamaktadır. Atık toplama kanalların yapılması, atık kabul tesis depolarının yapılması gerekmektedir.⁵⁷⁴

Hamsi boşaltılan barınaklarda balık sularının kanal ve boru sistemiyle şehir kanalizasyonuna verilmesini sağlayacak alt yapılar kurulmalıdır.⁵⁷⁵

Deniz’de hamsi avcılığı sırasında, avlanan balığın güverteye alınmasında fish-pomp denilen düzeneikle balık deniz suyuyla birlikte güverte üzerine alınıp elekte kalan balık güverteye dökülürken, süzülen su tekrar denize dökülmektedir. Bu suyun barınak içerisinde dökülmesinin yasak olduğunu ancak barınak dışında bırakılmasına engel bulunmadığını belirten balıkçılar zaman zaman bu konuda denetim ekipleriyle sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir.⁵⁷⁶

Balıkçı gemi sahipleri gemilerinde biriken atık suları 15 günde bir atık boşaltma sistemi olan barınaklara giderek boşaltmak zorundadır. Bu işlem yapılmazsa veya atıklar başka yerlerden denize bırakılırsa ceza yazılmaktadır. Ancak her barınakta veya avcılık bölgesine yakın yerlerdeki barınaklarda atık boşaltma sistemi bulunmamaktadır. Ayrıca atık boşaltma sistemi bulunan barınaklarda biriken atık sular ilgili firma tarafından zamanında

⁵⁷² Atıf Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁷³ Cemal Malkoç, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁷⁴ Tülin Erdem, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁷⁵ Mehmet Koby, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁷⁶ Osman Türel, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

toplanmadığı için barınaklardaki depolar dolmaktadır. Bu durumda gemi limana gelse bile atıklarını boşaltmamakta ve balıkçılar mağduriyet yaşamaktadır.⁵⁷⁷

Karadeniz’de gemilerin atık boşaltabileceği ve boşaltım belgesi alabileceği çok az liman bulunmaktadır. Örneğin Ordu’daki gemilerin bu işlem için Terme’ye gitmeleri gerekmektedir. Gemilerin atık suları ve liman içerisine dökülen balık suları bir kanalla toplanarak denize derin deşarj yapılabilir.⁵⁷⁸

Gemi atık sularının boşaltılmasına yönelik Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Bakanlığının yasal düzenlemeleri uygulamaya konulmuş ancak alt yapı henüz bu düzenlemelerin uygulanmasına imkân tanımamaktadır. Çoğu barınakta atık boşaltma sistemi bulunmamaktadır.⁵⁷⁹

Öneriler:

- 1) Barınaklardaki atık suyun kanal sistemiyle bir havuzda toplanıp, balık suyundaki balık yağının ayrıştırılması ve mümkünse değerlendirilmesi, atık suyun bertaraf edilmesi ve bu alt yapıların öncelikli olarak karaya çıkış noktası olarak belirlenmiş barınaklarda tamamlanması gerekmektedir.
- 2) Gemi sintine ve atık sularının boşaltılmasına yönelik yasal düzenlemelere uygun şekilde barınaklardaki alt yapı eksikliklerinin giderilmesi, atık boşaltma sistemlerinin kurulması ve çalışması sağlanmalıdır. Yeni yapılacak barınaklar bu sistemle birlikte inşa edilmelidir.
- 3) Gemi sintine ve atık sularının boşaltılmasına yönelik altyapının geliştirilmesi ve sistemlerin kurulması için balıkçı barınağı işletmecisinin hibe ve sübvansiyonlu kredilerden yararlandırılması sağlanmalıdır.

9.4.7 Barınakların Alt Yapı ve Üst Yapı İhtiyaçları

Ülkemizdeki barınakların çeşitli altyapı eksiklikleri bulunmaktadır. Genel itibarıyla baktığımızda balıkçı barınaklarının %73’ünde rıhtım, %87’sinde mendirek ve %92 oranında asfalt kara yolu mevcut iken bu temel altyapısı olmayan barınaklar da bulunmaktadır.⁵⁸⁰

Barınaklar sadece gemilerin girdiği ve ürünlerini boşalttığı yerler değildir. Aynı zamanda balıkçılar için sosyal bir alandır. Bunun için bir işletme binasının, satış yerinin, soğuk hava depolarının, buz üretim alanlarının, gemi tamir ve bakım alanlarının, ağ tamir, yıkama ve depolama yerlerinin, kasa yıkama yerlerinin ve bu kasaları depolama yerlerinin,

⁵⁷⁷ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁷⁸ Mutlu Demir, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁷⁹ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁸⁰ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

atık ve sıvı atık depoları vb. alanların olması gerekmektedir. Yetiştiricilik tesisleri olan yerlerde yem ve malzeme deposu ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca balıkçıların kullanabileceği sosyal alanlar, tuvalet, ısınmak ve karınlarını doyurmak için lokal, kafeteryaya veya restoran gibi yapılara ihtiyaç duyulmaktadır. Karaya çıkarılan ürünlerin nakliyelerinde kullanılan kamyonların ve balıkçıların özel araçları için park yerlerinin olması gerekmektedir. Ancak çoğu barınakta bu gibi alan ve üst yapılar bulunmamaktadır.⁵⁸¹

Balıkçı barınaklarında, gemilere bakım onarım imkânı sağlanacak alanların yetersizliği; mevzuatta altyapı ve üstyapı hizmet detaylarının ve sorumlu kuruluşların belirli olmaması; balıkçı barınaklarının işletilmesine yönelik standartların net olmaması, mevcut barınakların belirlenmiş standartlara göre kategorize edilmemiş olması gibi sorunlar bulunmaktadır.⁵⁸²

BSGM'nin talebiyle TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) tarafından Türkiye'deki tüm balıkçı barınaklarının mevcut durumunun ortaya konulması amacıyla yürütülen proje kapsamında balıkçı barınaklarıyla ilgili veriler toplanmış ve veri tabanlarına işlenerek haritalandırılmıştır. Proje kapsamında; 385 balıkçı barınağı yanında, kayıt dışı alanlar, doğal barınma noktaları da dahil edilerek tespit edilen 500 kıyı yapısından en önemli görülen 400 adedi seçilerek buralarda çalışma yürütülmüştür.. Ön tespitlere göre; 400 barınağın 350 tanesinde ana mendirek varken, tali mendirek 271 tanesinde, iskele 147 tanesinde bulunmaktadır. Ana mendireklerin %10'unun çok acil tamire ihtiyacı vardır. Yükleme boşaltma rıhtımı 160 tanesinde mevcut olup, bunların %4'ünün çok acil tamire ihtiyacı bulunmaktadır. Tuvalet 186 tanesinde, elektrik 200 tanesinde, balık satış yeri 104 tanesinde, aydınlatma 264 tanesinde mevcuttur.⁵⁸³

Trabzon ilinde bütün barınaklar tek tip yapıda üst yapıya kavuşturulmuş ancak henüz Giresun ve Ordu'da yapılmamıştır. Bütün balıkçı barınakları altyapısıyla, üstyapısıyla tek tip yapılırsa balıkçı barınaklarının problemleri çözülebilecektir.⁵⁸⁴

Balıkçılar, barınak yapılırken balık satış, mezat ve depolama yerlerinin de yapılmasını ve bu yerlerin barınağı kiralayan kooperatif tarafından işletilmesini talep etmektedir.⁵⁸⁵

Su ürünleri kooperatifleri ve belediyeler tarafından işletilen ve önemli bir kısmı meskûn mahaller dışında bulunan balıkçı barınaklarında güvenlik açısından olumsuz gelişmelere açık alanlar bulunmaktadır. Balıkçı barınaklarının günümüz teknolojik

⁵⁸¹ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁸² Taner Keskin, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁸³ İsmail Önden, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁸⁴ Gökhan Karadeniz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁸⁵ Dursun Basa, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

imkânlarından istifadeyle fiziki güvenlik önlemlerinin iyileştirilmesi, karadan-denizden giriş çıkışlarının kamera sistemleriyle takip edilebilir olması, barınağa giriş-çıkış yapan kara ve deniz araçlarının kayıt altına alınması, bu kayıtların elektronik ortamda kolluk kuvvetleriyle paylaşılması, yine aranan asgari vasıf ve teknik şartlar arasında yer alan aydınlatmanın yeteri düzeyde sağlanması güvenlik açısından da önem arz etmektedir. Bu sayede barınaklarda düzensiz göç faaliyetleri başta olmak üzere her türlü yasa dışı faaliyete karşı caydırıcılık sağlanabilecektir, ayrıca risk oluşturan gemiler ve kişiler kolaylıkla tespit edilebilecektir.⁵⁸⁶

Muğla-Milas bölgesinde su ürünleri yetiştiriciliği yoğun yapıldığı için hem yem nakli hem de balık taşıma amacıyla bölgede tır trafiği yoğunudur. Bu tırlar Milas şehir merkezinden geçtiği için trafiğin aksamasına neden olmakta ve güvenlik açısından risk oluşturmaktadır. Güzergahı belirlenen ve yapılması planlanan “Milas Çevre Yolu” projesinin bir an önce hayat geçirilmesi gerekmektedir.⁵⁸⁷

Kastamonu İnebolu ve diğer sahil ilçelerinde karaya çıkarılan balıkların İstanbul, Ankara, Samsun balık hallerine veya Sinop ve Samsun’daki balık unu fabrikalarına nakledilmesinde yol problemi yaşanmaktadır. Özellikle sahil yolu iyi değildir. Bu bölgenin balıkçılığının gelişmesi için yol yapılarak, bölgenin ülkemizin ulaşım ağına bağlanmasına ihtiyaç vardır.⁵⁸⁸

Sinop su ürünleri avcılığında önemli bir karaya çıkış noktası olduğu kadar son yıllarda yapılan yatırımlarla Türk somonu ve midye yetiştiriciliğinde de merkez haline gelmektedir. Sinop Demirci Köyü Balıkçı Barınağı yetiştiricilik ve avcılık yoluyla üretimi gerçekleştirilen ürünlerin karaya çıkarıldığı bölgenin en önemli barınağı konumundadır. Ancak yolun bozuk olması, keskin virajlı olması, yolda çökmelerin olması gibi sorunlardan dolayı balıkçılar ve üreticiler sorun yaşamaktadır.⁵⁸⁹

Balıkçılar, çalışma şartları gereğince zamanlarının büyük bölümünün barınaklarda geçtiğini, ancak barınakların çoğunda balıkçılar oturabilecekleri, sığınabilecekleri, sosyalleşebilecekleri ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerler ve imkânlar bulunmadığını ifade etmişlerdir.⁵⁹⁰

Genel olarak değerlendirildiğinde barınaklarda alt ve üstyapı ihtiyaçları had safhadadır. Birçok barınakta balıkçıların ürünlerini muhafaza edeceği soğuk hava deposu yoktur. Balıkçı barınaklarında yapılaşma oranı emsal alanının %2’si olup bu miktar

⁵⁸⁶ Cengiz Fitoz, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁸⁷ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁸⁸ Şakir İşeri, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁸⁹ Tülin Erdem, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁹⁰ Mustafa Ayan, 10.01.2024 tarihli Balıkesir ve Bursa Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

üstyapıların yapılması için yeterli değildir. Rıhtım ve geri kullanım sahaları ağır yükleri taşıyacak şekilde planlanmadığı için kullanıma bağlı olarak çabuk yıpranmakta ve olumsuz hava şartlarından kolay etkilenmektedir. Bunun yanı sıra balıkçı gemilerinin büyük bakım ve onarımları balıkçı barınaklarında yapılamadığından balıkçılar çok uzak tersanelerde bakım ve onarımlarını yaptırmak zorunda kalmaktadır.

Öneriler:

- 1) Deprem, fırtına, sel vb. afetlerde mendireği yıkılmış veya hasar görmüş bulunan barınakların onarımı yapılmalı ve balıkçı gemilerinin güvenliği sağlanmalıdır.
- 2) Barınakların alt yapıları tamamlanmalı ve üst yapı eksiklikleri giderilmelidir.
- 3) Ülkemizdeki tüm barınakların ihtiyaçlarının ve problemlerinin belirlenmesi için BSGM ve TÜBİTAK iş birliğinde sürdürülmekte olan proje de dikkate alınarak barınakların ihtiyaçları önceliklendirilerek yapım-onarım vb. faaliyetlerle ilgili bir planlama yapılmalı ve tüm eksiklikler giderilmelidir.
- 4) Balıkçı barınaklarının üst yapılarıyla ilgili olarak çeşitli ünitelerden/modüllerden oluşan tip projeler hazırlanmalıdır. Her barınakta bulunması gereken temel üniteler her barınağa yapılmalı, diğer üniteler ise barınağın durumuna, ihtiyaçlara ve barınakta yürütülen faaliyetlere göre gerekli görülen barınaklara yapılmalıdır.
- 5) Balıkçı barınaklarındaki gemilerin bakım ve onarımı için tersanecilik hizmetinin verilebileceği alanların sayısı arttırılmalıdır.
- 6) Balıkçı barınaklarının güvenliğini artırıcı altyapı ve üstyapı ihtiyaçları giderilmeli ve gerekli tedbirler alınmalıdır.
- 7) Hem kaza risklerinin azaltılması hem üretim sürecinin devamı hem de yaşam kalitesinin arttırılabilmesi için ihtiyaç duyulan yollar bir an önce yapılmalıdır.
- 8) Balıkçı barınakları alt ve üst yapılarının geliştirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi için balıkçı barınağı işletmecisinin hibe ve sübvansiyonlu kredilerden yararlandırılması sağlanmalıdır.
- 9) Balıkçı barınaklarında, balıkçılara hizmet vermek üzere barınak işletmecisi tarafından işletilecek lokal ve kafeterya gibi sosyal donatı tesislerinin bulundurulması değerlendirilmelidir.

9.4.8 Barınakların Dip Taraması ve Temizlik İhtiyacı

Balıkçı barınakları zaman içerisinde dalgalarla, akıntılarla barınak içerisinde dolan kumlar nedeniyle özellikle büyük gemiler tarafından kullanılamaz hale gelmektedir. Önceki yıllarda sayısal modelleme imkânlarının az olması balıkçı barınaklarının yeterli mühendislik

hizmeti almasına engel olmuştur. Bu durum balıkçı barınaklarının kumlanma sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Taranma veya temizlik ihtiyacı, mendirek tamirâtı pek çok barınakta karşımıza çıkmaktadır. Balıkçı barınaklarının yaklaşık %70’inin taranmasına, dip temizliğine ve bakım-onarımına ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca dip temizliği yapılan ve derinleştirilen barınaklar birkaç sene sonra yeniden dolabilmektedir. Sürekli bakıma ve taranmaya ihtiyaç vardır. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı elindeki tarama gemileriyle barınakları temizlemektedir. Ancak, çok sayıda barınağı kısa sürede temizleme imkânı bulunmamaktadır.⁵⁹¹

Balıkçı barınaklarının tarama ihtiyaçları yalnızca Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından giderilebilmektedir. Mevcut balıkçı barınaklarının iç ve/veya girişlerinde dalga etkisiyle malzeme taşınımı sonucunda sığlaşmalar meydana gelmesi nedeniyle ortalama olarak her beş yılda bir deniz dibi tarama ihtiyacı hasıl olmaktadır. Ülkemiz genelinde son on yılda 100 farklı balıkçı barınağında toplamda 2,5 milyon metreküp deniz dibi tarama faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Deniz dibi tarama ekipmanı olarak 38 gemi ile hizmet verilmektedir. Ülkemizde balıkçı barınaklarının sayısı ve boyutları dikkate alındığında, barınaklardan faydalanan gemilerin giriş çıkışlarında ve yanaşmalarında problem yaşanmaması amacıyla bugün itibarıyla yaklaşık 2 milyon metreküplük deniz dibi taramasına ihtiyaç duyulmaktadır.⁵⁹²

Dolan balıkçı barınaklarının temizliği Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı bünyesinde üç adet Deniz Dibi Tarama Baş Mühendisliği tarafından yapılmaktadır. Bu baş mühendislikler İstanbul, İzmir ve Samsun illerinde bulunmaktadır. Kıyı uzunluğu nedeniyle Akdeniz Bölgesi’nde, kıyı yapısı sayısının fazla olması sebebiyle Doğu Karadeniz’de birer baş mühendislik açılmasına ihtiyaç vardır.

Deniz dibi tarama faaliyetleri Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş firmalar tarafından da yürütülebilmekte ancak balıkçı barınaklarını işleten kooperatiflerin tarama faaliyetlerinin bedellerini karşılamalarında sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca tarama faaliyeti için ÇED çalışmasının yapılması, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından istenmekte, bu da kooperatifler için ciddi bir sıkıntı ve ayrı bir ekonomik yük oluşturmaktadır.

Balıkçı barınaklarının dip kumu büyük maliyetlerle boşaltıldıktan sonra çok geçmeden yeniden dolmaktadır. Küçük maliyetlerle bazı çözümler getirilebileceğini belirten balıkçılar,

⁵⁹¹ Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁵⁹² Taner Keskin, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

Doğu Karadeniz'deki barınaklar için batıda kalan mendireklerden denize doğru tali bir karayel mendireği yapılmasının dalgaları kırarak barınakları koruyacağını ve limanların kumla dolmasını önleyeceğini ifade etmektedir.⁵⁹³

Öneriler:

- 1) Bir program dahilinde barınakların zemin taramaları yapılmalı ve barınak zeminini temizlenmelidir.
- 2) Balıkçı barınaklarının kumla dolmaması için yapılması gereken ilave yapım/inşaat işleri tamamlanmalıdır.
- 3) Dip tarama ve diğer faaliyetlerin koordinasyonu ve daha verimli yürütülebilmesi için Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı bünyesinde, ihtiyaç olan yerlerde yeni baş mühendislikler açılması değerlendirilmelidir.
- 4) Küçük boyutlardaki balıkçı barınaklarının zemin temizliği için yeni ve uygun dip temizleme ekipmanları temin edilmelidir.
- 5) Balıkçı barınağı işletmecisine veya özel sektöre balıkçı barınaklarının zeminini temizleme imkânı verilmeli, teşvik edilmeli ve yapılan temizliklerde çıkarılan kumun ticari olarak kullanılması değerlendirilmelidir.
- 6) Dip taraması sırasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından istenen ÇED süreçleri kolaylaştırılmalıdır.

9.4.9 Deniz ve Barajlardaki Yetiştiricilik İşletmelerinin Karadaki Lojistik Alan İhtiyaçları

Denizdeki ağ kafes işletmelerinin kıyıdaki lojistik ihtiyaçlarının karşılanması için deniz kıyısında karasal alanlara ihtiyacı bulunmaktadır. Bu alanlar kiralanarak üretim faaliyetleri sırasında kullanılmaktadır. Ancak İzmir'deki gibi bazı bölgeler Özel Çevre Koruma Alanı ilan edildiği için kiralama yapılamamakta, bu durumda kıyıdaki alanları kullanan işletmeler işgalci durumuna düşmekte veya buraları terk etmekte ve bu alanlar kullanılamaz duruma düşmektedir. Üretim faaliyetlerini sürdürebilmek için, yem taşıma veya hasat edilen balıkları karaya çıkarma için tesislerin bu alanlara ihtiyacı vardır. Ayrıca, koruma alanlarında küçük çaplı da olsa yapılaşmaya izin verilmediği için kıyıya yanaşabilmek için iskele ve yaz-kış çalışma şartlarında çalışanların sığınabileceği yerler vb. yapılar da yapılamamaktadır.⁵⁹⁴

⁵⁹³ Ahmet Topuz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁹⁴ Cenk Yurttaş, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Tesis kapasiteleri büyük olduğu için kıyı tesislerinden çok miktarda yem kafeslere taşınmaktadır. Her gün, her hava ve deniz koşulunda kafeslere ulaşabilmek veya kafeslerden geriye dönen çalışanların kolaylıkla kıyıya çıkabilmesi için iskeleye ihtiyaç duyulmaktadır. İskele ve yanaşma yerleri can güvenliği açısından da önemlidir. Mevzuata göre ahşap iskele yapılarak gemilerin yanaşması sağlanamamaktadır. Bu alanlara iskele yapılmak istendiğinde barınak ve mendirek yapılırken uygulanan prosedürden geçilmesi zorunludur. Bu durumda pek çok kurumdan izin alınması ve ÇED yapılması gerekmektedir. Bu sorunun çözümü için geçmiş yıllarda Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü ile görüşülerek balıkçılık faaliyeti sürdüğü müddetçe kullanılabilecek, çevreye kalıcı etkiler vermeyen, kolayca kurulup kaldırılabilen, yüzer yapı elemanları da kullanılarak geçici iskeleler yapılması yönünde planlamalar yapılmış ancak süreç yasal zemine kavuşturulamamıştır.⁵⁹⁵

Muğla'daki ağ kafes işletmelerinin iskele ve lojistik alan ihtiyacı bulunmaktadır. Güllük Limanı'nın bulunduğu bölgede yetiştiricilik işletmeleri için bir yanaşma ve yükleme-boşaltma iskelesi projesi hazırlanmış ancak bu alan vakıf arazisi içerisinde kaldığı için yapılamamıştır. Projenin Güllük Liman İşletmesi tarafından yapılması ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce yetiştiricilere verilmesi gündeme gelmiş ancak 7-8 yıldır bir gelişme olmamıştır. Bu alana kullanım izni verildiği takdirde Muğla'daki yetiştiriciler gerekli iskele ve yapıları kendi imkânlarıyla yapabileceklerini beyan etmişlerdir.⁵⁹⁶

Güllük Körfezi'nde, Güllük yat liman ihalesi yapılmıştır. Burada bulunan mevcut balıkçı barınağına yer tahsisi yapılmadığı için yat limanı inşası bittiği zaman balıkçı barınağının kullanılmamama ihtimali vardır. Bu durumda yetiştiriciler yat limanını kullanamayacak ve lojistik ihtiyaçları karşılanamaz hale gelecektir. Bu nedenle marina inşaatı başlamadan balıkçı limanı sorununun çözülmesi gerekmektedir.⁵⁹⁷

Aydın Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği, kafesler ile kıyı arasındaki lojistik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Taşburun Balıkçı Barınağını kiralamış ve barınağın dip temizliğini kendileri yaptırmıştır. Üreticiler, barınağın dip tarama işlemini, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının üretici birliklerine tanımladığı indirimli tarifieden faydalananak yaptırdıklarını, ancak kazıma ve taşıma işlerini yapan gemilerin nakliye bedellerinin piyasanın oldukça üzerinde olduğunu beyan etmişlerdir. Taşburun Balıkçı Barınağının girişi kuzey yönüne bakmaktadır ve Büyük Menderes'in taşıdığı alüvyonlar barınağa girmekte, bu nedenle barınak zemininin 5-6 yıl içerisinde tekrar dolacağı hesaplanmaktadır. Bu nedenle

⁵⁹⁵ Müfid Yarabaş, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁹⁶ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁹⁷ Orhan Atalay, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

birlik, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile iş birliği yapılarak barınağın yeniden projelendirilip, barınak yönünün değiştirilmesini talep etmektedir.⁵⁹⁸

Ülkemizde ağ kafeslerin yoğun olduğu bölgelerde iskele ve lojistik ünitelerin toplanacağı barınaklar yapılarak bu barınaklardan sadece yetiştiricilerin yararlanması sağlanmalıdır. Yoğun yetiştiricilik faaliyetleri sebebiyle tesis hizmet gemileri sürekli hareket halinde olacağından bu yerler avcılık yapan gemilerin ve yatların kullanımına uygun olmayacaktır. Bazı bölgelerde ise yetiştiricilik tesislerinin mevcut balıkçı barınaklarından faydalanması sağlanmalı, tesislerin lojistik ve yükleme boşaltma yapabilmesi için yeterli iskele ve alanlar ayrılmalıdır. Balıkçı barınağı bulunmayan ya da çok uzakta kalan yerlerdeki balık çiftliklerine belirlenecek örnek bir proje ile kapasitelerine uygun şekilde geçici yapılar halinde iskele ve lojistik üniteler oluşturma imkânı tanınmalıdır. Bu konularda mevzuatta gerekli güncellemeler yapılmalıdır.⁵⁹⁹

Su ürünleri avcılığı ile kültür balıkçılığının yoğun olarak yapıldığı ve barınakların yoğun olarak kullanıldığı bölgelerde yaşanmakta olan alan kullanımı sorununun önüne geçilmesi amacıyla, yetiştiricilik alanı kiralama süresince belirlenecek ücret karşılığında barınakta yetiştiriciler için yer tahsisi yapılmalıdır.⁶⁰⁰

Seferihisar Körfezi Kokar (Gök Liman) Koyu mevkiinde 9 numaralı potansiyel üretim sahasında faaliyet gösteren balık çiftliklerinin önemli bir kısmı zorunlu lojistik destek ve iskele ihtiyaçlarını Kokar Koyu’ndan karşılamaktadır. Bu koy uygun ve barınaklı bir yer olması nedeniyle, elverişsiz hava ve deniz şartlarında bölgede faaliyet gösteren yetiştiricilik firmaları yanında yerel balıkçıların ve özel teknelerin sığınabileceği tek yer konumundadır. Ancak Kokar (Gök Liman) Koyu mevkiinde Jandarma Genel Komutanlığı tarafından yapılmakta olan eğitim tesisi projesinin başlaması nedeniyle bu koy üreticiler tarafından kullanılamayacaktır.⁶⁰¹

Diğer yandan, 13 Eylül 2019 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı ile Çeşme Alaçatı ve Urla Zeytineli bölgelerini içine alan bölge “Çeşme Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” ilan edilmiştir. Bu bölgede, toplam yıllık 13.500 ton/yıl üretim yapılan 7 numaralı potansiyel su ürünleri üretim alanı yer almaktadır. Kültür ve

⁵⁹⁸ Ahmet Tolga Vural, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁵⁹⁹ İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Durum Tespiti hakkında rapor.

⁶⁰⁰ Doç. Dr. Birol Bakı, Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği hakkında bilgi notu

⁶⁰¹ Müfid Yazarbaş, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı; İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Durum Tespiti hakkında rapor.

Turizm Bakanlığının bu bölgedeki balık çiftliklerinin taşınması yönünde talebi de bulunmakta; gerek yakınlığı gerek taşıma kapasitesinin uygun olması nedeniyle taşınmanın 9 numaralı potansiyel su ürünleri üretim alanına yapılması yönünde planlama yapılmaktadır. Dolayısıyla bu alandaki barınak ihtiyacı daha da artacaktır.⁶⁰²

İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Sığacık Körfezi hakkındaki bilgi notunda, 1990 yılından itibaren yasal olarak üretimde bulunan balık çiftliklerinin denizdeki ve karadaki faaliyetlerinin sürdürülebilmesi ve lojistik ihtiyacının karşılanması için Kokar Koyunda bir balıkçı barınağının acilen inşa edilmesine ihtiyaç bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca barınak yapılıncaya kadar, Jandarma Genel Komutanlığının gerçekleştirmeyi planladığı eğitim tesisi devreye alındıktan sonra da belirlenecek esaslar dahilinde Kokar Koyunun bölgedeki balık çiftlikleri tarafından lojistik alan ve iskele ihtiyaçları için kullanımına izin verilmesi hususunda talepleri bulunmaktadır.⁶⁰³

Marmara'daki midye yetiştiricilik tesisleri de lojistik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için karada kullanabilecekleri alanlara gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir.⁶⁰⁴

Öneriler:

- 1) Deniz ve barajlardaki ağ kafes işletmelerinin faaliyetlerini yürütebilmesi için kıyıda barınak, iskele veya kıyı karasal alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Üretim faaliyetlerinin sürdürebilmesi için, kafeslere yem taşıma veya hasat edilen balıkları karaya çıkarmaya yönelik lojistik ihtiyaçlarını karşılayacak kıyı yapıları sağlanmalıdır. Özellikle üretimin yoğun olduğu bölgelerde iskele, yanaşma yeri vb. yapılara öncelik verilmelidir.
- 2) Karadaki lojistik alanları oluşturulurken alt yapı ve üst yapı donatılarının sağlanması yanında soğuk hava deposu, arıtma tesisi vb. sistemleri de planlamaya alınmalıdır.
- 3) Yeni planlaması yapılacak potansiyel su ürünleri yetiştiricilik sahaları için, karada lojistik alanlar da planlama dahilinde belirlenmeli, gerekli girişimler ve yatırımlar sağlanmalıdır.
- 4) Yetiştiricilerin ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı olmak üzere kamuya ait alanların tahsisine ve kullanımına izin verilmelidir.

⁶⁰² İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Sığacık Körfezi hakkında bilgi notu.

⁶⁰³ İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Sığacık Körfezi hakkında bilgi notu.

⁶⁰⁴ Aykut Barut, 11.01.2024 tarihli Yalova ve Kocaeli Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.5 SU KAYNAKLARININ YÖNETİMİ VE SUCUL BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.5.1 Kirletici Baskılar

Su kaynaklarına etki eden kirletici baskıların önemli bölümünü kara kökenli kirleticiler oluşturmaktadır. Söz konusu kirletici kaynakları içerisinde noktasal kaynaklı kirleticiler (kentsel ve endüstriyel atık sular, depolama sahalarından kaynaklı sızıntı suları) ile yayılı kaynaklı kirleticiler (tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklı gübre ve pestisitler vb.) yer almaktadır.

Su kaynakları üzerindeki kirletici baskı unsurlarının yarattığı en önemli problemlerden biri göller ve bazı deniz ekosistemlerinde, çeşitli nedenlerle azot ve fosfor parametrelerinin (besin maddelerinin) büyük oranda artması sonucu, plankton ve makro alg varlığının aşırı şekilde çoğalması olarak tanımlanan ötrofikasyondur. Bu durum sudaki çözülmüş oksijen miktarını azaltarak uzun vadede su ekosisteminin bozulmasına neden olabilir. Geçtiğimiz yıllarda Marmara Denizi'nde yaşanan müsilaj problemini tetikleyen temel nedenlerinden biri de artan deniz suyu sıcaklıkları ve insan kaynaklı baskılar (evsel ve sanayi kaynaklı atıklar, artırım seviyelerindeki yetersizlikler vs.) olup bu durum neticesinde ortaya çıkan organik oluşumlar sucul ekosistemi ve canlı yaşamını olumsuz etkilemektedir. Çevresel baskılar ve iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle tür kaybı son yıllarda artmaya başlamış ve kaybolan ya da azalan türlerin yerine yeni türler ile plankton veya organik madde üstünden süzerek beslenen türler ekosisteme giriş yapmıştır. Böylece besin ağı zincirleri ani değişikliklere daha açık duruma gelmiştir⁶⁰⁵.

Su kaynaklarına ulaşan ve ötrofikasyona neden olan azot ve fosforun temel kaynaklarından biri azot ve fosfor giderimi yapılmayan kentsel nitelikli atık sulardır. “Hassas Su Kütleleri ile Bu Kütleleri Etkileyen Alanların Belirlenmesi ve Su Kalitesinin İyileştirilmesi Hakkında Yönetmelik”⁶⁰⁶ kapsamında kıyı suları ve iç sular dahil olmak üzere azot ve fosfor yükü nedeniyle ötrofik olan veya yakın gelecekte ötrofik olabilecek hassas sular belirlenmiştir. Bu sulara yapılacak olan deşarjlardan önce azot ve fosfor giderimi (ileri arıtma) yapılması gerekmekte olup deşarj limitleri tespit edilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2022 yılında atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı %78'dir. Bu atık suların ise yaklaşık %53'ünde azot ve fosfor giderimi yapılmaktadır.

⁶⁰⁵ TBMM, 2022. a.g.k.

⁶⁰⁶ 23.12.2016 tarih ve 29927 sayılı Resmî Gazete.

Yayılı kaynaklı kirletici baskı unsurları açısından bakıldığında hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklanan hayvan atıklarının bir bölümü, tarımda doğal gübre olarak kullanılmakta, geri kalan kısmı ise sızdırmaz depolarda katı veya sıvı olarak muhafaza edilip uygun zamanda toprağa uygulanması gerekirken kontrolsüz şartlarda açık depolarda biriktirilmekte ve/veya en yakın araziye dökülmektedir. Dolayısıyla, hayvan atıklarından kaynaklanan yayılı yükler önemli kirletici kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir⁶⁰⁷.

Plastikler doğada uzun yıllar bozulmadan kalması ve ekosistem üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle ülkemiz su kaynakları açısından önemli bir çevre tehdidi oluşturmaktadır. Şişe ve poşet gibi plastik atıkların çoğunluğunu teşkil eden öğeler hafif oldukları için rüzgârın etkisiyle su kaynaklarına ulaşmakta ve su üzerinde yüzerak yayılmaktadır. Deniz ve okyanuslara yıllık en az 8 milyon ton plastiğin karıştığı ifade edilmekte olup, okyanuslarda 150 milyon tondan fazla plastik atık olduğu ve böyle devam ettiği takdirde 2050 yılına kadar denizlerde balıktan daha fazla plastik olacağı tahmin edilmektedir.

Su ürünlerinin etkilendiği diğer bir konu mikroplastiklerdir. Suda var olan mikroplastikler yavru balıkların boğazına ve solungaçlarına takılması gibi etkilerle birtakım hastalıklara ve ölümlere neden olabilmektedir. Mikro plastiklerin etkileri ve kontrolü için bilimsel olarak belirlenen yöntemlerin uygulanması gerekmektedir.⁶⁰⁸

Plastiklerin kullanım ihtiyacına göre birincil yollardan ya da güneş ışığı, rüzgâr, akışlar, canlılar ve dalga gibi çeşitli dış faktörlerin etkisiyle ikincil yollardan fiziksel olarak küçük parçacıklara ayrılmasıyla oluşan 5 mm’den küçük plastik parçaları “mikroplastikler” olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan araştırmalar, ülkemizin tatlısu ya da deniz suyu fark etmeksizin su kaynaklarının ciddi bir mikroplastik kirliliği tehdidi altında olduğunu göstermektedir. Marmara Denizi’nin mikroplastik kirliliğinin, özellikle de güney İstanbul sahillerinde mevsimsel varyasyonlar söz konusu olmakla birlikte, bu varyasyonların Karadeniz ve Ege Denizi’ne göre daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Su kaynaklarının mikroplastik kirliliği; atık sular, endüstriyel ve turistik faaliyetler, avlanma ve denizcilik faaliyetleri gibi birçok etmenden kaynaklanmaktadır. Örneğin, yerleşim bölgelerinden gelen kanalizasyon suları; kişisel bakım ürünleri, atık su veya inşaat imalat malzemelerine ait mikro boncuklar ve sentetik lifler içerir. Mikroplastikler, bu tür kanalizasyon sularının deşarjı yoluyla uzak

⁶⁰⁷ Tarım ve Orman Bakanlığı Nitrata Hassas Bölgelerin Belirlenmesi ve Eylem Planlarının Hazırlanması Projesi.

⁶⁰⁸ Afire Sever, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

bölgelerdeki su kütlelerine ulaşabilmektedir. Yağmur suları, rüzgâr ve akarsular da denizlere mikropplastik taşınımında rol oynamaktadır.⁶⁰⁹

Balıkların yaşadıkları suların mikropplastik yükü arttıkça balıklardan izole edilen mikropplastik sayısı da artmaktadır. Farklı çalışmalarda balıklarda tespit edilen mikropplastik kirlilikleri oldukça değişkendir. Karadeniz bölgesinde avlanan balıklarda mikropplastik kirliliği genel olarak Ege, Marmara ve Akdeniz balıklarına kıyasla daha düşüktür. Bu bulgunun denizin mikropplastik yükü ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Midye ve istiridye gibi çift kabukluların doğal ortamlarda ve genellikle kıyaya yakın alanlarda yetiştirilmeleri bu canlıların da mikropplastik ve diğer parçacıklar dahil olmak üzere birçok kirleticieye maruz kalmalarına sebebiyet vermektedir. Ayrıca çalışmalar bakterilerin deniz ortamında mikropplastik yüzeylerinde hızla çoğalabildiğini ve mikrobiyal biyofilmler oluşturduğunu göstermiştir. Mikropplastiklerde bulunan bakteri sayılarının sudakinden 100-500 kat daha yüksek olduğu saptanmıştır.⁶¹⁰

Kara kökenli kirleticiler dışında denizel faaliyetlerden kaynaklı kirlilik de su kaynakları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Gemilerden kaynaklanan petrol türevli katı ve sıvı atıkların (sintine suyu, kirli balast, slaç, slop, yağ ve benzeri atıklar) yönetimindeki eksiklikler denizlerde kirliliğe sebep olmaktadır. Deniz araçlarından atık ve yük artıklarının alınması amacıyla kıyı tesisleri tarafından atık kabul tesislerinin kurulması, işletilmesi ve atık alma gemilerinin faaliyet göstermesi gerekmektedir. Söz konusu kirlilik kaynakları denizel ekosisteme zarar vermektedir.

Denizlerin kirlenmesinde ana faktör olan arıtılmadan denize bırakılan atık suların, derin deniz deşarjı yöntemi ile dahi bırakılmasının önlenmesi, kanalizasyon ve arıtma sistemlerinin sürekli devrede tutulması önemli ve gereklidir.⁶¹¹ Özellikle sanayi bölgelerinin yoğun olduğu yerlerdeki arıtma tesislerinin iyi şekilde yapılandırılması, mekanik, kimyasal ve biyolojik filtrasyonun sağlanması gerekmektedir.

Tatil, plaj ve piknik gibi amaçlarla kıyıları kullananlar naylon ve plastik atıklarını buralarda bırakarak kıyıların ve denizin kirlenmesine neden olmaktadır. Yerel yönetimlerin bu konuda tedbirler alınması gerekmektedir.⁶¹²

⁶⁰⁹ Mikropplastiklerin İnsan ve Çevre Sağlığı Üzerine Etkileri Hakkında Bilimsel Görüş, Tarım ve Orman Bakanlığı, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü.

⁶¹⁰ Mikropplastiklerin İnsan ve Çevre Sağlığı Üzerine Etkileri Hakkında Bilimsel Görüş, Tarım ve Orman Bakanlığı, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü.

⁶¹¹ İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Durum Tespiti hakkında rapor.

⁶¹² İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

Dip trolü avcılığı sırasında ağların içerisinde çok miktarda poşet, plastik atık vb. katı çöpler çıkmaktadır. Deniz dipleri katı atıklarla doludur. Barınak içleri de çoğunlukla benzer durumdadır.⁶¹³ Dalma yöntemiyle balıkçılık yapan dalgıçlar da deniz diplerinde çok miktarda plastik vb. katı atıkların bulunduğunu vurgulamıştır.⁶¹⁴

Ülkemizin üç tarafını çeviren denizlerin kıyılarında yoğun yerleşimler bulunmakta evsel ve endüstriyel atıklar denizlere dökülmektedir. Su kirliliği her geçen gün artmaktadır. Bunun en önemli örneklerinden biri 2021 yılında Marmara’da yaşanan müsilaj olayıdır. Su kirliliğini önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir.⁶¹⁵ İzmir Körfezi’nde 2024 yılı Ağustos ve Eylül aylarında meydana gelen balık ölümleri de bu bölgedeki kirlenici baskıların yoğunluğunu gözler önüne sermekte, kentsel ve endüstriyel kaynaklı kirliliğin önlenmesine ilişkin tedbirlerin ivedilikle alınması gerekmektedir.

Çoğu yerde belediyelerin kanalizasyonları herhangi bir arıtmaya tabi tutulmadan denize derin deşarj olarak bırakılmaktadır.⁶¹⁶

Sanayi atıklarının deniz ve göllere ulaşması, su kaynaklarının kirlenmesine ve balık stoklarının zarar görmesine neden olmaktadır.⁶¹⁷

Atık yönetiminde öncelik, atıkların oluştuğu yerde önlenmesi, azaltılması ve yeniden kullanımıdır. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilemediği durumlarda ise atıkların nihai bertarafı gerçekleştirilmelidir. Nihai bertaraf sürecinde su kaynaklarına ve sucul ekosisteme etkisinin en düşük düzeye indirilmesi önem arz etmektedir.

Hızlı nüfus artışına bağlı olarak artan su ve hizmet ihtiyacı, gelişen sanayi ve tarımsal faaliyetlere paralel olarak gelişen aşırı kullanım, iklim değişikliği ve kirlilik nedeniyle balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği faaliyet alanları olan su kaynakları üzerindeki baskı günden güne artmaktadır. Sucul biyoçeşitlilik ve bunların yaşam alanları zarar görmektedir. Bu kapsamda yaşanan sorunlar su ve atık su yönetiminin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Öneriler:

- 1) Kentsel ve endüstriyel nitelikli atık sularda ileri arıtma yöntemleri uygulanarak alıcı ortamlardaki azot ve fosfor yükü ile diğer kirlenici unsurların etkileri azaltılmalıdır.

⁶¹³ Aytaç Güzelaydın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶¹⁴ Kemal Kuk, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶¹⁵ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu

⁶¹⁶ Ahmet Mutlu, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶¹⁷ Aytaç Gökyamıyan, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 2) Atık su arıtma tesislerinin yapımı ve işletimiyle ilgili atık su altyapısı için bütçeden gerekli pay ayrılmalı, ilgili birimlere ekipman ve teknik personel desteği sağlanmalıdır.
- 3) Atık su arıtma tesisleri mevzuata ve tekniğe uygun olarak işletilmeli, atık su hatları ve terfi istasyonlarındaki sorunlar tespit edilmeli, temizlik, bakım-onarım gibi gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır.
- 4) Körfezlere ve kapalı su kaynaklarına ulaşanlar öncelikli olmak üzere akarsularda gerekli temizlik çalışmaları yapılmalıdır.
- 5) Atık su kaynaklı kirlilik yükünün azaltılması için kirliliği kaynağında önleme prensibine dayanan ve sanayide “üretim süreçlerine, ürün ve hizmetlere sürekli olarak bütünsel ve önleyici bir çevre stratejisi uygulanması ile insanlar ve çevre üzerindeki risklerin azaltılması” olarak tanımlanan temiz üretim olanakları değerlendirilmeli, teşvik edilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Ülkemize uygun olan Mevcut En İyi Tekniklerin (MET) uygulandığı arıtma tesislerinin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.
- 6) Katı atık işleme tesislerinden ve düzensiz depolama sahalarından kaynaklı sızıntı suyu yönetimi güçlendirilmeli, sızıntı suyu yönetimi sağlanan tesis/saha sayısı artırılmalıdır.
- 7) Atık sular uygun arıtma yöntemleri ile arıtıldıktan sonra tarım, kentsel yeşil alanlar, endüstriyel su temini gibi alanlarda yeniden kullanım alternatifleri değerlendirilmeli, gerekli yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
- 8) Soğutma suları ve termal tesislerinden oluşan sıcak suların denizlere etkilerinin azaltılmasına yönelik tedbirler alınmalıdır. Soğutma suları, uygun yöntemlerle mevzuatta belirtilen sıcaklığa getirilmeden deniz ortamına verilmemelidir.
- 9) Atık suların boşaltılması için liman ve barınaklarda gerekli alt yapı ünitelerinin kurulması sağlanmalı ve deniz araçlarının sintine suyu, kirli balast gibi atıklarının denize kaçak olarak deşarj edilmesini önlemek için denetimler artırılmalıdır.
- 10) Balast sularının içeriğindeki çeşitli canlı grupları (bakteriler, balık larvaları vb.) yabancı bir ekosistemin dengesini bozarak istilacı tür olarak davranabilmektedir. Bu nedenle balast sularının arıtımı sağlanmalıdır.
- 11) Su kaynaklarının yönetiminde su havzası ve alt havza ölçeğinde faydalanıcı tüm sektörlerin (içme-kullanma, çevre, tarım, enerji, sanayi vb.) ihtiyacı olan suyun, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan planlanması yapılmalıdır.

- 12) Yerüstü su kaynaklarının en önemli besleyicisi olan yer altı suyunun kullanımı kontrol ve denetim altına alınmalıdır.
- 13) Sulara karışan ve su ürünlerine olumsuz etkileri olan pestisitler, ilaçlar, plastikler gibi makro ve mikro kirleticilerin sucul ortamlara karışması önlenmelidir.
- 14) İyi tarım ve organik tarım uygulamaları yaygınlaştırılmalı, tarımsal gübre yönetimi sağlanmalıdır.
- 15) Düzensiz depolama tesislerinin rehabilitasyonunun yapılarak kapatılması ve atıkların geri kazanım sonrasında düzenli depolama tesislerine gönderilmesi sağlanmalıdır.
- 16) Atık yönetimi ve bertarafı konusunda sağlanan teknik ve maddi destekler yerel yönetimlerin ihtiyaçları doğrultusunda artırılmalıdır.
- 17) Deniz araçlarından atık ve yük artıklarının alındığı atık kabul tesisleri artırılmalı, kapasiteleri geliştirilmeli, tesisler düzenli işletilmelidir.
- 18) Körfezler, nehirler ve durgun sularda zaman içerisinde biriken dip çamurunun su kalitesine etkisi ortaya konulmalı, tarama yapılacak alanlar belirlenmeli bu alanlarda biriken kirli tarama malzemelerinin uygun yöntemlerle bertaraf edilmesi sağlanmalıdır.
- 19) Denizlerde Bütünleşik Kirlilik İzleme Programı kapsamında erken uyarı sistemlerinin kullanılabilirliği araştırılmalıdır.
- 20) Kirliliğe yönelik acil tedbirler kapsamında Bilgi Paylaşım Sistemleri oluşturulmalıdır.
- 21) Kirliliğin önlenmesi için caydırıcılığın artırılması amacıyla kirleten öder prensibi (alıcı ortamın eski haline getirilmesi için ortaya çıkacak giderlerin kirleten tarafından karşılanması) uygulamaya konulmalıdır.

9.5.2 İklim Değişikliği ve Küresel Isınma

Dünya iklim değişikliğinin etkisi altında olup, bundan tüm sektörler, özellikle su kaynakları ve su ürünleri sektörü etkilenmektedir. İklim değişikliğinin etkileriyle şiddetli yağış ve taşkın olaylarında artış ülkemizde de yaşanmaktadır. Sıcaklıklar ve sıcak gün sayısı artmaya devam etmektedir. Dünya genelinde, 2100 yılına kadar ortalama sıcaklıklarda 4 ile 6 santigrat dereceye varan artışlar, yıllık toplam yağışlarda ise azalma beklenmektedir. Sulak

alanlarda su seviyelerinde düşme vardır, dolayısıyla ekosistemde bozulmalar meydana gelmektedir. Tüm bu etkiler su ürünleri üretimini olumsuz etkilemektedir.⁶¹⁸

Doğal su kaynakları kısıtlı olup, ülkemiz su sıkıntısı çeken ülkeler arasında yer almakta ve yirmi yıl sonraya yapılan projeksiyonlarda su fakiri ülkeler arasında gösterilmektedir. Mevcut su miktarlarının artmayacak olması ancak suya olan talebin sürekli arttığı göz önüne alındığında, su kaynaklarının verimli olarak kullanılması, korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için önlemler alınması gerekmektedir.⁶¹⁹

Örneğin, Paris Anlaşması çerçevesinde, su kullanımının azaltılması açısından iklim değişikliğine uyum kapsamında arıtılmış atık suların kullanım oranının 2030 yılına kadar %15'e yükseltilmesi gerekmektedir.⁶²⁰

Küresel ısınma ve iklim değişikliği Akdeniz çanağında yer alan Türkiye'yi doğrudan etkileyen bir faktördür. İzmir'de 1-3 Aralık 2023 tarihinde gerçekleştirilen Ege Çalışma Ziyaretinde, küresel iklim değişikliği sebebiyle deniz suyunun ısındığı ve deniz suyunun sıcaklığındaki artışlarla birlikte balıkların göç yollarını değiştirdiğine değinilmiştir. Göç yollarındaki değişikliğin yanı sıra balıkların yumurtlama zamanlarında da değişiklik gözlemlendiği ifade edilmiştir.⁶²¹

Öngörülen sıcaklık artışları ve yağış azalmaları denizlerde yaşayan canlı türlerinin üretkenliği ve büyüme mevsimlerinde değişimler ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Kızıldeniz'de yaşayan bazı yosun ve balık türlerine Türkiye denizlerinde de rastlanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte özellikle son yıllarda Ege Denizi'nde yaşayan yumuşak mercanların *Eunicella cavalloni* ve *Eunicella singularis* kolonilerinde görülen beyazlama ve soyulmalarının sıcaklık artışıyla ilgili olduğu belirlenmiştir. Mercanlarda %25 oranında beyazlama saptanmış olup bu durum özellikle Kaş ve Kemer/Antalya bölgelerinde açıkça görülmektedir. Bunun dışında, salpa, kupes ve papaz balıklarının son yıllarda Karadeniz'de özellikle İğneada, Kırıkköy ve Şile bölgesinde avlanmaya başlanması bazı bilimsel yayınlarda Karadeniz yüzey suyu sıcaklığındaki artışla açıklanmaktadır. Bu kapsamda, iklim değişikliğine bağlı olarak deniz akıntılarında, denizel ekosistemlerde ve balıkçılık alanlarında önemli sosyoekonomik sorunlar doğurabilecek bazı değişiklikler görülebilir. Karadeniz illerinde 8-10 Aralık 2023 tarihinde gerçekleştirilen Karadeniz Çalışma Ziyaretinde Komisyona bilgi veren Ordu Belediye Başkanı Mehmet Hilmi Güler iklim değişikliği

⁶¹⁸ Afire Sever, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶¹⁹ Bülent Selek, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶²⁰ Afire Sever, 09.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶²¹ Prof. Dr. Göktaş Dalgıç, 1 Aralık 2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

nedeniyle deniz suyu sıcaklarının arttığını ve bu şekilde devam ederse hamsinin neredeyse kaybedilecek noktaya gelinebileceğini ifade etmiştir⁶²².

İklim değişikliğine bağlı kuraklık tüm dünyayı etkilediği gibi ülkemizde de birçok tatlı su gölümüzü etkilemiş, hatta kurumalarına (tamamen kuruyan göllerimiz: Karagöl, Avlan, Girdev, Kurugöl, Keklice, Manay, Tecer, Mamak, Kestel ve Genceli Gölleri; önemli bir kısmı kuruyan göllerimiz: Seyfe, Akşehir, Gölarmara, Karataş vd.) sebep olmuştur. Son ölçümlere göre, Eğirdir Gölü’nde su seviyesi kritik eşik değerinin altına düşmüş, göl alanının önemli bir kısmı kurumıştır. Kuruyan kesimlerde su bitkileri başta olmak üzere, balıklar, su kuşları, kurbağa, salyangoz, tıbbi sülük gibi birçok ekolojik ve ekonomik değerimiz habitatlarını kaybetmiştir. Göl su bütçesi giderek daha fazla açık verirken içme suyu, sulama, turizm, balıkçılık, elektrik üretimi gibi çeşitli amaçlarla gölden su çekilmesi devam etmektedir. Yürütülen bilimsel çalışmalarda; Eğirdir Gölü’nün seviye düşmeleri, hacim ve alan kaybı, çevreden besin elementleri yüklemesinin devam etmesi gibi nedenlerle son zamanlarda oligotrofik özelliklerinden uzaklaşarak mezotrofik ve bazı kesimlerinde ötrofik nitelikler sergilediği görülmektedir. Göl alanındaki su altı ve su üstü bitkileri (makrofitler) yoğunlaşmış, bunun etkisiyle fitoplankton seviyesi düşmüştür. Makrofit atıklarının çoğalmasıyla gelecekte çürüme-kokuşma etkisiyle su kalitesinin bozulması, içme suyu amaçlı kullanımı ve balıkçılık açısından olumsuzluklara neden olması muhtemeldir. Göl etrafında artan sulu tarım uygulamaları, su girdisini ve miktarını azaltmakta, DSİ tarafından açık kanallarla sulama birliklerine verilen suyun kirası dekar başına alındığından su israfını ve erozyonla göle sediment taşınımını arttırmaktadır. Göl yüzeyindeki buharlaşmanın yanı sıra, gölü besleyen akarsular üzerine yapılan gölet ve barajlar, gölün su girdisini ciddi şekilde etkilemektedir.⁶²³

Hazırlanan “Göl Yönetim Planlarının” ve “Eğirdir Gölü Özel Hükümlerinin” ne ölçüde uygulandığı kontrol edilmeli ve etkin yönetim tedbirleri hayata geçirilmelidir. Göl üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmek için suyun planlı/tasarruflu kullanılması, buharlaşma ve su israfının önlenmesi için sulama kanallarında kapalı boru sistemine geçilmesi, sulama suyunda kullanılan su miktarına göre (m3) ücretlendirme yapılması, gölden çekilecek bu miktarının azaltılması, HES’ler için ayrılan suyun gölde kalmasının sağlanması,

⁶²² Mehmet Hilmi Güler, 9 Aralık 2023 tarihli Samsun, Ordu ve Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶²³ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Eğirdir Gölü hakkında bilgi notu

göle daha fazla su bırakılması, göle aşırı sediment girişine karşı tedbir alınması gerekmektedir.⁶²⁴

Dünyanın en büyük sodalı gölü olan Van Gölü’nde de iklim değişikliğinin etkileri yoğun olarak hissedilmektedir. Van Gölü’nde geçtiğimiz elli yılın verilerine baktığımız zaman ortalama olarak yedi yılda bir Van Gölü seviyesinin düşüp tekrar normale döndüğü tespit edilmiştir. Ancak son zamanlarda, iklim değişikliği ve kuraklık sebebiyle bu periyodun biraz daha uzadığı görülmüştür ve şu anda seviyede 4 metreye varan bir düşüş bulunmaktadır.⁶²⁵ Gölün su seviyesinde son yıllarda önemli düzeyde düşüş görüldüğü, gölü besleyen akarsuların debilerinin azaldığı ya da bu akarsuların tamamen kurduğunu belirtilmiştir⁶²⁶. Van Gölü’nü besleyen akarsular üzerinde kurulu HES ve regülatörlerin özellikle inci kefalinin akarsulara döndüğü üreme döneminde faaliyetlerini yoğunlaştırması nedeniyle önemli oranda balık, larva ve yumurta kayıpları yaşanmaktadır.⁶²⁷

İklim krizinin etkileri karşısında su kütlelerinde hem denizel ortamlarda hem de tatlısulara izleme çalışmalarının aralıksız olarak devam ettirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında su kaynaklarını koruyabilmenin en temel yöntemlerinden biri kaynakların bütüncül olarak yönetilmesidir. Bu çerçevede son olarak Ulusal Su Kurulu oluşturulmuştur.⁶²⁸

Akdeniz çanağında yer alan Türkiye iklim değişikliğinden doğrudan etkilenen bir konumdadır. Deniz suyu sıcaklığındaki artışlar, yağış miktarı ve yağış formlarının değişimi balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği dâhil olmak üzere birçok sektörün yanında ekosistem bütünlüğünü de etkilemektedir.

Öneriler:

- 1) Küresel iklim değişikliğiyle ilişkili artan sıcaklıkların denizlerimizdeki su seviyesi ve tuzluluk oranındaki değişime etkisi senaryolar dâhilinde ortaya konulmalıdır.
- 2) İç sular ve denizlerdeki iklim değişikliği etkileri aylık ve mevsimsel çalışmalarla takip edilmelidir.
- 3) Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin balıkçılık ve sucul biyoçeşitlilik üzerine etkileri araştırılmalı, gelecek senaryoları ortaya konulmalı, önleyici ve düzenleyici tedbirler alınmalıdır.

⁶²⁴ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Eğirdir Gölü hakkında bilgi notu

⁶²⁵ Muhammed Kerem Yeğnidemir, 23.11.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶²⁶ Ali Kalçık, 29 Aralık 2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶²⁷ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi tarafından Komisyona sunulan bilgi notu

⁶²⁸ Prof. Dr. Mehmet Tahir Alp, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 4) Denizlerimizdeki biyolojik çeşitliliği ve zenginliği koruyacak tedbirlerin geliştirilmesi amacıyla denizel biyolojik çeşitliliğe ilişkin bir veri bankası oluşturulmalıdır.
- 5) Ulusal İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030) ile İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030) kapsamındaki eylemler hayata geçirilmeli ve etkileri takip edilmelidir.
- 6) Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından, denizlerde biyolojik çeşitlilik için hassas alanlarda yeni balıkçılık koruma alanları oluşturulmalı, mevcutları gözden geçirilmeli ve izlenmelidir.
- 7) Moleküler temelli/destekli biyolojik çeşitlilik envanter çalışmaları yapılarak gen kaynaklarının korunmasına yönelik başlatılan tedbirler geliştirilmelidir.
- 8) Biyolojik çeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir şekilde kullanılmasına yönelik farkındalık eğitimi ve bilinçlendirme faaliyetleri artırılmalıdır.
- 9) Nesli tehlike altında olan türlerin canlı muhafazası için açık/kapalı devre sistemler kurulmalı ve bu türler için uygun şartlara sahip su ürünleri istasyonlarında, araştırma enstitülerinde ve diğer kurumlarda koruma altına alınmalıdır.
- 10) Su kaynaklarının kalitesi ve miktarındaki değişimleri takip etmek için teknolojik gelişmelerden faydalanarak düzenli ve yaygın izleme çalışmaları yürütülmeli; uzaktan izleme ve algılama sistemi kullanımları yaygınlaştırılmalıdır.
- 11) Su kullanımında verimliliği artıracak ve teşvik edecek yasal, idari ve teknik düzenlemeler ve planlamalar yapılmalıdır.

9.5.3 Barajlar ve Hidro Elektrik Santralleri (HES)

Akarsular üzerine inşa edilen su yapıları, akarsu sistemlerini durgun su sistemi haline dönüştürmekte, su kolonundaki sıcaklık değişikliklerine yol açmakta, sucul ekosistemler içerisinde bulunan tür popülasyonlarında azalma ve bölünmelere, genetik çeşitliliğin daralmasına ve bozulmasına, göç eden türlerin üreme ve beslenme döngülerinin bozulmasına neden olmaktadır. Ayrıca, özellikle büyük santrallerin enerji ihtiyacı önceliğiyle çalıştırılmasında nehir yatağına bırakılan suyun ani olarak artması veya azalması termal şoka neden olarak sucul ekosistemi ciddi şekilde olumsuz etkilemektedir.

Akarsular üzerine yapılan Hidro Elektrik Santralleri (HES) nedeniyle su kullanımında ve paylaşımında problemler yaşanabilmektedir. Akarsuların su miktarları azalmakta ve üreticiler faaliyetlerine devam edebilmek için kapalı devre gibi ilave yatırımlar yapmak

zorunda kalmaktadır. Doğu Karadeniz’de çok miktarda HES yapılmış ve özellikle Trabzon’da aynı akarsu üzerindeki pek çok işletme bundan etkilenmiştir.

Ayrıca, bu bölgede daha önce hidroelektrik santral kaynaklı veya karayolları kaynaklı hasarlar gerçekleştiği için bu işletmeler Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM) sigortası yaptıramamaktadır.⁶²⁹

Denizdeki balık stoklarının üremesi ve büyümesi için denizde yeterli plankton bulunması gerekmektedir. Karadeniz’e akan büyük nehirlerin sularının denize ulaşması ve taşıdığı besleyici elementler ve planktonlarla denizdeki planktonik canlıların çoğalmasını sağlaması çok önemlidir. HES’lerle akarsuların akışı engellendiğinden denizdeki balık stokları bundan olumsuz etkilenmektedir.⁶³⁰

Geçmişte akarsulardan Karadeniz’e bol miktarda su gelirken hamsi sürülerinin göç yolunda akarsu önlerinde yavaşladığı ve bir müddet orada kaldığı, bu sayede büyük miktarda hamsi avcılığı yapılabildiği ifade edilmiştir. Akarsular üzerine barajlar yapıldıktan sonra hamsi sürülerinin buralardan durmadan geçtiğini belirten balıkçılar, belli dönemlerde barajların daha fazla su bırakmasını istemektedir.⁶³¹

Öneriler:

- 1) Bilimsel veriler ışığında doğal dengeyi ve ekosistemi koruyacak şekilde sularda yaşayan canlılarının ihtiyacına yetecek miktarda can suyu adı verilen yeterli miktarda suyun su yapılarından bırakılması sağlanmalıdır.
- 2) Akarsular üzerinde kurulacak su yapıları planlanırken sucul biyoçeşitlilik, endemik veya nesli tehlike altında olan türlerin varlığı, iklim değişikliğinin etkileri ile su miktarlarında meydana gelebilecek azalmalar dikkate alınmalıdır.
- 3) Aynı nehir havzası üzerinde kurulacak su yapılarının miktar ve büyüklüğü belirlenirken, havza ekosisteminin sağlığı ve bütünlüğü göz önünde bulundurularak bilimsel verilerle planlama yapılmalıdır.
- 4) Su yapılarında işletme ve can suyu debileri düzenli olarak izlenmeli, denetlenmeli ve raporlanmalıdır.
- 5) Sucul sistemler üzerindeki regülatör, baraj, HES, bent gibi su yapılarının üzerine veya çevresine balıkların doğal geçişlerini sağlayacak balık geçitleri vb. yapılar kurulmalıdır.

⁶²⁹ Zeki Şeremet, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶³⁰ Barış Karadeniz, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶³¹ Mehmet Koby, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 6) Barajlardaki enerji üretimi için kullanılan su yapılarından ani olarak bırakılan suların nehir yatağındaki sucul canlılar üzerinde termal şok oluşturmayacak şekilde planlanma yapılmalıdır.
- 7) Barajlar arasında üretim yapan su ürünleri üretim tesislerinin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda su bırakılmalıdır. İki baraj arasında yer alan ve yukarıda yer alan barajın elektrik üretim tribünlerinden çıkan su miktarına muhtaç şekilde balık üretimi yapan tesislerin ihtiyacı olan suyu sağlayacak şekilde elektrik üretimi planlaması yapılmalıdır.

9.5.4 Biyolojik Çeşitlilik ve Stokların Korunması

Balık stokları pek çok faktörün etkisi altındadır. Stoklarının azalmasında yasa dışı avcılık, gemi sayılarındaki ve kapasitelerindeki artış gibi balıkçılığa bağlı nedenler yanında kirlilik, çevresel etkenler, küresel ısınma ve iklim şartlarındaki değişikliklerin de etkisi vardır. Deniz suyunun sıcak veya soğuk olması balıkların göçlerini etkilemektedir. Dereler üzerinde hidroelektrik santrallerinin (HES) kurulması denize giren suların miktar ve niteliklerinin değişmesine, besin maddelerinin ve planktonların azalmasına neden olmaktadır. Sanayi tesisleri ve fabrika atıkları, kıyı bandı çalışmalarından denizlere atılan tonoz ve hafriyatlar, belediyelerin arıtma tesislerinin yetersiz olması gibi su kirliliğine neden olan etmenler de balık stoklarını etkilemektedir.⁶³²

Marmara Denizinde eskiden daha çok çeşitli balık bulunduğunu, şimdi ise avcılığı yapılmayan balıklara bile rastlanamaz olduğunu belirten balıkçılar, bu durumun suların kirlenmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir.⁶³³

Yıllar itibariyle yapılan su ürünleri avcılığı rakamları karşılaştırıldığında geçmişte 500-600 bin tonlara kadar çıkan av rakamlarının günümüzde 300 bin tonlara düştüğü görülmektedir. Sucul ekosistemdeki popülasyonlar gitgide yıpranmakta, balık stokları azalmaktadır. Avcılık azaldığı için gelecekte insan tüketiminde yetiştiricilik ürünlerinin payı daha da artacaktır. Ancak yetiştiricilik için de balık unu ve yağma ihtiyaç olduğundan yine avcılığa bağımlılık bulunmaktadır. Burada asıl önemli olan, stokların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve avcılığın bir denge içerisinde yapılmasıdır. Bunun için koruma bilinci de dâhil olmak üzere gerekli önlemlerin alınması ve gerekli yaptırımların uygulanması zorunluluktur.⁶³⁴

⁶³² Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶³³ Davut Burhan Toker, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶³⁴ Şenol Paruğ, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Balık stoklarının azaldığını bütün balıkçılar kabul etmekte ancak bunun sorumluluğunu her balıkçı grubu başkasında aramaktadır. Küçük ölçekli, büyük ölçekli veya amatör balıkçı grupları stokların azalmasında suçu daha çok diğerlerinde görmektedir. Hâlbuki balıkçılık bir bütündür ve tüm yönleriyle ele alınması, alınan kararlarda ortak tavır sergilenmesi ve koruma bilinci oluşturulması gerekmektedir.⁶³⁵

Karadeniz’deki hamsiyi stoklarının korunmasında tek bir ülkenin tedbir alması yeterli olamayacağından Karadeniz’e kıyıdaş tüm ülkelerin birlikte kararlar alması gerekmektedir.⁶³⁶

Eskiden Karadeniz’de torik, kofana, kötek gibi büyük balıklar yakalanmaktayken şimdi bu balıklar kalmadığı gibi hamsi gibi küçük balıklar da azalmaya başlamıştır. Hamsinin de azalması gelecek için büyük tehlikedir. Ayrıca iklim değişikliğinin etkisiyle suların ısınması da hamsi stoklarına zarar vermektedir.⁶³⁷

Marmara Denizi’nde son 60 yılda biyolojik çeşitliği oluşturan türlerde sürekli bir değişim görülmektedir. Son yıllarda artan kirlilik, balıkçılık vb. antropolojik etkilerin stoklar üzerine baskısı ve küresel iklim değişiminin etkisi ile yeni türlerin sisteme girişi hızlanmıştır. Dolayısıyla konuya ilişkin yapılan/yapılacak çalışmalar büyük önem arz etmektedir. Denizlerimizdeki ve iç sularımızdaki biyolojik çeşitliliği ve zenginliği koruyacak tedbirlerin geliştirilmesi amacıyla sucul biyolojik çeşitliliğe ilişkin veri bankası oluşturulmalı; tüm sucul biyoçeşitlilik bileşenlerinin envanteri çıkarılmalı ve tür listeleri hazırlanmalı; Trabzon Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü bünyesinde bulunan “Ulusal Su Ürünleri Gen Bankası”nın alt yapısı geliştirilmeli ve benzer veri bankaları yaygınlaştırılmalıdır. Ülkemizde nesli tehlike altında bulunan ve koruma altında olan mersin balığı, deniz alası, deniz süngeri, deniz kaplumbağası, Akdeniz foku vb. gibi türlerin yaşama ve üreme alanları iyileştirilerek güvenli korunmaları/çoğalmaları için yapılan çalışmalar artırılmalıdır.⁶³⁸

Balıkçı gemileri, motor güçleri, kullanılan ağlar çok büyümüş ve gemideki sonar gibi teknolojik donanımlar çok gelişmiştir. Balık stokları üzerinde aşırı av baskısı bulunmaktadır. Balıkçılar arası rekabet nedeniyle gemilere yapılan yatırımlar artmakta, bu masrafların karşılanması için daha fazla avlanmaya çalışmaktadır. Özellikle denizlerimizde en çok avlanan tür olan hamsi avcılığında aşırı avcılığın etkileri görülmekte, balık boyları giderek küçülmektedir. Hamsi avcılığının gelecekte de yapılabilmesi ve stokların sürdürülebilirliğinin sağlanması için ciddi tedbirler alınmalıdır. Hamsi avcılığında kota sistemi gibi sınırlayıcı bir

⁶³⁵ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu

⁶³⁶ Ferit Yıldız, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶³⁷ Hilmi Güler, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶³⁸ TBMM, 2022. a.g.k.

tedbir getirilerek daha az masrafla daha az av yapılarak balıkçının makul bir kazanç elde etmesi sağlanırken stoklar da korunabilir.⁶³⁹

Karadeniz’de yürütülen araştırmalar ve Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu kapsamında yapılan değerlendirmeler balık stoklarının durumunun iyi olmadığını göstermektedir. Hem balıkçıların sosyoekonomik gelişimini sağlamak hem de ekolojik dengeyi kurmak adına sucul ekosistem bir bütün olarak ele alınarak avcılık faaliyetleri yönetilmelidir. Stokların korunması ve avcılığın planlı programlı yapılması için getirilen yasak ve sınırlamalara çok dikkat edilmesi gerekmektedir.⁶⁴⁰

Öneriler:

- 1) Su ürünleri stoklarının korunması için denizlerde ve iç sularda yasa dışı, kayıt dışı ve kural dışı avcılık kontrol ve denetimlerinin etkinliği artırılmalıdır.
- 2) Kota dahil balıkçılık yönetimi için ihtiyaç duyulan stok verilerinin toplanması amacıyla ekonomik ve ekolojik olarak önemli türlerin stokları tespit edilmeli, stokların durumuna göre avcılık yapılmalı ve sürekli izleme modelleri ile takibi sağlanmalıdır.
- 3) Kontrol ve denetim etkinliğinin artırılması, balıkçılık faaliyetlerine bağımlı av çabası ve av miktarı gibi verilerin toplanması için karaya çıkış kaydı dahil gerekli alt yapı ve personel ihtiyacı karşılanmalı, doğru ve güvenilir veriler düzenli toplanmalıdır.
- 4) Su ürünleri kaynaklarına ve stoklarına ilişkin, balıkçılık faaliyetlerinden bağımsız araştırma sörvey verilerinin düzenli toplanması için araştırma gemisi dahil gerekli alt yapı, araştırmacı ve personel ihtiyacının karşılanması ve verilerin düzenli toplanması sağlanmalıdır.
- 5) Kendine özgü ekosistem dinamikleri bulunan ve denizlerdeki balık stoklarının artırılmasına katkı sağlayan lagünlerin ıslahı, yönetimi ve korunması çalışmaları yürütülmelidir.
- 6) İstilacı/yabancı türlerin yayılımları sürekli izlenerek gelecek senaryoları oluşturulmalı ve tedbirler geliştirilmelidir.
- 7) Deniz ve iç sulardaki sucul biyolojik çeşitlilik tanımlanmalı ve kayıt altına alınmalı, korunmalı, tarihi verilerle karşılaştırmalar yapılarak yabancı türler tespit

⁶³⁹ Barış Zaman, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶⁴⁰ Sebahattin Kutlu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

edilmeli, gerekli önlemler alınmalı ve tüm canlı gruplarını kapsayacak şekilde düzenli izleme çalışmaları yapılmalıdır.

9.5.5 Balıklandırma

Ülkemiz farklı niteliklerdeki coğrafi bölgeleri, bu bölgelerin farklı iklimsel özellikleri ve çeşitli su kaynaklarına sahip olmasıyla zengin bir balık faunasına sahiptir. Bu zengin fauna, iklim değişikliği, yabancı türlerin girişi, av baskısı, yasa dışı/kayıt dışı avcılık, kirlenme, habitat tahribatı ve su rejimine yapılan müdahaleler sonucunda olumsuz etkilenmektedir. Bu etkiler sucul ekosistemlerde biyolojik çeşitlilik kayıplarına neden olmaktadır. Stokları azalan veya nesli tehlike altında olan türlerin stoklarının artırılması için koruma yöntemleri uygulanması yanında stokların takviyesi amacıyla balıklandırma faaliyetleri yürütülmesi gerekmektedir.

Balıklandırma yoluyla su ürünleri kaynaklarının ıslahı, geliştirilmesi, zenginleştirilmesi, ticari ve sportif balıkçılık alanlarının geliştirilmesi, kırsal bölgede yaşayanlara kaliteli ve sağlıklı gıda temini, yeni iş alanlarının oluşturulması suretiyle milli ekonomiye katkı sağlaması gibi faydalar da hedeflenmektedir.

İç sularımıza ait avlak sahaların verimlilikleri oldukça düşüktür. Bu su kaynaklarındaki ekonomik balık türlerinin yavru üretimleri yapılarak bunlara ait stokların desteklenmesi için balıklandırma yapılmalıdır.⁶⁴¹

Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde bulunan, büyük potansiyel taşıyan 8 adet balık üretim istasyonu (İzmir-Ürkmez, Bolu-Gölköy, Adana-Seyhan, Amasya-Yedikır, Elâzığ-Keban, Edirne-İpsala, Şanlıurfa-Atatürk ve Sivas-Çamlı Göze) Su Ürünleri Biyoteknoloji Geliştirme ve Üretme AR-GE Merkezlerine dönüştürülmelidir. Küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korunmak için bu merkezlerde subtropikal türlerden özellikle de otçul olanların anaç stoklarının oluşturulması ve tam kontrollü üretim protokollerinin gerçekleştirilmesi, sertifikalı yavru balık üretimlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde gelecekte karşılaşılabilecek olumsuzluklara hazırlıklı olmak mümkün olabilecektir.⁶⁴²

Öneriler:

- 1) Çoğunlukla iç sularda yapılan balıklandırma çalışmaları denizleri de kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

⁶⁴¹ Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

⁶⁴² Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

- 2) Ekosistem yaklaşımı kontrollü balıklandırma faaliyetleri sürdürülmeli, balıklandırma yapılan alanlarda adaptasyon ve koruma çalışmaları yapılmalı ve bu faaliyetlerin etkileri izlenmelidir.
- 3) Nesli tehlike altında olan türlerin kontrollü koşullarda canlı olarak muhafaza edilmesi ve bu türlerden yavru üretimi yapılarak doğal olarak bulunduğu kaynaklardaki stoklarının artırılması sağlanmalıdır. Bu amaçla koruma ve rehabilitasyon merkezleri oluşturulmalıdır.
- 4) Balıklandırma faaliyetinin etkin, kontrollü ve ekosistem yaklaşımı olarak yürütülmesi, farklı/yanlış planlama, strateji ve uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla, konusunda kurumsal uzmanlığa sahip birim tarafından tek elden yürütülmesi gerektiğinden, Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesindeki balıklandırma amaçlı su ürünleri üretim birimleri BSGM çatısı altında toplanmalıdır.
- 5) Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı su ürünleri üretme istasyonları bünyesinde biyoteknoloji geliştirme ve Ar-Ge merkezleri de oluşturulmalı ve iklim değişikliğinin etkileri de dikkate alınarak ekonomik değere sahip yeni türlerin ülkemize kazandırılması ve sertifikalı yavru balık üretimi sağlanmalıdır.
- 6) Balıklandırma amaçlı üretim yapan Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı su ürünleri üretme istasyonlarının alt yapı, laboratuvar ve personel eksiklikleri giderilmeli, bu birimlerde kapalı devre üretim sistemleri hayata geçirilmelidir.
- 7) Balıklandırma amaçlı su ürünleri üretimi yapan Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı istasyonlardaki üretimin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amacıyla özel sektör ile iş birliği yapılması değerlendirilmelidir.
- 8) Balıklandırma yoluyla genetik daralma oluşmasının önüne geçilmesi için bilimsel çalışmalar yapılmalı ve gerekli önlemler alınmalıdır.
- 9) Biyoçeşitliliğin ve stokların korunması ile balıklandırma faaliyetleri konusunda bilinçlendirme çalışmaları ve tanıtım faaliyetleri yürütülmelidir.

9.5.6 İstilacı Türlerin Doğal Stoklar Üzerindeki Etkileri

Son yıllarda küreselleşmenin hız kazanması ve ticaret hacminin genişlemesiyle beraber insan, bitki ve hayvan hareketleri de hızlanmış, tür taşınmaları da kolaylaşmıştır. Bu bağlamda yabancı türlerin dünya üzerinde istemli veya istemsiz taşınmaları da her geçen gün artmaktadır. Türkiye farklı iklim, toprak, coğrafya ve biyocoğrafik özellikleri ile biyolojik çeşitliliğin önemli sıcak noktalarından biridir. Coğrafi olarak bir geçiş noktası olan

Türkiye'nin istilacı türlerin ülkeler ve kıtalar arasında taşınmasında oldukça önemli bir konudur.⁶⁴³

Dünya Koruma Birliği (IUCN) tarafından yayınlayan dünyanın en istilacı 100 yabancı türünden sucul ve yarı sucul olan 12 tanesi Türkiye'de bulunmaktadır. Bunlar; Doğu Amerika sivrisinek balığı, taraklı denizanası, deniz salyangozu, gümüşü havuz balığı, zebra midyesi, su sümbülü, katil yosun, gökkuşağı alabalığı, Mozambik tilapyası, su maymunu, kırmızı yanaklı su kaplumbağası ve karabalık türleridir.⁶⁴⁴

Türkiye tatlısularında bulunan yabancı balık türlerinin çoğunlukla yasa dışı ve izinsiz olarak yapılan balıklandırmalar, balıkçılık faaliyetleri, Ar-Ge çalışmaları, akvaryum hobiciliği, biyokontrol ve su ürünleri yetiştiriciliği kaynaklı olduğu belirtilmiştir.⁶⁴⁵ Bu nedenle, sucul yabancı türler için daha kapsamlı yasal düzenlemeler ve yurtiçine ilk kez getirilecek türlerde risk analizlerinin yapılması, giriş yapmış türlerin yayılımının önlenmesi için kontrollerin yapılması, popülasyon oluşturduğu kanıtlanan türlerde izleme, veri toplama ve imha çalışmaları yürütülmesi önem arz etmektedir.

Türkiye iç sularında yaşayan istilacı türler tarafından besin ve habitat rekabeti ile predasyon etkileri oluşturulduğu bilinmektedir. Dip beslenme davranışı gösteren sazangil familyasına ait gümüşü havuz balığı gibi balıklar suyun bulanıklığını artırabilir. Bu da sucul bitki örtüsüyle beslendiklerinde yerel türlerin yumurtlama alanlarında kayıplara yol açmaktadır. Benzer şekilde Türkiye iç sularında varlığı bilinen en eski yabancı istilacı türlerden sivrisinek balıkları türlerinin, özellikle endemik dişli sazancık türleri ile besin rekabetine girdiği, bu türlerin yumurta ve yavruları üzerinden beslendiği bilinmektedir. Benzer şekilde predatör özelliği gösteren diğer istilacı türler de (dişli levrek, tatlısu levreği) yerel ve endemik türlerin yumurtaları, larvaları ve yetişkinleri üzerine ciddi olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Birden fazla istilacı türün yeni girdikleri bir ortamdaki etkilerinin çok daha karmaşık ve fazla olabileceği bilinmektedir. Diğer durum da zebra midyesi adıyla bilinen omurgasız türü için de geçerlidir. Özellikle sonradan girdiği baraj göllerinde aşırı üreyerek ve baskın midye türü olarak diğer yerel midye türlerine zarar verirken su borularını tıkayarak da ciddi ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Ayrıca, istilacı türler çeşitli

⁶⁴³ Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan İç Sulardaki İstilacı Türler hakkında bilgi notu

⁶⁴⁴ Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan İç Sulardaki İstilacı Türler hakkında bilgi notu

⁶⁴⁵ TARKAN, A.S., MARR, S.M., EKMEKÇİ, F.G. , 2015. Non-native and translocated freshwater fish. FISHMED Fishes Mediterr. Environ. 3, (2015), 1–28.

patojenleri ve hastalıkları bulaştırarak yerel balık popülasyonlarında ani ölümlere ya da kondisyonlarında azalmalara yol açabilmektedir.⁶⁴⁶

Akdeniz, Türkiye kıyılarında egzotik göçlerin en çok görüldüğü bölgelerden birini oluşturmaktadır. Bu göçü yapan türlerin bazıları balıkçılık açısından ekonomik değere sahip iken çoğunluğunun ekonomik değeri bulunmamaktadır. Ekonomik açıdan değerlendirilemeyen egzotik türler, balıkçılık faaliyetleri sırasında balıkçı sağlığı açısından tehlike yaratmakta, ekstra iş gücü artışına, yakıt masrafı artışına, av araç ve gereçlerine ve yakalanan avlara olumsuz etkiler yapmaktadır. Bu olumsuzlukların yanı sıra denizel ekosistemi de etkileyerek yerli türlerin bulunabilirliği ve bolluklarını baskı altında tutarak balıkçılık faaliyetleri için büyük zararlar oluşturmaktadır.⁶⁴⁷

Çoğunluğu Kızıldeniz orijinli türlerin deniz ekosistemine, çevreye, turizme, enerji sistemlerinin su alım ünitelerine, iskelelere, deniz ulaşım araçlarına, insan sağlığına olumsuz etkileri olduğu gibi balıkçılığa da çok büyük zararları bulunmaktadır. Bazı zehirli türler (balon balıkları, çizgili kedi balığı, denizaneları, aslan balıkları, zehirli deniz kestanesi, vatoz, taş balığı, sokar balıkları, anemonlar gibi türler) insan sağlığını, dolayısıyla turizmi de tehdit etmektedir. Mantis karidesi, yengeçler, balon balıkları, istiridye ve midye gibi bazı türler ağların yırtılmasına neden olmakta, ağlarla yakalanan ve ekonomik değeri olan avlara zararlar vermektedirler. Yabancı türlerden algler ve denizanelarının (medüzler) uzatma ağlarına dolanması ve ağ gözlerini tıkaması av gücünü azaltırken ekstra iş gücü harcanmasına neden olmaktadır. Trol ağlarının sürüklenmesi esnasında alglerin ağır kurşun yakasına takılması ve denizanelarıyla birlikte ağ torbasına girmesi trol ağının açılımını olumsuz etkilemekte, suyu süzme kapasitesini düşürerek motor yakıt giderini arttırmakta, ağır seçiciliğini azaltarak da av gücü ve verimliliğini azaltmaktadır. İstilacı bazı türler de balıkçı gemilerinin altlarına tutunarak gemilerin sakal tutmasına, hız kaybına ve dolayısıyla yakıt ve gemi bakım masraflarının artmasına neden olmaktadır.⁶⁴⁸

Denizaneları ağlara yapışarak balıkçılar için ciddi sorunlar oluşturmaları yanında balık stoklarına da zarar vermektedir. Denizaneları hem balıkların besinini oluşturan canlılarla hem de balıkların yumurta ve larvalarıyla beslenmektedir. Doğal olarak balık stoklarının azalmasında önemli bir faktördür. Son dönemlerde küresel ısınmaya bağlı olarak sıcaklık

⁶⁴⁶ Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan İç Sulardaki İstilacı Türler hakkında bilgi notu

⁶⁴⁷ Prof. Dr. Jale Korun, Akdeniz Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Egzotik Türler hakkında bilgi notu

⁶⁴⁸ Prof. Dr. Jale Korun, Akdeniz Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Egzotik Türler hakkında bilgi notu

artışıyla birlikte hem denizanalarının popülasyonunda hem de tür zenginliğinde artış görülmektedir. Sadece Akdeniz ve Ege’de değil Marmara ve Karadeniz’e de yayılımlarını sürdürmektedirler. Öte yandan, denizanaları Uzakdoğu’da gıda olarak kullanılmaktadır. Geçmişte bir dönem avcılığı ve ticareti ülkemizde de yapılmıştır. Denizanalarından gıda, kozmetik ve sağlık alanında değerlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılarak hem kazanç elde edilmesi hem de popülasyonunun azaltılması yönünde yöntemler geliştirilmelidir.⁶⁴⁹

Özellikle Akdeniz’de Süveyş Kanalı yoluyla denizlerimize gelen ve uygun ortam bularak sularımıza yerleşen istilacı türler, sularımızdaki doğal olarak bulunan yerleşik balık stokları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Özellikle aslan balığı ve balon balığı bu şekilde sularımıza yerleşen önemli istilacı türlerdir. Diğer balıkların yumurta, yavru veya büyüklerini tüketen istilacı bu türler üzerinde baskı oluşturacak başka canlılar bulunmadığı için stokları giderek artmakta ve uygun ortam buldukça Akdeniz’den Ege’ye doğru yayılmaktadır.⁶⁵⁰

Kızıldeniz yoluyla Süveyş Kanalı’nı geçerek Akdeniz’e giren Hint-Pasifik kökenli türler ve Atlantik tarafından gelen yabancı türler olmak üzere istilacı türlerin iki ana kaynağı bulunmaktadır. Ağları saran zehirli denizanası türleri, dikenli aslan balıkları, yenildiği takdirde insan ölümüne sebebiyet verebilen balon balıkları gibi türler denizlerimizde avlanmadığı için çoğalmakta ve aşırı çoğalmasından dolayı gerek ekosistemimizdeki diğer balıkları tüketerek, gerekse balıkçıların ağlarını yırtarak ekonomik kayıplara sebebiyet vermektedir. Balon balıklarını azaltmak için uygulanan desteklemelerin daha da iyileştirilerek devam etmesi ve aslan balıklarının ekonomiye kazandırılması için yürütülen çalışmaların sürdürülmesi gerekmektedir.⁶⁵¹

İstilacı türlerle mücadele kapsamında bazı tedbirler alınmaya çalışılmaktadır. Bakanlık özellikle balon balıklarıyla ilgili ciddi tedbirler almaya çalışmaktadır. Ancak bu tedbirlerin bir eylem planı olarak ortaya konulması, bilim adamları ve balıkçıların da yer alacağı komisyonlar oluşturularak on-yirmi yıllık projeksiyonların ortaya konulması gerekmektedir.⁶⁵²

İstilacı türlerle mücadele eylem planı oluşturularak, istilacı bir tür görüldüğü zaman ne yapılacağı, hangi kurumun hangi görevleri yürüteceği belirlenmeli, mevzuat oluşturulmalıdır. Eylem planı oluştuktan sonra özellikle bu türlerin %80-90’ınının girişi yaptığı İskenderun Körfezi’nde bir izleme ve müdahale biriminin oluşturulması gerekmektedir.⁶⁵³

⁶⁴⁹ Prof. Dr. Melek İşinibilir Okyar, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁵⁰ Ramazan Özkaya, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶⁵¹ Prof. Dr. Cemal Turan, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁵² Prof. Dr. Göktuğ Dalgıç, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁵³ Prof. Dr. Cemal Turan, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

İç sularda gümüşü havuz balığı (gümüş sazanı) popülasyonları aşırı şekilde çoğalmış ve su kaynaklarını istila etmiş durumdadır. Hektar başına av verimliliği düşük olan iç sulardaki stoklar, bu tip istilacı türlerin baskısı altında gelecekte daha düşük seviyelere inecektir. Ekonomik değeri de oldukça düşük olan bu türün stoklarının baskılanması, yayılımı ve çoğalmasıyla mücadele edilmesi önem arz etmektedir.⁶⁵⁴

Türkiye'nin su ekosistemleri göz önünde bulundurulduğunda istilacı tür girişleri bakımından oldukça riskli bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, öncelikle Türkiye sularındaki istilacı ve potansiyel istilacı tür listelerinin oluşturulması ve bu kapsamda risk değerlendirmelerinin yapılması gerekmektedir. İstilacı türlerin girişinin önlenmesi, girmişse bunu hızla tespit edip anında imha etme ve istilacı tür ile beraber yaşamayı öğrenme, onları sınırlı bir şekilde tutarak olumsuz etkilerini en aza indirmek strateji planlarının en önemli kısımlarını oluşturmaktadır. Bunlar:⁶⁵⁵

Önleme: İstilacı türlerle yapılan mücadelede bütün dünyada kabul edilen en önemli çözüm istilacı türün henüz bir bölgeye giriş yapmadan önce önleyici tedbirlerin alınmasıdır. Mevcut şartlar altında ve iklim değişikliği bağlamında ülkeye geldiğinde istilacı olabilecek yabancı türler belirlenip, bu türler üzerinde bilimsel çalışmalar yürütülmesi, giriş yolları ve giriş vasıtaları öngörülerek tedbirlerin alınması gerekmektedir. İstilacı türlerin yeni bir coğrafya ile tanışmasında ekonomik, ekolojik, estetik vs. sebeplerle istenilerek getirilmesi de önemli rol oynamaktadır. Türkiye'ye yetiştirme amacıyla veya biyolojik mücadele amacıyla getirilecek türler için gerekli izinleri veren kurumlar ve sistemler mevcuttur. Bu noktada, istilacı olabilecek türler için izinlerin ve işlemlerin yürütüldüğü sistemlerin kurulmasına ve mevcut olanların da istilacı türleri daha iyi kapsayacak şekle getirilmesine ihtiyaç vardır. Temeli bitki ve hayvan sağlığı olan karantina uygulamaları Türkiye'de en iyi şekilde uygulanmaktadır. Yeni bir yapıdan ziyade istilacı türlerin de karantina hizmetleri altında yer alacağı bir sisteme ihtiyaç bulunmaktadır. Burada da prensip toplumda ve ekonomide sıkıntılar yaratmadan, biyolojik çeşitliliği koruyucu tedbirlerin sıklaştırılması olmalıdır. Karantina tedbirleri özellikle mallarla birlikte kasıtsız gelen türler açısından önemlidir. Kasıtlı getirilen istilacı olabilecek türler için karantina tedbirleri kadar, sınır kontrolleri de önem arz etmektedir. Ülke içinde yayılmayı önleyici tedbirler de kasıtlı ve kasıtsız girişlerin bir parçasıdır. Milli parklar, diğer korunan alanlar, göller, nehir havzaları vb. özellikli alanlarda

⁶⁵⁴ Prof. Dr. Kenan Köprücü, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁵⁵ Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan İç Sulardaki İstilacı Türler hakkında bilgi notu

önleme tedbirleri daha sıkı olmalı ve özel kurallar sağlanmalıdır. İstilacı türlerle ilgili bilinçlendirme ve farkındalık oluşturma çalışmaları yürütülmelidir.⁶⁵⁶

Erken Tespit ve Hızlı Müdahale: Bir istilacı türün girişinden sonra yeni yerinde en kısa zamanda tespiti istilacı türlerle mücadele stratejisinin önemli basamaklarındandır. Erken tespitin başarısı sürekli bir takip sisteminin oluşturulmasıyla sağlanabilir. Bu amaçla yeni teknolojilerden de faydalanarak izleme sistemleri geliştirilmelidir. Tespit edilen yabancı türün istilacı olup-olmayacağına derhal karar verip gerekli tedbirleri almak da bu aşamanın bir parçasıdır. Müdahale konusunda paydaşların bilinçlendirilmesi ve halkın bilgilendirilmesi uygulamaların başarısını artıracaktır.⁶⁵⁷

Kontrol ve İstilacı Türlerle Mücadele Yönetimi: Kontrol, eğer istilacı tür tamamen yerleşmiş ve ekosistemin bir parçası haline gelmişse, yani ortamdan tamamen uzaklaştırılması mümkün değilse hem popülasyonu hem de verebileceği zararları belli sınırlar içinde tutma çabasıdır. Bu uygun yöntemler, konunun uzmanları tarafından seçilerek biyolojik çeşitliliğe veya ekosisteme verdiği zararın mümkün olan en az seviyeye indirilmesi ve popülasyonun ekonomik ya da ekolojik zarar eşiğinin altında tutulması hedefine yöneliktir. Mücadelenin yönetimi, istilacı türleri ve zararlarına sürdürülebilirlik esas alınarak bütünleşik bir yaklaşımla müdahaleyi ifade eder. Öncelikle istilacı türler ile ilgili mücadelenin hukuki, idari ve metodolojik alt yapısı kurulmalı, konunun uzmanları tarafından istilacı türlerin girdikleri alanlarda sürekli izleme çalışmaları yapılmalı, türe ve alana uygun mücadele yöntemleri belirlenmeli, alana ve türe özgü kontrol çalışmasının ölçülebilir başarı kriterleri belirlenmeli ve takip edilmelidir. İstilacı türlerin kontrol programları dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır. Programın yürütüleceği alanın sınırları belirgin bir şekilde tanımlanmalı ve alan dışına çıkmaması için tedbirler alınmalıdır. Bilhassa koruma alanları gibi özellikli alanlara sıçramalar için çok sıkı tedbirler belirlenmelidir.⁶⁵⁸

Öneriler:

- 1) Türkiye sularındaki istilacı ve potansiyel istilacı tür listelerinin oluşturulması ve bu kapsamda risk değerlendirmelerinin yapılması gerekmektedir.

⁶⁵⁶ Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan İç Sulardaki İstilacı Türler hakkında bilgi notu

⁶⁵⁷ Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan İç Sulardaki İstilacı Türler hakkında bilgi notu

⁶⁵⁸ Prof. Dr. Ali Serhan Tarkan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan İç Sulardaki İstilacı Türler hakkında bilgi notu

- 2) İstilacı türlerin yayılmasını ve olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine yönelik tedbirler bir eylem planı olarak ortaya konulmalı, bilim insanları ve balıkçıların katılımıyla çok yıllık projeksiyonlar oluşturulmalıdır.
- 3) İstilacı türleri ile ilgili mücadelenin hukuki, idari ve metodolojik alt yapısı geliştirilmeli, konunun uzmanları tarafından istilacı türlerin girdikleri alanlarda sürekli izleme çalışmaları yapılmalı, türe ve alana uygun mücadele yöntemleri belirlenmeli, uygulanmalı ve takip edilmelidir.
- 4) Yeni teknolojilerden de faydalanarak izleme sistemleri geliştirilmelidir.
- 5) İstilacı türlerle ilgili bilinçlendirme ve farkındalık oluşturma çalışmaları yürütülmelidir.
- 6) İstilacı türlerin gıda, kozmetik, sağlık vb. alanlarda kullanılmasına yönelik bilimsel çalışmalar yapılarak gelir elde edilmesi ve popülasyonunun azaltılması yönünde yöntemler geliştirilmelidir.
- 7) Balon balıklarını azaltmak için uygulanan desteklemeler genişletilerek devam etmeli ve aslan balığı gibi türlerin ekonomiye kazandırılması için yürütülen çalışmalar sürdürülmelidir.
- 8) Sucul istilacı türlerle ilgili yönetim planları ve uygulamaları BSGM tarafından yapılmalı ve yürütülmelidir.

9.5.7 Müsilajın Balıkçılığa Etkisi

Marmara’da zaman zaman görülen müsilaj oluşumundan balıkçılar olumsuz etkilenmektedir. Denizde oluşan müsilaj balıkçıların ağlarını kaplayarak avcılık faaliyetlerini zorlaştırmakta ve av verimini düşürmektedir. Geniş alanlarda oluşan müsilajın balık göçlerini engellemesi ve balıkların su içerisinde rahat hareket etmelerini önlemesi nedeniyle üreme ve beslenme davranışlarını kısıtlamaktadır. Müsilajın olduğu dönemlerde meydana gelen jelimsi tabaka ağları kaplayarak ağ gözlerinde tıkanmaya neden olmakta, ağlar ağırlaştığından gemiye alınamamakta, akıntı etkisiyle de denizde batarak kaybolmaktadır. Müsilajın yoğun yaşandığı 2007/2008 sezonu ve 2020/2021 yılı balıkçılık av sezonunda özellikle gırgır balıkçılığı ve kıyı balıkçılığında zaman zaman %80'lere varan oranlarda olumsuz etkiler olduğu belirtilmiştir. Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü’nce müsilajın balıkçılığa etkilerine ilişkin Marmara Denizi çevresinde bulunan yedi ilde anket/saha çalışması

yapılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde balıkçıların aylık gelir kaybının yaklaşık 100 milyon TL, gider artışının yaklaşık 60 milyon TL olduğu tespit edilmiştir.⁶⁵⁹

KontROLSÜZ balıkçılığın müsilağ ve benzeri problemlerin oluşmasında dolaylı da olsa etkisinin olduğu görülmektedir. Bu olumsuz etkinin azaltılmasına yönelik; sürdürülebilir balıkçılık için yöntem ve stratejilerin geliştirilmesi, kontrollü balıkçılık yaptırılması, deniz ekolojisini ve besin zinciri dengesini bozacak her türlü faaliyetin önlenmesi kapsamında deniz zemin yapısını tahrip eden tekniklerle (algarna, manyat vb.) yapılan sürütme avcılığını da içeren düzenlemeler yapılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte müsilağ dolayısıyla balık stoklarındaki azalma vb. nedenlerle olumsuz etkilenen balıkçılık sektörüne yönelik destekleme modellerinin oluşturulması ve su ürünleri sektörünün müsilağ ve benzeri problemlerden daha az etkilenmesi için erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.⁶⁶⁰

Ayrıca deniz dibine çöken müsilağ deniz dibi ekosisteminin de tahribatına yol açmaktadır. Müsilağ oluşumuyla ilgili haberler çıktığında halk balık tüketmek istememekte, balık satışları düşmektedir.⁶⁶¹

Öneriler:

- 1) Marmara Denizi'nde 2021 yılında yaşanan müsilağ probleminin giderilmesine yönelik olarak TBMM bünyesinde kurulan Müsilağ Araştırma Komisyonu raporunda ve Marmara Denizi Eylem Planında ortaya konulan önlemlerin uygulanması sağlanmalı ve takibi yapılmalıdır.
- 2) Müsilağın oluşumunun önlenmesi için kirletici unsurlar olan kentsel ve endüstriyel nitelikli atık sular uygun yöntemlerle arıtılmalı, sucul ekosistemlere ulaşan kirlilik yükü önlenmelidir.
- 3) Müsilağın takip ve önlenmesine yönelik izlemenin sürekliliği sağlanmalı ve ihtiyaç durumunda izleme noktaları artırılmalıdır.
- 4) Uydu verileri, anlık izleme sistem verileri ve laboratuvar sonuçlarına göre aşırı alg artışları ve müsilağ oluşumunun takibi yapılmalı, bu çerçevede gerekli tedbirler alınmalıdır.
- 5) Müsilağdan kaynaklanan riskler nedeniyle su ürünleri sektörünün uğrayacağı zararların tarım sigortaları kapsamına alınmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

⁶⁵⁹ TBMM, 2022. a.g.k.

⁶⁶⁰ TBMM, 2022. a.g.k.

⁶⁶¹ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

- 6) Su ürünleri yaşam ve üreme alanlarının korunması, biyoçeşitliliğin korunması ve artırılması ile stoklarının iyileştirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- 7) Müsilaj vb. oluşumların önlenmesi için midye, istiridye, deniz patlıcanı gibi suyu filtre ederek beslenen türlerin yetiştiriciliği teşvik edilerek üretim planlaması kapsamında değerlendirilmelidir.

9.5.8 İzmir Körfezi’ndeki Balık Ölümleri

İzmir Körfezi’nde 2024 yılı Ağustos ve Eylül aylarında çok sayıda balık ölümü meydana gelmiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının çalışmaları sonucu bu balık ölümlerinin su sıcaklığındaki artış, oksijen seviyesindeki düşüş ve kirlilik kaynaklı faktörler sonucu meydana geldiği anlaşılmıştır.⁶⁶²

Zaman zaman deniz ve iç sularda görülen toplu balık ölümlerinin temel nedeni su ve çevre kirliliğidir. Su kaynaklarına doğrudan veya dolaylı olarak ulaşan, artırılmadan veya doğru artıma uygulanmadan sulara bırakılan kentsel, endüstriyel ve tarımsal kökenli kirleticiler yoğun konsantrasyonlara ulaştıklarında toplu balık ölümlerine neden olabilmektedir. Kirleticilerin sularda birikmesi göl, gölet, koy ve körfez gibi su hareketliliğinin az olduğu bölgelerde daha hızlı gerçekleşmekte, görsel ve duyuusal kirliliğe de neden olduğu için halkı da rahatsız etmektedir.

Sularda, kirleticilerden gelen besin yükü fazlalığı ötrofikasyona da neden olmaktadır. Ötrofikasyon, göl gibi herhangi bir büyük su ekosisteminde, başta karalardan gelenler olmak üzere, çeşitli nedenlerle besin maddelerinin büyük oranda artması sonucu, plankton ve alg varlığının aşırı şekilde çoğalmasıdır. Aşırı ötrofikasyon durumunda, çok büyük miktarlarda yosun üremekte ve bu yosunlar dibe çöküp ayrışmaktadır. Bunun sonucunda, dip sularında oksijen tükenmekte ve hidrojen sülfid gazı ortaya çıkmaktadır. Bu zehirli gaz ile suyun karışması kötü koku, toplu balık ölümleri gibi olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır.

Su kirliliği, Marmara Denizi’nde zaman zaman görülen müsilaj oluşumunun da temel nedenidir. Müsilaj oluşumu, küresel iklim değişikliği nedeniyle deniz suyu sıcaklığının yükselmesinden, Marmara Denizi’nin durgun yapısından ve bölgedeki yoğun nüfus dolayısıyla kentsel, endüstriyel ve tarımsal atıkların yeterli arıtmaya tabi tutulmaksızın denize ulaşması nedeniyle oluşan kirlilik artışından (besin yükünün fazlalığından) kaynaklanmaktadır. Müsilaj kıyı alanlarında görsel kirlilik oluşturmada yanında su içinde

⁶⁶² Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığından gelen bilgi notu. (23.10.2024)

yaşayan su bitkileri ile omurgasız ve omurgalı canlıların üreme, beslenme ve barınma alanlarına zarar vermektedir. erek göstermektedir. Müsilajın deniz dibinde yaşayan midye, denizkestanesi, denizyıldızı gibi canlıların üstünü kaplaması durumunda bu tip canlılarda toplu ölümler yaşanabilmektedir. Balıkların solungaçlarını tıkaması durumunda ise boğulmalarına neden olmaktadır.

Öneriler:

1) Çiğli Atıksu Arıtma Tesisinin mevzuata ve teknolojiye uygun olarak işletilmesi, SAİS sisteminin devreye alınması, By-Pass hattının kapatılarak taşkın savağının teşkil edilmesi, taşkın savağı çıkışının online izlenmesi, tesisin 4. fazının devreye alınması ile ilgili çalışmalar İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmalıdır.

2) İç Körfeze ulaşan derelerde temizlik çalışmaları İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hızlandırılmalıdır.

3) İzmir Körfez’inde tüm atıksu hatlarına ve yağmur suyu kanallarına yapılan bağlantılar İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından, alıcı ortama yapılan karasal ve gemi kaynaklı tüm deşarjlar ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından kontrol altına alınmalı, yapılan izleme ve denetim çalışmaları bu maddede belirtilen kurumlar tarafından sıklaştırılmalıdır.

4) Ana kuşaklama kanalı, kolektör hatlarında öncelikli olmak üzere tüm atıksu hatlarında ve terfilerde sorunların tespiti, temizlik, bakım onarım gibi gerekli iyileştirmeler İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmalıdır.

5) İZSU Atıksuların Kanalizasyon Şebekesine Deşarj Yönetmeliği karbon, azot ve fosfor parametrelerini de içerecek şekilde İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile koordineli olarak revize edilmelidir.

6) “Bulut Temelli Bilgi Paylaşım Sistemi” Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından oluşturulmalıdır.

7) Denizlerde Bütünleşik Kirlilik İzleme Programı kapsamında İzmir Körfezi izleme ağı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından genişletilmelidir.

8) İç Körfeze ulaşan derelerde rüsubat ve sediment kontrolünün sağlanması amacıyla seki, eşik, tersip bendi ve bunun gibi sistemler değerlendirilmeli, uygun olanlar İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne, aralarındaki protokol çerçevesinde hayata geçirilmelidir.

9) Körfezdeki dip çamurunun su kalitesine etkisi ortaya konularak Körfezde ivedi dip tarama çalışması yapılacak alanlar tespit edilmeli ve olası dip tarama faaliyeti sonucu çıkacak tarama malzemesinin çevresel yönetimi değerlendirilmelidir.

10) İzmir Körfezi’nde, deniz suyunu filtre ederek beslenen su ürünlerine yönelik Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlemeler yapılmalıdır.

9.5.9 Deniz Koruma Alanları ve Yapay Resifler

Gökova Körfezi, Yumurtalık, Saros Körfezi gibi bazı bölgeler biyotik, abiyotik faktörler ve balık türlerinin üremesi ve çoğalması açısından uygun alanlardır. Balık popülasyonlarının sürdürülebilir şekilde üreyebilmeleri, stokların gelişmesi ve tür çeşitliliğinin artması için bu gibi hassas bölgelerde avcılık yapılmaması gerekmektedir. Bu bölgelerden geçimini sağlayan küçük ölçekli balıkçılara destek verilerek hassas alanların avcılığa kapatılması ve yapay resiflerin sayısının ve çeşitliliğinin artırılması balıklara üreme ortamları sunacaktır.⁶⁶³

Sinop Kastamonu Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği, küçük ölçekli balıkçılığı korumak için bilimsel çalışma yapılarak, Kastamonu bölgesinde büyük ölçekli balıkçılıktan arındırılmış bir koruma bölgesi oluşturulmasını talep etmektedir.⁶⁶⁴

Denizi besleyecek, balıkların rahatça üreyip, çoğalmalarına hizmet edecek koruma alanları oluşturulmalıdır.⁶⁶⁵

Yapay resifler, doğal resiflerin gerçekleştirdiği, canlı deniz kaynaklarının popülasyonlarını bir araya getirme ve/veya arttırma, yenileme ve koruma gibi bazı fonksiyonlarını taklit etmek için deniz tabanına kasten yerleştirilen yapılar olarak tanımlanmaktadır. Deniz tabanına yerleştirilen yapay resifler üretim veya koruma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Üretim amaçlı uygulamalarda, küçük ölçekli ticari balıkçılığı desteklemek, sportif balıkçılığı desteklemek ve dalış turizmi için yeni/çarpıcı dalış noktaları oluşturmak temel hedeflerdir. Koruma amaçlı uygulamalarda denizel biyolojik çeşitliliği korumak, canlıların beslenmesi, barınması ve yumurtalarını yerleştirmesi gibi biyolojik ihtiyaçlar için destek sağlamak, deniz çayırıları gibi hassas habitatları tahrip edici/yasa dışı av araçlarından korumak, deniz dolgusu ve nehirlerin taşıdığı sediment birikimi sonucu kaybolan habitatların alternatifini oluşturmak, yüksek dalga enerjisinin bulunduğu bölgelerde kıyı erozyonunu engellemek temel hedeflerdir.

Türkiye’de yapay resif uygulamaları 1980’li yılların sonunda başlamış, 1990’lı yıllarda ivme kazanmış ve günümüzde tüm denizlerimize yayılmıştır. Tarım ve Orman Bakanlığının, üniversitelerin, yerel yönetimlerin ve STK’ların gerçekleştirdiği seksene yakın

⁶⁶³ Şenol Paruğ, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁶⁴ Turhan Öztürk, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁶⁵ Prof. Dr. Mustafa Sarı, Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Komisyona sunulan Türkiye Balıkçılığı hakkında bilgi notu

yapay resif projesi mevcuttur. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2009 yılında tüm Türkiye kıyılarını kapsayan Ulusal Yapay Resif Mastır Planı hazırlanmıştır. Bu Mastır Plan çerçevesinde ilk pilot uygulama Edremit Körfezi'nin kuzey kıyılarında 2011-2013 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu proje, yerleştirilen 25.000 m³ resif hacmi ile Akdeniz'in en büyük yapay resif alanı olma özelliğini taşımaktadır.⁶⁶⁶

Yapay resiflerin sürdürülebilir yönetimi için 2001'de hazırlanan Yapay Resif Uygulamalarını Projelendirme Kılavuzu, günümüz şartlarına göre güncellenmelidir. Yapay resif alanlarındaki popülasyonların değişimi sürekli izlenmelidir. Her bir yapay resif sahasının özelliklerine uygun olarak izin, yasak, sınırlama gibi balıkçılık düzenlemeleri getirilmelidir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından izni verilen yapay resif projelerinin temel verilerinin kaydedildiği bir veri bankası oluşturulmalıdır. Bu konuda çalışan uzmanların katılımıyla bir Ulusal Yapay Resif Bilim Komitesi kurulmalıdır. Yapay resifler konusunda uzman akademisyenler tarafından Tarım ve Orman Bakanlığı personeline hizmet içi eğitimler verilmelidir.⁶⁶⁷

Ege Denizde yük ve yolcu gemilerinin trafik hattı içerisinde kalan alanların avcılığa yasak olduğunu belirten balıkçılar, bu alanların balıkların yuva yaparak çoğalmalarına imkân tanıyacak yapay resif alanları olarak değerlendirilmesini, bu alanlara yapay balık yuvaları bırakılmasını ve bu yolla stokların takviye edilmesini istemektedir.⁶⁶⁸

Karadeniz'de sahil yolu yapımı ve sahil dolgularıyla kıyı yapısı değişmiş, denizdeki doğal kayalıklar, balıkların barındığı alanlar yok olmuştur. Yöre balıkçıları bu alanların yeniden oluşturulabilmesi için belli alanlara resifler atılmasını veya her bölgede belli kıyı alanlarının koruma altına alınıp hiçbir şekilde burada (amatör ve ticari) avcılık yapılmamasını talep etmektedir.⁶⁶⁹

Öneriler:

- 1) Hassas bölgelerde deniz koruma alanları oluşturulmalı, oluşturulan koruma alanlarının takibi ve yönetilmesi sağlanmalıdır. Planlanacak alanlar ilan edilmeden önce sucul ekosisteme ve balıkçılığa etkileri açısından değerlendirilmesi için Tarım ve Orman Bakanlığından uygun görüş alınmalıdır.

⁶⁶⁶ Prof. Dr. Altan Lök (Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi) tarafından Komisyona sunulan Yapay Resifler hakkında bilgi notu.

⁶⁶⁷ Prof. Dr. Altan Lök (Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi) tarafından Komisyona sunulan Yapay Resifler hakkında bilgi notu.

⁶⁶⁸ İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

⁶⁶⁹ Coşkun Şenkaya, 10.12.2023 tarihli Giresun ve Trabzon Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Bu alanların su ürünleri avcılığını düzenleyen tebliğlerde de yer alması sağlanmalıdır.

- 2) Deniz koruma alanlarıyla ilgili kurumların görev ve sorumlulukları gözden geçirilerek sucul ekosistem ile ilgili hususlarda BSGM'nin yetkileri artırılmalıdır.
- 3) Yapay resiflerin sürdürülebilir yönetimi için güncel şartlara uygun Yapay Resif Uygulamalarını Projelendirme Kılavuzu hazırlanmalı ve yapay resif projeleri buna göre yönetilmelidir.
- 4) Tarım ve Orman Bakanlığının izni olmadan hiçbir kurum, kuruluş veya STK tarafından sulara yapay resif veya herhangi bir araç, malzeme vb. materyal bırakılmamalıdır.
- 5) Yapay resif alanlarındaki popülasyonların değişimi sürekli izlenmelidir.
- 6) Her bir yapay resif sahasının özelliklerine uygun olarak yönetim planları oluşturulmalı, balıkçılık faaliyetlerine düzenlemeler getirilmelidir.
- 7) Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından izni verilen yapay resif projelerinin temel verilerinin kaydedildiği bir veri bankası oluşturulmalıdır.
- 8) Yapay resif uygulamaları konusunda kurumsal kapasitenin artırılması için ilgili kurumların personeline hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir.
- 9) Yapay resif konusunda bilinçlendirme ve farkındalık oluşturma çalışmaları yapılmalıdır.
- 10) Denizlerimizde yük ve yolcu gemilerinin trafik hattında kalan alanlarda da yapay resif uygulaması yapılması değerlendirilmelidir.

9.5.10 Hayalet Ağlar

Günümüzde kullanılan ve sentetik malzemelerden yapılmış olan ağlar, uzun suda kalma süreleri ile zor koşullara karşı oldukça dayanıklıdır. Bu nedenle kaybolan veya deniz tabanına takılması, kopması vb. nedenlerle terk edilen av araçları hayalet avcılık adı verilen istenmeyen avcılığa neden olmaktadır. Uzatma ağları ve balık tuzakları gibi pasif av araçları kaybolmalarının ardından hedef türler üzerindeki avcılık faaliyetlerini sürdürürken, yakalanan türleri yemek için ağa gelen predatörleri de yakalayarak avcılığı sürdürmektedir. Bu durum, av aracı suda tamamen parçalanıncaya ya da zemine gömülünceye kadar devam edebilmektedir. Yapılan araştırmalara göre, uzatma ağları bulunduğu ortam koşullarına ve materyallerine göre iki aydan sekiz yıla kadar avcılık etkinliğini sürdürebilmektedir. Çok şeffaf misina materyalden yapıldığından görünürlükleri az olan bu ağların av verimlerinin yanı sıra kaybolduklarında hayalet avcılık yapma kapasitelerinin oldukça yüksek olduğu

belirlenmiştir. Akarsuların, göllerin ve baraj göllerinin dip yapılarında çalılar bulunduğu için iç sularda kullanılan uzatma ağları, misina avları ile yasa dışı olarak kullanıldığı görülen tırıvrı (paraşüt) ismi verilen av araçlarının kayıp oranı oldukça yüksektir. Öte yandan, trol, algarna ve gırgır gibi aktif avcılık takımları kaybolduklarında önemli derecede av etkinliği gerçekleştirilememelerine rağmen doğal resif alanlarının üzerini örterek, o alanın deniz canlıları tarafından kullanılmaz hale gelmesine ve oradaki canlıların ölmesine sebep olmaktadır.⁶⁷⁰

Hayalet ağların miktarına ve etkilerine yönelik yürütülen projeler kısıtlı sayıda bilimsel çalışmalar, balıkçılar ile yapılan görüşmeler ve BSGM tarafından yürütülen proje kapsamında sulardan toplanan terkedilmiş av araçları sonucunda bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ciddi miktarda hayalet ağ problemi olduğu görülmektedir.

Hayalet ağlar tüm sularımızdan bir an evvel temizlenmeli, bu ağların ceza ve denetimlerden kaçmak için bilinçli olarak denize bırakılmasının önüne geçecek tedbirler artırılmalıdır. Hayalet ağların zararlarına ilişkin balıkçılar başta olmak üzere tüm vatandaşlarımıza yönelik bilinçlendirme faaliyetleri yapılmalıdır.⁶⁷¹

Hayalet ağların sulardan çıkarılması çalışmalarının planlı ve koordineli şekilde devam ettirilmesi önemlidir. Bazı alanlar küçük balıkçılara, bazı alanlar da sadece büyük balıkçılara bırakılmalıdır.⁶⁷²

Öneriler:

- 1) Hayalet ağların su kaynaklarından çıkarılması çalışmaları planlı ve koordineli şekilde devam ettirilmelidir.
- 2) Hayalet ağlar konusunda farkındalık artırılmalı, ağ kaybetme riski yüksek olan bölgelerde balıkçıların bu ağlar ile avcılık yapmamaları gerektiği yönünde bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı ve bu alanlarda bazı ağların kullanımına sınırlama getirilmelidir.
- 3) Kayalık alanlarda kullanılacak alternatif avcılık yöntemleri geliştirilmeli ya da av araçları modifiye edilmelidir.
- 4) Hayalet ağlarla mücadeleye yönelik mevzuatta düzenlemeler yapılmalıdır.

⁶⁷⁰ Prof. Dr. Adnan Ayaz, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ilimleri ve Teknolojisi Fakültesi, Komisyona sunulan Hayalet Ağlar hakkında bilgi notu

⁶⁷¹ TBMM, 2022. a.g.k.

⁶⁷² Prof. Dr. Adnan Ayaz, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ilimleri ve Teknolojisi Fakültesi, Komisyona sunulan Hayalet Ağlar hakkında bilgi notu

9.5.11 Yetiştiriciliğin Çevresel Etkileri

Yetiştiricilik faaliyetlerinden kaynaklı besin maddesi (azot ve fosfor) oluşumu, dışkı ve metabolik atıklar denizel ve iç su kaynaklarını etkileyebilen faktörlerdir. Özellikle ağ kafes yetiştiriciliğinde yem kayıpları ile dışkı ve metabolik atıklar sedimentin organik zenginleşmesine neden olmaktadır. Zemine çöken organik atıklar bu alanın oksijensizleşmesine neden olarak dip yapısını ve florayı olumsuz etkileyebilmekte, organik atıkların aşırı artışı suda ötrofikasyona neden olmakta, bu durum su kalitesini ve ekosistemi olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle yetiştiricilik yapılacak alanın organik yük yönünden taşıma kapasitesinin belirlenmesi ve faaliyet kapasitesinin buna uygun olarak gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Muğla su ürünleri yetiştiricileri, yetiştiricilik sektörünün çevreye olumsuz etkileri olduğu yönünde birtakım önyargılarla sektöre yaklaşıldığını ifade etmektedirler. 2008 yılından beri denizlerde yapılan üretimin yaratmış olduğu kirliliğin denetlendiğini, suyun değişik katmanlarından ve denizin dibindeki bentik çamurundan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının görevlendirmiş olduğu akredite laboratuvarlar tarafından numuneler alındığını ve analiz edildiğini belirterek, kirlilik göstergesi olan triks indeksine göre bugüne kadar 4'ün üzerinde herhangi bir triks değerine rastlanmadığını, analizlerin temiz çıktığını dile getirmişlerdir.⁶⁷³

Aydın, Akbük Körfezi'nde su ürünleri yetiştiricilik çiftliklerinin yerleri değiştirilmiş, başka bir bölgeye taşınmışlar ancak kafeslerin kaldırıldığı yerde çapalar, bağlantı hatları, bidonlar vb. kalmıştır. Balıkçılar, bölgenin temizlenmesiyle ilgili sürecin başlatılmasını talep etmektedir.⁶⁷⁴ Aydın Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği, o bölgeden taşınan işletmelerin kapandığını, tesislerini devrederek oradan çıktıklarını bu nedenle kıyıda bazı iskele kalıntıları, betonları ile kafeslerin çapa ve ağırlık taşları kaldığını, daha önce Muğla'da yapılan dip temizlikleri gibi bu bölgenin de temizlenmesi için gayret göstereceklerini ifade etmiştir.⁶⁷⁵

Öneriler:

- 1) Su ürünleri üretiminde çevre dostu yetiştiricilik yöntemlerinin kullanılması teşvik edilmelidir.
- 2) Daha az yem kullanılarak üretim yapılmasına yönelik yeni yemler ve yemleme sistemleri geliştirilmelidir.

⁶⁷³ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı.

⁶⁷⁴ Özgür Atacan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁷⁵ Ahmet Tolga Vural, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 3) Denizlerde ve iç sulardaki yetiştiricilik alanlarının coğrafi bilgi sistemleri (CBS) temelli envanteri oluşturulmalı ve güncellenmelidir.
- 4) Yetiştiricilik alanlarındaki su kalitesi ve taşıma kapasiteleri izleme çalışmaları düzenli olarak sürdürülmelidir.

9.6 PAZARLAMA, İŞLEME-DEĞERLENDİRME, DIŞ TİCARET VE TÜKETİME İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.6.1 Avcılık Ürünlerinin Satış Fiyatları

Avcılık giderleri ve akaryakıt fiyatlarının artması karşısında avlanan ürünlerin satış fiyatları aynı oranda yükselmektedir. Özellikle avcılığın çok olduğu zamanlarda piyasaya gönderilen balıkların kasa fiyatları çok düşük kalmakta yapılan giderler, çalışanların ücretleri/payları, toptancı/hal komisyon payı, kasalama ve nakliye giderleri hesaba katıldığında ve yapılan avcılıktan yeterli kar elde edilememektedir. 2023 yılı Eylül-Ekim aylarında balıkçılar ve toptancılar bir araya gelerek piyasaya gönderilen hamsi için bir taban fiyat uygulanmasına çalışılmış, ancak kamuoyunda balığın pahalı olması için balıkçılar denize çıkmıyor gibi algılanmıştır. Yeterli miktarda avcılık yaparak balıkçının kar elde etmesini sağlayacak bir taban fiyat uygulaması talep edilmektedir.⁶⁷⁶ Ancak, bir taban fiyat belirlenip piyasa fiyatının düşük olduğu zamanlarda taban fiyat üzerinden alım yapılabilmesi için devletin desteği ve alınan ürünün uygun bir ortamda depolanması ve/veya işlenmesi ihtiyacı doğacaktır.⁶⁷⁷

Balıkçılar, avlama ve kasalama maliyetleri de içerisinde olduğu halde örneğin 15 kg'lık kasa olarak 200 TL'ye verdikleri balığın tüketiciye kilogramı 100 TL'den satıldığını, bu durumda hem balıkçıların yeterli kazanç elde edemediğini hem de balığın uygun fiyatla tüketiciye ulaşmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, yakıt fiyatlarının yükselmesi karşısında balık satış fiyatlarının aynı oranda artmadığını ifade etmişlerdir.⁶⁷⁸

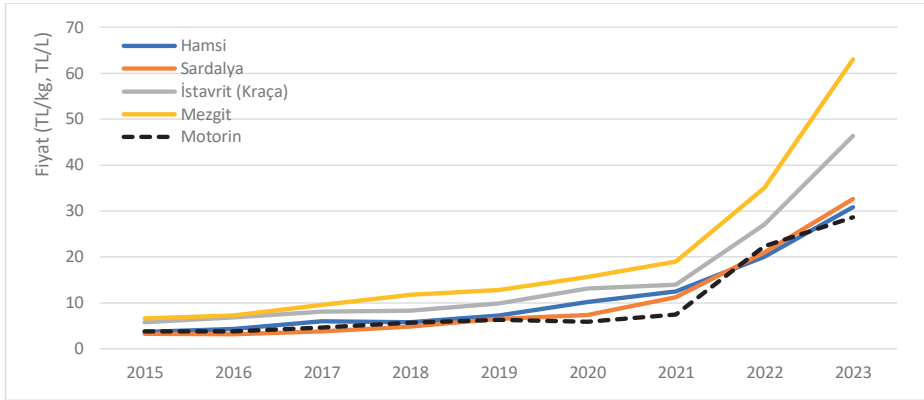
Su ürünleri avcılığında gider kalemlerinin başında akaryakıt maliyeti gelmektedir. Dolayısıyla avlanan balığın birim maliyetine etki eden en önemli faktör yakıt harcamalarıdır. Şekil 51'de, ülkemizde en çok avcılığı yapılan balıkların yıllara göre birim fiyatları ile

⁶⁷⁶ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶⁷⁷ Metin Akçay, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁷⁸ Mustafa Ayan, 10.01.2024 tarihli Balıkesir ve Bursa Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

ortalama motorin fiyatları⁶⁷⁹ birlikte verilmiştir. Yıllık olarak balık fiyatlarının oluşumunda motorin fiyatının etkisi olduğu görülmektedir. Ancak, avcılıkta özellikle de belirli dönemlerde yoğun avcılığı yapılan türlerde günlük av miktarına göre balık fiyatları çok değişiklik göstermektedir. Avın çok olduğu gün fiyatlar düşmekte, az av yapıldığında balık fiyatları yükselmektedir.

Şekil 51. Çok Avlanan Deniz Balıklarının ve Motorinin Yıllara Göre Birim Satış Fiyatları
(Kaynak: TÜİK, 2024b; BSGM, 2024)⁶⁸⁰

Balık satış fiyatları günden güne aşırı değişim gösterebilmektedir. Balıkçı denizde avcılık yapmak için çalışmakta ve yakıt harcamakta ancak tuttuğu balığı kaça satacağını bilememektedir. Fiyatın bir standardı bulunmamakta, balığın türüne göre avcılığın yapıldığı bölgede, denizde veya ülke genelinde yapılan günlük av miktarı, talep ve piyasa şartlarına göre aşırı değişim gösterebilmektedir. Taze balığın depolanma imkânı olmadığı zaman hemen elden çıkarılması gerekmektedir. Ancak giderler değişmediğinden balıkçı zarara uğramaktadır. Yakalanan balığın soğuk muhafazası sağlanabilirse belli bir fiyat dengesi oluşabilecektir. Balıkçının bunu bireysel yapma imkânı olmadığından bu konuda kooperatiflerin etkili olması istenmektedir.⁶⁸¹

Piyasaya satılan hamsi ucuz olduğu zamanlarda balıkçılar yüksek olan avcılık ve kasalama maliyetlerini karşılayamadıkları veya yeterli kar elde edemedikleri için yakaladıkları balığı piyasaya sürememektedir. Bu durumda balıkçılar, masraflarını

⁶⁷⁹ İstanbul İli Anadolu Yakası günlük motorin fiyatlarından yıllık ortalamalar bulunmuştur.
(<https://www.tppd.com.tr/gecmis-akaryakit-fiyatları?id=34&county=412&StartDate=01.01.2015&EndDate=31.12.2023> Erişim Tarihi: 02.09.2024)

⁶⁸⁰ TÜİK, 2024b. a.g.k.; BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

⁶⁸¹ Aytaç Güzelaydın, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

karşılayabilmek ve gemilerde çalışan tayfaların ücretlerini ödeyebilmek için balık unu fabrikalarına çok büyük miktarda hamsi sevk etmektedir.⁶⁸²

Çoğu yerde balıkçıların yakaladıkları balıklar toptancı kabzımallar kanalıyla satılmaktadır. Balıkçılar gemilerinin bakımını, ağlarının onarımını yaptıkları veya yeni ağ aldıkları zaman toptancısından borç almakta ve sezon içerisinde yakaladığı balığı kabzımallara getirerek borcunu ödemektedir. Bu yapı nedeniyle balıkçılar bütün balıklarını o toptancıya satmak zorunda kalmakta ve balık fiyatlarının belirlenmesinde kabzımallara bağımlı kalmaktadır.⁶⁸³ Balıkçılar satış fiyatlarını kontrol edemediklerini ve ayrıca komisyoncu kanalıyla satılan balıklarda %15 oranında yüksek komisyon ödediklerini beyan etmişlerdir.⁶⁸⁴

Öneriler:

- 1) Avlanan su ürünlerinin satış fiyatlarının günden güne aşırı değişiminin önlenmesi, fiyat istikrarının sağlanması amacıyla üretim planlaması yapılmalı, mümkün olduğunca günlük av miktarları, işleme-pazarlama yapısı, depolama imkânları, dağıtım ve tedarik zinciri sistemlerinin alt yapısı oluşturulmalıdır.
- 2) Özellikle avcılığın yoğun olduğu dönemde aşırı fiyat düşüşlerini önlemek, aşırı avcılık yapmadan, yeterli miktarda avcılık yapılarak balıkçının kar elde etmesini sağlamak için ürün borsaları benzeri taban fiyat sistemi oluşturulması ve su ürünleri piyasasını düzenleyecek bir kurum kurulması değerlendirilmelidir.
- 3) Çoğu yerde balıkçılar yakaladıkları balıkların pazarlanmasında etkili olamamaktadır. Balık satışında doğrudan balıkçıların, üreticilerin, kooperatif ve birliklerin etkili olacağı bir pazarlama yapısı oluşturulmalıdır.
- 4) Su ürünleri karaya çıkarıldığı noktadan veya yetiştirildiği tesisten son tüketiciye ulaşıncaya kadar belgelendirilmeli, kayıt altına alınmalı, belge ve ürün takip sistemi kurulmalı, bu amaçla elektronik ve uzaktan izleme sistemlerinden faydalanılmalıdır.
- 5) Balıkçıların pazarlamada ve fiyat oluşumunda etkili olabilmesi için kredi kullanımında kolaylık sağlanmalıdır.

⁶⁸² Hamdi Arslan, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

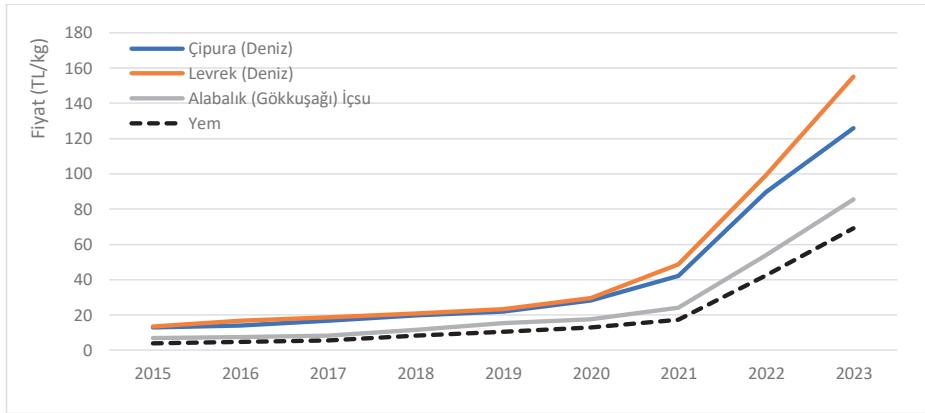
⁶⁸³ Nevzat Aydın, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁸⁴ Murat Perişanoğlu, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.6.2 Yetiştiricilik Ürünlerinin Satış Fiyatları

Karadeniz’de üretilen levrek ve Türk somonunun iç ve dış pazarlarda satış fiyatları maliyetleri zor karşılayacak şekilde oluşmaktadır. Özellikle levrek ve alabalık zaman zaman maliyet fiyatından satılmaktadır.⁶⁸⁵

Su ürünleri yetiştiriciliğinde gider kalemlerinin başında yem maliyeti gelmektedir. Dolayısıyla üretilen balığın birim maliyetine etki eden en önemli faktör yem harcamalarıdır. Şekil 52’de, ülkemizde en çok yetiştiriciliği yapılan balıkların yıllara göre birim fiyatları ile ortalama yem fiyatları⁶⁸⁶ birlikte verilmiştir. Yıllık olarak balık fiyatlarının oluşumunda yem fiyatının etkisi olduğu görülmektedir. Ancak iç ve dış pazardaki balık satış fiyatlarının oluşumunda toplam üretim miktarı, rekabet, ekonomik gelişmeler gibi diğer pek çok faktörün de etkisi bulunmaktadır.

Şekil 52. En Çok Yetiştiriciliği Yapılan Balıkların ve Balık Yeminin Yıllara Göre Birim Satış Fiyatları

(Kaynak: TÜİK, 2024b; BSGM, 2024)⁶⁸⁷

Sürekli üretimi artırmaya çalışmaktansa üretilen ürünlerin daha değerli satılmasını sağlayacak tedbirler alınması öncelikli bir politika olmalıdır.⁶⁸⁸

Öneriler:

- 1) Üretici birlikleri ve kooperatiflerin hem üretim hem de pazarlama alanında güçlendirilerek tedarik zincirinin her aşamasında üreticiler etkin kılınmalıdır.

⁶⁸⁵ Ali Sezer, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁸⁶ Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğünün derlediği yıllık çipura, levrek ve alabalık yem fiyatlarının ortalaması alınmıştır.

⁶⁸⁷ TÜİK, 2024b. a.g.k.; BSGM, 2024. a.g.k., 150 s.

⁶⁸⁸ Cem Eyüpoğlu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 2) Üretici birlikleri ve kooperatiflerin pazarlama ve satış alanındaki faaliyetleri teşvik edilmeli ve sübvansiyonlu kredilerden faydalanmaları sağlanmalıdır.
- 3) Satış fiyatlarının öngörülebilirliği açısından özellikle küçük işletmelerde sözleşmeli üretim teşvik edilmelidir.
- 4) Aşırı fiyat düşüşlerini önlemek, uygun miktarda yetiştiricilik yapılarak üreticinin yeterli karı elde etmesini sağlamak için ürün borsaları benzeri bir taban fiyat sistemi oluşturulması ve su ürünleri piyasasını düzenleyecek bir kurum kurulması değerlendirilmelidir.

9.6.3 Balık Halleri, Elektronik Mezat Sistemi ve Balık Satış Yerleri

Türkiye’de çeşitli büyüklüklerde 14 adet su ürünleri hali bulunmaktadır. Bunlardan en aktif olanları İstanbul ve İzmir’deki balık halleridir. İstanbul Gürpınar Balık Hali, 2015 yılında Kumkapı Balık Halinin kapanması sonrası faaliyete geçmiş Türkiye’nin en büyük balık halidir. Burada satışa konu su ürünleri miktarı yıllık 50 bin-60 bin ton arasında değişmekte ve haldeki satışları komisyoncular kendileri yapmaktadır.⁶⁸⁹ Daha önceleri (1995 yılına kadar) İstanbul’da hale gelen tüm su ürünleri “pazarbaşı” adı verilen bir sistemle, belediyenin görevlendirdiği “pazarbaşıları” tarafından yapılır, esnaf da aldığı balığın parasını belediyenin muhasebesine yatırır, komisyoncular da paralarını oradan alırlardı. Dolayısıyla alacak verecekle ilgili sorun yaşanmazdı.⁶⁹⁰ Ancak şu anda haldeki komisyoncuların en büyük sorunu sattığı balığın parasını alamamak veya paranın zamanında dönmemesidir. Bununla ilgili bir mekanizmanın kurulması ve mevzuatta bu akışı hızlandıracak bir yol tanımlanması faydalı olacaktır.⁶⁹¹

Öte yandan İstanbul civarında faaliyet gösteren balıkçılar Gürpınar Balık Halinin hem av sahaları hem de avlanan ürünlerin şehir içi dağıtımı açısından uzak bir noktada kurulduğunu ve balık boşaltma sahalarının yetersiz olduğunu ifade etmektedirler.⁶⁹²

Türkiye’deki sebze-meyve halleri için Ticaret Bakanlığı tarafından hal kayıt sistemi kurulmuştur. Ürün bir yerden çıkarken oradaki hale kayıt olmakta, nereye gidecekse ona göre süreç takip edilmektedir. Ancak balık hallerine gelen ürünlerle ilgili buna benzer bir takip sistemi bulunmamaktadır. Ürünün karaya çıkarıldığı andan son tüketiciye ulaşmaya kadar takibinin ve denetiminin yapılması gerekmektedir.⁶⁹³

⁶⁸⁹ Hamdi Arpa, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁹⁰ Gürkan Bayraktar, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁹¹ Hamdi Arpa, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁹² Abdullah Denizer, 19.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁹³ Hamdi Arpa, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

2010 yılında hallerle ilgili olarak 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun yayınlanmıştır. Bu Kanun ile Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Hakkında Yönetmeliğin dayanak maddesi olan 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunun 26'ncı maddesi yürürlükten kaldırılmış, yeni yönetmeliğin 6 ay içerisinde yürürlüğe konulması ve düzenlemeler yapılıncaya kadar mevcut Yönetmeliğin yürürlükte kalması hükmü getirilmiştir. 5957 sayılı Kanun 01.01.2012 tarihinde yürürlüğe girmiş ancak geçen zaman içerisinde su ürünleri ticareti ve halleri ile ilgili ikincil mevzuat düzenlemesi yapılmamıştır. Bu itibarla 19.06.2002 tarihli “Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Hakkında Yönetmelik” ikincil mevzuat olarak hala yürürlüktedir. Dolayısıyla mevzuattaki boşluk uygulamada sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır. Örneğin; hal yönetimi ve denetimi, hal yönetim birimince ve halde faaliyet gösterenlerce tutulacak defter ve belgeler, haldeki işyerlerinin kiralanması, satışı ve devri, ürünlerin satış işlemleri, satışa sunulacak ürünlerin sisteme kaydı, bildirim ve hal rüsumu, uygulanacak cezalar gibi konularda belirsizlikler vardır. Gerekli mevzuat düzenlemelerinin ivedilikle gerçekleştirilmesi, su ürünleri toptan ve perakende satış yerlerine ilişkin esasların belirlenmesi zarureti bulunmaktadır.⁶⁹⁴

İzmir-Urla'da kooperatifin kullandığı elektronik mezat uygulamasının, bölge kooperatif birliği tarafından Sinop-Gerze'deki balıkçılar tarafından kullanılmaya başlandığı ve faydalı olduğu ifade edilmiştir. Bu sistemde, balıkçı balığını mezata götürmekte, verileri sisteme girilmekte, mezat yapılmakta, mezat alanındaki ekranda süreç izlenebilmekte ve fiyat görülmektedir. Balıkçı mezat alanında değilse bile satış bilgisi cep telefonuna mesaj olarak gelmektedir. Bu sistem satış işlemleri ve veri toplama açısından çok faydalıdır, ancak her kooperatifin böyle bir sistem kurmasına imkânları bulunmamaktadır. Bu sistemin tüm kooperatiflere yaygınlaştırılması için Bakanlık tarafından çalışma yapılması değerlendirilmelidir.⁶⁹⁵

Balıkçı kooperatiflerinin üyelerinin yakaladıkları balıkları daha değerli satabilmeleri için kooperatiflere ait balık satış yeri ve restoran kurabilmeleri gerekmektedir. Ancak mevzuat gereği kooperatifler bunu özellikle balıkçı barınaklarında yapamamaktadır.⁶⁹⁶

Öneriler:

- 1) Su ürünleri toptan ve perakende satış yerlerine ilişkin esasların belirlenmesi amacıyla ikincil mevzuat güncellemesi tamamlanmalıdır.

⁶⁹⁴ Hamdi Arpa, 21.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁹⁵ Turhan Öztürk, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁶⁹⁶ Tarık Özbekçi, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 2) Sebze-meyve halleri için kurulan Hal Kayıt Sistemine benzer şekilde bir kayıt sistemi oluşturularak balık hallerinde satışa sunulan su ürünlerine ilişkin miktar, fiyat, menşei gibi tüm veriler elektronik ortamda toplanmalıdır.
- 3) Avlanan su ürünlerinin karaya çıkarıldığı andan, yetiştirilen su ürünlerinin tesis çıkışından itibaren son tüketiciye ulaşıncaya kadar bütün aşamalar takip edilmeli ve kayıt altına alınması sağlanmalıdır.
- 4) Balık hallerinde balıkçı, toptancı, perakendeci arasındaki mal alım-satımlarında ödemelerin garanti altına alınması ve ilgili tarafa zamanında aktarılmasına yönelik kamu kurumları, belediyeler veya birlik/kooperatiflerin kontrolünde bir sistem geliştirilmelidir.
- 5) Su ürünleri satış işlemlerini kolaylaştıran, ödemeleri düzenleyen, kayıt tutma ve veri toplama açısından faydalı olan dünyadaki ve AB'deki iyi uygulamalara benzer elektronik mezat sistemlerinin tüm bölgelere yaygınlaştırılmasıyla ilgili çalışmalar yapılmalıdır.
- 6) Küçük ölçekli balıkçı ve yetiştiricilerin pazarlama imkânlarının iyileştirilmesi ve gelirinin çeşitlendirilmesi için örgütlenmeleri ve kooperatif ve üretici birlikleri kanalıyla pazarlama imkânlarına kavuşturulmaları sağlanmalıdır.
- 7) Sürdürülebilir balıkçılığın temini için hallerde satışa sunulan balıkların mevzuattaki standartlara ve av limitlerine uygunlukları sıkı bir şekilde denetlenmeli ve cezai yaptırımların caydırıcılıkları artırılmalıdır.

9.6.4 Ülkemizdeki Balık Tüketimi

Artan dünya nüfusu, beraberinde sağlıklı proteine olan talebi arttırmaktadır. Fakat bu talebe doğal stoklar cevap verememektedir. Bu protein açığı talebini sağlamada su ürünleri yetiştiriciliğinin aldığı rol istatistiklerde görülmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliği, tatlı su, deniz suyu, acı su ve iç tuzlu su kullanılarak veya içinde balıklar, kabuklular, yumuşakçalar vb. dahil olmak üzere suda yaşayan hayvanların, alglerin ve su bitkilerinin insan eli altında kontrollü veya yarı kontrollü ortamlarda yetiştirilmesidir.

Balık, dünyanın birçok yerinde önemli bir besin ve protein kaynağıdır. Balık ve balık ürünleri hem gezegendeki en sağlıklı hem de doğal olması nedeniyle doğal çevre üzerinde en az etkiye sahip besin kaynakları olarak kabul edilmektedir. Bu nedenlerden dolayı, ulusal, bölgesel ve küresel gıda güvenliği ile birlikte beslenme stratejileri için hayati önem taşımaktadır. Su ürünleri ve gıda sistemlerinin dönüştürülmesinde, açlığın ve yetersiz beslenmenin ortadan kaldırılmasında büyük rol oynamaktadır.

Balık, dünya üzerinde yaklaşık 3,3 milyar insanın kişi başına ortalama hayvansal protein alımının %20'sini sağlamaktadır. Dünyada 2017'de balık, dünya çapında tüketilen toplam hayvansal proteinin yaklaşık %17'sini ve tüm proteinlerin %7'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de gıda tüketim kültürü, çok büyük oranda bitkisel ürün tüketimine dayalıdır. Bu nedenle de ülkemizde hayvansal protein tüketimi birçok ülkeye göre daha düşüktür. FAO 2018 yılı verilerine göre, Türkiye'de kişi başına günlük protein tüketimi 110,7 gram olup, bunun 72,8 gramı bitkisel ve 37,9 gramı ise hayvansal proteinlerden oluşmaktadır. Türkiye'de hayvancılık alanında sayısal anlamda ortaya çıkan olumlu gelişmelere rağmen, hayvansal protein tüketimi oldukça düşüktür (37,9 g/kişi/gün). Bu hayvansal protein tüketimi içerisinde ise balık yok denecek kadar azdır. Mükemmel bir protein kaynağı olan balığın besin değerleri, türüne göre değişmektedir. Balıkta ortalama 100 gram başına yaklaşık 19,5 gram protein bulunmaktadır. Bununla birlikte omega-3 kaynağı olması, selenyum, iyot ve D-vitamini açısından zengin olması tercih sebebi olmasında önemlidir. Ayrıca insan vücudu ağırlığının yaklaşık %4'ünü oluşturan mineraller, büyüme ve sağlık için gerekli olan maddelerdir. Kalsiyum, fosfor, sodyum, potasyum, magnezyum, iyot, demir, bakır, flor, kobalt ve çinko su ürünlerinin büyük bir bölümünde olan önemli minerallerdir. Bazı su ürünlerinin 100 gramında 15-200 miligram arasında değişen kalsiyum, 100-400 miligram arasında fosfor bulunmaktadır. Bu rakamlar bile balık tüketiminin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Dünyada kişi başı balık tüketimi ortalama 20 kg, Avrupa Birliği'nde 22 kg ve Türkiye'de ise 7 kg olarak belirtilmektedir. Dünyada balık tüketimi, 1961 yılında kişi başına 9,0 kg iken, 2020'de 20,5 kg'a kadar ulaşmıştır. Bölgeler ve ülkeler arasında balık tüketim miktarları farklılıklar göstermektedir. Dünyada 2017 yılı verilerine göre gelişmiş ülkelerde kişi başına balık tüketimi 24,4 kg iken gelişmekte olan ülkelere kişi başına 19,4 kg, gelişmemiş ülkeler kişi başına 12,6 kg'a ulaşmıştır. Düşük gelirli, gıda açığı bulunan ülkelere balık tüketimi 2017'de 9,3 kg olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de kişi başına su ürünleri tüketimi dünya ortalamasının çok altındadır.

Türkiye genelinde su ürünleri tüketimi genellikle denize kıyısı olan illerde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, su kaynakları ve su ürünleri üretimi imkânının daha yüksek olduğu iç kesimlerdeki illerde de benzer şekilde tüketim artmaktadır. En fazla tercih edilen balık türleri, avcılık yoluyla yakalanan hamsi, sardalya, istavrit ve palamut gibi balıklardır. Bu durum illere göre değişiklik göstermekle birlikte, su ürünleri tüketiminde hamsi genelde ilk sırayı almaktadır. Kıyıdaki şehirlerde çipura, levrek ve alabalık gibi yetiştiricilik kökenli balıklar da tercih sebebi olmaktadır. Balık tüketimi üzerine yapılan birçok çalışmada, katılımcıların çoğunluğunun haftada 1 veya ayda 1-2 kez balık tükettiği

ifade edilmiştir. Ayrıca bu çalışmalarda, vatandaşların %80'inin, balıkları taze olarak ve kış mevsiminde yaygın olarak tükettikleri görülmektedir. Kış mevsiminin balık tüketiminde tercih sebebi olmasının nedeni, bu dönemde balıkların taze olarak tedarik edilebilirliği olmuştur. Buradan da görülmektedir ki, balığın tazeliği tüketimde önemli rol oynamaktadır. Bu durum lojistik kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. Balık tüketiminin gelir düzeyi, eğitim, medeni durum ve gıda masrafları ile ilişkili olduğu da yapılan çalışmalarda bildirilmiştir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de balık tüketiminin artmasında en önemli etkenlerden biri de fiyattır. Artan maliyetler beraberinde fiyatlarda artışa sebep olmaktadır. Bu durum, yakın fiyata satılan diğer hayvansal ürünlerinin tercih edilmesine yol açmaktadır. Diğer bir etken de tüketicilerin balıkları taze olarak tüketme tercihleridir. Taze tüketme tercihi balığa erişimde sorunlara yol açmaktadır. Balık yakalandıktan/hasat edildikten sonra 7-10 gün içerisinde tüketilmelidir. Bu süre balığın türüne ve soğuk zincir koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Bu yüzden, tedarikçi ürünü daha garantili gördüğü pazara sunmayı tercih etmekte ve nüfusun az olduğu illere ulaşılamamaktadır. Bunu devlet kontrolünde büyük tedarik ve lojistik zincirleri kurarak aşmak mümkündür. Taze tüketimin yanı sıra işlenmiş ürünlerin de yaygınlaştırılması, raf ömrünü uzatacağı ve daha fazla tüketiciye ulaşacağı için oldukça önemlidir. Ülkemizde pişirme yöntemi olarak genellikle yağda kızartma tercih edilmektedir. Daha farklı tüketim ve beslenme açısından daha faydalı pişirme yöntemleri yaygınlaştırılmalıdır.

Türkiye’de kişi başına su ürünleri tüketimi yıllık yaklaşık 7 kg seviyesindedir. Bununla birlikte, bu tüketim Karadeniz’de ve kıyı illerinde 8 kilogramdan çok fazla olabilirken iç kesimlerde ve doğu illerinde daha düşüktür. Hem ortalama tüketim miktarını artırmak hem de bölgeler arası tüketim farklılığını azaltmak veya ortadan kaldırmak gerekmektedir.⁶⁹⁷

Su ürünleri tüketiminin artırılması için çocuk yaşlardan itibaren balık tüketiminin önemi anlatılmalıdır. Somon balığı ve omega-3 reklamlarının etkisiyle kamuoyunda oluşan tüketim isteğinin, çok avlanan ve besin açısından değerli olan hamsi başta olmak üzere diğer balık türleri için de oluşturulması gerekmektedir. Bakanlık, bununla ilgili faaliyetlerini artırmalıdır.⁶⁹⁸

Avrupa’da ve Japonya’da kişi başına su ürünleri tüketiminin yüksek olmasının temel nedenlerinden bir tanesi işlenmiş ürünlerin fazla olmasıdır. Her ortamda tüketilebilecek

⁶⁹⁷ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁶⁹⁸ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

şekilde işlenmiş ürünler bulunmaktadır. Bu tarz ürünler geliştirilmelidir. Ayrıca, krem hâline getirilmiş ürünlerle çocukların su ürünleri tüketme alışkanlıkları artırılabilir.⁶⁹⁹

Denizleri, çevreyi ve balık stoklarını koruma bilincinin geliştirilmesi, balık tüketmenin öneminin anlatılması ve balık yeme alışkanlığının oluşturulması için küçük yaştan itibaren eğitim verilmelidir. Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim müfredatına bu konuda dersler konulmalıdır.⁷⁰⁰

Öneriler:

- 1) Ana sınıftan itibaren her yaş grubuna su ürünlerinin öneminin ve beslenmedeki rolünün anlatılması, küçük yaştan itibaren tüketim bilincinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- 2) Millî Eğitim Bakanlığı, müfredatına her yaştan öğrencilere sucul canlıları ve su ürünleri tüketiminin faydalarını anlatan içerikler eklemelidir.
- 3) Su ürünlerinin tanıtımı, tüketimi ve doğal kaynakların korunması gibi konularda Tarım ve Orman Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı ortaklaşa projeler geliştirerek bilinçlendirmeyi artırıcı faaliyetler yürütmeli ve çeşitli etkinlikler düzenlemelidir.
- 4) Tüketimi artırmak için su ürünlerinin sağlıklı beslenme açısından faydaları, basılı ve görsel medyada, sosyal medya kanallarında, gastronomi programlarında sürekli olarak gündeme getirilmeli ve su ürünlerinin tanıtımı yapılmalıdır.
- 5) Askeri tesisler ve okul yemekhaneleri gibi toplu yemek hizmeti verilen kamu kurumlarında iyi hazırlanmış/kaliteli su ürünlerine daha fazla yer verilmeli, yeni geliştirilen işlenmiş ürünler buralarda tüketiciyle buluşturulmalıdır.
- 6) Tüketici tercihlerine ve Türk damak tadına uygun, ekonomik, kolay ulaşılabilir tüketilebilecek alternatif ürünlerin ve yeni tüketim yöntemlerinin benimsenmesi için yeni yaklaşımlar geliştirilmelidir.

9.6.5 İşlenmiş Ürün Çeşitliliği ve Alternatif Ürünler

Su ürünleri üretimi ve tüketiminde sektörün daha kazançlı olabilmesi, kârlılıklarının artırılması ve sektörün sürdürülebilirliği için üretilen balıkların katma değeri yüksek ürünler haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu anlamda işleme teknolojilerine, yeni teknolojilere yatırım yapılmalıdır. İşlenmiş ve konserve ürünlerin üretimi artırılarak aynı zamanda üretimin

⁶⁹⁹ Prof. Dr. Mahmut Ali Gökçe, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁰⁰ Turhan Öztürk, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

fazla olduğu dönemlerde görülen fiyat dalgalanmaları azaltılabilir ve fiyat istikrarı sağlanabilir.⁷⁰¹

Karadeniz bölgesinde açılmış potansiyel yetiştiricilik sahalarında üretilen büyük miktardaki somon balığı son yıllarda Avrupa'ya önemli miktarlarda ihraç edilmektedir. Ancak sadece başı kesilip iç organları alınarak bütün hâlde taze soğutulmuş olarak pazarlanmasından ziyade, işlenerek katma değeri yüksek olan ürünlere dönüştürülmesi gerekmektedir. Sadece yurt dışına değil, iç pazara da işlenmiş su ürünleri sunmak üzere bir politika izlenmelidir.⁷⁰²

Uzakdoğu'da ve dünyanın pek çok yerinde yoğun ilgi yönen suşi üretimini ülkemizde yapmak için faaliyete geçen firmalar, suşi üretiminde kullanılmak üzere bazı su ürünlerini ve katkı ürünlerini yurtdışından ithal etmek zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Bu amaçla karides, kalamar, surumi ve yosun gibi ürünler ithal edilmektedir. Firmalar bu ithalatta vergilerin yüksek olduğunu belirterek üretimde kullanılmak için yapılan ithalatla kolaylık istemekte, ithalat vergilerinin sıfırlanmasını veya indirilmesini talep etmektedir.⁷⁰³

Su ürünlerinden sadece protein kaynağı olarak değil aynı zamanda ilaç ve kozmetik sanayii için gerekli olan katma değeri yüksek ham maddelerin üretiminde de yararlanılması gerekmektedir. Bu amaçla algler, fitoplanktonik ve zooplanktonik organizmalar da değerlendirilmelidir.⁷⁰⁴

Türk somonu veya diğer çipura-levrek gibi balıklar fileto yapıldığında binlerce ton deri, omurga vs. çıkmaktadır. Bunların atılmayıp, değerlendirilip kullanıma alınması veya balık unu yağı üretiminde kullanılması yanında, jelatin üretimi gibi daha katma değerli hâlde getirilmesi gerekmektedir. Jelatin, gıda sektöründen tıp sektörüne, şampundan tutkala kadar çok çeşitli alanlarda kullanılabilen %90 saflıkta protein içeren stratejik ve değerli bir üründür.⁷⁰⁵

Öneriler:

- 1) Su ürünlerinin işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi teşvik edilmelidir.
- 2) Ürün değerinin artırılması için pazarlamada marka değeri oluşturulmalıdır.
- 3) Katma değerli işlenmiş ürün ve sunum çeşitliliği artırılmalıdır.

⁷⁰¹ Prof. Dr. Kenan Köprücü, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁰² Prof. Dr. Hülya Turan, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁰³ Niyazi Önen, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁰⁴ Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

⁷⁰⁵ Sebahattin Kutlu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 4) Yeni ürünler geliştirmek için Ar-Ge çalışmaları teşvik edilmelidir.
- 5) Su ürünlerinden, gıda ve gıda dışı alanlarda (ilaç, kozmetik vb.) katma değeri yüksek ürünler geliştirilerek sektöre yeni gelir kaynakları kazandırılmalıdır.
- 6) İşlenen su ürünlerinden ve işleme atıklarından yan ürünler (jelatin, protein ekstraktı, kolajen, biyoyakıt vb.) elde edilmeli, gerekli kalite-kontrol süreçleri sonrası pazara sunulmalıdır.
- 7) Ar-Ge çalışmalarına hız verilerek makine, ekipman, üretim teknolojileri, biyoteknoloji vb. ürünlerde yerli üretim teşvik edilmelidir.

9.6.6 Dış Pazar Yelpazesi

Su ürünleri ihracatı yoğun olarak Avrupa Birliği, Rusya ve Baltık ülkelerine yapılmaktadır. İhracat sadece bu ülkelerle sınırlı olmamalı, yeni pazarların bulunması ve pazarın genişletilmesi için teşvik ve destek yöntemleri uygulanmalıdır.⁷⁰⁶

Su ürünleri sektörünün büyümesi için üretimin ve satışların artması gerekmektedir. Bunun için yeni pazarlar bulunmasına ihtiyaç vardır. Çin ile alabalık ve Türk somonu hakkında ikili ticaret görüşmeleri yapılmış ancak henüz alışveriş başlamamıştır. Buna benzer ticaret anlaşmalarının artırılması, satış konusunda sürecin hızlandırılması, yeni pazarlar bulunması veya sektör tarafından yeni türlerin pazara sokulması gerekmektedir.⁷⁰⁷

Öneriler:

- 1) İhracat yapılan pazarlarda rekabet gücü korunarak pazar yelpazesinin genişletilmesi için potansiyel pazarlar araştırılmalı, hedef pazarlardaki üretim ve tüketim eğilimleri sürekli takip edilerek hedef pazarlara göre strateji oluşturulmalıdır.
- 2) Yeni pazarlar bulmak, markalaşmak, daha fazla tanıtım yapmak ve ürün taleplerini karşılayabilmek üzere ihracat yapan yerli firmaların iş birliği içerisinde hareket etmeleri özendirilerek, ülke markası oluşturulmalı ve kaliteli ürünlerin değerinde satışı sağlanmalıdır.
- 3) İhraç ürünlerinin yurtdışı pazarlardaki talebini artırmak ve kaliteli ürün imajını geliştirmek için yapılacak olan tanıtım, reklam, fuar, ticari ilişki ve lobi faaliyetleri Ticaret Bakanlığı ve ilgili diğer bakanlıklar tarafından desteklenmelidir.

⁷⁰⁶ Prof. Dr. İbrahim Diler, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁰⁷ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.6.7 Ürün Analizleri ve Ürün Etiketleri

İhracat ve ithalat sırasında ülkemizin veya diğer ülkelerin istediği analizler yaptırılmakta, analiz sonuçları çıktıktan sonra dış ticarete izin verilmektedir. Ancak, özellikle taze/soğutulmuş ürünlerin dış ticaretinde bazen analiz sonuçları geç çıktığı için ürünlerde bozulma veya kalite düşüklüğü görülmektedir. Bu işlemlerin hızlandırılması talep edilmektedir.⁷⁰⁸

Yurtdışından ithal edilen su ürünlerinde gerek ithalat sırasında gerekse ülkeye girdiğinde farklı glaze oranları uygulanabilmektedir. Glaze, su ürünlerinin kalitelerini ve tazeliklerini korumak için donmuş haldeki ürünlerin üzerlerine donmuş bir su tabakası daha eklenmesine verilen isimdir. Kısa sürede tüketilecek ürünlerde düşük oranlı “koruma glazes” de denilen ince bir buz tabakası yapılırken, uzun süreli muhafaza edilecek ürünlerde daha kalın bir glaze tabakası uygulanmaktadır. Glaze işlemi, toplam ürün ağırlığının %5-50’si gibi oldukça geniş bir aralıkta uygulanabilmektedir.

Glazeleme işlemi levrek, çipura veya somonda yapıldığında %10, karideste %25-30 oranında yeterli olabildiği hâlde, %50 oranlarına varan glazeleme işlemi yapılabilir. Glazeleme ürünü korumakla ilgili bir işlem olduğu halde, ürünün satılacağı yerel, ulusal veya uluslararası marketlerde fiyat avantajı sağlamakla ilgili bir argüman olarak kullanılabilmektedir. Toplam olarak aynı gramajda olduğu halde, yüksek glazeli üründe düşük glazeli eşdeğerine göre gerçekte daha az balık veya diğer su ürünü bulunmaktadır. Halkın bu ayrımı çok iyi bilmemesinden faydalanılarak yanıltıcı ve haksız rekabet oluşturuca satış uygulanabilmektedir. Bununla ilgili denetimlerinin yapılması ve cezalarının caydırıcı nitelik taşıması gerekmektedir.⁷⁰⁹

Denizde veya barajda yetiştirilen balıklar her ikisi de Türk somonu adıyla satılmaktadır. Ancak bu balıkların yetiştirme ortamına göre maliyetleri ve yetiştiricilik riskleri farklı olabilmektedir. Üretim maliyetine göre satış fiyatları da değişebilmektedir. Dolayısıyla, hem sağlıklı rekabet şartlarının sağlanması hem de balığın nerede üretildiğinin tüketici tarafından bilinmesi için balık etiketlerinde üretim yerinin deniz veya iç su olarak belirtilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde, fileto olarak satılan dondurulmuş ürünlerin kılçık içerip içermediği de etiketlerde belirtilmelidir. Ayrıca, kafeslerde yetiştirilen ve kafes içerisinde ölen

⁷⁰⁸ Ercan Varol, 09.01.2024 tarihli Çanakkale ve Balıkesir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁰⁹ VeySEL Sağdıç, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

balıkların hemen çıkarılarak imha edilmesi, satışının yapılmaması gerekmektedir. Bu yönde bilinçlendirme ve denetim faaliyetleri yürütülmelidir.⁷¹⁰

Öneriler:

- 1) Taze ve soğutulmuş su ürünlerinde analizler mümkün olduğu kadar hızlı yapılmalıdır.
- 2) Üretilen ve ithal edilen ürünlerdeki üretim yeri (deniz/iç su), ürün niteliği, glaze oranları gibi tüketicinin bilmesi gereken ve haksız rekabeti önleyici bilgilerin ürün etiketlerinin üzerinde açık ifadelerle yer alması sağlanmalı ve denetlenmelidir.

9.6.8 Soğuk Hava ve İşleme Tesisi İhtiyacı ve Çalışan Bulma Zorluğu

Kastamonu, beyaz kum midyesinin avcılığının yapıldığı önemli bir bölgedir. Bölgede avlanan midyeler en yakın Samsun'daki soğuk hava ve işleme tesislerine nakledilmektedir. Kastamonu'da soğuk hava deposu ve işleme tesisi bulunmamaktadır. Bunların kurulmasını sağlamak için bu bölgeye teşvik uygulanmalıdır.⁷¹¹

Su ürünleri işleme-değerlendirme tesislerinde balıkların bozulmadan işlenebilmesi için çalışma ortamı soğuktur ve çoğu zaman yoğun balık kokusu olmaktadır. Bu sebeple bu tesislerde çalışacak personel bulmak zor olmaktadır.⁷¹²

Öneriler:

- 1) Ürün kalitesinin muhafaza edilebilmesi için avlanan veya yetiştirilen su ürünleri uygun hasat metotları ve soğuk zincir sistemiyle tüketiciye veya işleme tesislerine ulaştırılmalı ve ürünlerin izlenebilirliği sağlanmalıdır.
- 2) Su ürünleri işleme sektöründe çalışacak eleman ihtiyacının karşılanması için gerekli eğitim ve sertifika programları geliştirilmeli ve sezonluk işlerde çalışılamayan dönemler için istihdama yönelik destekleme modelleri geliştirilmelidir.
- 3) Özellikle küçük ölçekli balıkçıların ürünlerinin ekonomik değerinin korunması ve artırılması amacıyla barınaklarda soğuk hava depolarının kurulması teşvik edilmeli ve kooperatiflerin finansman ihtiyacı karşılanmalıdır.

⁷¹⁰ Veysel Sağdıç, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷¹¹ Ekrem Mutlu, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷¹² Salih Köseler, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.6.9 Yetiştiricilik Ürünlerine Karşı Yanlış Önyargı

Denizlerde ağ kafeslerde su ürünleri yetiştiriciliğinin ilk başladığı yıllarda kafesler koylarda ve kıyılara yakın noktalarda bulunduğundan, o dönemde turizm sektörüyle çıkar çatışması olmuş ve basın yayın organlarında sektör kötülenmiştir. Daha sonra kafesler kıyılardan uzak noktalara taşınmasına rağmen sektöre karşı hala önyargılı yaklaşılabilir. Ayrıca, avcılık-yetiştiricilik karşılaştırması yapılarak yetiştiricilik yoluyla üretilen ürünlere karşı yanlış önyargı görülebilmektedir. Hâlbuki, dünyada diğer hayvansal üretimlerin tamamına yakını kültür yoluyla üretilmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliği doğal ortam taklit edilerek ve sağlıklı şartlarda yapılmaktadır. Bu önyargıları kırmak için kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve tanıtım faaliyetleri yürütülmesi gerekmektedir.

Yetiştiricilikte gelişmiş olan Norveç gibi ülkelerde devletin öncülüğünde sektörün tanıtımı ve ürünlerin reklamı yapılmaktadır. Ülkemizde de kamu ve özel sektörün birlikte tanıtım ve bilinçlendirme çalışmalarına hız vermesi gerekmektedir. Bu amaçla, yetiştiricilik desteklemelerinden üretici birliklerine aktarılan kaynakla yapılan tanıtım faaliyetlerinin artırılabilmesi için birliklere daha fazla kaynak ayrılması talep edilmektedir.⁷¹³

Yetiştiricilik ürünlerine mesafeli yaklaşanların algısı; balıklara hormon, ilaç vesaire verildiği ve sağlıklı olmadığı yönündedir. Hâlbuki yetiştiricilikte balıklara büyüme hormonu uygulanmamaktadır. Uygulanan çeşitli aşı ve antibiyotikler ise hasat zamanına kadar geçen sürede vücutta herhangi bir kalıntı oluşturmamaktadır. Besleyicilik açısından bakıldığında omega-3, omega-6 yağ asitleri ve kaliteli aminoasitler açısından doğadaki balıklardan aşağı kalmamaktadır. Bu nedenle tüketilmeleri gerekmektedir. Bu konuda her türlü medya ortamı kullanılarak çeşitli bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.⁷¹⁴

Toprak havuz yetiştiricilik işletmeleri, toprak havuzlarda yetiştirilen çipura ve levreklerin balık hallerinde satıldığını, oradan balık dağıtıldıktan sonra avcılık ürünü şeklinde deniz balığı veya olta balığı olarak pazarlandığını ifade etmektedir.⁷¹⁵

Öneriler:

- 1) Yetiştiricilik ürünlerine yönelik kamuoyunda olabilecek yanlış algı ve önyargıların giderilmesi konusunda bilgi verici etkinlikler artırılmalı, yanıltıcı bilgi verenlere karşı yaptırımlar uygulanmalıdır.
- 2) Tezgâhtaki balığın nihai tüketiciye kadar izlenebilirliği sağlanmalı, menşei, sağlıklı ve tüketime uygun olduğu belgelendirilmelidir.

⁷¹³ İhsan Bozan, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷¹⁴ Şenol Paruğ, 07.12.2023 tarihli Kastamonu Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷¹⁵ Mustafa Kaçar, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 3) Su ürünlerine yönelik yanıltıcı bilgilere karşı kamuoyunu bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

9.6.10 Su Ürünleri İthalatı

Su ürünleri dış ticaretinde ülkemiz net ihracatçı konumundadır. Son yıllarda su ürünleri yetiştiriciliği üretimi ve işleme teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde ülkemizin su ürünleri ihracatında önemli artışlar görülmektedir. Su ürünleri ithalatı ise kısmen inişli çıkışlı ve durağan bir seyir göstermiştir. 2023 yılında miktar olarak 272 bin ton, değer olarak 1,7 milyar dolara ihracat karşılık, 105 bin ton (279 milyon dolar) ithalat gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda dış ticarete hem miktar hem değer olarak ihracat yönünde artış devam etmektedir.

Malezya ve İran gibi ülkelerden insan tüketimi için ya da yemlik olarak ithal edilen karideslerin ülke içinde düşük fiyatla satılması veya yemlik olarak ithal edilen ürünlerin insan tüketimine sunulması, karides avcılığı yapan balıkçıları olumsuz etkilemektedir. Yerel üreticiyi korumak için karides ithalatına sınırlama getirilmesi ya da ithalat vergilerinin artırılması talep edilmektedir.⁷¹⁶ Ayrıca, bir ülkeden gümrük vergisi ödenerek ithal edilebilen ürünlerin, ülkemiz ile serbest ticaret anlaşması olan başka bir ülkeye gönderilerek o ülke üzerinden gümrüksüz olarak ülkemize ithal edilebildiği ifade edilmiştir.⁷¹⁷

Öneriler:

- 1) İthal edilen ürünlerin amaç dışı kullanımı ve ticareti engellenerek yerli üreticiyi korumaya yönelik tedbirler alınmalı ve denetimler artırılmalıdır.
- 2) Ülkeye yem olarak ithal edilen su ürünlerinin insan tüketimine sunulması ve her türlü amaç dışı kullanımı engellenmelidir.
- 3) Su ürünleri ithalatında yerli üreticinin korunması için gümrük tarifelerinin düzenlenmesi de dahil olmak üzere gerekli tedbirler alınmalıdır.

9.7 VERİ TOPLAMA, AR-GE, İNOVASYON VE EĞİTİME İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.7.1 Bahkçılık Verileri

Su ürünleri sektörünün etkin yönetiminin sağlanması için doğru ve güncel bilgilere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu veriler yönetim önlemleri belirlenirken karar alıcılara mevcut durum hakkında bilgi sağlamak ve doğru kararların alınmasına imkân tanımaktadır.

⁷¹⁶ Abdülkadir Yeniçikan, 10.02.2024 tarihli Mersin Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷¹⁷ Yüksel Akgöl, 10.02.2024 tarihli Mersin Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Balıkçılık faaliyetleriyle ve av miktarlarıyla ilgili veriler avlanan ürünlerin karaya çıkarılması sırasında gerekli kontroller yapılarak kayıt altına alınmalıdır. Karaya çıkarılan ürünlerin nakli ve sonraki satışlarında da ürünler takip edilmelidir.

Avcılık faaliyetleri ve av miktarlarıyla ilgili olarak balıkçıların beyanına göre toplanan istatistiklerde balıkçılık faaliyetleriyle ilgili sınırlama, yasaklama veya vergi getirilebileceği gibi çeşitli endişelerle eksik bildirimler olabilmektedir. Sektör temsilcileri gerçekte istatistiklere yansiyandan daha fazla avcılık yapıldığını beyan etmektedir.⁷¹⁸

Su ürünleri avcılığında av miktarları ve diğer avcılık verilerinin düzenli toplanması, verilerin doğru şekilde istatistiklere yansması çok önemlidir. Denizlerimize kıyısı olan diğer ülkelerle paylaşılan stoklarda yapılan avcılıkta gelecekte uygulamaya konulması muhtemel uluslararası kotalardan ülkemizin hak ettiği payı alabilmesi için balıkçıların gerçek verileri bildirmesi gerekmektedir.⁷¹⁹

Avcılık faaliyetleri bilimsel verilerin ışığı altında kontrollü bir şekilde yapılmalıdır. Bu amaçla su kaynaklarındaki canlılara ait stokların biliniyor olması önem arz etmektedir.⁷²⁰

Avcılık faaliyetleri ile ilgili veriler yanında su ürünlerinin bulunduğu ortamdaki ekolojik verilerin ve su ürünleri stoklarının durumunun düzenli takibi gerekmektedir. Bütüncül bir değerlendirme yapılabilmesi için su sıcaklığı, suyun besin içeriği, balık stoklarının büyüklüğü ve diğer türlerle etkileşimi gibi çok çeşitli ekolojik ve biyolojik veriye ihtiyaç bulunmaktadır.

Üyesi olunan Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM) tarafından Akdeniz ve Karadeniz'deki paylaşılan stokların durumu yıllık stok analiz toplantılarında değerlendirilmektedir. Bu anlamda uluslararası yükümlülüklerin karşılanabilmesi ve ülke çıkarlarının korunabilmesi için de stoklara ilişkin balıkçılığa bağlı (av çabası ve av miktarı gibi veriler) ve balıkçılıktan bağımsız verilerin (boy-ağırlık, yaş gibi biyolojik veriler ile araştırma sürveyleri) düzenli olarak toplanması gerekmektedir.

Öneriler:

- 1) Avlanan ürünlerin karaya çıkarılması sırasında kaydının ve kontrolünün sağlanması için karaya çıkış noktası olarak belirlenen/belirlenecek barınaklarda ve balıkçılık idari binalarında gerekli altyapı ve personel sağlanarak karaya çıkış kaydına işlerlik kazandırılmalıdır.

⁷¹⁸ İbrahim Kalafat, 20.01.2024 tarihli İstanbul Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷¹⁹ Sebahattin Kutlu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷²⁰ Prof. Dr. Kenan Köprücü, Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Su Ürünlerinde Sektörel Problemler hakkında bilgi notu

- 2) Balıkçılık verilerinin toplanmasında kooperatif ve birliklerin de aktif rol alması teşvik edilmeli, bu amaçla kooperatif ve birliklerin kurumsal yapısının güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- 3) Su ürünleri istatistiklerinin beyana tabi anketler yerine idari kayıtlardan üretilmesi sağlanmalıdır.
- 4) Önemli türlerin stoklarındaki değişimleri takip etmek için son yıllarda başlatılan izleme çalışmaları nitelik ve nicelik olarak artırılarak stok değerlendirmeleri için gerekli uzun yıl veri setleri oluşturulmalıdır.
- 5) Ekosistem temelli balıkçılık yönetimi için stok verilerinin yanında ekosistemle ilgili verilerin de ülkesel boyutta düzenli olarak toplanması sağlanmalıdır.
- 6) Sağlıklı avcılık verilerine ulaşma ve kontrol açısından son derece önemli olan su ürünleri satışlarının kayıt altına alınması, başta balık halleri olmak üzere her aşamada sağlanmalıdır.

9.7.2 Ar-Ge İmkanları

Bakanlık araştırma enstitülerinde çalışan araştırmacı ve teknik personel içerisinde çoğu yüksek lisans ve doktoralı olan veya doçent çalışanlar bulunmaktadır. Ancak araştırma enstitülerinde çalışan uzmanların özlük hakları yeterli değildir. Enstitüler araştırma anlamında akademik kuruluş gibi faaliyet göstermesine rağmen akademik unvanlara sahip olmanın özlük hakları açısından bir faydası bulunmamaktadır. Ayrıca denizde çalışan ve uzun süreler gemide kalan araştırmacı, kaptan, tayfa, işçi vb. personelin ücret ve harcırahlarıyla ilgili iyileştirmeler yapılması değerlendirilmelidir.⁷²¹

Su ürünleri stoklarının sürekli izlenmesi, balıkçılık yönetimi için ihtiyaç duyulan balıkçılıktan bağımsız bilimsel verilerin toplanması için üniversitelerin ve araştırma enstitülerinin tüm deniz şartlarında kullanabileceği nitelikte araştırma gemilerine ihtiyaç bulunmaktadır.

Karadeniz’de açık sular da dahil bilimsel araştırma yapmak üzere büyük bir araştırma gemisine ihtiyaç bulunmaktadır. SUMAE’nin 28 metrelik mevcut gemisi çoğu bölgede çalışma yapmaya yeterli değildir. Bununla ilgili tam donanımlı 45 metrelik bir araştırma gemisi projesi hazırlanmış ancak ödenek yetersizliği ve yatırım programına alınamaması nedeniyle hayata geçirilememiştir. Özellikle stok ve su kirliliği çalışmalarını yürütebilmek için Karadeniz’in tüm sahasında çalışabilecek mahiyette bir araştırma gemisine acil ihtiyaç

⁷²¹ Sebahattin Kutlu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

bulunmaktadır. Ayrıca araştırma gemisi için enstitü önünde projesi hazırlanmış ancak hayata geçirilememiş bir barınma yeri ihtiyacı bulunmaktadır.⁷²²

Üniversitelerdeki akademisyenlerin araştırma ve eğitim çalışmaları sırasında sürekli sektörün içinde olması, ürettikleri bilimsel çıktıları sektöre aktarmaları, özel sektör ile iş birliği içerisinde çalışmalar yürütmesi, öğrencilerine sektördeki gelişmeleri takip ettirmeleri çok önemlidir.⁷²³

Öneriler:

- 1) Üniversitelerin ve araştırma kurumlarının etkin, öncü ve yenilikçi yapıya kavuşması için Ar-Ge imkânları, alt yapı, laboratuvar, uygulama üniteleri vb. kurumsal kapasiteleri geliştirilmeli ve sayıları artırılmalıdır.
- 2) Denizlerimizde yapılacak araştırmalar için nitelikli araştırma gemilerinin sayıları artırılmalıdır.
- 3) Ar-Ge olanaklarının kurumlar arası ortaklaşa kullanımı ve iş birliği imkânları artırılmalıdır. Üniversitelerle iş birliği içerisinde Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı araştırma enstitülerinde lisansüstü eğitim ve araştırma çalışmaları yaptırılması değerlendirilmelidir.
- 4) Araştırma enstitülerinin Ar-Ge faaliyetlerinde çalışan araştırmacı ve yardımcı personel ihtiyaçları karşılanarak bu kurumların insan kaynağı nicelik ve nitelik açısından geliştirilmelidir.
- 5) Üniversitelerde ve Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı araştırma enstitülerinde çalışan araştırmacıların özlük hakları iyileştirilmeli, araştırma enstitülerinde çalışan araştırmacılara akademik unvanlarına göre özlük hakları tanınmalıdır.
- 6) Üniversite ve araştırma enstitülerinin bulundukları bölgelerdeki özel sektörün ihtiyaç ve sorunlarının çözümü ile ilgili Ar-Ge faaliyetlerine ağırlık vermeleri ve bu faaliyetleri özel sektör ile iş birliği içerisinde yürüterek bölgenin kalkınmasında etkin ve öncü rol üstlenmeleri desteklenmelidir.
- 7) Özel sektörün üniversiteler ve araştırma enstitülerinin Ar-Ge faaliyetlerine katılımı artırılmalı ve özel sektörün Ar-Ge faaliyetleri yürütmesi teşvik edilmelidir.

⁷²² Sebahattin Kutlu, 09.12.2023 tarihli Samsun, Ordu, Giresun Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷²³ Barış Karadeniz, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 8) Su ürünleri sektöründe yoğun olarak kullanılan ve yurtdışından ithal edilen cihaz ve sistemlerin yerli olarak üretilmesine yönelik araştırma alt yapısı oluşturulmalı ve yerli üretim teşvik edilmelidir.

9.7.3 Üniversitelerin İmkânları/İhtiyaçları ve Su Ürünleri Mühendislerinin Nitelikleri

Su ürünleri fakülteleri yeterince uygulamalı eğitim yapabilmek için gerekli imkânlarla ve bütçeye sahip değildir. Bütçe imkânsızlıkları sebebiyle, araştırma ve eğitim gemileri denize çıkmakta zorlanmaktadır. Bu durumda su ürünleri mühendislerinin mezun olmadan önce yeterliliklerini artırabilecekleri veya uzmanlaşacakları konularda yeterli uygulama imkânı olamamaktadır.⁷²⁴

Üniversitelere giriş sınav sistemlerinde meydana gelen değişiklikler neticesinde, su ürünleri fakülte kontenjan miktarlarında ve bu kontenjanlara yapılan tercih ve yerleştirmelerde değişiklikler, zaman zaman azalmalar meydana gelmektedir. Son yıllarda sınav sisteminde değişim yapılmaması ve barajların düşürülmesi veya kaldırılmasıyla birlikte fakültelerdeki kontenjan sorunları şu anda yaşanmamaktadır. Ancak böyle bir durumun yine ortaya çıkabilme ihtimali vardır. Bu şekilde değişiklikler yapılırken su ürünleri fakültelerinin durumunun dikkate alınması faydalı olacaktır.⁷²⁵

Özel ve vakıf üniversitesi sayısının son yıllarda artış göstermesi, su ürünleri mühendisliği eğitiminde kontenjanı dolmayan fakültelere girebilecek netlere sahip olan öğrencilerin özel üniversiteleri tercih edebilmeleri neticesinde bazı su ürünleri fakültelerinin kontenjanları doldurulamamaktadır.⁷²⁶

Su ürünleri mühendisleri eğitim sürecinde avcılık ve yetiştiricilik yoluyla su ürünleri üretimi, lojistik, işleme, paketleme gibi su ürünleri ile ilgili her alanda yetirince donanımlı yetişmez ise sektörde işe başladığında çok zorlanmaktadır. Su ürünleri mühendislerine eğitim sürecinde tüm bu konularda uygulamalı eğitimler verilmeli, uygulama imkânları artırılmalıdır.⁷²⁷

Akreditasyon çalışmaları kapsamında şu anda 3 fakültede yedi artı bir eğitim sistemine geçilmiştir. Dört yıllık eğitimde, 7 dönemi teorik ve son yılın dört ayı boyunca da staj zorunluluğu getirilmiştir. Klasik eğitim sistemini uygulayan üniversitelerde ise staj dönemi dört yıllık sürede üç döneme çıkarılmıştır. Bu üniversitelerde bir yaz döneminde 20 gün

⁷²⁴ Barış Karadeniz, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷²⁵ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷²⁶ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷²⁷ Barış Karadeniz, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

olarak uygulanan stajlar yerine eğitim sürecinde üç yaz boyunca yirmişer günlük üç staj yapılması uygulaması getirilmiştir.⁷²⁸

Öneriler:

- 1) Su ürünleri ile ilgili fakültelerin uygulamalı eğitim imkânlarının ve sürelerinin artırılması, donanımlı mezunların ve genç araştırmacıların sektöre kazandırılması sağlanmalıdır.
- 2) Üniversitelerin eğitim ve Ar-Ge faaliyetlerinde çalışan araştırmacı ve yardımcı personel ihtiyaçları karşılanarak genç araştırmacıların bilimsel çalışmalara destek vermesi sağlanmalı, bu kurumların insan kaynağı nicelik ve nitelik açısından geliştirilmelidir.
- 3) Üniversite-özel sektör iş birliği artırılmalı, yurt içi ve yurtdışındaki üniversite ve araştırma enstitüleri ile proje, çalışma ve değişim programları konusundaki işbirlikleri geliştirilmelidir.
- 4) Su ürünleri alanlarından mezun olanların yetkilerinin tanınlanması sağlanmalıdır.
- 5) Başarılı öğrencilerin su ürünleri alanında eğitim veren yükseköğretim kuruluşlarını tercih etmesini teşvik etmek ve daha fazla istihdam imkânı sağlayabilmek için kamu ve özel sektör ortaklaşa çalışmalar yürütmelidir.
- 6) Fakültelerin eğitim kalitesini arttırmaya yönelik akreditasyon süreçlerine dahil olmaları sağlanmalıdır.

9.7.4 Balıkçıların, Yetiştiricilerin, Dalgıçların Eğitimi ve Ara Eleman İhtiyacı

Gelişmiş ülkeler kendi kara sularında faaliyet gösteren balıkçıların ve yetiştiricilik tesislerinde çalışanların mesleki eğitimlerini yasal düzenlemelerle zorunlu hâle getirmektedirler. Örneğin, Kuzey Avrupa ülkelerinde çoğunlukla meslek yüksekokulu mezunu balıkçılar sektörde yer alırken, Akdeniz’e kıyısı olan Avrupa Birliği ülkelerinde ise balıkçılar yetişkin eğitimi veren mesleki eğitim kursları ve üniversitelerin ilgili birimlerinde hizmet içi eğitime tabii tutulmaktadırlar. Ülkemizde ise balıkçılık mesleğini icra edenler ve yetiştiricilik tesislerinde çalışanlar için herhangi bir eğitim mecburiyeti bulunmamaktadır. Büyük ölçekli gemilerde çalışanların eğitimi, özellikle iş güvenliği, makine ekipmanlarının kullanımı ve bununla ilgili olan tüm faaliyetler konusunda mevzuat gereği donatan sorumluluğundayken küçük ölçekli kıyı balıkçılığı ve özellikle çok hızlı gelişen amatör balıkçılık için herhangi bir eğitim düzenlemesi yoktur. Balıkçı tanımının yapılabir balıkçının

⁷²⁸ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

sahip olması gereken nitelikler belirlenerek bu nitelikleri sağlamak için hizmet içi eğitimlerinin verilmesi işlemlerinin yasal bir standarda bağlanması gerekmektedir.⁷²⁹

İç sularda avcılık yapan kooperatiflere, kooperatife bağlı balıkçılara kooperatifçilik, av donanımları, avlanabilir balık boyları, avlanması tamamen yasaklanan türler, avlanma araç gereçleri, avcılıkta ilk yardım, can güvenliği, hijyen, balık taşıma, muhafaza gibi insan sağlığını ya da gıda güvenliğini doğrudan ilgilendiren konularda birtakım eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yapılmalıdır.⁷³⁰

Su Ürünleri Yönetmeliği'nde bir değişiklik yapmak suretiyle, üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri vasıtasıyla ihtiyaç duyulan alanlardaki eğitim ihtiyacını karşılama ve sertifikalandırma konusunda iş birliği ile iyi sonuçlar alınabilir.⁷³¹

Diğer tarımsal üretim faaliyetlerinde olduğu gibi balıkçı bölgelerinde av sezonu dışında ve çalışma saatleri dışında balıkçılara eğitim verilebileceği, ancak bununla ilgili yasal bir zorunluluk bulunmadığı ifade edilerek, böyle bir yasal zorunluluk getirilirse bu uygulamanın büyük bir kesimi ilgilendireceği ve faydalı olacağı belirtilmiştir.⁷³²

Yetiştiricilik tesislerinde çalışanlar, özellikle ağ kafes işletmelerinde çalışan dalgıçlar kafeslerin su altındaki kısımlarının periyodik olarak kontrol edilmesi, ölü balıkların kafeslerden uzaklaştırılması gibi faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetleri yürütenlerin dalgıçlık ve temel deniz bilimleri ile ilgili eğitim alması faydalı olacaktır. Bu husus hem iş ve işçi sağlığı açısından hem de sürdürülebilir ekosistem açısından önemli bir konudur. İhtiyaç duyulan eğitimler üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri tarafından sağlanabilir.⁷³³

Ağ kafeslerde kesinlikle profesyonel balık adam çalıştırılması gerekmektedir ve bu kişilerin oldukça zor bir eğitim süreci vardır. Bu nedenle dalgıç bulmakta zorlanılmaktadır. Ağ kafelerde dalış derinlikleri, diğer denizcilik faaliyetlerine göre nispeten daha azdır. Genellikle 10-20 metre derinliklerde çalışılmaktadır. Çiftlik dalgıçları için eğitimin daha kolaylaştırılması ve belgelerin daha kolay alınabilir olması istihdam açısından faydalı olabilir.⁷³⁴

⁷²⁹ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷³⁰ Prof. Dr. Ahmet Çelik, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷³¹ Turgay Türkyılmaz, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷³² Dr. Mustafa Altuğ Atalay, 19.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁷³³ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷³⁴ Gökhan Çakır, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

Bazı organize sanayi bölgelerinde kredilerle ve burslarla öğrenci alınarak, öğrenciye bir anlamda iş garantili eğitim verilmektedir. Buna benzer şekilde dalgıçlıkla ilgili lise ve meslek yüksekokulu açılarak dalgıç ihtiyacı karşılanabilir.⁷³⁵

Yetiştiricilik tesislerinde çalışanların bir kısmının eğitim seviyesi düşüktür. Mesleki anlamda da yeterli eğitimleri yoktur. Yetiştiricilik faaliyetleri hakkında, suyu ve doğayı kirletmemeleri konusunda eğitimler ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Eğitim konusunda il müdürlükleri daha aktif olabilir, çeşitli eğitimler düzenleyerek tesislerde çalışanları bilinçlendirebilirler.⁷³⁶

Su ürünleri sektöründe su ürünleri mühendislerinin yanında çalışacak ara eleman ihtiyacı bulunmaktadır. Buna karşın sektöre tekniker yetiştiren bölümler şu anda kapatılmış durumdadır. Üniversitelerin iki yıllık programlarında su ürünleriyle ilgili tekniker ya da ara eleman yetiştirme konusunda çalışma yapılmalıdır.⁷³⁷

Ara eleman istihdamı için de öncelikle meslek yüksekokulları ya da meslek liselerinde balıkçılık ve su ürünleri bölümü gibi eğitim kurumları oluşana kadar sertifika programları ile ihtiyaç karşılanabilir.⁷³⁸

Muğla’da yetiştiricilik yoğun yapılmaktadır. Yetiştiriciler, yetişmiş personel bulabilmek için teknik liselerde ilgili eğitim programlarının hazırlanması veya meslek yüksekokullarının kurulmasının su ürünleri sektörü açısından faydalı olacağını ifade etmektedirler.⁷³⁹

Öneriler:

- 1) Mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılarak su ürünleri faaliyetlerinde çalışanların mesleğin gerektirdiği konularda eğitim görmeleri, balıkçılık, yetiştiricilik, dalgıçlık ve diğer ihtiyaç duyulan alanlarda zorunlu eğitim sertifikası almaları sağlanmalıdır.
- 2) Su ürünleri sektöründe çalışanlara belirli aralıklarla meslek içi eğitim verilmesi sağlanmalıdır.
- 3) Su ürünleri sektöründeki ara eleman ihtiyacının karşılanması için üretimin yoğun olduğu belli bölgelerde az sayıda olmak üzere su ürünleri meslek lisesi ve/veya yüksek okulu programlarının açılması değerlendirilmelidir.

⁷³⁵ Prof. Dr. Nazım Elmas, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷³⁶ Faruk Coşkun, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁷³⁷ Barış Karadeniz, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷³⁸ Bayar Özsoy, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷³⁹ Muhammet Toğuç, 03.12.2023 tarihli Muğla Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

9.7.5 Su Ürünleri Mühendislerinin İstihdamı ve Yetkileri

Türkiye’de 1982 yılından beri su ürünleri mühendisliği lisans eğitimi verilmektedir. Bugüne kadar 30 binden fazla mezun verilmiştir ve yaklaşık 3.600 su ürünleri mühendisi şu anda sektörde bizzat görev almaktadır. Kamu kurumlarında zaman zaman az sayıda su ürünleri mühendisi alımı yapılmakta ancak su ürünleri mühendislerinin istihdamı yeterli düzeyde değildir. Her yıl düzenli olarak belirli bir miktarda personel alımı yapılırsa hem kamunun ihtiyacı karşılanmış olacak hem de su ürünleri mühendisliği eğitimi veren bölümlerin tercih edilme oranı artacaktır. Su ürünleri mühendisleri sadece Tarım ve Orman Bakanlığında değil, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi birçok kurumda istihdam edilebilir.⁷⁴⁰

Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde 1.500 civarında su ürünleri mühendisi çalışmaktadır. Hemen her yıl mühendis alımı yapılmaktadır. Özellikle BSGM ve illerde Balıkçılık ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü kurulduktan sonra ve ayrıca Su Ürünleri Kanunu’ndaki yapılan değişikliklerle birlikte Tarım ve Orman Bakanlığı il/ilçe müdürlüklerinde, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı araştırma enstitülerinde veya diğer kurumlarda su ürünleri mühendislerine ihtiyaç artmıştır.⁷⁴¹

Su ürünleri mühendisleri yetki yasası yürürlüğe girdiğinde kamu ve özel sektörde mühendislere olan ihtiyaç ve kamuda su ürünleri mühendisleri istihdamı da artacaktır.⁷⁴²

Balıkçı gemilerinde mühendis istihdamı zaman zaman gündeme gelen konulardandır. Ancak gemi ve denizdeki çalışma şartlarının zor olması nedeniyle çalışacak mühendis bulmak zordur.⁷⁴³

Avlanan ürünün karaya çıkış noktasında boşaltılıp kamyonlara yüklendiğinde hızlı bir şekilde nakil belgesi kesilerek fabrikaya veya hallere intikal ettirilmesi gerekmektedir. Ancak karaya çıkış sırasında nakil belgesi kestirilmesi için her zaman Bakanlık veya kooperatif personeli bulunamamaktadır. Büyük gemilerde su ürünleri mühendisinin istihdam edilmesi balığın belgelendirilmesini ve hızlı bir şekilde sevk edilmesini sağlayacaktır.⁷⁴⁴

Özellikle balık sağlığı alanında su ürünleri mühendisliğiyle veteriner hekimlik arasında yetki sorunu yaşanmaktadır. Su ürünleri mühendisleri balık yetiştiriciliği ve balık hastalıkları ile ilgili eğitim almalarına rağmen su ürünleri yetiştiriciliğinde hijyen vb. konularında veteriner hekimlere verilmiş olan imza yetkisi su ürünleri mühendislerinde

⁷⁴⁰ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁴¹ Turgay Türkyılmaz, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁴² Prof. Dr. İbrahim Diler, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁴³ Murat Kul, 26.10.2023 tarihli TBMM Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı

⁷⁴⁴ Berat Şahin, 08.12.2023 tarihli Sinop Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

bulunmamaktadır. Örneğin, Norveç’te “Aqua medicine biologist/specialist” gibi unvanlardaki su ürünleri mühendisleri hastalıklar konusunda veteriner hekimlerle koordineli çalışmaktadır. Ülkemizde de benzer bir düzenlemeye gidilmelidir.⁷⁴⁵

Su ürünleri mühendislerinin imza sınır ve yetkilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu anlamda “Su Ürünleri Mühendisleri Yetki Yasasına” ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde 2018 yılında Dekanlar Konseyi yetki yasasıyla ilgili hazırlıklar yapmış, ancak ilerleme sağlanamamıştır. Çıkarılacak yetki yasasıyla mühendislerin hakları güvence altına alınmış olacaktır. Su ürünleri mühendislerinin yetki ve sınırlarının belirlenmesiyle sektördeki diğer meslek gruplarıyla yetki çatışmaları azalacağı gibi, birlikte bir çalışma ortamı sağlanacak ve verimlilik artacaktır.⁷⁴⁶

Dünya Hayvan Sağlığı Örgütünün (OIE) Su Hayvanları Sağlığı ve Avrupa Birliği Hayvan Sağlığı (EU)-2016/429) yasaları çerçevesinde su hayvanları uzmanlarına tanıdığı yetkilerin, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı Gıda ve Yem Kanunu çerçevesinde ülkemizde su canlılarının uzmanı olan su ürünleri mühendisleri ve balıkçılık teknolojisi mühendislerine tanınması gerekmektedir.⁷⁴⁷

Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı bünyesinde Ziraat, Orman ve Su Ürünleri Dekanlar Konseyi tarafından Türkiye’deki eğitim standardizasyonu ve akreditasyonu konusunda çalışmalar yürütülmektedir. Standarda göre diğer tanımlardan çok “su ürünleri mühendisliği” ifadesi kullanılmaktadır. Su ürünleri mühendisliği yetki yasası kapsamında yapılan taslak hazırlıklarında balıkçılık teknolojisi mühendisliği programı ile ziraat fakültelerinin su ürünleri mühendisliği programı ve hayvansal üretim programlarının su ürünleri alt programlarından mezun olanların da bu kanun kapsamında sayılan hak ve yetkilere sahip olması ifadesi vardır.⁷⁴⁸

Sahada görev yapan su ürünleri mühendisleri mesleki risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Mühendisler balıkçı barınaklarında, balık hallerinde, balıkçı gemilerinde, koruma-kontrol hizmetlerinde, karada, denizlerde ve tüm doğal su kaynaklarında canlı kaynakların sürdürülebilirliği konusunda gece-gündüz görev yapmaktadırlar. Görevleri sırasında da maalesef bazı risklerle karşı karşıya kalmaktalar, görevlerini yerine getirirken saldırılara, yaralanmalara maruz kalmakta, hatta ölümlerle sonuçlanan vakalar da meydana gelebilmektedir. Hem çalışanların güvenliğinin sağlanması hem de kaynakların etkin

⁷⁴⁵ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁴⁶ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁴⁷ Prof. Dr. Ayşegül Kubilay, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi, Komisyona sunulan Balık Hastalıkları hakkında bilgi notu

⁷⁴⁸ Prof. Dr. Uğur Sunlu, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

korunması için “Orman Koruma Memurları” gibi denizlerde ve bütün iç sularda, doğal su ve su ürünleri kaynaklarının korunması için “Su Ürünleri Koruma Memuru” şeklinde yasal yetki ve görevlendirme oluşturulabilir. Bu şekilde yetkilendirilen su ürünleri mühendisleri, hem kendi can ve mal güvenliklerini daha etkin bir şekilde koruyabilecek hem de mavi vatanın ve doğal kaynaklarının korunmasında daha etkin bir rol alabilecektir.⁷⁴⁹

Yetiştiricilik tesislerinde özellikle denizin ortasında çalışmak zordur. Ağ kaldırmak, ağ indirmek, hasat yapmak herkesin yapabileceği işler değildir. Sadece denizde durmak bile bazı kişilere zor gelmektedir. Bu nedenle personel bulmakta güçlük yaşanmaktadır. Ayrıca, 45-55 gibi belli bir yaştan sonra insanların bu şartlarda çalışması daha da zorlaşmaktadır.⁷⁵⁰ Yetiştiricilik tesislerindeki zorlu iş koşulları, tesislerin şehirlerden uzak bölgelerde kurulmuş olmaları, sosyal imkânların az olması veya hiç olmaması gibi şartlar nedeniyle su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletmelerinde mühendis bulundurmak zorlaşmaktadır. Bu sebeple, özellikle küçük kapasiteli işletmelerde üretimin bilime dayalı olabilmesi ve daha fazla verim elde edilebilmesi için bir mühendisin birden fazla tesisten sorumlu olarak görev yapması yoluna gidilebilir.⁷⁵¹

Öneriler:

- 1) Tarım ve Orman Bakanlığı il/ilçe müdürlüklerinde, Bakanlığa bağlı araştırma enstitülerinde ve üretme istasyonlarında, diğer bakanlıklar ve kurumlardaki ihtiyacın karşılanması için su ürünleri mühendisi istihdamı artırılmalıdır.
- 2) Özel sektörde, işleme tesislerinde, yetiştiricilik tesislerinde ve balıkçı gemilerinde su ürünleri mühendisi istihdamını artırıcı uygulamalar hayata geçirilmelidir. Yetiştiricilik tesislerinde kapasiteye göre getirilen su ürünleri mühendisi çalıştırma zorunluluğu 30 metreden büyük balıkçı gemilerinde de uygulanmalıdır.
- 3) Su ürünleri mühendislerinin yetki yasası çıkarılarak mesleki faaliyetlerinin yürütülmesinde karşılaşılan sorunlar çözülmelidir.
- 4) Hem çalışanların güvenliğinin sağlanması hem de kaynakların etkin korunması için “Orman Koruma Memurları” gibi denizlerde ve bütün iç sularda, su ve su ürünleri kaynaklarının korunması için “Su Ürünleri Koruma Memuru” şeklinde yasal yetki ve görevlendirme oluşturulmalı ve bu kadrolarda su ürünleri mühendisleri istihdam edilmelidir.

⁷⁴⁹ Prof. Dr. Necdet Budak, 01.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁵⁰ Salih Köşeler, 02.12.2023 tarihli İzmir Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

⁷⁵¹ Muhammet Demir, 29.12.2023 tarihli Van Çalışma Ziyareti Dinleme Tutanağı

- 5) Su ürünleri mühendislerinin haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla örgütlenmeleri ve “Su Ürünleri Mühendisleri Odası” kurulması teşvik edilmelidir.

RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken
Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu
(10/5, 6, 8, 22, 58)

Karar No : 3

13.03.2025

KARAR

Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan 10/5, 10/6, 10/8, 10/22, 10/58 Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun yaptığı araştırma ve incelemeler sonucu düzenlemiş olduğu bu rapor, Genel Kurula sunulmak üzere Yüce Başkanlığa saygıyla arz olunur.

BAŞKAN İsmail Emrah KARAYEL İstanbul Milletvekili	BAŞKANVEKİLİ Nazım ELMAS Giresun Milletvekili	SÖZCÜ Barış KARADENİZ Sinop Milletvekili	KÂTİP Hilmi DURGUN Antalya Milletvekili
ÜYE Ayhan BARUT Adana Milletvekili	ÜYE Abdullah DOĞRU Adana Milletvekili	ÜYE Nejla DEMİR Ağrı Milletvekili	ÜYE Ömer ÖZMEN Aydın Milletvekili
ÜYE Yusuf Ziya ALDATMAZ Bartın Milletvekili	ÜYE Orhan SARIBAL Bursa Milletvekili	ÜYE Ertuğrul Gazi KONAL Giresun Milletvekili	ÜYE Necmettin ÇALIŞKAN Hatay Milletvekili

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken
Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu
(10/5, 6, 8, 22, 58)

ÜYE Sevda ERDAN KILIÇ <i>Muhalefet Serhimi 2 vardır.</i> İzmir Milletvekili	ÜYE Hüsmen KIRKPINAR <i>[Signature]</i> İzmir Milletvekili	ÜYE Fatma Serap ERMEKÇİ <i>[Signature]</i> Kastamonu Milletvekili	ÜYE Sayın Bayar ÖZSOY <i>[Signature]</i> Kayseri Milletvekili
ÜYE Mustafa HAMARAT <i>[Signature]</i> Ordu Milletvekili	ÜYE Yavuz AYDIN <i>[Signature]</i> Trabzon Milletvekili	ÜYE Vehbi KOÇ <i>[Signature]</i> Trabzon Milletvekili	ÜYE Kayhan TÜRKMENÖĞLU <i>[Signature]</i> Van Milletvekili
ÜYE Zülcüf UÇAR <i>[Signature]</i> <i>Muhalefet Serhimi 2 vardır.</i> Van Milletvekili	ÜYE Eylem Ertuğ ERTUĞRUL <i>[Signature]</i> <i>Muhalefet Serhimi 2 vardır.</i> Zonguldak Milletvekili		

RAPORA İLİŞKİN EK GÖRÜŞLER VE MUHALEFET ŞERHİ

HATAY MİLLETVEKİLİ DOÇ. DR. NECMETTİN ÇALIŞKAN’IN EK GÖRÜŞÜ

Türkiye’deki su ürünleri sektörü, modern teknolojik gelişmeler ve uluslararası ticaretin gereklilikleriyle doğrudan etkilenecek büyümekte ve yeni istihdam olanakları sunmaktadır. Sektör, 2,5 milyar TL’yi aşan bir hacme sahip olup, 500 bin tonun üzerinde ihracat gerçekleştirmekte ve yaklaşık 250 bin kişiye istihdam sağlamaktadır. Ancak, su ürünleri sektöründe kontrolsüz nüfus artışı, endüstriyel atıkların denize boşaltılması ve yasa dışı avcılık gibi çevre sorunlarıyla ilgili eksiklikler gözlemlenmektedir. Yüksek kapasiteli endüstriyel balıkçılık filoları, küçük ölçekli balıkçıların mesleki geleceğine yönelik sorunlara sebep olmakta ve altyapı eksiklikleri su ürünlerinin israfına neden olmaktadır. İklim değişikliği ve deniz canlılarının yaşam alanlarının değişmesi de balık stoklarını olumsuz etkilemektedir.

Bu bağlamda, su ürünleri sektörünün çevreye duyarlı üretim politikaları ve sürdürülebilir avlanma yöntemleriyle desteklenmesi gerekmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Belediyeler, sektörün gelişimine yönelik sorumluluklar üstlenmelidir. Türkiye, su ürünleri tüketimi ve balıkçılık sektörü açısından potansiyelini değerlendirebilmek için bütüncül bir dönüşüme ihtiyaç duymaktadır. Sürdürülebilir balıkçılık ve çevre koruma politikalarının benimsenmesi, eğitim ve bilinçlendirme programlarının yaygınlaştırılması aracılığıyla sektördeki yapısal sorunlar ve uygulama eksikliklerinin giderilmesi büyük önem taşımaktadır.

TBMM Balıkçılık ve Su Ürünleri Araştırma Komisyonu emek ürünü raporuyla mevcut sorunların tespiti ve çözüm yolları konusunda sektöre önemli bir katkı sunmaktadır. Bu raporla beraber dikkate alınmasını gerekli gördüğümüz hususlar burada üç ana başlık altında sunularak sektörün sorunları, çözüm önerileri ve kurumların atmaları gereken adımlar sıralanmaktadır.

1. BALIKÇILIK ve SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDE YAŞANAN TEMEL SORUNLAR

Su ürünleri sektörü, bir taraftan modern teknolojik gelişmelerle, diğer taraftan uluslararası ticaretin gereklilikleriyle doğrudan etkilenen bir sektör olarak varlığını sürme,

gelişme, yeni istihdam olanakları ortaya koyma ihtiyacı içindedir. Bu nedenle sektörün gelişimini, özellikle çevreye duyarlı bir üretim politikası içinde sürdürme gerekliliği vardır. Bu çerçevede balıkçılık ve su ürünleri sektörünün; kıyı bölgelerindeki kontrolsüz nüfus artışı ve endüstriyel atıkların denize boşaltılması ile karşılaşılan plastik ve ağır metal birikimleri başta olmak üzere çevre kirliliği sorunundan olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra yasa dışı avcılık, yasa dışı trol avcılığı ve hedef dışı türlerin avlanması gibi sorunlar, balık stoklarının azalmasına ve ekosistem dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Yüksek kapasiteli endüstriyel balıkçılık filoları, denizlerdeki doğal kaynakları tükettiği ve küçük ölçekli balıkçıların mesleki geleceğine dair sorunlara yol açtığı gibi avlanan balıkların pazarlanması ve tüketiciye ulaştırılması süreçlerindeki alt yapı eksiklikleri, belirli mevsimlerde balık israfına sebep olmaktadır. Deniz sıcaklık ortalamalarının artışı ve deniz canlılarının yaşam alanlarının değişmesi sorunlarının da balık stoklarının azalmasına ve ekosistem dengesinin bozulmasına yol açtığı değerlendirilmektedir.

Bu temelde balıkçılık ve su ürünleri sektöründe yaşanan ana sorunlar şunlardır:

1.1. Doğal Kaynakların Yanlış Kullanımı ve Bunun Yol Açtığı Sorunlar

- a) Aşırı avlanma ve yanlış avlanma nedeniyle balık popülasyonlarının azalması.
- b) Deniz kirliliği (sanayi atıkları, kentsel atık sular, gemi atıkları) ve müsilağ sorunu.
- c) Kaçak avcılık ve avlanma yasalarına uyulmaması.
- d) Deniz koruma alanlarının eksikliği ve etkisiz yönetimi.
- e) Ekosistemin zarar görmesi.

1.2. Sürdürülebilirlik Sorunları ve Üretim Desteği Yetersizliği

- a) Balıkçılık sektörü için yetersiz destek ve teşvikler.
- b) Yükselen girdi maliyetleri (motorin, işçilik, lojistik vb.).
- c) Yetiştiricilikte yem maliyetlerinin yüksekliği.
- d) Modernizasyon eksikliği ve teknolojik yetersizlikler.

1.3. Pazarlama ve Dağıtım Sorunları

- a) Balıkçıların ihracat ağlarının yetersizliği.
- b) Etkin pazarlama stratejileri ve dağıtım kanallarının eksikliği.

1.4. Balık Çiftlikleri ve Sağlık Sorunları

- a) Yoğun balık nüfusunun hastalık yayılma riski ve antibiyotik/kimyasal ilaç kullanımının olumsuz etkileri.
- b) Çalışanların iş güvenliği ve sosyal haklarının yetersizliği.

1.5. Balıkçı Hallerinde Karşılaşılan Sorunlar

- a) Hijyen ve Sağlık Güvenliği: İşletmelerde yeterli hijyen ve sağlık kontrol mekanizmalarının olmaması.
- b) Tedarik Zorlukları: Perakende işletmelerin balık temin etme konusunda yaşadığı zorluklar.
- c) Rekabet ve Pazarlama: Perakende işletmeler arasındaki haksız rekabet ve yetersiz pazarlama stratejileri.
- d) Finansal Kaynaklar: Yetersiz finansal kaynaklar ve kredi imkanları.
- e) Eğitim ve Bilinçlendirme: İşletmelerde çalışan personelin hijyen ve sağlık konularında yeterli eğitime sahip olmaması.

2. SEKTÖREL SORUNLARA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Sektöre ilişkin sözü edilen sorunların bir kısmı yapısal olmakla birlikte bir kısmı uygulamada ortaya çıkan eksikliklere dayandığı değerlendirilmektedir. Özellikle konunun ticari ve çevreyle ilişkili yönleri, sorunların çözümü için su ürünleri politikasının gözden geçirilerek yasal düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte ilgili bakanlıklar, üretici birlikleri ve belediyelerin atması gereken bazı adımların bulunduğu değerlendirilmektedir.

2.1.Sürdürülebilir Üretim ve Ekosistem Koruma

- a) Balık stoklarının sürdürülebilir olarak yönetilmesi ve verimlilik artışı hedeflenmesi.
- b) Ekolojik bilinçlendirme ve deniz koruma alanlarının etkin yönetimi.
- c) Yasa dışı avcılığın önlenmesi ve denetimlerin sıkılaştırılması.

2.2.Destek ve Teşviklerin Artırılması

- a) Sektördeki gelişimi destekleyen teşvik uygulamalarının artırılması.
- b) Modern teknolojilerin ve ekipmanların balıkçılara sağlanması.
- c) Kapalı devre yetiştiricilik sistemleri gibi yeni üretim modellerinin desteklenmesi.

2.3.Pazarlama ve Dağıtım Kanallarının Geliştirilmesi

- a) Etkin pazarlama stratejileri ve dağıtım kanallarının oluşturulması.
- b) Yerli balıkçıların ihracat ağlarının genişletilmesi.

2.4.Balık Çiftlikleri ve Çalışan Hakları

- a) Balık çiftliklerinde hastalık önleme stratejileri ve alternatif tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi.
- b) Çalışanların eğitimi, iş güvenliği önlemleri ve adil çalışma koşullarının sağlanması.

3. BALIKÇILIK ve SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLARA İLİŞKİN KURUMSAL SORUMLULUKLAR

Türkiye'deki balıkçılık ve su ürünleri sektöründe yaşanan sorunların çözümü için Tarım ve Orman Bakanlığına, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına, Ticaret Bakanlığına, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına, Sahil Güvenlik Komutanlığına ve Belediyelere sorumluluklar düşmektedir.

3.1. Tarım ve Orman Bakanlığı (Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü)

Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği ile ilgili politikaların uygulanmasından sorumludur. Sektörde yaşanan sorunlar nedeniyle etkinliklerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü (BSGM) ve Tarım ve Orman Bakanlığı, su ürünleri üretimi sektörünü desteklemek için aşağıdaki adımları atmalıdır:

1. Yasaların Güçlendirilmesi ve Denetim

- a) Su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği ile ilgili yasaların etkin bir şekilde uygulanarak denetimleri sıkılaştırmak.
- b) Yasa dışı avcılığı önlemek için cezai yaptırımları artırmak ve caydırıcı önlemler almak.

2. Deniz Kirliliğinin Azaltılması

- a) Kentsel ve endüstriyel atıkların denizlere boşaltılmasını önlemek için atık su arıtma tesisleri kurmak ve etkin bir şekilde işletmek.
- b) Kıyı bölgelerinde çevre dostu uygulamaları teşvik etmek ve deniz kirliliğine neden olan faaliyetleri sıkı bir şekilde denetlemek.

3. Ekosistem Koruma ve Balık Stoklarının Yönetimi

- a) Deniz koruma alanları oluşturmak ve bu alanları etkin bir şekilde yönetmek.
- b) Balık stoklarını koruma tedbirleri geliştirmek.

4. Yönlendirici ve Verimliliği Artırıcı Destekleme Modeli

- a) Üretimde ve rekabet gücünde artışı sağlamak için yönlendirici destekleme modelleri geliştirmek.
- b) Üretici örgütlerini güçlendirici ve yeni teknolojilerin kullanılmasını yaygınlaştırmayı hedefleyen programlar oluşturmak.
- c) Sürdürülebilir balıkçılık yöntemlerini benimsemek ve teşvik etmek.
- d) Balık stoklarının korunması ve yönetimi için bilimsel araştırmaları destekleyip veri tabanı oluşturmak.

5. Temel Destekleme Programları

- a) Balıkçılık ve su ürünleri sektörüne yönelik mali destek ve teşvikleri artırmak.
- b) Küçük ölçekli balıkçılara yönelik özel teşvik programları geliştirmek.
- c) Düşük faizli kredi ve sübvansiyon imkanlarını genişletmek.
- d) Alabalık ve sazan yetiştiriciliği için özel destek programları oluşturmak.
- e) Yeni balık türlerinin yetiştirilmesine yönelik destekler sağlamak.
- f) Midye yetiştiriciliği için destek programları oluşturmak.
- g) Toprak havuzlarında balık yetiştiriciliği için destekler sağlamak.
- h) Küçük ölçekli balıkçılar için daha fazla destek sağlamak.
- i) Balıkçı gemisi sahibi veya ortağı olan kadınlara pozitif ayrımcılık yapmak.
- j) Boy gruplarına göre destek tutarları belirlemek.
- k) Su ürünleri yetiştiriciliği için yem maliyetlerini düşürmek amacıyla teşvik ve destek sağlamak.
- l) Modern ekipman ve teknolojilerin balıkçılara erişimini kolaylaştırmak için destek programları oluşturmak.

6. Eğitim ve Bilgilendirme Programları

- a) Balıkçılar ve su ürünleri sektörü çalışanlarına yönelik eğitim programları düzenleyerek sürdürülebilir balıkçılık yöntemlerinin benimsenmesini sağlamak.
- b) Çevre bilinçlendirme kampanyaları düzenleyerek vatandaşların deniz ekosistemi ve su kaynaklarının korunması konusunda bilinçlenmesi sağlamak.
- c) Su ürünleri sektörüyle ilgili bilimsel araştırmaların ve teknolojik yenilikleri teşvik etmek.
- d) Yeni yetiştiricilik yöntemleri ve balık türleri üzerine araştırmalar yapılmasını teşvik etmek.
- e) Balıkçılar ve su ürünleri sektörü çalışanlarına yönelik eğitim programları düzenlemek.
- f) Sürdürülebilir balıkçılık ve ekosistem koruma konularında bilinçlendirme kampanyaları yürütmek.

7. Denetim ve İzleme

- a) Kirlilik ve diğer sorunların önlenmesi için üretim tesislerinde düzenli denetim ve izleme yapmak.
- b) Deniz kirliliğini izlemek ve kirlilik kaynaklarını belirlemek için testler düzenlenmek.

8. Çevre Dostu Teknolojilerin Kullanımı

- a) Deniz kirliliğini önlemeye ve üretim verimliliğini artırmaya katkı sağlaması için çevre dostu teknolojilerin kullanımını teşvik etmek.

9. Pazarlama Stratejileri ve Dağıtım Kanalları

- a) Yerli balıkçıların ürünlerini daha geniş pazarlara ulaştırabilmeleri için pazarlama stratejileri ve dağıtım kanalları geliştirmek.
- b) Balıkçılık ürünlerinin ihracatını artırmak amacıyla yurtdışı pazarlama faaliyetlerini desteklemek.

3.2.Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

Söz konusu sorunların çözümü için daha etkin rol alması gereken bir diğer devlet kurumu Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığıdır. Su ürünleri üretimi sektörünü desteklemek ve deniz kirliliğini azaltmak için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

Deniz Kirliliğinin Azaltılması ve Önlenmesi

1. Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm

- a) Sanayi ve kentsel atıkların denize boşaltılmasını önlemek için atık yönetim sistemlerini güçlendirmek.
- b) Geri dönüşüm programlarını yaygınlaştırarak plastik ve diğer zararlı atıkların denize ulaşmasını engellemek.

2. Atık Su Arıtma Tesisleri

- a) Kentsel ve endüstriyel atık suların arıtılması için atık su arıtma tesislerinin kurulması ve etkin bir şekilde işletilmesi.
- b) Mevcut atık su arıtma tesislerinin kapasitelerinin artırılması ve teknolojik yeniliklerle güncellenmesi.

3. Denetim ve Yasal Düzenlemeler

- a) Deniz kirliliğine neden olan faaliyetleri izlemek ve denetlemek için etkili denetim mekanizmaları oluşturmak.
- b) Deniz kirliliğine sebep olan kişi ve kuruluşlara karşı etkili yasal yaptırımlar uygulamak.

Ekosistem ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması

1. Deniz Koruma Alanları

- a) Deniz koruma alanları oluşturmak ve bu alanları etkili bir şekilde yönetmek.
- b) Balık stoklarını korumak ve deniz ekosisteminin sağlığının iyileştirilmesi için koruma programları geliştirmek.

2. Ekosistem İzleme ve Araştırma

- a) Deniz ekosistemlerini izlemek ve bu ekosistemlerdeki değişimlerin takip edilmesi için bilimsel araştırmalar yapmak.
- b) Deniz biyolojik çeşitliliğinin korunması için stratejik planlar oluşturmak.

Bilinçlendirme ve Eğitim Programları

1. Vatandaş Bilinçlendirme Kampanyaları

- a) Deniz kirliliği ve su kaynaklarının korunması konusunda halkı bilinçlendirmek için kampanyalar düzenlemek.
- b) Özellikle kıyı bölgelerinde yaşayan halkın bu konularda daha duyarlı olmasını sağlamak.

2. Eğitim Programları

- a) Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında deniz ekosistemi ve su kaynaklarının önemi konusunda eğitim programları düzenlemek.
- b) Balıkçılar ve su ürünleri sektörü çalışanlarına yönelik eğitimler düzenleyerek sürdürülebilir balıkçılık yöntemlerinin benimsenmesini sağlamak.

Çevre Dostu Planlama ve Altyapı

1. Çevre Dostu Altyapı Projeleri

- a) Kıyı bölgelerinde çevre dostu altyapı projeleri geliştirerek deniz kirliliğini azaltmak.
- b) Turistik tesislerin ve diğer yapıları deniz ekosistemine zarar vermeden planlamak.

2. Balıkçı Barınaklarının Düzenlenmesi

- a) Balıkçı barınaklarının altyapı eksikliklerini gidermek ve bu yerlerin amacına uygun kullanımını sağlamak.
- b) Balıkçı barınaklarının modernize edilmesi ve genişletilmesi için projeler geliştirmek.

3.3. Ticaret Bakanlığı

Sektörel sorunların çözümünde etkin olması gereken diğer bakanlık Ticaret Bakanlığıdır. Su ürünleri üretimi sektörünü desteklemek ve geliştirmek için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

İhracat ve Pazarlama Destekleri

1. İhracat Destekleri

- a) İhracat süreçlerinde firmalara mali destek sağlamak.
- b) Fuarlara katılmak ve yurt dışı pazarlama faaliyetlerine yönelik destekler sunmak.
- c) İhracatçı birliklerine ve özel statülü şirketlere yönelik özel teşvikler ve destekler sağlamak.

2. Pazarlama ve Tanıtım:

- a) Yurt dışı pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini teşvik etmek.
- b) Yerel ve uluslararası pazarlama kampanyaları düzenlemek.
- c) Pazarlama stratejileri ve planlarının geliştirilmesine destek olmak.

Eğitim ve Bilinçlendirme

1. Eğitim Programları

- a) Su ürünleri üretimi ve ihracat süreçlerindeki bilgi ve becerilerin artırılmasına yönelik eğitim programları düzenlemek.
- b) İhracatçılar ve işletmeciler için eğitim ve programlar düzenlemek.

2. Bilinçlendirme Kampanyaları

- a) Su ürünleri üretimi ve ihracat sektöründe bilinçlendirme kampanyaları düzenlemek.
- b) Sürdürülebilir balıkçılık ve ekosistem koruma konularında halkı bilinçlendirmek.

Bu adımların, su ürünleri üretimi sektörünün daha sürdürülebilir ve verimli hale gelmesine katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bağlı Denizcilik Genel Müdürlüğü de su ürünleri sektöründe yaşanan sorunları çözmek için şu adımları atmalıdır:

- 1. Sektörde eksik olan ulusal politika ve planlamayı yapmak.
- 2. Su ürünleri ile ilgili yetkililer arasında daha etkin bir koordinasyon sağlamak.
- 3. Yeni teknolojileri benimsemek ve kaynakları daha etkin kullanmak.
- 4. Balıkçılara ve yetiştiricilere modern yöntemler ve kaynak tasarrufu teknikleri hakkında eğitim vermek.

3.4. Yerel Yönetimler

Sorunlara ilişkin olarak yerel yönetimlerin atması gereken adımlar şunlardır:

Atık Yönetimi

1. Deniz Atıklarının Yönetimi

- a) Deniz atıklarının düzenli olarak toplanmasını ve bertaraf edilmesini sağlamak.
- b) Sahil şeritlerinde yeterli sayıda çöp kutusu ve geri dönüşüm konteynerleri bulundurmak.
- c) Tekne ve yatların atıklarının toplanması amacıyla iskeleler ve atık alım tesisleri kurmak.

2. Arıtma Tesisleri

- a) Kentsel atık sularının denize deşarj edilmeden önce arıtılması için etkin atık su arıtma tesisleri kurmak ve işletmek.
- b) Mevcut arıtma tesislerinin kapasitelerini artırarak ve teknolojik açıdan yenileyerek deniz kirliliğini önlemeye katkı sağlamak.

Denetim ve Uygulama

1. Deniz Kirliliğinin İzlenmesi

- a) Belediyeler, deniz kirliliğini izlemek için düzenli olarak su kalitesi testleri yapmalı ve kirlilik kaynaklarını belirlemelidir.
- b) Kirlilik tespit edildiğinde hızlı müdahale ekipleri kurarak sorunları çözmelidirler.

2. Yasal Düzenlemeler ve Cezalar

- a) Deniz kirliliğine neden olan kişi ve kuruluşlara karşı etkili cezai yaptırımlar uygulamalıdır.
- b) Mevzuat gereği belirlenen yasaklara uyulmasını sağlamalı ve denetimleri sıkılaştırmalıdır.

Bilinçlendirme ve Eğitim

1. Çevre Bilinçlendirme Kampanyaları

- a) Belediyeler, halkı deniz kirliliği ve su kaynaklarının korunması konusunda bilinçlendirmek için kampanyalar düzenlemelidir.
- b) Özellikle deniz kenarındaki yerleşim bölgelerinde yaşayan halkın bu konuda daha duyarlı olması sağlanmalıdır.

2. Eğitim Programları

- a) Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında deniz ekosistemi ve su kaynaklarının önemi konusunda eğitim programları düzenlemelidirler.
- b) Balıkçılar ve su ürünleri sektörü çalışanlarına yönelik eğitimler düzenleyerek sürdürülebilir balıkçılık yöntemlerinin benimsenmesini sağlamalıdır.

Altyapı ve Planlama

1. Balıkçı Barınaklarının Düzenlenmesi

- a) Balıkçı barınaklarının altyapı eksikliklerini gidermek ve bu yerlerin amacına uygun kullanımını sağlamakla sorumludurlar.
- b) Balıkçı barınaklarının modernize edilmesi ve genişletilmesi için projeler geliştirmelidirler.

2. Çevre Dostu Planlama

- a) Yeni turistik tesislerin ve diğer yapıların deniz kirliliğine yol açmaması için çevre dostu planlama ilkelerine uygun projeler gerçekleştirmelidirler.
- b) Sahil şeritlerinin temiz tutulması ve deniz ekosisteminin korunması için projeler geliştirmelidirler.

Bu kurumlar yanı sıra Sahil Güvenlik Komutanlığı da denizlerdeki suçları önlemek, deniz güvenliğini sağlamak ve kamu düzenini korumak gibi sorumluluklara sahiptir. Bu bağlamda, su ürünleri avcılığı ve deniz kirliliği gibi sorunlarla mücadele etmek de görev alanlarından. Sahil Güvenlik Komutanlığı, denizlerdeki yasa dışı avcılığı önlemek ve deniz kirliliğini azaltmak için çeşitli operasyonlar ve denetimler gerçekleştirir. Ayrıca, denizlerdeki suçları önlemek ve deniz güvenliğini sağlamak amacıyla uluslararası sözleşmeler ve mevzuat çerçevesinde hareket eder. Bu çerçevede sektörel sorunların çözümünde Sahil Güvenlik Komutanlığının da etkin kullanımının mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

SONUÇ: TÜRKİYE'DE BALIKÇILIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen, su ürünleri tüketimi ve balıkçılık sektörü açısından potansiyelini yeterince değerlendiremeyen ülkelerden biridir. Dünya genelinde kişi başına düşen yıllık balık tüketimi 20 kg seviyelerindeyken, Türkiye’de bu oran 6,5 kg civarında kalmaktadır. Avrupa ülkelerinde bu rakam 24 kg, Japonya’da ise 45 kg seviyelerine ulaşmaktadır. Bu tablo, Türkiye’de balıkçılığın yalnızca üretim değil, aynı zamanda tüketim ve işleme kapasitesi açısından da ciddi eksiklikler barındırdığını ortaya

koymaktadır. Balıkçılık sektöründe yaşanan sorunlar yalnızca tüketim alışkanlıkları ile sınırlı değildir. İşlenmiş balık ürünlerinin yeterince gelişmemiş olması, küçük ölçekli balıkçılığın giderek ekonomik sıkıntılar yaşaması, sektörde emeğin görünmez kalması ve balıkçılıkla ilgili eğitim eksiklikleri, sektörün daha sürdürülebilir ve rekabetçi bir hale gelmesini engellemektedir. Türkiye, su ürünleri potansiyelini değerlendirebilmek için bütüncül bir dönüşüme ihtiyaç duymaktadır.

Balık tüketimi konusunda Türkiye’de yaygın olan alışkanlıklar, sektördeki yapısal sorunların başında gelmektedir. Balık tüketimi büyük ölçüde taze balık üzerine yoğunlaşmış olup, işlenmiş balık ürünlerine talep oldukça sınırlıdır. Mevsimsel olarak balık bolluğu yaşanan dönemlerde arz fazlası oluşurken, yılın diğer aylarında ise balık fiyatları hızla yükselmektedir. Bu dalgalanma hem tüketici hem de üretici açısından sorun oluşturmaktadır. Balıkçılar, arz fazlası nedeniyle düşük fiyatlarla ürün satmak zorunda kalırken, tüketiciler ise av sezonunun kapalı olduğu dönemlerde balığa yüksek fiyatlardan ulaşmaktadır. Bu durumun temel nedenlerinden biri de Türkiye’de işlenmiş balık tüketiminin son derece düşük olmasıdır. Avrupa’da işlenmiş balık ürünlerinin tüketimi %40’ın üzerindeyken, Türkiye’de bu oran %13,8 seviyesinde kalmaktadır. Konserve, tütülenmiş veya dondurulmuş balık tüketiminin yaygın olmaması hem tüketim alışkanlıkları hem de sektörel kapasite açısından büyük kayıplara yol açmaktadır. Türkiye’de işlenmiş balık üretimi ve tüketimi artırılmadan, sektördeki dengesizliklerin giderilmesi mümkün değildir.

İşlenmiş balık kültürünün gelişmemesi yalnızca tüketim alışkanlıklarını değil, aynı zamanda üretici ve işletmelerin ekonomik sürdürülebilirliğini de olumsuz etkilemektedir. Avlanan balıkların büyük bir kısmı taze olarak tüketildiği için, özellikle av sezonlarında büyük miktarda balık israf edilmekte ve yeterince değerlendirilmeden piyasadan çekilmektedir. Oysa ki, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi işlenmiş balık ürünlerine yönelik yatırımlar artırılırsa, Türkiye hem iç tüketimde denge sağlayabilir hem de uluslararası pazarlarda rekabetçi bir konuma ulaşabilir.

Bu çerçevede, balık işleme tesisleri desteklenmeli, balık muhafaza sistemleri geliştirilmeli ve işlenmiş ürünlerin tüketimini teşvik edecek bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Aynı zamanda, mevsimsel dalgalanmayı azaltmak için soğuk zincir altyapısı güçlendirilmeli ve iç kesimlerde yaşayan vatandaşların da düzenli olarak balığa ulaşması sağlanmalıdır.

Balıkçılık sektörü, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal boyutlarıyla da ele alınması gereken bir alandır. Balıkçılık kooperatiflerinin aktif olması sağlanmalı, üretim süreçlerine katkı sağlaması ve kendi girişimlerini kurmaları teşvik edilmelidir. Sektörde yaşanan diğer kritik sorunlardan biri de küçük ölçekli balıkçılığın giderek zayıflaması ve endüstriyel balıkçılığın baskısı altında kalmasıdır. Türkiye’de toplam balıkçılık faaliyetlerinin %90’ı küçük ölçekli balıkçılar tarafından gerçekleştirilmesine rağmen, yakalanan balık miktarının sadece %10’u küçük ölçekli balıkçılara aittir. Endüstriyel balıkçılığın büyümesi ve büyük filoların piyasaya hâkim olması, küçük ölçekli balıkçıların rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Bu dengesizlik, kıyı balıkçılığı yapan binlerce ailenin gelir kaybına uğramasına ve meslekten çekilmesine neden olmaktadır. Küçük ölçekli balıkçıların desteklenmesi, Türkiye’nin balıkçılık sektöründe sürdürülebilir bir denge kurabilmesi için hayati öneme sahiptir. Bu doğrultuda, küçük balıkçılar için hibe programları geliştirilmesi, kooperatifleşmenin teşvik edilmesi ve endüstriyel filoların kıyı bölgelerinde faaliyet göstermesine yönelik sınırlamalar getirilmesi gerekmektedir.

Balıkçılık sektöründe yaşanan birçok sorunun temelinde eğitim eksikliği yatmaktadır. Sürdürülebilir balıkçılık, iklim değişikliğinin etkileri, avlanma teknikleri ve deniz ekosisteminin korunması gibi konularda sektörde faaliyet gösterenlerin bilinç düzeyi yeterli seviyede değildir. Bilinçsiz ve kontrolsüz avlanma yöntemleri, deniz ekosistemini tehdit etmekte ve balık stoklarının hızla tükenmesine neden olmaktadır. Balıkçılık sektöründe sürdürülebilirlik sağlanabilmesi için balıkçılara yönelik eğitim programları yaygınlaştırılmalı, zorunlu bilinçlendirme çalışmaları düzenlenmeli ve ekosistem odaklı avlanma politikaları uygulanmalıdır. **Kamu kurumları, üniversiteler ve sektör temsilcileri arasında iş birliği artırılarak Türkiye’de sürdürülebilir balıkçılığın temelleri atılmalıdır.**

Doç. Dr. Necmettin ÇALIŞKAN

Hatay Milletvekili

VAN MİLLETVEKİLİ ZÜLKÜF UÇAR VE AĞRI MİLLETVEKİLİ NEJLA DEMİR'İN MUHALEFET ŞERHİ

1- USULE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Balıkçılık ve Su Ürünlerine ilişkin araştırma faaliyetlerinin kapsamlı ve kritik muhtevası gereği, esas alınacak yöntemin objektif ve bilimsel olmasının yanında bütün ilgili kesimleri kapsayacak demokratik bir çerçevede işlemesi gerekmektedir. Bu gerekliliğin karşılanması ancak demokratik usullerle mümkündür. Genelde bütün meclis çalışmaları özelde ise balıkçılık ve su ürünleri araştırma komisyonunda öne çıkan başlıca sorun bu noktada yoğunlaşmaktadır.

DEM Parti olarak hem ilgili araştırma komisyonun işleyişi hem de raporun içeriğine ilişkin eksikliklere dair görüş belirtmeye ihtiyaç duyduk. Nitekim komisyonun çalışmalara başlamadan önce topluma ve ilgili kesimlere yeterli bilgilendirme yapılmadığı gibi demokratik katılım imkanları da sağlanmamaktadır. Yine çalışmaların sonunda ortaya çıkan raporun hazırlanması, değerlendirmelerin rapora işlenmesi ve önerilerin hazırlanmasında da yeterli katılım şartları oluşturulmamakta kararlar merkezi bir irade eliyle verilmektedir. Araştırma komisyonlarının işleyişinde ortak sorun olan bu husus eldeki komisyon çalışmalarında da bir kez daha açığa çıkmıştır.

Özellikle Van ziyaretinde yapılan değerlendirmeler ve rapora işlenen öneriler arasında ciddi tutarsızlıklar görülmektedir. Van ziyaretine ilişkin bu tutarsızlık ayrımcı bakış açısının araştırma komisyonu çalışmalarına dahi sirayet ettiğini göstermektedir. Öte yandan bahse konu tutarsızlıklar Van ziyareti başta olmak üzere rapora ilişkin hakim bakışın iktidarın perspektifinden çıktığını göstermektedir. Nitekim HES yapılarına ve bunların sucul ekosisteme verdikleri zarara ilişkin pek çok değerlendirme ya görmezden gelinmiş ya da sorunun çözümünü içermeyen, sermaye güdüsünü dizginleme amacı olmayan, iktidarın ekokırım faaliyetlerini engelleme niteliği taşımayan öneriler şeklinde geçiştirilmiştir. Yine endüstriyel balıkçılığın yaygın zararları ile küçük ölçekli balıkçılığa dönük destekleyici değerlendirmeler de görmezden gelinmiştir. Bu iki örnekten anlaşıldığı üzere kritik ve temel vasfı bulunan pek çok soruna ilişkin, rapor boyunca bu anlayış takip edilmiş ve sorunun özü ele alınmamıştır.

Komisyon çalışmaları ve rapor yazımına hakim olan iktidar aklı bariz bir şekilde sorunların kronikleşmesine hizmet etmektedir. Ziyaretler ve davetlerle sağlanan kısmi katılımın komisyonun amacına dönük sonuçlar yaratamadığı, bütün ilgili kesimlerin ortak etkisi ile çalışmanın her aşamasında demokratik işleyişin hakim kılınması gerektiği açıktır. Oysa raporun yazımı ile önerilerin belirlenmesi yöntemi yeterince şeffaf ve katılıma dayalı olmadığı için çalışmaların bilimsel ve objektif çözümlere ulaşması imkansızlaşmaktadır. Tüm bu sebeplerle; çalışmanın başlangıcında bütün ilgili kesimlere çağrı yapılarak başvuruların alınması, komisyonun kuruluş amacı ile çalışma programının kamusallaşması için gerekli ilan ve yayımlama araçlarının yaygın şekilde kullanılması, raporun yazımı ve önerilerin değerlendirmelerle objektif uyumu için bütün bileşenlerin demokratik onayının alınması ve komisyonun çözüm gücü olabilmesi için her türlü ideolojik etkiden uzak işleminin temin edilmesi gerekmektedir.

1.1- BİLİMİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI

Bugün karşı karşıya olduğumuz ekolojik sorunlar, geçmişten bugüne, insanın doğa ile kurmuş olduğu sorunlu ilişkinin bir yansımasıdır. İnsanın ihtiyaç haritasına göre doğa, hizmet etmesi, hakim olunması, kullanılması gereken bir unsur olarak görülmüş dolayısıyla kurulan ilişki antroposentrik (insan merkezci) bir hal almıştır. Bu odaktan doğru pasif bir ögeye indirgenen doğanın tahribatı hızlandırılmış, bilim ve teknoloji, genellikle ekolojik sınırları ve doğanın döngülerini göz ardı ederek, araçsallaştırılmıştır.

Bunun en görünür örneklerinden biri yoğun tarım tekniklerinin geliştirilmesi ve de genetik mühendislik aracılığıyla gıda ürünlerinin, müdahalelerle çeşitlendirilmesidir. Az alanda daha çok verim elde etme arzusu ile şekillendirilen pratik, toprağın sentetik kimyasal gübrelerle beslenmesini, zararlı otların, böceklerin, mikropların ilaçlarla yok edilmesini yaygın hale getirdi. Akabinde bu pratikte kullanılacak araçların üretildiği endüstrilerin gelişmesini sağladı. Toprağın daha çok gübre istediği, ilaca dayanıklılık kazanan türleri kontrol etmek için daha kuvvetli zehir kullanımının gerektiği, büyüyen gıda endüstrisinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için tohumların değiştirildiği bir düzen açığa çıktı. Çiftçinin hem yaşam hem de emek koşullarının iyileşeceği zannedilirken, bir anda küresel dev şirketler tohum-toprak tekelleri oluşturdu ve insanlığa hizmet adı altında devasa bir kâr makinası oluşturuldu. Şüphesiz bu kâr marjını elinde bulunduran şirketler, uygulamaya koydukları üretim modelinin ve de ürünlerin kamusal rızasını üretmek adına yatırımlarını esirgememekte,

bugün dahi genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) ile ilgili yanlış akademik makaleler türemeye devam etmektedir. Benzer bir algıyı, sınırsız büyüme saikiyle geri dönüşü olmayan tahribatların sorumlusu olan, fosil yakıt tüketimini esas alan enerji sistemlerinde; tek kullanımlık plastik ürünlerin çoğalmasıyla birlikte mikroplastiklerin gıda zincirlerine girmesinde görmek mümkündür. Dolayısıyla bilimsel araştırmalar belirli sektörlerin veya hükümetlerin kısa vadeli kazanımlarına hizmet etmek üzere yönlendirilebilmektedir.

Bilimsel bilginin yalnızca tüketim odaklı bir kalkınma anlayışına hizmet edecek şekilde değerlendirmeye alınma hali, balıkçılık sektöründe de ne yazık ki kendini göstermiş, Türkiye’de de örnekleri açığa çıkmıştır. İklim krizinin açığa çıkmasında payı olan kirliliğin artması (elbette ki bu kirlilik insan kaynaklı), aşırı av baskısı ve yöntemleri yüzünden dünya denizlerinde balık sayılarında düşüşler yaşanmaktadır. Bu azalmaların sebebi, denizlerdeki balık sürülerinden eser bırakmayacak şekilde sonar sistem ve GPS ile balık avlamak değilmiş gibi; bu gemilerin kullandığı ve denize sızan fosil yakıtlar değilmiş gibi; hedef dışı avlanma yüzünden birçok canlının zarar görmesi değilmiş gibi; ağların ve ekipmanların yarattığı plastik bazlı sentetik atıklar değilmiş gibi; birçok türü küresel ölçekte tehlike altında olan yunuslar mışçasına bir algı yaratılmıştır.

Dönem dönem Karadeniz’de, bahsi geçen nedenlerden ötürü azalmalara bağlı olarak, Tarım Bakanlığı belirli sürelerce av yasağı uygulamaktadır. Bazı akademik ünvanı olan kimseler, Karadeniz’de yunusların problem teşkil ettiğini, hamsi azlığının yunusların çoğalmalarından ve de hamsi tüketiminden kaynaklandığını (bir yetişkin yunusun günde 70 kg hamsi tükettiği iddiası) kamu ile paylaşmakta herhangi bir beis görmemişlerdir. Her ne kadar yunuslar, Türkiye’nin taraf olduğu Barcelona, Bern, CITES (Nesli Tehlike Altındaki Türlerin Ticaretine İlişkin Sözleşme) ve ACCOBAMS (Karadeniz, Akdeniz Ve Mücavir Atlantik Bölgesinde Yaşayan Deniz Memeli Türlerinin Korunması Anlaşması) gibi uluslararası sözleşmelerde "kesinlikle korunan türler" olarak tanımlansa da, yerel mevzuatta 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu kapsamında koruma altında olsa da, akademik ünvana sahip kişilerce yapılan açıklamalar yüzünden yunus katliamları yaşanmıştır.

Endüstriyel balıkçılığın yaratmış olduğu sorunlar gerek komisyon görüşmeleri boyunca gerekse de fikrine başvurulun kurumların aktarımları doğrultusunda açığa çıkmıştır. Dönem dönem yaşanan yunus katliamlarına ilişkin yapılan bilimsel açıklamalarda, türüne göre değişmekle birlikte bir yunusun ortalama ağırlığının %1 veya %2’si oranında balık

tükettiği, bir gırgır teknesinin ise tek seferde en az 4 ton ile 8 ton arasında av gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla hamsi azlığının müsebbibi yunuslardır iddiası, çeşitli platformlar ve bilim insanları tarafından çürütmüş olsa da, deniz ekosistemine dışarıdan müdahalelerin artması ne yazık ki bilimsellik etiketiyle meşrulaştırılmak istenmiştir.

2. İKLİM KRİZİ

İklim krizi, içinde bulunduğumuz yüzyılın en çok tartışılan konularından birisidir. Kuraklık, sel, çölleşme gibi geçmişten günümüze devam eden iklim değişikliğini içeren doğal süreçler ile birlikte insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak, iklim sisteminde meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir. Özellikle 18. yüzyılda başlayan Endüstri Devrimi ile birlikte insan kaynaklı iklim değişimlerinin etkileri son yıllarda hızla artan sanayileşmeyle birlikte fosil yakıtların yoğun kullanımı ve sera gazı emisyonlarındaki dramatik artışlar, buzulların erimesi gibi etkilerle geçmişten günümüze iklim değişikliğinin hızını ve etki derecesini belirgin şekilde arttırmıştır.

Buna paralel olarak daha derin hissedilen çevre sorunları, o günden bu yana dünyanın değişmeyen gündem maddelerinden biri belki de en önemlisi olarak yerini korumaktadır. İklim krizini her geçen gün derinleştiren temel yaklaşım olan kapitalist modernite yeryüzünü adeta yıkımın eşiğine getirmiştir. İklim krizi ile birlikte enerji savaşları, küresel yoksulluk ve açlık, göçler bu yok oluşun şiddetini göstermektedir. Dolayısıyla yüz yıllardan bu yana, kapitalizmin ürettiği çoklu krizlere son yıllarda iklim değişikliği de eklenmiştir. İklim krizinin en can alıcı sonuçları, tarım ve gıda krizinde kendini göstermektedir. Özellikle krizi derinleştiren fosil yakıtların yoğun kullanımı, fenni gübrelerin ve tarım zehirlerinin sebebiyet verdiği tarım toprağının kaybı, su varlıklarının yitimi insanları göçe zorlarken, biyoçeşitlilik azalmış, tarımın istihdam yapısı olumsuz yönde değişmiştir. Küresel ölçekteki gıda üretiminin hem sebebi hem de mağduru olan küresel iklim değişikliği nedeniyle milyonlarca çiftçi, aşırı kuraklığın ya da sellerin etkisi altında ürününü üretemez hale gelmiştir. Bu felaketler sadece tarım alanlarında değil bir bütün olarak ekolojik alanda farklı krizlere yol açmaktadır. Örneğin Marmara Denizi'nde 40 yıla varan süredir ekolojik yıkım, Marmara Denizi'nde 2020'de görülen, 2021'de yoğunlaşan ve bugün yeniden ortaya çıkan müsilağ olarak kendini göstermiştir.

İklim krizinin sonuçlarından birisi de hiç şüphesiz göçtür. Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yayımlanan “İklim Değişikliği ve Gelecekteki İnsan Hareketliliği” raporunda yapılan en iyimser tahminlere göre 2050’ye kadar 44 milyon ila 113 milyon kişinin iklim krizi nedeniyle ülkeleri içinde göç etmeleri beklenirken bu sayının 216 milyona ulaşabileceği tehlikesi olduğu vurgulanmaktadır. Sadece 2023’te iklim değişikliğinin şiddetlenen etkileriyle ortaya çıkan felaketler sonucu 26 milyon kişinin yaşadığı yeri terk ettiği düşünülünce söz konusu tahminlerin gerçekleşebileceği olasılığı endişeleri haklı kılmaktadır. Dolayısıyla iklim krizinin çok yönlü etkileri olmakla birlikte, her alanda telafisi mümkün olmayan sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

AKP iktidarının her alanda kontrolsüz bir şekilde uyguladığı neoliberal politikaların sonucunda başta maden işletmeciliği ve enerji üretim uygulamaları telafisi mümkün olmayan ekolojik yıkımlara yol açmaktadır. AKP, 22 yılı aşkın iktidarı boyunca neoliberalizmin devleti yeniden yapılandıran, kamuyu geriye çeken, özel sermayeye yeni alanlar açan, piyasayı öne çıkaran politikalar uygulamaktadır. Doğal varlıklar ve verimli araziler, maden işletmeciliği, güvenlik barajları, HES, GES projeleri ile kontrolsüz bir şekilde tamamen rant odaklı bir anlayışla yatırım alanlarına dönüştürülmüş durumdadır. Örneğin Ağrı’nın Diyadin ilçesine bağlı Mollakara köyünde, Murat nehri havzasında 657 futbol sahası büyüklüğündeki alanda, başta siyanür olmak üzere çeşitli kimyasallar kullanılarak altın çıkarma işlemi planlanmaktadır. Nehri kuşatacak şekilde kurulacak olan ve zehrin aktarılacağı atık havuzları hem çevrede bulunan birçok yerleşim bölgesini tehdit etmekte hem de nehir havzasını zehirleme potansiyeli taşımaktadır. Halihazırda bu tür maden atık havuzlarında birçok sızıntının yaşandığı örnekler var iken (Kastamonu Hanönü vb.), ekolojik tahribatı derinleştirecek yeni örnekler için çaba sarf edilmektedir.

Daha önce yapılan bütün uyarılara rağmen gerekli önlemler alınmadığı için Erzincan’ın İliç ilçesindeki Çöpler Altın Maden’inde, 13 Şubat 2024’te kapasitenin çok üzerinde depolanan lıç yığınının çökmesi sonucu 9 işçi yaşamını yitirmişti. Bunun gibi felaketlerden ders çıkarılmadan madencilik faaliyetleri hız kazanmakta, özellikle Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelerde emeğin ve doğanın sömürüldüğü, tamamen rant odaklı bir madencilik teşvik edilmektedir. İliç’teki felaket dikkate alındığında, Mollakara köyünde yaşanacak bir felaket hem Murat ve Fırat Nehirlerini hem de Basra Körfezi’ni etkileyecek, buradaki canlı yaşamına büyük bir zarar verecektir. Buna ilişkin önemli uyarılar yapılsa da uyarılar dikkate alınmamakta, çalışmalar sürdürülmektedir. Erzincan İliç’te yaşanan facia

sonrası Fırat havzasına siyanür içeren tonlarca kimyasal aktı ve balık ölümlerinin gerçekleştiği medyaya yansdı. Dolayısıyla siyanürle altın ayrıştırılan madenler bulundukları her yerde benzer tehlikeyi taşımaktadır.

AKP Paris İklim Anlaşmasına taraf olmasına rağmen kömür üretimini teşvik eden santrallerin yanı sıra, Mersin Akkuyu’da olduğu gibi nükleer santral çalışmalarını devam ettirmektedir. Olası tehlikeleri ve zararları kamuoyuna yansımış, bölge halkı ve yaşam savunucuları tarafından karşı çıkılmasına rağmen, Sinop’ta da yeni bir nükleer santral yapımı planlanmakta, bu alanda yatırım ısrarı devam etmektedir. Bu bağlamda iktidarın uyguladığı politikalar, bir bütün olarak iklim değişikliği ve ekolojik tahribatı doğrudan tetiklemektedir.

Enerji üretimi, her ülkede olduğu gibi elbette Türkiye için de büyük bir öneme sahiptir; ancak, enerji üretmekten daha çok rant odaklı bir yaklaşım içinde doğayı, tarihi ve kültürü yok ederek ihtiyaç olmamasına rağmen, plansız bir şekilde yeni HES’ler yapılmaya devam edilmektedir. Türkiye’nin kurulu gücünün, enerji gücü ihtiyacının iki katından fazla olması, coğrafi konum ve iklim çeşitliliği açısından alternatif ve yenilenebilir enerji üretimine uygun olmasına rağmen söz konusu anlayış devam etmektedir. Örneğin Kürtler ile birlikte Mezopotamya halklarının asırlardır kesintisiz bir yaşam sürdürdüğü 12 bin yıllık hafızaya sahip Hasankeyf’te, Ilısu Barajının yapılmasıyla söz konusu tarihsel hafıza yok edilmiştir. AKP’nin rant, devletin ise ideolojik nedenlerden dolayı sürdürdüğü bu iki anlayışın ortaklaşması ile birlikte bölgenin hem tarihsel hafızası hem de ekolojik hafızası yok edilmiştir. Hasankeyf’teki tarih ve hafıza yıkımından sonra Zilan Deresi de böyle bir sürecin parçası olmuştur. AKP, Kürt halkı için acı ve direniş bağlamında tarihsel bir anlamı olan Zilan Deresi’ne yapılması planlanan HES çalışmalarını yeniden başlatma kararı almış, her koşulda kendi rantını gözetken ideolojik ajandasını uygulamaya sokmuştur. Türkiye’nin mevcut kurulu enerji gücü, ihtiyacının iki katından fazla olmasına rağmen, AKP ekolojik ve tarihsel hafızanın yıkımına yönelik politikalara devam etmektedir. EPDK’ya göre; Türkiye’nin 2020 Nisan ayı sonu itibarıyla 91 bin 564 MW olan kurulu gücü içinde hidrolik enerji, 20 bin 831 MW baraj ve 7 bin 883 MW’ı akarsu olmak üzere toplam 28 bin 714 MW ile %31,21 paya sahiptir. EİGM (Enerji İşleri Genel Müdürlüğü) verilerine göre; 2019 yılı elektrik tüketimi 291 milyar kW/h olurken, en yüksek puan talebi Ağustos 2019 itibarıyla 45 bin 374 MW olarak gerçekleşmiştir. Yani Türkiye’nin, 2020 Nisan ayı itibarıyla %102’ler oranında kurulu gücü vardır. Dünya genelinde Yedek Elektrik Gücü %20-25 arası olması yeterlidir. Türkiye’nin kurulu gücü, ihtiyacı fazlasıyla karşılarken daha fazla elektrik üretmek için her

alandanda mantar gibi türeyen HES’ler ve GES’ler, AKP hükümetinin rant ve ideolojik ajandasının uygulamaya koyan politik tutumunun yansımalarıdır. Uygulanan bu politikalara itiraz edenlere karşı iktidarın sürekli olarak *HES yapmazsak nehirler boşa akacak* gerekçesi hem HES’lere yönelik olumlu bir algı oluşturmak hem de bu alanda uygulanan politikaları meşrulaştırma amacını taşımaktadır.

Yine nehirler yüksek besin yoğunluklarına sahip olması açısından deniz ekosistemi için önemli bir kaynaktır. Denizler için besleyici rolü olan nehirlerin, derelerin üzerine HES yapıldığı vakit buradaki canlılar olumsuz etkilenmektedir. ZMO İstanbul Şube Yönetim Kurulu üyesi Prof. Meriç Albay bu konuya dair tehlikeyi şu şekilde açıklamaktadır: *“Gün yüzüne çıkacak tonlarca canlı ve endemiklerimiz var. Bir yere HES yapıldığında, sadece balık değil, balığın yaşamasını sağlayan bakteri, planktonlar, omurgasızlar ve besin tuzları da zarar görüyor. Bir tek balığı ele alırsanız hata edersiniz, oradaki tahribat yaşamın tamamına müdahaledir. Balık göçleri yüzde 70-80 oranında sekteye uğruyor. Birçok yer su altında kalıyor. Baraj yapımı nedeniyle tatlı su türlerinin yüzde 20’den fazlası yok oluyor. Gün yüzüne çıkacak tonlarca canlı ve endemiklerimiz var. Barajın en dibinde su 4 derecedir. Biriken suyu dereye verdiğinizde 12 derecede yumurtlayan alabalığı bu soğuk suya maruz bırakırsınız. Akıntı hızı değişince balık strese girer ve yumurta bırakmaz. Çin’de çok dayanıklı sazan türlerinde bile barajlar nedeniyle azalma tespit edilmiştir.”*⁷⁵² Bununla birlikte HES’lerin bitkisel üretim ve hayvancılık ile ormanlar üzerindeki olumsuz etkileri de düşünüldüğünde korkunç bir sonuç ile karşı karşıya olduğumuz anlaşılmaktadır. Bunun yanında Türkiye’nin birçok yerinde endemik çeşitliğin tam olarak tespit edilemediği gerçeği söz konusudur. Örneğin Artvin Bölgesi’nin bitki örtüsü ve hayvan çeşitliliğinin yüzde 80-90’ı dahi tespit edilememiştir. Bir bütün olarak HES’lerin olumsuz etkilerini değerlendirdiğimizde uzun vadede telafisi mümkün olmayan ekolojik felaket ile karşı karşıya kalınacağı açıkça anlaşılmaktadır.

Yine bir başka örnek ise arıcılık alanından verilebilir. Arıcılığın en önemli özelliklerinden birisi, tarımda, meyvede ve sebze de yarattığı polenizasyon etkisidir. Bilinenin aksine arıcılık ürünü olan bal dışında arıcılığın en önemli özelliği, %80’lerin üzerinde tarımsal tozlaşmayı sağlamasıdır. Arılardan elde edilen bal ve etkilediği tozlaşma dışında son yıllarda giderek artan arı sütü üretimi, polen, propolis üretimi de düşünüldüğünde arıların

⁷⁵² <https://www.birgun.net/haber/bir-balik-turu-bin-hes-e-bedel-57774>

insan sağlığı ve yaşamı üzerindeki sayısız etkilerinin olduğu görülmektedir. Bunun gibi, tıbbi yardımcı olarak kullanılan sayısız faydası söz konusudur. Eğer insan eliyle yaşam alanları tahrip edilmezse daha yüz yıllarca kendi habitat alanlarında insanlara bu “hizmeti” sunmaya devam edebileceklerdir. Oysa arıların yaşam alanları hesaba katılmadan kurulan 30-40 yıl için inşa edilen GES ile arıların yaşam alanları sonsuza dek yok edilmektedir. Dolayısıyla iktidar tarafından sürekli olarak ifade edilen “*HES yapmazsak nehirler boşa akar*” gerekçesi tamamen HES’lerin inşa edilmesinin meşrulaştırılmasından başka bir şey değildir. GES ile birlikte arıların yaşam alanlarını ve su varlıklarını etkileyen HES’lerin inşa edilmesi aynı zamanda başta tatlı su balıkları olmak üzere birçok balık türünün yok olmasına neden olmaktadır.      HES’ler elektrik üretimi için nehirlerdeki suyun büyük bir kısmını kullanarak bu alandaki ekosistemin bozulmasına ve habitatın yok olmasına yol açmaktadır.

Nehirler, büyük miktarda su kütlesi taşıyan akarsular, içinde ve çevresinde yarattığı etkiyle oluşan yaşam döngüsü içerisinde canlı ve cansız varlıklardan oluşan büyük bir ekosistemin tamamlayıcı bir parçası olarak doğdukları kaynaktan, d k ld kları yere kadar insan da dahil birçok canlı türüne yaşama ve beslenme alanı sunmaktadırlar. Bu nedenle, bir nehir  zerine “HES ya da baraj yapmıyorsak, suyumuz boşa akıyor” söylemi bir algı yaratma ve iktidar tarafından uygulanan vahşi neoliberal politikalarının meşrulaştırılmasından başka bir şey değildir.

2.1. K RL L Ğ N B R SONUCU OLARAK M S LAJ

Doğal varlıkları, kaynak olarak gören ve varlıkların sınırsız tüketime odaklanarak azami k r hedefi belirleyen anlayış ve pratiğin yaratmış olduğu sonuçlardan biri ise su kirliliğidir. Yaşamsal bir varlık olarak görülmekten ziyade, sınırsızca kirlilebilecek, sömürülecek bir varlık olarak görüldüğünden hem yerel hem küresel   ekte su ekosistemleri bozulmuş, su kaynaklarının kirlenmiş, denizlerin ve g llerin canlılıklarının kaybedilmesine neden olunmuştur. Türkiye özelinde, en somut haliyle, bugünlerde yeniden nükseden müsilaj, bu durumun en görünür sonucudur. Marmara denizinde, ilk kez 2007 yılının Eylül ayında  zmit Körfezi’nde ve Büyükada’da görünür hale gelen müsilaj için de bu meclis çatısı altında araştırma komisyonu kurulmuş, 4 ay çalışma yürütülmüş ve nihayetinde 570 sayfalık bir rapor oluşturulmuştur. Müsilajın biyolojisinden etkilerine, sorunu farklı yönleriyle ele alan rapor, uzmanlar, akademisyenler, Marmara Denizi çevresindeki belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve reel sektör temsilcileri gibi farklı taraflarla görüşmeler yapılarak

hazırlanmıştır. Bu görüşmeler boyunca en büyük etkenin kirlilik olarak belirlenmiş, denize bırakılan endüstriyel ve kentsel atığın büyük bir paya sahip olduğu ifade edilmiştir. Tespitler ve öneriler doğrultusunda Koruma Eylem Planı oluşturulmuş olsa da bu plan işletilmemiş, gerekli önlemler alınmamış, müsilağ 8 yıl sonra yeniden görülmüştür. Deniz ekosistemini olumsuz etkileyen bu durum karşısında, balıkçılık faaliyetleri de olumsuz etkilenmiş, balıkçılar müsilağın ağlarına yapışması yüzünden faaliyetlerini gerçekleştiremediklerini ifade etmiştir.

Bölgedeki yoğun nüfus dolayısıyla kentsel, endüstriyel ve tarımsal atıkların denize deşarj edilmesi nedeniyle oluşan kirlilik yüzünden oluşan müsilağ (deniz salyası) sorununa ilişkin hala yapısal bir çözüm üretilememektedir. Sorunun çözümüne ilişkin gerekli önlemleri almak yerine, iktidar kolaycılığa kaçmakta ve Marmara Denizi’ndeki müsilağın nedenini iklim değişikliği gibi göstererek, sorumluluktan kaçmaktadır. Fakat Marmara’daki tahribatın ve müsilağın asıl sebebi kirliliktir. İklim değişikliği ile müsilağ arasında başından bu yana zorlama bir ilişki kurulmakta, bu durum hem konunun anlaşılmasını engellemekte hem de sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi iklim krizi denilen şey, insan merkezci eylemlerin ve sınırsız büyüme anlayışının faaliyetleri sonucunda derinleşmiştir. Dolayısıyla Marmara Denizi’ndeki olayların temel sebebi küresel ısınma değil, bütün uyarılara rağmen Marmara’yı atık denizine çeviren zihniyettir.

Müsilağ (deniz salyası) hem deniz yüzeyini hem de dibini kaplamakta, mercanlar gibi deniz dibindeki hareketsiz organizmaların örtülmesine, yüzeyin kaplanması yüzünden de güneş ışınlarının dibe ulaşmasına engel olmakta ve oksijen eeksikliği yüzünden deniz canlıların yok olmasına neden olmaktadır. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ahsen Yüksek Marmara Deniz’indeki müsilağ sorunu ile ilgili şu tespitleri yapmaktadır: *“Derin sularda oksijenin azalması bakteriyel faaliyetlerin artmasına ve deniz tabanına bağlı yaşayan veya onlar üzerinden beslenen canlıların azalmasına neden oluyor. Su kütlesinde hareket eden balıkların besinleri olan planktonların bu salyamsı ağlar tarafından tutulmasına ve bünyesine katılmasına neden oluyor, böylece balıkların plankton üzerinden beslenmesi engelleniyor. Aynı zamanda bu dönemde ortama bırakılmış gelecek*

senenin stoğuna katılacak pek çok balık türünün yumurta ve larvasının da müsilağ-salya tarafından tutulup yok olmasına yol açıyor.”⁷⁵³

Marmara örneğinde görüldüğü gibi bir yandan Türkiye’nin tüm denizlerinde sürekli artan kirlilik diğer yandan ise rant ve ideolojik saiklerle yapılan HES’lerin yol açtığı tahribatlarla birlikte yetersiz koruma önlemleri, kontrolsüz avcılık, planlama, denetim ve yönetim eksiklikleri hem sucul ekosistemlere zarar vermekte hem de balık türlerini olumsuz etkileyerek balıkçılık faaliyetlerini yok oluşun eşiğine getirmektedir.

Bu bağlamda zaman kaybetmeden iktidarın son yıllarda ısrarla uyguladığı neoliberal politikalarından vazgeçmesi, rantı değil ekolojik dengeyi esas alan politikaları öncelemesi gerekmektedir. Bununla birlikte başta Marmara Denizi olmak üzere su kirliliğini doğrudan etkileyen çevrelerde nüfusun azaltılması, kıyı projelerinin askıya alınması, sanayi ve liman faaliyetlerinin buna göre yeniden düzenlemesi gerekmektedir. Diğer yandan gerek dünyada gerek Türkiye’de atık suların arıtıldıktan sonra güvenilir bir şekilde geri kazanılması ve yeniden kullanılması su varlıklarının sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Peyzaj, sulama, endüstriyel geri kazanım ve yeniden kullanma, tarımsal sulama, yeraltı suyu besleme, rekreasyonel kullanımlar, evsel ve endüstriyel uygulamalar gibi birçok alanda arıtılmış atık sular yeniden kullanılabilir. Dolayısıyla bu anlayışla hareket ederek Marmara Denizi’nde ortaya çıkan müsilağ sorununun ortadan kaldırılması için bütünlüklü bir planla su kirliliğinin azaltılması, izleme çalışmaları ve denetimlerin etkin bir şekilde yapılması önem arz etmektedir.

2.2. HES’LER

Dünya’da iklim krizi ve karbon emisyonu gibi sorunlar gündemde yer ederken, Türkiye’de de bu meseler gecikmeli olsa da görünür olmaya başlamış, bütün sektörler kimi zaman yeşil göz boyamayla (greenwashing) kimi zamansa gerçek niyetlerle değişim, dönüşüm sürecine tabi olmaya başlamıştır. Bu sektörlerin başında ise enerji sektörü gelmiş, hala fosil yakıt tüketimi ile arasına sınır koymayan Türkiye’de, fosil yakıt karşısına yenilenebilir enerji olanakları sıralanmış, Hidro-elektrik Santraller (HES) bu durumun başını çekmiştir. Her ne kadar yenilenebilir enerji kategorisinde yer alsın da HES’lerin göründükleri

⁷⁵³ <http://www.gazetekadikoy.com.tr/cevre/msilaj-deniz-canlilarin-azalmasına-neden-oluyor>

kadar temiz ve adil bir seçenek olmadığı, zaman içerisinde özgür akan tek bir dere dahi bırakmayacak kadar gözü dönmüş sistemde, bütün olumsuzlukları ile açığa çıkmıştır. Türkiye'nin dört bir yanında sayısız örneği olan HES'ler, kurulumundan, işletimine ve dağıtımına kadar her bir aşamada ciddi tahribatlar yaratmaktadır.

Herşeyden öte, HES'lerin inşa edilebilmesi için sarp coğrafyaların tarumar edildiği bilinmektedir. Rize Senoz Vadisi, Artvin Kamilet Vadisi yemyeşil iken, HES inşaatları için yol yapımlarla ormanlar yok edilmiştir. Dolayısıyla yaban habibatının daralması gibi bir sonuç açığa çıkmaktadır. Yolun yanı sıra iletim hatlarının oluşturulması için de dik yamaçlarda yapılan ağaç kesimleri ve inşaat çalışmaları erozyon ve toprak kayması risklerini beraberinde getirmektedir. İnşaat süresi boyunca yapılan dinamitli patlatmalar yüzünden açığa çıkan su, hava ve toprak kirliliği ise neredeyse kombinasyon halinde görülmektedir. Yasal mevzuat gereği, inşaat esnasında çıkan hafriyatın belirli noktalarda toplanması gerekirken, neredeyse her bir HES projesinde ulaşım masrafı, zaman kısıtlaması gibi sermayenin kârından kısan nedenler ve de denetim mekanizmalarının eksikliği yüzünden, şirketler hafriyatı dere yataklarına dökmeyi tercih etmektedirler. Suya dökülen malzemeler yüzünden bulanıklık, kirlilik, sıcaklık değişimi yaşanmakta, sucul organizmaların yok olmasına sebebiyet veren durumlar açığa çıkmaktadır. Rize Salarha Vadisi, Alakır Vadisi, Selimiye Hidroelektrik Santrali yüzünden yatağı inşaat dolan Çiseli Şelalesi, Van Zilan Deresi yalnızca bir çırpıda sayılabilecek inşaat atıklarıyla doldurulmuş sulak alanlar.

Şüphesiz bu HES'ler için Çevresel Etki Değerlendirme süreçleri işletilmekte fakat değerlendirmelerin hepsi tekil projeler için yapıldığından, etkilenecek olan havza/bölge bütüncül olarak hesaba katılmamakta, inşaat süreçleri de dolayısıyla hesaba katılmaksızın onay belgeleri dağıtılmaktadır. Halihazırda Türkiye'de ÇED süreçlerinin koruma yetersizliği, yanlış olmaları, bağımsız kurumlarca değil de projeyi üstlenenlerce veriliyor olması gibi güven zedeleyici durumlar söz konusu iken, birçok onay kararının dava konusu olduğu, yürütmeyi durdurma kararları verildiği bilinmektedir.

HES'lerin oluşum aşamalarındaki tahribatlar bu şekilde iken, işletim aşamalarında da çeşitli tahribatlar açığa çıkmaktadır. HES'in üzerine kurulduğu, dere/akarsuyun vb. büyük bir kısmı kullanıldığından, diğer alanlarda su ciddi derece azalmakta, suyun akış miktarı, akış hızı, nehrin derinliği ve taban yapısı büyük ölçüde değişmektedir. Bu durum sudaki oksijen miktarında düşüslere neden olmakta, suyun sıcaklığında değişiklikler yaratmakta ve

dolayısıyla toplu balık ölümlerine sebebiyet vermektedir. Yalnızca balıklar da değil sıcaklık değişimlerine hassas olan türler de olumsuz etkilenmektedirler. Öte yandan suyun tutulma bölgelerinin iklim yapısı değişmekte, mikroklima etkisi söz konusu olmakta, bölgedeki tarımsal faaliyetler sulama sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır.

Birçok balık ve canlı türü, yaşamlarını devam ettirmek üzere kısa veya uzun mesafeli yer değiştirmekte, yumurtlama için uygun bölgelere göç etmektedir. Fakat HES’ler dolayısıyla inşa edilen regülatörler, sudaki canlıların su boyunca hareketini sekteye uğratmakta bu sebeple başta yumurtlama maksatlı göç olmak üzere, canlıların göçüne zarar vererek, üreme durumlarını zora sokmaktadır. Hareket akışı engellendiği için ergin ve yavru balıklar akarsu içinde oluşacak küçük gölcüklerde mahsur kalabilmekte, bahsi geçen ısı değişimi, oksijen azalımı gibi nedenler yüzünden ölüm meydana gelebilmektedir. Her ne kadar balık geçitleri/merdivenleri vb. gibi isimlerle alternatifler üretilmeye çalışılsa da, bu geçitler hem balıkların göç yönlerindeki farklılıklar itibarıyla (kimisi denizlere kimisi göllere kimisi su kaynağına doğru, aşağı ve yukarı yönlerde) hem de geçitlerin yetersizliği ve yapısal tasarımları itibarıyla (iğne deliği kadar geçitlerin inşa edilmesi vb.) balık geçişlerini doğal akıştaki gibi sağlama konusunda yetersizdir. HES’lerin işletim dönemlerinde açığa çıkan bir diğer sorun ise, nehirlerden denizlere taşınan sediment miktarı azaldığı için kıyı erozyonu riskinin artması ve buna bağlı havzalardaki habitat değişikliğe uğradığı için biyolojik çeşitliliğin azalmasıdır.

3. BALIKÇILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLAR

Balıkçılık, insanlık tarihi boyunca temel bir besin kaynağı olmanın yanı sıra önemli bir ekonomik faaliyet alanı oluşmuştur. Avcı toplayıcı topluluklar, nehirler ve denizlerden balık elde etmiş, besin amacıyla birlikte ilerleyen dönemlerde geçimlik bir hal alabilmiştir. Dünyadaki diğer birçok gelişme ile birlikte av yöntemleri çeşitlenmiş, bu faaliyet ticari bir boyut kazanmıştır. Bugün gelinen noktada kurumsallaşmış, balıkçılık endüstrisini oluşturmuştur.

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada olmasının yanında bir iç denize, Van Gölü başta olmak üzere birçok göle ve iç sulara sahip olması sebebiyle, balıkçılık faaliyetleri açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bununla birlikte önü alınmayan kimi faktörler sucul ekosistemi/deniz ekosistemini olumsuz etkilemekte, su/deniz canlılarının yaşamlarını sürdürebilmelerinin imkanlarını kısıtlamakta ve anılan potansiyele engel olmaktadır.

Yıllardır denizler, evsel, endüstriyel, tarımsal, lojistik vb. atıklarla kirlenmiş, biyoçeşitlilik ve balık stokları azalmış, balıkçılık da bu durumdan kötü etkilenmiştir. Öte yandan kaçak ve yasak avcılık gibi sorunların varlığı deniz canlılarını yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Endüstriyel balıkçılık faaliyetleri ve balık çiftlikleri ise balıkçılık faaliyetlerini olumsuz etkileyen diğer meselelerdir.

Endüstriyel balıkçılık faaliyetleri, doğanın ve ekosistemin sürdürülebilirliğini hiçe sayarak kar elde etmeyi hedefleyen bir ekonomik modelin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanılan yöntem ve teknikler nedeniyle deniz ekosisteminin bütünlüğüne zarar veren, aşırı avlanmayı teşvik eden hem ticari hem de ekolojik açıdan ciddi tehlikeler barındıran bir modeldir. Balık popülasyonlarının tükenmesi ve biyolojik çeşitliliğin yok olması gibi sonuçlar doğurmakta, diğer deniz canlılarının da ölümüne yol açarak tahribatı derinleştirmektedir. Öte yandan balıkçılık esnasında kullanılan kimyasallar, yakalama ekipmanlarından türeyen mikro plastik atıklar ve gemi atıkları gibi atıklar hasebiyle denizlerin aşırı kirlenmesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir bir model olmayıp, doğanın metalaştırılmasının bir diğer yansımasıdır.

3.1. ENDÜSTRİYEL BALIKÇILIĞIN YARATTIĞI SORUNLAR

Kapitalizmin sudaki yansıması olan endüstriyel balıkçılık bugün milyar dolarlık bir sektör alanı oluşturmakta, çok katmanlı gasp, sömürü ve ihlali beraberinde getirmektedir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün Dünya Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği 2022 raporuna göre, su ürünlerinde dünya ihracatı 59,8 milyon ton canlı ağırlıkta olup, 151 milyar ABD doları değerindedir. Sektörün bu denli büyük oluşunun ardında, vahşi balıkçılık, balık çiftlikleri, balıkların kıtalar aşırı alınıp satılması gibi durumlar yer almaktadır.

Dünyada her yıl, avcılık ve balık çiftliği bir arada olmak üzere, yaklaşık 200 milyon ton balık ve deniz ürünü elde edilmekte⁷⁵⁴, fakat balık ağlarına takılarak ölen deniz canlılarının toplam sayısı ve ağırlığı, yemek için ölenlerin sayısından ve toplam ağırlığından binlerce kat daha fazla. Her yıl fazlaca, köpek balığı, yunus, deniz kaplumbağası gibi bir çok deniz canlısı hedef dışı ağlara yakalanmakta, ticari değer taşımadığı için de ölüme terk

754 <https://ourworldindata.org/fish-and-overfishing>

edilmektedir. Dolayısıyla endüstriyel balıkçılık, aşırı ve bilinçsiz avlanma yoluyla denizlerdeki biyoçeşitliliği tehlikeye atmakta, deniz ekosistemlerine zarar vermektedir.

Öte yandan, endüstriyel balıkçıların kullandıkları trol ve uzun ağ gibi av yöntemleriyle milyonlarca ton balık avı gerçekleştirilmekte, bahsi geçen hedef dışı avın yanı sıra, sulardaki ekosistemin sürdürülebilirliği tehlikeye atılmaktadır. Özellikle trol avcılığı yöntemiyle deniz tabanı sürüklenmekte, dünyada en fazla karbon depolama özelliğine sahip olan deniz çayırıları, mercan resifleri gibi hassas ekosistem yok edilerek, deniz tabanındaki habitata ciddi zararlar verilmektedir.

1869 yılından bu yana yayın faaliyetinde bulunan Nature dergisinde, 2021 yılında bir makale yayınlanmış ve bu makaleye göre trol balık avcılığının en az havacılık sektörü kadar karbon salınımına neden olduğu bilimsel olarak açıklanmıştır. 26 deniz biyologunun gerçekleştirdiği araştırma sonucunda deniz tabanında ağır ağların sürüklenmesiyle yapılan yaygın bir uygulama olan dip trolü, her yıl 1 gigaton karbon salınımına neden olmaktadır. Makalede, deniz çökeltilerinin dünyadaki en büyük karbon depolama alanları olması nedeniyle deniz tabanındaki çökeltinin sürüklenmesi ve karbonun suya karışmasıyla okyanus asitlenmesinin artabileceği ve dolayısıyla biyolojik çeşitliliği olumsuz yönde etkileyebileceği belirtilmiştir.⁷⁵⁵ Haliyle, endüstriyel balıkçılık faaliyetlerinin, iklim krizinin kaçınılmaz sonuçlarını onarmak yerine, krizin sürekliliğinde payı olduğunu söylemek mümkündür.

İklim krizini derinleştirme etkisinin yanı sıra endüstriyel balıkçılık, su varlıklarını kâr maksimizasyonu ile değerlendiren büyük sermaye sahipleri tarafından tekelleştirilmiştir. İleri teknoloji yöntemlerinin kullanıldığı, şişirilmiş kotalar ile kar maksimizasyonu hedeflenmekte, ne sucul sistemin varlığı ne de küçük ölçekli balıkçılıkla geçimlik kaynak üreten toplulukların durumu önemslenmektedir. Küçük balıkçılar, büyük endüstriyel balıkçılık tekneleri karşısında rekabet edemez hale gelmekte dolayısıyla da geçimlik kaynakları zarar görmektedir. Örnek vermek gerekirse, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün 2024-2025 yılı av sezonuna ilişkin kota ve planlama duyurusunda, 01 Eylül 2024 - 14 Nisan 2025 tarihleri arasında, Karadeniz, Marmara Denizi (boğazlar dahil) ve Ege Denizinde toplam 400.000 ton hamsi avlanması planlanmıştır. Bu kota, 339 gırgır, 180 ortasu trolü ve 142 alamana (voli) gemisi olmak üzere 661 balıkçı gemisine tahsis edilmiştir. 142 alamana gemisinin 134'ü 12 metrenin altındadır. Gemi boylarına oranla hesaplanan kota

755 <https://www.nature.com/articles/s41586-021-03371-z>

miktarlarında, gırgır ve ortasu trolü gemileri daha fazla miktarlarda av hakkına sahip olurken, alamana gemileri daha az miktar av hakkına sahip olmaktadır.

Küçük ölçekli balıkçıların karşılaştığı bir diğer sorun alanı ise, kabzımal olarak adlandırılan araçların varlığıdır. Avladığı balığı kendisi satamayan küçük ölçekli balıkçılar, sistematik bir koruma ve yönlendirme olmadığı için bu tür araçlara mecbur bırakılmakta, bu araçlar ise hem balıkçıları borç batağına sürüklemekte hem de fiyat manipülasyonu yaratmaktadırlar. Durumdan duruma çeşitli komisyonlar uygulayan bu kabzımallar, küçük ölçekli balıkçının emeğini suistimal etmekte, tedarik zincirinde fiyat tekeli oluşturarak balıkçıları kendilerine mecbur bırakabilmektedirler. Dolayısıyla alternatifsiz kalan balıkçıların gelirlerinin önemli bir kısmı bu araçlar tarafından haksız bir biçimde yok edilmekte, balıkçılar ciddi gelir kayıpları ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

3.2. BALIK ÇİFTLİKLERİ

Küçük balıkçılığa zarar veren yalnızca ileri teknoloji teknelerin kullanımı değildir, hızla yaygınlaşan balık çiftlikleri de aynı şekilde küçük balıkçılığın sürdürülebilirliğine zeval getirmektedir. Science dergisinde yer alan bir araştırmadan referansla, bu çiftlikler ekosisteme çözülmüş ve partikül atıklar bırakmakta, iki dönümlük bir balık çiftliği, yaklaşık 10.000 kişilik bir kasaba kadar atık üretmektedir. Bu çiftliklerde yetiştirilen balıklara verilmek üzere kullanılan yem ve antibiyotikler suya karışmakta ve aşırı besin yüklenmesine (ötrofikasyon) yol açarak, oksijen seviyelerinin düşmesine neden olmaktadır. Bu durum, yerel deniz yaşamının bozulmasına ve kimi zaman kitlesel balık ölümlerinin yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

Açık sistemle yapılan üretimde, işletme ve üretim aşamasında, kapalı sistemlerde ise sistemin kurulması, işletilmesi ve kapatılması esnasında çok ciddi çevresel zararlar açığa çıkmaktadır. Kültür balıkçılığı için çok çeşitli yapılar kullanılmakta, havuzlar, kanallar, akvaryum, kafesler ve çitler oluşturulmaktadır. Bu yapılar içerisinde, balık dışkıları, kimyasallar (insektisitler ve kalite arttırıcı maddeler), ilaçlar, virüsler, bakteriler ve balık yemleri gibi, çevresel zararlara neden olan çok fazla kirleticici bulunabilmektedir. Söz konusu kirleticiler, yalnızca çiftlik etrafındaki çevreyi etkilemekle kalmamakta, daha uzak mesafelere de etki edebilmektedir. Bu kirleticiler ve diğer gerekçelerden doğan hastalıklar yalnızca çiftlik içindeki sucul canlılarda görülmemekte, yayılmaktadır. Dolayısıyla su sistemi içerisinde bulunan diğer canlı türlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu kirleticiler, doğrudan veya

dolaylı olarak halkın kullandığı su varlıklarını da olumsuz etkileyebilmekte, halk sağlığı sorunlarını açığa çıkaran sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca, çiftlikte yetiştirilen balıklara yem yapılması için doğal ortamdan balık yakalanmakta, denizlerdeki balık popülasyonunun azalmasındaki bir diğer neden bu olmaktadır.

Öte yandan, balık çiftliklerindeki havuzların suyla doldurulması sırasında yeraltı suları çekilebilmekte, su seviyesinde alçalmalar meydana gelebilmektedir. Çiftliklerin uyguladığı kafes usulü, türlerin hareketini engellemekle kalmayıp, su akışını ya engellendiği ya da sirkülasyonu azalttığı için su kalitesini olumsuz etkilemektedir. Balıklar arasında hastalıklar da bu sebeple çok hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Hem verimliliği arttırmak hem de hastalık ve parazitleri önlemek için çokça kimyasal kullanılmakta, bu kimyasallar hem atık oluşturup hem de suda fosfor ve nitrojen gibi maddeleri açığa çıkararak, alg büyümesini hızlandırıp, ortamı toksik hale getirebilmektedir. Yüze çıkan maddeler, yüze yağı tabakası oluşturduğu içinse, ışık geçirimsizliği azalmakta, dolayısıyla oksijen miktarında düşüşler yaşanabilmektedir. Böyle bir kimyasal tüketimi, aşırı yem ve kirlilik içerisinde üretilen ve de tüketilen balıklar ise halk sağlığı için ciddi tehditler barındırmaktadır.

Söz konusu çiftlikler, talep olduğu gerekçesiyle teşvik edilmekte fakat yaratmış olduğu çevresel tahribat göz ardı edilmektedir. Türkiye’deki politikalar alışlageldik bir biçimde sermaye gruplarının çıkarlarını gözetip, ekolojik zararları görmezden geldiği için, aynı durum balık çiftlikleri için de geçerlidir. Çiftliklerin çevre etki değerlendirme (ÇED) süreçlerine tabii tutuluyor oluşu, ÇED’in korumasının etkin olduğu anlamına gelmemektedir. Raporların bilimsel bilgilerden azade bir şekilde hazırlanması, kağıt üzerinde şekilsel oyunlarla muafiyet alanlarının daraltılması, bütüncül bir bakış açısından yoksun olarak raporlama yapılması gibi meseleler balık çiftlikleri için de geçerlidir. Raporlar, çevresel koruma niyetinden ziyade çevresel tahribatı kamusal bir biçimde onaylama niyetiyle oluşturulur hale gelmiştir. Denetim eksikliği ve bölge halkının süreçlere dahil edilmemesi gibi durumlar da ÇED süreçlerinde hükümetin istikrarlı bir biçimde uyguladığı gözden kaçırma politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. KOOPERATİFLERİN ETKİ VE YETERSİZLİĞİ

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) mesleki faaliyet alanlarına göre sınıflandırmış olduğu yedi gruptan biri su ürünleri kooperatiftir. Bu kooperatifler balıkçıların kolektif bir zeminde sorunlarını ortaklaştıran, geçim sıkıntısı, yasal düzenleme talebi, işleme, yetiştiricilik

ve pazarlama gibi meselelerin çözümü için bir araya gelen balıkçıların oluşturduğu bir örgütlenme biçimidir. Türkiye’de çok fazla örneği olmakla birlikte, ne yazık ki, büyük bir kısmı yetersiz kalmakta veya yönetsel sorunlar yüzünden amacına ulaşamamaktadır.

Kooperatifler, daha önce bahsi geçen ve mecburiyet ilişkisini kâra çeviren kabzımalların varlığını ortadan kaldırmada ciddi bir role sahiptir. Ortak faydayı gözeterek, adil bir fiyatlandırma politikası izleyebilmekte dolayısıyla balıkçıların hak etikleri geliri elde etmesini sağlayabilmektedirler. Balıkçılık faaliyetlerinde ihtiyacı hasıl olan, ağ, yakıt veya bakım onarım gibi masrafların toplu alımlarını kolaylaştırmakta, maliyeti düşürerek ekonomik avantajlar sağlamaktadır. Soğuk hava depoları gibi balıkçılık açısından önemli altyapılar oluşturarak, balıkçılara ürünlerini saklayabilme olanağı tanıyabilmektedir.

Balıkçılığın ve balıkçıların mevcut sorunlarını çözebilme iradesine sahip olan kooperatifler ne yazık ki aktarımı yapılan kolaylaştırıcılığı sağlamakta yetersiz kalabilmektedirler. Devlet desteği yetersiz olduğu için kooperatifçilik finansal zorluklarla karşı karşıya bırakılmaktadır. Bu sebeple çoğu kooperatif yalnızca kağıt üzerinde varolmakta, etkin bir çalışma yürütme imkanına sahip olamamaktadır. Öte yandan balıkçıların karşı karşıya kaldığı sistematik sorunlarda ısrar eden politikaların varlığı yüzünden, kooperatifler teşvik edilmemektedir. Örgütlenmenin önündeki engeller her alanda olduğu gibi bu alanda da geçerlidir.

3.4. DENETİM EKSİKLİĞİ

Türkiye denizlerindeki balık nüfusunun azalmasını önlemek amacıyla dönem dönem av yasaklarının uygulamaya konulduğu bilinmektedir. Fakat yasa dışı avcılık ısrarı ve mevcut denetimlerin yetersiz olması gibi nedenler yüzünden, bu amaç yerine getirilememektedir. Lojistik altyapı ve kadro eksikliği sebebiyle, etkin denetim ve izleme mekanizmalarının kurulamamış olması, av yasağını tanımayarak balıkçılık faaliyeti yürütenlerin tespit edilememesine neden olmaktadır.

Öte yandan açık denizlerde faaliyet yürüten, endüstriyel balıkçılar, bahsi geçen mekanizmaların eksikliği nedeniyle, denetime tabi olmadan çalışmalarını sürdürebilmektedir. Denetim yoğunluğu bu sebeple, kapasite gereği kıyıda balıkçılık yapan küçük ölçekli balıkçıları kapsayabilmektedir. Dolayısıyla söz konusu denetimler, amiyane tabiri ile gözden irak olana uygulanmamaktadır. Küçük balıkçıların tespitlerinden yola çıkarak yapılan ihbarlar

söz konusudur fakat sistematik bir izleme, gözleme ve yaptırım mekanizmasının olmayışı, yasadışı avcılıkla mücadelenin şansa bırakılması anlamına gelebilmektedir.

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’nun Genel yasaklar, Tahdit ve Mükellefiyetler bölümünde yer alan 24. madde a bendinde “İçsular, Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında her çeşit trol ile su ürünleri istihsali yasaktır“ ifadesi yer almaktadır. Bu yasağın amacı, Karadeniz’den Ege’ye geçiş görevi gören boğazlardaki canlılığın yok olmasını önlemek iken, bu yasağın hiçbir geçerliliğinin olmadığı, internet arama motorlarında “Marmara denizinde trol avcılığı” adıyla yapılacak minik bir araştırmayla, trol avcılığını sürdüren çeşitli gemi videoları görmek mümkündür. Balıkların rahatça üreyip, büyüyebileceği koruma alanlarını çoğaltmak gerekirken, mevcut kanunun ilgili maddesi bu saikle ifade edilmişken, Marmara ve Çanakkale’de uygulama eksikliklerinin olduğu görülebilmektedir. Hali hazırda kıyı projeleri, deniz kirliliği ve müsilaj yüzünden Marmara’nın balıklara, deniz canlılarına yaşam alanı sunma ihtimali ortadan kalkarken, avcılık yasaklarının uygulanmaması ve ilgili denetimlerin karşılığını bulamaması, diğer denizlerdeki duruma da kümülatif olarak etki etmekte, olumsuz hali derinleştirmektedir.

Kara denetimi kıyı denetimine nazaran daha uygulanabilir olduğundan bakanlık, daha önceleri yıllık yapmış olduğu avlanan balık miktarlarının tespitini, çeşitli düzenlemelerle aylık baza indirmiştir. Bir çeşit denetim mekanizması olarak işleyen bu süreçte bakanlık, yetkililer görevlendirmekte ve balıkçıların beyanı esas alınarak av miktarları kayıt altına alınmaktadır. 2016 yılında Su ürünleri mühendisi Mehmet Özdnar’ın Su Ürünleri Müdürlüğü adına yapmakta olduğu balık anketi sırasında, balıkçıların beyan vermekten kaçınması ve akabinde mühendisin saldırıya uğraması (göğsüne darbe alarak, yere düşüyor ve başını betona çarptığı için beyin kanaması geçiriyor), meseleye yapısal bir çözüm ihtiyacının gerekli olduğunu göstermektedir.

3.5. VAN GÖLÜ HAVZASINDA DURUM

Tarım ve Orman Bakanlığı’nın 2024-2025 yılı için uygulamaya koyduğu kota ve uygulama planlamasında, Van Gölü’nde yaşayan ve endemik bir tür olan inci kefalinin avcılık miktarı 10 bin ton olarak belirlenmiştir. Ancak Van Gölü ve havzasında yapılan balıkçılık faaliyetlerinin bu sınırı aşp aşmadığı hususuna dönük somut bir denetim mekanizması bulunmamaktadır. Nitekim av yasağının kalktığı süreçte neredeyse hiçbir kontrol ve sınır

olmaksızın balıkçılığa ölçsüz bir alan açılmaktadır. Bu nedenle, endemik bir tür olan İnci Kefali balığı için büyük bir risk oluşmaktadır. Türkiye genelinde söz konusu kotaların hangi mekanizmayla uygulandığı, bu uygulamanın sonuçları, kota sınırının ülke genelinde esas alınıp alınmadığı konularına ilişkin herhangi bir veri, komisyon raporunda yer almamaktadır.

Raporda, İnci Kefali balığının karşı karşıya olduğu riskler ve çözüm yöntemlerine dair önerilere kısmen yer verilmişse de sorunun esasa çözüm yöntemine değinilmemiştir. Buna dair yaptığımız öneriler ve yurttaşların talepleri ise rapor dışında bırakılmıştır. Ancak Van Gölü havzasının sürdürülebilirliği bakımından tek gerçekçi yöntem kanuni koruma statüsü sağlanmasıdır. Şöyle ki;

Artan nüfus, küresel ısınma ve atık suyun yeterince arıtılmadan doğaya bırakılması gibi sebepler, su döngüsünde gözlemlenen azalmanın evrensel ölçekteki görünümlerdir. Sayılabilecek başkaca genel sebeplerin yanında hükümetlerin yanlış politikaları ve sermaye döngüsünün doğaya kontrolsüz müdahalesi de mevcut sonuca etki etmektedir. Tüm bu faktörler ve yerele ilişkin özel sebeplerin sonucunda son yıllarda korkutucu bir geri çekilmenin gözlemlendiği Van Gölü’nün yok olma tehlikesi altında olduğu görülmektedir. Öyle ki 3.755 km²’lik alanı ve 430 km’lik kıyı uzunluğuyla Türkiye’nin en büyük gölü olan Van Gölü’nün hızla yok olabileceği ifade edilmektedir. Öte yandan Van Gölünün karşı karşıya kaldığı tehlikeyi göstermesi bakımından, bölgedeki Akgöl, Değirmigöl, Sıhke Gölleri ile Zernek ve Koçkiri barajlarının kurduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Ayrıca yer yer 1000 metreyi aşan çekilmeyle beraber Van Gölü derinliklerinde bulunan mikrobiyalitlerin ilk defa yüzeye çıkması söz konusu tehlikenin başka bir göstergesidir.

Van ÇEVDER’in aktardığı verilere göre; havzada bulunan Çelebibağı Mahallesinde çekilme 5 kilometreyi bulmuştur. Gölün en önemli su kaynaklarından olan yüzü aşkın derenin %85’i tamamen kururken geri kalan dereler %80 oranında debi kaybına uğramıştır. Arıtılmadan deşarj edilen kanalizasyon atıkları sebebiyle gölde çok ciddi bir dip çamuru oluşmuştur. Dip çamuruna karşı yürütülen çalışmalar bilimsel yöntemlerle gerçekleştirilmemekte ve çoğunlukla geçici nitelikli olmaktadır. Evrensel ve yerel pek çok sebebin yanında gölün ekosistemini bozan en büyük etken olarak ‘kirlilik’ faktörü gösterilmektedir. Van Gölü’nün kirlenmesinde; ilgisizlik, nüfus artışı, düzensiz yapılaşma, yetersiz kanalizasyon hizmeti, aşırı kömür tüketimi, evsel atıklar gibi etkenler özel sebepleri teşkil etmektedir. Nitekim Van Gölü kıyısında iki il, dokuz ilçe, 136 köy ve mahallede

yaklaşık 1 milyon 200 bin insan yaşamaktadır. Bu yerleşim yerlerinin neredeyse tamamının kanalizasyon ve evsel atıkları doğrudan veya dolaylı olarak göle akıtılmaktadır.

Uzun bir süre boyunca Kıyı Kanunu ve Çevre Kanununun genel hükümleri kapsamında olan göl havzasında, özel yapılar ve çeşitli kamu kurumlarına ait hizmet binaları ile sosyal tesisler gibi pek çok yapı inşa edilmiştir. Bu yapıların yarattığı kirliliğin yanında, göl havzasında faaliyetlerini yürüten beton tesisleri, çimento fabrikaları, taş ve kum ocaklarının, “Hafriyat Toprağı İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliğinin” ilgili hükümlerinin hilafına olacak şekilde asfalt, moloz ve diğer atıklarını göle boşaltmaları da ciddi bir kirlilik nedeni durumundadır. Van Ticaret ve Sanayi Odası tarafından hazırlanan raporda; evsel ve endüstriyel atıkların herhangi bir arıtmaya tabi tutulmaması nedeniyle göle ulaştığı, göle akan dere yataklarından inşaat amaçlı kum ve çakıl çıkarılması sonucunda oluşan kum ve toprağın göle taşındığı, şehir merkezi ve ilçelerin atık sularının %80’inin arıtılmadan deşarj edilerek göle karıştığı ve kıyılarıyla birlikte bir ekosistem oluşturan gölün kenarında kıyıların tahrip edilerek insanların gölle ilişkilerinin kesildiği tespitleri yer almıştır. Yine Van ÇEV-DER tarafından 2022 yılının Şubat ayında yayımlanan raporda benzer tespitlere yer verilmiş olup Van Gölü havzasına günde 56 bin 400 ton metreküp kanalizasyon atığı akıtıldığı ifade edilmiştir. Aynı raporda, havzaya akan dere ve akarsular üzerinde kurulan HES’ler ve kışın yaygın bir şekilde kullanılan kömür de diğer kirlетici faktörler olarak sıralanmıştır.

21.07.2022 tarih ve 4157995 sayılı Bakanlık Oluru ile onaylanarak 30.07.2022 tarih ve 31908 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan karar uyarınca Van Gölü, 3. derece Sit alanı niteliğinde Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiştir. Ancak yapılaşmaya, endüstriyel ve tarımsal faaliyetlere ilişkin düzenleme içermeyen ve taş, toprak, kum alınmasına; kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden gibi ocakların açılmasına; toprak, cüruf, çöp, hafriyat, sanayi atığı ve benzeri malzemenin dökülmesine yasak getirmeyen bu statünün Van Gölü’nün mevcut sorunlarına çözüm olmasının mümkün olmayacağı ifade edilmektedir. Zira Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları, kesin korunacak hassas alanlarda ve nitelikli doğal koruma alanlarında izin verilen faaliyetlere ek olarak doğal ve kültürel bakımdan uyumlu düşük yoğunlukta faaliyetlere, tarım ve hayvancılık amaçlı entegre tesislere, rüzgar ve güneş enerji santralleri ile turizm ve yerleşimlere izin verilen alanlardır. “Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliğe” dayanan 3. derece doğal sit alanı ilanı genel ve soyut nitelikli korumaya

yöneliktir. Bu sebeple Van Gölü Havzasında görülen sorunların doğrudan çözümü olma niteliği taşımadığı ifade edilmelidir. Gerekçede uzunca bahsedilen soruların çözümü ancak somut çözüm olanakları içeren Van Gölü Havzasına ilişkin bir kanunla mümkündür.

Bünyesinde ihtiva ettiği endemik bir balık türü olan İnci Kefali ve içerdiği sazlıklarda yüzlerce kuş türüne ev sahipliği yapan Van Gölü'nün günümüzde karşı karşıya bulunduğu sorunlar bu canlı türleri için büyük bir risk yaratmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar Van Gölü sularının sodalı ve tuzlu olması nedeniyle besin zincirini çok kısa tuttuğunu ve bunun, sucul ekosistemin hassasiyetini arttırdığını göstermektedir. Dolayısıyla artan kirlilik gölün besin zincirinin herhangi bir düzeyini olumsuz yönde etkilediğinde bu zincirin diğer halkaları bundan çok daha hızlı ve telafisi imkansız bir şekilde etkilenecektir. Bu nedenle Van Gölü'nün biyolojik yapısı tamamen bozulmadan gerekli tedbirlerin derhal alınması gerekmektedir.

Anayasal düzenlemeler ve uluslararası hukuk metinleri doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi konularında devlete çok boyutlu yükümlülükler getirmektedir. Anayasa madde 43/2 “Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.” demektedir. Madde 56, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" demektedir. Madde 63 “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.” düzenlemesini ihtiva etmektedir. Öte yandan 23.05.1982 tarihinde uygun bulunan ‘Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi’ ve 07.10.2021 tarihinde uygun bulunarak yayımlanan ‘Paris Anlaşması’ ile birlikte doğanın korunmasına ilişkin yükümlülüklerin uluslararası çerçevesi çizilmiş ve doğal varlıkların korunması bakımından devlete çeşitli görevler yüklenmiştir. Bu görevlerin yerine getirilmesi ise ancak kanunla mümkün olacaktır.

3.6. ÇALIŞMA ZİYARETLERİNDE YAPILAN ÖNEMLİ DEĞERLENDİRMELERİN GÖRMEZDEN GELİNMESİ

Çalışma boyunca ziyaret edilen bölgelerde; yurttaşların, balıkçıların, Üniversitelerin Su Ürünleri Fakültelerinin öğretim üyelerinin ve kurum temsilcilerinin balıkçılık sektöründe yaşanan sorunlara dair önemli öneri ve değerlendirmeleri olmuştur. Ancak raporun öneriler

kısımında, söz konusu değerlendirmeler olduğu gibi aktarılmamış ya da değerlendirmelerin içeriği görmezden gelinmiştir. Örnek vermek gerekirse; *“Denizdeki balık stoklarının üremesi ve büyümesi için denizde yeterli plankton bulunması gerekmektedir. Karadeniz’e akan büyük nehirlerin sularının denize ulaşması ve taşıdığı besleyici elementler ve planktonlarla denizdeki planktonik canlıların çoğalmasını sağlaması çok önemlidir. HES’lerle akarsuların akışı engellendiğinden denizdeki balık stokları bundan olumsuz etkilenmektedir.”* şeklinde yapılan değerlendirme, öneriler kısmına *“Sucul sistemler üzerindeki regülatör, baraj, HES, bent gibi yapıların üzerine veya çevresine balıkların doğal geçişlerini sağlayacak balık geçitleri vb. yapılar kurulmalıdır.”* şeklinde işlenmiştir.

Oysa çalışma süresince yapılan bilimsel değerlendirmeler ve aktarılan deneyimler, rapora işlenen önerinin çözüme katkı sunmadığını açıkça gözler önüne sermektedir. Nitekim çözüm HES yapılarında balıklar için geçiş noktası açmak değil, balıkların yaşam alanlarını tarumar eden, üreme ve göç yollarını olumsuz etkileyen, HES’lerin yapılmasına engel olmaktadır. Bu husus ayrıca iktidarın bakış açısını yansıtan bir sorunu da ifade etmektedir. Nitekim mevcut iktidar anlayışı HES yapılarının ölçsüz inşasında hiçbir sorun görmediği gibi bu yapıların ekolojik dengeye açısından taşıdığı önemi de gözardı etmektedir.

4. ÖNERİLER

- Tabiatı, metalaştırılacak bir kaynak olarak gören anlayış terk edilmeli; denizler, ormanlar, meralar, akarsular, nehirler ve dağlar, ekosistemin bir parçası olarak korunmalıdır.
- Marmara Denizi başta olmak üzere kıyı ekosistemlerinin korunması için deniz koruma alanları genişletilmeli ve bu alanlarda tüm avcılık faaliyetleri yasaklanmalıdır. Mevcut yasaların uygulanabilirliği artırılmalı, denetimler sıkılaştırılmalı ve teknolojik izleme sistemleri devreye sokulmalıdır.
- Büyük ölçekli, ekosistemi tahrip eden balıkçılık yöntemleri sıkı şekilde, izlenmeli, denetlenmeli, trol ve dip trolü gibi yıkıcı avcılık teknikleri kesin olarak yasaklanmalıdır.
- Kıyı ekosistemlerine zarar veren, denizleri toksik atıklarla kirleten ve yerel balıkçılığı tehdit eden balık çiftlikleri sıkı denetime tabi tutulmalıdır. Kimyasal ve antibiyotik kullanımına kısıtlamalar getirilmelidir. ÇED süreçleri şeffaflaştırılmalı,

bölge halkının katılımı sağlanmalıdır. ÇED kümülatif etki değerlendirmesi yapılarak, bütüncül bir perspektifi esas almalı ve etkin bir şekilde işletilmelidir.

- Türkiye'nin mevcut enerji kapasitesi, ihtiyacın çok üzerindedir. Buna rağmen AKP'nin sermaye odaklı politikaları, nehirleri ve su kaynaklarını tahrip etmekte, her akan su HES adı altında ipotek altına alınmaktadır. HES'lerin sermaye yararı değil, yarattığı kamusal zararlar gözetilmeli, sularda yaşayan canlılar açısından ve ekosistemde yarattığı tahribat açısından şeffaf, bilimsel bir değerlendirme yapılmalı, risk yaratan bu yapıların inşaa faaliyetleri durdurulmalıdır. Raporda yer alan öneriler bu gereklilik doğrultusunda yeniden yazılmalıdır.
- Bitkisel üretim, hayvancılık ve balıkçılık gibi alanlarda desteklemeler genel kriterlerle sağlandığından dolayı küçük işletmeler çoğu zaman söz konusu desteklemelerden ya yararlanamamakta ya da asgari düzeyde yararlanmaktadırlar. Bu nedenle küçük ölçekli işletmelere pozitif ayrımcılık yapılarak desteklemelerin özellikle küçük ölçekli balıkçıların desteklemelerden yararlanması sağlanmalıdır.
- Yerel ve geçimlik balıkçılıkla uğraşan topluluklar kooperatifler aracılığıyla güçlendirilmelidir. Büyük sermayeye bağımlı hale getiren araçlar ortadan kaldırılmalı, doğrudan üreticiden tüketiciye erişim sağlayan adil pazarlar oluşturulmalıdır. Küçük balıkçılar için düşük faizli krediler, altyapı destekleri ve sosyal güvence mekanizmaları hayata geçirilmelidir.
- Mevcut kooperatifler, merkezi yönetimin etkisinden bağımsız olarak yerel balıkçıların doğrudan söz sahibi olabileceği demokratik örgütlenmelere dönüştürülmelidir. Devlet desteği artırılmalı, finansal engeller ortadan kaldırılmalı ve örgütlenme önündeki bürokratik engeller kaldırılmalıdır.
- Van Gölünün endemik türü olan İnci Kefali balığının neslinin sürdürülebilirliğiyle yakından ilişkili olması sebebiyle Van Gölü Havzasının “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım” olan mevcut doğal sit statüsü yeniden değerlendirilmelidir. Buna göre havzanın “Nitelikli Doğal Koruma Alanı” olarak ilan edilmesinin gerekliliğine dair veri ve öneriler rapora işlenmelidir.
- “Su Ürünleri Avcılığına İlişkin Sorunlar Ve Çözüm Önerileri” başlığı altında Alan Yasakları alt başlığında sunulan önerilerde; “deniz ve iç sularda kurulması planlanan rüzgâr ve güneş enerjisi gibi santrallerin öncelikli olarak avcılığın yasak olduğu alanlarda ve ekosisteme zarar vermeyecek şekilde kurulması değerlendirilmelidir” denilmektedir. İç sularda HES ve GES kurulumu esnasında panellerin inşaa edilmesi

ve bakımı sırasında kullanılan malzemeler ve kimyasallar, su kalitesini olumsuz etkileyecek faktörler arasındadır. Ayrıca, göl yüzeyinin güneş panelleri tarafından kapatılması fotosentezi azaltabilir ve suyun oksijen seviyelerini etkileyebilir. Benzer şekilde paneller su varlıklarının yüzey alanını azaltacak ve rüzgâr geçişinin engellenmesine sebebiyet vereceği için iklimsel etkiler doğuracaktır. Bu durum, göl seviyelerinde düşüşe ve su kaynaklarının azalmasına yol açacaktır. Dolayısıyla sulara beslenen tatlı su balıklarının yaşam alanı olumsuz etkilenecek, mikroorganizmaların zarar görmesi hatta yok olması söz konusu olacaktır. Bu sebeple, iç sulara söz konusu santrallerin kurulmasına müsaade edilmemelidir.

- Balıkçı barınaklarının söz konusu bölgenin ekosistemi dikkate alınarak yapılandırılması gerektiğinden dolayı mutlaka ÇED raporu alınarak süreç işletilmelidir. Ancak raporun bazı bölümlerinde ÇED raporunun zorunluluğunu ortadan kaldıran kimi öneriler sunulmaktadır. Örneğin, “Balıkçılık Kıyı Yapılarına İlişkin Sorunlar Ve Çözüm Önerileri” başlığında; “hali hazırda ÇED raporu ve imar planı bulunmayan balıkçı barınakları bir sefere mahsus Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ÇED raporundan muaf tutulmalı” ifadesi, Çift Kabuklu Yetiştiriciliği başlığında; “Akdeniz midyesi yetiştiriciliğinden ÇED belgesi istenmesi yatırımcıların faaliyete geçmelerini geciktirmektedir” ifadesi, Barınakların Dip Taraması ve Temizlik İhtiyacı başlığında; “ayrıca tarama faaliyeti için ÇED çalışmasının yapılması, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından istenmekte, bu da kooperatifler için ciddi bir sıkıntı ve ayrı bir ekonomik yük oluşturmaktadır” ifadesi ÇED raporunun önleyici etkisinin ortadan kaldıracak ve telafisi mümkün olmayacak sonuçlara yol açabilecek niteliktedir. Bu yönüyle, anılan öneriler raporun balık ve ekosisteme yer alan bütün canlıların yaşam koşullarından öte balıkçıların koşulları ve taleplerinin önelediği izlenimi vermektedir. Bu nedenle başta balıkçılık faaliyetlerin yürütüldüğü Balıkçılık Kıyı Yapılarının imarı olmak üzere ekolojik yaşamı doğrudan etkileyen iş ve işlemlerde mutlaka ÇED raporunun zorunlu olması gerekmektedir.
- Sucul sistemler üzerindeki regülatör, baraj, HES, bent gibi su yapılarının üzerine veya çevresine balıkların doğal geçişlerini sağlayacak yerlerde balık geçitlerinin yapılması yerine özellikle İnci Kefali gibi endemik türlerin olduğu akarsularda HES, GES gibi su yapılarının kurulmaması değerlendirilmelidir.

Zülküf UÇAR
Van Milletvekili

Nejla DEMİR
Ağrı Milletvekili

CUMHURİYET HALK PARTİSİ MUHALEFET ŞERHİ

Balıkçılık ve Su Ürünleri dünyada olduğu gibi ülkemizde de insanların kaliteli gıda ihtiyacını karşılaması, sektörel anlamda gelişimi ve ülke ekonomisine kattığı değer bakımından önemli bir konumdadır. Ülkemizin bugünü ve geleceğinde önemli yere sahip olan denizlerimiz, balıkçılığımız ve su ürünleri üretimimiz yaşadığı sorunlar ile dar boğazın içine girmiştir. Üretimdeki süreklilik önemli ölçüde mevcut durumun tespitine, izleme faaliyetlerinin geliştirilmesine ve çözüm sağlayabilen sistemlerin uygulanmasına bağlıdır. Birçok sektörde olduğu gibi su ürünlerinde de sürdürülebilir yönetim stratejileri geliştirmek oldukça önemlidir. Sürdürülebilir yönetim, ekolojik ve ekonomik bileşenlerinin uzun dönem bozulmadan kalmasını sağlayan bilinçli bir sosyal kararı ve bu kararı esas alan politikaların hayata geçirilmesini gerektirir. Denizcilik, Balıkçılık ve Su Ürünleri faaliyetlerimiz için yeni su ürünleri politikalarının oluşturulmasına ve uygulamaların Bakanlık nezdinde yürütülmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Onun için Raporda belirtilen Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı güçlendirilmiş Genel Müdürlük değil T.C. DENİZCİLİK BALIKÇILIK ve SU ÜRÜNLERİ BAKANLIĞI kurulmalı ve hizmet birimleri oluşturulmalıdır.

Denizcilik, Balıkçılık ve Su Ürünleri Bakanlığının hizmet birimleri şunlardır:

- Denizcilik Genel Müdürlüğü
- Balıkçılık Genel Müdürlüğü
- Su Ürünleri Yetiştiriciliği Genel Müdürlüğü
- Su Ürünleri Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü
- İç Sular Yönetimi Genel Müdürlüğü
- Çevre Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü
- AB ve Uluslararası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Deniz Ulaştırma ve Haberleşme Daire Başkanlığı
- Gemi İnşaat ve Tersaneler Daire Başkanlığı
- Limanlar ve Kıyı Yapıları Daire Başkanlığı
- Araştırma, Proje ve Desteklemeler Daire Başkanlığı
- Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

- İklim Değişikliği, İzleme ve Adaptasyon Daire Başkanlığı
- Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı
- Bilgi İşlem Daire Başkanlığı
- Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı
- Personel ve Eğitim Daire Başkanlığı
- Teftiş Kurulu
- Özel Kalem Müdürlüğü
- İthalat-İhracat Kontrol ve Denetim Müdürlüğü

Kanal İstanbul'un en önemli olumsuz etkileri ekosistemler ve canlı türleri üzerine olacaktır. Proje alanında deniz, göl, dere, bataklık, kumul, sazlık, orman, tarım, mera, maki, kayalık gibi ekosistemler yer almakta ve bu ekosistemler çok sayıda habitat içermektedir. Ekosistem çeşitliliği içinde endemik olan 14 tür, BERN Sözleşmesi'nin Ek II Listesinde yer alan 119 tür, Ek III listesinde yer alan 76 tür bulunmaktadır. ÇED Raporu'nun ekosistemler ve canlılarla ilgili bölümleri incelendiğinde mevcut olan birçok eksiklik içinde en önemlisi proje etki alanının ekolojik olarak belirlenmemiş olmasıdır. Proje etki alanı kentsel rezerv alanı sınırları dikkate alınarak belirlenmiştir, hâlbuki tüm Marmara Bölgesi'ni içerecek şekilde ele alınması gerekmektedir. ÇED raporunda canlı türlerinin envanteri içinde dar tutulan etki alanında çalışılmış ancak flora ve fauna envanteri için tüm alan gezilmemiş, sadece örnek alanlarda gözlem ve ölçüm yapılmıştır.

İstanbul Boğazı sadece bir su yolu değil, Ege ve Karadeniz arasında biyolojik bir koridor ve biyolojik bir bariyerdir. Kanal inşaatında sırasında ve inşaat sonrası İstanbul Boğazına ve buradaki yaşama verilecek zararlar geri dönüşümsüz hasara yol açacaktır. Denizlerdeki canlı yaşamını olumsuz yönde etkileyecektir.

Nükleer ve Termik Santrallerin Biyolojik Çeşitlilik Üzerine Etkileri

Biy çeşitliliğin önemi, gıda güvenliği, ekosistemlerin işlevselliği, ilaç ve maddelerin keşfi, kültürel ve estetik değerler üzerinden incelenmelidir. Eğer gelecek nesillerin refahı düşünülüyorsa, biyoçeşitlilik önemi dikkate alınmalıdır.

Nükleer ve termik santrallerin biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkileri çeşitli faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Bu faktörler arasında nükleer santralin konumu, büyüklüğü, işletme

süresi, atık yönetimi ve diğer çevresel faktörler yer alır. Biyoçeşitlilik önemi bu noktada öne çıkar.

Nükleer santrallerin inşa edildiği alanlar genellikle ormanlar, sulak alanlar ve diğer doğal yaşam alanlarıdır. Santrallerin inşaatı sırasında yapılan yol, baraj ve diğer altyapı çalışmaları doğal yaşam alanlarının tahrip olmasına neden olabilir. Bu durum, yerel bitki ve hayvan türlerinin yok olmasına veya habitat kaybına yol açmaktadır.

Nükleer santrallerin işletilmesi sırasında yayılan radyasyon da biyolojik çeşitliliği etkileyebilir. Radyasyonun yoğunluğuna, yayılım alanına ve süresine bağlı olarak, bitki ve hayvan türlerinin çeşitliliği azalabilir. Radyasyon, DNA hasarı ve mutasyonlara neden olabilir ve bu da canlıların sağlığına zarar verecektir

Nükleer santrallerde oluşan nükleer atıkların yönetimi de biyolojik çeşitliliği etkileyebilir. Atıkların düzgün bir şekilde depolanmaması veya işlenmemesi durumunda, yayılan radyasyon çevredeki canlıların sağlığını tehdit edecektir

Nükleer ve Termik Santraller ve Su Kaynaklarına Etkileri

Nükleer santrallerin su kaynaklarına çeşitli etkileri olabilir. Çünkü elektrik üretmek için büyük miktarda su kullanırlar. Bu nedenle çevre üzerinde önemli etkileri olabilir. Aşağıda, nükleer santrallerin su kaynaklarına etkileri sıralanmıştır.

Isıtma Etkisi

Nükleer ve termik santraller, yüksek sıcaklıklarda çalışan reaktörler içerir ve bu reaktörlerin soğutulması için büyük miktarlarda suya ihtiyaç vardır. Santrallerin soğutma işlemi sonucunda, su sıcaklığı yükselir ve bu da suya bağlı ekosistemleri etkileyebilir. Sıcak su, su yüzeyindeki oksijen seviyelerini düşürebilir ve balıklar gibi su yaşamına bağlı organizmaların yaşamını tehdit edecektir

Su Kirliliği

Nükleer ve termik santrallerin işletmesi sırasında, atık su üretirler ve bu atık suların doğru şekilde yönetilmemesi durumunda, su kaynaklarına zarar verebilirler bu da su kirliliği sebepleri arasında en tehlikeli olanlardandır. Nükleer santrallerin atık sularında radyoaktif

maddeler ve diğer kirleticiler bulunacaktır, bu da su kalitesini düşürür ve suya bağlı organizmaların sağlığına zarar verecektir. Ekolojik sistemi yok edecektir

Su Tüketimi

Nükleer ve termik santraller, elektrik üretmek için büyük miktarda su kullanır ve bu da su kaynaklarının azalmasına neden olabilir. Bazı bölgelerde su kaynakları zaten sınırlıdır ve nükleer ve termik santrallerin bu kaynakları kullanması, yerel ekosistemleri etkileyebilir ve su kaynaklarının sürdürülebilirliğini tehdit edecektir. Ülkemizde yenilenebilir enerji kaynaklarına geçilmeli ve bu sitemlerden uzak durulmalıdır

Raporda nükleer santrallerin denizler ve sulak alanlara ve burada ki biyolojik çeşitliliğe vereceği zarar dikkate alınmalıdır.

Hidroelektrik Santrallerin tarım, hayvancılık ve ormanlar üzerindeki birçok olumsuz etkileri uzun zamandır bilinmesine karşılık denizlerimiz ve dolayısı ile balıklar üzerindeki olumsuz etkileri de gün geçtikçe artmaktadır. Sularımız ile ilgili hiçbir bilimsel çalışma olmadan yapılan HES’ler maalesef birçok balık türlerini yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Eylem Ertuğ ERTUĞRUL
Zonguldak Milletvekili

Barış KARADENİZ
Sinop Milletvekili
Komisyon Sözcüsü

Ayhan BARUT
Adana Milletvekili

Sevda ERDAN KILIÇ
İzmir Milletvekili

Orhan SARIBAL
Bursa Milletvekili

KAYNAKÇA

Komisyon Dinleme Toplantısı Tutanakları:

- 19.10.2023 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3167
- 26.10.2023 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3174
- 09.11.2023 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3187
- 23.11.2023 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3199
- 13.02.2024 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3232
- 15.02.2024 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3236

Komisyon Çalışma Ziyareti Tutanakları:

- 01.12.2023 Tarihli İzmir İli (1) Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3205
- 02.12.2023 Tarihli İzmir İli (2) Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3206
- 03.12.2023 Tarihli Muğla İli Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3207
- 07.12.2023 Tarihli Kastamonu İli Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3208
- 08.12.2023 Tarihli Sinop İli Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3209
- 09.12.2023 Tarihli Samsun, Ordu ve Giresun İlleri Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3210
- 10.12.2023 Tarihli Giresun ve Trabzon İlleri Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3211
- 29.12.2023 Tarihli Van İli (1) Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3213
- 30.12.2023 Tarihli Van İli (2) Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3214
- 09.01.2024 Tarihli Çanakkale ve Balıkesir İlleri Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3217
- 10.01.2024 Tarihli Balıkesir ve Bursa İlleri Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3218
- 11.01.2024 Tarihli Yalova ve Kocaeli İlleri Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3219

- 19.01.2024 Tarihli İstanbul İli (1) Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3220
- 20.01.2024 Tarihli İstanbul İli (2) Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3221
- 21.01.2024 Tarihli İstanbul İli (3) Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3222
- 09.02.2024 Tarihli Kayseri İli Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3237
- 10.02.2024 Tarihli Mersin İli Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3238
- 11.02.2024 Tarihli Adana İli Çalışma Ziyareti Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3239

Komisyon Değerlendirme Toplantısı Tutanakları:

- 13.02.2024 Tarihli Komisyon Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme Toplantısı Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3232
- 15.02.2024 Tarihli Komisyon Çalışmalarına İlişkin Basın Toplantısı Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3236

TBMM 27. Dönem Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırmalarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Dinleme Toplantısı Tutanakları:

- 03.04.2023 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3140
- 05.04.2023 Tarihli Komisyon Toplantısı Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3144

Mevzuat:

- 04.04.1971 tarihli ve 13799 sayılı Resmî Gazete.
- 10.03.1995 tarihli ve 22223 sayılı Resmî Gazete.
- 13.12.1996 tarihli ve 22846 sayılı Resmî Gazete.
- 19.06.2002 tarihli ve 24790 sayılı Resmî Gazete.
- 29.06.2004 tarihli ve 25507 sayılı Resmî Gazete.
- 02.06.2008 tarihli ve 26894 sayılı Resmî Gazete.
- 18.08.2012 tarihli ve 28388 sayılı Resmî Gazete.
- 29.08.2012 tarihli ve 28396 sayılı Resmî Gazete.
- 07.10.2012 tarihli ve 28434 sayılı Resmî Gazete.
- 09.06.2015 tarihli ve 29381 sayılı Resmî Gazete.
- 23.12.2016 tarihli ve 29927 sayılı Resmî Gazete.
- 23.12.2016 tarihli ve 29927 sayılı Resmî Gazete.
- 22.08.2020 tarihli ve 31221 sayılı Resmî Gazete.
- 22.08.2020 tarihli ve 31221 sayılı Resmî Gazete.
- 31.10.2020 tarihli ve 31290 sayılı Resmî Gazete.

27.03.2021 tarihli ve 31436 sayılı Resmî Gazete.

21.08.2021 tarihli ve 31575 sayılı Resmî Gazete.

31.12.2021 tarihli ve 31706 sayılı Resmî Gazete.

2008/56/EC sayılı Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:1).

Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (No:4).

Yayınlar:

ALTUN, S., DUMAN, M., SATICIOĞLU, İ.B., ÖZKUL, T., 2018. Veteriner Hekimliği Eğitimi ve Mevzuat Çerçevesinde Su Ürünleri Hastalıklarının Değerlendirilmesi. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Dergisi 2018:1-2.

ARPA, H. 2015. Balıkçılık Tarihimizden Notlar, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, ISBN-978-605-01-0764-3, Ankara.

BSGM, 2024. Su Ürünleri İstatistikleri 2023, Tarım ve Orman Bakanlığı, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÇŞB, 2021, Marmara Denizi Eylem Planı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

DEM-BİR, 2024, Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği, <http://dembir.org.tr>.

DEMİR A., Küresel İklim Değişikliğinin Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Kaynakları Üzerine Etkisi, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, Cilt 1-2.

EUR-Lex, 2024. Marine Strategy Framework Directive (2008/56/EC) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0056>.

FAO, 2018. The State of World Fisheries and Aquaculture 2018 - Meeting the sustainable development goals, Rome.

FAO, 2022a. The State of World Fisheries and Aquaculture 2022. Towards Blue Transformation, Rome. <https://doi.org/10.4060/cc0461en>.

FAO, 2022b. World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2022. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc2211en>

FAO, 2023a. Fishery and Aquaculture Statistics – Yearbook 2020. FAO Yearbook of Fishery and Aquaculture Statistics. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc7493en>.

FAO, 2024a. FAO Fisheries Statistics, <https://www.fao.org/fishery/en/statistics>.

FAO, 2024b. The State of World Fisheries and Aquaculture 2024. Blue Transformation in Action. Rome. FAO. <https://doi.org/10.4060/cd0683en>.

FAO. 2023b. The State of Mediterranean and Black Sea Fisheries 2023 – Special edition. General Fisheries Commission for the Mediterranean. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc8888en>.

GKGM, 2024. Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.tarim.gov.tr/GKGM>.

GTHB, 2016, AB ve Tarım Alanında Faaliyet Gösteren Uluslararası Kuruluşlar, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.

İŞKUR, 2024. Meslekleri Tanıyalım, <https://esube.iskur.gov.tr/Meslek/MeslekleriTanıyalım.aspx>.

KB, 2018. On Birinci Kalkınma Planı: Tarım ve Gıdada Rekabetçi Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Su Ürünleri Çalışma Grubu), Kalkınma Bakanlığı, Ankara.

MYK, 2024. Ulusal Meslek Standartları, https://portal.myk.gov.tr/index.php?option=com_meslek_std_taslak&view=taslak_listesi_yeni&msd=2.

- SBB, 2023. On İkinci Kalkınma Planı Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu-Kalkinma-Plani-Su-Urunleri-Ozel-Ihtisas-Komisyonu-Raporu.pdf>.
- SGK, 2024. Sahil Güvenlik Komutanlığı, <https://www.sg.gov.tr>.
- SUR-KOOP, 2024. Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği, <https://www.sur.coop>.
- SUYMERBİR, 2024. Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği, <https://suymerbir.org.tr>.
- SYGM, 2021. 3 Pilot Havzada Nehir Havza Yönetim Planları Kapsamında Ekonomik Analizler ve Su Verimliliği Çalışmaları için Teknik Yardım Projesi: Akarçay Havzası Yönetim Planı Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, 2021, <https://www.tarimorman.gov.tr/SYGM/Belgeler/NHYP%20DEN%C4%B0Z/Akar%C3%A7ay%20NHYP.pdf>.
- SYGM, 2021. Üç Nehir Havza Bölgesindeki Önemli Su Yönetimi Konuları: Çevresel Etkiler ve Bu Etkilerin Ele Alınması - Akarçay Nehir Havza Yönetim Planı, Tarım ve Orman Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Ankara,.
- SYGM, 2024. Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü.
- TAGEM, 2019. Su Ürünleri Sektör Politika Belgesi 2019-2023, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Ankara,.
- TAGEM, 2024. Rapor ve Dökümanlar, (Yayımlanmamış), Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019. III. Tarım Orman Şurası: Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- TARKAN, A.S., MARR, S.M., EKMEKÇİ, F.G. , 2015. Non-native and translocated freshwater fish. FİSHMED Fishes Mediterr. Environ. 3.
- TBMM, 2022. Başta Marmara Denizi Olmak Üzere Denizlerimizdeki Müsilaj Sorununun Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Ankara.
- TOBB, 2019. III. Tarım Orman Şurası: Balıkçılık ve Su Ürünleri Grubu Çalışma Belgesi, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara, 155 s. KB, 2018, On Birinci Kalkınma Planı: Tarım ve Gıda Rekabetçi Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Su Ürünleri Çalışma Grubu), Ankara.
- TRGM, 2024. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM>.
- TÜBİTAK, 2024. Su Ürünleri Proje Bilgileri, (05.04.2024 tarih ve 577958 sayılı Resmi Yazı) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Ankara.
- TÜBİTAK-MAM, 2017. Denizlerimizin Kara Kökenli Kirleticilere Karşı Korunmasına Yönelik Ulusal Eylem Planının Güncellenmesi Final Raporu.
- TÜİK, 2024a. Dış Ticaret İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>.
- TÜİK, 2024b. Su Ürünleri İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=97&locale=tr>.
- UAB, 2024. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Denizcilik İstatistikleri, <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr>.
- ÜSTÜNDAĞ, E. 2007. Türkiye’de Su Ürünleri Eğitimi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türk Tarım Dergisi, 178.
- ÜSTÜNDAĞ, E., 2013. Karadeniz’de Balıkçılık Yönetimi Uygulamalarının Balıkçılığımıza Olan Etkilerinin Değerlendirilmesi (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- YÖK, 2023. Yükseköğretim Program Atlası, <https://yokatlas.yok.gov.tr/>.

Raporlar:

GÜLLÜ, K. ve TEZEL, R. 2022. Muğla İli Milas İlçesinde, Toprak Havuzlarda Balık Üretimi Yapan İşletmelerden Çıkan Suların Niteliği, İzlenme Prosedürleri ve Söz Konusu Üretim Faaliyetinin Yeraltı Suyunda Tuzlanmaya Sebebiyet Verip-Vermediği Hakkında Bilimsel Rapor, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Muğla.

İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ülkemizde ve Bölgemizde Sürdürülebilir Balıkçılığın Geleceği hakkında rapor.

İzmir İli Deniz Ürünleri Avcıları Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Ege Bölgesi Balıkçı Barınakları Mevcut Durumları hakkında rapor.

İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Durum Tespiti hakkında rapor.

İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Sığacık Körfezi hakkında bilgi notu.

İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri ve Üreticileri Birliği tarafından Komisyona sunulan Potansiyel Yetiştiricilik Alanları hakkında bilgi notu ve yazışma belgeleri.

Milas İçsu Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği tarafından Komisyona sunulan çevre izni ve su analizleri hakkında rapor ve belgeler.

Milas İçsu Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği tarafından Komisyona sunulan soğuk hava deposu hakkında bilgi notu.

SUYMERBİR tarafından Komisyona sunulan Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Sorunları hakkında rapor.

Tarım ve Orman Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Mikroplastiklerin İnsan ve Çevre Sağlığı Üzerine Etkileri Hakkında Bilimsel Görüş.

Tarım ve Orman Bakanlığı Nitrata Hassas Bölgelerin Belirlenmesi ve Eylem Planlarının Hazırlanması Projesi.